

با کاروان صفا

در سال ۸۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

با کاروان صفا: گزارش حج سال ۱۳۸۲

نویسنده:

رسول جعفریان

ناشر چاپی:

مشعر

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۲۰	با کاروان صفا: گزارش حج سال ۱۳۸۲
۲۰	مشخصات کتاب
۲۰	مقدمه
۲۱	ویژگی‌های حج ۸۲
۲۱	مقدمه
۲۴	منشور حج، در آستانه حج سال ۱۳۸۲
۲۷	فعالیت‌های علمی - آموزشی بعثه مقام معظم رهبری، پیش از موسم حج
۲۷	اشاره
۳۰	موزه حج
۳۰	فعالیت فصلنامه «میقات حج» در سال گذشته
۳۱	فعالیت دوفصلنامه «میقات الحج» در سالی که گذشت
۳۲	مسابقه سراسری شعر حج ۱۳۸۲
۳۲	برخی از شعرهای منتخب
۳۳	مسابقه سفرنامه نویسی
۳۳	جلسات آموزش متمرکز در ایران
۳۴	مصاحبه با معاون آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری
۳۷	معرفی مؤسسه فرهنگی - هنری مشعر
۳۸	اشاره‌ای به فعالیت‌های بعثه مقام معظم رهبری در ایام عمره
۳۹	فعالیت‌های امور روحانیون پیش از حج
۳۹	واحد مبلغان خواهر
۴۰	تحولات سال جاری در گزینش و آزمون حضوری و غیر حضوری
۴۱	دیدار کارگزاران حج با رهبر معظم انقلاب اسلامی

- ۴۲ ..... صورت جلسه توافق میان سازمان حج و زیارت با وزیر حج عربستان
- ۴۷ ..... همایش روحانیون کاروانها
- ۴۸ ..... همایش مدیران کاروانها در ششم و هفتم دی ماه
- ۵۳ ..... برگزاری هفته حج
- ۵۳ ..... سخنرانی نماینده ولی فقیه پیش از خطبه‌های نماز جمعه تهران
- ۵۴ ..... تذکرات رفتاری به حجاج پیش از سفر
- ۵۵ ..... ملاقات دست اندرکاران حج با رییس جمهوری
- ۵۵ ..... فعالیت معاونت امور بین الملل
- ۵۶ ..... واحد اهل سنت
- ۵۸ ..... نوشته یکی از میهمانان اهل سنت در ابراز ارادت به اهل بیت علیهم السلام
- ۵۹ ..... نخستین حضور زائران ایرانی در مدینه
- ۶۰ ..... انتشار نخستین شماره زائر، همزمان با ورود سرپرست حجاج ایرانی به مدینه
- ۶۲ ..... انتشار نخستین شماره فارسی «البلاد»
- ۶۴ ..... رادیوی حج عربستان
- ۶۴ ..... فعالیت جاری گروه ارشاد
- ۶۴ ..... شرح وظایف گروه ارشاد کاروانهای حج
- ۷۰ ..... ارتباط روحانی با واحد ارشاد
- ۷۰ ..... دشواری‌های کار واحد ارشاد
- ۷۰ ..... توصیه‌های جدید واحد ارشاد به روحانیون
- ۷۱ ..... مأموران امر به معروف سعودی در قبرستان بقیع
- ۷۱ ..... تدابیر امنیتی در مرزهای ورودی
- ۷۲ ..... اخبار حج سایر کشورها
- ۷۵ ..... حج‌گزاران ایرانیان از استانهای مختلف
- ۷۷ ..... کاروان ویژه جانبازان

- کاروان اساتید ۷۷
- کاروان خانواده شهدا ۷۷
- بعثه‌های حج شیعی ۷۸
- دیدار اعضای بعثه‌ها با نماینده ولی فقیه ۷۹
- برنامه‌های آموزشی روحانیون در ایام اقامت در مدینه ۷۹
- وظایف روحانی کاروان ۸۰
- بخش رابطین در معاونت امور روحانیون ۸۰
- شیفت بندی روحانیون در بعثه ۸۱
- شیوه انتخاب روحانیون نخبه ۸۲
- آغاز به کار بعثه مقام معظم رهبری در مدینه ۸۲
- ملاقات رییس سازمان حج و زیارت با امیر مدینه ۸۳
- ملاقات مسؤولان ستاد مدینه با نماینده ولی فقیه ۸۳
- جلسات روزانه سخنرانی در بعثه ۸۴
- زائران ایرانی و تماس با ایران ۸۵
- «شورای استفتا» یا بخش پاسخگویی به مسائل فقهی در بعثه ۸۵
- اخبار نشریه زائر روزهای ۲۴ دی ماه تا ۲۶ ..... ۸۶
- راه اندازی سایت سازمان حج و زیارت، در باره زائران ۸۷
- شماری از سایت‌های فعال در باره حج ۸۷
- ملاقات رهبر نوریخشی‌های پاکستان با نماینده ولی فقیه ۸۸
- شرایط سیاسی- فرهنگی عربستان در یک‌سال اخیر ۸۸
- دشواری‌های پدید آمده میان مأموران آمر به معروف با زائران ایرانی ۸۹
- ورود اولین گروه از زائران مدینه قبل، به مکه معظمه ۹۰
- مقدمات برگزاری مراسم دعای کمیل ۹۰
- شعار سازمان حج، رفاه بیشتر زائران ۹۲

- ۹۳ ..... امور بازرسی
- ۹۳ ..... فعالیتهای هیأت پزشکی در حج
- ۹۴ ..... گزارشی از بیمارستان هیأت پزشکی ایران در مدینه
- ۹۵ ..... ملاقات هیأت پزشکی با نماینده ولی فقیه
- ۹۵ ..... دیدار نماینده ولی فقیه با آقای عُمَری، رئیس شیعیان مدینه
- ۹۶ ..... همایش‌های فرهنگی عربستان در ایام حج
- ۹۶ ..... واحد نظرسنجی
- ۹۷ ..... نماز جمعه مدینه
- ۹۸ ..... دیدار اعضای خبرگزاری و صدا و سیما، با نماینده ولی فقیه
- ۹۹ ..... اعلام آمادگی سعودی در باره وضعیت مشاعر مقدسه
- ۹۹ ..... بازدید نماینده ولی فقیه از بعثه‌ها
- ۱۰۰ ..... اعلامیه بانک رشد و توسعه اسلامی در باره قربانی
- ۱۰۰ ..... برخی از فعالیتهای جاری بعثه در مدینه، در سه زاویه
- ۱۰۱ ..... دیدار سرپرست حجاج ایرانی از کاروان شهدا
- ۱۰۱ ..... گزارشی از مناسبت دولت عربستان با شیعیان داخلی
- ۱۰۲ ..... پخش یک برنامه تلویزیونی بر ضد سلفی‌های افراطی
- ۱۰۲ ..... اخبار جاری حج در زائر ۲۷ دی
- ۱۰۳ ..... انتشار هشتمین شماره «البلاد» فارسی
- ۱۰۴ ..... علمای حاضر در بعثه رهبری
- ۱۰۴ ..... دیدار سرپرست حجاج ایرانی با روحانیون شاغل در بعثه
- ۱۰۵ ..... تذکرات واحد ارشاد به زائران عازم مکه
- ۱۰۵ ..... دیدار سرپرست حجاج ایرانی از بعثه عمان
- ۱۰۶ ..... دیدار با رئیس شوون حرم نبوی
- ۱۰۶ ..... برخی از فعالیتهای تبلیغی در مدینه

- انتشار نهمین شماره «البلاد» ۲۶ دی ماه ۱۰۷
- فواصل میان مناطق مهم در حرمین ۱۰۸
- بخش سمعی بصری (شنیداری- دیداری) مؤسسه مشعر ۱۰۸
- نقش حج در خارج کردن دنیای اسلام از چالش‌های فراروی آن ۱۰۹
- بیمارستان هیأت پزشکی حج در مکه مکرمه ۱۱۰
- آخرین آمار زائران ایرانی بیمار در مکه معظمه ۱۱۰
- بسیج ۲۳ هزار نفر برای خدمت‌رسانی به حجاج در مکه ۱۱۰
- هرست انتقال زائران از مدینه به مکه ۱۱۱
- نصب تجهیزات برای پیشگیری از نفوذ و سرایت بیماری سارس در موسم حج ۱۱۱
- شماره هشتم نشریه زائر ۱۱۱
- حج‌گزاری در ۵۵ سال پیش، از زبان یک زائر ۷۹ ساله ۱۱۲
- مسجد شجره میقات زائران مدینه قبل ۱۱۳
- دیدار وزیر جوانان جامو و کشمیر با سرپرست حجاج ایرانی ۱۱۳
- همایش‌ها در موسم حج امسال ۱۱۴
- اخبار بعثه مراجع ۱۱۴
- حرکت نماینده محترم ولی فقیه به سوی مکه مکرمه ۱۱۴
- زائران میهمان ۱۱۴
- کتابخانه بعثه حج جمهوری اسلامی ۱۱۵
- جلسات سخنرانی در بعثه ۱۱۵
- دیدار سرپرست حجاج ایرانی از امکانات بیمارستانی مدینه ۱۱۶
- شیعیان مدینه ۱۱۶
- وداع با مدینه ۱۱۷
- حمل و نقل درون شهری حجاج ایرانی در مکه مکرمه ۱۱۸
- باز هم در باره انتقال زائران ایرانی از منازل به حرم خدا ۱۱۹

- ۱۱۹ ..... استفاده از ماشین سرباز و اطلاعیه هیأت پزشکی
- ۱۲۰ ..... همایش قبة الخضرا
- ۱۲۰ ..... تلاش واحد کامپیوتر
- ۱۲۰ ..... فعالیتهای ستاد حج صدا و سیما
- ۱۲۲ ..... شیوه تأمین موادغذایی حج
- ۱۲۲ ..... پخت متمرکز در مدینه منوره
- ۱۲۳ ..... بازهم در باره آشپزخانه متمرکز
- ۱۲۵ ..... نشریه شماره نهم و دهم زائر
- ۱۲۶ ..... دومین جلسه گروه‌های ارشاد در مدینه
- ۱۲۶ ..... دیدار با رییس دادگستری مدینه
- ۱۲۷ ..... برخی از اشعار موجود کتیبه‌های حجره شریفه
- ۱۲۷ ..... جدیدترین تغییرات در اماکن متبرک
- ۱۲۷ ..... همایش منزلت زن در مدینه
- ۱۳۰ ..... مدینه و بازار فروش
- ۱۳۱ ..... انتقال نماینده ولی فقیه از مدینه به مکه
- ۱۳۱ ..... آمادگی ستاد مکه برای پذیرایی از زائران ایرانی
- ۱۳۱ ..... فعالیت اداره توعیه اسلامی
- ۱۳۳ ..... اعتکاف گروهی از زائران کاروان اساتید در مسجد الحرام
- ۱۳۴ ..... انتشار کتابی در دفاع از دولت اموی، در عربستان سعودی
- ۱۳۴ ..... تقدیر مقامات سعودی از بیمارستان ایرانیان در مکه
- ۱۳۵ ..... گفتگو با آقای قرائتی
- ۱۳۶ ..... حضور مجدد سید محمد علوی مالکی در صحنه فرهنگی سعودی
- ۱۳۷ ..... دیدار از دانشکده تبلیغ و اصول دین
- ۱۳۷ ..... بعثه حج دولت عراق در مکه

- ۱۳۷ ..... نخستین جلسه شورای هماهنگی در مکه
- ۱۳۸ ..... نامه سرپرست حجاج ایرانی به وزیر حج عربستان
- ۱۳۹ ..... دیدار رییس سازمان حج و زیارت ایران با وزیر حج عربستان
- ۱۳۹ ..... انتشار کتابی در تاریخ مکه
- ۱۴۰ ..... قطع تلفنهای همراه زائران ایرانی
- ۱۴۰ ..... دیدار وزیر شؤون دینی الجزایر با سرپرست حجاج ایرانی
- ۱۴۲ ..... اطلاعات تازه در باره وضعیت مشاعر مقدس و خدمت‌رسانی
- ۱۴۲ ..... وضعیت مسکن حجاج ایرانی در مکه
- ۱۴۳ ..... تلاش واحد امداد گم‌شدگان بعثه رهبری
- ۱۴۳ ..... برگزاری چهارمین سیمینار حج انستیتوی فهد
- ۱۴۳ ..... گسترش سطح مطاف در سال جاری
- ۱۴۴ ..... فعالیت روابط عمومی برای آماده سازی ساختمان بعثه در مکه
- ۱۴۵ ..... فضای تبلیغاتی داخل بعثه و کاروانها
- ۱۴۵ ..... دیدار وزیر اوقاف و ارشاد اسلامی یمن از بعثه جمهوری اسلامی ایران
- ۱۴۶ ..... مصاحبه «البلاد» (فارسی) با برخی از مسؤولان بعثه جمهوری اسلامی ایران
- ۱۴۶ ..... میهمانان خارجی در بعثه جمهوری اسلامی ایران
- ۱۴۷ ..... شلوغی فراوان حرم خداوند در آغازین روزهای ذی‌حجه
- ۱۴۸ ..... توصیه‌های دینی، مذهبی و اخلاقی برای زائران
- ۱۴۸ ..... برگزاری مراسم سوگواری جوادالائمه علیه السلام در مدینه منوره
- ۱۴۹ ..... ایاب و ذهاب زائران از محل سکونت تا مسجد الحرام
- ۱۴۹ ..... ورود زائران ایرانی به جده
- ۱۴۹ ..... درگذشت یک زائر ایرانی
- ۱۵۰ ..... دیدار سفیر ایران در ریاض با وزیر کشور عربستان
- ۱۵۰ ..... دیدار اعضای ستاد مدینه با سرپرست حجاج ایرانی

- ۱۵۰ ..... پرده جدید کعبه آماده نصب شد
- ۱۵۱ ..... باران رحمت در ظهر روز جمعه
- ۱۵۱ ..... نماز جمعه مکه و مدینه
- ۱۵۲ ..... ملاقات سرپرست حجاج ایرانی با زائران جانباز
- ۱۵۲ ..... پول ایرانی در مبادلات اقتصادی در حرمین
- ۱۵۳ ..... نشریه شماره سیزدهم و چهاردهم زائر
- ۱۵۳ ..... افزایش سطح سلامت و بهداشت زائران
- ۱۵۴ ..... مراسم سخنرانی در بعثه جمهوری اسلامی ایران در مکه
- ۱۵۴ ..... تعداد زائران ایرانی مکه و مدینه
- ۱۵۴ ..... گزارش دیدار رییس سازمان حج و زیارت از مؤسسه مطوفین حجاج ایرانی
- ۱۵۵ ..... گزارش دیدار رییس سازمان حج و زیارت از عرفات و منا
- ۱۵۶ ..... شرحی در باره گروه‌بندی قیمتی کاروانها
- ۱۵۶ ..... گزارشی از وضعیت اسکان حجاج ایرانی
- ۱۵۸ ..... گروه‌بندی منازل
- ۱۵۹ ..... کمبود آسان‌بر (آسانسور) و سرویس بهداشتی
- ۱۵۹ ..... برگزاری دعای کمیل دوم در مدینه منوره
- ۱۵۹ ..... گلایه زائران شیعه افغانی در مکه
- ۱۶۰ ..... کاروان وقوف اضطراری ویژه بیماران
- ۱۶۰ ..... مراقبتهای پزشکی از آغاز تا پایان
- ۱۶۱ ..... دیدار اعضای هیأت پزشکی با سرپرست حجاج ایرانی
- ۱۶۱ ..... هزینه نهایی طرح توسعه حرمین
- ۱۶۲ ..... سخنرانی یک خطیب وهابی بر ضد شیعه
- ۱۶۲ ..... دیدار شماری از روحانیون کاروانها با سرپرست حجاج
- ۱۶۳ ..... دیدار برادران از بعثه‌های سودان، اردن و فلسطین

- ۱۶۳ دیدار جمعی از برادران بعثه از نادى الثقافى مکه
- ۱۶۴ دیدار از محفل ادبی- مذهبی سید محمدبن علوی مالکی حسنی
- ۱۶۵ تلاش عربستان برای کاهش اعضای بعثه‌های خارجی
- ۱۶۵ مشکل فقهی طواف از طبقه دوم
- ۱۶۶ ملاقات سرپرست حجاج ایرانی با رییس شؤون حرمین شریفین
- ۱۶۷ خطر سرقت وجوه نقدی زائران
- ۱۶۷ گفتگوی نشریه زائر با رییس سازمان حج و زیارت، در باره مسائل اجرایی حج ۸۲
- ۱۷۰ گزارشی از کاروان آزادگان
- ۱۷۱ برگزاری همایش «الأمّة الاسلامیة فی مواجهة التحدّیات»
- ۱۷۲ مصاحبه وزیر شؤون دینی سعودی در باره حج
- ۱۷۲ روز عرفه، شنبه آینده خواهد بود
- ۱۷۳ توصیه‌های خاص ایام تشریق برای زائران
- ۱۷۳ تازه‌های طرح حمل و نقل شهری زائران، دشواری‌ها و راه حل‌ها
- ۱۷۵ دیدار سرپرست حجاج ایرانی با رییس بعثه مجلس اعلای عراق
- ۱۷۵ انتقال بعثه مراجع تقلید به مکه
- ۱۷۶ گزارشی از سفرنامه منظوم حج، از عصر صفوی
- ۱۷۸ آمار زائران بیمار ایرانی در مکه مکرمه
- ۱۷۹ آشنایی با ستادهای اجرایی حج
- ۱۷۹ تذکرات اجرایی و رفتاری به حجاج
- ۱۸۰ اجرای طرح آشپزخانه متمرکز در شهر مکه
- ۱۸۲ آخرین آمار ورود زائران ایرانی به عربستان
- ۱۸۲ همایش «حج عالی‌ترین تجلّی عبادت و سیاست»
- ۱۸۳ دیدار سرپرست حجاج ایرانی از بیمارستان ایرانی در مکه
- ۱۸۴ آیت الله سید کاظم حائری در بعثه جمهوری اسلامی ایران

- ۱۸۴ ..... چهار وزیر اندونزی در مراسم حج امسال
- ۱۸۴ ..... بازدید رییس سازمان حج و زیارت از دفتر خبرگزاری درمکه
- ۱۸۴ ..... زائر شماره شانزدهم
- ۱۸۵ ..... توجه خاص عربستان به زائران عراقی
- ۱۸۵ ..... مروری بر وظایف دینی - عمومی روحانی از مسجد شجره تا پایان اعمال
- ۱۸۷ ..... ورود زائران لبنانی و کشورهای حاشیه خلیج فارس
- ۱۸۸ ..... فعالیت جاری ستاد خبری بعثه
- ۱۸۸ ..... همایش تقریب مذاهب اسلامی در بعثه مقام معظم رهبری
- ۱۸۹ ..... آمار فوت شدگان، از زائران کشورهای مختلف
- ۱۸۹ ..... دشواری‌های آخرین گروه‌های زائر ایرانی در جده
- ۱۹۰ ..... قرائت قرآن در مسجد الحرام
- ۱۹۰ ..... فروش کالاها و جعبه‌های گوسفند در مکه
- ۱۹۰ ..... آخرین آمار زائران ایرانی
- ۱۹۱ ..... برگزاری کنفرانس «مکه المکرمه عاصمه الثقافة الاسلامیة»
- ۱۹۱ ..... ملاقات یکی از مرشدان طریقت چین با سرپرست حجاج ایرانی
- ۱۹۱ ..... دیدار هیأت اعزامی آیت‌الله وحید خراسانی با آقای ری شهری
- ۱۹۲ ..... همایش ادبیات و فرهنگ اسلامی
- ۱۹۲ ..... دیدار وزیر کشور سعودی از مشاعر مقدس
- ۱۹۲ ..... چرا سنی‌ها را شیعه می‌کنید؟!
- ۱۹۳ ..... بازار فروش طلا و تسبیح در مکه
- ۱۹۳ ..... جلسه عمومی روحانیون در بعثه
- ۱۹۴ ..... جلسات منطقه‌ای روحانیون با حضور رابطین در ششم ذی حجه
- ۱۹۵ ..... توصیه‌های معاونت آموزش و پژوهش به زائران در این مرحله
- ۱۹۵ ..... سردترین روزهای شهرهای مکه و مدینه

- ۱۹۵ ..... چهاردهمین همایش اهل بیت در سالن اجتماعات بعثه مقام معظم رهبری
- ۱۹۶ ..... مشاوره در باره مسائل فرهنگی کاروانها
- ۱۹۷ ..... آب زمزم در سال جاری
- ۱۹۸ ..... بازارهای محلی زائران خارجی
- ۱۹۸ ..... همایش اسلام و آینده جهان
- ۱۹۹ ..... روند امور اجرایی مشاعر (از عرفات تا منا)
- ۲۰۰ ..... نقل و انتقال حجاج در ایام تشریق
- ۲۰۱ ..... طرح قربانی؛ پیشگیری از هدر رفتن قربانی
- ۲۰۲ ..... آمار زائران بیمار ایرانی در مکه مکرمه
- ۲۰۲ ..... هم‌اندیشی «هنگامه وصال»
- ۲۰۴ ..... برگزاری مراسم سالروز شهادت امام باقر علیه السلام در بعثه
- ۲۰۴ ..... همایش فلسطین در بعثه جمهوری اسلامی ایران
- ۲۰۵ ..... دیدار سرپرست حجاج ایرانی با گروهی از نخبگان زائر عراقی
- ۲۰۵ ..... دیدار اعضای بعثه آیة‌الله سیدمحمد حسین فضل‌الله با سرپرست حجاج ایران
- ۲۰۶ ..... دیدار برخی از شیعیان هند با سرپرست حجاج ایرانی
- ۲۰۶ ..... دیدار اعضای بعثه حزب‌الله با سرپرست حجاج ایرانی
- ۲۰۶ ..... دیدار سرپرست حجاج ایرانی با تعدادی از مبلغان خوجه
- ۲۰۶ ..... دیدار مسؤولان بعثه افغانستان با نماینده ولی فقیه
- ۲۰۷ ..... دیدار سرپرست حجاج ایرانی با جمعی از زائران شیعه ترکیه
- ۲۰۷ ..... دیدار برخی از میهمانان واحد اهل سنت با رییس شؤن حرمین
- ۲۰۸ ..... دیدار شماری از علمای بعثه با رییس «رابطة العالم الاسلامی»
- ۲۰۸ ..... دیدار مسؤولان و میهمانان واحد اهل سنت با سرپرست حجاج ایرانی
- ۲۰۸ ..... آمار نهایی زائران خارجی
- ۲۰۹ ..... برگزاری شانزدهمین سالگرد شهدای مکه

- ۲۰۹ ..... شلوغی در مکه در آخرین روزهای قبل از عرفه
- ۲۱۰ ..... گزارشی از کاروان بم در مکه
- ۲۱۱ ..... پرداخت هزینه قربانی زائران کاروان بم از طرف رهبری
- ۲۱۱ ..... دیدار جمعی از مسؤولان بعثه با ابراهیم جعفری
- ۲۱۲ ..... تذکرات ستاد گم‌شدگان در باره ایام تشریق
- ۲۱۲ ..... حمل و نقل زائران از روز ششم ذی‌حجه به بعد
- ۲۱۳ ..... دیدار آقای ری شهری با وزیر امور مذهبی الجزایر
- ۲۱۳ ..... حرکت حجاج به سمت عرفات
- ۲۱۳ ..... مراسم برائت از مشرکین
- ۲۱۴ ..... پیام حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به مناسبت حج سال ۱۳۸۲
- ۲۱۶ ..... قطعنامه پایانی مراسم برائت
- ۲۱۸ ..... حال و هوای عرفات
- ۲۱۹ ..... حرکت به سمت مشعر
- ۲۲۰ ..... فاجعه در منا
- ۲۲۰ ..... بازتاب فاجعه منا در روزنامه‌های سعودی
- ۲۲۲ ..... نماز عید قربان در مسجد الحرام
- ۲۲۳ ..... مراسم دوازدهم بهمن در منا
- ۲۲۴ ..... اعلام آمار نهایی حجاج امسال
- ۲۲۴ ..... اعلام تشکیل هیأت توسعه مکه، مدینه و مشاعر مقدس
- ۲۲۵ ..... ارجاع حادثه منا به هیأت کبار العلماء
- ۲۲۵ ..... بازتاب خبر منا
- ۲۲۵ ..... بزرگداشت اربعین درگذشتگان بم در منا
- ۲۲۶ ..... آخرین روز حضور حجاج در منا
- ۲۲۷ ..... بخشی از مشکلات بهداشتی منا

- ۲۲۸ ..... اقدام انسان دوستانه یک پزشک ایرانی در منا
- ۲۲۸ ..... پیام ملک فهد و ملک عبدالله
- ۲۲۹ ..... میهمانی پابانی ملک در منا
- ۲۲۹ ..... پیام تشکر نماینده ولی فقیه از حضور حجاج در مراسم برائت
- ۲۳۰ ..... درگذشت ۲۱ زائر ایرانی تا روز دوازدهم ذی حجه
- ۲۳۰ ..... برگزاری سومین جلسه شورای هماهنگی بعثه مقام معظم رهبری
- ۲۳۰ ..... جلسات قرائت قرآن در مسجد الحرام
- ۲۳۱ ..... دیدار سرپرست حجاج ایرانی با کاروان نیروهای مسلح
- ۲۳۱ ..... دیدار مسؤولان ستاد مکه و جده با سرپرست حجاج ایرانی
- ۲۳۲ ..... شروع مجدد سرویسهای حمل و نقل درون شهری مکه
- ۲۳۲ ..... فعالیت واحد امداد گم شدگان
- ۲۳۳ ..... بازدید سرپرست حجاج ایرانی از بعثه حزب الله
- ۲۳۳ ..... دیدار گروه نشریه زائر با سرپرست حجاج ایرانی
- ۲۳۳ ..... دیدار نهاد بازرسی بعثه با سرپرست حجاج ایرانی
- ۲۳۴ ..... دیدار سرپرست حجاج ایرانی با روحانیون نخبه
- ۲۳۴ ..... همایش زائران زبانان
- ۲۳۵ ..... برگزاری مسابقه به مناسبت عید غدیر و ۲۲ بهمن
- ۲۳۵ ..... ادامه جلسات سخنرانی عمومی در مکه و شروع مجدد آنها در مدینه
- ۲۳۶ ..... برپایی نمایشگاه یادمان انقلاب با ابتکار یک مدیر کاروان
- ۲۳۶ ..... مروری بر مشکلات زائران در سال جاری از زبان مدیران
- ۲۳۹ ..... دیدار نماینده ولی فقیه با معینه‌های کاروانها
- ۲۳۹ ..... تذکرات مهم در رابطه با بسته‌های بار حجاج
- ۲۴۱ ..... شمار خروج زائران از مکه به مدینه و ایران
- ۲۴۱ ..... گزارش یک سفر کوتاه به غار جِرا

- ۲۴۳ ..... همایش مهاجران افغانی زائر در مکه
- ۲۴۳ ..... برگزاری جلسه گروه ارشاد در مکه مکرمه
- ۲۴۳ ..... دیدار اعضای بعثه عراق با امیرالحاج جمهوری اسلامی ایران
- ۲۴۴ ..... مراسم بزرگداشت آیت الله شهید محمد باقر حکیم
- ۲۴۴ ..... زئران فوت شده ایرانی حج سال ۱۳۸۲ تا ۲۰ ذی حجه
- ۲۴۵ ..... انتخاب روحانیون نمونه حج امسال
- ۲۴۵ ..... مصاحبه‌ای کوتاه با حجت‌الاسلام و المسلمین اختری
- ۲۴۷ ..... دیدار امیر الحاج با کاروان یم در شهر مکه
- ۲۴۷ ..... جلسه عمومی با زائران در مکه
- ۲۴۷ ..... ورود امیر الحاج ایران به مدینه منوره
- ۲۴۸ ..... برگزاری جشن عید غدیر در مکه و مدینه
- ۲۴۹ ..... دیدار حجت الاسلام و المسلمین ری شهری با علمای اهل سنت
- ۲۵۰ ..... گفتگو با حجت‌الاسلام و المسلمین هادوی
- ۲۵۱ ..... همایش مدینه مهد تمدن اسلامی
- ۲۵۲ ..... مسافرت غیر مجاز ایرانی و دشواری‌ها
- ۲۵۳ ..... گفتگو با حجت الاسلام والمسلمین درّی نجف‌آبادی
- ۲۵۵ ..... سرماخوردگی شایع‌ترین بیماری در مکه و مدینه
- ۲۵۵ ..... برگزاری مراسم جشن غدیر و سالگرد انقلاب اسلامی
- ۲۵۵ ..... مراسم جشن شماری از زائران کشمیری در بعثه ایران
- ۲۵۶ ..... گفتگو با حجت‌الاسلام و المسلمین محمود عبداللهی
- ۲۵۸ ..... گفتگو با دکتر محمدرضا مشکوّه‌الدینی
- ۲۶۰ ..... گفت وگو با دکتر همایون منصوری، در باره مسائل شرق آسیا
- ۲۶۱ ..... گفتگو با محمد حسین لوحی‌نژاد در باره مسلمانان ترکیه
- ۲۶۳ ..... گفتگو با حجت‌الاسلام والمسلمین محمدعلی رضایی

- ۲۶۴ ..... گفتگو با زائران خانه خدا در آستانه بازگشت
- ۲۶۵ ..... برگزاری دعای کمیل و دعای ندبه در مدینه
- ۲۶۶ ..... برگزاری مراسم سخنرانی در بعثه رهبری
- ۲۶۶ ..... بازگشت نماینده ولی فقیه به ایران
- ۲۶۷ ..... شکرگزاری به مناسبت توفیق برگزاری حج ۸۲
- ۲۶۷ ..... جلسه عمومی سخنرانی در بعثه رهبری
- ۲۶۷ ..... آخرین اخبار بازگشت زائران به ایران
- ۲۶۸ ..... ادامه برنامه‌های بعثه مقام معظم رهبری تا پایان حضور زائران ایرانی
- ۲۶۸ ..... دیدار کارگزاران حج سال ۸۲ در بازگشت از حج با رهبر انقلاب
- ۲۶۹ ..... برگزاری جلسه عمومی سخنرانی در بعثه رهبری
- ۲۶۹ ..... گفتگو با حجت‌الاسلام و المسلمین معین شیرازی
- ۲۷۱ ..... غریبانه به مدینه آمدیم، غریبانه تر می‌رویم
- ۲۷۱ ..... مدینه! خداحافظ، عاشقی‌هایمان را از یاد مبر
- ۲۷۳ ..... یک گزارش اجمالی از حج سال ۱۳۸۲
- ۲۷۵ ..... گزارش اجمالی فعالیت امور روحانیون
- ۲۷۶ ..... گزارش فعالیت‌های واحد صدا و سیمای مستقر در بعثه
- ۲۷۷ ..... گزارش معاونت آموزش و پژوهش
- ۲۷۹ ..... فعالیت واحد ارتباطات خبری در سال ۸۲
- ۲۸۰ ..... گزارش تحلیلی مهم‌ترین تحولات و دیدگاه‌های حجاج دیگر کشورها
- ۲۸۲ ..... درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

با کاروان صفا: گزارش حج سال ۱۳۸۲

مشخصات کتاب

سرشناسه: جعفریان رسول ۱۳۴۳ - عنوان و نام پدیدآور: با کاروان صفا: گزارش حج سال ۱۳۸۲ / رسول جعفریان [برای] حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت مشخصات نشر: تهران مشعر، ۱۳۸۳. مشخصات ظاهری: ۶۰۰ ص: مصور (رنگی). شابک: ۳۵۰۰۰ ریال ۹۶۴-۷۶۳۵-۶۶-۴. وضعیت فهرست نویسی: فایا یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس. عنوان دیگر: گزارش حج سال ۱۳۸۲ موضوع: بعثه مقام معظم رهبری در امور حج و زیارت موضوع: حج موضوع: حج - فلسفه شناسه افزوده: حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت. رده بندی کنگره: BP۳/بج۷ رده بندی دیویی: ۳۵۱/۵۵۰۶۴۱ شماره کتابشناسی ملی: م ۸۳-۳۰۳۸۳

مقدمه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَي سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ مَقَائِسَهُ أَيْ أَجْمَالِي مِثْلَ حَجِّ گزاری حاجیان ایرانی با زائران دیگر کشورها، نشان می‌دهد که گرچه همه مسلمانان در امر حج (و اعمال و مناسک آن) رویه مشابهی دارند و اختلافات آنان در این محدوده بسیار اندک است، لیکن تأثیر انقلاب اسلامی ایران و رهبری امام خمینی قدس سره سبب شده است که حج ایرانیان، به لحاظ آرمانی، به آنچه که به ابراهیم و محمد و امامان علیهم السلام مربوط است، نزدیک‌تر باشد. فریاد براءت از مشرکین، که به نوعی روح حج ابراهیمی در برخورد با شرک و کفر است، تنها و تنها از حلقوم حجاج ایرانی و دیگر پیروان راستین امام خمینی بر می‌آید. طبیعی است که دیگران هم مناسک خود را انجام می‌دهند و کسی هم نگفته است که حج آنان در نظر شرع باطل است، اما توجه داشتن به روح حج و نیز بروز آن در صحنه عمل، به‌طور طبیعی به حج گزاری جدی ایرانیان که حج را حرکتی بر ضد شرک و کفر می‌بینند، نزدیک‌تر است. این دیدگاه از آغاز سبب شد تا بعثه حج جمهوری اسلامی ایران و در رأس آن نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت، در تمامی ادوار، پس از انقلاب اسلامی و نیز دوره چهارده ساله اخیر، با سرپرستی حضرت حجت الاسلام والمسلمین محمدی ری‌شهری، حج را جدی‌تر بگیرد و برای حسن اجرای آن، برنامه‌ریزی کند. رسالت بعثه‌های دیگر کشورها، در حد تأمین نیازهای مادی زائران است و تنها در محدوده مناسک تلاش می‌کنند تا مطابق آیین فقهی خود به راهنمایی زائران پردازند؛ با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۰ اما بعثه جمهوری اسلامی ایران، می‌کوشد تا روح حج را دقیق‌تر و جدی‌تر تلقی کند و نه تنها از آن بُعد، بلکه در بُعد ایجاد ارتباط با دیگر مسلمانان، فعالانه‌تر برخورد کرده و حج را عرصه فعالیت‌های فرهنگی، اطلاع رسانی اسلامی، ایجاد حس مشترک اسلامی، توجه به بلایا و مسائل عمومی جهان اسلام و ایجاد رشته‌های استوار پیوند میان مسلمانان قرار دهد. این امر در مکتب تشیع جدی‌تر مطرح است؛ زیرا بُعدی از حج توجه به ولایت و رهبری است و این بدان معناست که حج تنها انجام مناسک ساده نیست بلکه تجدید عهد با ولی امر مسلمین نیز هست. به همین دلیل، حج ایرانیان از پس از انقلاب اسلامی، با همه کاستی‌ها و فراز و فرودهایی که داشته، متفاوت با حج دیگر حجاج بوده است. طبیعی است که این شیوه برگزاری، دشمنانی هم داشته که با تمام توان بر ضد آن فعالیت کرده‌اند، اما در این میان، همت مسؤولان ایرانی و حضور جوانان انقلابی و حزب‌اللهی و فعالان بعثه جمهوری اسلامی در این عرصه بوده است که تاکنون این علم را برافراشته نگاه داشته و از تسلیم شدن در برابر موج‌هایی که سستی و تنبلی و بی‌خاصیتی را در امر حج ترویج می‌کند، مقاومت کرده و حفاظت از نشانه‌های حج ابراهیمی را برعهده گرفته است. بعثه حج جمهوری اسلامی، با تمام توان خود، پیوسته می‌کوشد در تمام عرصه‌ها، به روح حج و حقیقت عبادت توجه کند و در کنار امر حج، به انجام زیارت و برگزاری دعای

کمیل بپردازد و زائران شیعه را از پرداختن به مسائلی که سبب وهن تشیع می‌شود، باز دارد و آنان را به سوی مسائل معنوی و فکری سوق دهد. اینها آرزوهایی بود که سالهای سال، پیش از انقلاب، برای بسیاری از فرهیختگان ما مطرح بود و با حسرت از آن یاد می‌کردند و امروز بحمدالله جامه عمل به خود پوشیده است. روشن است که کسان بسیاری برای آن سرمایه گذاشتند و جان تقدیم نمودند و یا وقت و زبان و قلمشان را در آن راه صرف کردند. در کنار اینها، توجه به فعالیتهای خاص فرهنگی برای شناخت حج، یکی از مهم‌ترین ابعاد حج‌گزاری ایرانیان است. انتشار بیش از چهارصد عنوان کتاب و مجله توسط بعثه حج جمهوری اسلامی ایران، تلاش با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۱ برای بازشناسی اماکن مقدس اسلامی و معرفی آنها به زائران، گوشه‌ای از این فعالیتهای جدی است. همچنین گامهایی که برای سامان‌دهی به بُعد شرعی و مذهبی حج توسط امور روحانیون برداشته شده، با حج‌گزاری دیگر کشورها قابل قیاس نیست. اکنون پرسش ما این است: آیا این گونه فعالیتهای، در تاریخ به یادگار خواهد ماند تا آیندگان بدانند نسل انقلابی و تربیت شده امام خمینی و خلف صالح او، چگونه تلاش کردند تا آرمانهای حج ابراهیمی امام را حفظ کنند؟ نوشته حاضر تلاشی است اندک برای نشان دادن بخشی از این فعالیتهای و نیز کوششی است که برای رفاه حال حجاج صورت گرفته است. تلاش‌هایی که واقعاً قابل تقدیر است و کمتر کسی است - حتی از میان حاجیان - که بدانند در درون بعثه و ستاد، چه انسانهایی با تمام توان و خلوص، به‌طور شبانه روز زحمت می‌کشند تا زائران در آسایش باشند. می‌کوشند که مشکلات ریز و درشت زائران را رفع و از حقوق آنان دفاع کنند و خیالشان را برای رسیدن به اعمال و مناسک و زیارت و توجه به روح حج آزاد بگذارند. فراهم آمدن این گزارش عمومی از حج سال ۱۳۸۲ بر پایه گزارش‌های تهیه شده واحدهای مختلف بعثه است. در درجه بعد، تلاش فردی نویسنده این سطور در تهیه و تدوین این کتاب است. این منابع، برخی با مصاحبه به دست آمده، شماری برگرفته از روزنامه‌های عربستان و بخشی هم مشاهدات و تحلیل‌های شخصی است. حضور در بسیاری از جلسات عمومی نیز عامل دیگری برای ثبت برخی از گزارش‌ها بوده است. در این مسیر و در جهت بارور شدن این مجموعه، بسیاری از عزیزان و دوستان همراهی کرده‌اند که از همه آنان سپاسگزاری می‌کنم. رسول جعفریان با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۳

ویژگی‌های حج ۸۲

مقدمه

در پایان مراسم حج هر سال، فصلنامه «میقات حج» گفتگویی صمیمانه با نماینده محترم ولی فقیه و سرپرست حج‌اج ایرانی، حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین آقای محمدی ری‌شهری - دامت توفیقاته - انجام می‌دهد و معظّم له گزارشی اجمالی و کوتاه از تلاش‌ها و فعالیت‌های انجام شده در زمینه‌های مختلف اجرایی و فرهنگی و نیز مشکلات و نارسایی‌های موجود به مردم ارائه می‌کنند. مطالبی که در پی می‌آید، برگرفته از مصاحبه ایشان، پس از حج سال ۱۳۸۲ ه. ش. است که در شماره ۴۷ فصلنامه میقات حج به چاپ رسیده و به عنوان پیشگفتار تقدیم خوانندگان عزیز می‌گردد: ۱. آمار زائران ایرانی زائران خانه خدا، که در سال ۱۳۸۲ از ایران به عربستان اعزام شدند، ۹۶۱۰۳ نفر بودند. از این تعداد، ۸۵۹۷۳ نفر زائر ایرانی، ۱۸۱۳ نفر زائر افغانی و ۱۶۷ نفر زائران عراقی بودند و بقیه را عوامل خدماتی، اعضای بعثه و ستاد، هیأت پزشکی، صدا و سیما، قاریان، هواپیمایی و ارگانهای همکار و دست‌اندرکاران طرح تغذیه متمرکز و قربانی تشکیل می‌دادند. گفتنی است، از این تعداد، هزینه ۵۲۷ نفر به وسیله ارگانهای مربوط و نیمی از هزینه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۴ ۳۰ نفر قاری قرآن نیز توسط سازمان اوقاف و امور خیریه پرداخت شد. مجموع زائران ایرانی در ۵۲۲ کاروان سازماندهی و اعزام گردیدند که ۵۳/۸۷٪ آنان را مردان و ۴۶/۱۳٪ را زنان تشکیل می‌دادند و بیش از ۵۵٪ آنها با سواد بودند. طبق آمارهای ارائه شده، مجموع حاجیانی که از کشورهای مختلف وارد عربستان شده بودند، ۱/۴۱۹/۷۰۶ نفر و

مجموع حج گزاران سال ۱۳۸۲ حدود ۲/۳۰۰/۰۰۰ اعلام گردید که معلوم می‌شود حدود ۸۰۰ هزار نفر از مردم خود عربستان حج گزارده‌اند. برخی آمارها نیز گویای آن است که عربستان از رهگذر حج، حدود ۵/۲ میلیارد ریال سعودی معادل ۱/۴۵ میلیارد دلار کارکرد تجاری داشته است. ۲. احساس خلا رهبری در جهان اسلام و نیاز به منجی واحد: مهمترین ویژگی قابل طرح در رابطه با حج سال ۱۴۱۲ ه. ق. توجه جهان اسلام به خلا رهبری امت اسلامی است. هم‌اکنون احساس نیاز به منجی واحد به تدریج در میان مسلمانان جهان رو به گسترش است و در ملاقاتهایی که حجاج کشورهای دیگر با این جانب و یا اعضای بعثه داشتند، موضوع مهدویت بیش از سالهای گذشته مطرح می‌شد و جالب توجه است که با هدایت الهی و بدون اینکه ما از این موضوع با خبر باشیم، در حج گذشته مسأله مهدویت محور اکثر گردهمایی‌ها و بحثهای بعثه مقام معظم رهبری در سطح بین‌المللی بود. ۳. انجام مراسم دعای کمیل، میان حرم رسول الله صلی الله علیه و آله و ائمه بقیع علیهم السلام: نکته دیگر اینکه در حج گذشته برنامه‌های مربوط به دعای کمیل به خوبی اجرا شد. در دعای کمیل اول، به دلیل احساس خطری که دولت عربستان از تحرکات وهابیان تندر و داشت، مأموران زیادی را برای حفاظت و پیشگیری از حوادث احتمالی در اطراف محل مستقر کرده بودند که به همین دلیل حضور زائران غیر ایرانی در دعا کمتر بود و برخی در حاشیه جمعیت و با فاصله استفاده می‌کردند، لیکن در دعاهای بعدی حضور آنان چشمگیرتر بود. حوادث مربوط به دعای کمیل در حج گذشته به خوبی نشان با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۵ داد که میان جریان وهابیت و مسؤولان عربستان در این رابطه، افتراق روشنی وجود دارد. در اولین دعای کمیل مدینه بعد، که در حقیقت سومین دعای کمیل برگزار شده در این شهر نورانی بود، تعداد محدودی از وهابی‌ها تصمیم حمله به مراسم را داشتند که توسط سعودیها به شدت با آنان برخورد شد و شماری از آنها دستگیر شدند. بحمدالله علی‌رغم این مسائل، هر چهار دعای کمیل مدینه قبل و مدینه بعد، با حضور گسترده زائران و با معنویتی خاص برگزار گردید. ۴. مراسم براءت از مشرکین: در حج ۸۲ مراسم براءت از مشرکان در صحرای عرفات بسیار با شکوه انجام شد، البته در شب عرفه تا نزدیکی‌های صبح اجازه ندادند بودند خیمه‌ها را برای برگزاری مراسم آماده کنند، وقتی ما به عرفات آمدم و برخوردی که با مسأله صورت گرفت، رفع مانع شد و به سرعت خیمه‌ها برای مراسم براءت آماده گردید. از زمانی که بنده عهده‌دار مسؤلیت حجاج ایرانی بوده‌ام؛ یعنی در طول چهارده سال گذشته، شرکت حجاج غیر ایرانی در مراسم براءت محسوس‌تر بود. متن فارسی و برگردان عربی پیام مقام معظم رهبری در این مراسم قرائت و شعارهای کوبنده‌ای بر ضد آمریکا و اسرائیل و استکبار جهانی داده شد. ۵. مراجعه گسترده زائران غیر ایرانی به بعثه: ویژگی دیگر حج ۸۲، گستردگی مراجعه زائران غیر ایرانی به بعثه مقام معظم رهبری بود؛ به شکلی که گاهی اوقات محل اختصاص یافته به آنان، به دلیل کثرت جمعیت، گنجایش پذیرش افراد جدید را نداشت و این امر نشان می‌دهد که جمهوری اسلامی ایران نقطه اتکا و امید مسلمانان است و این امید روز به روز افزون‌تر می‌شود. ۶. دیدار با رؤسای بعثه‌ها: بعثه مقام معظم رهبری با ۱۶ نفر از رؤسای بعثه‌های حج دیگر کشورها؛ چون وزیر حج الجزایر، وزیر حج و اوقاف یمن، رؤسای بعثه‌های افغانستان، عمان، عراق، حزب‌الله با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۶ و ... دیدار داشت، در این دیدارها که در فضایی صمیمانه انجام گردید، مسائل مورد علاقه طرفین مورد بحث و گفتگو قرار گرفت. ۷. دیدار با شخصیت‌های علمی و سیاسی: دیدارهای نماینده ولی فقیه با تعدادی از شخصیت‌های علمی و سیاسی؛ چه در داخل بعثه و چه در خارج آن، دیدارهای مفیدی بود. در دیدار با آقای شیخ صالح الحصین رییس شئون حرمین، در مورد ترجمه خطبه‌ها و سخنرانی‌های برخی از ائمه جماعات مساجد مکه به فارسی که در گفته‌های آنان اهانتی به شیعه داشتند و حتی در یک مورد سخنران به شخص پیامبر خدا اهانت کرده بود! صحبت شده و از ایشان خواسته شد با این مسأله به‌طور جدی برخورد کنند. وزیر حج یمن نیز جوان فاضل و فهیمی بود که به مسائل کشور ما آگاهی داشت و از اطلاعات علمی خوبی برخوردار بود. به‌هرحال، این دیدارها می‌تواند برای روابط دو کشور مفید و سودمند باشد. ۸. همایش‌ها: در حج ۸۲ تعداد ۱۲ همایش داشتیم که حدود نیمی از آن، بین‌المللی بود و براساس گزارش‌هایی که داده شد، تقریباً حدود چهار هزار نفر از

ملیت‌های مختلف در این همایش‌ها حضور یافتند. ۹. فعالیت‌های واحد اهل سنت: واحد اهل سنت نیز از بخش‌های فعال بعثه بود، علاوه بر صدها دیدار تبلیغی معمولی، ۳۰ دیدار با شخصیت‌های علمی و مذهبی عربستان و دیگر کشورهای اسلامی داشتند. ۱۰. تشدید فعالیت وهابیت: در حج گذشته ملاحظات امنیتی، به دلیل ترس از حملات تندروها، بیشتر شده بود، و سلفی‌ها از سوی دولت عربستان تحت فشار قرار داشتند، لیکن حجاج ایرانی در این با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۷ زمینه مشکل خاصی نداشتند. گرچه سلفی‌ها در زمینه توزیع کتب و نشریات و نوارهای ضد شیعه فعالیت خود را تشدید کرده بودند، لیکن مشکل حادی برای زائران ما نتوانستند ایجاد کنند و در موسم حج ۸۲، برای نخستین بار بود که خطبای مسجدالنبی و مسجدالحرام علیه شیعه اظهاراتی نداشتند، نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت نیز در پیامی که توسط سفیر کشورمان در عربستان برای آقای امیر نایف وزیر کشور عربستان فرستاد، از این امر تشکر کرده، گفت: این اولین سالی بود که در نمازهای جمعه، خطبا به جریانهای غیر وهابی اهانت نکردند. ۱۱. بازتاب موفقیت حزب‌الله لبنان: ویژگی دیگر اینکه موفقیت و پیروزی حزب‌الله لبنان در آزادسازی اسرای لبنانی و فلسطینی در حج گذشته بازتاب بسیار خوبی داشت و پخش مراسم مبادله اسرا علاقمندی به حزب‌الله و مقاومت اسلامی لبنان را بیشتر کرد. ۱۲. بازتاب اخبار مربوط به انتخابات مجلس هفتم: متأسفانه اخبار مربوط به انتخابات مجلس هفتم در ایران و اختلافاتی که در این رابطه به وجود آمده بود، انعکاس نامطلوبی در میان زائران داشت و کسانی که مسائل ایران را دنبال می‌کردند، در این زمینه مرتب سئوالاتی مطرح می‌نمودند و دلایل آن را جویا می‌شدند. ۱۳. حضور گسترده زائران عراقی: ویژگی دیگر حج ۸۲، حضور گسترده زائران و شیعیان عراقی در حج بود که اولین حضور آنان پس از سقوط صدام بشمار می‌آمد، البته گفته شد که بخشی از هزینه حج آنان را دولت سعودی پرداخت کرده است. در سالهای قبل، عراقی‌ها به شدت کنترل می‌شدند و مأموران رژیم صدام ارتباطهای آنها با دیگران را با دقت زیر نظر داشتند، لیکن امسال احساس آزادی می‌کردند و محدودیتی برای آنها وجود نداشت. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۸ ۱۴. مشکلات کنار بقیع: در حجی که گذشت، در کنار قبرستان بقیع و اُحد مشکلات کمتری داشتیم، عوامل به اصطلاح امر به معروف! و به تعبیر بهتر سلفی‌ها، حضور پر سروصدایی نداشتند و در نتیجه زائران احساس راحتی بیشتری می‌کردند. البته برخی از زائران ایرانی و غیر ایرانی، رفتارهای تحریک‌آمیزی داشتند و با خواندن نماز در داخل و بیرون قبرستان، بهانه به دست آنان می‌دادند که برای سالهای بعد باید برای حل این مشکل چاره‌اندیشی شود. ۱۵. اعزام ۱۴۵ خانم مبلغ: برای نخستین بار در حج ۸۲، از ۱۴۵ خواهر مبلغ برای خدمت‌رسانی فرهنگی به بانوان ایرانی بهره‌گیری شد که ارزیابی رابطین بعثه حاکی از موفقیت بیش از حد انتظار بود. این خواهران در مکه و مدینه نیز برنامه‌های توجیهی آموزشی داشتند و ما امیدواریم طی یک برنامه پنج ساله برای همه کاروانهای حج، معین زن تربیت کنیم. همچنین تعدادی از خواهران نیز در بعثه استقرار یافته و پاسخگوی مسائل شرعی بانوان بودند و در مسجد شجره نیز هنگام حرکت کاروانها به مکه حضور یافته به پرسش‌های بانوان پاسخ می‌دادند. ۱۶. پاسخ به مسائل فقهی: اعضای محترم استفتای بعثه مقام رهبری، از آغاز تا پایان، حضور جدی و مستمر داشتند و با برنامه‌ریزی قبلی، در میقاتها، مسجدالحرام و مشاعر، پاسخگوی مسائل شرعی زائران بودند و حتی شیعیان عراقی و افغانی و دیگر کشورها نیز به آنان مراجعه و پاسخ مسائل خود را دریافت می‌کردند. ۱۷. عملکرد رابطین بعثه: ویژگی دیگر حج ۸۲ این بود که رابطین بعثه، عملکرد روحانیون و معین‌های کاروانها در مکه و مدینه را ارزیابی کردند و تعداد ۷۶ نفر از آنان را به عنوان روحانی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۹ برگزیده، انتخاب و توسط معاونت امور روحانیون معرفی شدند که امید است در سالهای آینده از وجود آنان بهتر استفاده شود. ۱۸. گروههای ارشاد: در حج ۸۲ گروههای ارشاد کاروانها، تلاش شایسته‌ای داشتند. این گروهها که در ایران تشکیل و جزوات ارشادی میانشان توزیع شده بود، در همراهی و همکاری فرهنگی با روحانی و مدیر زائران هر کاروان، کارهای خوبی انجام دادند. در میان گروههای ارشاد ۱۱۰ نفر دارای تحصیلات دکترا، ۱۹۸ نفر مدرک کارشناسی ارشد، ۹۳۳ نفر کارشناسی و ۱۰۳ نفر دارای تحصیلات حوزوی بودند که لازم است از زحمات همه عزیزان، که با

گروه‌های ارشاد همکاری داشتند، تشکر و سپاسگزاری شود. ۱۹. نظر سنجی از زائران: فرم‌های نظر سنجی از زائران، طبق برنامه سال گذشته، با ۱۳ فرم و ۲۱۵ پرسش، تکثیر و میان زائران توزیع شد که حاصل آن، پس از استخراج پاسخ‌ها و تجزیه و تحلیل آن، می‌تواند در تصمیم‌گیری‌های سال آینده مؤثر واقع شود. ۲۰. حضور قاریان برجسته در حج: حضور قاریان برجسته میهن اسلامی در حج ۸۲ و اجرای مراسم در مسجدالحرام، توزیع جزوات توجیهی و تبلیغی میان روحانیون جهت پاسخگویی به شبهات و هابیان، ثبت چگونگی حج‌گزاری ایرانیان و مقایسه آن با حج‌گزاری دیگر کشورها و برگزاری جلسات در داخل بعثه برای زائران ایرانی، از دیگر اقدامات فرهنگی حج ۸۲ بود. ۲۱. اطلاع‌رسانی گسترده و مؤثر توسط خبرگزاری جمهوری اسلامی و ... اطلاع‌رسانی قوی و مؤثر خبرگزاری جمهوری اسلامی و صدا و سیما از ویژگی‌های حج گذشته به‌شمار می‌رفت که نتیجه آن ایجاد فضایی معنوی و الهی در کشور بود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۰ همچنین نیاز کاروانهای ممتاز و با سواد به نشریه زائر، بیشتر احساس می‌شد و اگرچه تنها کاروان اساتید دانشگاهها به رایانه و اینترنت مجهز شده بود، لیکن به‌نظر می‌رسد که در سالهای آینده لازم است به این بخش توجه ویژه صورت گیرد و در خدمات الکترونیکی و اطلاع‌رسانی از این طریق همگانی شود. ۲۲. از ویژگی‌های حج سال ۸۲، انتقال مستقیم زائران به مدینه بود: مسؤولان اجرایی توانستند ۴۶۴۳۲ نفر از زائران را به‌طور مسقیم به مدینه و ۴۷۹۱۸ نفر از زائران را، که مدینه بعد بودند، به جده منتقل کنند. همچنین حدود ۶۰٪ از منازل زائران در منطقه مرکزی و هتل‌های اطراف مسجد النبی صلی الله علیه و آله واقع شده بود که در بهره‌برداری معنوی زائران نقش بسزایی داشت. ۲۳. طبخ متمرکز: طبخ متمرکز غذا در محدوده مرکزی و اجازه طبخ در داخل کاروان برای خارج آن محدوده، اجرای طرح متمرکز قربانی و انجام قربانی ۶۲٪ در روز عید قربان و ۳۸٪ در روز یازدهم ذی‌حجه، از دیگر ویژگی‌های اجرایی حج ۸۲ بود. ۲۴. ضعف‌ها، کاستی‌ها و برخی مشکلات: نارسایی در سرویس دهی مناسب حمل و نقل درون شهری، نامناسب بودن بعضی ساختمانها، برخی کاستی‌ها در بخش تدارکات، تأخیر تعدادی پروازها و ... برخی از مشکلات حج سال ۸۲ بود که امید است با برنامه‌ریزی‌هایی که به عمل خواهد آمد، در سال آینده حلّ و از تکرار آن جلوگیری شود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۱

منشور حج، در آستانه حج سال ۱۳۸۲

در نخستین دیدار نماینده مقام معظم رهبری، حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین آقای محمدی ری‌شهری با آقای سید احمد زرهانی، ریاست جدید سازمان حج و زیارت، مطالبی از سوی نماینده محترم ولی فقیه در امور حج و زیارت مطرح شد که عنوان «منشور حج» یافت. محتوای این متن، نشانگر استراتژی کلی و خطوط اساسی است که می‌باید در جریان برگزاری حج مورد توجه سازمان حج و بعثه مقام معظم رهبری و همه دست‌اندرکاران حج باشد. منشور یاد شده، چشم‌انداز سیاستهای آینده این سازمان نیز هست که باید با ایجاد تغییرات اساسی، به نیازهای جاری حج، که پیش از این کمتر مطرح بوده است پاسخ دهد. طبیعی است پس از بیست و پنج سال تجربه جمهوری اسلامی ایران در جهت برنامه‌ریزی برای زائران (منهای سه سال ۱۳۶۹-۱۳۶۷ که حج در این سالها برگزار نشد) و نیز به‌علاوه شش سال تجربه موجود در سازمان اوقاف پیش از تحقق انقلاب کبیر اسلامی؛ یعنی از زمانی که شورای عالی حج تأسیس شد (۱۳۵۱ ش.). امر اداره زائران به نهادی خاص واگذار گردید، لازم بود خطوط اساسی برگزاری حج به صورت مکتوب درآید. روشن است که این تجربه‌ها فراوان است، اما منشور حج توانسته است حاصل آن تجربه‌ها را- با توجه به اهداف اسلام مقدس و عزیز و نیز جمهوری اسلامی ایران به عنوان پاسدار حرمت زائران ایرانی و مجری خوب انجام شدن حج زائران- ارائه کند. متن این منشور، که می‌تواند سیاست‌گذاری‌های آینده سازمان حج را در جهت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۲ هدایت زائران و نیز اداره حج و حلّ دشواری‌های موجود بر سر راه درست انجام شدن حج بر دارد، بدین شرح است: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ حج و زیارت، از مهم‌ترین ارکان مذهبی، اخلاقی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی در جوامع اسلامی و جامعه دینی ما

است و تنظیم گردش کار آن در یک نظام کارآمد و قانونمند، پشتوانه‌ای برای رشد معنوی جامعه است. اصول مندرج در این منشور، نشانگر جهت‌گیریهای سازمان در امور اجرایی و فرهنگی، بر اساس معارف قرآن و سنت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام و افکار امام راحل قدس سره و سیاستها و اندیشه‌های مقام معظم رهبری و برنامه دولت خدمتگزار است. ۱. حج و زیارت بهترین جایگاه و عرصه برای پرورش بُعد معنوی زائران و ارائه فعالیتهای فرهنگی است. از این رو، در تمام مراحل نگاه مدیران کاروانها و روحانیون و عوامل خدماتی، معطوف به رشد فکری و معنوی پویندگان راه ابراهیم علیه السلام است و فعالیتهای اجرایی پشتوانه‌ای برای اعتلا و ارتقای برنامه‌های فرهنگی و آموزشی قلمداد می‌شود و در این راستا باید از متفکران و هنرمندان، مبتکران و صاحب نظران فرهنگی و علمی کشور، برای تقویت روح عبادی و درک لذت انس و شکوفایی بُعد فرهنگی حج و سفرهای زیارتی استمداد شود تا میدان تولید فکر و فرهنگ و آثار هنری در باب حج و زیارت وسعت یابد. در این راستا، با توجه به عظمت و گستردگی امور و برنامه‌ریزی اصولی و اساسی در جهت اعتلای حج پویا، ارتباط با اهل علم و هنر و مراکز علمی و تحقیقاتی ضروری و مفید است. ۲. کارگزاران، مدیران و برنامه‌ریزان حج و زیارت، از کاروان تا سازمان، باید از متعهدترین، کارآمدترین و بی ادعاترین و خادمترین افراد جامعه اسلامی باشند که با انگیزه الهی و جهت تقرب به خدای بزرگ، جامه خدمت به زائران بیت‌الله الحرام و عتبات عالیات بر تن کنند و از رویکرد مادی مبرا و بر حذر باشند و برای اعتلای کیفیت حج، چاره‌اندیشی و همفکری کنند و راهبردهای اساسی و زیربنایی، طراحی، تدوین و اجرا نمایند. کسانی که برای عبادت و ارائه خدمات به زائران حرمین شریفین، به کاروان با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۳ بزرگ حج و زیارت می‌پیوندند، شایسته است با منشی ابراهیمی و نگاهی موخیدانه به آثار اخروی و پاداش معنوی این خدمت بیندیشند و دل به زخارف دنیوی نبندند و در راه رضای خدا به توسعه کمی و کیفی خدمات خود همت گمارند و خویشتن را خدمتگزار ضیوف الرحمان بیندارند. ۳. برنامه حج باید حتی المقدور ارزان و آسان تنظیم و ارائه گردد. از این رو، برنامه‌ریزان و کارگزاران حج و عمره باید ضمن تلاش جهت تأمین رفاه و آسایش مناسب از سوق دادن برنامه‌های زیارتی به عرضه خدمات گران‌قیمت و گزاف و اسراف آمیز اجتناب ورزند و فضای عبادی و معنوی حج را در برابر جاذبه‌های مادی و اشرافی کم‌رنگ نکنند. حج ابراهیمی نمادی از یک رنگی، بلند همتی و ساده‌زیستی و مردم‌گرایی و بی‌ریایی است و بهتر است که این فرهنگ متعالی تقویت شود و سفر معنوی حج، با ساز و کارهای اسلامی و متعارف و در خور شأن ملت مسلمان ایران برگزار گردد تا معرفت کافی کسب شود و زائران امکان بهره‌برداری بیشتر از فرصتهای مغتنم معنوی را کسب نمایند. ۴. زائران، اساس و مبنای کار ما کارگزاران و برنامه‌ریزان امور حج و زیارت هستند و همه ارکان حج و زیارت باید در جهت تأمین رضای آنان، که پرتوی است از رضای خدای کعبه، گام بردارند. بنابراین، شایسته است فعالیت کاروان و ساماندهی امور آن، متأثر از آرای زائران و همسو با خواسته‌های شرعی، منطقی و عقلانی آنان، به‌خصوص در بُعد اخلاقی و معنوی، تنظیم و تمشیت شود و کارگزاران حج و زیارت در همه مراحل، از همفکری و مشارکت آنان استفاده کنند و در ارزیابی عملکردها به نظریات صائب زائران عنایت نمایند. مردم‌داری رکن مستحکم همه فعالیتهای اجرایی است و باید سرلوحه کار دست اندرکاران حج و زیارت قرار گیرد. ۵. سازمان حج و زیارت ضمن عزیز شمردن کارگزاران و حمایت از حقوق مادی و معنوی آنان، به لحاظ جایگاه و رسالتی که به نیابت از نظام مقدس جمهوری اسلامی دارد، در اجرای مراسم حج و عمره، خود را متولی و مدافع حقوق منطقی و شناخته شده کارگزاران و زائران می‌داند و بر اساس ضوابط و مقررات، از گردش کار کاروانها و روند خدمات‌رسانی کارگزاران کسب اطلاع می‌کند و در صورت قصور در انجام وظایف، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۴ تذکر داده و احیای حق مردم را بر هر امر دیگری ترجیح می‌دهد. از این رو، سازمان انتظار دارد تا همه عوامل اداری و اجرایی و مدیریتی و فرهنگی کاروانها خود را در کنار مردم ببینند و برای رفع کاستی‌ها و تأمین رضایت زائران به‌طور خود انگیزه و جدی عمل کنند و در محضر خدای بزرگ و ملت مؤمن روسفید و سربلند باشند. ۶. سازمان حج و زیارت علاقه‌مند است زمام امور

کاروانها را به کسانی واگذار کند که دین باور، پرتحرک، مردمدار، با تجربه، متعهد و متخصص باشند؛ لذا کارگزاران حج و زیارت در گزینش و پذیرش همکاران باید از افرادی با چنین ویژگی‌هایی استفاده کنند و از سپردن کار خطیر خدمت رسانی به زائران بیت‌الله الحرام، به افراد ناپخته و فاقد تعهد و تخصص و ناآشنا به فضا و حساسیت و اهمیت کار، دوری گزینند. ۷. سازمان حج و زیارت، به عنوان نماینده نظام جمهوری اسلامی ایران، بر گردش کار امور زیارتی نظارت مستمر دارد و با اعتقاد به ضرورت حاکمیت و اجرای مقررات از کارگزاران، مدیران، دست‌اندرکاران متدین و کاردان و مردمدار و قانون‌گرا تجلیل و قدردانی به عمل آورد و با کسانی که برخلاف قوانین و مقررات، حقوق مردم را ضایع می‌کنند، از طریق قانونی برخورد مناسب خواهد کرد.

۸. ملاک عمل و معیار سازمان حج و زیارت، رعایت عدالت و قوانین و مقررات و ضوابط است. آنجا که قوانین و مقررات، روشن و مشخص است، باید همه ارکان سازمان عمل بر وفق آن را سرلوحه کار خود قرار دهند و آنجا که ابهام وجود دارد با رعایت نظریه کارشناسی در جهت تدوین مقررات و ضوابط اهتمام شود. در هر حال، اعمال تبعیض ناروا پذیرفته نیست و باید به سمت قانونگرایی حرکت کرد. ۹. برگزاری مراسم عمره و حج و سایر امور زیارتی ارزان‌تر، آسان‌تر و با معنویت‌تر، اقتضا می‌کند که برنامه‌ریزان و کارگزاران و مجریان، از اسراف و تبذیر اجتناب کنند و در حفظ و حراست بیت المال و منابع مالی دقت و درایت به خرج دهند. ۱۰. حفظ حرمت و منزلت زائر ایرانی، اهمیت بسزا دارد و همه ارکان، از کاروان تا سازمان، باید با تکیه بر منطق و اصول مدیریت، از منزلت زائر ایرانی دفاع کنند و از نیروی فکری و دانش و بینش زائران برای اعتلای منزلت و جایگاه رفیع اجتماعی ایشان در حرمین شریفین بهره‌گیرند و از هدر رفتن فرصتهای معنوی جلوگیری کنند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۵

۱۱. بهبود روشهای اداری و اجرایی و فراهم آوردن تسهیلات و ساده کردن مقررات، پشتوانه‌ای برای ارتقای کیفیت خدمات و تأمین رضای مردم است. از این رو، سازمان از همه حوزه‌های برنامه‌ریزی و اجرایی انتظار دارد تا با مشورت صاحب نظران و کارشناسان در راه اصلاح نظام‌های متعارف اقدام کنند و از خلاقیت و نوآوری سازنده کارگزاران و کارکنان حمایت نمایند. اجرای نظام بهره‌گیری مستمر از پیشنهادها، از ضروریات تحقق این مهم می‌باشد. ۱۲. بعثه مقام معظم رهبری و سازمان حج و زیارت لازم و ملزوم و مکمل همدیگرند و به عنوان یک جریان همگن، همراه با مدیران و روحانیون و پزشکان و ... در خدمت زائران حرم شریف نبوی صلی الله علیه و آله و سالکان طریق بیت‌الله الحرام می‌باشند. تعامل سازنده مستمر و هدف‌دار حوزه‌های فرهنگی و اجرایی ضامن اعتلای برنامه‌های حج و زیارت و افزایش اطمینان مردم نسبت به درستی و اتقان فعالیتها است. ۱۳. مدیران، کارشناسان، کارکنان و کارگزاران سازمان حج و زیارت در مرکز و استانها و دفاتر و نمایندگی‌های خارج از کشور، هماهنگ و همپای بعثه مقام معظم رهبری ضمن تلاش برای ارتقای امور رفاهی و بهبود فعالیتها اجرایی، در راه اعتلای امور فرهنگی و معنوی کاروانها همکاری می‌کنند و با استفاده از منابع جاودان قرآن و سنت و عترت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و معارف اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام در جهت تنویر افکار رهپویان خانه دوست حرکت می‌نمایند. ۱۴. مدیران و کارشناسان و کارکنان سازمان در مرکز استانها، به همه زائران و کارگزاران، با هر سلیقه و منش قومی، به چشم احترام و کرامت می‌نگرند و ضمن اجتناب از مشارکت در فعالیتهای اقتصادی، دفاتر زیارتی و جهانگردی در ساماندهی امور حج و واگذاری مسؤلیتها، عدالت و تقوای الهی را نصب‌العین قرار می‌دهند. ۱۵. آموزش و ارتقای مهارتهای حرفه‌ای و دانش و بینش کارکنان و کارگزاران حج و زیارت، با بهره‌گیری از فناوری روز، اهمیت به‌سزا در رشد بینش و دانایی و توانمندی دست‌اندرکاران دارد. تدوین کتب، اصلاح آیین‌نامه‌ها و مقررات و تنظیم گردش کار آموزش و برگزاری کارگاه‌های آموزشی کاربردی، پشتوانه‌های مفید برای رشد دست‌اندرکاران این برنامه معنوی و سازنده است. در این مورد بایستی عین با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۶ واقعیات و امکانات و توانایی‌های موجود، با ذکر الزامات و محدودیتهای برای مردم ذکر شود تا انتظارات آنان با مقدمات هماهنگ شود. طبیعی است تحقیق و پژوهش علمی در حج، زمینه‌ساز واقعی‌تر شدن برنامه‌ها است و اجرای طرح‌های تحقیقاتی در استحکام و قوت برنامه‌ریزی مؤثر

خواهد بود.

فعالیت‌های علمی - آموزشی بعثه مقام معظم رهبری، پیش از موسم حج

اشاره

یکی از فعالیت‌های مستمر بعثه مقام معظم رهبری، که از سال‌های گذشته همچنان ادامه دارد، انتشار آثاری در باره حج و ابعاد مختلف عرفانی، فقهی، تاریخی و اجتماعی آن است. در این زمینه افزون بر بازچاپ برخی از آثار پیشین، که مورد استقبال علاقمندان قرار گرفته و برخی از آنها حتی در یک سال چند بار به چاپ رسیده و می‌رسد، تولیدات جدیدی هم بوده است. این تولیدات توسط نشر مشعر عرضه می‌شود که طی سالها، ناشری موفق و پرکار در ادبیات حج بوده و نزدیک به چهارصد عنوان کتاب و مجله در این زمینه منتشر کرده است. * فقه حج؛ مهم‌ترین مسأله از مسائل مربوط به این سفر روحانی است که به دلیل حساسیت آن، در کانون فعالیت‌های علمی بخش تحقیقات قرار دارد. این مسأله به‌طور معمول در دو بخش ادامه می‌یابد: نخست؛ تکمیل «مناسک حج» بر اساس فتاوی مراجع. این تکمیل هم خود از دو ناحیه است: علاوه بر آنکه پرسش‌های جدیدی پیش می‌آید و می‌بایست در باره حل آنها استفتائاتی صورت گیرد، مواردی هم وجود دارد که تغییراتی در فتاوی علما پیش می‌آید و لازم است تا در ویرایش جدید مناسک وارد شود. بخشی از این استفتائات به مرور در فصلنامه «میقات حج» نیز انتشار می‌یابد. این موارد در پایان مناسک حج (که ویرایش دوم آن در سال جاری [۱۳۸۲] انتشار یافته، آمده است. چاپ جدید مناسک حج مشتمل بر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۸ فهرست تفصیلی عناوین مهم موجود در کتاب است که می‌تواند راهنمای بسیار مناسبی برای یافتن مباحث و مفاهیم مورد نظر باشد. دوم؛ دنبال کردن مباحث تحقیقی مربوط به حج است که همچنان محل بحث و گفتگو میان علما و فضلا است. در این راستا، مقالات متعددی در فصلنامه «میقات حج» انتشار می‌یابد، که بسیاری از آنها در قالب مقاله یا ردیه و پاسخ است و این، خود سبب بالا رفتن سطح مباحث و نزدیک شدن به حقایق می‌شود. نمونه‌ای از آن، بحث رمی جمرات است که آیا «اصابت سنگریزه به ستون» لازم است؟ یا «افتادن سنگریزه به محل ستون» کافی است؟ آیت الله مکارم شیرازی اخیراً فتوا به عدم وجوب اصابت سنگها به جمره داده که با واکنش‌هایی مواجه شده و مقالاتی در نقد آن نوشته‌اند. ایشان پاسخ تفصیلی و استدلالی این مطالب را ضمن کتابی با عنوان تحقیقی جدید در باره رمی جمرات نگاشته که مشتمل بر ادله فتوای فوق الذکر و پیشینه تاریخی و قائلین به این فتوا از میان فقهای گذشته است. تا پیش از تأسیس قربانگاههای ماشینی در نزدیکی منا، برخی از فقها بدانجهت که در قربانگاه قبلی، قربانی از بین می‌رفت، اجازه ذبح در محل زندگی زائر را داده بودند. اما اکنون که مطمئن به استفاده از گوشت قربانی هستند، بار دیگر به ذبح در منا فتوا داده‌اند. برخی از این مسائل، سبب راحت‌تر شدن کار زائران شده است؛ نمونه‌ای از آنها، در سال اخیر این بود که اگر روز عید قربان نتوانستند قربانی کنند، بتوانند حلق و یا تقصیر را انجام دهند و پیش از قربانی کردن، از احرام خارج شوند. مسأله جدیدی که از امسال (۱۳۸۲ ش.) مطرح شده، راه ندادن معلولان و ویلچری‌ها و تخت روانها به صحن مسجد الحرام برای طواف است، که ناگزیرند از طبقه دوم یا پشت بام طواف کنند. این مسأله فقهی، مورد پرسش بسیاری از روحانیون قرار گرفته و در حال حاضر پاسخ‌های متفاوتی از سوی مراجع داده شده است. فتوای مشهور در این باره، عدم کفایت چنین طوافی است، اگر محل طواف بالاتر از سطوح فوقانی کعبه باشد. طبق این فتوا، اگر کسانی ناگزیر به طواف از طبقه دوم باشند و طواف در صحن، حتی با حمل کردن دیگران، ممکن نباشد، لازم است برای طواف، مانند سایر معدورین، نایب گرفته شود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۹ تهیه و انتشار «مناسک امام خمینی، با حواشی مقام معظم رهبری»، در یک مجلد، در آستانه حج سال ۱۳۸۱ ش. انجام گرفت، اما توزیع آن به سال جاری موکول گردید. با انتشار این کتاب، مقلدان مقام معظم رهبری آسان‌تر می‌توانند به نظریات

فقهی و فتاوی ایشان دسترسی داشته باشند. * راهنمای زائران خردسال و سرپرستان آنها؛ هر سال، به‌ویژه در عمره، کودکانی به همراه والدین خود عازم حج می‌شوند که شماری از آنان ممیز هستند و قادرند متن‌های فقهی ساده را بخوانند و به همین دلیل، لازم است برای آنان و در سطح معلوماتشان، متونی منتشر شود. در این راستا، برای نخستین بار در سال جاری، کتاب «زیارت خانه خدا» با قلمی بسیار ساده، که توسط حجت‌الاسلام والمسلمین محمد حسین فلاح‌زاده نگارش یافته و به وسیله آقای کمال محمدی مجد طراحی گردیده، منتشر شد. در این کتاب، فقه حج به‌طور ساده و با کمک تصاویر برای کودکان بیان شده است. به علاوه، کتابچه‌ای تبلیغاتی هم با عنوان «راهنمای سرپرستان کودکان در عمره مفرده» انتشار یافته تا راهنمای والدین برای انجام درست اعمال عمره کودکان باشد. * ادعیه و آداب حرمین؛ از آثار بسیار پر استفاده در حج بوده که طی سالهای گذشته، مکرر به چاپ رسیده است. تصحیح شده متن عربی این کتاب نیز امسال انتشار یافت. بدیهی است بسیاری از شیعیان عرب زبان قادر به استفاده از متن فارسی آن نبودند و تنها از متن دعاها و زیارت‌های آن بهره می‌بردند. * صحیفه حج؛ اثری ابتکاری است که با تلاشی گسترده و دقتی شایسته در سال جاری فراهم آمده است. مجلد نخست این کتاب مشتمل بر «مجموعه سخنان و پیام‌های رهبر کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی قدس سره» است. در این مجلد، نه تنها سخنرانی‌هایی مفصل بلکه بخش‌های کوچک‌تری هم که به صورت جسته گریخته در لابلای سخنان امام بوده و به‌گونه‌ای به حج مربوط می‌شده، جمع آوری گردیده است. افزون بر آنها، احکام صادره از سوی رهبر کبیر انقلاب در باره انتصاب اشخاصی به عنوان امیرالحاج، در این مجموعه درج شده و به این ترتیب، اثری با ارزش در شناخت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۰ تاریخ حج پس از انقلاب و اندیشه‌های امام راحل در باره آن، در دسترس علاقمندان قرار گرفته است. مجلد دوم این اثر، به همان قیاس، به سخنان، مکتوبات و فرامین صادره از سوی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای - مدظله العالی - است. ایشان هم بنا به سنت امام، هر سال پیام ویژه‌ای برای حجاج بیت‌الله الحرام صادر می‌کنند که متن تمامی آنها به علاوه سخنرانی‌هایی که به‌طور معمول برای روحانیون عازم حج هر ساله ایراد می‌شود، در این مجموعه آمده است. نخستین مراسم حج در دوران رهبری ایشان در سال ۱۳۷۰ بود که ابتدا حکمی برای مرحوم حجت‌الاسلام و المسلمین حاج سید احمد خمینی صادر شد که به دلایلی ایشان موفق به انجام این وظیفه نشد و سپس حکمی جهت حجة الاسلام و المسلمین، آقای محمدی‌ری شهری صادر گردید که ایشان تاکنون همچنان به عنوان امیرالحاج جمهوری اسلامی انجام وظیفه کرده و در خدمت حجاج بیت‌الله الحرام هستند. هر دو مجلد مشتمل بر فهرس متعددی است که می‌تواند جستجوگر علاقمند را به محتوای درونی کتاب رهنمون شود. * ادبیات سفرنامه حج؛ یکی از موضوعات مورد علاقه در معاونت آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری بوده است. طی سالهای اخیر، تعدادی سفرنامه کهن و بیشتر از دروه قاجاری، به صورتهای مختلف، در مجله «میقات حج» و یا به صورت مستقل به چاپ رسیده است. پیش از این یک شماره فصلنامه «میقات حج»، به‌طور کامل اختصاص به چندین سفرنامه قدیم و جدید یافت و این اقدام همچنان ادامه یافته و آخرین اثر از این سلسله ادبی - تاریخی کتاب «حدیث قافله‌ها» است که به کوشش حجت‌الاسلام و المسلمین سید علی قاضی عسکر انتشار یافته است. این اثر مشتمل بر سه سفرنامه است؛ نخست از سال ۱۲۸۸ ق. که مؤلف آن ناشناخته است. دوم از میرزا عبدالغفار نجم‌الملک منجم‌باشی، از سال ۱۲۹۶ ق. و سوم از لطفعلی خان اعلائی، از سال ۱۳۳۵ ق. مقاله‌ای هم در انتهای کتاب، در باره دشواری‌های زائران حج در آن روزگار به‌خامه جناب قاضی عسکر آمده است. * نقشه‌ها؛ زائران همیشه نیاز به نقشه‌های تعریف شده و دقیقی دارند که در با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۱ شناخت حرمین کهن و نیز وضعیت جدید به آنان کمک کند. در گذشته، نقشه‌هایی از بقیع و احیانا اماکن مکه در اختیار زائران قرار می‌گرفت. اما حدود دو سال پیش، مجموعه‌ای از این نقشه‌ها با عنوان «اطلس اماکن مکه مکرمه و مدینه منوره» انتشار یافت. در آن کتاب اشکالات جزئی وجود داشت که امسال مرتفع شده و چاپ دوم این اثر در شمارگان ده هزار انتشار یافته است. عاتق بن غیث بلادی و دهیش دو تن از علمای بزرگ تاریخ و جغرافی ساکن مکه، اطلس یاد شده را امسال ملاحظه و اصلاح کرده‌اند. افزون بر آن،

تعدادی از این نقشه‌ها نیز در قطع بزرگ طی ۳۲ برگ به چاپ رسیده و در سال جاری، برای نخستین بار به صورت آزمایشی در اختیار مدیران کاروانها قرار گرفته است تا در محل آموزش حجاج نصب شود و آنان با مطالعه این نقشه‌ها و توضیحاتی که داده شده، با اماکن مربوط بهتر آشنا شوند. تنها مشاهده این نقشه‌ها و زیبایی انتشار آنها و نیز دقتی که به‌طور نسبی در آنها به کار رفته، می‌تواند ارزش علمی حرکت انجام شده را نشان دهد. طی سالهای گذشته، به هیچ روی شاهد وجود چنین مجموعه‌ای حتی در کشور سعودی نبوده‌ایم. آنچه در دسترس بوده، نقشه‌هایی بود که گاهی شرکتهای خارجی در کنار تبلیغ از تولیدات خود از مکه و مدینه منتشر می‌کردند، یا کتابهای اطلسی مفصل و بزرگ بود که به کار حجاج و زائران نمی‌آمد. در نقشه‌های جدید، علائق و سلیقه زائران شیعه لحاظ شده و اماکن متبرکه در مکه و مدینه و حتی نقاط دیگر در اطراف آنها معین گردیده است. * آثار تاریخی؛ مکانها و جای‌های مربوط به تاریخ حرمین، از موضوعات اصلی است که در حیطه کاری معاونت آموزش و پژوهش بعثه رهبری قرار گرفته است. کتاب «آثار اسلامی مکه و مدینه» پس از سالها انتشار، امسال بار دیگر مورد بازبینی دقیق قرار گرفت و پس از اصلاحات فراوانی که در پی تذکرات افراد علاقمند داده شد، به صورت متنی منقح آنچنان که روحانیون، مدیران و افراد علاقمند و اهل مطالعه بتوانند از آن استفاده کنند، انتشار یافت. در زمینه اماکن، کار جدیدی که امسال نشر یافته، کتابی است با عنوان «زمزم، تاریخچه، تحولات، آثار» که توسط حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین محمدتقی رهبر نوشته شده است. این کتاب تا حدی مشتمل بر مطالبی است که در دسترس مؤلف بوده و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۲ نویسنده در آن، به فضیلت، تاریخچه و اخبار مربوط به این چاه مقدس در متون کهن و جدید پرداخته است. علاوه بر آن، امسال کتاب کم حجم اما با ارزشی، با عنوان «فاطمه دختر محمد صلی الله علیه و آله» توسط استاد سیدجعفر شهیدی، محقق به نام کشورمان، فراهم و توسط نشر مشعر به چاپ رسید. کتاب «شناخت عربستان» که پیش از این بارها انتشار یافته بود، امسال بار دیگر با ویرایش جدید و تغییرات اساسی منتشر و در اختیار مدیران، روحانیون و زائران محترم قرار گرفت. این کتاب ضمن مروری بر تاریخ عربستان سعودی و دولت حاکم بر آن، به شناخت نظام سیاسی، آموزشی و قضایی عربستان به نحو شایانی کمک می‌کند. در این کتاب می‌توان با برخی از مقررات حکومتی این دولت نیز آشنا شد. «همراه با حج سال ۱۳۸۱» اثری است که سازمان حج و زیارت منتشر کرده و ضمن آن، گزارشی از وضعیت حج سال گذشته همراه با تمامی آمارها، خدمات و نظامات موجود در حج آن سال، ارائه کرده است. این اثر در شناخت شیوه حج‌گزاری ایران بسیار حائز اهمیت بوده و اثری بدیع می‌باشد. همچنین در سال گذشته، گزارشی در باره وضعیت کلی بعثه مقام معظم رهبری در ایام حج، به صورت روزشمار نگاشته شد که طی سال جاری به صورت محدود با عنوان «با کاروان نور» انتشار یافت. این نوشته به خامه حجت‌الاسلام والمسلمین عبدالهادی مسعودی به تحریر در آمده است. یکی از کارهایی که بعثه مقام معظم رهبری در آینده بدان خواهد پرداخت، دادن آگاهی‌هایی درباره زیارت عتبات است. لازم است در این باره، آثاری در موضوع تاریخ عتبات و آداب زیارت ائمه مدفون در عراق پدید آید. از آثاری که در این زمینه، در سال جاری انتشار یافته، کتاب «عاشورا حماسه جاوید» از سید محمد شفیعی مازندرانی است. * آداب سفر حج؛ کتاب ارجمند دیگری است که امسال با ویرایشی تازه انتشار یافته است. این اثر، حاوی مطالبی است که زائر باید در این سفر روحانی و معنوی، آنها را مورد توجه قرار دهد. در این کتاب، کمتر به مسائل فقهی توجه شده و بیشتر اخلاقیات سفر حج مطمح نظر مؤلف محترم آن، حجت‌الاسلام والمسلمین قاضی عسکر بوده با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۳ است. در کنار این اثر، که خود شمار زیادی از احادیث حج را در خود جای داده، دو اثر کم حجم، با عناوین «منتخب احادیث حج» و «منتخب احادیث عمره» نیز انتشار یافته که ضمن آنها، اهم روایاتی که می‌تواند در درک حج و اعمال و مناسک آن به زائر کمک کند، درج شده است. کتابچه‌ای ارزشمند نیز با عنوان «عطر عفاف» به قلم استاد جواد محدثی در باره «حجاب در سفر عمره و حج»، چاپ و میان زائران توزیع شده است. * دفاع از تشیع؛ از مسائل اساسی در پژوهش‌هایی است که معاونت آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری در دستور کار قرار داده است. در واقع، به دلیل درگیر

شدن روحانیون در اینگونه مباحث در طول این سفر و ضرورت آشنایی آنان، لازم بود در این زمینه کارهای پژوهشی جدیدتری صورت گیرد (علاوه بر اینکه، رسالت بعثه مقام معظم رهبری در برابر تبلیغات گسترده و همه ساله روحانیون وهابی سعودی، انتشار آثاری در دفاع از حریم تشیع است). در این زمینه، در سال جاری چندین عنوان کتاب انتشار یافت. به دنبال ایراد خطبه‌های جمعه شیخ صلاح‌الدین البدیر در مسجدالنبی صلی الله علیه و آله، در حج سال ۱۴۲۲، که ضمن آن، حملات تندی به مذهب حقه تشیع کرد، استاد علی کورانی کتابی با عنوان «الرّد علی الفتاوی المتطرفه» نوشتند که در ۱۶۰ صفحه چاپ شده و به تک تک ادعاهای این روحانی وهابی پاسخ داده شده است. پنج کتابچه نیز با عنوان کلی «نحو قراءه جدیده للتاریخ» انتشار یافته که طی آنها مباحثی مانند شرک و توحید، تقیه، سیر افتراءات بر شیعه در تاریخ و واقعیت عبادی-سیاسی حج انتشار یافته است. کتاب دیگری که در این زمینه توسط معاونت آموزش و پژوهش منتشر شده کتاب «لله و للحقیقه» نام دارد. این اثر در واقع ردی است بر کتاب «لله ثم للتاریخ» که با اسم مستعار سید حسین موسوی چاپ و در سطحی وسیع منتشر شده است. مؤلف آن کتاب چنان وانمود کرده که در عراق و در نجف تحصیل می‌کرده و از ترس شیعیان نمی‌خواهد نامش فاش شود. اما دم خروس از بسیاری از موارد کتاب واضح است، در مواردی که نویسنده یا نویسندگان تاریخی را ذکر کرده‌اند و به‌قدری این تاریخها با یکدیگر در تناقض است که به خوبی نشان می‌دهد که سامان دهندگان این کتاب، وهابی یا وهابیان تمام عیاری هستند که تنها با هدفی خاص خود را به عنوان یک عالم تحصیل کرده نجفی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۴ یا کربلایی جا زده‌اند! این ردیه توسط استاد الشیخ علی آل محسن نگاشته شده و بخش بخش، به مطالب و اظهارات طرح شده در کتاب «لله ثم للتاریخ» پاسخ داده است. کتاب دیگری که در دفاع از تشیع انتشار یافته، «سلامة القرآن من التحریف و تفنید الافتراءات علی الشیعه الامامیه» از دکتر فتح الله محمدی نجارزادگان است. وی در این کتاب، که ۷۵۰ صفحه است، بحث تحریف قرآن را از زاویه دید علمای شیعه مورد بحث قرار می‌دهد. این مبحث، از مسائلی است که در قرن اخیر، پیوسته میان شیعه و سنی مورد بحث بوده و همواره شیعه در معرض اتهام قرار داشته است. پیش از این نیز، در این حوزه از بحث، کتابهای متعددی انتشار یافته است. کتابی نیز با عنوان «شیعه‌شناسی و پاسخ به شبهات» در دو مجلد فراهم آمده که عمده شبهات طرح شده از کتابهای تبلیغی وهابیان بر ضد شیعه، در آن دو مجلد طرح و پاسخ داده شده است. «التقیه بین السائل و المجیب» در باره یکی از مفاهیم اختلافی مهم، میان شیعه و سنی؛ یعنی مفهوم تقیه است. این کتاب به ابهامات و شبهات پاسخ گفته است. کتاب «الصحبه و الصحابه» هم به همین قیاس، مورد اختلافی دیگری را، که مربوط به ارزیابی دیدگاه‌های شیعه در باره صحابه می‌باشد، مورد تأمل قرار داده است. بعثه مقام معظم رهبری، امسال با تجدید چاپ قریب به ۴۵ عنوان، از کتابهای نشر مشعر، جمعاً در شمارگانی نزدیک به نهصد هزار جلد، سالی پربرکت را به لحاظ فرهنگی پشت سر گذاشته است.

موزه حج

یکی از اقدامات فرهنگی-هنری بعثه مقام معظم رهبری، طی چند سال اخیر، ایجاد «موزه حج» است. ارزش این اقدام زمانی روشن می‌شود که خوانندگان عزیز و ارجمند این نوشته، بتوانند دیداری از آن نمایشگاه داشته باشند. وجود قرآنهاي متعدّد خطی و چاپی (۹۰۰ نوع قرآن چاپی از نقاط مختلف دنیا) فرش‌های بسیار نفیس با تصاویر عالی مربوط به حج، وجود هدایای گرانبهایی که تقدیم سازمان حج و زیارت شده و بسیاری از تصاویر و عکسهای تاریخی، این موزه را به صورت یک موزه بسیار غنی در آورده با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۵ است. شاید یکی از بهترین تصاویر موجود در این موزه، فرش‌های باشد که تظاهرات برائت از مشرکین شهر مکه را با تمام جزئیات آن به تصویر کشیده و خاطره‌ای به یادماندنی از تاریخ حج‌گزاری ایرانیان برجای گذاشته است.

مجله میقات حج، به دو زبان فارسی و عربی، به صورت فصلنامه و دو فصلنامه انتشار می‌یابد. از «میقات حج» فارسی، طی سال جاری؛ یعنی از پس از حج سال ۸۱ تاکنون، چهار شماره انتشار یافته است. این نشریه که زیر نظر هیأت تحریریه (حجج اسلام: سید علی قاضی عسکر (مدیر مسؤول)، سید جواد ورعی، جواد محدثی، رسول جعفریان، رضا مختاری و با ویراستاری علی ورسه‌ای) اداره می‌شود، از میان مقالات گوناگونی که به نوعی به فرهنگ حج و زیارت مربوط است، بهترین‌ها را انتخاب کرده و در چند بخش اساسی تقسیم و منتشر می‌کند. جلسات هیأت تحریریه، برای هر شماره یک جلسه، به‌طور مرتب برگزار می‌شود. پیش از آن، مقالات توسط اعضا مطالعه و نظریات آنان در جلسه مورد بحث قرار می‌گیرد. مهم‌ترین نکته در این باره، پژوهشی بودن مقالات و ارتباط آنها با حج و زیارت می‌باشد. میقات حج شماره ۴۲، از زمستان ۱۳۸۱ نخستین شماره پس از حج ۸۱ است. در این شماره، به مانند سایر شماره‌ها، مقالات در چند بخش تقسیم شده است: اسرار و معارف حج، فقه حج، تاریخ و رجال، اماکن و آثار، گفتگو و نقد و معرفی کتاب و نیز خاطرات. در بخش فقه حج، بحث رمی جمرات یکی از مباحثی است که در شماره‌های بعد هم دنبال شده است. در بخش اماکن و آثار مقاله‌ای از مرحوم محمدباقر نجفی در باره موقعیت غدیر خم درج گردیده که بسیار مغتنم است. گفتگویی با ریاست وقت سازمان حج هم در همین شماره آمده است. خاطرات حج یک مدیر با ۴۶ سفر تمتع و ۳۵ عمره یعنی مجموعاً ۸۱ سفر در ادامه آمده که طی آن نکات جالبی برای تطوّر حج‌گزاری و خاطرات مربوط به آن، ارائه شده است. این مدیر سید محمود میرهندی اصفهانی است. پژوهشی درباره اشیای هنری، متعلق به کعبه و ویژگی‌های آنها در همین شماره درج شده است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۶ شماره ۴۳ میقات حج، از بهار سال ۸۲ است که به همان قیاس مباحثی را ارائه کرده است. مقاله حج جاهلی - حج ابراهیمی از رقیه صادقی، مقایسه‌ای است میان حج در جاهلیت و اسلام. در بخش فقه استفتائات جدید حج آمده و در قسمت تاریخ و رجال، شرحی از سفر حج آیت‌الله کاشانی و اسناد و خاطرات مربوط به آن درج شده که قسمت بعدی آن هم، در شماره پس از آن آمده است. گفتگویی با امیرالحاج، و نیز چند گزارش تاریخی در باره خاطراتی از سفرهای حج از دوره صفوی در همین شماره به چشم می‌خورد. به‌طور معمول، در شماره‌های اخیر میقات حج، گزارش حج‌گزاری کشورهای مختلف درج می‌شود که در این شماره، شرحی از حج‌گزاری زائران لبنانی آمده است. شماره ۴۴، از تابستان ۸۲ مشتمل بر چندین مقاله است که همچنان در بخش‌های معمول تقسیم بندی و ارائه شده است. ادامه گزارشی است در باره «مأموریت‌های مشکوک در سرزمین‌های مقدس» که حاوی گزارش سفرنامه‌های اروپاییان طی قرن نوزدهم و اوائل قرن بیستم میلادی به مکه می‌باشد. بحثی در باره صحابه و تبرّک به آثار رسول‌الله صلی الله علیه و آله که در دفاع از باورهای شیعی است. ایمان اجداد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله، حج در آثار محیی‌الدین عربی و نیز حج‌گزاری در کشور مغرب از مقالات دیگر این شماره است. شماره ۴۵ میقات، آخرین شماره‌ای است که پیش از حج سال ۸۲ انتشار یافته است. در این شماره بحث فقهی جمرات ادامه یافته است. بحثی نیز در باره حکم فقهی ورود جهانگردان غیر مسلمان به حرمین و به‌طور کلی به مساجد و اماکن مقدس اسلامی درج شده که در نوع خود تازه است. در بخش تاریخ و اماکن، گزارشی از اسناد مربوط به تلاش‌های ایران برای بازسازی بقیع، گزارش کشف یک چاه و منبر قدیمی در صحن مسجد الحرام و حج‌گزاری مسلمانان هند آمده است.

فعالیت دو فصلنامه «میقات الحج» در سالی که گذشت

از «میقات الحج» عربی (با مدیر مسؤولی آقای محمّدی ری شهری، ریاست تحریریه آقای قاضی عسکر و مدیریت اجرایی آقای مقدادی) که هر شش ماه یکبار انتشار می‌یابد، شماره ۱۹ برای ماه‌های محرم تا جمادی الثانیه سال ۱۳۲۴ و شماره ۲۰ برای ماه‌های رجب تا محرم انتشار یافته است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۷ در شماره ۱۹ مقالاتی مانند تعریف شده سفرنامه جلال آل احمد که به فارسی با عنوان «حسی در میقات» نشر یافته، درج شده است. به علاوه، مقالاتی در باره سعدبن معاذ، نخستین صحیفه

مکتوب در مدینه میان پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و اصحاب، و رساله‌ای در باره قبله درج شده است. در شماره ۲۰، چندین بحث فقهی؛ از جمله ذبح در منا، فقه التظلیل، نماز تراویح، چند مبحث تاریخی؛ از جمله مقاله‌ای در باره مسجد مباحه و شرح حال جابر بن عبدالله انصاری و نیز فهرستی از نوشته‌های حجه علمای جبل عامل درج شده است. پیش از حج ۱۳۸۲، نشریه جدیدی توسط سازمان حج و زیارت با عنوان «کاروان نور» در ۱۲ صفحه بزرگ چاپ شده که ضمن آن، گزارشها و نکات مختلفی که می‌تواند راهنمای دست اندرکاران حج و نیز زائران محترم باشد، درج می‌گردد. شماره نخست «کاروان نور» در دی ماه ۸۲: ذی قعدة ۱۴۲۴ انتشار یافته و قرار است هر چند صباحی، شماره‌ای از آن نشر یابد. بنابر این، نمی‌توان از آن به عنوان هفته‌نامه یا ماهنامه یاد کرد و باید آن را «چند صباح نامه» دانست. در این شماره افزون بر منشور حج که در همین کتاب ملاحظه خواهید کرد، اخبار ضروری دیگری هم آمده، که در ارتباط با هدف نشریه، راهگشای دشواری‌ها است.

مسابقه سراسری شعر حج ۱۳۸۲

یکی از اقدامات فرهنگی معاونت آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۲، برگزاری یک مسابقه سراسری برای شعر حج بود. ناگفته پیداست که شعر حج در بیان وجوه و ابعاد مختلف حج؛ از اماکن و آثار گرفته تا مفاهیم و معانی موجود در مناسک حج و همچنین زیارت قبور مطهر معصومین علیهم السلام، در گستره‌ای بسیار مطرح بوده و شاعران بزرگی در این باره شعر سروده‌اند. بنابر این، بُعد ادبی حج، چنان می‌طلبد تا به صورت برنامه‌ریزی شده، از استعدادهای موجود میان شاعران، بهتر و بیشتر استفاده شود. در این باره، هیأت داوران شعر حج؛ آقایان دکتر قیصر امین‌پور، مهندس محمدرضا عبدالملکیان و ساعد باقری معین شدند. آنان پس از اعلام عمومی، اشعار رسیده را در سه محور «قالبهای کهن شعر فارسی»، «قالبهای نوین شعر فارسی» و گروه «نام آوران و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۸ پیشکسوتان» طبقه بندی کردند. داوران محترم، بدون توجه به ملاحظات جانبی، به بررسی اشعار رسیده پرداختند. این در حالی بود که اشعار رسیده در قالب‌های نوین و شعر نو نیمایی اندک بود و کار داوران را برای داوران مشکل می‌ساخت. این امر سبب شد تا در این زمینه، تنها یک اثر برگزیده شود. مسأله مهم، استقبالی بود که از این مسابقه به عمل آمد و اشعار زیادی سروده شد و به بعثه مقام معظم رهبری ارسال گردید. این تجربه می‌تواند ادامه یابد و ان شاء الله در سالهای بعد پربارتر برگزار شود. برندگان شعر در قالب کهن، عبارت بودند از: رتبه اول: آقای آرش شفافی از تهران، برای غزل «خلق چرخیدند» برنده حج تمتع. رتبه دوم: انسیه جراحی از بجنورد، برای مثنوی «راهب معبد بهاران»، برنده سفر عمره مفرده. رتبه سوم: آقای سید محمد ابوترابی از قزوین، برای غزل «بگو ببخش» به‌طور مشترک با خانم نغمه مستشار نظامی از کرج برای غزل «هنوز هم» و خانم بهجت فروغی مقدم برای غزل «کبوتری از نژاد حیرت» هریک برنده چهار سکه تمام بهار آزادی. در بخش برندگان، شعرهایی که در قالب نوین سروده شده، تنها یک نفر یعنی آقای حسن صادقی پناه از کرج برای شعر نو نیمایی «شطی از ستاره و فانوس» برنده عمره مفرده شدند. منتخبان بخش سوم، که پیشکسوتان و نام‌آشنایان بودند، در سه رتبه برگزیده شدند و آنها عبارت بودند از: رتبه اول: آقای سهیل محمودی از تهران، برای غزل «زمزم یاد» به‌طور مشترک با آقای حسین اسرافیلی از تهران، برای غزل «بقیع غریب»، هر دو نفر برنده سفر حج تمتع. رتبه دوم: آقای افشین علاء از تهران، برای غزل «مهر بقیع»، برنده سفر عمره مفرده. رتبه سوم: جعفر رسول‌زاده «آشفته» از اصفهان، برای غزل «بقیع» و برنده چهار سکه بهار آزادی. دوازده نفر هم که اشعارشان شایسته تقدیر شناخته شد، هر کدام یک تقدیرنامه به همراه دو سکه تمام بهار آزادی دریافت کردند.

برخی از شعرهای منتخب

«زمزم یاد» (سهیل محمودی «رتبه اول در رده پیشکسوتان و نام‌آشنایان») نام تو، پژواک عمری نعره‌های بی‌امانم بود کام تو،

کامل‌ترین یک روز عمر بی‌نشانم بود من خودم را مثل موجی در کنار ساحلت دیدم آن زمان که خسته از توفان و دریا، جسم و جانم بود دستهایم را گرفتی، دور خود گرداندی و انگار گردبادی بودم و هوهوی نامت بر زبانم بود با تو یک شب قلوه سنگ و سنگ‌ریزه جمع می‌کردم کودکی و شیطنت بود و صفای دوستانم بود ناگهان دیدم که نیلوفر شدم، گرد تو پیچیدم شانه‌های تا همیشه مهربانت، آسمانم بود زمزم یاد تو در چشمان من سر رفت و می‌دیدم هفت دریای جهان، در یک زمان همداستانم بود «مهر بقیع» (افشین علاء «رتبه دوم در رده پیشکسوتان و نام‌آشنایان») مرا به خانه زهرای مهربان ببرید به خاکبوسی آن قبر بی‌نشان ببرید اگر نشانی شهر مدینه را بلدید کبوتر دل ما را به آشیان ببرید کجاست آن در آتش گرفته، تا که مرا برای جامه دریدن به سوی آن ببرید مرا- اگر شدم از دست- بر نگردانید بروی دست بگیرید و بی‌امان ببرید کجاست آن جگر شرحه شرحه تا که مرا کنار سنگ مزارش، کشان کشان ببرید مرا که مهر بقیع است در دلم، چه شود اگر به جانب آن چار کهکشانش ببرید نه اشتیاق به گل دارم و نه میل بهار مرا به غربت آن هیجده خزان ببرید کسی صدای مرا در زمین نمی‌شنود فرشته‌ها! سخنم را به آسمان ببرید «بقیع غریب» (حسین اسرافیلی «رتبه اول در رده پیشکسوتان و نام‌آشنایان») می‌گردد دو دیده پریشان و جان، غریب در منظری که نیست به هفت آسمان، غریب یارب! بقیع، قطعه‌ای از آسمان توست پیچیده در غبار زمین و زمان، غریب آن گوهری که بود ملک، خادم درش خفته ست در کنار حرم، بی‌نشان غریب این خاک، میزبان پریشان کربلاست مانده‌ست در حضور تو ای آسمان، غریب اینجا مزار صادق آل محمد صلی الله علیه و آله است تنها، میان گردش چشم جهان، غریب در خلوت است بارگه باقر العلوم علیه السلام همچون مزار مادر زخمی، جوان، غریب این سوی میله، مرقد اولاد مصطفی است آن سو، نگاه غمزده زائران، غریب این محرمان پردگی عرش ذوالجلال اینسان فتاده‌اند در این خاکدان، غریب اشک است اینکه می‌چکد از آستین ابر مهر است اینکه مانده در این آستان، غریب می‌گردد آسمان، به طوافی همیشگی بر این مدار غربت و بر این مکان، غریب یارب چه حکمتی است در این قطعه شریف مهمان غریب و بارگه میزبان، غریب با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۱ یارب کرامتی! که ز من بوسه بر بقیع سر را نهم به خاک و بگریم بر آن، غریب «خلق چرخیدند...» (آرش شفافی «رتبه اول قالبهای کهن شعر فارسی») خلق چرخیدند، چرخیدند تا کامل شدند آب و گل بودند تا دیروز، جان و دل شدند خلق چونان قطره‌های گیج، چرخ می‌زدند تا که رحمت اذن دادو بر زمین نازل شدند بر زمین نازل شدند و خاک جانی تازه یافت آسمانها غرق در عطر گلاب و هل شدند عنصری بی‌خاصیت بودند خیل شاعران آسمان و خاک را دیدند تا بیدل شدند عارفان در محضر او عاشقی آموختند فیلسوفان در حریم حضرتش عاقل شدند جام را پر کن صفای خاطر آن خوشدلان سعی کردند و ز هرچه غیر از او زائل شدند خلق تا از زمزم معنایی تر کرده‌اند قطره‌ای خورده نخورده، مست لایعقل شدند خلق برگشتند نزد همسر و فرزندشان جان و دل بودند تا دیروز، آب و گل شدند!

مسابقه سفرنامه نویسی

در سال جاری (۱۳۸۲)، مسابقه سفرنامه نویسی نیز اعلام شد که به دلیل به حد نصاب نرسیدن، به مرحله برگزاری داوری و گزینش نرسید. تا زمان موسم، تعداد ۱۵ عنوان سفرنامه به معاونت آموزش و پژوهش رسید که برخی از نظر محتوایی خوب و قابل نشر است. قرار بر آن است که گزیده‌ای از این سفرنامه‌ها در سال آینده به صورت کتابی مستقل چاپ شود. بسا بتوان از میان آنها، مقالاتی هم برای مجله میقات حج استخراج کرد. این حرکت، گرچه ناکام ماند، اما می‌تواند برای آینده با برنامه‌ریزی مفصل‌تر، صورت اجرایی به خود بگیرد.

جلسات آموزش متمرکز در ایران

از اقدامات دیگر معاونت آموزش و پژوهش آن است که برای بالا بردن آگاهی و اطلاعات زائران، در مراکز استانهایی که زائران

آنها دست کم به حدود هزار نفر می‌رسد، به‌طور مرتب، در تمام ایام عمره و حج، جلساتی برگزار می‌کند و از تمامی زائران، برای حضور در این جلسات دعوت رسمی می‌شود. روزهای دعوت به‌طور معمول، در جمعه یا پنج‌شنبه یا مناسبت‌های تعطیل دیگر است. زمان برنامه حدود دو ساعت می‌باشد. برنامه این جلسات معمولاً بدین‌صورت است که ابتدا آیاتی از قرآن کریم تلاوت می‌شود، سپس مداحی کوتاه و سخنرانی و در برخی از مجالس اجرای مناسک عملی حج برگزار می‌شود. سخنرانها به‌طور معمول، از سوی معاونت پیشگفته معرفی می‌گردند و بیشتر از علمای شناخته شده و یا روحانیون مجرب کاروانها هستند که نسبت به حج و ادبیات آن آشنایی کامل دارند؛ آقایان قاضی عسکر، اوسطی، رستگاری، کارآموزیان، عبدالفتاح نواب، حسین رضوانی، مجتبی میردامادی، راشد یزدی، سید جعفر طباطبایی، فلاح زاده، مقدادی، قریشی و ... از جمله سخنرانان سال گذشته جلسات آموزش متمرکز بوده‌اند. در سال ۱۳۸۲، برای عمره نزدیک به ۶۸ جلسه در مراکزی مانند تهران، اصفهان، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۳ مشهد، ساری، گیلان، گرگان، کرمان، شیراز، قم، اراک و ... برگزار شد و حدود ۲۴۰ هزار زائر در این جلسات شرکت کردند و از آن بهره‌مند شدند.

مصاحبه با معاون آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری

پس از آنکه مروری بر فعالیتهای معاونت آموزش و پژوهش داشتیم، مناسب دیدیم مصاحبه‌ای که در موسم حج سال ۱۳۸۲، در شهر مکه مکرمه با ایشان به عمل آمده و مروری است بر دیدگاه‌ها و فعالیتهای آن معاونت، در این جا ارائه کنیم تا مبحث گذشته کامل شود: معاونت آموزش و پژوهش در چند حوزه فعالیت دارد، حوزه نخست، آموزش است، ما در چند سال گذشته تلاش کرده‌ایم تا سطح معلومات کارگزاران و زائران بیت‌الله الحرام ارتقا یابد تا بتوانند با دستیابی به اطلاعات صحیح و منطبق با روز، از این فرصت طلایی کاملاً استفاده کنند. برای تحقق این هدف، ابتدا یک نیازسنجی صورت گرفت تا دانسته شود هریک از این دو گروه، به چه نوع آموزشهایی نیازمندند؛ برای مثال، زائران عزیز برای اینکه بهتر بتوانند از این سفر نورانی استفاده کنند، لازم است آگاهی‌هایی در این زمینه‌ها داشته باشند: ۱. احکام فقهی عمومی؛ مانند نماز، وضو، غسل و ... ۲. مناسک حج ۳. اسرار و معارف حج ۴. تاریخ اسلام ۵- اماکن و آثار اسلامی مکه و مدینه ۶- مفهوم زیارت و ادعیه و آداب حرمین ۷- اخلاق سفر و آداب معاشرت ۸- شناخت کشور میزبان ۹- آشنایی با عقاید شیعه و سنی ۱۰- آموختن زبان عربی ۱۱- بهداشت در سفر ۱۲- آشنایی با سازمان حج و زیارت و بعثه مقام معظم رهبری و مسائل دیگر از این قبیل. کارگزاران حج نیز علاوه بر موارد فوق، لازم است از چگونگی مدیریت در حج، آشنایی با قوانین و مقررات عربستان، اطلاعات جغرافیایی و مسائلی مانند آن بهره‌مند باشند. برای پاسخ دادن صحیح به نیازهای پیشگفته، نیاز به پژوهشی گسترده داشتیم. هیچگونه متن آموزشی در اختیارمان نبود. وسایل کمک آموزشی نیز وجود نداشت. از این رو، با کمک دوستان و همکاران خود در بعثه مقام معظم رهبری و سازمان حج با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۴ و زیارت و با توکل به خداوند، کار را آغاز کردیم و بحمدالله امروز توانسته‌ایم به بسیاری از این نیازها پاسخ دهیم و امید است در آینده نیز با کارهای بهتر و ارزشمندتر، پاسخگوی نیازهای هر دو بخش باشیم. برای آموزش زائران چه کارهایی صورت می‌گیرد؟ برای آموزش زائران، چند گونه فعالیت داریم: الف: برگزاری ده یا دوازده جلسه آموزشی، پیش از عزیمت به سرزمین وحی، توسط روحانیون محترم کاروانها، با هماهنگی معاونت محترم امور روحانیون بعثه انجام می‌گیرد. ما نیز در جلسات توجیهی روحانیون، کوشیده‌ایم تجربیات خود را به روحانیون محترم منتقل کنیم تا با رعایت آنها، جلسات آموزشی کاروانها از جاذبه لازم برخوردار شود، برای مثال، اگر ما در جلسات آموزشی تنها روی مناسک حج تکیه کرده و به تصحیح حمد و سوره پردازیم، طبیعی است که جلسات جاذبه لازم را نخواهد داشت. به روحانیون محترم پیشنهاد داده بودیم برای این جلسات برنامه‌ریزی کنند و با یک تقسیم‌بندی مناسب مباحث مورد نیاز را به صورت تدریجی به زائران منتقل کنند؛ مثلاً در یک جلسه دو

ساعت و نیمه، زمان را به این صورت تقسیم کنند: حدود ۵ دقیقه قرآن، ۱۰ دقیقه احکام عمومی، ۱۵ یا ۲۰ دقیقه مناسک، آن هم کلیات آن، که زائران، دچار وسوسه و نگرانی نشوند. ۱۵ دقیقه آداب و اخلاق سفر، ۱۵ دقیقه اسرار و معارف، ۱۵ یا ۲۰ دقیقه تاریخ اسلام و معرفی اماکن مکه و مدینه، ۱۵ دقیقه مسائل اجرایی، ۱۵ دقیقه مسائل بهداشتی و دقایقی نیز برای پاسخ به پرسش‌های زائران و بالأخره در پایان، کسانی که مشکل قرائت حمد و سوره دارند، در جلسه بمانند و مشکل خود را برطرف کنند. به همین منظور، سه جلد کتاب نیز با عنوان «ره توشه حج» تهیه و منتشر کردیم تا روحانیون محترم، با استفاده از مباحث آن، برای هر جلسه موضوعی را انتخاب کنند و زائران را که تشنه معارف الهی هستند از بیانات خود بهره‌مند سازند. بنده بر این باورم که اگر این روش اجرا شود، به بسیاری از پرسش‌های زائران و نیازهای آنان پاسخ داده خواهد شد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۵ ب: برنامه‌ریزی دیگر، تشکیل جلسات متمرکز آموزشی در بسیاری از استانها است که پیشنهاد شده زمان آن، بیش از سه ساعت نباشد و در عین حال جاذبه داشته، زائران را راضی کند. برای مثال، در استان تهران، در سال جاری توانستیم جلسات زیادی را در سالن سرپوشیده آزادی برگزار کنیم که در جلسات صبح و عصر، مربوط به حج تمتع، چیزی حدود ۱۸ هزار زائر شرکت کردند. در این جلسه بخشی از تذکرات اجرایی که معمولاً در جلسات کاروانها کمتر گفته می‌شود، مطرح گردید، سپس از نماینده محترم ولی فقیه در جلسه صبح، و ریاست محترم سازمان حج و زیارت در جلسه بعد از ظهر استفاده کردیم و بعد از آنها، بنده صحبتی در زمینه معارف حج با زائران داشتم و در پایان نیز با استفاده از نمونک (و ماکت) بزرگ کعبه و محرم شدن تعدادی زائران و انجام مناسک به صورت نمادین، سعی شد آنچه زائر در سرزمین وحی با آن روبه‌رو می‌گردد، برای میهمانان خانه خدا تشریح و اضطراب آنان برطرف شود و با فراگیری و آموزش درست، راحت‌تر بتوانند اعمال خود را انجام دهند. ارزیابی ما از این جلسات، بسیار مثبت است و زائران عزیز نیز معمولاً با اظهار لطف خود ما را مورد محبت قرار می‌دهند. برای جلسات آموزشی زائران چه ابزاری را فراهم کرده‌اید؟ نمونه کوچکی از ماکت کعبه، حجرالأسود، حجر اسماعیل و ناودان طلا طراحی کردیم که توسط مدیران محترم خریداری گردید و در جلسات کاروانها معمولاً مورد استفاده قرار می‌گیرد. نوارهای ویدیویی، سی. دی‌های رایانه‌ای و نوار (کاست) های تصحیح نماز، معرفی اماکن و مناسک حج نیز به عنوان وسایل کمک آموزشی در اختیار عموم قرار گرفته است، کتاب و جزوه نیز برای هر بخش تهیه و منتشر نموده‌ایم. جناب آقای قاضی عسکر! در بخش پژوهش چه کرده‌اید؟ پس از روشن شدن نیازها، مرکزی به نام «مرکز تحقیقات حج» در قم تأسیس کردیم تا با کمک علما و پژوهشگران حوزه علمیه، آثار مورد نیاز را تهیه کنیم. از آنجا که حجم کار بسیار گسترده بود، ابتدا کارها را برنامه‌ریزی و اولویت‌بندی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۶ کردیم تا به تدریج نیازها را برطرف سازیم. نخستین نیاز زائران، مناسک حج بود. فکر کردیم با توجه به هم‌سطح نبودن زائران، به گونه‌ای برنامه‌ریزی کنیم که هر گروه و دسته‌ای از این آثار بهره‌مند شود؛ مثلاً نیازی نیست که بانوان مسائل اختصاصی مردان را بدانند، لذا کتابی به نام احکام ویژه بانوان در آغاز تهیه شد و کم‌کم مناسک حج ویژه بانوان تهیه گردید. برای عموم زائران مناسک مصور حج طراحی شد که همراه با تصویر، اعمال و مناسک حج را آموزش می‌دهد. سپس با توجه به تعدد مراجع عظام تقلید و اینکه روحانیون محترم نمی‌توانند ۱۴ یا تعداد بیشتری از مناسک مراجع عظام تقلید را همراه داشته باشند، مناسک حج مُحشّی که حواشی مراجع تقلید را دارد، آماده کردیم و همه ساله آخرین تغییرات در فتاوا را در آن اعمال و منتشر می‌کنیم. آنگاه مناسک مصور به صورت کتابچه‌ای پالتویی تهیه شد و به زبانهای عربی، انگلیسی، اردو، ترکی استانبولی و روسی، که خوشبختانه در سالهای گذشته مورد استفاده زائران بوده منتشر گردید. در بخش ادعیه و آداب حرمین، کتاب جامعی وجود نداشت. از این‌رو، ادعیه و زیارات و آدابی که مربوط به حرمین است را در این کتاب جمع‌آوری کردیم که بحمدالله به صورت مطلوبی چاپ شد. اکنون نیز به چند شکل، به صورت مختصر و با تفکیک مدینه از مکه، همچنان چاپ می‌شود. در زمینه اماکن و آثار اسلامی مکه و مدینه، چندین کتاب منتشر کرده‌ایم. در مورد اخلاق و آداب سفر، اسرار و معارف حج، تاریخ اسلام، حج در احادیث و ... کتابهای متنوعی به چاپ رسیده که

جمع این آثار با کارهای صوتی و تصویری به حدود ۴۰۰ می‌رسد. اطلس اماکن مکه و مدینه هم، از کارهای خوبی بود که منتشر گردید. کار زیادی روی این اطلس شد و پس از انتشار نیز در اختیار برخی علمای تاریخ‌دان و مطلع در جغرافیای عربستان گذاشته شد و اشکالات آن برطرف گردید. پیش از انتقال زائران به عربستان، این نقشه‌ها در ابعاد ۵۰*۷۰ بزرگ شده در اختیار مدیران محترم کاروانها قرار می‌گیرد تا روحانیون بزرگوار با استفاده از آنها بتوانند زائران عزیز را بهتر توجیه کنند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۷ گستره پژوهشها تا چه اندازه و تأثیر آن تا چه حد بوده است؟ اقدامات صورت گرفته، خوشبختانه تأثیر شگرفی در ارائه اطلاعات صحیح به کارگزاران حج و نیز زائران داشته است که به دو نمونه آن اشاره می‌کنم: ۱. چند سال پیش از این، کسانی که به مکه می‌آمدند، در کنار قبرستان ابوطالب به آنان گفته می‌شد که اینجا شعب ابی‌طالب است؛ همانجا که پیامبر و یارانش در محاصره قرار گرفتند. اما پس از تحقیق و پژوهش، دانسته شد که اینجا شعب ابی‌طالب نبوده و نام آن شعب ابی‌دُب بوده است و شعب ابی‌طالب در نزدیکی صفا و مروه قرار داشته؛ همانجا که امروز «مکتبه مکه المکرمه» واقع شده و در حقیقت بخشی از شعب است. ۲. در کنار کوه احد، معمولاً پرسیده می‌شد شکافی که پیامبر صلی الله علیه و آله نیرو در آن مستقر کردند، کجا است؟ و در پاسخ کوه بزرگ روبه‌رو را با اختلاف مکانی نشان می‌دادند. پس از پژوهش دانسته شد آن تپه که پیامبر نیرو روی آن مستقر کرد، «جبل‌الرمات» است که وقتی زائر به طرف قبور شهدای احد می‌رود، در سمت راست وی قرار می‌گیرد. موارد دیگری هم وجود داشته که به دلیل رعایت اختصار، از توضیح آن صرف‌نظر می‌کنم. در همین راستا فصلنامه‌ای به زبان فارسی منتشر کردیم با نام «میقات حج» که تاکنون ۴۶ شماره از آن منتشر شده است و نیز دو فصلنامه‌ای به زبان عربی با نام «میقات الحج» نشر می‌دهیم که تاکنون ۲۰ شماره از آن چاپ شده و تاکنون چیزی حدود ۷۰۰ مقاله علمی-پژوهشی در این مجموعه انتشار یافته است و بحمدالله در محافل داخل و خارج کشور مورد استقبال فرهیختگان قرار گرفته است. در دیگر زمینه‌ها نیز کارهای خوبی انجام شده که ان‌شاءالله در فرصت مناسب دیگری به بیان آن خواهیم پرداخت. از مجموع کارهای صورت گرفته تا چه حد راضی هستید؟ به خاطر این توفیق، خدا را صمیمانه سپاسگزارم، لیکن از آنجا که حجم نیاز و گسترده کار بسیار بالا است، همچنان به تلاش خود ادامه خواهیم داد تا ان‌شاءالله بتوانیم کارهای بهتری را ارائه کنیم. مهم این است مردم عزیزمان صمیمانه از اینگونه کارها با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۸ استقبال می‌کنند و دوست می‌دارند که کارها به صورت متنوع و با جاذبه ارائه شود و ما با استعانت از خداوند متعال، تلاش خواهیم کرد با استفاده از تمامی امکانات سمعی و بصری و نوشتاری، زمینه را برای بهره‌گیری بیشتر زائران فراهم سازیم. امروزه با بهره‌گیری از اینترنت و تهیه فیلم‌های آموزشی، به یقین می‌توانیم زائران عزیز را بهتر توجیه کنیم و این سفر را به یک اردوی آموزشی و تربیتی تبدیل نماییم. تعبیر بسیار زیبایی امام راحل قدس سره دارند که می‌فرمایند: «مناسک حج، مناسک زندگی است»؛ یعنی هر کسی باید راه و رسم صحیح زندگی کردن را در حج بیاموزد و اگر ما بتوانیم از عمره و حج، چنین بهره‌ای را بگیریم، به یقین در تهاجم با فرهنگ بیگانه، پیروز میدان خواهیم بود. برای آگاه کردن بیشتر مردم، آیا از امکانات صدا و سیما هم استفاده کرده‌اید؟ خوشبختانه، با عنایتی که نماینده محترم ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی داشته‌اند، توافقنامه‌ای با ریاست محترم سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران امضا شد و در شبکه دو سیما، هر هفته برنامه‌ای با نام «روضه رضوان»، ویژه عمره و حج پخش می‌شود و توانسته است آگاهی‌های خوب و مفیدی را به مردم عزیزمان بدهد. همچنین ستادی در آن سازمان با نام «ستاد حج» تشکیل شده که در سالهای اخیر گزارشهای زیادی از حرمین شریفین تهیه و ارسال کرده‌اند که بسیار مؤثر بوده است. با برنامه‌ریزیهایی که صورت گرفته، در تلاش هستیم فیلمهای کوتاه و بلند و نیز مستند مرتبط با حرمین شریفین تهیه کنیم و با به کار گرفتن هنر در خدمت دین، ان‌شاءالله در انتقال مفاهیم حج به مردم، گامهای بلندی برداریم. همانگونه که جناب عالی می‌دانید، دستهای مرموزی تلاش کرده و می‌کنند تا میان شیعه و سنی اختلاف ایجاد کنند. در سالهای قبل نیز کتابهایی در این رابطه منتشر شده و سعی کرده‌اند به اختلافات دامن بزنند در این زمینه چه تلاشی داشته‌اید؟ این مسأله تنها به زمان ما مربوط

نمی‌شود، بلکه در طول تاریخ، دشمنان اسلام برای تضعیف جبهه اسلام کوشیده‌اند با ایجاد اختلافات مذهبی، به اهداف شوم خود با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۹ دست یابند. روشن است که ما نیز در این زمان، با همین مشکل مواجه بوده و هستیم. برای اینکه پاسخگوی این نیاز باشیم، در دو بُعد تلاش کرده‌ایم: الف: می‌دانیم که برخی اختلافات نشأت گرفته از مسائل فقهی است، از این رو، کوشیده‌ایم با استفاده از بعضی روشها، اختلافات را کاهش دهیم؛ مثلاً سعی کرده‌ایم در سجده بر مهر کردن که حساسیت وجود دارد، جانمازهایی را طرّاحی و تهیه کنیم که تنها در قسمت سجده حصیر دارد و اهل سنت هم سجده بر آن را جایز می‌دانند و خوشبختانه تا حدود زیادی از این حساسیتها کاسته شده است. ب: بخشی دیگر از اختلافات مربوط به مسائل عقیدتی است. بعضی از اهل سنت، اتهاماتی را بر شیعه وارد می‌کنند؛ مثل تحریف قرآن یا شبهات دیگر. ما با انتشار کتابهایی در این زمینه، باطل و نادرست بودن اینگونه اتهامها را ثابت کرده و به شبهات مختلف پاسخ گفته‌ایم و نیز در دیدارهایی که با علما و محافل علمی عربستان داشته‌ایم، به صورت علمی؛ نادرستی این دیدگاهها را ثابت کرده‌ایم. امید است با فضای بازی که در عربستان در حال به وجود آمدن است، در آینده با تشکیل جلسات علمی و بحث و تبادل نظریه، این اختلافات را کاهش دهیم. البته بخشی از این تحرّکات، از ناحیه افرادی است که صلاح هیچ‌یک از دو کشور ایران و عربستان را در نظر نمی‌گیرند؛ مثلاً کتابی که به زبان فارسی، در حجم وسیعی توزیع شد به نام «اهل بیت از خود دفاع می‌کند» که ما پاسخ بسیار علمی و قانع‌کننده در هفتصد و پنجاه صفحه به زبان عربی تهیه و منتشر کردیم تا محققان و فرهیختگان با استفاده از آن، به خوبی دریابند که چگونه عده‌ای با دروغ و تحریف، در صدد ایجاد فتنه و آشوب‌اند! با عنایت خداوند متعال، برگردان فارسی گزیده‌ای از این کتاب نیز به زودی در اختیار فارسی‌زبانان قرار خواهد گرفت. معاونت آموزش و پژوهش، در مجموع، حدود ۷۰ اثر در معرفی شیعه و پاسخگویی به شبهات منتشر کرده است. اخیراً نیز کتابی در دو جلد با نام «شیعه‌شناسی و پاسخ به شبهات» تهیه گردید که در آن، با استفاده از منابع معتبر اهل سنت، از حقانیت عقاید شیعه دفاع شده است. با عنایت پروردگار، پس از موسم حج، از چاپ خارج و در اختیار عموم قرار خواهد گرفت. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۶۰ جناب آقای قاضی عسکر! آگاهی یافتیم که در همایش مکه مکرمه که توسط وزارت حج عربستان و با عنوان «مكة المكرمة عاصمة الثقافة الاسلاميه» برگزار گردید، مقاله جناب عالی نیز انتخاب و قرائت شد، در این زمینه توضیح دهید. بحمدالله این دومین بار است که مقاله اینجانب در این همایش بین‌المللی انتخاب و توسط اینجانب قرائت می‌شود. سه سال پیش نیز همایشی با عنوان «ادب الحج» برگزار گردید و بنده مقاله‌ای با عنوان «مشکلات حاجیان از زبان سفرنامه‌نویسان» ارائه کردم و مورد استقبال واقع شد. در سالجاری هم، که همایش با همان عنوان برگزار شد، مقاله من که با استفاده از منابع مربوط به شیعه و اهل بیت تهیه شده بود، تأثیر خوبی در حاضران داشت. در مجموع شرکت ما در اینگونه همایشها ضروری و مثبت است و چون شخصیتهای زیادی از جهان اسلام شرکت می‌کنند، می‌توانند وسیله‌ای برای تعارف و آشنایی بیشتر علمای جهان اسلام با یکدیگر شود و بسیار مناسب است که اساتید و بزرگان و فرهیختگان شیعه، در اینگونه همایشها مشارکت جدی داشته باشند.

معرفی مؤسسه فرهنگی - هنری مشعر

اگر پیش از عزیمت به سفر حج، پی‌گیر مطالعه درباره اسرار و معارف یا مناسک حج باشید، بی‌تردید با محصولات فرهنگی و هنری «مشعر» آشنا می‌شوید. نمایشگاههای فروش محصولات این مؤسسه، در جوار مراسم‌های عمومی، که در مکه و مدینه برگزار می‌شود نیز برپاست. در این گزارش برنامه‌های گوناگون این مؤسسه تشریح می‌شود. مؤسسه فرهنگی و هنری مشعر از سال ۱۳۷۰ و به منظور گسترش معارف حج تأسیس شد و فعالیت آن در دو بخش: «انتشارات» و «سمعی و بصری» ادامه یافت. مجید آخوندزاده، مدیرعامل فعلی این مؤسسه و معاون اجرایی بعثه مقام معظم رهبری، فعالیتهای بخش‌های گوناگون این مؤسسه را اینگونه تشریح

کرد: از ابتدای تأسیس این انتشارات تاکنون حدود ۴۰۰ عنوان کتاب که توسط معاونت آموزش و پژوهش بعثه، در زمینه‌های مختلف: مناسک حج، اسرار و معارف و فلسفه حج، معرفی اماکن مقدس مکه و مدینه، تاریخ ابنیه و اماکن، تاریخ اسلام، نقشه‌های با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۶۱ راهنمای اماکن و شهرهای مقدس توسط نشر مشعر به چاپ رسیده است. این مؤسسه، بخشی از فعالیتهای خود را به تولید فیلم به صورت وی.اچ.اس و وی.سی.دی نیز اختصاص داده است. عناوین برخی فیلمهای تولید شده توسط این مؤسسه به این شرح است: ۱. آموزش مناسک حج ۲. آموزش مناسک عمره مفرد ۳. سفر عشق؛ شرح معارف و فلسفه حج ۴. زائران آفتاب؛ معرفی اماکن مقدس ۵. سخن عشق، گلچینی از مداحی‌ها درباره حج ۶. نسیم صبح، معرفی عتبات عالیات ۷. شام سرزمین خاطره‌ها، شرح تاریخ شام ۸. همراه با بقیع و سفر عشق این مؤسسه همچنین محصولات فرهنگی گوناگونی را به صورت نوار (کاست) تولید، تکثیر و در اختیار علاقه‌مندان قرار داده است. عناوین محصولات صوتی به این شرح است. ۱. آموزش مناسک ۲. آموزش قرائت نماز ۳. آموزش زبان عربی ۴. گلچینی از مداحی‌ها درباره حج با عنوان سخن عشق ۵. یک دوره ترتیل قرآن استاد منشاوی با نام «دیار نور» ۶. آموزش مناسک عمره مفرد این مؤسسه همچنین تمامی دعاهای کامل، ندبه و عرفه که در مدینه، مکه و صحرای عرفات برگزار می‌شود را ضبط و به صورت نوار وی.اچ.اس، وی.سی.دی و نوار (کاست) تکثیر و در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌دهد. در بسیاری از موارد، این مراسم‌ها، بلافاصله پس از ضبط تکثیر می‌شود و با قیمت تمام شده در اختیار شرکت‌کنندگان قرار می‌گیرد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۶۲ اهتمام مسؤولان نیز بر این است که امسال برای نخستین بار، پس از ضبط مراسم دعای عرفه در صحرای عرفات وی.سی.دی آن در منا، در چادرهای بعثه در اختیار حجاج قرار گیرد. در طول ۷ ماه عمره مفرد نیز گروه سمعی و بصری در مکه و مدینه حضور دارند و تمامی برنامه‌ها را به ترتیبی که ذکر شد، ضبط و تکثیر می‌کنند. مؤسسه فرهنگی مشعر در کشور سوریه نیز فعال است. این مؤسسه، مراسمی را که هر روز بعد از نماز صبح در حرم حضرت رقیه علیها السلام برگزار می‌شود، ضبط و تکثیر می‌کند. از برنامه‌های آینده مؤسسه فرهنگی مشعر نیز ضبط و تکثیر مراسم‌های برگزار شده در نجف و کربلای معلی است.

اشاره‌ای به فعالیتهای بعثه مقام معظم رهبری در ایام عمره

چندین سال است که مسؤولیت دفتر نمایندگی بعثه مقام معظم رهبری در ایام عمره، به عهده حجت‌الاسلام والمسلمین آقای سید عبدالفتاح نواب است. مرکز بعثه در شهر مکه است و بعثه مدینه زیر نظر آن اداره می‌شود. در این مدت، اداره تمامی برنامه‌های مربوط به فعالیتهای روحانیون، در کاروانها از ابتدای ورود تا پایان سفر، به عهده بعثه بوده است. این برنامه‌ها شامل توجیه ابتدایی در فرودگاه، تأمین نیازهای روحانیون در هتل‌ها برای تشکیل جلسات، ارائه راه کارهای عملی برای بهتر انجام گرفتن وظایف آنان در مسجد شجره، زیارت دوره و نیز اعمال عمره مفرد در مسجد الحرام، عمره مجدد و دیدار از اماکن متبرکه مکه می‌شود. برطرف کردن مشکلات فقهی روحانیون نیز از جمله وظایف بعثه در ایام عمره می‌باشد. در هر هفته، سه جلسه عمومی در مدینه و سه جلسه در مکه با روحانیون کاروانها گذاشته می‌شود که طی آن، هم به مسائل فقهی و مناسک رسیدگی می‌شود و هم آگاهی‌های جدید در باره وضعیت عربستان و مباحث توجیهی در جهت بهتر برگزار شدن عمره و انتقال تجربیات، در اختیار روحانیون قرار می‌گیرد. یکی دیگر از وظایف بعثه در این دوره، تأمین روحانی برای کاروانهای بدون روحانی است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۶۳ روابط عمومی بعثه، در ایام عمره، جلسات عمومی برای زائران در هتل‌ها و نیز دعای کامل و ندبه و نیز مراسم برای مناسبتهای جشن و سوگواری را سامان می‌دهد. همچنین به کارهای تبلیغاتی دیواری هتل‌ها و تهیه تراکتهای مناسب با ایام می‌پردازد. دیدار روحانیون از اماکن، یکی دیگر از کارهای جاری بعثه در شهر مکه است. این اماکن عبارتند از: منطقه شهدای فخر، جعرانه، حُدییه و مشاعر مقدسه و همین‌طور کارخانه پرده بافی کعبه، کوه ثور و موزه حرمین شریفین. در هر هفته، ده اتوبوس از روحانیون و

فرهیختگان کاروانها در این برنامه شرکت دارند. سرکشی به هتل‌ها و توجه به مشکلات و درخواستهای زائران نیز یکی از کارهای جاری بعثه در ایام عمره است. این برنامه در طول ایام عمره، هر روز ظهرها با سرکشی به هتل‌ها، روزانه یک یا دو هتل، دنبال می‌شود. البته بخش نظارت بعثه نیز در این زمینه فعال است و به‌طور مستقل پیگیری می‌کند. همچنین در مسجد الحرام و مسجد النبی صلی الله علیه و آله برای پاسخ به پرسش‌های زائران، در زمینه احکام و مناسک و آشنایی با حرم نبوی و زیارت، از وجود روحانیون محترم کاروانها و خانم‌های مبلغ استفاده می‌شود.

فعالیت‌های امور روحانیون پیش از حج

به‌طور معمول، نزدیک به سه‌هزار نفر روحانی برای امر هدایت و ارشاد کاروانهای ایرانی در معاونت امور روحانیون پرونده دارند و هر سال حدود یک‌سوم (۱۳) افراد که به‌هزار واندی می‌رسند، همراه کاروانهای حج تمتع اعزام می‌شوند. به جز نیروهای ثابت و تأیید شده قدیمی، نوعی جذب تدریجی وجود دارد. این جذب بر اساس امتحان و مصاحبه است. امتحان یاد شده هر دو سال یکبار یا اندکی بیشتر برگزار می‌شود. علاوه بر اینها، برای تمامی کسانی که در هر سال اعزام می‌شوند، آزمون غیرحضورى برگزار می‌شود که امسال نیز برگزار شد. این آزمون در بخش‌های مختلف مناسک، اماکن، اسرار و معارف حج، مباحث کلامی و عقاید، تاریخ اسلام و احکام با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۶۴ عمومی، که بر مبنای تحریرالوسیله است، تشکیل می‌گردد. معمولاً از هر کتابی تعدادی پرسش (جمعاً ۱۶۰ پرسش تستی با نمره منفی) انتخاب و میان افراد توزیع می‌شود. وظیفه روحانیون این است که پاسخ آنها را از متن کتاب استخراج و برای معاونت امور روحانیون ارسال کنند. این امکان وجود دارد که کسی کمتر از ۱۲۰ امتیاز به دست آورد که در آن صورت، آن سال از اعزام وی خودداری کرده و در سال بعد، از وی به صورت موردی امتحان حضورى به عمل می‌آید. طی دو سال گذشته، کتابهایی که از آنها پرسش‌ها استخراج می‌شود، با بودجه حوزه نمایندگی ولی فقیه در حج و زیارت، به صورت رایگان در اختیار روحانیون قرار می‌گیرد. در سال جاری، جهت آموزش و توجیه روحانیون، همایشی دو روزه نیز در روزهای ششم و هفتم دی‌ماه برگزار شد. در این همایش، بعضی از مسؤولان بعثه و سازمان، در باره برنامه‌های حج جاری و نیز گزارش کار واحدهای مختلف، به روحانیون جهت توجیه آنان، سخنرانی کردند.

واحد مبلغان خواهر

از آغاز تصدی نماینده ولی فقیه در امور حج زیارت (از سال ۱۳۷۰)، برنامه استفاده از خواهران مبلغ در آموزش و توجیه خواهران زائر، مورد توجه بوده است. نخستین بار با اعزام تعداد محدودی از خواهران، کار راهنمایی زائران زن آغاز گردید و افراد یاد شده به مجتمع‌های مسکونی زائران ایرانی مراجعه می‌کردند و با برگزاری جلسات سخنرانی، به ارشاد بانوان می‌پرداختند. با توجه به حجم زائران و شمار اندک خواهران، طرح یاد شده، در سال ۷۰ به عنوان یک طرح موفق ارزیابی نشد. پس از آن معاونت امور روحانیون موظف شد در این باره به صورت جدی مطالعه کند و طرحی را تدوین نماید. بر این اساس، در سال ۷۲، نخستین آزمون سراسری از خواهران مبلغ برگزار شد. در آن طرح، پیش‌بینی شد خواهرانی که با روحانی یا معین کاروان مَحرم می‌باشند و دارای شرایط عمومی هستند؛ یعنی رسائل و مکاسب را خوانده و متأهل‌اند و توانایی انجام وظایف محوِّله را دارند و حد اقل سن آنان ۲۵ سال است، می‌توانند در آزمون شرکت کنند. برای همه روحانیون و معین‌های آن زمان دعوت نامه ارسال شد و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۶۵ افرادی که دارای شرایط یاد شده بودند معرفی شدند. در این آزمون که حدود ۳۵۰ نفر شرکت کردند، شماری با عنوان «معین همراه»، گزینش و اعزام شدند. این آزمون هرچند سال یکبار، با همین شرایط تکرار شد. از مجموع این چند آزمون، تعداد ۱۳۰ نفر «معین همراه زن» برگزیده شدند. با توجه به اینکه این تعداد تناسبی با حجم زائران زن نداشت، شرط محرْمیت

گسترش یافته و به محرم کارگزاران حج توسعه یافت که متأسفانه با این وضعیت، باز هم بیش از چند نفر به این مجموعه راه نیافتند. بر این اساس، کمیته فرهنگی بعثه مأموریت یافت تا برای این مسأله تدبیری بیندیشد که سرانجام با مصوبه شورای برنامه‌ریزی، شرط محرمیت از گزینش خواهران حذف، و مدرک تحصیلی از اتمام رسائل و مکاسب به اتمام لمعتین یا داشتن لیسانس کارشناسی ارشد در رشته‌های فقه و اصول و معارف اسلامی تغییر یافت و نخستین آزمون سراسری در سال ۱۳۸۲ برگزار شد. در این آزمون ۴۷۰۰ نفر شرکت کردند. جمعاً در سال جاری ۱۴۵ نفر گزینش شده‌اند. مراحل گزینش علاوه بر آزمون علمی - کتبی، ارزیابی نوار سخنرانی و مصاحبه حضوری بوده است. اینها همان شرایطی است که روحانیون مرد دارند. مصوبه این بود که این افراد در کاروانهای ۱۶۰ نفر به بالا، که نیمی از زائران آنها را خواهران تشکیل می‌دهند، گزینش و جذب شوند. بنابر این، بر اساس کارهای انجام شده، امسال در مجموع ۱۴۵ خواهر مبلغ در کاروانها به عنوان معین روحانی، مشغول به کار شدند. برای تنظیم امور این مبلغان و پاسخ به پرسش‌های آنان، واحدی با عنوان «واحد خواهران» در بعثه، با اشراف معاونت امور روحانیون تأسیس شده است. خواهران معین، جدا از مسأله گویی برای زنان، می‌توانند در همراهی زائران زن در حرم و نیز کمک به آنها برای درک بهتر مفاهیم و یا بردن آنان به داخل مسجد و توضیح اماکن مقدس مؤثر باشند. وظایف این گروه از خواهران، در دستورالعمل‌هایی ویژه، درج و به آنها ارائه شده است که عبارتند از: * بیان احکام عمومی و ویژه بانوان * بیان مناسک خاص بانوان * تبیین اخلاق و معارف برای بانوان با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۶۶ * معرفی اماکن و بیان تاریخ اسلام * حضور در میقات و همراهی با زائران هنگام نیت و مُحرم شدن * همراهی با خواهران در مسجد النبی و مسجد الحرام * همراهی بانوان هنگام حرکت از مشعر و رمی شب دهم و کنترل اعمال بانوان در پایان مناسک. پیش از حرکت کاروانها، همایش ویژه خواهران مبلغ در قم (۶/۹/۸۲) برگزار شد که ضمن آن معاونت‌های «آموزش و پژوهش»، «امور روحانیون» و «نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت» به تبیین وظایف آنان پرداختند. حجت الاسلام و المسلمین آقای راشد یزدی، یکی از روحانیون با تجربه در امر حج، در همایش یاد شده، وجود خواهران در حج را یکی از نعمتهای الهی دانست و گفت: در سالهای گذشته، وقتی می‌دیدیم یک زن عالم هست که می‌تواند حمد و سوره زنان را درست کند، خوشحال می‌شدیم، بحمدالله اکنون شاهد وجود تعداد بسیاری از این خواهر مبلغ در کاروان هستیم که برای ما قابل تصوّر هم نبود. افزون بر آن، دو نفر از خواهران با سابقه‌ای که پیشتر معین بوده‌اند، امر نظارت و ارزشیابی عملکرد خواهران مبلغ را بر عهده دارند. این دو، رابط میان خانمهای معین در کاروانها و معاونت امور روحانیون هستند. در ضمن، دو نفر دیگر از اساتید حوزه‌های علمیه خواهران، با نامهای خانم صفاتی و راستی، ضمن حضور در مسجد النبی صلی الله علیه و آله و پاسخ به پرسش‌های زائران ایرانی و سخنرانی در هتل‌های محل اقامت بانوان زائر و نیز حضور در مسجد شجره برای مُحرم کردن بانوان، در واحد خواهران بعثه مشغول به کار هستند.

تحوّلات سال جاری در گزینش و آزمون حضوری و غیر حضوری

در سال جاری، به دلیل وجود روحانیون واجد شرایط برای اکثریت موارد، امتحان عمومی برگزار نشد. اما به دلیل نیازهای استانی و رعایت تناسب روحانی با ویژگی‌های زبانی و نژادی و بومی هر منطقه، در استانهای سیستان و بلوچستان، بوشهر، بندرعباس، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۶۷ هرمزگان، قزوین، گیلان، اردبیل، آذربایجان شرقی و غربی و اصفهان آزمون استانی برگزار شد و نیروهای مورد نیاز انتخاب گردیدند. با تأسف نیروهای انتخاب شده، کمتر از تعداد مورد نیاز بعثه هستند که می‌بایست در سال آینده این ظرفیت تکمیل شود. طبق برنامه هر سال، امسال نیز آزمون غیر حضوری برای تمام روحانیون منتخب، برگزار گردید. برنامه این امتحان بدین ترتیب بود که پس از تصویب موضوعات و منابع این آزمون در کمیته فرهنگی، برای هر یک از روحانیون و معین‌ها، یک دوره کامل از منابع زیر ارسال شد. سپس طی نامه‌ای، شش ماه پیش از اعزام، به روحانیون ابلاغ گردید که می‌بایست

برای شرکت در امتحان حضوری، منابع ارسالی را مطالعه کنند. منابع امتحانی سال جاری عبارت بود از: * تحریر الوسیله امام خمینی قدس سره. * مناسک محشی. * صهباي حج. * آثار اسلامی مکه و مدینه. * شناخت عربستان. * الحج و العمرة فی الكتاب و السنة. * عقاید الخلافة. * سیره نبوی، استاد مطهری * بیانات امام خمینی در باره روحانیون کاروانهای حج. سپس، در اوایل ماه شوال، پرسش‌نامه‌ها (پرسشهای هر کتاب و فصولی از کتابها که سؤالات از آنها طرح شده) همراه با فرم پاسخ‌نامه، برای آنان ارسال شد و مقرر گردید تا یک هفته پیش از برگزاری هم‌اندیشی (سمینار) عمومی روحانیون در تهران، آن را برای امور روحانیون ارسال کنند. نتایج این امتحان، به صورت یک کارنامه حاوی تعداد پاسخ‌های صحیح و غلط و سفید و ریز نمرات، به روحانیون داده شد. شرط قبولی در این آزمون، که حاوی ۱۶۰ سؤال و طبعاً ۱۶۰ نمره بود، آوردن حد اقل ۱۲۰ امتیاز بود. از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۶۸ کسانی که نمره پایین‌تر آورده‌اند، درخواست خواهد شد که بار دیگر منابع را مطالعه کنند و در امتحان حضوری بعدی شرکت نمایند. پرسش‌ها به چهار دسته تقسیم شده و از میان هر دسته، سه نفر به ترتیب نمرات بالا، به عنوان نفرات اول تا سوم، جمعاً ۱۲ نفر معرفی شده و لوح تقدیر همراه با جوایز، توسط نماینده ولی فقیه، در جلسه عمومی روحانیون به آنان تقدیم شد.

دیدار کارگزاران حج با رهبر معظم انقلاب اسلامی

روز یکشنبه ۷ دی ماه ۱۳۸۲، نماینده محترم ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی به همراه رییس سازمان حج و زیارت و نیز مدیران و روحانیون کاروانها، طبق معمول هر سال، به دیدار رهبر معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رفتند. در این دیدار، که سه روز از فاجعه عظیم زلزله بم می‌گذشت، ابتدا حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای ری شهری، نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی، گزارشی از فعالیت‌های بعثه رهبری را بیان کرد و گفت: «امسال با برنامه‌ریزی‌های انجام شده، از روحانیون فاضل و توانا بیشتر استفاده شده و برای نخستین بار، خواهران مبلغ، همراه کاروانها اعزام خواهند شد.» ایشان انجام ۴۰۰ تحقیق و پژوهش و برگزاری نمایشگاه‌های حج و برگزاری مراسم فرهنگی مختلف، را از دیگر فعالیت‌های بعثه مقام رهبری ذکر کرد. سپس آقای زرهانی، رییس سازمان حج و زیارت، گزارش اعزام نزدیک به ۹۴ هزار زائر ایرانی، در قالب ۵۳۰ کاروان را ارائه کرد و افزود: «سازمان حج و زیارت با بازنویسی و اصلاح سیاست‌های حج و انتشار منشور حج و زیارت، تلاش خواهد کرد تا برخی مشکلات موجود در اعزام زائران برای حج تمتع، عمره، و سفر به عتبات عالیات را برطرف و سفر زائران را تسهیل نماید.» سپس رهبر معظم انقلاب برای بازماندگان زلزله بم دعا کرده، از دستگاه‌های اجرایی کشور و مردم خواستند تا هرچه سریعتر به کمک اهالی بم بشتابند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، پس از آن، با اشاره به اینکه اجتماع عظیم حج، جلوه یکپارچگی و وحدت امت اسلامی است، تأکید کردند: «مسلمانان باید با بهره‌گیری از این با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۶۹ فرصت کم نظیر، قدرت و عظمت خود را به رخ معاندان و بدخواهان جهان اسلام بکشند.» ایشان با تأکید بر اینکه استفاده صحیح نکردن از نعمتهای الهی، به‌ویژه نعمتهای معنوی، موجب هدر رفتن و ضایع شدن این نعمتها خواهد شد، فرمودند: «در حالی که مراکز استکبار جهانی تمام تلاش خود را برای مقابله با ایمان، حرکت و وحدت اسلامی متمرکز کرده‌اند، موسم حج فرصت بزرگی برای مسلمانان است تا با استفاده از این نعمت الهی، نیروی عظیم و معنوی خود را به میدان بیاورند و نشان دهند که قدرت امت اسلامی باید در محاسبات جهانی مورد محاسبه قرار گیرد.» مقام معظم رهبری، برگزاری مراسم براءت از مشرکین را در همین جهت مهم ارزیابی کردند و با تأکید بر لزوم همراهی دولت عربستان برای برگزاری هرچه باشکوه‌تر این مراسم افزودند: «وحدت امت اسلامی، از جمله مسائل مهم است که باید در موسم حج، از طرح هرگونه مسائل اختلاف‌انگیز پرهیز شود و مسلمانان با منطق قوی و علمی، متوجه حق و حقیقت و اهمیت وحدت امت اسلامی شوند.» حضرت آیت‌الله خامنه‌ای همچنین با تأکید بر لزوم جلوگیری از تشریفات بیش از حد و امور زاید در سفر حج، از ملت ایران و نظام اسلامی، به عنوان الگوی مسلمانان یاد و خاطر نشان کردند: «زائران ایرانی باید با حضور برادرانه خود،

در مجموعه‌های مسلمانان و همچنین نماز اول وقت، عملاً پایبندی ملت ایران را به ارزش‌های دینی نشان دهند.»

صورت جلسه توافق میان سازمان حج و زیارت با وزیر حج عربستان

پس از حمد و ستایش پروردگار دو جهان و درود و سلام بر اشرف پیامبران حضرت محمد صلی الله علیه و آله، بر اساس نظر دولت عربستان سعودی (به شماره ۵/ب/۱۱۱۱۷ مورخ ۱۴۲۱/۹/۲ ه. ق.) مبنی بر موافقت با ورود هیأت‌های حج تمتع جهت مذاکره با طرف‌های ذیربط سعودی، در مورد اقدامات و تدابیر مربوط به حجاج خود، جلسه مذاکرات اصلی در روز سه شنبه مورخ ۱۴۲۴ ه. ق. (مصادف با ۲۰۰۳/۶/۹ م) در دفتر وزیر حج عربستان سعودی برگزار گردید و طی آن، تدابیر و نیازمندی‌های حجاج جمهوری اسلامی ایران در موسم حج ۱۴۲۴، مورد بحث و بررسی قرار گرفت. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۷۰ شرکت کنندگان در جلسه: الف: اعضای هیأت حج جمهوری اسلامی ایران ۱. سید احمد زرهانی، معاون وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و ریاست سازمان حج و زیارت ایران- رییس هیأت. ۲. علی اصغر خاجی، سفیر ج. ا. ا در ریاض. ۳. محمد شریف مهدوی، سرکنسول ج. ا. ا در جدّه. ۴. محسن شیرازی، مشاور رییس هیأت. ۵. مصطفی خاکسار قهرودی، رییس دفتر نمایندگی حج و زیارت در عربستان. ۶. حسین ضیایی، رییس هیأت پزشکی حج. ۷. محسن صراف زاده، مدیر کل هواپیمایی سعودی. ۸. محمدعلی آذرشب، مترجم و مسؤول روابط عمومی. ب: طرف سعودی ۱. ایادبن امین مدنی، وزیر حج. ۲. حاتم حسن قاضی، معاون وزیر حج. ۳. سهل بن عبدالله الصبان، جانشین معاونت در امور پروژه و مشاعر. ۴. محمدبن صالح الربیعی، مشاور وزیر حج. ۵. طلال بن سلیمان کتبی، نماینده وزارت امور خارجه. ۶. عبدالفتاح بن عبدالشکور فدا، مدیر کل شعبه وزارت حج در مکه مکرمه. ۷. حسن بن حامد البکری، مدیر کل شعبه وزارت حج در مدینه. ۸. فیصل بن عبدالعزیز البهیجان، جانشین مدیر کل دفتر وزارتی. ۹. فیصل بن محسن العامودی، جانشین مدیر شعبه وزارت حج در استان جدّه. ۱۰. حسن بن عبدالله بسطی، مدیر اداره امور بعثه‌های حج. ۱۱. نبیل بن مکی حدادی، هماهنگ کننده امور بعثه حج ایران. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۷۱ طرفین بر رعایت اصول و مواد زیر در موسم حج ۱۴۲۴ ه. ق. توافق کردند: یکم: در راستای تحقق منویات والای خادم الحرمین شریفین در بذل توجه و رسیدگی به امور حجاج بیت‌الله الحرام و زوّار مسجد شریف نبوی صلی الله علیه و آله که برخاسته از اهمیت مذهبی حج نزد سایر مسلمانان جهان به عنوان یکی از ارکان مهم اسلام است و در راستای عنایت ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران، نسبت به رسیدگی به امور حجاج ایران، طرفین بر اهمیت دستیابی به توافق قبلی، در مورد تدابیر و اقدامات لازم در موسم حج، زمینه سازی ورود حجاج، تأمین نیازمندی‌هایشان و ارتقای کیفیت خدمات ارائه شده به آنها تأکید کردند. دوم: طرف ایرانی موافقت کامل خود را با دستورالعمل‌های اجرایی حج و مقررات صادره از مراجع ذیصلاح سعودی در این مورد و توافقنامه‌های قبلی منعقد فیما بین، ابراز داشت. سوم: کلیه خدمات، که مؤسسات ذیربط (وکلاء مطوفین، ادلاء و نقابۀ السیارات) برعهده گرفته‌اند تا بر اساس مندرجات دستورالعمل اجرایی حج و توافقنامه‌هایی که در چارچوب این صورتجلسه با طرف ایرانی منعقد می‌سازد، از بدو ورود حجاج ایرانی به عربستان تا بازگشت آنها در پایان مراسم حج، به آنها ارائه کنند، مشمول مفاد این صورتجلسه می‌باشد. چهارم: تداوم اجرای مصوّبات وزرای خارجه کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی، در سال ۱۹۸۷، در خصوص سهمیه‌بندی حجاج بر اساس هزار زائر به ازای هر یک میلیون نفر از جمعیت کشورهای مورد نظر (یک در هزار) تأکید شد؛ زیرا با توجه به محدودیت مساحت شرعی مشاعر مقدس و به خصوص منا، پذیرش توده‌های انبوه حجاج بیت‌الله الحرام، بدون ساماندهی و رعایت سهمیه‌بندی موضوع مصوّبه فوق‌الذکر، امکان‌پذیر نیست و با توجه به اظهارات طرف ایرانی، سهمیه حجاج ایران در موسم حج ۱۴۲۴ ه. ق. به میزان ۸۶۰۰۰ نفر تعیین می‌گردد. با توجه به درخواست طرف ایرانی در خصوص افزایش سهمیه حجاج ایران در موسم حج سال ۱۴۲۴ ه. ق. به میزان ۵۰۰۰ (پنج هزار) زائر تا رسیدن به سقف ۹۱۰۰۰ زائر، طرف سعودی اعلام کرد که در چارچوب برآورد تعداد کلی حجاج در

موسم حج با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۷۲ مذکور، نتیجه به طرف ایرانی منعکس خواهد شد. همچنین توافق شد که سهمیه حجاج عراقی و افغانی مقیم ایران، به میزان ۲۰۰۰ نفر برای هر یک از این کشورها تعیین و تعداد ۲۰۰ نفر عوامل خدماتی ایرانی برای آنان در نظر گرفته شود. پنجم: تعداد اعضای بعثه حج ایران؛ اعم از بعثه اداری و پزشکی که همراه حجاج ایرانی اعزام می‌شوند، حداکثر ۲۵۸۰ نفر خواهد بود که برای تعداد ۲۰ نفر از آنها به انتخاب بعثه، رواید مکرر (کثیرالمسافره) صادر خواهد شد. بدیهی است این بعثه به صورت ساختار واحدی عمل می‌کند و در خدمت تمام اقشار حجاج ایرانی خواهد بود. اعضای بعثه از پرداخت هزینه‌های مؤسسات اهلیه معاف خواهند شد، مشروط بر اینکه عبارت «عضو بعثه» در رواید صادره برای آنها قید شود؛ (زیرا آنان مناسک حج را به‌جا نمی‌آورند)، و هیچ‌گونه خیمه‌ای در منا و عرفات به آنها اختصاص نخواهد یافت و تحت پوشش خدمات حمل و نقل و غیره قرار نخواهند گرفت و وظیفه آنها در مشاعر مقدسه، خدمت به حجاج خود خواهد بود. تعداد ۲۷۸۰ قطعه برچسب رسمی، ویژه اعضای بعثه حجاج ایران و عوامل خدماتی همراه کاروانهای حجاج عراقی و افغانی (موضوع ماده چهارم و پنجم) این توافقنامه تحویل هیأت حج ایران داده شد تا بر گذرنامه اعضای بعثه، قبل از عزیمت به عربستان سعودی الصاق شود. بعثه حج ایران باید کارت شناسایی رسمی عکس‌دار برای اعضای خود صادر نماید و آن را به مهر مرجع مسؤول امور حج و مهر کنسولگری سعودی ممه‌ور سازد و نوع مأموریت فرد مورد نظر را در آن مشخص کند. ششم: تدابیر مربوط به ورود و خروج (رفت و برگشت) حجاج ایرانی: ۱. ورود و خروج حجاج ایرانی از طریق فرودگاه ملک عبدالعزیز جدّه و فرودگاه محمد بن عبدالعزیز مدینه منوره صورت خواهد گرفت. ۲. حجاج ایرانی، که در خصوص ورود و خروج آنها از مرز هوایی توافق به عمل می‌آید، توسط شرکت هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران و یا دیگر شرکت هواپیمایی، دارای مجوز بین‌المللی اعزام خواهند شد. پروازهای حج، از یکم ذی‌قعدة تا پایان روز چهارم ذی‌حجه ۱۴۲۴ ه. ق. (مصادف با ۲۴ دسامبر ۲۰۰۳ م تا ۲۶ ژانویه ۲۰۰۴ م) به صورت منظم و برنامه‌ای انجام خواهد شد. اما پروازهای برگشت حجاج از سیزده با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۷۳ ذی‌حجه ۱۴۲۴ ه. ق. الی دهم محرم ۱۴۲۵ ه. ق. ادامه خواهد داشت و طرف ایرانی برنامه مفصل پروازهای حج خود را با ذکر شماره و تاریخ ورود یا خروج پرواز و نام شرکت هواپیمایی به تأیید سازمان هواپیمایی کشوری عربستان سعودی برساند و حداکثر تا ۲۹/۸/۱۴۲۴ ه. ق. مصادف با ۲۵ اکتبر ۲۰۰۳ میلادی به وزارت حج سعودی ارسال نماید و باید بلیت‌های برگشت حجاج نیز دارای تاریخ و شماره پرواز باشد. ۳. پایان روز بیست و پنجم ذی‌قعدة، آخرین مهلت اعزام حجاج از مکه و جدّه به مدینه منوره قبل از موسم حج می‌باشد. ۴. طرف ایرانی بر اساس تعداد نهایی حجاج، برنامه پروازی خود را در دو مرحله (رفت و برگشت)، حداکثر تا آخر شعبان سال جاری به وزارت حج ابلاغ می‌کند تا وزارت حج بتواند مراجع ذی‌صلاح را در این خصوص آگاه نماید. هفتم: توافق گردید رییس هیأت ایرانی، کمیته‌ای از افراد مورد نظر تشکیل دهد و کتباً اختیارات کامل به آنها تفویض نماید تا با مسؤولان نقابه سیارات در مکه معظمه ملاقات و در خصوص انعقاد توافقنامه صریح و روشن در مورد نیازمندی‌های حمل و نقل حجاج ایرانی در مسیرهای بین شهری مکه، مدینه، جدّه و مشاعر، از لحاظ تعداد آنها و اتوبوس‌های مورد نظر و بر اساس نظام «ردّ واحد» (یکسره) و همچنین در مورد حج‌اجی که به‌طور مستقیم با هواپیما عازم مدینه منوره می‌شوند، به چگونگی انتقال آنها از فرودگاه به محل سکونتشان و به‌عکس اشاره شود. هر گونه قرارداد و توافقی در مورد «انتقال درون شهری حجاج» در مکه مکرمه و مدینه منوره باید با اطلاع و نظارت نقابه سیارات باشد و بعثه حج ایران ملزم است کلیه بندهای مندرج در توافقنامه منعقد مزبور و آنچه را که باید بابت مسیرهای مشاعر مقدسه و هزینه‌های حمل بار مازاد حجاج به نقابه سیارات پرداخت شود، رعایت کند. هشتم: توافق گردید تعداد حجاج مندرج در این صورت‌جلسه مطابق تعداد مورد توافق در قرارداد حمل و نقل منعقد میان هیأت حج ایران و نقابه سیارات منظور گردد و در صورت بروز هر گونه مغایرتی، وزارت حج سعودی رقم پایین‌تر را در تعیین مساحت خیمه‌های حجاج ایرانی در منا و عرفات مد نظر قرار خواهند داد. نهم: چنانچه بعثه‌های حج مایل به استفاده از خودروهای خصوصی و یا خدماتی با کاروان صفا

در سال ۸۲، ص: ۷۴ خود در انجام مأموریتها و مسؤولیتها در عربستان سعودی طی موسم حج باشند، باید ضوابط مربوط را رعایت نمایند. از جمله در مورد خودروهای حمل و نقل بزرگ. طبق بند ۶ توافقنامه، دوره زمانی پیش‌بینی شده برای اعزام و بازگشت حجاج ایرانی به قرار زیر است: رفت: شروع: ۱۹/۱۰/۸۲ (۱۷ ذی‌قعدة) پایان: ۶/۱۱/۸۲ (۴ ذی‌حجه) برگشت: شروع: ۱۷/۱۱/۸۲ (۱۵ ذی‌حجه) پایان: ۴/۱۲/۸۲ (۳ محرم) باید تعداد و نوع خودروهای اجاره‌ای از داخل عربستان سعودی، به وزارت حج ابلاغ گردد و قوانین، مقررات و آیین‌نامه‌های مربوط به طرز استفاده و به کارگیری هر یک از گروه‌های خودرویی مزبور، رعایت شود. همچنین برحسب نشان (و آرم) بعثه بر شیشه‌های عقب و جلو خودروهای مورد استفاده در مناطق حج؛ اعم از استیجاری یا ملکی، الصاق گردد. پایبندی به مقررات استفاده از خودروها در جابه‌جایی حجاج و یا در خدمات‌رسانی به آنها (از جمله عدم استفاده از هرگونه اتوبوس، مگر پس از ثبت آن در اداره راهنمایی و رانندگی و دریافت مجوز لازم برای مشارکت در عملیات حمل و نقل حجاج) ضروری است و اما برای خودروهای خدمات‌رسانی که در مشاعر مقدسه مورد استفاده قرار می‌گیرد، باید تصریح (مجوز) خدمات‌رسانی در مشاعر مقدسه دریافت گردد. دهم: اعزام حجاج ایرانی برای ادای فریضه حج باید از طریق بعثه رسمی حج و تحت پوشش آن و یا از طریق آژانس‌ها و شرکتهای گردشگری و یا جمعیت‌های خیریه که از مراجع ذیربط در جمهوری اسلامی ایران مجازند و بر اساس مفاد ماده چهارم این صورتجلسه و با رعایت و شروط مقررات ساماندهی حجاج فرادا مصوب وزارت حج (سعودی) در این خصوص صورت گیرد که مقررات خاص خود را دارد. یازدهم: اما در مورد آن دسته از حجاج متقاضی خدمات ویژه و متمایز، وزارت حج سعودی هیچ‌گونه ضرری از ارائه خدمات متمایز به حجاج متناسب با تمایلاتشان نمی‌بیند. مشروط به اینکه به ضرر سایر حجاج تمام نشود و توسط مؤسسات مطوفین و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۷۵ ادلاء به عنوان تنها مرجع خدمات‌رسانی به حجاج منعقد و یا تدابیری جهت انجام هرگونه اقدامی برای آنها خارج از چارچوب مؤسسات فوق‌الذکر اتخاذ نماید. دوازدهم: طرف ایرانی پایبندی خود را به موارد زیر اعلام می‌دارد: ۱. الف) در عمل به مفاد آیه شریفه: ... فَلَا رَفْتَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ... «۱» تمامی فعالیت‌های تبلیغاتی، اعلامیه‌ها و جزوات دارای اهداف سیاسی و مذهبی از جمله برگزاری جلسات، گردهمایی‌ها، راهپیمایی‌ها و موارد مشابه به هر انگیزه‌ای که باشد و توزیع اعلامیه، عکس، پرچم و کتاب و موارد مشابه، تحت هر عنوان و دلیل که صورت گیرد، ممنوع است. طرف سعودی، بر لزوم پایبندی به روح و مفهوم آیه شریفه فوق‌الذکر و بر ضرورت همکاری فعال در این خصوص و پرهیز از هر آنچه که جو همکاری فیما بین و برخورد برای تحقق این اصل اساسی را بر هم زند، تأکید کرد. طرف ایرانی، ضمن اطلاع از مضمون این فقره، اعتراض خود را نسبت به آن ابراز داشت و تأکید نمود «برپایی مراسم براءت از مشرکین همان‌گونه که در آیات قرآن کریم و سنت شریف نبوی صلی الله علیه و آله آمده است، یک وظیفه و تکلیف لازم‌الاجرا و از اجزای اصلی و قطعی حج ما می‌باشد و ما ملزم به انجام و برپایی آن طبق فتوای ولی امر خود هستیم و از طرف سعودی توقع داریم در انجام این فریضه در تاریخ ششم ذی‌حجه مقابل ساختمان بعثه حج ایران و یا در چادرهای محل استقرار حجاج ایرانی در منا و عرفات با ما همکاری نمایند. بدیهی است که بعثه حج ایران این مراسم را با نظم و انسجام کامل و با رعایت جنبه‌ها و اصول امنیتی برگزار خواهد کرد.» طرف سعودی، ضمن تأکید بر مطالب مندرج در آغاز این فقره، عنوان کرد که به هیچ‌وجه امکان برپایی این مراسم وجود ندارد. طرف ایرانی ضمن اطلاع از این موضوع، اعتراض خود را اعلام نمود. طرف سعودی مجدداً به‌طور صریح و روشن به لزوم پایبندی به این موارد تأکید نمود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۷۶ ب) در خصوص نشریه زائر، که بعثه حج ایران برای حجاج خود- و نه دیگران- منتشر می‌کند، بعثه حج ایران، همان‌گونه که در نامه رییس خود به شماره ۳/۱۹۴ مورخ ۲/۳/۲۰۰۰ م منضم به نامه سفیر جمهوری اسلامی ایران در عربستان، به شماره ۴۱۷۰-۱۲۳۵ مورخ ۲۹/۱۱/۱۴۲۰ ه. ق. خطاب به وزیر حج سعودی عنوان شده است، پایبندی کامل خود را به چارچوبها و معیارهای حاکم بر ماهیت موضوعات مندرج در نشریه مزبور و توافقات به عمل آمده در این خصوص، در صورت جلسات سالهای ۱۴۲۲، ۱۴۲۱ و ۱۴۲۳

اعلام داشت. ۲. کلیه کارکنان و دست‌اندرکاران امور حج، آژانس‌ها و شرکتهای جهانگردی و جمعیت‌های خیریه در خصوص لزوم آگاه ساختن، هشدار دادن و بر حذر داشتن حجاج اعزامی به عربستان سعودی، نسبت به عواقب حمل و نگهداری و یا هرگونه اشیای ممنوعه توجیه شوند؛ زیرا مجازات بازدارنده‌ای در انتظار کسانی خواهد بود که «مواد مخدر و یا هرگونه مواد ممنوعه» همراه داشته باشند و مقررات جاری عربستان بدون هرگونه چشم‌پوشی و یا تسامحی در مورد آنان اعمال خواهد شد. ۳. برگزاری دعای کمیل در مدینه منوره توسط حجاج ایرانی به نحو زیر انجام گیرد: الف) دعا پس از بستن مسجد شریف نبوی صلی الله علیه و آله قرائت شود. ب) مدت آن از یک ساعت تجاوز نکند. ج) شرکت کنندگان باید نظم و آرامش را هنگام ورود و خروج از محل برگزاری مراسم و هنگام قرائت دعا رعایت نمایند. د) عزیمت حجاج به محل قرائت دعا در قالب گروه‌های کوچک صورت گیرد. ۴. اما در مورد «کتاب همراه حجاج ایرانی» هنگام ورود به عربستان سعودی برای ادای مناسک تأکید می‌گردد، فقط «کتاب ادعیه» مجاز بوده و ورود کتاب‌هایی که ارتباطی به حج ندارد، مجاز نیست. طرف سعودی بر لزوم محدود شدن استفاده از این کتابها به حجاج ایرانی و عدم تجاوز تعداد آنها از حد نیازهای ضروری و فردی حجاج، تأکید کرد. طرف ایرانی باید نمونه‌هایی از کتب ادعیه همراه حجاج در موسم حج ۱۴۲۴ ه. ق. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۷۷ را به طرف سعودی ارائه کند تا طرف سعودی به نوبه خود، آنها را به وزارت تبلیغات ارسال نماید تا پس از بررسی و مطالعه عناوین کتب مجاز به طرف ایرانی اعلام شود. ۵. بعثه می‌تواند فقط دو مقر داشته باشد؛ یکی برای بعثه اداری و دیگری برای هیأت پزشکی و برافراشتن پرچم ایران فقط بر فراز این دو مقر مجاز است و مقر دیگری جز آنچه گفته شد، مجاز نیست. ۶. بعثه حج ایران فقط باید به حجاج ایرانی و (نه دیگران) خدمت کند. ۷. بعثه‌های حج، ملزم به رعایت دستورالعمل‌های اعزام حجاج به مدینه منوره هستند؛ زیرا کسانی که قبل از حج مدینه را زیارت کرده‌اند، اجازه ندارند بعد از موسم حج، بار دیگر به این شهر بازگردند. اما کارکنانی که با توجه به نیاز بعثه لازم است پس از ادای مناسک حج یا برای خدمت به حجاج، مجدداً به مدینه منوره برگردند، طرف سعودی برای آنها استثنای قائل شده، مشروط به اینکه تعداد آنها از ۱۰۰۰ نفر تجاوز نکند و از خدمتگزاران حجاج باشند و بعثه حج حد اکثر تا پایان ذی‌القعدة ۱۴۲۴ ه. ق. اسامی و مشخصات آنان را برای وزارت حج سعودی بفرستند تا مؤسسه مطوفین حجاج ایران طبق روال سالهای گذشته، مجوز (تصریح) لازم را برای آنها ارسال نماید. ۸. هیچ‌گونه تدابیری جهت ادای مناسک حج برای حجاج از تابعیت‌های دیگر و یا اتباع ایرانی مقیم عربستان سعودی اتخاذ نکند. ۹. مؤسسات مطوفین و ادلاء به تنهایی مسؤولیت هماهنگی با بعثه‌های حج جهت نصب تابلوی راهنما به تعداد کافی برای دلالت حجاج به محل اقامتشان بر عهده دارند. ۱۰. در صورت تمایل بعثه حج به تماس با وزارتخانه‌ها و ادارات رسمی سعودی، باید از قبل با وزارت حج سعودی، که مرجع رسمی رسیدگی به امور بعثه‌های حج و ارائه تسهیلات لازم به آنها می‌باشد، هماهنگی لازم به عمل آید. سیزدهم: تأکید شد که «مسکن حجاج» محور اصلی خدمات بعثه حج ایران به حجاج خود می‌باشد و باید مقررات مسکن حجاج مندرج در دستورالعمل اجرایی حج را که جهت تأمین آسایش حجاج هنگام اقامت در مکه مکرمه و مدینه منوره تصویب و صادر شده، رعایت نماید و هماهنگی لازم را با مؤسسات مطوفین و ادلاء به عمل آورد. در اجاره مسکن مورد نیاز حجاج باید برای هر نفر ۳ متر مربع در مکه مکرمه و ۴ با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۷۸ متر مربع در مدینه منوره در نظر گرفته شود و میزان مسکن مورد نیاز کلیه حجاج به تعداد مندرج در ماده چهارم این صورتجلسه اجاره گردد و هیچگاه تعداد حجاج هر ساختمان، از ظرفیت مجاز آن تجاوز نکند و مسکن استیجاری دارای تصریح (مجوز) اجاره در حج باشد و نمایندگان بعثه، هنگام اسکان حجاج در منازل استیجاری و در مواقع ضروری در محل حضور داشته باشند و همچنین به اطلاع بعثه رسید که از موسم حج (۱۴۲۳ ه. ق.) اجاره مسکن حجاج باید با اطلاع و مشارکت مؤسسات مطوفین و ادلاء صورت گیرد و در کلیه ساختمانهای محل سکونت حجاج، به تعداد ساکنین آنها تخت خواب در نظر گرفته شود. چهاردهم: بعثه حج ایران موظف است قراردادهای اجاره مسکن حجاج خود را به تأیید و گواهی مراجع ذیصلاح در عربستان سعودی برساند. موقعیت و نشانی آنها

را اطلاع دهد و معادل ۱۵٪ اجاره بهای هر قرار داد را به مؤسسه ذیربط مطوفین و ادلاء پرداخت نماید تا آنها بتوانند در صورت عدم پایبندی و یا اخلاص مالک و یا موجر ساختمان به تعهدات خود (مندرج در قرار داد) نسبت به رفع نقایص با استفاده از مبلغ فوق اقدام و آسایش و حقوق حجاج را تأمین نمایند و وظایف خود را در خدمت به حجاج، به نحو احسن انجام دهند و همچنین بعثه حج، باید در قرارداد اجاره مسکن، با مؤجرین شرط کند که ساختمانهای مورد نظر را به صندوق امانات جهت حفظ و نگهداری اموال و اشیای گرانبهای حجاج مجهز نمایند و به حجاج توصیه کند که اموال و اشیای گرانبهای خود را از بیم مفقود شدن و یا سرقت به همراه نبرند. پانزدهم: طرف سعودی در مورد اسکان حجاج در مشاعر مقدسه، به طرف ایرانی تأکید کرد باید حجاج خود را توجیه نماید که با توجه به محدودیت مساحت مشعر و منا، در مقایسه با تعداد حجاج، تعدادی از آنان در فاز (گام) سوم خیمه‌های جدید، واقع در منطقه «مشعر مزدلفه» اسکان داده خواهند شد و وسیله نقلیه عمومی برای انتقال این گروه از حجاج در مسیر چادرهای خود به منطقه جمرات فراهم خواهد شد. بعثه متعهد می‌گردد در خصوص اعزام حجاج خود به پل جمرات طبق جدول زمان‌بندی معینی که با هماهنگی مرجع ذیربط در وزارت حج تنظیم می‌گردد، همکاری نماید تا تردد حجاج به منطقه پل جمرات از بدو روز دهم تا پایان روز دوازدهم ذی‌حجه، جهت جلوگیری از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۷۹ ازدحام، تنظیم و ساماندهی شود. طرف ایرانی اعلام کرد که علما و روحانیون ایران بر عدم جواز بیتوته حجاج در خارج از منا اتفاق نظریه دارند. شانزدهم: با توجه به اهمیت مایه کوبی در تأمین سلامتی میهمانان خانه خدا در مراسم حج ۱۴۲۴ ه. ق. انجام مایه کوبی‌های زیر الزامی و شرط اساسی صدور روادید می‌باشد: ۱. کلیه حجاج موظف‌اند گواهینامه معتبر انجام مایه کوبی مننژیت (ACYW ۱۳۵) را ارائه کنند که نشان دهد مایه کوبی حداقل ۱۰ روز و حداکثر سه سال قبل از ورود به عربستان سعودی انجام شده و مقامات بهداشتی کشور مبدأ، از انجام مایه کوبی به روش زیر را تأیید کرده باشند: الف. مایه کوبی افراد بالغ و کودکان ۲ سال به بالا، واکسن چهارگانه (ACYW ۱۳۵) انجام شود. ۲. وزارت بهداشت پادشاهی عربی سعودی، به بعثه‌های پزشکی حج توصیه می‌کند قبل از بازگشت حجاج خود از مناطق حج به کشورهایشان، برای آنها درمان پیش‌گیرانه با داروهای «سپیرو فلوکساکسین یا ریفامین» تجویز نمایند تا معدل محل میکرب بین آنها را کاهش دهند و در نتیجه از انتقال بیماری به اطرافیان خود، هنگام بازگشت به کشورشان جلوگیری به عمل آورند. ۳. از کشورهای مبدأ اعزام حجاج در خواست می‌گردد واکسن آنفولانزا (به‌طور اختیاری) قبل از اعزام به عربستان جهت ادای مناسک حج، به حجاج خود تزریق نمایند. به‌خصوص برای افرادی که بیشتر از سایرین در معرض ابتلا به این بیماری هستند؛ مانند افراد مسن، مبتلایان به بیماری‌های مزمن تنفسی، دیابتی‌ها، بیماران کلیوی، کبدی و قلبی. ۴. کلیه حجاج اعزامی از خارج عربستان تابع مقررات و آیین‌نامه‌های بین‌المللی بهداشت در خصوص بیماری‌های واگیردار هستند؛ از جمله قرنطینه کردن افراد مظنون به بیماری و کنترل بهداشتی همراهان آنان. هفدهم: بعثه حج موظف است با همکاری وزارت حج و مؤسسات مطوفین و ادلاء و سایر مراجع ذیربط در عربستان سعودی، طبق روال زیر نسبت به پی‌گیری امور حجاج با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۸۰ متوفای خود، که به مرگ طبیعی در گذشته‌اند، اقدام نماید. ۱. بعثه حج یا کنسولگری باید شماره فاکس ویژه‌ای برای این گونه موارد معرفی کند تا بیمارستانهای دولتی بتوانند در مورد دفن فوتی‌ها، به‌طور مستقیم با آنها تماس بگیرند و موافقت آنها را دریافت نمایند. ۲. ضرورت دارد نماینده کنسولگری و نماینده بعثه حج با اختیارات کافی از کشور متبوعه، جهت مراجعه به بیمارستانها و درمانگاه‌های دولتی عربستان و پی‌گیری امور حجاج متوفای خود حضور داشته باشند و علاوه بر امور فوت شدگان، نسبت به ترخیص بیماران خود پس از بهبودی اقدام نمایند. در ضمن تأکید می‌گردد تعدادی از اعضای بعثه جهت انجام این وظیفه، در پایان مراسم حج و تا خروج کلیه حجاج خود، در عربستان بمانند. هجدهم: اما در مورد برپایی و راه‌اندازی بیمارستانها و درمانگاه‌های هیأت پزشکی حج، باید بعثه مجوز لازم را از وزارت بهداشت عربستان کسب و مقررات مربوط را رعایت نماید. در ضمن مدت فعالیت این مراکز از ۱/۱۱/۸۳ لغایت ۱۵/۱/۸۳ خواهد بود و مجوز فعالیت آنها مختص شهرهای مکه معظمه و مدینه

منوره و خدمات‌رسانی به حجاج ایرانی می‌باشد و در صورت تخلف بعثه‌های پزشکی از مقررات جاری، وزارت بهداشت تدابیر و اقدامات متقاضی را در مورد بعثه متخلف اتخاذ خواهد کرد. نوزدهم: جهت رعایت سلامت و بهداشت حجاج بیت‌الله‌الحرام، بعثه حج ایران موظف است موارد زیر را در رابطه با تغذیه حجاج خود رعایت نماید: الف. از انعقاد هر گونه قرار داد تغذیه و یا تهیه مواد غذایی (مگر با مؤسسات و شرکتهای سعودی مجاز و واجد شرایط بهداشتی و با هماهنگی شهرداری‌های مکه معظمه، مدینه منوره و جدّه) خودداری شود و بعثه موظف است رونوشت قراردادهای منعقد در این خصوص را قبل از ورود حجاج خود به وقت کافی در اختیار مؤسسه مطوفین قرار دهد. ب. دست‌اندرکاران تهیه، پخت و سرو غذا، باید مورد معاینات پزشکی قرار گیرند و گواهی‌نامه انجام معاینات پزشکی را از شهرداری دریافت نمایند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۸۱ ج. بعثه‌ها متعهد می‌گردند در صورت اقدام جهت تهیه وعده‌های غذایی برای حجاج خود، نسبت به دریافت گواهی‌نامه بهداشتی از شهرداری‌های مکه مکرمه یا مدینه منوره برای کارکنان آشپزخانه و رستوران تابعه یا طرف قرار داد، اقدام نمایند تا از عدم ابتلای آنها به هر گونه میکروب یا بیماری واگیردار اطمینان حاصل شود و باید این کار با مسئولیت و نظارت بعثه انجام شود و در صورت تخلف از موارد فوق، مسئولیت عملکرد غیر بهداشتی این گونه مراکز بر عهده بعثه خواهد بود. بیستم: وزارت حج از تمام بعثه‌های حج توقع دارد حجاج خود را در خصوص اماکن کشتار گاه‌ها و چگونگی تهیه و ذبح قربانی در منا راهنمایی و ارشاد نمایند؛ زیرا شرع اطهر، هیچ‌گونه ویژگی برای ذبح در مجردالکبش که گاهی برخی از حجاج در آن ذبح می‌کنند، قائل نشده است و از بعثه‌های حج دعوت می‌شود در زمینه تماس و مذاکره با «بانک اسلامی توسعه» در مورد تسهیلات قربانی که بانک به حجاج ارائه می‌کند، با مؤسسه مطوفین همکاری نمایند؛ زیرا پروژه بهره‌برداری از گوشت قربانی برای بسیاری از کشورهای اسلامی مفید است و همچنین توافق گردید که ذبح گوسفندهای ویژه حجاج ایرانی، ظرف ۲ روز صورت گیرد که جدول زمان بندی آن توسط کارشناسان طرفین تهیه و تنظیم خواهد شد. بیست و یکم: در صورت استفاده بعثه از کارگران مقیم عربستان، باید از طریق مؤسسه مطوفین متبوع در مکه معظمه و مؤسسه ادلاء در مدینه منوره اقدام شود و برای کارگران مزبور کارت شناسایی با درج مشخصات فردی، شماره گذرنامه و مجوز اقامت صادر و به تأیید و گواهی مؤسسه ذریبط برسد و فهرست مشخصات کارگران مزبور در اختیار شعبه وزارت حج در مکه مکرمه و مدینه منوره قرار گیرد. بیست و دوم: وزارت حج از بعثه‌ها در خواست می‌کند با توجه به اهمیت فوق‌العاده موضوع، حجاج خود را به استفاده از دستبندهای فلزی حاوی مشخصات زائر و اطلاعات پزشکی مورد نیاز تشویق نمایند. سطح زیر بنای محل اسکان زائران در سال ۸۲ به قرار زیر است: - در مکه مکرمه برای هر نفر ۳ متر مربع - در مدینه منوره برای هر نفر ۴ متر مربع با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۸۲ بیست و سوم: ۱. پایبندی به مقررات ممنوعیت ورود مواد غذایی غیر مجاز توسط حجاج، طبق فهرست مصوب مراجع ذیصلاح سعودی. ۲. عمل به بخشنامه‌های وزارت بازرگانی به شماره‌های: ۲۴۶/۶/۲۱، ۱۴۰۸/۳/۲. ق. و ۲۷۴/۶/۲۱، ۱۴۰۸/۴/۱۱. ق. و ۱۹/۱۱۸۳، ۱۴۱۰/۷/۱۵. ق. ۳. در مورد ورود مواد غذایی دارای جنبه تجاری. بیست و چهارم: مکتب الوکلائی خدمات، استقبال از حجاج در مبادی ورودی زمینی، دریایی و هوایی را ارائه و هزینه خدمات مؤسسات مختلف و کرایه حمل و نقل را طبق مفاد دستور العمل اجرایی حج دریافت خواهد کرد. البته حجاج متوقفاً و بیمار که موفق به ادای مناسک حج نشده‌اند، از پرداخت هزینه‌های مزبور مستثنی هستند. بیست و پنجم: طرف ایرانی مجدداً اطلاع و موافقت خود را در خصوص غیر قابل استرداد بودن هزینه بلیت حمل و نقل در مشاعر مقدسه، مورد تأکید قرار داد. بیست و ششم: وزارت حج تأکید دارد که بعثه حج ایران در انعقاد قراردادهای تفصیلی با مؤسسات اهلیه ذریبط (مطوفین در مکه، ادلاء در مدینه و وکلاء در جدّه) و نقاب‌سایرات در خصوص ارائه خدمات لازم به حجاج خود، مندرجات این توافقنامه (صورتجلسه) را رعایت نماید: طرف ایرانی طرف سعودی سیداحمد زرهانی ایادبن امین مدنی رییس سازمان حج و زیارت وزیر حج جمهوری اسلامی ایران عربستان سعودی

نخستین سخنران همایش روحانیون کاروانها در عصر روز شنبه، ششم دی ماه، نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت بود. ایشان در این سخنرانی، با تأکید بر «رعایت حجاب برتر از سوی زائران زن ایرانی» گفت: از ثبت نام خواهرانی که خود را ملزم به با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۸۳ رعایت حجاب برتر نکنند، در مناسک حج؛ اعم از واجب یا عمره جلوگیری خواهد شد. وی گفت: سیگار کشیدن، رعایت نکردن نظم، سر و صدا و برخی از تخلّفات رفتاری، مسائلی است که روحانیون و مدیران کاروانها باید با دقت نظر و ارشاد لازم، مانع از بروز آنها شوند. وی افزود: بر اساس نظرسنجی سال گذشته، ۹۴ درصد از زائران، مهم‌ترین خواسته خود را از خداوند سلامتی و خشنودی امام زمان علیه السلام عنوان کرده‌اند. بخشی از گزارش فعالیت‌های امور روحانیون پیش از ایام حج گذشت، مقداری نیز به تفصیل خواهد آمد. به همین دلیل در اینجا از ارائه آن صرف نظر می‌کنیم. (تصویر ۱)

همایش مدیران کاروانها در ششم و هفتم دی ماه

پیش از اعزام کاروانها به حج، همایش مدیران کاروانها در روزهای ۶ و ۷ دی ماه، در تهران برگزار شد. در این همایش بعد از تلاوت قرآن، ابتدا آقای زرهانی به سخنرانی پرداخته، گفت: «مدیر کاروان مغز متفکر کاروان است، معتمد مردم و دولت است و طبعاً چنین فردی رسالتی سنگین بر دوش دارد و بار امانتی سنگین را باید بکشد. این خوشبختی را داریم که مدیران ما از افراد مجرب هستند که می‌توانند در مسیری که امام راحل و رهبری تعیین کرده‌اند، حرکت کنند. موفقیت سایر عناصر در کاروان، منوط به نگرش و همیاری مدیران است. موفقیت روحانی کاروان هم در گرو این همکاری است. موفقیت پزشک و خدمه کاروان هم به همین صورت، به مدیریت مدیر بستگی دارد. همکاری آنها می‌تواند یک جمع کاری کارآمد را فراهم کند. امسال بر اساس ارزیابی‌های سال گذشته و انتقاداتی که بوده، تغییراتی در امور اجرایی؛ از جمله وضع آشپزخانه پیش آمده است. توصیه‌ها و دستورات وزارت حج عربستان نیز سبب برخی از تغییرات شده است؛ از جمله آنکه در هیچ یک از هتل‌ها امکان پخت و پز وجود ندارد. سال گذشته تمامی زائران مدینه که در منطقه مرکزی بودند، از دو آشپزخانه متمرکز استفاده می‌کردند که البته اشکالاتی در خدمت‌رسانی بود. در مکه این اقدام برای ده هزار زائر بود. جمعی از مدیران از اینکه مسؤلیتی از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۸۴ دوش آنها برداشته شده راضی بودند، اما برخی علاقمند بودند که کار آشپزخانه‌ای به عهده خود آنها باشد. طبعاً با توجه به مقررات، راهی غیر از پذیرفتن آشپزخانه متمرکز نبود. زائران هم باید توجه شوند که این شرایطی بوده که عربستان تحمیل کرده است. البته اگر در بخش مرکزی نباشیم، می‌توانیم آشپزخانه داخلی داشته باشیم که این برای همه زائران پذیرفتنی نیست. در باره مسکن هم پایه همان ۴ متر در مدینه و ۳ متر در مکه است. ساختمانهایی هم که در سال گذشته نمره منفی گرفت، امسال اجاره نشد. امسال هم در هر زمینه، کم و کسری وجود داشت گزارش کنید تا سریعاً حل شود. اگر مالک به تعهداتش عمل نکرد، به سرعت اقدام خواهد شد. در باره مخابرات هم قرار است در هر ستادی نماینده مخابرات، که جمعاً یک تیم ده نفره هستند، حضور داشته باشد. اینان در جهت برقراری ارتباط زائران با ایران همکاری خواهند کرد. اجمالاً توافق شده که هر کسی تلفن همراه دارد، بتواند آن را همراهش ببرد و نیازی هم به مراجعه به دفاتر تلفن همراه نیست.» (افزودنی است که سقف استفاده از تلفن همراه در داخل عربستان ۲۰۰ دلار است و افرادی که پیش از این خدمات رومینگ را از طریق دفاتر مخابراتی گرفته‌اند، لازم نیست آن را تجدید کنند. سایرین می‌توانند در ایران از دفاتر مخابراتی و در مدینه و مکه از دفتر مخابرات در بعثه این خدمات را دریافت کنند.) «به دلیل شیوع بیماری آنفولانزا در نقاط مختلف دنیا و نیز گستردگی این بیماری در عربستان در سال گذشته، امسال واکسن آنفولانزا نیز، همراه با مننژیت به زائران زده شد. ما امسال هم برنامه‌های نظارتی از سوی بعثه مقام معظم رهبری و خود سازمان داریم. مدیران برگزیده خود شما، مشاوران سازمان و همین‌طور بازرسان بعثه، این وظیفه را انجام خواهند داد.» رییس سازمان حج و

زیارت خواستار تعامل و همکاری مدیران با روحانیون و فراهم کردن زمینه تبلیغ بیشتر شد تا آنان بتوانند احکام شرعی و مطالب لازم را به زائران با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۸۵ منتقل کنند. همین همکاری با پزشک هم می‌تواند در بهداشتی‌تر شدن امور کاروان کمک کند. سپس آقای مسجد جامعی وزیر محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی به سخنرانی پرداخت و مطالبی در اهمیت خدمت به اهل ایمان در این موقعیت بیان کرد. وی گفت: «در این مکان و زمان مقدس، آن هم در امور دینی، خدمتی مضاعف در مضاعف است. از ائمه اطهار علیهم السلام نقل شده که حتی در حمام، گاه کیسه به سیاهی می‌کشیدند. اینجا، محل خدمت کعبه، زمان خدمت ذی‌حجه، طرف خدمت زائر خانه خدا، باید اهمیت زیادی داشته باشد. اینجا مقدس‌ترین محل است و خدمت بالاترین خدمت است. مسجد هر محل، محل یک عبادت جمعی است که انسجام اجتماعی را همراه دارد. در مسجد جامع، این انسجام، انسجام در یک شهر است که ارگ و بازار و نظام اداری شهر و خانه‌ها اطراف مسجد جامع است. در عید گاه و مصلاً این تجمع و طبعاً انسجام وسیع‌تر ملی است. در مسجد الحرام، این انسجام جهانی است. اهمیت حج در میان مردم ما شناخته شده بود. وقتی زائر باز می‌گشت، چاووش‌خوانی وجود داشت. این نوعی اطلاع‌رسانی مقدس بود که مردم را به آمدن یک زائر از حج و برای انتقال آن معنویت به دیگران، خبر می‌کرد.» مسجد جامعی گفت: «در برخی از مساجد، مثل مسجد جامع شیراز یا اردستان، محلی برای آشنایی با فرائض حج بوده است. ایشان ابراز کرد که حج، جهاد با نفس است که مقدمه هر جهاد دیگری است. کار حمله‌دار و مدیر زمینه‌سازی رسیدن به این تجربه معنوی بود. حمله‌داران در گذشته، افراد بسیار رشیدی بودند که می‌توانستند با آن همه دشواری، زائران را به خانه خدا ببرند و سالم بازگردانند. در روایات آمده است که کمک و دستگیری از عابد و زائر، بیش از انجام خود عبادت ارزش دارد. واقعا مدیریت حج به دلیل آنکه در تمام لحظات زائر سروکار دارد، در ثواب او شریک است. باید توجه داشت که سطح علمی زائران بالا آمده و این توقعات تازه‌ای را از مدیر و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۸۶ روحانی می‌طلبد. آنها پرسش‌های زیادتری دارند. علاقمند به دیدن نقاط علمی و دانشگاهی هستند. این باید در مدیریت حج جایگاه ویژه خود را داشته باشد. به خصوص در سنت حج، علم هم باید جایگاه سزاوار خود را پیدا کند. فرهنگ‌سازی در حج یک امر اساسی است. ما پیش‌بینی کرده‌ایم که شخص از وقتی که متولد می‌شود حساب ویژه‌ای برای رفتن به حج به‌نامش باز شود تا این احساس در او زنده بماند. به نظر ما هرچه سطح فرهنگ در جامعه بالاتر برود، سطح درخواست حج هم زیادتر می‌شود. ما باید برای این امر برنامه‌ریزی داشته باشیم. الآن سن حج بسیار جوان شده و این نشانگر رویکرد جدیدی در باورهای نسل جوان و طبقه متوسط جامعه ماست، طبقه‌ای که مبنای همه تحولات در دنیای جدید است.» سپس دکتر رضوی، نماینده هیأت پزشکی حج، به سخنرانی پرداخت. وی با تشکر از زحمات مدیران و تسلیت به مناسبت فاجعه بم، به بیان تذاکرات لازم در امور پزشکی پرداخت و افزود: «خدمات پزشکی با گذشته تفاوت عمده‌ای ندارد. پزشک کاروان، بیمارستان و بیمارستانهای سعودی برای کارهای بالاتر از سه سطح کار پزشکی ما در حج است. در سال گذشته، ۲۴۰۰۰ ویزیت عمومی و ۱۰۰۰۰ مورد تخصصی بوده است. ۱۱۵۰ مورد بستری در بخش تخصصی داشته‌ایم، یک مورد هم زایمان! ۱۲۰۰۰ مورد آزمایش و ۳۰۰۰ رادیوگرافی و گچ‌گیری که عمدتاً در وان حمام یا جریان استفاده از توالت فرنگی دست و پایشان شکسته است. بحث حاملگی و اعتیاد و همچنین کارت سلامت خدمه، از مسائل مهم ماست که با آنها درگیر هستیم. افراد معتاد نباید بیابند چون مشکل به وجود می‌آورند و توقعات عجیب دارند. همین‌طور بیماران روانی که به دلیل تغییر محل، بیماری خفته آنها بیدار می‌شود و مشکل پدید می‌آورد. ناتوانها که ممکن است زیر دست و پا له شوند، نباید اعزام گردند. این کار باید در هیأت پزشکی دقت بیشتری شود. شما باید اطلاعات خودتان را به هیأت پزشکی بدهید. واکسن زده‌ها هم هر ساله زیاد هستند. منتزیت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۸۷ که اجباری است. دو مورد هم توصیه‌ای است که آنفولانزا تا شصت درصد می‌تواند از بیماری جلوگیری کند.» دکتر رضوی افزود: «در باره آشپزخانه متمرکز، گاه به دلیل سلاقی غذایی مختلف استانها، دشواری‌هایی پیش می‌آید. به علاوه رقابت آشپزها هم، گاه مشکلاتی را پدید می‌آورد. مهم برای ما

بهداشت است. در ایام تشریق، هنوز هم زنانی هستند که گوشتها را به نخ می‌کشند و خشک می‌کنند و خرافاتی که دنبال آن هست. این را سعی کنید اتفاق نیفتد. روی پاکیزگی ذابحین هم اصرار داشته باشید و وقتی برگشتند برای حمام رفتن آنها مقدمات را فراهم کنید. همین مشکل در باره حلق و تراشیدن هم هست که تمامی آشغالها را همانجا می‌ریزند و نظیف نیستند.» در ادامه در این هم‌اندیشی (سمینار)، مسؤولان بخش‌های مختلف، توضیحاتی در باره اقدامات خود برای تسهیل امور زائران ارائه کردند؛ از جمله مسؤول امور حمل و نقل در باره چگونگی انتقال زائران از مناطق مسکونی به حرم توضیحاتی دادند. ایشان تأکید کردند که امسال در این باره، تسهیلات بیشتری فراهم خواهد شد. برای هر منطقه‌ای رنگی انتخاب شده (علاوه بر شماره‌ها)؛ مثلاً برای عزیزیه رنگ آبی، که روی اتوبوس‌ها یا ایستگاه‌ها نصب می‌شود و افراد کم سواد راحت‌تر می‌توانند اتوبوس مورد نظر خود را پیدا کنند. بروشورهایی هم که یک سوی آن نقش مکه و خطوط و روی دیگر آن تذکرات است، از طریق مراکز استان، میان زائران توزیع می‌شود. «مسؤول قربانی سخنان بعدی بود که تأکید کرد اقدامات ما در جهت رعایت امور شرعی و تسهیلات است. این طرح چهار سال است که اجرا می‌شود. زائران ایرانی، ۶ درصد تمامی حجاج هستند. برای ۴۵ درصد این شش درصد، امکانات هست که بیش از این هم نخواهد شد. بنابر این، تعدادی از قربانی‌ها روز ۱۱ خواهد بود. برخی از مراجع اجازه دادند که به رغم قربانی، به طور مشروط از احرام خارج شوند. البته باید هر کسی منطبق با نظر مرجع خود عمل کند. در سال ۱۳۸۱، ۶۷۳۵۰ نفر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۸۸ روز دهم قربانی خود را انجام دادند که از حجم تعیین شده بیشتر بود و این به خاطر همکاری شما مدیران و روحانیون کاروانها است. امسال یک کاروان ذابحان داریم که مشتمل بر یکصد نفر هستند. ۹۴ نفر از میان حدود ۱۷۰۰ نفر ذابحان شناسایی و با امتحان گزینش شده‌اند. شش نفر روحانی هم با معرفی بعثه به این جمع اضافه شده‌اند که در سالن‌ها هستند و مشکلات را حل می‌کنند. روحانی کاروان و معین هم می‌تواند در سالن حضور یابد. مقدار زیادی از گوشتها هم در لبنان در اختیار کمیته امداد قرار خواهد گرفت. قیمت گوسفند هم امسال حدود ۳۷۰ ریال است.» سخنان بعدی، مسؤول بیمه البرز بود که تعهدات بیمه را در قبال بیماری، مفقود شدن بار و غیره توضیح داد. البته بیمه البرز تعهدی در قبال مفقود شدن پول نقد و جواهرات ندارد. بر اساس قرارداد سازمان حج با بیمه البرز، در سال جاری تمامی زائران بیت‌الله الحرام در برابر خطرات فوت چهار میلیون تومان، نقص عضو سه میلیون تومان و هزینه‌های پزشکی بیمه هستند. سخنان بعدی، مسؤول امور مخابرات و پست بود که تذکراتی در باره سیستم ارتباطی امسال ارائه کرد و گفت: «امسال زائران با شرایط راحت‌تری می‌توانند از تلفن همراه (موبایل) استفاده کنند. این کار بدون مراجعه به دفاتر مشترکین و صرفاً از طریق اعلام نام و نام خانوادگی صاحب تلفن، از طریق مدیر به نماینده مخابرات امکان‌پذیر است. تماس از سعودی به ایران، با هزینه سعودی (دقیقه‌ای ۱۲۰۰ تومان) اما اگر از ایران با زائر تماس گرفته شود به هزینه ایران (دقیقه‌ای ۱۷۰ تومان) خواهد بود.» در روز دوم این همایش (۷/۱۰/۸۲)، ابتدا حضرت حجت الاسلام و المسلمین محمدی‌ری‌شهری به سخنرانی پرداختند. ایشان با خواندن روایتی، به اهمیت حج اشاره کرده، گفتند: «خداوند در قرآن از ابراهیم به عنوان خادم حج بیت‌الله الحرام یاد کرده است. این نعمت کمی نیست که خداوند نصیب شما کرده و لازم است تا شکر آن را با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۸۹ به‌جا آورید. شکر این نعمت تنها به گفتن الحمد لله نیست، بلکه انجام وظایف خادمی، به بهترین صورت است، وظایفی که بخشی از آن ویژه روحانیون و بخشی دیگر ویژه مدیران است.» ایشان افزود: «من در اینجا بخشی را که مخصوص مدیران است اشاره می‌کنم.» ایشان با توجه به ارزیابی‌ها، مهم‌ترین مشکل زائران را در رمی جمره عقبه دانسته و اظهار داشتند: «۲/۳۲ از زائران در ارزیابی گفته‌اند که در رمی جمره عقبه مشکل دارند. در مرتبه بعد و قوف در مشعر و پس از آن به‌طور کلی رمی جمرات است. مشکل اجرای این مراسم باید به‌طوری باشد که آمار این مشکلات کاهش پیدا کند. دشواری‌های موجود میان مردم هم عمدتاً مربوط به سیگار کشیدن، بی‌نظمی‌ها، محل اقامت، عدم رعایت بهداشت و در نتیجه نزاع‌های فیما بین است که این هم در آمارها مورد توجه قرار گرفته است. روحانیون باید کار تبلیغی بکنند و مدیران هم باید با

شیوه‌های اجرایی مطلوب مانع از این رخدادها شوند. آمار دقیق این ارزیابی‌ها موجود است. بخشی از نگرانی‌ها مربوط به حلقه درست کردن پشت مقام برای اقامه نماز طواف است که دشواری‌های زیادی ایجاد می‌کند. افراد زیادی در ارزیابی‌ها ابراز کرده‌اند که تعدادی از حجاج وقت نماز، نشسته‌اند کنار مغازه‌ها یا در اطراف خیابانها. اینها مشکلی است که باید حل کنیم. عزاداری با صدای بلند در بقیع، خاک برداشتن و ... نمونه‌های دیگر است. انتقادهای زیادی هم متوجه زائرانی شده که در بازار پرسه می‌زنند یا به خرید بیش از حد می‌پردازند. در این سفر لازم است که مدیر و روحانی حرمت یکدیگر را حفظ کنند. در مواجهه با مشکلات، از امام و رهبری و نظام مایه نگذارید؛ به این صورت که این دستور بعثه رهبری است یا فلان شخص خاص گفته که این کار را بکنید. سعی کنید مشکل را خودتان یا با کمک رییس سازمان حل کنید. تسلیم خواسته‌ها و توقعات بی‌جای زائران هم نشوید. تنها و تنها به حرف حق توجه کنید. ضابطه‌گرایی یک اصل است که در هر حال باید رعایت شود. برخوردهای عاطفی و اخلاقی را که حلال بسیاری از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۹۰ مشکلات است، داشته باشید. مدیر موقّ، موفقیتش در گرو حفظ برخوردهای اخلاقی مناسب است.» بعد از سخنرانی آقای ری شهری، آقای رضوی معاون سازمان حج، به سخنرانی پرداخت. وی مطالبی در باره ثبت نام زائران و بحث سپرده‌گذاری وجوه آنان مطرح کرد و اینکه: «لازم است سود پول زائر پرداخت شود و لازمه این امر آن بود که شیوه ثبت نام و نوبت‌گذاری زائران مشخص شود. آنچه امسال تصویب شد این بود که برای پولهایی که از سال ۸۲ برای حج واریز می‌شود و روشن است که سه سال در نوبت خواهند ماند، سود در نظر گرفته شود.» «۱» وی تعداد ویزاهای امسال را ۹۳۵۸۰ نفر دانست که ۵۰۰۰ نفر آن امسال اضافه شد. سپس افزود: ۴۳۰۲۷ نفر مدینه قبل در قالب ۲۵۰ کاروان و ۴۲۸۳۲ نفر زائرانی خواهند بود که در قالب ۲۵۴ کاروان به صورت مدینه بعد اعزام می‌شوند. (گفتنی است امسال تمام افرادی که تا پایان شهریور ۷۹ ثبت نام کرده بودند، امکان تشرّف یافتند) «مجموع عوامل خدماتی هم ۶۴۲۶ نفر؛ عوامل خدماتی از قبیل مدیر، روحانی، آشپز و عوامل کاروانها هستند که حدود هشت درصد زائران را تشکیل می‌دهند، ۱۷۰۰ نفر عوامل بعثه، ستادها، پزشکی و عوامل نظارتی می‌باشند.» «۲» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۹۱ ۵۰ درصد زائران امسال با پروازهای سعودی، به‌طور مستقیم به مدینه می‌روند. به همین نسبت مجدداً زائران مدینه بعد، از این شهر به ایستگاه‌های داخل ایران مراجعت خواهند کرد. این مسأله در سالهای گذشته بوده که به تدریج زیادتر شده و امسال از نُه ایستگاه داخلی پرواز به مدینه خواهد بود. ۱۸ دی ماه: ۱۵ ذی‌قعدة، اولین پرواز زائران است که این پروازها ۲۴ روز ادامه خواهد داشت. ششم بهمن: چهارم ذی‌حجه آخرین پرواز ما به عربستان است. ۱۶ بهمن: ۱۶ ذی‌قعدة نخستین پرواز بازگشت ماست و آخرین آن سوم اسفند خواهد بود. ۲۰۰۰ زائر افغانی هم داریم که با برگ گذر بیگانگان در ۱۴ کاروان اعزام می‌شوند. گروه‌های عراقی هم یک کاروان ۱۸۰ نفر بیشتر نیست که همراه سایر کاروانها اعزام می‌شوند. امسال ۹۰ ساختمان در مدینه اجاره کرده‌ایم. ۶۱٪ (۵۳۰۷۲ هزار نفر) در بخش مرکزی مدینه است که زائران گروه قیمتی ۱ تا ۴ در آنها قرار دارند. گروه قیمتی ۳ و ۴ هم باز در بخش مرکزی مدینه هستند. گروه قیمتی ۵ و ۶ در قسمت غیر مرکزی ساکن‌اند که ۳۹/۷ درصد (۳۴۹۹۷ نفر) جمع زائران است. در مکه، جمع منازل ۲۱۵ ساختمان است که ترکیب توزیع چنین است: عزیزیه: ۱۴۵ ساختمان، که ۳۲۱ کاروان (۵۳۴۰۹ نفر حدود ۶۰٪). معابد و روضه: ۱۳ ساختمان، ۴۴ کاروان (۷۷۴۳ زائر، ۸/۸٪). منطقه قصر الضیافه نزهه و تنعیم: ۵۰ ساختمان، ۱۲۷ کاروان (۲۱۵۳۱ زائر حدود ۴۵/۲۴٪). ام‌القری و کُدی: ۷ ساختمان ۲۸ کاروان (۵۳۸۶ نفر ۶/۲ درصد). در مکه سه گروه قیمتی و در مدینه ۶ گروه قیمتی داریم. بنابر این، ممکن است برخی از گروه‌های قیمتی مدینه، در مکه با هم باشند یا به عکس. این را باید به زائران تفهیم کرد. روشن است که مسکن در مدینه بهتر است و بسا زائران مدینه قبل، وقتی به مکه می‌رسند، اعتراضاتی خواهند داشت. امسال تمام ساختمانها در مدینه و مکه تخت دارد و برای نخستین بار است که این مسأله صددرصد اجرا شده است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۹۲ امسال گوشت مورد استفاده کاروانها گوشت گرم خواهد بود که این نیز برای نخستین بار اتفاق می‌افتد. و برای نخستین بار، امسال هشتصد هزار غذای از شرکت مانده فرستاده شده و به انبارهای

مکه و مدینه رسیده است که در هر هفته، یک وعده غذای شب را از بسته‌بندی مائده استفاده می‌کنیم. به علاوه در ایام تشریق هم دست کم دو وعده را از همین بسته بندی مائده خواهیم داد. اینها قابل نگهداری است و در زمان مصرف باید در دیگ آب جوش گرم شود که تا دو-سه ساعت قابل مصرف است. امسال هم تحویل بار مانند سابق است که پیش از حرکت بار را در مکه یا مدینه تحویل هواپیمایی ایرانی یا سعودی می‌دهند و تنها شش ساعت قبل از پرواز عازم فرودگاه می‌شوند. حجم بار هر مسافر ۴۰ کیلو است و اضافه بار را در همان زمان تحویل بار خواهند گرفت و اگر نپردازند، در ایران بار آنها به گمرگ خواهد رفت که زائر مشکل جدیدی هم خواهد داشت. مهمترین حسن آن این است که زائران تا آخرین زمان ممکن می‌توانند وقت خود را به زیارت سپری کنند و تنها ساعات اندکی را در فرودگاه خواهند بود. طبعاً در ایران هم بار مسافران ۲۴ ساعت قبل از پرواز باید به فرودگاه منتقل شود. سخنران بعدی حجت‌الاسلام و المسلمین آقای قاضی‌عسکر بود که گفت: «در هر کاروان، یک شورای فرهنگی، مرکب از روحانی، معین و مدیر و معاون کاروان وجود دارد که شرح وظایفی هم برای آن تعیین گردیده و به مدیران ابلاغ شده است. این کار، برای هماهنگی برنامه‌های سفر است تا برخوردی پیش نیاید و بتوان امور فرهنگی را با هماهنگی کامل انجام داد. شایسته است مطالب مصوب در این جلسات، صورت جلسه شود تا کارها منظم پیش برود و اگر مشکلی پیش آمد، مقصیر معلوم باشد. طبعاً هر نوع فعالیت فرهنگی افزوده هم در این جلسات می‌تواند تنظیم شود. یکی از وظایف شورای فرهنگی، تشکیل گروه ارشاد است که پیشینه چند ساله دارد. هدف از تشکیل گروه ارشاد این بوده که زائران به امور معنوی تشویق و از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۹۳ تخلفات احتمالی رفتاری آنان جلوگیری به عمل آید، ده نفر از زنان و مردان، که توانایی انجام این وظایف را دارند، گروه ارشاد را تشکیل می‌دهند. این شورا وقتی هم از کسی نمی‌گیرد. مشکلاتی وجود دارد که باید این گروه حل کند. صحنه‌های ناخوشایندی وجود دارد که کیان تشیع را هدف قرار داده و ما باید محکم با آنها برخورد کنیم. کارهایی که موجب درگیری می‌شود، باید جلوی آن را گرفت. هدف ما حفظ تشیع و نمایش وحدت امت اسلامی است نه ایجاد درگیری. از نشستن پشت در مغازه در وقت نماز، باید جلوگیری شود. باید بدی این کار بسیار گفته شود تا کسی جرأت نکند آن را انجام دهد.» آقای قاضی عسکر افزود: «مسابقات فرهنگی ویژه‌ای برای مناسبتها در نظر گرفته‌ایم که جزوات آن در اختیار روحانیون قرار گرفته است. طبعاً برای اجرای آنها باید برنامه ریزی کنید. گزارش‌ها حاکی است که برخی جلسات آموزشی خسته کننده است. باید برای آن فکری کرد و این نیاز به برنامه‌ریزی دارد، جلسات باید سر ساعت شروع شود و حداکثر بیش از دو ساعت و نیم ادامه پیدا نکند. تقسیم‌بندی ساعت برنامه را باید دقیق حفظ کرد تا خستگی ایجاد نشود. گاه جلسه با سخنرانی مدیر خسته می‌شود و نوبت روحانی که می‌رسد دیگر حوصله نیست. جلسات باید به شکلی برگزار شود که زائر خسته نشود؛ مثلاً چند دقیقه قرآن، یک ربع احکام عمومی، یک ربع مناسک، آن هم فقط کلیات گفته شود، نه اختلاف فتاوا. یکی از کارهای مفید، اطلاع رسانی در مورد کتابهای نشر مشعر است که قرار شد فهرست آن در اختیار زائران قرار گیرد تا هر کدام را خواستند، انتخاب و توسط مدیر تهیه شده برای آنها ارسال شود. اگر کسی نخواست می‌تواند پولش را از مشعر پس بگیرد. هدف ما بالا بردن سطح اطلاعات زائر است نه فروش کتاب. وقتی اطلاعات زائر بیشتر شد، سوالاتش کمتر می‌شود. نقشه‌هایی در قطع بزرگ هم تهیه شده تا در محل‌های آموزش باید نصب شود و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۹۴ زائران پیش از آمدن آن را ملاحظه کنند و آگاهانه‌تر به این سفر بیایند.» وی افزود: «بیشترین موفقیتی که مردم در نظرسنجی‌ها از آن نام برده‌اند، موفقیت در خواندن قرآن است. بهترین دعایی هم که مردم در این سفر داشته‌اند، دعا برای ظهور آقا امام زمان علیه السلام بوده است، در درجه بعد هم عاقبت به خیری و سلامت است.» سخنرانی بعدی نماینده هواپیمایی ایران ایر بود که گفت: «نخستین پرواز، روز ۱۸ دی ماه و بازگشت از ۱۷ بهمن ماه خواهد بود و آخرین پرواز چهارم اسفند از عربستان است.» وی تأکید کرد: «یک سایت اینترنتی (www.hajhoma.com) برای اطلاعات پروازی درست کرده‌ایم که علاقمندان می‌توانند به راحتی از آن استفاده کنند. در ایران تحویل بار ۲۴ ساعت پیش از پرواز خواهد بود. در

مکه هم از قبل بار تحویل گرفته می‌شود و در جدّه می‌ماند تا زائر برسد و با هواپیمای آنها برگردد. باید به زائران تأکید شود که ما تنها دو ساک را می‌توانیم قبول کنیم و آنان نباید کارهای خلافی انجام دهند؛ مثلاً اگر دو ساک را در یک گونی بگذارند، بار اضافی تلقی می‌شود و می‌ماند تا بعداً از طریق گمرک تحویل زائر شود. در سوار شدن به هواپیما هم فقط یک ساک دستی همراه داشته باشند.» در تاریخ ۱۰/۹/۸۲، از خبرگزاری نقل شد که در سال جاری، شرکت هواپیمایی هما ۲۷۵۰۰۰ زائر عمره مفرده را از ایران به عربستان و به عکس منتقل کرده است. در هماندیشی (سمینار) مدیران اعلام شد: گروهی از آشپزهای زنجان که برای شرکت در همایش به تهران می‌آمدند در مسیر قزوین تصادف کرده و یکی از آنان به نام عروج علی حیدری به رحمت خدا رفته و باقی مجروح شده‌اند. سخنران بعدی این همایش، آقای آخوندزاده، معاون اجرایی بعثه مقام معظم رهبری با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۹۵ بود. ایشان ابتدا در باره نشریه زائر سخن گفت و اظهار داشت: «سال گذشته تغییراتی در نشریه زائر ایجاد شد. آمارها نشان می‌دهد که به‌طور میانگین برای هر ده نفر یک نشریه توزیع می‌شود. آگاهی‌های مربوط به اماکن مقدس مکه و مدینه به‌صورت یک نشریه متمرکز چاپ شده و در اختیار قرار گرفت. در سال گذشته شمارگان این نشریه دو برابر شد. پیام رهبری و برنامه براثت به‌صورت ویژه منتشر شد. اگر در کاروانی تعداد با سواد بیشتر باشد، مدیران می‌توانند اطلاع دهند تا تعداد زائر بیشتری در اختیار آنان قرار گیرد. در نصب آنها هم به‌گونه‌ای عمل کنند که جنبه ضد تبلیغ به خودش نگیرد. توزیع به‌موقع هم بسیار مهم است؛ زیرا اخبار کهنه می‌شود.» وی سپس افزود: «مراسم دعای کمیل باید هرچه باشکوه‌تر برگزار شود. در این باره، همه باید تلاش کنند. ما امسال سه دعای کمیل خواهیم داشت. دو دعای کمیل در مدینه قبل و یک دعای کمیل پر جمعیت در مدینه بعد؛ (۲۵ دی، ۲ بهمن و ۲۳ بهمن). حدّ اقلّ جمعیت مورد نظر ما، ۱۲۰۰۰ نفر است که البته در مدینه بعد، دو برابر می‌شود. نیروی اجرایی ما از بعثه دو نفر است؛ یکی مسؤول مراسم و دیگری انتظامات. بقیه کارها به عهده نیروهای شماس است. مراسم کمیل جزو افتخارات زائران ایرانی است. امکانات برقی و بلندگویی ما دستی است و سعودی‌ها گفته‌اند که نظم و انضباط شما برای ما شناخته شده است. دعای کمیل سر ساعت ده آغاز می‌شود که باید نیم ساعت قبل مردم حضور داشته باشند. ما سیستم‌های فیلمبرداری داریم و نیازی به اینکه مردم هر کدام تک تک بگیرند، نیست. توصیه این است که از آوردن دوربین خودداری کنند. نظم دعا برای خود آنها و اطرافیان‌شان به هم می‌خورد.»

برگزاری هفته حج

برای حجّ امسال، به مناسبت هفته حج، تقریباً در ۲۴ مرکز استان، افرادی متخصص در امر حج، پیش از خطبه‌ها سخنرانی کردند. برخی سخنرانان محلی و برخی دیگر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۹۶ اعزامی از تهران بودند؛ از جمله در خود نماز جمعه تهران، پیش از خطبه‌ها، جناب حجّت الاسلام و المسلمین آقای محمدی ری شهری سخنرانی کردند. محتوای سخنرانی این گروه، ارائه رهنمود در باره مسائل حج؛ از جمله معارف، اخلاق و آداب و فقه حج و نیز تخلّفات رفتاری زائران و توصیه به رعایت قوانین بوده است.

سخنرانی نماینده ولی فقیه پیش از خطبه‌های نماز جمعه تهران

اشاره شد که در هفته حج، بیشتر سخنرانی‌های پیش از خطبه‌ها، اختصاص به مسائل حج داشت. در نماز جمعه تهران، آقای ری شهری به سخنرانی پرداخت و با اشاره به آغاز هفته حج گفت: «خداوند خانه کعبه را مبدأ خیزش مردم جهان به سوی همه منافع فردی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی قرار داده است.» ایشان افزود: «اگر مسلمانان معنای حج را به درستی درک کنند، دیگر اجانب نمی‌توانند اینگونه بر برخی کشورهای اسلامی تسلط پیدا کنند.» وی با اشاره به تحت فشار قرار گرفتن زنان محجّه

افزود: «مسلمانان جهان باید حج را درک کنند و برای حکومت جهانی اسلامی به رهبری حضرت مهدی (عج) زمینه‌سازی کنند تا دست جباران جهان و ستمگران عالم از سلطه بر کشورهای اسلامی کوتاه شود.» نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت، مهم‌ترین مقدمه سفر حج را پاکی افراد عنوان کرد و گفت: «زائران حج باید مال، جان و زندگی خود را پاک کنند تا بتوانند با بدنی پاک وارد حریم حج شوند.» وی افزود: «کسی نباید مراسم معنوی حج را متکبرانانه انجام دهد، زائر در خانه خدا باید بنده و فروتن باشد تا در زمان بازگشت از این مراسم، مثل روزی شود که از مادر، پاک به دنیا آمده است.» آقای ری شهری برگزاری هفته حج را آشنایی عموم مردم با فرهنگ و معنویات حج عنوان کرد و افزود: «همه مسلمانان باید با اسرار، معارف و معانی حج آشنا شوند تا وقتی به این سفر نورانی می‌روند، بتوانند به خوبی آن را درک کنند.» به جز سخنرانی‌های پیش از خطبه، حدود ۱۴ جلسه برای آموزش متمرکز برقرار شد با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۹۷ که دو جلسه آن در تهران، دو جلسه در اصفهان و در مشهد و کرمان و شیراز و بندرعباس و گرگان و ساری و یزد و اراک و قم و رفسنجان هر کدام یک جلسه برگزار شده است. در این مجالس، از تمامی زائران حج تمتع شهر و اطراف دعوت به عمل آمده و آنان هم مشارکت فعال داشته‌اند. از این بابت، مسؤولان امر به‌طور کامل راضی هستند. یکی از دلپذیرترین مراحل این جلسات، اجرای عملی مناسک حج است. ترتیب ماجرا به این صورت است که ماکت کعبه و مسجد الحرام و نیز صفا و مروه در میان مجلس به صورت نمادین برپا شده، سپس تعدادی از زائران با لباس احرام وارد صحنه شده و به همراه روحانی ابتدا طواف کرده، سپس نماز طواف را می‌خوانند، آنگاه سعی میان صفا و مروه کرده و توضیحات لازم به صورت عمومی برای زائران داده می‌شود. ناگفته پیداست که در تهران، سایر مسائل؛ مانند مراسم اذان و نماز جماعت مسجدالحرام برگزار شده و حتی نماز میت و ورود جنازه و وجود شرطه‌ها و روش برخورد آنان با زائران و خشب نقل و انتقال افراد سالمند برای طواف و نیز افرادی که لباس ملیتهای مختلف پوشیده‌اند و ... نمایش داده می‌شود. این مراسم، سبب می‌شود که زائران ایرانی در جریان کامل مسائلی قرار گیرد که در وقت اعمال مناسک در اطرافش در جریان است. امسال به‌مناسب هفته حج، نمایشگاه‌هایی توسط ستاد هفته حج برگزار شد. پورمعین مدیر اجرایی نمایشگاه‌های حج اعلام کرد: «از ۴ دی ماه و طی هفته حج، چندین نمایشگاه حج در نقاط مختلف؛ از جمله سازمان حج، موزه امام علی علیه السلام، فرهنگسراهای قرآن، اندیشه و جوان به همت حوزه نمایندگی ولی فقیه و با همکاری سازمان فرهنگی هنری شهرداری برگزار خواهد شد. یکی از این نمایشگاه‌ها، در موزه امام علی علیه السلام برپا شد. عنوان این نمایشگاه «علی مولود کعبه» است که در تاریخ ۳/۱۰/۸۲ با حضور نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی افتتاح گردید.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۹۸ وی در مصاحبه‌ای اعلام کرد: «این نمایشگاه‌ها می‌تواند پیام نورانی حج را به ذهن، فکر و جان مردم، به ویژه نسل جوان منتقل سازد و آتش عشق و محبت صاحب خانه کعبه را در دل آنان روشن کند.» در این نمایشگاه بیش از ۱۵۰ اثر منتشر شده در باره حج، آثار هنری برجسته؛ از جمله قرآنها، نفیس خطی، فرش‌های دستباف، تصاویر حرمین شریفین در مراحل مختلف انجام مناسک حج، تابلوهای نقاشی، عکس‌ها و ماکت‌های منحصر به فرد و محصولات فرهنگی به نمایش در آمد. بر اساس خبر خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، در تاریخ ۴/۱۰/۸۲، نمایشگاه هنرهای تجسمی حج، در مجتمع فدک شهرستان اردبیل نیز برگزار شده و در آن ۲۵ اثر هنری از هنرمندان شهرستان ادبیل به نمایش در آمده است.

تذکرات رفتاری به حجاج پیش از سفر

مسائل آموزشی و به‌خصوص مسائل رفتاری، از راههای گوناگون، پیش از حج به زائران اعلام می‌شود. علاوه بر روحانی کاروان، که در جلسات آموزشی روی مسائل رفتاری و حیثیتی تکیه می‌کند، مسؤولان بعثه هم از هر فرصتی، برای یادآوری و تذکر به زائران بهره می‌گیرند. در واقع، اخلاق دینی زائران ایرانی با دیگران تا اندازه‌ای متفاوت است و لازم است زائر ایرانی از قبل با این

اخلاقیات آشنا باشد. نمونه‌ای از این یادآوری‌ها مصاحبه مسؤول امور آموزشی و پژوهشی بعثه رهبری با خبرگزاری ایرنا در تاریخ ۹/۱۰/۸۲ است. حجت‌الاسلام قاضی عسکر در این مصاحبه با تأکید بر استفاده از این فرصت، که برای بسیاری از زائران تنها یکبار دست می‌دهد، اعلام کرد: «بیشتر زائران ایرانی در طول سفر حج، در نمازهای جماعت شرکت می‌کنند اما بی‌توجهی و رعایت نکردن برخی نکات و جزئیات از سوی برخی، ممکن است خدای ناکرده لطمه به حیثیت شیعه وارد کند.» وی برای نمونه گفت: «از آنجاکه زائران شیعه نماز ظهر و عصر را با هم می‌خوانند، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۹۹ به‌طور معمول عصر برای خرید بیرون می‌روند و وقت نماز عصر، به پرسه زدن در خیابانها می‌پردازند در حالی که همه مغازه‌ها تعطیل است. این امر سبب پدید آمدن صحنه‌های نامطلوب می‌شود.» وی همچنین از زائران خواست تا قرآن و کتاب ادعیه همراه داشته باشند؛ زیرا تهیه آنها در عربستان بسیار دشوار و بلکه ناممکن است.

ملاقات دست اندرکاران حج با رییس جمهوری

در این دیدار آقای سید محمد خاتمی، ریاست جمهوری، با تشریح جایگاه حج و کعبه در ادبیات دینی و عرفانی ایران و تأکید بر این نکته که جستجو و کاوش برای دریافتن راز و رمز عظمت حج، امری بایسته و ضروری است، گفت: «حج مجموعه نمادین توحید، وحدت امت اسلامی، وحدت در عین کثرت، نفی تبختر، نژاد پرستی و برتری جویی و تعارف و تفاهم وحدت امت اسلامی است که در کنار هم عظمت این فریضه را نمایان می‌سازد.» خاتمی کارکردهای سیاسی و عبادی حج را یادآور شد و در تشریح جنبه سیاسی حج، بیداری انسانها در نظر داشتن منافع جهان اسلام در عین همبستگی و مد نظر داشتن استقلال و پیشرفت کشورهای اسلامی را مهم دانست. وی با بیان اینکه خداوند مؤمنان را عزیز داشته و حج نیز جایگاه بزرگی برای به دست آوردن عزت و مکانت مسلمانان است گفت: «تعامل‌ها و گفت‌وگوها و تبادل نظر مسلمانان در طول این فریضه باید موجب بیداری بیشتر آنان شود.» رییس جمهوری به برخی از مشکلات مبتلا به جهان اسلام اشاره کرد و گفت: «در برهه کنونی، ملت‌های مظلوم، که بیشتر از همه برای آزادی تلاش می‌کنند، بیشتر مورد فشار هستند و از سوی واپس‌گرایی و خشونت که نتیجه برخی دیدگاه‌های منتسب به دین است، موجب شده به بهانه مبارزه با تروریسم، به مسلمانان ستم شود، ضرورت شناخت منافع مسلمانان و جهان اسلام بیشتر احساس می‌شود.» خاتمی ضمن طبیعی دانستن برخی اختلاف دیدگاه‌های موجود نزد فرق مختلف اسلامی، ضرورت احترام به این اختلافات و تکیه بر مشترکات آنان از سوی حجاج با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۰۰ را مهم قلمداد کرد و اهمیت ایجاد زمینه برای برگزاری حجی مطلوب را خاطر نشان ساخت.

فعالیت معاونت امور بین الملل

سابقه تأسیس این معاونت به سال ۱۳۶۰ باز می‌گردد. این معاونت با انگیزه تحقق آرمانهای حج ابراهیمی علیه السلام که پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی از سوی امام راحل قدس سره تبیین شد، تأسیس گردید. تبیین معارف اسلام ناب و شناساندن مکتب اهل بیت علیهم السلام و نیز تبیین مواضع اصولی انقلاب اسلامی برای زائران خارجی و علاقمند، از اهداف اساسی معاونت بین‌الملل است. در این راستا، نیروهای این معاونت به ایجاد ارتباط با نخبگان و فرهیختگان جهان اسلام می‌پردازند. فعالیت این معاونت به دو بخش اصلی تقسیم می‌شود: ۱. پژوهش و اطلاع‌رسانی. ۲. امور مبلغان. تمامی فعالیت‌هایی که در بخش اول و در قالب سازمانی «اداره کل پژوهش و اطلاع‌رسانی» صورت می‌گیرد، در جهت زمینه‌سازی برای ارتقای سطح کمی و کیفی فعالیت‌هایی است که در بخش امور مبلغان، که در قالب سازمانی «اداره کل امور مبلغان» تعریف شده، باید انجام گیرد. تدوین، ترجمه و انتشار مقالات و رساله‌های مناسب به زبانها و اشکال گوناگون، متناسب با نیازهایی که از سوی شبکه تبلیغی معاونت شناسایی می‌شود،

جزو کارهایی است که در بخش نخست انجام می‌گیرد. یکی از آثاری که به زبانهای خارجی برگردان شده، شرح حال مختصر امامان مدفون در بقیع است که به زبانهای اردو، ترکی، عربی و انگلیسی ترجمه و تکثیر گردیده و برای توزیع آماده است. علاوه بر این، در این بخش مقدمات برگزاری همایش‌هایی چند در موسم فراهم می‌شود. عناوین همایش‌های امسال عبارتند از: تقریب مذاهب اسلامی، اهل بیت علیه السلام، منزلت زن، قدس، عراق، افغانستان و ایرانیان خارج از کشور، که همگی با محوریت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۰۱ آینده جهان اسلام برگزار می‌شود. پیش‌بینی می‌شود که در این همایش‌ها، نزدیک به ۵۰۰۰ نفر شرکت کنند. کلیه اقدامات بخش پژوهش و اطلاع رسانی، زیر نظر هیأت علمی بعثه مقام معظم رهبری و کمیته‌های وابسته صورت می‌گیرد که بابت این امر، دهها جلسه در طول سال، پیش از موسم و حین موسم، برگزار می‌شود. اعضای هیأت علمی در سال جاری عبارتند از آقایان: علی اکبر صادقی رشاد، محمد محمدی عراقی، محمد حسن اختری، محمد علی تسخیری، عبدالمحمود عبداللهی، مهدی هادوی، علی‌رضا قائمی‌نیا، محمد رحیم عیوضی، منوچهر محمدی، محمد جواد ابوالقاسمی، صابری همدانی، نجم‌الدین طبسی، طوبی کرمانی، انسیه خزعلی. مشخصات اعضای هیأت علمی، همراه با تخصص و تألیفات آنان در جزوه‌ای تحت عنوان «مشخصات و سوابق علمی اعضای هیأت علمی بعثه مقام معظم رهبری» درج شده است. هیأت علمی دارای دو کمیته کارشناسی به نامهای کمیته سیاسی و معارف می‌باشد که اعضای هیأت علمی بر حسب تخصیص در این دو کمیته فعالیت دارند. مسؤولیت کمیته سیاسی بر عهده حجت‌الاسلام و المسلمین آقای اختری و مسؤولیت کمیته معارف با حجت‌الاسلام و المسلمین آقای هادوی است. یکی از اقدامات تازه معاونت بین الملل، برگزاری یک همایش ویژه زنان است که در مدینه برگزار خواهد شد. این نخستین بار است که همایشی در مدینه برگزار می‌شود. اعضای بین الملل گه‌گاه، با حضور در برخی از مراکز فرهنگی، به ملاقات با اشخاص سرشناس فرهنگی و مطبوعاتی می‌روند. امسال در نخستین روزهای اقامت در مدینه، دیداری با مروان عمر القصاص رییس روزنامه الجزیره چاپ عربستان و مسؤول انتشارات و ارزیابی کتابها در اداره کل اطلاع‌رسانی صورت گرفت. وی گفت: تنها کتابهایی اجازه ورود به عربستان دارند که به آل سعود حمله‌ای نداشته و به مذهب و رهبران مذهبی این کشور توهینی نکرده باشند. ملاقات دیگر با رییس شؤن مسجدالنبی صلی الله علیه و آله، عبدالعزیز الفالح بود که ضمن آن، در باره رفتارهای تند آمرین به معروف گفتگو شد. مسؤول روابط عمومی حرم نبوی، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۰۲ آقای عبدالوهاب الخطاب نیز در این جلسه حضور داشت. ملاقات دیگری نیز در تاریخ ۲۴ / ۱۰ / ۸۲ میان برخی از فضلاء بعثه با «مرکز نادى الثقافى مدینه منوره» واقع در نزدیکی مسجد قبلتین صورت گرفت. این مرکز از مراجعین استقبال کرد و به هر کدام بیش از ده کتاب از منشورات خود را هدیه داد. در این دیدار دکتر عبدالله عبدالرحیم، عضو شورای مشورتی عربستان سعودی (مجلس شورای انتصابی)، و رییس باشگاه، و سایر اعضای آن، دکتر خطراوی و دکتر الانصاری حضور داشتند. در این جلسه، معاونت بین الملل بعثه، از اشتیاق اعضای بعثه جمهوری اسلامی برای دیدار از مراکز علمی و فرهنگی عربستان سخن گفت و آشنایی با مراکز و علما را یکی از برکات حج عنوان کرد. دکتر عبدالله عبدالرحیم، که از ادبای معروف سعودی است، ضمن ستایش از اقدام بعثه، از دیدار هر ساله اعضای بعثه ایران از باشگاه فرهنگی مدینه یاد کرد. در این نشست دو ساعته، در باره وضعیت شعر و ادب در جهان اسلام سخن گفته شد. مسؤولان باشگاه به تفصیل در باره کارهای فرهنگی مؤسسه سخن گفتند. برگزاری شب شعر، تحقیق و نشر کتابهای ادبی و تاریخی در باره مدینه و نیز اجرای سخنرانی‌های ادبی؛ از جمله کارهای باشگاه فرهنگی مدینه است. در این جلسه، از اساتید این مرکز دعوت شد تا برای ایجاد پیوند بیشتر با مؤسسات فرهنگی ایران، به ایران سفر کنند. در روز ۲۴ دی‌ماه، ملاقاتی با معاون وزیربهداشت مصر دست داد که در این ملاقات، وی نزدیکی مصر و ایران را برای رویارویی با غرب، که در برابر اسلام ایستاده، ضروری خواند.

واحد اهل سنت، یکی از واحدهایی است که از آغازین سالهای دهه شصت در محل بعثه مقام معظم رهبری و زیر نظر نماینده ولی فقیه مشغول فعالیت است. فعالیت واحد مزبور، از سال ۱۳۷۰ به بعد، که پس از گذشت سه سال از تعطیلی حج، بار دیگر زائران ایرانی توفیق تشرف یافتند، به صورت جدی تر فعالیت خود را آغاز کرد. این واحد از همان گذشته‌های دور ضمن رسیدگی به کاروانهای اهل سنت که از نقاط سنی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۰۳ نشین ایران راهی حج می‌شوند، به فعالیت‌های فرهنگی و امور روحانیون آنان نیز رسیدگی می‌کند. طبق آمار موجود، امسال ۵۳ روحانی از مناطق سنی نشین، با کاروانهای اهل سنت همراه هستند. در سال گذشته، دوره‌های آموزشی برای روحانیون متقاضی فعالیت در کارهای ارشاد کاروانها در سه منطقه کردستان، بلوچستان و گلستان گذاشته شده است. به علاوه، یک کتاب مناسک بر اساس فقه حنفی و شافعی هم توسط این واحد تهیه شده است. یک شورای استفتا نیز با مشارکت مولوی اسحاق مدنی، مشاور ریاست جمهوری در امور اهل سنت به وجود آمده است. حجت‌الاسلام زمانی، که سالهاست در این واحد مشغول به کار بوده و یا مسؤولیت آن را عهده دار است، اهداف این واحد را انتخاب روحانی برای آموزش مناسک حج به حجاج اهل تسنن، مدیریت فرهنگی کاروانهای اهل سنت ایران، نظارت بر حسن اجرای آموزشها از طرف روحانیون اهل سنت انتخاب شده در کاروانها و برگزاری سخنرانی‌های مختلف در مکه معظمه و مدینه منوره توسط علما و اندیشمندان اهل تسنن با محوریت حج ابراهیمی و وحدت امت اسلامی عنوان کرد. امسال از مجموع کاروانهایی که از طرف جمهوری اسلامی ایران به مکه مکرمه و مدینه منوره مشرف می‌شوند، ۳۳ کاروان را هموطنان اهل سنت تشکیل می‌دهند که ۵۳ روحانی اهل تسنن و معین وظیفه آموزش مناسک حج و مسائل شرعی این عزیزان را بر عهده دارند. روحانیان انتخاب شده برای کاروانها، بیشتر از همان شهر و هم مذهب حجاج هستند. این روحانیان، از دو مذهب حنفی و شافعی و از طریق آزمون انتخاب می‌شوند تا بتوانند وظایف خود را به نحو احسن انجام دهند. از دیگر فعالیت‌های واحد اهل سنت، می‌توان به «شورای افتا»ی این واحد اشاره کرد؛ در ایامی که حجاج در مدینه حضور دارند، همه روزه دو مفتی اهل سنت، از دو مذهب حنفی و شافعی، در ساعات اداری، در بعثه مقام معظم رهبری جوابگوی پرسشهای مذهبی حجاج گرامی می‌باشند و در ایام حضور زائران در مکه معظمه نیز، علاوه بر ساعات اداری، در ساعات بین نماز مغرب و عشا نیز شورای افتا در طبقه دوم مسجدالحرام روبه‌روی حجر اسماعیل آماده پاسخگویی به سؤالات حجاج اهل سنت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۰۴ هستند. طبق اظهار نظر مسؤول واحد اهل سنت، چهار مفتی شافعی و حنفی در مکه و مدینه برای پاسخگویی به زائران حضور دارند. ریاست شورای استفتا را مولوی اسحاق مدنی بر عهده دارد. گفتنی است با عنایت مقام معظم رهبری و نماینده ایشان در بعثه، هر سال تعدادی از برادران اهل تسنن که در طول عمر خود خدمات شایان توجهی را در عرصه‌های مختلف فرهنگی، دینی، سیاسی، آموزشی، عمرانی و دفاعی به مردم عزیز کشورمان ارائه کرده‌اند به عنوان میهمان رهبری به حج دعوت می‌شوند که امسال نیز ۱۴ نفر از این چهره‌ها انتخاب شده‌اند و از میان آنها می‌توان به یک روحانی ۹۲ ساله کرمانشاهی، که عمر خود را برای خدمت به مردم صرف کرده، اشاره نمود. واحد اهل سنت، با مشارکت برخی از علمای اهل سنت، اقدام برگزاری همایشی با عنوان «قبه الخضر» خواهد کرد، بر اساس خبری که روابط عمومی بعثه اعلام کرده، این همایش روز دوشنبه ۲۹/۱۰/۸۲ ساعت ۵/۹ در محل بعثه جمهوری اسلامی ایران در مدینه برگزار خواهد شد. همچنین از سوی واحد اهل سنت اعلام شد که دو همایش دیگر با عنوان «حج عالی‌ترین تجلی عبادت و سیاست» در مکه و همایشی با عنوان «مهد تمدن اسلامی» در مدینه بعد برگزار خواهد شد. حضور مسؤول واحد اهل سنت در برخی از کاروانهای سنی، همراه با مولوی اسحاق مدنی، مشاور رییس جمهور در امور اهل سنت، نشانگر اهمیت و اعتنای بعثه مقام معظم رهبری به امور اهل سنت است. در یکی از این جلسات، که با حضور حجت‌الاسلام زمانی و مولوی اسحاق مدنی تشکیل شد، پس از تلاوت آیاتی چند از قرآن کریم، آقای اسحاق مدنی به سخنرانی پرداخت و ضمن تشریح آیه وَرَفَعْنَا لَكَ

ذکرک «۱» از عشق صحابه به پیامبر صلی الله علیه و آله سخن گفت و توصیه کرد که قدر این روزها را بدانید و بیشتر به نماز و عبادت پردازید. بر اساس اعلام واحد اهل سنت، امسال نیز مانند سالهای گذشته، میهمانانی از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۰۵ اهل سنت در بعثه حضور دارند. عدد این میهمانان در سال جاری سیزده نفر می‌باشد. فرماندار سقز، امام جمعه پاوه، رییس شورای شهر سنندج، یک عالم ۹۲ ساله از علمای شافعی مذهب استان کرمانشاه، اراز محمد سارلی، نویسنده و استاد دانشگاه، از جمله میهمانان امسال هستند. اسامی برخی از میهمانان عبارتند از: ملّا قادر قادری امام جمعه پاوه، ماموستا سید صلاح الدین حسامی امام جمعه سنندج، مصطفی اربابی نویسنده و مترجم حنفی، ساکن تربت جام، مولوی عبدالرحمان سربازی، امام جمعه چابهار. اراز محمد سارلی، استاد دانشگاه آزاد در استان گلستان و حنفی مذهب و نویسنده است و اکنون بیست عنوان کتاب تألیف و ترجمه دارد. وی سالها در راینی ایران در ترکمنستان بوده و با زبان انگلیسی و روسی آشناست. سید مهدی تخت فیروز، رییس شورای شهر سنندج است که سابقه ۲۵ سال همکاری با نظام را دارد و با آنکه شافعی است، سید ذوالشرفین است. انتخاب او توسط مردم سنندج موقعیت او را نشان می‌دهد. مولوی حمدالله حمدالله جاشویی یکی از ائمه جمعه استان هرمزگان است که بر خلاف اغلب سنیان ایران، دارای مذهب حنبلی است. وی که تاکنون به حج مشرف نشده بود، شایسته بود تا به عنوان میهمان بعثه به حج مشرف شود.

نوشته یکی از میهمانان اهل سنت در ابراز ارادت به اهل بیت علیهم السلام

در اینجا بی‌مناسبت نیست متنی را که یکی از این عزیزان در باره عشق و ارادت خود و همشهریانش نسبت به اهل بیت نگاشته، ارائه کنیم. ملاعبد القادر قادری؛ از جمله این میهمانان است که این متن را در کنار حرم پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام در سفر حج امسال نگاشته است: «از زمانی که اسلام به مناطق مختلف جهان رسید و قرآن و احادیث شریف نبوی در دسترس افراد قرار گرفت، مسلمانان اهل سنت و جماعت اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله به صورت عموم و اولاد فاطمه زهرا علیها السلام به صورت ویژه مورد احترام بوده و هستند و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۰۶ امت اسلامی آنها را قرّة العین خود دانسته و محبت آنان را جزو لاینفک عقیده دینی خود می‌دانند. در مناطق کردنشین به ویژه منطقه اورامانات، که اینجانب در آن زندگی می‌کنم، سادات و اولاد حسین علیه السلام جایگاه خاصی داشته و مورد احترام و محبت عام و خاص و کوچک و بزرگ قرار دارند. مثلاً عرفای ما در سلسله طریقه خود و علمای ما در برگ اجازه‌نامه علمی و الفتای خود منتهی الیه راه و روش خود را غالباً به ائمه اطهار و اهل بیت رسول الله می‌رسانند. خانواده‌های متدین منطقه، اسامی فرزندان خود را تبرکاً بیشتر از فرزندان و همسران رسول الله به ویژه حسنین علیهما السلام انتخاب می‌کنند. انتساب به اهل بیت رسول الله یک کرامت است لذا سادات منطقه غالباً دارای شجره‌نامه‌هایی هستند که با چند نسل خود را به ائمه اطهار رسول الله صلی الله علیه و آله می‌رسانند. افرادی را سراغ دارم به جهت اثبات سیادت و وصل نسب خود به اهل بیت، ماهها و بلکه سالها در آمد و رفت بوده‌اند تا گواهی علما، مشهور علم‌النساب را به دست آورند که جزو سادات حسینی و یا حسنی هستند و این نوع شجره‌نامه‌ها در منازل به عنوان سند قرابت به رسول الله صلی الله علیه و آله و اهل بیت و به عنوان سند شرافت خانواده و عشیره نگهداری می‌شود. مقبره بزرگان دین و سادات و منتسبین به اهل بیت زیارتگاه مسلمانان منطقه است. محبت اهل بیت رسول الله در تمامی زندگی مردم مسلمان تسری پیدا کرده، حتی به باغها و گلها و ماه و خورشید رسیده است. برای نمونه مردم ما هرگاه گل خوش بویی را ببینند یا شیء روشنی را مشاهده کنند یا طلوع خورشید و ماه را شاهد باشند در لحظه اول بر محمد و آل محمد صلوات می‌فرستند. در کوهستان منطقه، گاهی شبه شقایق در فصل بهار رشد می‌کند که اصطلاحاً مردم به آن «گل قفله‌بازی» (یا شقایق سربزیر) می‌گویند گل این گیاه، همواره سر به زیر است و در وسط آن همیشه چند قطره آب جمع می‌شود. در فرهنگ عامه می‌گویند این گل در داغ شهادت امام حسین علیه السلام سر خود را پایین

انداخته و قطرات آب جمع با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۰۷ شده در وسط گل را اشک فراق امام حسین علیه السلام تعبیر می‌کنند. بچه‌ها در روستاها گل را به دست می‌گیرند و با ملاحظه قطرات آب می‌گویند: این گل برای امام حسین علیه السلام گریه می‌کند و سپس به صورت جمعی و به زبان محلی جمله‌ای را می‌گویند که ترجمه آن عبارت است از: «ای گل شقایق سربزیر به ما بگوید حسن و حسین کجا شهید شدند؟!» نتیجه اینکه محبت آل رسول صلی الله علیه و آله به‌ویژه اولاد فاطمه زهرا علیها السلام، مورد اتفاق اهل سنت و جماعت است و ابراز این محبت و عرضه آن در میان هر قوم، برنامه خاصی دارد و این یک تکلیف دینی و عقیدتی است. این چند جمله در کنار قبر سرور کائنات تحریر شد، به این امید که رسول الله صلی الله علیه و آله محبت ما را از ما بپذیرد و این محبت موجب رشد در زندگی دنیا و سبب شفاعت حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله گردد. ان شاء الله.»

اللهم صل علی محمد و آل محمد ملا عبدالقادر قادری

نخستین حضور زائران ایرانی در مدینه

نخستین پرواز زائران جمهوری اسلامی ایران، روز پنج‌شنبه هیجدهم دی ماه ۱۳۸۲ با پرواز سعودی عازم مدینه منوره شد. همزمان جزئیات پروازهای بعدی و نیز برنامه‌های پیش روی زائران توسط مسؤولان حج در جمهوری اسلامی به اطلاع مردم رسانده شد. کارهای زیادی از پیش انجام شده بود تا زائران بتوانند با آسایش خاطر در لحظه ورود در عربستان، در منازل از پیش تعیین شده اسکان یابند. شمار زیادی از کارمندان سازمان حج، از ماه‌ها پیش تدارک برنامه‌های مختلف را دیده و ستاد مدینه و مکه زحمات فراوانی را بابت تهیه منزل، تدارک آشپزخانه و بستن دهها قرارداد با مؤسسات مختلف، زمینه را فراهم کرده بودند. لحظه ورود زائران ایرانی، لحظه‌ای دیدنی است، به‌ویژه برای زائرانی که عمری را در انتظار این سفر بوده‌اند و اکنون برای نخستین بار ابتدا از فراز آسمان مدینه را می‌بینند و لحظاتی بعد، چشمشان به مناره‌های مسجدالنبی و سپس گنبد سبزی که روی مرقد رسول با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۰۸ خدا است می‌افتد. گو اینکه در بازبینی چمدانهای مسافران، که امسال همراه با افراط است، قدری دلگیر می‌شوند، اما به محض تصوّر اینکه ساعتی دیگر در خدمت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و امامان بقیع خواهند بود و مظلومیت ائمه بقیع علیهم السلام را از نزدیک خواهند دید، آن دشواری‌ها را به فراموشی می‌سپارند. زبان حال زائران بیت الله الحرام در این هنگام چنین است: السلام ای شهر ختم المرسلین السلام ای قبله اهل یقین السلام ای مهبط وحی جلیل السلام ای آستان جبرئیل السلام ای بیت زهرا ای بتول السلام ای بضعه پاک رسول السلام ای بانوی غیب و شهود ای بهشت وحی را یاس کبود السلام ای غرق در انجم شده السلام ای قبرهای گمشده السلام ای خانه‌های درد و داغ السلام ای چهار قبر بی چراغ السلام ای دامن پاک بقیع السلام ای با صفا خاک بقیع السلام ای تربت امّ البین السلام ای همسر جبل المتین السلام ای حمزه نیکو سرشت السلام ای تربت رشک بهشت ای مدینه سینهات را باز کن میهمانداری خود آغاز کن «۱» هنگام ورود، زائران با چشم‌های گریان به گنبد سبز می‌نگرند و وقتی در میان دو حرم قرار می‌گیرند، به درستی نمی‌توانند تصوّر کنند که چگونه دعای سالهای آنان مستجاب شده و اینچنین مشمول رحمت الهی قرار گرفته‌اند. روزهای نخست مدینه خلوت است، صبح‌های بقیع جمعیت چندانی ندارد، اما از روزهای چهارم و پنجم ورود زائران؛ یعنی از حدود ۲۰ تا ۲۳ ذی‌قعدة، مدینه رو به شلوغی می‌رود و زائرانی از همه جنسیتها در اطراف پراکنده شده و در صفوف نماز جماعت حضور می‌یابند. این روزها، پس از فاجعه بم، یکی از مسائل اساسی زائران ایرانی، دعا برای بازماندگان و مجروحان این حادثه است. به علاوه، بسیاری از زائران خود را موظف با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۰۹ می‌دانند تا در کنار انجام اعمال حج، در اندیشه کمک به مردم این شهر باشند. چند روز پیش از حرکت، بعثه مقام معظم رهبری با صدور اطلاعیه‌ای از روحانیون کاروانها، حجاج و زائران خواست تا پیش از سفر به خانه خدا، در امر مقدس امداد رسانی به بازماندگان و آسیب‌دیدگان زلزله بم تلاش کنند. اصولاً در ایام حج به جز مؤسسات مجاز از دولت سعودی، هیچ کس حق نصب صندوق کمک ندارد. به

همین دلیل اعلان عمومی شماره حساب یا درخواست کمک از زائران، به صورت عمومی نیست و البته هر زائری می‌تواند به صورت فردی به بعثه رهبری مراجعه کند و کمک خود را برای زلزله زدگان بم پردازد. البته همراهی دولت سعودی برای کمک به زلزله زدگان بم، در حد بسیار عالی بود. علاوه بر آنکه در فضای عمومی عربستان هم حال و هوای حمایت روحی از این ماجرا وجود داشت. به طوری که روزنامه الجزیره چاپ ریاض نوشت: یک شاعر سعودی با نام دکتر عطیة الغامدی، شعری به مناسبت نجات یک زن صدساله، بعد از هشت روز از زیر آوار سروده است: «مرگ به سوی او خیز برداشته بود و او هم به سوی مرگ کشانده می‌شد، اما مرگ به ناگهان مسیر خود را عوض می‌کند و زن تنها می‌ماند تا با سر بیرون آوردن از آوار مایه عبرت دیگران شود.»

انتشار نخستین شماره زائر، همزمان با ورود سرپرست حجاج ایرانی به مدینه

نشریه زائر مهم‌ترین وسیله ارتباطی بعثه مقام معظم رهبری با زائران، برای انتشار اخبار ایران و جهان، دیدگاه‌های مسؤولان بعثه و اعلام برنامه‌های مختلف و نیز دستورالعمل‌های اخلاقی و تربیتی است. اداره کنندگان زائر، از چهره‌های مطبوعاتی و دینی برگزیده شده و هر یک مسؤلیت بخشی از مطالب نشریه را به عهده گرفته‌اند. بخش‌هایی از نشریه زائر را، نویسندگانی از میان زائران پر می‌کنند. در نخستین شماره، از زائران اهل قلم و احساس خواسته شده تا دریافتهای خود و نیز سروده‌های خویش را برای این نشریه بفرستند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۱۰ در سال جاری، ۱۲ نفر در نشریه زائر مشغول فعالیت هستند. مسؤلیت نشریه به عهده آقای علی شکوهی و سردبیر آن آقای علی زارع فکری است. استاد جواد محدثی مسؤلیت بخش‌های دینی و ادبی نشریه را برعهده دارند. پنج خبرنگار و گزارش‌گر با اسامی مجتبی حسینی، محسن ماندگاری، محمد دلاوری، علیرضا قربانی، غلامحسین مقیمی در نشریه فعالیت می‌کنند. علاوه بر آن، دو حروفچین، یک صفحه‌آرا و یک مسؤل امور اجرایی نیز فعالند. نشریه زائر به‌جز کار روزانه، چندین ویژه‌نامه هم منتشر می‌کند. قرار است در سال جاری، یک ویژه‌نامه برای انقلاب اسلامی و ویژه‌نامه دیگری برای ایرانیان خارج از کشور که به حج آمده‌اند منتشر شود. دو ویژه‌نامه؛ یکی برای مدینه و دیگری برای مکه خواهد بود. یکی از سیاستهای اصولی نشریه زائر آن است که گزارش‌ها و مقالات تازه انتشار دهد، گرچه گه‌گاه از متون ادبی کهن هم استفاده می‌شود. افراد نشریه، هر روز صبح، از ساعت ۸ تا ۹ جلسه مشترک داشته و کارها را تقسیم می‌کنند. نشریه پس از آماده شدن و صفحه‌بندی، در دو قطع A ۴ و B ۵ چاپ می‌شود. قطع دوم برای نصب روی دیوار تکثیر می‌شود. نشریه زائر دارای مجوز رسمی است. در واقع پس از آنکه در سالهای گذشته، دولت سعودی مزاحم انتشار نشریه شد و گاه مسؤولان توزیع آن را به خاطر حمل آنها دستگیر می‌کرد، نشریه مجوز گرفت. نخستین شماره این نشریه در ۲۱ دی ماه: ۱۹ ذی قعدة انتشار یافت. به‌طور معمول، نخستین شماره همزمان با ورود سرپرست حجاج ایرانی است. عناوین خبری زائر در شماره نخست آن چنین است: پس از ورود سرپرست حجاج ایرانی به مدینه، به جهت ضرورت خدمت‌گزاری شایسته به حجاج، در نخستین جلسه شورای هماهنگی بعثه مقام معظم رهبری، راههای خدمت‌رسانی هرچه بیشتر به زائران بیت‌الله الحرام و مقدمات برپایی حج ابراهیمی مورد بررسی قرار گرفت. آقای ری شهری در این جلسه تأکید کردند که زائران امسال، زلزله زدگان بم را از یاد نخواهند برد و برای آنان نیز دعا خواهند کرد. خبر دیگر زائر حاکی است امسال (بر اساس قراردادی که میان سازمان هواپیمایی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۱۱ ایران و خالد بن عبدالله بکر رییس خطوط هوایی عربستان به امضا رسید) تمامی زائران مدینه قبل، مستقیم وارد مدینه منوره می‌شوند. همچنین هشتاد درصد از زائران مدینه بعد هم، به‌طور مستقیم از مدینه عازم ایران خواهند شد. آقای امینیان، رییس ستاد حج مدینه، همچنین اعلام کرد که امسال با کمک دولت سعودی، نظارت به وضعیت غذایی زائران جدی‌تر و وضعیت بهداشتی از سالهای گذشته بهتر خواهد شد. یکی از کارهای جاری زائر، مصاحبه با زائران و انتشار نظرات جالب معنوی آنان در این سفر زیارتی است.

بحثی با عنوان «پای رفتن نیست» اختصاص به این قبیل گزارش‌ها دارد. «توصیه‌هایی برای همه» عنوان گفتگو با یکی از روحانیون کاروانهاست که تجربه‌های خود را بیان کرده است. «مدینه شهری است که همه تاریخ در آن خلاصه شده است.» در ادامه توصیه استفاده معنوی بیشتر از ایام حج شده است. تا روز ۲۱ دی ماه، چنانکه در نشریه زائر آمده، نزدیک به ۱۱ هزار زائر ایرانی وارد مدینه شده‌اند. روابط عمومی بعثه، طی اطلاعیه‌ای توصیه‌های عمومی خود را، همراه با برنامه‌های ویژه این ایام اعلام کرده است: اقامه نماز، شرکت در نمازهای جماعت، تلاوت قرآن، زیارت توأم با آداب و شرایط آن، حضور در مراسم با شکوه دعای کمیل و نیز شرکت در جلسات توجیهی و آموزشی کاروانها، از توصیه‌هایی است که به زائران شده است. دعای ندبه صبح جمعه ساعت ۵/۷ در بعثه مقام معظم رهبری برپا می‌شود. همچنین برنامه‌های سخنرانی عمومی نیز که در آنها چهره‌های حاضر در بعثه در باره معارف حج سخنرانی خواهند کرد، برقرار است که با هماهنگی مدیران، به ترتیب از کاروانها برای شکر در آنها دعوت به عمل می‌آید. مانند همین جلسات در محل بعثه در شهر مکه مکرمه هم برگزار خواهد شد. شماره دوم زائر که همچنان در ۱۲ صفحه A۴ منتشر می‌شود، افزون بر اخبار ایران، دارای یک خبر ویژه در باره محور برنامه‌های فرهنگی امسال بعثه مقام معظم رهبری است. این محور «شناساندن حکومت حضرت مهدی علیه السلام» است که آقای ری شهری آن را در جمع اعضای بعثه و جمعی از زائران بیت‌الله الحرام بیان کردند. در همین شماره، و به با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۱۲ همین مناسبت، مصاحبه‌ای با عنوان «حج ابراهیمی و مهدویت اسلامی» به عنوان مصاحبه با دکتر غلامرضا بهروز لک به چاپ رسیده است. خبر دیگر زائر شماره دوم، اختصاص به این آمار دارد که امسال هفتاد درصد از زائران با سواد هستند. از جمع زائران بیش از ۲۳ هزار نفر مدرک از دیپلم به بالا دارند. این علاوه بر حدود ۱۳۰۰ روحانی است که تحصیلات حوزوی دارند و به صورت روحانی یا زائر در جمع زائران هستند. بازار، دغدغه بسیاری از زائران است. در نشریه زائر، گزارش‌هایی در این باره دارد که بیشتر مصاحبه با زائرانی است که در بازارها به گردش مشغول‌اند. این گزارش‌ها می‌تواند خودآگاهی زائران را برای توجه به فضای عبادی-زیارتی محیط جلب کند. این گزارش تحت عنوان «حاجی آخرش چند» گفتگویی است با شماری از زائران و فضای بازار. گزارش یاد شده در باره قیمتها، تفاوت آنها و اخلاقیات حاکم بر بازار هم اطلاعاتی را در اختیار زائران قرار می‌دهد. هر سال شماری از زائران جوان در کاروانها حضور دارند که سبب شادابی موجود در کاروان می‌شود. این افراد افزون بر آنکه معنویت حج را بیش از دیگران درک می‌کنند، می‌توانند دستگیر پیران کاروان بوده و به مدیر و روحانی در انجام بهتر مناسک افراد پیر کمک کنند. به‌طور معمول، جوانان در فراگیری مناسک حج آماده‌تر هستند. امسال از جمع قریب به ۹۴ هزار زائر بالغ بر سی هزار نفر زیر ۴۵ سال هستند و در مجموع اندکی بیش از ۲۳۰۰ زائر، سنی زیر سی سال دارند. طبیعی است که مسائل مالی حج، امکان فراهم شدن سفر حج برای جوانان را محدود می‌کند؛ زیرا در این سن، آنان در اندیشه فراهم کردن اولیات زندگی خویش هستند و توانایی و استطاعت مالی برای انجام حج را ندارند. سومین شماره زائر، ضمن بیان اخباری از ایران و جهان، حاوی اخبار، مقالات و مصاحبه‌هایی در باره حج است. در این شماره، یک صفحه کامل در باره احکام فقهی حرمین شریفین به قلم آقای محمد حسین فلاح زاده به چاپ رسیده است. این مقاله، حاوی احکامی است که به نوعی به این دو شهر مربوط می‌شود و بخش عمده آن به حکم نماز قصر و اتمام در این دو شهر اختصاص داده شده است. در میان این احکام، مسائلی که زائران به‌طور روزمره با آن درگیر هستند آمده است. افرادی که علاقمند به با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۱۳ روزه گرفتن در این ایام هستند، کسانی که اشیای متعلق به هتل از جمله قرآن را به خارج از آن انتقال می‌دهند، در این مقاله می‌توانند پاسخ خود را بیابند. مصاحبه با آقای زرهانی رییس سازمان حج و زیارت، پس از آن آمده است. وی در این مصاحبه نرخ حج جاری را میان ۱/۳۰۰۰۰۰ تا ۱/۷۰۰۰۰۰ دانسته و می‌گوید: «عمده این تفاوت به هزینه محل اقامت بر می‌گردد و بحث نقل و انتقال زائران و هزینه‌های دیگر یکسان است. کار جدید دیگری که امسال صورت گرفته، آن است که از میان مدیران کاروانها، یک نفر به عنوان مشاور رییس سازمان انتخاب شده است.» وی وجود ارزشیابی‌های

دقیق از کاروانها را به هدف تشویق مدیران و استفاده از خلاقیت آنها، یکی از اقدامات دیگر سازمان حج دانسته است. نشریه زائر، در این شماره شرح حال جمعی از صحابه مدفون در بقیع را آورده است. به علاوه، مقاله‌ای هم با عنوان «ستارگان بقیع» در شرح حال معصومین مدفون در بقیع درج شده که قسمت نخست آن است. گزارش جدید این شماره، مطلبی است با عنوان «وظایف دفاتر مراجع شیعه در مدینه». در این گزارش ابتدا با آقای محمد جواد رکنی، از بعثه آیت‌الله فاضل لنکرانی مصاحبه شده و ایشان تأکید کرده است که مهم‌ترین وظیفه دفاتر، پاسخ‌گویی به مسائل شرعی حجاج است. به‌طور معمول، از دیگر وظایف دفاتر، گرفتن وجوه شرعی مردم است که از نقاط مختلف به اینجا آمده و وجوه شرعی خود را به مرجع مورد نظر خود می‌پردازند. حجت‌الاسلام محمودی از دفتر آیت‌الله سیستانی می‌گوید: روزهای نخست، کمتر پرسش شرعی وجود دارد، اما به تدریج و به‌ویژه روزهای نخست در مکه، این مراجعات زیاد می‌شود. گفتنی است که در هر دفتر، جمعی از علما و فقهای برجسته هستند که با مطرح شدن پرسش جدید، شورای استفتایی تشکیل داده و مشکل را حل می‌کنند. به علاوه ارتباط تلفنی هم با مرجع برقرار است. گزارشی با عنوان «اوقات غنیمت دان، آن قدر که بتوانی» گفتگویی است با حجاج، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۱۴ در باره کیفیت گذران روزهای با ارزش حضور در مدینه. مصاحبه‌ای با محمد اسحاق مدنی تحت عنوان «فرایند تکاملی حج ایرانیان» در ادامه آمده و اخبار دیگری از عربستان و سایر نقاط هم در آن درج شده است.

انتشار نخستین شماره فارسی «البلاد»

هر سال، روزنامه «البلاد» در موسم حج، چند شماره فارسی منتشر می‌کند که به‌طور عمده، حاوی دو بخش است؛ نخست، اخبار مربوط به ایران و روابط آن با کشور سعودی و دیگر کشورهای عربی. دوم، اخبار مربوط به حج و تشریح خدمات ارائه شده از سوی مسؤولان سعودی. نثر این نشریه در قیاس با آنچه که سالهای قبل انتشار می‌یافت، ایرانی‌تر شده است. پیش از این غالباً از نثر فارسی افغانی استفاده می‌شد. هدف سعودی‌ها تغذیه فکری ایرانی‌ها است که البته در این کار کاملاً ناموفق بوده‌اند. به‌طور غیر رسمی هم گفته شده است که ما البلاد را برای ایرانی‌ها منتشر می‌کنیم و نیازی به زائر نیست. اما روشن است که البلاد به دست ایرانی‌ها نمی‌رسد چنانکه با گرایش‌های آنان نیز متناسب نیست. در برابر، نشریه زائر تنها نشریه و منبع خبری است که تاکنون در ایام حج، منبع اطلاعاتی زائران خانه خدا بوده است. نخستین شماره آن در ۱۶ ذی قعدة، برابر با ۱۸ دی ماه (نخستین روز پرواز ایرانی‌ها به عربستان) انتشار یافته است. روی صفحه نخست آن تصویر امیرعبدالله و آقای خاتمی در کنار هم آمده، با اشاره به تلفنی که آقای خاتمی به امیر عبدالله زده است. خبر کمک‌های عربستان به زلزله زدگان بم از دیگر اخبار این نشریه است. بر اساس این گزارش، تاکنون ۱۶ هواپیمای سعودی کمک‌های این کشور را به بم انتقال داده‌اند. این خبر از قول البریک، سفیر سعودی در تهران اعلام شده است. اخبار دیگر مربوط به روابط ایران و بلاد عربی، به‌طور عمده به بهبود روابط ایران و مصر اختصاص یافته است. اما اخبار مربوط به حج، افزون بر اشاره به شستشوی کعبه معظمه توسط امیر عبدالمجید بن عبدالعزیز، از قول امیر نایف تأکید شده است که امسال شدیدترین تدابیر امنیتی به‌خاطر حمایت حجاج بیت‌الله الحرام صورت خواهد گرفت. این خبر با اشاره به درگیری‌هایی است که طی ماه‌های اخیر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۱۵ میان افراتیون وهابی با مأموران سعودی در جریان بوده است. وزیر حج عربستان می‌گوید: «امسال، از ۱۶۱ کشور، زائر به سعودی وارد خواهد شد. شعار حج امسال هم «صحت میهمانان خانه خدا» است که از طرف وزیر بهداشت اعلام شده است. خبری هم از بانک توسعه اسلامی برای توزیع کالا بر گهای حج درج شده است. رنگ سبز کالا بر گها برای قربانی حج تمتع و قران و رنگ قرمز برای فدیة است. تحوّل جدیدی که در نقل و انتقال زائران صورت گرفته، مربوط به بازگشایی فرودگاه مدینه به روی هواپیماهای خارجی است و کار زائران را، که پیش از این دشواری انتقال از جدّه به مدینه را داشتند، آسان می‌سازد. ۱۴۵ راهنما هم از طرف وزارت شؤون اسلامی معین شده است تا زائران را راهنمایی کرده، آنان

را نصیحت نموده و مناسک بیاموزند.» سؤمین شماره البلاد فارسی هم مانند شماره‌های قبل، با محوریت حج، زلزله بم و روابط ایران با کشورهای عربی و نیز برخی از مسائل جهانی، با تاریخ ۲۰ دی ماه منتشر شده است. خبری از نماینده ولی فقیه حجّت الاسلام و المسلمین ری شهری در صفحه اول آمده است که: نقش دولت عربستان در خدمت به زلزله زدگان بم و ارائه تسهیلات به حجاج ستودنی است. خبر دیگر در باره زائران مصری است که آخرین آنها روز دوم ذی‌حجه وارد عربستان خواهند شد. وزارت بهداشت سعودی کلیه نیروهای خود را برای خدمت به میهمانان خانه خدا بسیج کرده است. خبر دیگر آنکه شش میلیون پرس غذا در مشعر و منا میان زائران خانه خدا توزیع خواهد شد. معاون وزارت حج از هماهنگی میان وزارت حج و بعثه‌های حج سخن گفته است. این هماهنگی از جمله در باره سرازیر شدن زائران برای جمرات است که امسال به نوبت خواهند آمد تا یک مرتبه همه در آنجا جمع نشوند. سالهای قبل به همین دلیل، مشکلات عدیده‌ای به وجود می‌آمد. خبر دیگر آن است که هیچ اتوبوسی بدون داشتن مجوز سازمان کلّ امنیت، نمی‌تواند وارد مشاعر مقدسه شود. این اتوبوس‌ها طی ماه جاری نمی‌توانند وارد مکه مکرّمه شوند. در این شماره البلاد، از تشویق دولت سعودی نسبت به زنان برای کمک به با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۱۶ فعالیت‌های مورد نیاز به آنها در امور حج سخن گفته شده و اینکه ۱۶۰۰ فرصت شغلی وجود دارد که زنان سعودی می‌توانند از آن استفاده کنند. کمترین حقوق ۱۵۰۰ ریال و بالاترین آن ۶۰۰۰ ریال سعودی خواهد بود. چهارمین شماره البلاد در روز یکشنبه ۲۱ دی ماه، ۱۹ ذی‌قعدة منتشر شد. خبری از اسقبال فهد از پادشاه اردن، طرح‌های مقابله با سیل در مکه، اعلام رادیوی اف-ام برای پخش قرآن و تصویری بزرگ از دو زن از عراقی‌ها که شوهرانشان به دست آمریکایی‌ها کشته شده و در حال سوگواری هستند، روی صفحه اول البلاد فارسی دیده می‌شود. در صفحات بعد، خبری از ورود نخست وزیر ترکیه به ایران، زلزله‌های مداوم در ایذه و مسجد سلیمان و دیدار وزیر خارجه اسپانیا از زلزله بم آمده است. در باره اخبار حج، خبر آمادگی بهداری مدینه برای رسیدگی به زائران بیمار، هزینه ۳۰ میلیون ریالی سعودی برای تجهیز آشپزخانه‌های چادرهای زائران ایرانی در منا و اعلام قاطع ممنوعیت استفاده از کپسول گاز در مشاعر مقدسه، که توسط مسؤولان بلندپایه سعودی اعلام شده، دیده می‌شود. بر اساس نوشته البلاد فارسی، امسال ۲۷۰۰ کارمند و کارگر در مسجد الحرام در خدمت زائران خانه خدا هستند. از این تعداد، ۷۰۰ نفر نیروهای ثابت مسجد هستند و حدود ۲۰۰۰ مرد و زن برای این ایام به آنها افزوده شده‌اند. این افراد شامل مرشدینی هم هستند که به قول این روزنامه برای جلوگیری از بدعتها و کارهای خلاف شرع در مسجد الحرام ایفای نقش می‌کنند. برنامه‌های ویژه مسجد از ۱۵ ذی‌قعدة آغاز شده و تا پایان ماه ذی‌حجه ادامه خواهد داشت. خدمات ارائه شده در مسجد، شامل خدمات ارشادی، عمومی، فنی و خدمات غیر مستقیم می‌شود؛ از جمله خدمات توجیهی می‌توان به برگزاری کلاس‌های سخنرانی و درس و ارائه فتواها و توزیع کتابهای دینی اشاره کرد که سه اداره توجیه و ارشاد، اداره شؤون مصاحف و اداره تطویف این وظایف را عهده‌دار هستند. پروژه‌های عمرانی که در طول سال گذشته به انجام رسیده و برای حج آماده شده عبارت‌اند از: - بهره‌برداری کامل از توسعه مطاف طبقه دوم (در واقع منحنی کردن زوایای طبقه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۱۷ دوم؛ به طوری که تقریباً به صورت بیضی شکل در آمده است). - پایان بازسازی پلکان مجاور باب اجیاد، به علاوه دو پلکان دیگر که برای معلولان و سالمندان ساخته شده است. نیز ازدیاد پلکانها برای معلولان در اطراف صفا و بهینه‌سازی پلکانهای موجود. - استفاده کامل از سقف چاه زمزم (در واقع، چاه زمزم، دیگر از مسجد الحرام راهی ندارد و سقف آن به مطاف افزوده شده است). - ایجاد مسیر ویژه برای طواف معلولان و سالمندان در طبقه دوم و سطح حرم شریف. - ایجاد گذرگاه ویژه برای صندلی‌های چرخدار در طبقه دوم مسیر مسعی. گفتنی است از نظر فقهای شیعه تا این زمان، نه طواف در طبقه دوم جایز است و نه سعی. به دنبال خبری که در شماره نخست البلاد آمده بود، در شماره ۴ نیز تأکید شده است که تعداد ۱۴۵ راهنما و مرشد برای هدایت مردم و مبارزه با آنچه که این جماعت آنها را بدعت! می‌نامند، در مساجدی که مورد زیارت زائران هستند، آماده خدمت می‌باشند. در برخی از این اماکن؛ مانند الحُد، بلندگو یکسره مشغول به تبلیغ و مخالفت با زیارت قبور شهدای احد

است. این وضعیت در تمام ایام عمره ادامه داشت و با کمال شگفتی کمترین تأثیری هم روی زائران شیعه و سنی نداشت. در پنجمین شماره البلاد، با اشاره به اینکه در دوم ذی‌حجه چهارمین همایش مکه مکرمه برگزار می‌شود، می‌گوید: موضوع آن مسائل حمل و نقل زائران در موسم حج است. مسائل شرعی، بهداشتی، تسهیلاتی از مباحثی است که در مقالات سخنرانان مورد توجه خواهد بود. به گزارش البلاد فارسی، ش ۱۲ (دوشنبه ۲۹ دی) این کنفرانس در روز یاد شده، در دانشگاه ام‌القری در مکه افتتاح شده است. در این شماره همچنین به سفر امیر عبدالمجید به جده برای نظارت بر حسن اجرای برنامه‌هایی که برای زائران تدارک دیده شده، اشاره شده است. در این شماره گزارش مفصلی از فعالیتهای شعبه وزارت حج در مدینه برای استقبال از زائران و امکاناتی که با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۱۸ تدارک دیده شده، ارائه شده است. در این رابطه، مصاحبه مفصلی با مهندس عبدالفتاح رییس فرودگاه مدینه صورت گرفته است. امسال برای پاکسازی قربانگاه‌های مکه، مبلغ ۵۰۰۰۰۰۰ ریال سعودی اختصاص داده شده است. این مبلغ صرف پاکسازی قربانگاه‌ها پس از قربانی خواهد شد که سرعت عمل در آن می‌تواند سلامت محیط زیست را تأمین کند.

رادیوی حج عربستان

بر اساس اخبار اعلام شده، امسال رادیوی حج، از ۳/۱۰/۸۲ در عربستان به راه افتاده است. این رادیو که ویژه حج است، برنامه‌هایی به زبانهای مختلف؛ شامل عربی، انگلیسی، فرانسوی، فارسی، ترکی، اندونزیایی، اردو و افریقایی در دو نوبت صبح و عصر پخش خواهد کرد. زمان کاری این رادیو در ماه ذی‌قعدة ۱۸ ساعت و در ماه ذی‌حجه ۲۴ ساعته خواهد بود. برای اداره برنامه‌های آن، وزارت اطلاعات، اوقاف و امور اسلامی، حج و چندین مؤسسه دیگر همکاری دارند. زمانهای دقیق برنامه‌هایی که به زبانهای مختلف از این رادیو پخش می‌شود، در نشریه البلاد فارسی شماره ۴ چاپ شده است. برنامه فارسی آن از ساعت ۵/۵ تا ۷ بعد از ظهر می‌باشد.

فعالیت جاری گروه ارشاد

این گروه زیر نظر معاونت آموزش و پژوهش بعثه فعالیت می‌کند و در موسم دارای دو مسئول است که یکی برای مدینه قبل و دیگری برای مدینه بعد. این گروه، به‌طور معمول در هر دو شهر مکه و مدینه فعال است، اما در مدینه فعال‌تر است. فلسفه وجودی این گروه، اجرای امر به معروف و نهی از منکر، به ویژه جلوگیری از کارهایی که انجام آنها در مرئی و منظر عمومی، سبب وهن تشیع می‌شود. برای انجام این امور، شرح وظایف تفصیلی برای گروه ارشاد فراهم شده است. بنا به اهمیت زیادی که این شرح وظایف برای شناخت مسائل رفتاری مطلوب و غیر مطلوب زائران از دیدگاه بعثه حج جمهوری اسلامی و اصولاً نظام جمهوری اسلامی دارد، متن آن را در اینجا به عنوان یک سند تاریخی ارائه می‌کنیم:

شرح وظایف گروه ارشاد کاروانهای حج

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ .... آل عمران، ۱۰۴ مقدمه شناخت حوزه مسئولیت و چگونگی انجام وظایف محوله، از شروط اصلی مسئولیت‌دهی و یا مسئولیت‌پذیری است که اگر با شرایط دیگر پیوند پیدا کند، موفقیت انسان را دو چندان خواهد کرد. از این رو و با توجه به وظایف شورای فرهنگی و گروههای ارشاد کاروانهای حج جمهوری اسلامی ایران و نقش آنان در ارشاد زائران، مطالبی در چند بخش تقدیم می‌گردد، امید است با اهتمام و عمل به آن، عزت و اقتدار شیعه افزون و ثواب مضاعف نصیب همگان گردد: ۱. پیشینه گروههای ارشاد گروه ارشاد زائران بیت‌الله الحرام برای اولین بار، پس از پیروزی

انقلاب اسلامی، با تعداد محدودی در بعثه مقام معظم رهبری تشکیل و با سازماندهی آنان و استقرار در مکانهای خاصی؛ همچون بقیع، به ارشاد و راهنمایی زائران می‌پرداختند. این روش گرچه موفقیت‌هایی را به همراه داشت، لیکن با کاستی‌هایی نیز روبرو بود که موجب گردید تا معاونت آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری با بهره‌گیری از نظریات و پیشنهادهای دست‌اندرکاران امر حج و با بازنگری در تشکیلات و سازماندهی و روش اجرایی آن، گروههای ارشاد کاروانها را به شکل کنونی سازماندهی نماید.

۲. وضعیت حجاج اعزامی همه ساله هزاران نفر از نقاط مختلف ایران اسلامی، جهت انجام فریضه حج و زیارت نبی گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و فاطمه زهرا علیها السلام و امامان مدفون در بقیع علیهم السلام و دیگر اماکن با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۲۰ زیارتی مکه و مدینه، توسط سازمان حج و زیارت به عربستان اعزام می‌شوند. در میان زائران اعزامی دو گروه وجود دارند که باید به نوعی به کمک آنان شتافت: ۱. افراد ضعیف، بیمار و احیاناً مسن و ناتوان. ۲. افرادی که تجربه سفرهای خارجی را نداشته و یا عظمت این سفر الهی و معنوی را درک نمی‌کنند و در نتیجه خواسته یا ناخواسته به اعمالی دست می‌زنند که موجب وهن تشیع و جمهوری اسلامی ایران می‌گردد. ۳. طبیعت سفر حج جمعی بودن سفر، محدود بودن امکانات پروازی، دشوار بودن زائرگردانی، آن هم در یک کشور خارجی، محدودیت زمانی و مکانی انجام مناسک حج، جابه‌جایی‌های متعدد در مدت محدود سفر، موقعیت زائران ایرانی به عنوان پیروان تشیع و انقلاب اسلامی و انتظار حجاج دیگر کشورها از آنان، حضور حجاج کشورهای اسلامی و احیاناً غیر اسلامی با آداب و رسوم و زبانهای مختلف، هر یک ضمن در بر داشتن سختی‌ها و دشواری‌های خاص خود، موجب احساس مسؤولیت بیشتر زائران نسبت به مکتب اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام و انقلاب اسلامی می‌گردد. ۴. وضعیت خاص عربستان عربستان سعودی همه ساله در موسم حج، مقررات و قوانین خاصی را به اجرا می‌گذارد که این مقررات ایجاب می‌کند مسؤولان حج دو کشور تلاشهای مشترکی را برای هرچه بهتر و باشکوه‌تر برگزار شدن این فریضه الهی انجام دهند تا علی‌رغم آمار گسترده زائران و اختلاف نگرش عربستان و ایران در برخی مسائل مرتبط با حج و نیز ایجاد محدودیت برای برخی امور ارشادی و تبلیغی، زائران ایرانی بتوانند به راحتی و درستی، اعمال و مناسک خود را انجام دهند. شایان ذکر است که در میان کشورهای اسلامی، تنها جمهوری اسلامی ایران است که در مراحل مختلف سفر، تمامی امور مربوط به زائران، از قبیل: تهیه مسکن، تغذیه، حمل و نقل، امور پزشکی و ارشاد، آنان را به صورت متمرکز برعهده دارد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۲۱. ۵. اهداف جمهوری اسلامی ایران از حج الف: انجام حج صحیح و مقبول توسط حجاج. ب: ایجاد تحوّل روحی و اخلاقی در حاجیان. ج: فراهم نمودن زمینه هرچه بیشتر اخوّت دینی و وحدت اسلامی. د: معرفی شیعه و نظام جمهوری اسلامی ایران به حجاج دیگر کشورها. ه: فراهم کردن رفاه نسبی برای زائران به منظور استفاده هرچه بیشتر معنوی از این سفر روحانی. رسیدن به این اهداف، با توجه به محدودیت امکانات، جز با اتکا به نیروهای مؤمن و عاشق خدمت به اسلام عزیز و نظام جمهوری اسلامی ایران میسر نخواهد شد. لذا با توجه به اهداف پیشگفته، همه ساله از میان زائران هر کاروان بر اساس دستورالعمل پیوست، تعدادی از خواهران و برادران برای انجام مسؤولیت دینی و شرعی امر به معروف و نهی از منکر و ارشاد دیگر زائران، به صورت داوطلبانه انتخاب می‌شوند تا با پیشگیری از اموری که در آن محیط به شیعه و تشیع لطمه وارد می‌کند، دین خود را به ائمه معصومین علیهم السلام ادا نموده، دیگر مسلمانان را به مکتب اهل بیت علاقمند و امیدوار سازند. ۶. گزینش و توجیه برپایی حج ابراهیمی و برگزاری مراسم عظیم کنگره عبادی-سیاسی حج، مطابق با شأن نظام اسلامی و زائران ایرانی خانه خدا، از یک سو جایگاه تشیع و جمهوری اسلامی ایران را در نگاه مسلمانان جهان ارتقا بخشیده و از سوی دیگر افتخار انتساب به امامان معصوم شیعه، مسؤولیت هر ایرانی و دوستدار خاندان عترت و طهارت را دو صد چندان می‌کند. زائران محترم ایرانی حرمین شریفین که نمایندگان انقلاب اسلامی و ملت مسلمان ایران در سرزمین وحی می‌باشند، به‌خوبی می‌دانند که اعمال آنان در دید نکته‌بین و ژرف‌اندیش دیگر زائران، مسلمان هم بر آبروی نظام جمهوری اسلامی و هم بر توجه به با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۲۲ خاستگاه این نظام اسلامی؛ یعنی فقه و فرهنگ غنی ائمه

معصومین علیهم السلام تأثیر غیر قابل برگشت دارد. از این رو، هدایت به موقع زائران ایرانی و توجیه صحیح آنان، مسؤلیت بس سنگینی است که بردوش روحانیون و معین‌های محترم کاروانها و سایر عوامل حج گذارده شده و خصوصاً عزیزان روحانی به دلیل رسالتی که برعهده دارند، باید پیوسته و به صورت‌های گوناگون در زمینه حفظ شخصیت شیعی و انقلابی و همچنین انجام صحیح مناسک حج به زائران خود آموزشها و تذکرات لازم را ارائه کنند. ۷. پیوند با رهبران الهی یکی از فلسفه‌ها و مقاصد بلند حج، این است که حج گزاران در پرتو زیارت خانه خدا و انجام مناسک حج، قطره‌های وجود خود را به دریای بیکران امامت و رهبری خاندان رسول‌الله صلی الله علیه و آله وصل کنند؛ چرا که در حدیث آمده است: «مِنْ تَمَامِ الْحَجِّ لِقَاءُ الْإِمَامِ»، و در این راستا، ائمه بقیع علیهم السلام، محور و مرکز اصلی این توجه‌اند و چون بهره‌گیری از ثمرات زیارت ائمه و حفظ بقیع و باز نگهداشتن در این حرم الهی بر روی همه زائران حرم نبوی صلی الله علیه و آله، یکی از حیاتی‌ترین مسائل اجتماعی شیعه در طول تاریخ بوده است، لذا لازم است از دست زدن به اعمالی که ما را از این اصل مهم و حساس دور می‌کند، جداً احتراز نماییم. مردم ایران به دلیل سابقه طولانی در ولای اهل‌بیت علیهم السلام و ارادت به ساحت مقدّسشان و به عنوان پیروان تفکر اصیل اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله و تربیت یافتگان مکتب ولایت و امامت، بایستی با رفتاری درست و کرداری شایسته محبت و علاقه سایر مسلمانان را به سوی ائمه هدی علیهم السلام جلب کرده، مایه آبرو و عزّت پیشوایان مظلوم و معصوم خود باشند. اقدام به اعمالی که موجب وهن مذهب و از بین بردن علاقه دیگران به مکتب نجاتبخش اهل‌بیت علیهم السلام می‌شود خسران عظیمی است که با جدّیت باید از آن جلوگیری کرد. ۸. ارشاد سازنده ارشاد سازنده و مواعظ بلیغ روحانیون محترم کاروانها، با شیوه‌ای قابل فهم و با بهره‌گیری از قرآن کریم و احادیث اهل‌بیت علیهم السلام و استفاده از تجارب ملموس و نیز با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۲۳ به کارگیری تمامی امکانات و ظرفیتهای موجود، می‌تواند مشتاقان و زائران حرمین شریفین را در برابر موارد خلاف مصونیت بخشد؛ از این رو و برای تحقق بخشیدن این امر مهم و به منظور تشویق زائران بیت‌الله الحرام، به بهره‌برداری هرچه بیشتر از مراسم عظیم عبادی-سیاسی حج و حفظ شئون دینی و اسلامی حجاج ایرانی و پیشگیری از رفتارهای خلاف اخلاق و همچنین با اتکا به تجربه موفق گروه‌های ارشاد در گذشته، شورای فرهنگی، مرکب از روحانی و معین کاروان و مدیر و معاون کاروان تشکیل می‌گردد. این شوراها با استفاده از امکاناتی که در اختیار دارد، در جهت رشد و تعالی زائران و نیز اجرای سیاستهای فرهنگی بعثه مقام معظم رهبری و نظارت بر عملکرد گروه‌های ارشاد، به انجام وظیفه می‌پردازد. نحوه تشکیل گروه‌های ارشاد: در راستای مشارکت دادن کلیه زائران در انجام امور فرهنگی و اصلاح رفتارهای اجتماعی و مراقبت نسبت به انجام صحیح مناسک و استقرار نظم در تمامی کاروانها و آشنا نمودن حجاج ایرانی به حساسیتهای سایر مسلمین در موسم حج و بالأخره حفظ شئون دینی و ارتقای جایگاه نظام اسلامی در منظر حجاج سایر کشورها، در هر کاروان به تعداد ده نفر از برادران و خواهران زائر، که از سطح سواد و آگاهی بالاتری نسبت به سایرین برخوردار بوده و توانایی انجام وظایف محوّله را داشته باشند، برای انجام مأموریت‌های فوق و عینیت بخشیدن به فریضه بزرگ امر به معروف و نهی از منکر و ارشاد سایرین، به صورت داوطلبانه انتخاب می‌شوند و تحت عنوان گروه‌های ارشاد زیر نظر شورای فرهنگی و به محوریت روحانی محترم کاروان انجام وظیفه می‌کنند: الف- شرح وظایف شورای فرهنگی کاروان: ۱. تنظیم برنامه جلسات و مراسم کاروان و نصب آن در محل مناسب جهت اطلاع زائران. ۲. شناسایی و انتخاب ده نفر از خواهران و برادران به عنوان گروه ارشاد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۲۴. ۳. برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های ارائه شده از سوی بعثه. ۴. نظارت بر رفتار اجتماعی زائران و ارائه رهنمودها و آموزش‌های لازم به آنها. ۵. برنامه‌ریزی جهت برگزاری مسابقات فرهنگی، حفظ قرآن و حدیث و ... ۶. شناسایی نیروهای مستعد، جهت همکاری با کاروان در بخشهای مختلف. ۷. بررسی و تصویب تشکیل جلسات ویژه به مناسبت اعیاد، وفیات، بزرگداشت دهه فجر و امثال آن. ۸. شناسایی ظرفیتهای جدید فرهنگی- مذهبی و استفاده از آن به منظور پرکردن اوقات فراغت زائران. ۹. مشورت و تبادل نظر نسبت به زمان تشکیل جلسات، دیدارهای دوره‌ای، شرکت در جلسات عمومی

بعثه نظیر دعای کمیل، دعای ندبه و امثال آن. ۱۰. رسیدگی به تخلفات و اختلافات احتمالی زائران و ارائه تذکرات لازم. ۱۱. بررسی پیشنهادها و انتقادات زائران و رسیدگی به آنها. ۱۲. ارزیابی چگونگی حضور زائران کاروان در جلسات، مراسم و برنامه‌های مختلف حج و عملکرد آنان. ۱۳. شناسایی و معرفی زائران موفق کاروان. ب- روش کار و ضوابط کلی ۱. انتخاب افراد عضو گروه ارشاد از میان داوطلبان، برپایه ضوابط شرعی و برابر مقررات اعلام شده از سوی بعثه و تنها در محورهای تعریف شده که پس از این ذکر خواهد شد، صورت می‌گیرد. ۲. هریک از اعضای گروه اصلی، حتی المقدور ده نفر دیگر از اعضای کاروان را شناسایی و با هماهنگی روحانی محترم کاروان، نسبت به توجیه آنها اقدام و خود نیز رابط این گروه با گروه مرکزی خواهد بود. ۳. پیشنهادها و انتقادهای زائران و همچنین مشکلات و موانع کار در جلسات گروه‌های ارشاد، مورد بحث و بررسی قرار گرفته و پس از جمع‌بندی از طریق رابط گروه، به مدیریت آموزش و پژوهش بعثه منتقل می‌گردد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۲۵ تبصره: گزارشهای تخلفات مهم، لازم است در همان روز از طریق روحانی کاروان یا نماینده وی به بعثه منتقل شود. ج- زمان و مکان و چگونگی انجام وظایف گروه‌های ارشاد ۱. حضور در بقیع و اطراف آن جهت ارشاد زائران. ۲. حضور در مسجدالنبی صلی الله علیه و آله در ساعتهای مشخص. ۳. حضور در مسجدالحرام در اوقات مشخص. ۴. مراقبت و ارشاد زائران در طول سفر. ۵. تکمیل فرمها و پاسخنامه‌ها و ارسال آن به واحد مربوط در بعثه مقام معظم رهبری. ۶. کمک به افراد ناتوان در انجام اعمال. د- نحوه عملکرد اعضای گروه‌ها * قبل از تشریف: اعضای گروه ارشاد کاروان، یاوران و مشاوران روحانی محترم کاروان بوده، در صورت لزوم، وظایف محوله از سوی ایشان از قبیل: تصحیح قرائت نماز و ... را انجام می‌دهند. * هنگام تشریف: روحانی کاروان پس از تشریف به مدینه منوره و یا مکه مکرمه، در اولین فرصت با مراجعه به واحد ارشاد مستقر در بعثه مقام معظم رهبری و اعلام حضور و اخذ برنامه کار «گروه ارشاد» آن را به اعضای گروه اعلام می‌نماید. شایان ذکر است: ۱. در صورت نیاز به مراجعه «رابط گروه» به «واحد ارشاد» مستقر در بعثه، مراتب از طریق روحانی و یا بازرس کاروان به آنها اعلام خواهد شد. ۲. وظایف گروه ارشاد به گونه‌ای تعیین گردیده، که تضادی با برنامه‌های عبادی و زیارتی آنها نداشته باشد، گرچه این عمل نیز خود از مهمترین عبادات است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۲۶ ه- تخلفات رفتاری به منظور آشنایی با نوع تخلفاتی که امکان دارد گروه‌های ارشاد با آن مواجه شوند و مواردی چند از آنها در سالهای قبل گزارش شده، به تناسب ویژگیهای مکانی ذکر خواهد شد. بدیهی است پاره‌ای از این خلافتها، به دلیل ترکیب سنی و وضعیت تحصیلی زائران و رعایت ضوابط و مقررات در سال جاری ممکن است کمتر مشاهده شود، در عوض بنا به مقتضیات زمان، احتمالاً تخلفات جدیدی اتفاق بیفتد که در این فهرست به آنها اشاره‌ای نشده، لذا روحانیون محترم و اعضای محترم گروه‌های ارشادی، ضمن انعکاس آنها به بعثه، نسبت به رفع آن اهتمام عالمانه و منطقی را به کار بندند. الف- فرودگاه ۱. حمل مواد مخدر هرچند کم، این کار علاوه بر خدشه‌دار ساختن حیثیت زائران ایرانی، برای اعضای کاروان و مسؤولان ایرانی نیز در فرودگاه مشکل آفرین بوده، در عربستان مجازات سنگین دارد. گفتنی است: افراد و وسایل همراه مسافر در فرودگاه توسط مأموران دولت عربستان با دقت کنترل و گاهی به وسیله سگهای تربیت شده مورد بازرسی قرار می‌گیرند. ۲. فروش اجناسی از قبیل: پسته، زعفران، تسیب، انگشتر، گز و ... به ویژه توسط بانوان. ب- در بقیع و اطراف آن ۱. بستن دخیل به شبکه‌های بقیع به وسیله پارچه، نخ، قفل و امثال آن. ۲. برداشتن خاک و سنگ و گندم از روی قبرها. ۳. انداختن عریضه، پول، لباس، پارچه، شمع و ... روی قبور. ۴. فیلمبرداری و گرفتن عکس داخل بقیع. ۵. عدم رعایت نظافت محوطه بقیع. ۶. سد معبر و ایجاد مزاحمت برای دیگران در جلو بقیع. ۷. سیگار کشیدن در داخل و جلوی بقیع. ۸. نماز خواندن جلو و داخل بقیع، با توجه به حرام بودن آن از دیدگاه وهابیان. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۲۷ ۹. تجمع جلوی بقیع به هنگام نماز جماعت. ۱۰. خواندن روضه‌های حساسیت برانگیز، توأم با حرکات ناموزون و احياناً با صدای بلند. ۱۱. نوحه‌خوانی و سینه‌زنی. ۱۲. خواندن دعای توسل و زیارت عاشورا، به صورت دسته‌جمعی و با صدای بلند جلو و مقابل بقیع و دیگر اماکن زیارتی. ۱۳. روشن کردن شمع و انداختن

سفره‌های نذری. ۱۴. خوابیدن کنار بقیع، به ویژه بانوان. ج- مسجدالنبی صلی الله علیه و آله و اطراف آن ۱. بوسیدن ضریح و درهای حرم مطهر. ۲. گذاشتن مهر، سنگ و امثال آن هنگام سجده. ۳. عبور از مقابل نمازگزاران و حرمت آن از دیدگاه اهل سنت. ۴. بردن کفش به داخل روضه مقدسه و گذاشتن آن روی جعبه قرآنها. ۵. گرفتن قرآن و کفش در یک دست. ۶. عبور از روی قرآن و قفسه‌های قرآنی. ۷. گرفتن قرآن با دست چپ و گذاشتن آن روی زمین و فرش. ۸. بردن قرآن از مسجد جهت تلاوت، به محل سکونت. ۹. به هم زدن صفوف نماز جماعت و اصرار برگزشتن از میان جمعیت. ۱۰. خواندن نماز نافله و قرائت قرآن، هنگام خطبه‌های نماز جمعه. ۱۱. صحبت کردن هنگام اذان و ایراد خطبه‌های نماز جمعه. ۱۲. ترک مسجد در آستانه اقامه نماز جماعت. ۱۳. فرستادن صلوات و خواندن زیارت با صدای بلند. ۱۴. یکدیگر را با صدای بلند صدا زدن. ۱۵. خواندن نماز فرادی همزمان با نماز جماعت. ۱۶. پشت به ضریح پیامبر صلی الله علیه و آله نشستن. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۲۸ ۱۷. دست بسته نماز خواندن و گفتن آمین در نماز. ۱۸. بلند خواندن ذکر رکوع و سجود. ۱۹. زودتر از امام جماعت به رکوع و سجود رفتن. ۲۰. شرکت نکردن در نماز میت و ترک مسجد در آن لحظه. د- مسجدالحرام ۱. نازک بودن لباس احرام بانوان و نمایان بودن بدن در حین طواف. ۲. بردن نام ائمه علیهم السلام با صدای بلند در طواف. ۳. برخلاف مسیر طواف کنندگان حرکت کردن، به منظور رسیدن به مقابل حجرالأسود و یا ورود به حجر اسماعیل. ۴. نماز خواندن در مسیر طواف کنندگان و ایجاد مزاحمت برای دیگران. ۵. بوسیدن مقام ابراهیم. ۶. کندن نخ از پرده کعبه. ۷. عبور خانم‌ها از میان صفوف نمازگزاران به ویژه در آستانه اقامه نماز جماعت. ۸. فشار آوردن به دیگران به منظور استلام حجرالأسود. ۹. پشت به کعبه نشستن ۱۰. سایر موارد یاد شده در مسجدالنبی صلی الله علیه و آله. ه- موارد فرهنگی و اجتماعی ۱. حضور مردان با لباس نامناسب در اماکن عمومی. ۲. رعایت نکردن حجاب توسط بانوان و پوشیدن جورابه‌های نازک. ۳. نصب علائم روی چادرهای بانوان به شکل نامناسب. ۴. تجمع در جلو ساختمانهای محل اسکان در اوقات نماز. ۵. ریختن آشغال و زباله در معابر عمومی. ۶. وضو گرفتن با آب منبع‌های آب آشامیدنی، به خصوص داخل مسجدالحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۲۹ ۷. نوشتن نام و نام خانوادگی مشابه با نام خدا و معصومان علیهم السلام روی دمپایی و کفش. ۸. ایجاد مزاحمت در اوقات استراحت دیگران. ۹. عدم حضور به موقع برای سوار شدن به اتوبوس، صرف غذا و معطل ساختن دیگران. ۱۰. رعایت نکردن بهداشت و ایجاد ناراحتی برای خود و سایرین. ۱۱. بحث کردن با حجاج سایر کشورها در صورت آشنا نبودن با زبان آنان. و- موارد مربوط به بازار و خرید ۱. چانه زدنهای حقارت‌آمیز. ۲. فروش اسکناس‌های ایرانی به صرافی‌ها. ۳. خرید و حمل بارهای حجیم و سنگین توسط افراد. ۴. مراجعت از حرمین شریفین به طرف محل اسکان کاروان در اوقات نماز. ۵. تجمع جلو مغازه‌ها هنگام نماز. ۶. پرسه زدن و اتلاف وقت در بازارها. شایان ذکر است گرچه برخی از این موارد، خودبه‌خود اشکالی ندارد، لیکن به دلیل برانگیختن حساسیت پیروان سایر مذاهب و پیامدهای نامطلوب آن و برای رعایت مصلحت اهم باید از آنها احتراز نمود. امسال مسؤول مدینه قبل جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای محمدعلی مقدادی است و مسؤول مدینه بعد جناب حجت الاسلام و المسلمین آقای محمود کارآموزیان خواهد بود. نیروهای ثابت همین دو نفر هستند و به‌طور معمول برای اجرای کارهای جاری از نیروهایی که در کاروانها هستند استفاده می‌کنند. در هر کاروان یک شورای فرهنگی شامل مدیر، معاون، روحانی و معین (با مدیریت روحانی اول کاروان) هستند که از جمع کاروانیان، ده نفر یا بیشتر را که توان انجام وظایف ارشادی را دارند، انتخاب می‌کنند. این افراد به گروه ارشاد معرفی می‌شوند. هدف از انتخاب این افراد از زائران، مشارکت دادن جمعی کاروان، در انجام وظایفی است که گروه ارشاد بر عهده دارد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۳۰ گروه ارشاد در همان ایران تعیین شده و اسامی افراد منتخب برای بعثه ارسال می‌گردد و پس از چک شدن آنان، وظایف آنان به ایشان ابلاغ می‌شود. از میان این ده نفر، یک نفر به عنوان رابط انتخاب شده تا در خصوص وظایف محوله با مسؤول گروه ارشاد در ارتباط باشد. برنامه‌های گروه ارشاد به‌طور کلی دارای دو بخش است؛ نخست انجام بهتر

وظایف مستحبی - دینی مانند توصیه به ختم صلوات، ختم تلاوت قرآن که به صورت منظم دنبال می‌شود. اما نیایدها در ارتباط با اعمالی است که سبب تحریک مخالفان می‌شود که از جمله می‌توان به نماز خواندن کنار بقیع، خروج از مسجد النبی صلی الله علیه و آله در وقت نماز و پرسه زدن در بازار را یاد کرد. یکی از اصولی که در این ارتباط مورد توجه است، رفع مزاحمت از رفت و آمد در محل بین الحرمین است. بسیاری از کاروانها بعد از نماز صبح در محوطه روبه‌روی بقیع برای زیارت می‌نشینند که طبق دستور بعثه مقام معظم رهبری، هر کاروان می‌بایست تنها سه جلسه در این محل حضور جمعی یابد. در روزهای اخیر این توصیه، از مشکلات شلوغی و صحنه‌های تند این محل کاسته است. از این جزوه تعداد پنج هزار نسخه میان کاروانها (برای هر کاروان ۱۰ عدد) توزیع شده است تا در ایام موسم، آمادگی لازم را به دست آوردند. همچنین برای بالا بردن کیفیت کار گروه ارشاد، چندین فرم مختلف چاپ شده است: وداع با مدینه، وداع با مکه، فرم توصیه‌های کلی به زائران، و هفت فرم دیگر که به نوعی به وظایف ارشاد در مقاطع مختلف مربوط می‌شود. علاوه بر آن، تقویمی از مناسبتهای موسم، به روحانیون داده می‌شود تا بتوانند بر اساس آن، برای مراسم‌ها استفاده کنند. امسال این جزوه تحت عنوان «مناسبتهای شمسی و قمری موسم حج ۸۲» شامل گزارش‌هایی در باره تاریخ‌های ذیل است: مناسبتهای قمری: - ۲۵ ذی قعدة روز خروج پیامبر صلی الله علیه و آله برای حج الوداع. - آخر ذی قعدة شهادت امام جواد علیه السلام (که مع الاسف در جزوه مناسبتها فراموش با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۳۱ شده است). - یکم ذی حجه، روز ازدواج امام علی علیه السلام با فاطمه زهرا علیها السلام. - هفتم ذی حجه، شهادت امام باقر صلی الله علیه و آله. - هشتم ذی حجه، روز خروج و حرکت امام حسین به جانب کربلا. - نهم ذی حجه، روز عرفه - روز نیایش. - نهم ذی حجه، شهادت حضرت مسلم و هانی بن عروه. - دهم ذی حجه، عید قربان. - پانزدهم ذی حجه، ولادت امام هادی. - هیجدهم ذی حجه، غدیر خم. - بیست و چهارم ذی حجه روز مباحله. مناسبتهای شمسی: - ۲۶ دی، روز فرار شاه. - ۱۲ بهمن، روز ورود امام خمینی قدس سره به ایران. - ۲۲ بهمن، روز پیروزی انقلاب اسلامی ایران. - ۲۵ بهمن، سالروز صدور فرمان امام خمینی قدس سره در حکم قتل سلمان رشدی. به‌طور کلی گروه ارشاد، دو گردهمایی عمومی دارد که عموم ارشادی‌ها دعوت شده و تذکراتی توسط حجت الاسلام والمسلمین سید علی قاضی عسکر داده شده و از سخنرانی نماینده ولی فقیه استفاده می‌کنند. امسال نخستین جلسه عمومی، روز سه شنبه ۲۳ دی ماه ساعت ۳/۵ تا ۵/۵ برگزار شد. در این جلسه پس از تلاوت آیاتی از قرآن، نماینده ولی فقیه طی سخنرانی در ارتباط با ایجاد وحدت و عدم انجام کارهای خلاف گفت: «اگر حج خوب برگزار شود، هم حاجی را متحول می‌کند و هم موجب تحول جامعه می‌شود.» وی با تأکید بر اینکه حاجیان ایرانی باید زینت اهل بیت باشند و به‌همین منظور از هر آنچه سبب تفرقه و جدایی مسلمین است پرهیز کنند، گفت: «ما باید تلاش کنیم با رفتارهای صحیح خود حرمت این مکان مقدس را حفظ کرده و زمینه را برای برخورد تند با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۳۲ زائران خود فراهم نسازیم.» ایشان با تشکر از گروه‌های ارشاد گفتند: «حرکت شما سبب می‌شود تا حظ و بهره معنوی زائران از این سفر روحانی بیشتر شود.» سپس آقای قاضی عسکر، معاونت آموزش و پژوهش بعثه به سخنرانی پرداخت و در محورهای زیر مطالبی را بیان کرد: ۱. کار ارشاد زائران بهتر است از خود کاروانها آغاز شود. ۲. برای این کار، امکان آوردن نیروی ویژه برای کارهای ارشادی نیست و بنابر این بهتر است جوشش از درون خود کاروانها باشد. ۳. تلاش کنید تذکرات در قالب محترمانه به زائران متخلف داده شود. ۴. لازم است برادران ارشاد، فرم‌های نظر سنجی را از معاونت آموزش گرفته و آنها را میان افراد فرهیخته کاروانها توزیع کنند در آینده از دیدگاه‌های آنها استفاده شود. ۵. تشکر از روحانیون کاروانها به خاطر همکاری صمیمانه آنان با گروه‌های ارشاد. ایشان تأکید کرد که وضعیت فعلی در مقایسه با گذشته، بسیار بهتر شده و این نیست مگر نتیجه فعالیت مخلصانه گروه ارشاد، روحانیون، معین‌ها و کسانی که در بعثه در این ارتباط تلاش می‌کنند. در پایان جلسه، رابطین گروه‌های ارشاد فرم‌های نظر سنجی را دریافت کردند تا پس از تکمیل، آنها را به واحد نظر سنجی تحویل دهند. گفتنی است، دومین جلسه گروه ارشاد روز دوشنبه آینده برگزار خواهد شد. در مکه نیز جلسه عمومی در ۱۴

ذی‌حجه پس از پایان مناسک حج خواهد بود. یکی از اقدامات گروه ارشاد توزیع نقشه‌های بقیع در میان زائران است. امسال قریب ده هزار نقشه بقیع و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله با چاپ نسبتاً زیبا در اختیار کاروانها قرار می‌گیرد. علاقه زائران، به‌ویژه کسانی که برای نخستین بار به حج مشرف شده‌اند، به این نقشه بسیار زیاد است. امسال پنج نوع نقشه دیگر هم که مربوط به کعبه و مسجد الحرام و متعلقات آن است، در شمارگان پانزده تا بیست هزار منتشر و میان زائران توزیع می‌شود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۳۳ بخش ارشاد، کتابچه‌ای هم مشتمل بر رهنمودها و توصیه‌های امام راحل در باره انجام بهتر حج توسط زائران و اخلاقیات حج منتشر کرده و در اختیار زائران قرار داده است. کتابچه دیگری هم مشتمل بر رهنمودهای امام راحل خطاب به روحانیون در ارتباط با حج چاپ و در اختیار آنان قرار گرفته است.

ارتباط روحانی با واحد ارشاد

وقتی روحانی کاروان به بعثه وارد می‌شود و به معاونت امور روحانیون بعثه مراجعه می‌کند، به واحد ارشاد معرفی می‌گردد و این واحد، دستورالعمل‌هایی به شرح زیر در اختیار ایشان قرار می‌دهد تا بر اساس آنها، کار ارشادی خود و گروه ارشاد داخل کاروان را ساماندهی کند. ۱. ارائه یک جزوه سه صفحه‌ای در باره ختم قرآن و صلوات. در این جزوه حاوی روایاتی در فضیلت ختم قرآن و صلوات است که به تعداد اتاقها میان زائران توزیع می‌شود. ۲. دستورالعمل‌های جاری در باره مشکلات موجود در اطراف بقیع و حرم. در این دستورالعمل مطالبی در باره جلوگیری از آوردن بلندگو همراه کاروان، و پرهیز از بلند روضه خواندن، نماز خواندن کنار دیوار بقیع، سینه زنی و ... آمده است. امسال به دلیل بسته بودن قسمت فوقانی بقیع، یعنی از پله‌ها به بالا، در ساعات شب (بجز زمان مغرب تا عشا، که برخی اوقات قسمت بالا باز است) عملاً زمینه وقوع بسیاری از این خلاف‌های رفتاری از بین می‌رود. با این حال، از صبح تا ظهر این قسمت به روی زائران باز است. در گذشته، شبها غالباً تعدادی از کاروانها همراه با مداح کاروان به قسمت بالا می‌رفتند و سوگواری می‌کردند. ۳. دو برگه به روحانی در باره وداع با مدینه و مکه داده می‌شود. در این برگه‌ها رهنمود داده شده است که کیفیت وداع آنان با این دو شهر چگونه باشد تا تأثیر خاص خود را روی اذهان زائران باقی بگذارد؛ از جمله: حرکت دسته‌جمعی کاروان در رفتن به اطراف بقیع و حرم برای وداع با پیامبر، ائمه و فاطمه زهرا علیها السلام. طلب حلالیت کلیه اعضای کاروان از یکدیگر و جدا شدن از هم با صمیمیت و محبت. تشکر از کارگزاران کاروان؛ با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۳۴ اعم از مدیر، خدومه و روحانی. تأکید بر حفظ عهد و پیمانشان با خدا و رسول برای حفظ نورانیت و روحانیت این سفر. ۴. فرم مخصوصی با عنوان «گزارش عملکرد گروه ارشاد در موسم حج ۸۲» آماده شده که روحانی باید در پایان سفر و پیش از مراجعت به ایران، گزارش عملکرد این گروه را به صورت تفصیلی در آن بنویسد و به واحد ارشاد تحویل دهد.

دشواری‌های کار واحد ارشاد

اجرای دستورالعمل‌های واحد ارشاد، در عمل با دشواری‌هایی روبرو می‌شود که امسال هم نمونه‌هایی از آن اتفاق افتاده است. زائران ایرانی، به وضعیت خاصی عادت کرده‌اند و طبعاً در شرایط جدید، اندکی طول می‌کشد که خود را با وضعیت وفق دهند. برای مثال، بلند صلوات فرستادن، روضه خوانی بلند، گریه کردن بلند، نماز خواندن کنار بقیع و ... از عاداتی است که زائران از قبل دارند و با تذکرات محدود و به سادگی قابل حل نیست. با این حال، مقایسه این سالها با سالهای گذشته، نشان می‌دهد که به مقدار زیادی وضعیت تغییر کرده است.

توصیه‌های جدید واحد ارشاد به روحانیون

در اطلاعیه‌ای که امسال با عنوان «قابل توجه شوراها و فرهنگیان و گروه‌های ارشاد کاروانهای مدینه قبل» داده شده، چندین توصیه به کاروانها آمده است: ۱. برادران را به چند گروه در هر کاروان تقسیم نموده، همراه یک نفر که زیارت‌نامه را خوب قرائت می‌کند، به داخل بقیع هدایت و هر گروه با آرامش کامل و بدون ایجاد مزاحمت برای دیگران اقدام به خواندن زیارت‌نامه نمایند. ۲. روحانیون محترم از ایستادن و با صدای بلند ذکر مصیبت خواندن خودداری کنند تا در نتیجه از مخلوط شدن صداها با یکدیگر و در نتیجه وهن تشیع جلوگیری شود. ۳. برای استفاده هرچه بیشتر زائران عزیز از فیض زیارت، به گونه‌ای برنامه‌ریزی نمایید که خواهران در ساعاتی که در قبرستان بقیع باز است و اجازه رفتن به قسمت فوقانی را به آنان نمی‌دهند، بتوانند به حرم رسول الله مشرف و از برکات حضور در کنار مرقد با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۳۵ نبی گرامی صلی الله علیه و آله بهره برده و سپس در ساعتی دیگر برای زیارت ائمه مظلوم بقیع اجتماع نمایند تا در نتیجه از تراکم بیش از حد جمعیت جلوگیری شود و در فضایی آرام زیارت بخوانند و از برکات معنوی آن بهره گیرند. ۴. زائران گرامی از برداشتن خاک، نماز خواندن بیرون و داخل بقیع، درگیر شدن با مأموران بقیع، راه رفتن و عریضه انداختن روی قبور اکیداً خودداری فرمایند. ۵. گروه‌های ارشاد هر کاروان، راه عبور و مرور مردم را باز گذاشته، از اختلال در نظم زائران جلوگیری به عمل آورند. امید است با توجه به نکات بالا و به نمایش گذاشتن نظم و انضباط اجتماعی، همگان از برکات زیارت پیامبر و ائمه معصوم و مظلوم بقیع و فاطمه زهرا علیهم السلام بهره‌مند گردند و حوائج آنان برآورده شود.

مأموران امر به معروف سعودی در قبرستان بقیع

مأموران اداره امر به معروف سعودی که معمولاً از میان دانشجویان دانشگاه اسلامی مدینه برای ایام حج استخدام می‌شوند، به ظاهر برای ایجاد نظم در اطراف حرم حضرت رسول صلی الله علیه و آله و قبوری که مورد توجه در قبرستان بقیع است، مشغول انجام وظیفه هستند. این افراد در حرم پیامبر خدا صلی الله علیه و آله مانع نزدیک شدن زائران به ضریح شده و هر بار کسی نزدیک شود او را دور می‌کنند. امسال برای نخستین بار از میان سه پنجره‌ای که در سمت قبله ضریح مطهر رسول خداست، روی پنجره وسط در سه نقطه تابلوی‌های کوچکی چسبانده شده و روی یکی نوشته است: «هنا السلام علی رسول الله»؛ «اینجا سلام به رسول خدا صلی الله علیه و آله بدهید». دو تابلوی بعدی مربوط به ابوبکر و عمر است که با فاصله نزدیک روی پنجره چسبانده شده است. به علاوه، هر روز دو نوبت صبح و عصر، دهها هزار زائر شیعه با حضور در قبرستان بقیع نسبت به خفتگان شیعیان دوازده امامی و نیز پیروان مذاهب اهل سنت برای زیارت قبور اهل بیت و اصحاب وارد بقیع می‌شوند. زمانی که اهل سنت از کنار قبور رد می‌شوند، به آنان گفته می‌شود که نمی‌دانیم اینها چه کسانی هستند که اینجا دفن شده‌اند. بعد هم می‌افزایند: کسانی اینجا دفن هستند، اما جایشان مشخص نیست و این قبور معلوم نیست از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۳۶ چه کسی است؟! اگر کسی در آنجا اندکی بلند زیارت‌نامه بخواند، او را ساکت می‌کنند. امسال برای روزهای متوالی تعدادی از نیروهای انتظامی هم در داخل بقیع در گوشه‌ای نشسته بودند که در ظاهر برای تأمین امنیت بود اما روشن نیست که اجتماع پنجاه نفر در یک نقطه چه مشکلی را می‌توانست حل کند. شلوغ‌ترین محل، در نزدیکی قبور ائمه معصوم علیهم السلام است که صبح‌ها جمعیت انبوهی در آنجا حضور می‌یابند و زیارت‌نامه می‌خوانند. همچنین مسیر داخل قبرستان به سمت قبور دختران پیامبر، همسران و برخی از اصحاب و تابعین تا برسد به قبر ابراهیم پسر پیامبر صلی الله علیه و آله مملو از جمعیت است. گوشه دیگری از بقیع، در کنار دیوار غربی، رو به سوی حرم پیامبر خدا صلی الله علیه و آله قبر منسوب به ام‌البینین است که در آنجا نیز اجتماع شیعیان بسیار زیاد است و مأموران از نزدیک شدن مردم به آن جلوگیری می‌کنند. (تصویر ۲)

مشکلی که امسال، افزون بر دشواری‌های امنیتی سالهای گذشته، برای دولت سعودی پدید آمده، مربوط به ظهور جریان القاعده است که به‌طور کلی تأسیس آن به بن‌لادن سعودی نسبت داده می‌شود. اعضای اصلی این گروه در درجه نخست، سعودی و سپس مصری، یمنی، افغانی و از دیگر کشورهای سنی هستند. چندین انفجار و درگیری مختلف در ریاض، الحُبَر و غیره، سبب شد تا دولت سعودی برای جلوگیری از فعالیت القاعده دست به کار شود. دولت سعودی به دلائل مختلف از جمله متهم شدن به همکاری با القاعده از سوی آمریکا، لازم دید تا برنامه جدی‌تری برای مهار کردن نیروی انسانی متمایل به القاعده به کار گیرد. بنابراین، امسال، پیش از شروع ایام حج، امیر عبدالله و دیگر مقامات امنیتی تأکید کردند که برای جلوگیری از این مشکل، به هر اقدامی دست خواهند زد. طبیعی است که مکه محلّ مناسبی برای تماس‌های عمومی اعضای القاعده است که این ایام، به بهانه حج عازم مکه می‌شوند. به علاوه، بسیاری از نیروهای سنی متعصب هم که قصد کمک به آنان را دارند، در موسم می‌توانند کمک‌هایی را که از طریق معمول قادر به ارسال با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۳۷ آن نیستند، انجام دهند. با این حال، سختگیری‌های معمول هر سال هم در مرزهای ورودی اعمال می‌شود نفوذ نیروهای متعصب و هابی در این قبیل نظارتها، کم و بیش وجود دارد. به‌طور معمول سه نیرو برای این کار حضور دارد: یک نیروی کاوشگر که تمامی چمدانها و ساکهای زائران را بازرسی می‌کنند. نیروی دوم که اشیای مشکوک را مورد ارزیابی قرار می‌دهند و نیروی سوم از افغانی‌های طلبه هستند که برای ملاحظه نوشته‌های چاپی ایران از ادعیه و سایر کتابها مورد استفاده قرار می‌گیرند. این افراد به‌طور معمول، کار رابط میان زائران ایرانی و مأموران سعودی را انجام داده و به عنوان مأمور ارشاد، که از دایره امر به معروف و نهی از منکر هستند نیز گفته می‌شود. به گزارش سایت نسیح، نیروهای امن سعودی در تمامی مدخل‌های ورودی مکه تدابیر امنیتی شدیدی را اجرا خواهند کرد و زائران را مورد تفتیش قرار خواهند داد. امسال تعدادی از زنان سعودی نیز به عنوان «مأمور»، به کار تجسس و تفتیش زنان مشغول خواهند شد. بنا به گفته عبدالفتاح عبدالشکور، مسؤول امور حج در مکه، یکصد واحد نظامی مسؤولیت حفظ و حراست از مراکز خدماتی حجاج را به عهده خواهند گرفت. تغییری که امسال در این نظارت داده‌اند، این است که وقتی به هر موردی مشکوک می‌شوند؛ مانند کتاب، تصویر جلد یا نوشته را همراه با تصویر گذرنامه گرفته، بایگانی می‌کنند. طبیعی است در آخر، فهرستی از افراد مشکوک را خواهند داشت که برای آینده مورد استفاده قرار دهند. مقایسه فرودگاه جده و مدینه نشان می‌دهد که این قبیل اقدامات در فرودگاه مدینه سخنگیرانه‌تر است. این امر به‌رو حیات مذهبی ساکنان این شهر باز می‌گردد. دربرخی از گزارشها آمده است: حتی بازرسی از کیف‌های شخصی و دستی زنان را نیز مردان انجام می‌دهند و این موجب ناراحتی و اعتراض زنان زائر و روحانیون کاروانها شده است.

اخبار حج سایر کشورها

* در مصاحبه وزیر حج عربستان آمده است: امسال از ۱۶۱ کشور زائر به عربستان با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۳۸ خواهد آمد. رقم زائران در سال جاری، از خارج و داخل عربستان، حدود ۲۴۴۶۰۰۰ نفر خواهد بود. سال گذشته رقمی بالغ بر ۲۰۴۱۰۰۰ نفر موفق به انجام حج تمتع شده‌اند. سال آینده این رقم از حجاج داخل و خارج سعودی تا رقم ۲۶۵۰۰۰۰ نفر خواهد رسید. بر اساس آماري که از سوی یک مرکز پژوهش حج منتشر شده، طی ۱۶ سال گذشته، ۲۸۹۳۲۲۵۵ نفر موفق به انجام حج تمتع شده‌اند که از این تعداد نزدیک به ۱۷۰۰۰۰۰ نفر آنها از خارج از عربستان بوده‌اند. * حسین الشامی، روحانی شیعی و مسؤول امور شیعی اوقاف عراق اعلام کرد: برای اعزام زائران عراقی به عربستان، از میان داوطلبان قرعه کشی خواهد شد. وی افزود: در گذشته وزارت اطلاعات رژیم عراق، زائران را انتخاب می‌کرد و بیشتر این افراد کسانی بودند که سنشان بالاتر از پنجاه و عمدتاً روی هفتاد بوده است. بر اساس گزارش دیگری از خبرگزاری، امسال به دلیل وضعیت ویژه عراق، میان هفت تا هشت هزار زائر عراقی برای انجام

حج عازم عربستان خواهند شد. این در حالی است که عربستان مجوز ۲۵ هزار زائر را به عراق داده و طبق گفته مسؤولان حج و اوقاف شیعی و سنی عراق، با عربستان مذاکراتی برای رساندن این عدد، به ۶۰ هزار صورت بگیرد. امسال مسؤولیت حج زائران عراقی را ابراهیم الجعفری، عضو شورای انتقالی عراق بر عهده خواهد گرفت. گفته شده که هوشیار زیباری، وزیر خارجه عراق هم الجعفری را در این سفر همراهی می‌کند. در مصاحبه‌ای که الجعفری در تاریخ ۲۷/۹/۸۲ انجام داد، اعلام کرد که امسال روی ۳۰ هزار زائر عراقی با دولت سعودی توافق شده است. وی این مطلب را پس از دیداری که از ریاض داشت اظهار کرد و گفت: این رقم، ۵ هزار بیش از توافق پیشین است. وی همچنین افزود: طی پانزده سال گذشته، رقم زائران عراقی، هر ساله، هیچگاه از ۱۵ هزار نفر تجاوز نکرده است. بر اساس قرعه کشی زائران عراقی، از میان ۲۵۰ هزار داوطلب، تعداد سی هزار نفر انتخاب شدند (۱۰ درصد از افراد مسن، ۱۵ درصد سهم افرادی که همراه زوجه خود قصد تشریف دارند و ۷۵ درصد بقیه). این مراسم به‌طور مستقیم از تلویزیون عراق پخش شد. اولین گروه از زائران عراقی در نیمه ژانویه عازم عربستان خواهند شد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۳۹ این افراد از طرق مختلف؛ از جمله فرودگاه‌های داخلی عراق، ایلام و نیز از طریق کویت به عربستان منتقل خواهند شد. پیش از این، ایران برای انتقال حجاج عراقی به عربستان از طریق فرودگاه‌های ایران اعلام آمادگی کرده بود. به همین دلیل گفته می‌شود تعداد محدودی از زائران عراقی، قرار است از طریق فرودگاه ایلام به عربستان منتقل شوند. آخرین خبری که در الشرق الأوسط (جمعه ۲۴ ذی قعدة) به نقل ابراهیم الجعفری، رییس بعثه حج عراقی درج شده، حاکی از آن است که از جمع ۳۲ هزار زائر عراقی، جمعاً ۲۹ هزار نفر از فرودگاه کویت و بقیه از طریق زمینی به حج مشرف خواهند شد. آخرین گزارشها حاکی است که زائران عراقی از طریق دو فرودگاه بغداد (۱۰ هزار نفر) و فرودگاه کویت (۲۰ هزار نفر) عازم عربستان خواهند شد. هفصد دلار هزینه سفر هوایی و ششصد دلار هزینه سفر زمینی زائران عراقی خواهد بود. این مطلب را محمد حاج حمود، رییس هیأت عالی حج عراق اعلام کرده است. بر اساس خبری که در «البلاد» فارسی، شماره ۱۴ درج شده، وزیر حج عربستان اعلام کرده است که زائران عراقی از پرداخت مالیات و عوارض معاف شدند. وزیر حج عربستان ضمن اعلام اینکه قرار است برای زائران عراقی تسهیلات ویژه در نظر گرفته شود، گفت: مسافران هوایی عراقی از طریق فرودگاه کویت و مسافران زمینی از طریق مرز جدید عرعر (و نه از طریق کویت) وارد عربستان خواهند شد. عراقی‌ها استثنائاً می‌توانند هشتم ذی‌حجه هم به عربستان وارد شوند. در خود کشور عربستان سعودی هم، اتباع این کشور که قصد عزیمت به مکه برای انجام حج را دارند، می‌باید مجوز ویژه داشته باشند. شهروندان عربستان طبق معمول گذشته، هر پنج سال یک‌بار می‌توانند حج انجام دهند. رقمی که هر ساله مجوز ویژه دریافت می‌کنند ۵۰۰ هزار نفر است، این در حالی است که در سال جاری، سعودی‌ها ۴۴۶۱۷۹ زائر عمره مفرده داشته‌اند. * نخستین گروه از زائران مالزی، که هر ساله ۲۵ هزار نفر را اعزام می‌کند، از ششم دی‌ماه بوده است. مهم‌ترین مشکل مالزیایی‌ها نیز داشتن بیماری‌های مختلف است که از این رو، امسال روی مسائل بهداشتی آنان تکیه بیشتری شده است. از جمعیت ۲۰۰۰۰۰۰۰ میلیونی این کشور ۵۵٪ د مسلمان هستند و زائران حج توسط مؤسسه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۴۰ «تابونگ حاجی» مسؤولیت ارسال زائران آن را به عربستان عهده‌دار است. شمار زائران الجزایری، امسال ۳۲۰۰۰ نفر خواهد بود که در مقایسه با سال گذشته، دو هزار نفر بر آن افزوده شده است. هزینه هر مسافر الجزایری، بدون محاسبه بلیت هواپیما ۱۷۷۵ یورو برآورد شده است. بزرگترین مجموعه زائر، متعلق به کشور اندونزی است که پرجمعیت‌ترین کشور اسلامی می‌باشد. جمعیت این کشور ۲۲۰۰۰۰۰۰۰ میلیون نفر است که ۸۷٪ آنان مسلمان هستند. امسال سهمیه این کشور ۲۰۵۰۰۰ نفر اعلام شده که نخستین گروه آنان روز نهم دی‌ماه، از چندین فرودگاه این کشور عازم مدینه شدند. هزینه سفر حج برای هر اندونزیایی ۲۵۰۰۰۰۰۰۰ روپیه ۲۹۴۰ دلار (و در گزارش دیگر خبرگزاری معادل ۵۱۱۰ دلار!) تعیین شده و امسال دولت این کشور از ۳۰۰۰۰ نفر بیش از سهمیه ثبت نام کرده به امید آنکه بتواند آنان را نیز به حج اعزام کند. شماری از فلسطینیان با هزینه دولت عربستان سعودی به حج تمتع مشرف می‌شوند. بنا به اخبار اعلام شده ۵۰۰ نفر از خانواده‌های شهدای

فلسطینی جزو کسانی هستند که با هزینه دولت عربستان حج به جای می‌آورند (عکاظ، ۵ ذی‌حجه). از سوی دیگر، دولت غاصب اسرائیل، ضمن اعلام دستورالعملی خروج خانواده‌های شهدای عملیاتی‌های شهادت طلبانه را به قصد حج ممنوع کرده است. در این گزارش که در سایت نسیج آمده، دولت اشغالگر فلسطین از جمع ۴۲۰۰ زائر منطقه غزه، از خروج ۳۶۰ نفر در یک بخش و جمعی دیگر از منطقه رفح جلوگیری کرده است. از فلسطین حدود ۵۹۵۰ زائر در قالب ۱۱۹ کاروان به حج مشرف خواهند شد. آمار دیگری گویای آن است که امسال ۱۱۰۰۰ زائر فلسطینی به حج مشرف می‌شوند که نیمی از راه اردن و نیمی دیگر از راه مصر به حج خواهند آمد. شیخ یوسف جمعه باسلامه، معاون وزیر اوقاف دولت خودگردان، ریاست بعثه فلسطین را به عهده خواهد داشت. * شمار زائران کشور ترکیه در سال جاری، یکصد هزار نفر خواهد بود. از این تعداد، ۵۳ هزار نفر را سازمان دیانت ترکیه و ۴۷ هزار نفر دیگر را شرکتهای سیاحتی به عربستان اعزام خواهند کرد. در جمع، حدود ۴۰۰۰ نفر از کارکنان سازمان دیانت، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۴۱ خدمات توجیهی و ارشادی و غیره را به عهده خواهند داشت. علاوه بر آن، یک گروه ۷۰۰ نفره هم خدمات بهداشتی و پزشکی را انجام خواهند داد. هزینه سفر هر زائر ترک در سال جاری میان ۱۷۷۰ تا ۵۵۰ دلار بر حسب امکانات مختلف برآورد شده است. * جمع زائران ترکمنستان در سال جاری، ۱۸۸ نفر خواهد بود. این افراد با پروازی ویژه، که هزینه آن را دولت تقبیل کرده، به حج مشرف خواهند شد. در سالهای اخیر معمول یک پرواز و عدد حجاج میان ۱۸۸ - ۱۸۴ بوده است. (خبرگزاری، ۸/ ۱۹/ ۸۲). طبیعی است که کشورهای تازه استقلال یافته، همچنان تاوان دوره هفتاد ساله تسلط کمونیزم را می‌پردازد. * سهمیه زائران کشور قرقیزستان، ۱۵۰۰ نفر تعیین شده که به دلیل فقر مردم و هزینه ۱۳۰۰ دلاری، استقبال زیادی از آن نشده است. این وضعیت، به رغم وجود علاقه ویژه‌ای است که مسلمانان این جمهوری به حج دارند. این در حالی است که در دوره سلطه کمونیزم، از مجموع آسیای مرکزی و قفقاز، هر سال تنها یک گروه سی نفره که دو نفر سهمیه قرقیزستان بود، اعزام حج می‌شدند. * سهمیه قزاقستان ۱۰۰۰ نفر تعیین شده است. در سال گذشته نیز سهمیه آنان همین مقدار بود اما تنها ۵۰۰ نفر توانسته‌اند اعزام حج شوند. از جمعیت ۱۵ میلیونی این کشور، هفتاد درصد مسلمان هستند که به دلیل فقر، توانایی عزیمت به حج را ندارند. هزینه هر زائر ۱۹۰۰ دلار برآورد شده است. * هزینه سفر هر زائر تاجیکستانی به عربستان، ۱۵۳۰ دلار است. در سالهای گذشته، جمعی از زائران این کشور، از راه زمینی اعزام عربستان می‌شدند که امسال به دلیل نبود امنیت در عراق، چنین برنامه‌ای وجود نخواهد داشت. سهمیه تعیین شده برای این کشور شش هزار نفر است که طی سالهای گذشته تنها از نصف سهمیه خود استفاده کرده‌اند. امسال نیز تا تاریخ ۲۳/ ۱۰/ ۸۲ تنها ۳۵۰۰ نفر مدارک خود را برای عزیمت به حج به مقامات مربوط تحویل داده‌اند، با اینکه دست کم تا پنج هزار نفر می‌توانند اعزام شوند. اعزام آنها به جده در روزهای پایان ذی‌قعدة خواهد بود. * از جمهوری ازبکستان هم ۴۰۰۰ نفر به حج خواهند رفت. ساماندهی این افراد، توسط اداره دینی ازبکستان صورت گرفته و برای هر زائر مبلغ دو هزار دلار گرفته شده با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۴۲ است. این در حالی است که دو سال پیش مبلغی که برای حج گرفته می‌شد، تنها ۸۰۰ دلار بود. * به گزارش سایت نسیج، امسال بیش از ۵۰۰۰ زائر از بخش‌های مسلمان نشین روسیه به حج مشرف خواهند یافت. این زائران، از منطقه شمال قوقاز، تاتارستان، داغستان و سیبری هستند. به گزارش البلاد فارسی، نخستین گروه از این زائران که ۷۰۰ نفر هستند، با اتوبوس و از راه زمینی اعزام عربستان شده‌اند. گفتنی است امسال برای نخستین بار، مؤسسه شوون دینی مربوط به حج تأسیس گردیده است. این مؤسسه زیر نظر مرکز افتاء در روسیه اداره می‌شود و هدفش خدمت‌رسانی به مسلمانان، برای اجرای فریضه حج است. بر اساس آخرین خبر، تعداد زائران روسی ۵۵۰۰ نفر است که حدود ۵۰۰ چچنی را هم باید بر آن افزود. تعداد ۳۰۰۰ زائر داغستانی غالباً با اتوبوس مسیر روسیه تا مکه را طی خواهند کرد و مرکز افتاء، اطعام و تأمین لباس احرام آنان را عهده دار خواهد بود. * پاکستان، در سال جاری، ۱۳۰ هزار زائر خواهد داشت و هر سال، چهار وزیر ایالتی از چهار ایالت پاکستان، به عنوان بالاترین مقام‌های بعثه حج پاکستان به حج مشرف می‌شوند. * هند هم هر سال شمار زیادی زائر روانه خانه خدا می‌کند. امسال دولت هند،

۴۰۰ دلار به هر حاجی اختصاص داد. این امر سبب مخالفت برخی از مسلمانان شد که به اعتقاد آنها هزینه زیارت خانه خدا باید شخصی باشد. هدف دولت هند دلجویی از اقلیت عظیم مسلمان این کشور دانسته شده است. * زائران افغانی هم طی دو سال گذشته، با حمایت دولت افغانستان به حج مشرف می‌شوند. آمار حجاج افغانستان ۲۷۰۰۰ نفر است که ۵۰۰۰ آنها از استان کابل، هزار نفر از ایران و هزار نفر از پاکستان می‌آیند. یک زائر افغانی شیعه که اصل وی از غزنه است، ولی منزل وی در مزار است، می‌گوید: مبلغ دو هزار دلار از وی گرفته‌اند. کاروانهای شیعه افغانی که البته تعدادشان معین نیست، امسال به شدت نیاز به روحانی دارند. زائرانی که این مطلب را بیان کرده‌اند، همچنین گفتند: یکصد نفر از اعضای لوئی جرگه افغانستان، شیعه مذهب‌اند. زائران شیعه افغانی، امسال فراوان به حج مشرف شده و غالباً برای گرفتن کتاب با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۴۳ مناسک و ادعیه در مدینه به بعثه مقام معظم رهبری می‌آمدند. پیش بینی می‌شود که سالهای آینده این عدد افزایش یابد و باید از قبل برای آنها چاره‌ای اندیشیده شود. اینان به صورت تخمینی ابراز کرده‌اند که به احتمال، امسال چیزی حدود ۵۰۰۰ زائر شیعه از افغانستان به حج آمده باشند. یک شیعه افغانی گفت: امسال وزارت اوقاف افغانستان، در کار اعزام شیعیان اخلال می‌کرد؛ به طوری که جمعاً از ۲۷۰۰۰ زائر افغانی، تنها ۳۰۰۰ نفر شیعه هستند. مولوی غلام محمد، رئیس اداره جمعیه‌العلمای وزارت حج و اوقاف افغانستان، به همراه عطاء الرحمن سلیمی، معاون وزارت حج افغانستان در بعثه این کشور در مکه، امور افغانی‌های زائر را اداره می‌کنند. محمد امین ناصریار، وزیر حج و اوقاف افغانستان هم به عنوان رئیس بعثه، در چهارم ذی‌حجه وارد عربستان خواهد شد. * از مسلمانان فرانسوی، امسال طبق قرار، ۲۰۰۰۰ نفر برای انجام فریضه حج به عربستان می‌آیند که البته ۲۳۰۰ نفر از آنان، به دلیل تأخیر در رساندن گذرنامه‌هایشان به سفارت، ویزایشان دچار مشکل شده است. * به گزارش الشرق الأوسط، بر اساس مصاحبه کنسول سعودی در لندن، امسال تعداد ۲۵ هزار زائر بریتانیایی از این کشور عازم حج می‌شوند. پیش از اعزام، جک استراو وزیر خارجه انگلیس در بعثه حج بریتانیا حاضر شد و سخنرانی کرد. وی که در مراسم تودیع حجاج سخن می‌گفت، با تشکر از تلاش‌های دولت عربستان برای خدمت‌رسانی به حجاج بریتانیایی، ضمن محکوم کردن تروریسم، گفت: «اسلام از جنایاتی که تروریستها به نام دین انجام می‌دهند میری است!» او افزود: «جامعه بریتانیا شامل ادیان گوناگونی است و در این میان مسلمانان از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند.» گفتنی است بنابه نقل «البلاد» فارسی، (ش ۱۳، مورخ ۳۰ دی‌ماه) وزارت خارجه بریتانیا برای ۲۰۰۰۰ زائر بریتانیایی، جزوهای که مشتمل بر مناسک حج است، انتشار داد. * تعداد کاروانهایی که امسال از بحرین به حج می‌آیند، ۸۵ اعلام شده است. نخستین کاروان حجاج بحرینی از پل ملک فهد که بحرین را به خشکی متصل می‌کند، عبور کردند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۴۴ * زائران سودان امسال ۱۹ هزار نفر خواهند بود که در ۲۹ عمارت در مکه سکونت خواهند کرد. تعداد زائران این کشور نسبت به سال قبل، ۱۲ درصد افزایش یافته است. در سال جاری، حجاج آذربایجان بار دیگر زیر نظر اداره مسلمانان قفقاز به ریاست شیخ الاسلام شکر پاشازاده درآمده و وی نیز همراه حجاج قفقاز به حج مشرف خواهد شد. بر اساس قراردادی که میان اداره مسلمانان قفقاز با برخی از مدیران کاروانهای ایرانی منعقد گردیده، مدیریت کاروانهای حجاج جمهوری آذربایجان امسال با مدیران ایرانی است و ارائه خدماتی چون کرایه هتل و تهیه غذا و غیره توسط مدیران ایرانی انجام می‌شود. * تا تاریخ ۶ ذی‌حجه ۱۴۲۴، تعداد ۱۱۷۰۰ یمنی به قصد انجام مناسک حج از یمن وارد عربستان شدند. گفتنی است تعداد زیادی یمنی، مقیم شهرهای مختلف سعودی، به ویژه شهر مکه هستند. * امسال شماری زائر هم از برونی آمده‌اند. یکی از آنان با نام خانم نوری آذرکمال‌الدین گفت: جماعت اسلامی برونی به ما توصیه کرده است که در همایش و فعالیتهای مشابه شرکت نکنیم؛ زیرا حج ما باطل خواهد شد.

اصفهان: بر اساس اظهار نظر معاون اداره حج و زیارت این استان، امسال ۹۵۰۵ نفر زائر از اصفهان عازم حج خواهند شد. سفر زائران اصفهانی ۲۸ روز بوده و زائران این استان در ۵۷ کاروان ساماندهی شده‌اند. مازندران: از این استان امسال ۵۰۱۸ نفر در قالب ۲۸ کاروان راهی حج می‌شوند. ۲۵۷۷ نفر آنان زن و ۲۴۴۱ نفرشان زن خواهد بود. تقریباً نیمی از این کاروانها، مدینه قبل و باقی مدینه بعد هستند. کار آموزش این زائران را ۵۵ نفر از روحانیون معرفی شده از بعثه رهبری بر عهده داشته‌اند. در سال جاری حدود ۲۰ هزار نفر از مازندرانی‌ها به انجام عمره مفرده موفق شده‌اند. اردبیل: صمد سلیمان‌جاه مسؤول سازمان حج و زیارت این شهر اعلام کرد که زائران استان اردبیل امسال ۱۲۶۴ نفر خواهند بود که در مقایسه با سال گذشته ۳۰٪ افزایش با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۴۵ یافته است. سال گذشته، شمار زائران اردبیلی ۸۹۶ نفر بوده است. گلستان: مسعود مجرّدی رییس سازمان حج این استان اعلام کرد که امسال ۲۱۵۰ نفر زائر از این استان در قالب ۱۴ کاروان شیعی و سنی راهی حج خواهند شد. پیرترین زائر این استان ۱۰۲ سال سن دارد، در حالی که جوان‌ترین آنها ۱۶ ساله است. این زائران از طریق فرودگاه ساری به عربستان منتقل می‌شوند. سمنان: ابوالفضل عروجی رییس سازمان حج و زیارت استان سمنان اعلام کرد که امسال ۱۱۰۰ زائر از این استان عازم عربستان خواهند شد. ۴۶٪ این زائران زیر ۵۰ سال و ۵۴ درصد بالای ۵۰ سال هستند. زائران یاد شده در قالب هفت کاروان (سه کاروان از شاهرود، سه کاروان از سمنان، یک کاروان از دامغان، و یک کاروان از گرمسار) به حج مشرف خواهند شد. در همایش حج عمومی که در سمنان برگزار شد، حجت‌الاسلام سید رضا اکرمی به ایراد سخن پرداخت. آذربایجان شرقی: مدیر کل حج و زیارت این استان آقای علی اصغر اسکندرزاده، اعلام کرد امسال ۵۱۹۱ زائر از این استان به حج مشرف می‌شوند. از این تعداد ۳۲۰۰ نفر مرد و باقی زن هستند. علاوه بر اینها ۳۵۴ نفر نیروی اجرایی می‌باشند و ۱۱ کاروان مدینه قبل و ۱۷ کاروان مدینه بعد خواهند بود. از این تعداد ۳۶۰۰ زائر بالای ۵۰ سال هستند. قریب به ۴۰۰۰ نفر هم سواد اندکی داشته و یا در حد ابتدایی می‌باشند. استان مرکزی: مدیر کل حج و زیارت استان مرکزی، حجت‌الاسلام میرعلایی اعلام کرد: زائران اعزامی این استان جمعاً ۱۷۱۷ می‌باشند که نسبت به سال گذشته ۳۰٪ افزایش داشته است. در همایشی که با عنوان «به سوی نور» در مصلاهی بیت‌المقدس اراک برگزار شد، نمایشگاهی از کتابها، نوارها و سی‌دی‌های مربوط به حج ارائه گردید. بر اساس خبر خبرگزاری جمهوری اسلامی، امسال زائران شهر ساوه، ۲۲۰ نفر هستند. کرمانشاه: مدیر کل حج و زیارت این استان آقای رضا نجفیان اعلام کرد که امسال ۸۵۰ زائر کرمانشاهی عازم حج خواهند شد. تعداد سه کاروان شیعه و یک کاروان از برادران و خواهران اهل سنت خواهند بود. این کاروانها از چهارم بهمن ماه در طول سه روز به حج مشرف خواهند شد. گیلان: مدیر کل حج و زیارت این استان آقای اسماعیل پور رحیمی گفت: شمار با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۴۶ زائران گیلانی در سال جاری ۱۲۰۵ نفر است که ۵۲ درصد آنان را زنان تشکیل می‌دهند. این افراد با شش پرواز مستقیماً از رشت طی دو روز ۲۵ و ۲۶ دی ماه عازم عربستان می‌شوند. قزوین: مدیر کل حج و زیارت استان قزوین آقای محسن یارمحمدیان اعلام کرد: امسال ۱۲۴۳ نفر زائر قزوینی به حج اعزام خواهد شد. این افراد در قالب هشت کاروان زیارتی، که نیمی مدینه قبل و نیم دیگر مدینه بعد هستند، به حج مشرف خواهند شد. اینها کسانی هستند که میان سالهای ۷۷ تا ۷۹ ثبت نام کرده‌اند. شماره زائران قزوینی که در سال جاری به عمره مشرف شده‌اند، ۹۶۶۰ نفر بوده است. قم: مدیر کل حج و زیارت استان قم، آقای اکبر رضایی اعلام کرد: در سال جاری ۲۲۰۹ نفر از استان قم عازم حج خواهند شد. در این جمع، تعداد ۱۳۱۸ نفر مرد و ۸۹۰ زن حضور دارند. شمار افراد بالای هفتاد سال ۱۴۳ نفر است، در حالی که در این جمع هشت نفر بیست ساله حضور دارند. بم: از این شهر زلزله زده، تنها یک کاروان ۸۵ نفر امسال عازم حج خواهد شد. زنجان: مدیر کل حج و زیارت استان زنجان اعلام کرد که امسال ۱۶۲۷ زائر از این استان عازم حج می‌شوند که نسبت به سال گذشته، ۳۰٪ افزایش دارد. تهران: زائران این استان ۱۹۳۷۲ تن اعلام شده است. مدیر کل حج و زیارت این استان گفت: ثبت نام این دوره زائران حج نشان می‌دهد که سن حجاج ایرانی نسبت به دوره‌های پیش کاهش یافته و این روند همچنان ادامه دارد. علی‌لیالی افزود: میانگین سن زائران ایرانی، از

دوره پیش تا این دوره که از ۵۵ تا ۶۰ بود به ۵۰ سال کاهش یافته است. وی همچنین گفت: این نشان می‌دهد که تحوّل عمیق فرهنگی - اعتقادی در نسل بعد از انقلاب به وجود آمده است. به علاوه، رغبت جوانان به دین، به هیچ روی کاهش نیافته است. کرمان: نخستین گروه از زائران کرمان روز ۲۴ / ۱۰ / ۸۲ به سوی مدینه پرواز کردند. آقای اسماعیلی مدیر حج و زیارت این استان اعلام کرد: زائران کرمان ۳۹۶۰ نفر هستند که با ۱۷ پرواز و در مدت ۱۲ روز به عربستان اعزام می‌شوند. آمار زائران استانها بر حسب اعلام سازمان حج عبارت است از: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۴۷ تهران: ۱۹۷۳۲ خراسان: ۱۱۷۱۸ اصفهان: ۸۹۸۹ آذربایجان شرقی: ۵۵۳۲، فارس: ۵۴۳۸ مازندران: ۵۳۴۴ خوزستان: ۵۱۲۲ کرمان: ۳۸۲۰ همدان: ۲۵۰۰ آذربایجان غربی: ۲۳۴۰ قم: ۲۲۰۹ گلستان: ۲۱۳۵ یزد: ۱۸۴۷ مرکزی: ۱۷۶۵ زنجان: ۱۷۲۰ لرستان: ۱۴۹۰ اردبیل: ۱۲۶۴ قزوین: ۱۲۳۶ گیلان: ۱۱۹۳ سمنان: ۱۱۸۵ سیستان و بلوچستان: ۱۱۴۹ بوشهر: ۸۶۵ کرمانشاه: ۸۳۵ کردستان: ۸۲۴ هرمزگان: ۷۳۶ چهارمحال و بختیاری: ۵۲۸ کاشان: ۴۱۸ ایلام: ۱۵۲ کهگیلویه و بویر احمد: ۱۳۲ دستگاه‌های اجرایی: ۱۷۰۷ جمع کل زائران ایرانی: ۹۳۵۶۵ زائران افغانی و عراقی اعزامی از ایران: ۲۱۴۱

کاروان ویژه جانبازان

یکی از کاروانهای ویژه حج، کاروان جانبازان است که هر ساله روی رقم ۲۰۰ نفر دور می‌زند. این کاروان در سال جاری ۱۹۸ نفر است که ده خدمه و یک روحانی دارد. مدیر کاروان «مجید درزی» است که خودش نیز جانباز است. روحانی کاروانشان آقای راشد یزدی است که همواره روحانی کاروان خانواده شهدا و جانبازان بوده است. ایشان از سال ۱۳۷۲ تا امسال روحانی ثابت کاروان جانبازان بوده‌اند. در واقع از سال ۷۲ به این سو کاروان ویژه جانبازان به راه افتاده است. آقای راشد یزدی فرمودند: امسال ۷۵ زائر ویلچری در این کاروان هست که تاکنون سابقه نداشت. دوپزشک و یک ویلچرساز هم آنان را همراهی می‌کنند. هشت نفر از این افراد، شیمیایی هستند. مدیریت ثابت این کاروان را طی سه - چهار سال اخیر آقایان مجید درزی و سید محمد حسین هاشمی به صورت یک سال در میان بر عهده دارند. ترکیب این کاروان از تمامی شهرهای کشور؛ از ایلام گرفته تا سرخس، از بندر جاسک تا اردبیل تشکیل می‌دهند. افراد شیمیایی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۴۸ سخت‌ترین وضعیت را دارند. یکی از مشکلاتی که امسال روبه روی این کاروان است، عدم امکان طواف در طبقه همکف است. در جای دیگری، از این مشکل و ابعاد آن یاد کرده‌ایم. کاروان جانبازان روز شنبه ۲۷ دی ماه عازم مکه مکرمه شدند. بر اساس اخبار رسیده، سه ساعت تمام این کاروان را برای کنترل گذرنامه‌ها نگه داشته بودند. این معطلی سبب شد تا کاروان مزبور ساعت ۹ شب تازه به مسجد شجره برسند.

کاروان اساتید

کاروان اساتید، بر اساس پیشنهاد رهبری و با تلاش دفتر نهاد نمایندگی ولی فقیه در دانشگاه‌ها تأسیس گردید. بر اساس برنامه‌ریزی صورت گرفته، هر سال با قرعه کشی از هر دانشگاه، از میان علاقمندان دو استاد انتخاب شده و توفیق تشرّف به حج را پیدا می‌کنند. روحانی این کاروان جناب حجت‌الاسلام و المسلمین سید محمد ابوترابی است که خود برنامه‌ریزی این کاروان را بر عهده دارد. امسال هم این کاروان در مدینه حضور یافته و آقای دکتر توفیقی وزیر محترم آموزش عالی نیز در آن حضور دارد. افزودنی است که کاروان اساتید در مدینه، دیداری از کتابخانه مسجد النبی صلی الله علیه و آله داشتند و با دیدن از محدودیت اعمال شده در آنجا سخت شگفت زده شدند.

کاروان خانواده شهدا

کاروان خانواده شهدا متشکل از ۲۰۰ زائر، از جمع پدران و مادران شهدای انقلاب اسلامی است. مدیر این کاروان حاج «محمد حائری» می‌باشد که چند سالی است توفیق مدیریت این کاروان به عهده وی گذاشته شده است. بنیاد شهید برای حج امسال سه کاروان به سرزمین وحی اعزام کرده است. کاروان ۱۷۷۲۰ از شنبه به مدینه وارد شده، کاروان دیگری در روزهای آینده به شهر پیامبر می‌رسد و یک کاروان نیز مدینه بعد است. بنیاد شهید برای خانواده‌های شهدای این سهمیه را قائل شده که آنها را در ازای پرداخت کامل هزینه سفر، خارج از نوبت به حج اعزام با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۴۹ می‌کند. هزینه امسال هر زائر میان یک میلیون و ۳۵۰ هزار تا یک میلیون ۶۹۰ هزار تومان محاسبه شده است. حاجیان کاروان ۱۷۷۲۰، هر کدام یک میلیون و ۵۴۸ هزار تومان پرداخت کرده‌اند.

بعثه‌های حج شیعی

مجموع بعثه‌های موجود در حج امسال، به ضمیمه بعثه مقام معظم رهبری، به چهارده می‌رسد. بعثه حضرت آیت الله اردبیلی؛ سید علی اردبیلی، سید ابراهیم سید حاتمی، سید محمد رضا هاشمی تنکابنی، مهدی مهدوی، شیخ عباس ظهیری، رسول عنوز، علی خزدوز. بعثه حضرت آیت الله بهجت؛ ارکان این بعثه عبارتند از: حضرات آیات محفوظی، سید محسن خرازی، قرهی و حجج اسلام: سید باقر خرازی، محمد حسن قرهی و حسین بهشتی فر. بعثه حضرت آیت الله تبریزی؛ شیخ جعفر رهبر سعادت، محمد مشکاتی، محمد باقری، میر آقا سیدی، حسین وحیدی پور، محمد تقی شهیدی، عبدالرضا تاجبخش، مهدی گنجعلی، مهدی باغی، عبدالله احمدی، علی اوسطی. بعثه حضرت آیت الله حائری؛ آیت الله سید کاظم (طیب زاده، مشهور به) حائری، سید محمد حسین (طیب زاده) حائری، شیخ اصغر مسلمی کاشانی. بعثه حضرت آیت الله حکیم طباطبایی (محمد سعید)؛ سید ریاض حکیم، سلمان فخرالدین، عباس مغیثی، جعفر عبادی، سید محمد قاضی تبریزی. بعثه حضرت آیت الله سیستانی؛ این بعثه، هر سال توسط حضرت حجت الاسلام و المسلمین سید جواد شهرستانی، داماد و نماینده ارشد معظم له اداره می‌شود و شماری از علما در آن حضور دارند. افراد حاضر در این بعثه، در سال جاری عبارتند از: حضرات آیات و حجج اسلام: سیدان، اشرفی شاهرودی، سید علی حائری، مهدی مروارید، محمد حسین اشعری، سید علی شهرستانی، مصطفی ذاکری هرنندی، محمد مهدی نجف، سید احمد رکنی حسینی، سید محمد علی ریانی، کاظم و احسان و حسن، محمد با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۵۰ جواهری، سید محمد مدنی. بعثه حضرت آیت الله شاهرودی؛ حضرات آیات و حجج اسلام: سید مصطفی و حسین شاهرودی، سید علی نقی نجفی اردبیلی، سید جعفر و سید علی علم الهدایی، سید محمد تقی حشمت الواعظین، شیخ محمد رحمتی، شیخ محمد ابراهیم ربانی، سید حسین مرتضوی شاهرودی، سید محمد کاظم شاهرودی، سید محمد تقی اردبیلی. بعثه حضرت آیت الله شبیری زنجان؛ حضرات آیات و حجج اسلام: افتخاری، علوی سبزواری (شریعتمداری)، سید محمد، احمد و علی شبیری، شیخ محمد قائنی، شیخ اسدالله جوانمردی، شیخ محمد مؤمنی، سید عبدالله صفوی، شیخ محمود خلیلی. بعثه حضرت آیت الله صافی؛ حضرات آیات و حجج اسلام: تیری، ثابتی، سید جواد گلپایگانی، محمد حسن صافی، ادیب شیرازی، علی نکونام، سید حسن قمی، مصیبی، بعثه حضرت آیت الله فاضل لنکرانی؛ اعضای این بعثه عبارتند از: حضرات آیات: شیخ علی پناه اشتهاردی، غلامرضا صلواتی و حجج اسلام جواد فاضل، عطائی اصفهانی، سید محمد جواد رکنی، ملکا، احمدی فروشانی، اسدی طوسی، علی ایمانی، محمد جواد انواری، میر محمد علی غروی. بعثه حضرت آیت الله مکارم شیرازی؛ حضرات آیات و حجج اسلام: اسدالله ایمانی، علی نظری منفرد، عبدالکریم بی آزار شیرازی، محسن محدث زاده قمی، سید محمود وزیری، مسعود مکارم، علی رضا حدائق، محمد باقر بنی سعید لنگرودی. بعثه حضرت آیت الله نوری همدانی؛ سید مرتضی صالحی خوانساری، سید مرتضی موسوی کوشکی اصفهانی، حسین شریعتی، مهدی فیض قمی، محمد علی محمدی، ذکر الله احمدی، اسماعیل معزی. بعثه حضرت آیت الله وحید خراسانی؛ محسن وحید، محمد اسماعیل وحید،

علی کرباسی، سید علی میلانی. چند نفر از علما نیز از طرف آیت‌الله سید عزالدین زنجانی، همراه کاروانی از زنجان، که بیشتر مقلدین ایشان از آن نواحی است، به عنوان بعثه ایشان در حج امسال حضور دارند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۵۱ علاوه بر بعثه‌های پیشگفته، که ترتیب کارها و برنامه اعزام آنها از ایران، به وسیله سازمان حج و زیارت جمهوری اسلامی و بعثه مقام معظم رهبری صورت گرفته، چندین بعثه دیگر هم وجود دارد که متعلق به حضرات آیات: محمد حسین فضل‌الله، سید صادق شیرازی، محمد تقی مدرّسی، شیخ جعفر بشیر نجفی و بعثه مرحوم سید عبدالله شیرازی است.

دیدار اعضای بعثه‌ها با نماینده ولی فقیه

روز سه شنبه، ۲۳ دی، ساعت ۸/۵ صبح، شماری از اعضای محترم بعثه‌های مراجع، برای دیدار با نماینده ولی فقیه، به بعثه مقام معظم رهبری آمدند. در این دیدار برخی از میهمانان بعثه، از جمله حضرات آیات و حجج اسلام: بهشتی، واعظی، صدیقی، صادقی رشاد، قاضی عسکر، مصلحی، قرائتی، عرب، اوسطی و نیز رییس سازمان حج و زیارت، جناب آقای زرهانی نیز حضور داشتند. بعثه‌های ملاقات کننده با نماینده ولی فقیه، به ترتیب عبارت بودند از: - بعثه حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی، متشکل از حضرات آیات و حجج اسلام: جواد گلپایگانی، محمد حسن صافی، نکونام، مصیّب و قمی. - بعثه حضرت آیت‌الله فاضل، که اعضای آن عبارت بودند: از حضرات آیات و حجج اسلام شیخ علی پناه اشتهاردی، صلواتی، عطایی اصفهانی، رکنی و انواری. - بعثه حضرت آیت‌الله سیستانی، که اعضای آن عبارت بودند از: حجت‌الاسلام و المسلمین شهرستانی و حجج اسلام: سیدان، اشعری، نجف، طباطبایی، اشرفی شاهرودی، سید علی شهرستانی، حیدری و کاظم و احسان جواهری. - بعثه حضرت آیت‌الله شبیری، چهارمین گروه ملاقات کننده بودند که اعضای آن به جز حجت‌الاسلام و المسلمین آقای سید محمد شبیری، عبارت بودند از آقایان افتخاری و ... آخرین گروه دیدار کننده در روز سه شنبه، اعضای بعثه آیت‌الله مکارم شیرازی متشکل از حجج اسلام آقایان نظری منفرد، بی‌آزار شیرازی، آقازاده آیت‌الله مکارم، و سید علی وزیری بودند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۵۲ صبح روز چهارشنبه نیز چندین دیدار با نماینده ولی فقیه، به ترتیب زیر انجام گرفت: - بعثه آیت‌الله بهجت، حضرات آیات و حجج اسلام: محفوظی، سید محسن خرازی، سید باقر خرازی، آقازاده آیت‌الله قرهی. - بعثه حضرت آیت‌الله نوری همدانی، آقایان: صالحی خوانساری، شیخ اسماعیل معزی ملاپیری، سید مرتضی موسوی اصفهانی و فیض. - بعثه حضرت آیت‌الله اردبیلی، آقازاده ایشان به همراه آقایان مهدوی، تنکابنی و هاشمی تنکابنی. - بعثه حضرت آیت‌الله حائری، که عبارت بودند از اخوی ایشان، آقا سید حسین حائری و آقای مسلمی کاشانی. عصر روز چهارشنبه ۲۴ دی ماه، اعضای چند بعثه دیگر، به دیدار نماینده ولی فقیه آمدند: - بعثه آیت‌الله سید محمد سعید حکیم. - بعثه آیت‌الله شاهرودی، که متشکل بود از فرزند ایشان سید مصطفی و تنی چند نفر دیگر از علما از جمله آقای حشمت الواعظین و اردبیلی. - بعثه حضرت آیت‌الله تبریزی، که شامل آقازاده ایشان، آقایان شهیدی و مشکات اصفهانی بود. در این ملاقاتها به جز دیدارهای دوستانه، که بازدید هم دارد، برخی از مسائل جاری و نیز نکاتی فقهی مورد بحث قرار می‌گیرد. امسال به دلیل حضور شصت درصدی زائران در منطقه مرکزی مدینه، آمد و شد آنان به دفاتر بعثه، که در محله عزیات است، دشوار می‌باشد. قرار بر این شد که برای سالهای بعد در این زمینه چاره‌اندیشی شود.

برنامه‌های آموزشی روحانیون در ایام اقامت در مدینه

تعدادی از روحانیون، برای نخستین بار، امسال امکان تشرّف به حجّ تمتّع پیدا کرده‌اند. این افراد به عنوان معین روحانی کاروان اعزام شده‌اند (با سابقه دست کم یکبار با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۵۳ عمره) و طبعاً هنوز تصوّر روشنی از شهر مدینه ندارند. برای این کار، برنامه روزانه‌ای برای زیارت دوره، جهت آموزش آنان در نظر گرفته شده است. راهنمای این برنامه، حجت‌الاسلام

والمسلمین جناب آقای سید عبدالفتاح نواب است که در ایام عمره، مسؤولیت دفتر نمایندگی بعثه مقام معظم رهبری را در عربستان بر عهده دارد. این زیارت دوره که از ساعت ۲/۵ بعد از ظهر تا مغرب ادامه می‌یابد، از مسجد الإجابہ آغاز شده، سپس به محل سقیفه بنی ساعده، در ابتدای شارع سلطانه، بعد از آن به سمت مسجد درع و مستراح رفته از آنجا عازم احد می‌شوند، سپس به سمت عریض رفته و از آنجا به سمت مسجد بنی قریظه و بعد به مشربہ ام‌ابراهیم، باغ سلمان، مسجد جمعه و مسجد قبا می‌روند. در آخر از مسجد شجره و ایبار علی علیه السلام دیدار کرده، از سمت وادی عقیق باز می‌گردند و به سراغ مسجد سقیّا رفته و از کنار مسجد غمامه در وقت نماز مغرب، به مسجد النبی باز می‌گردند. این زیارت دوره، که ضمن آن، از اماکن بسیاری دیدار به عمل می‌آید، می‌تواند تصویری نسبتاً روشن از مدینه در اختیار روحانیون و معین‌ها قرار دهد. آقای نواب همین روش را در ایام عمره در مکه دارند و ضمن زیارت دوره‌ای که روزانه به محل‌های مختلف می‌باشد، بسیاری از اماکن مکه و نیز نوعی دید جغرافیایی از شهر و امکانات آن را در اختیار زائران می‌گذارند. برنامه زیارت دوره‌ای مکه برای روحانیون، بدین ترتیب بود: روزهای شنبه: جعرانه، یکشنبه و سه شنبه: شهدای فح، حدیبیه، موزه حرمین شریفین، محل بافتن پرده کعبه، پنج شنبه: صبح صعود به کوه ثور و بعد از ظهر: دیدار از مشاعر مقدسه. این اقدام سبب شد که روحانیون با منطقه حدیبیه بیشتر آشنا شوند و طی عمره سال گذشته، نزدیک به بیست هزار نفر در مسجد حدیبیه برای عمره مجدد، محرم شدند. همچنین حدود هزار نفر نیز در مسجد جعرانه محرم شدند. برنامه زیارت دوره در ایام موسم و غیر موسم، که سه سال است اجرا می‌شود، تقریباً اکثر سه هزار روحانی مرتبط با شبکه حج و زیارت از این برنامه‌ها استفاده کرده‌اند. در این زمینه، حتی افرادی که سالها مشرف شده بودند، از این برنامه استقبال زیادی کردند و مقید بودند در این زیارت دوره شرکت کنند.

وظایف روحانی کاروان

طی سالهای گذشته و پس از مشاوره‌های فراوان، وظایفی که برای روحانی کاروان تعیین شده و روحانی بر اساس آنها ارزیابی می‌شود، بیان مطالب زیر است: مناسک حج اسرار و معارف حج تاریخ اسلام احکام ویژه بانوان تصحیح قرائت و تلبیه تشریح اماکن مکه مکرمه همراهی در زیارات و بازدید اماکن برگزاری برنامه عرفات همراهی با زائران در وقوف مشعر الحرام همراهی با زائران در رمی جمرات نظارت بر حسن انجام قربانی همراهی با زائران در بیتوته شب ۱۱ و ۱۲ نظارت بر اعمال مکه مکرمه همراهی با زائران در برنامه ختم و قرائت قرآن مساعدت و راهنمایی زائران معذور در اعمال اداره کمیته فرهنگی کاروان پاسخ به شبهات تکمیل دفترچه مراقبت اعمال برگزاری مراسم اعیاد و وفیات ارزیابی روحانی بر اساس موارد پیشگفته، از چندین طریق صورت می‌گیرد. یک مورد مربوط به رابطین است که در جای دیگر شرح آن گذشت. علاوه بر آن، چندین فرم دیگر در این باره وجود دارد که عبارتند از: فرم ارزیابی عملکرد روحانی توسط معین کاروان با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۵۵ فرم ارزیابی مدیر از خدمات فرهنگی روحانی کاروان فرم ارزیابی عملکرد معین توسط روحانی کاروان در یک مورد هم فرمی را روحانی کاروان در ارزیابی کار مدیر می‌بایست پر کند که پر کردن آن نیز از وظایف روحانی محسوب می‌شود.

بخش رابطین در معاونت امور روحانیون

هر سال تعدادی از روحانیون ورزیده و مجرب به عنوان رابط میان معاونت امور روحانیون با کاروانها انتخاب می‌شوند. در واقع یکی از امور اساسی در حج، انجام درست مناسک حج توسط زائران است که این امر زیر نظر روحانیانی که همراه کاروانها اعزام می‌شوند، انجام می‌گیرد. در این زمینه، روحانیون موظف هستند تا پیش از اعزام، جلسات توجیهی و آموزشی را که نباید کمتر از ده جلسه باشد، داشته باشند و ضمن شناسایی زائران و شناخت نقاط قوت و ضعف آنان، اعمال و مناسک حج را تبیین

کنند. پس از ورود به مدینه و مکه، می‌بایست به‌طور مرتب برنامه‌های آموزشی را ادامه داده و آموزشهای لازم را به آنان ارائه کنند تا مشکلی در انجام وظایف دینی زائران پیش نیاید. برای نظارت بر حسن انجام کارهای روحانیون در کاروانها، هم در ایران و هم در حرمین شریفین و همراهی آنان با زائران و برگزاری جلسات توجیهی و آموزشی، گروه رابطین در معاونت امور روحانیون به وجود آمده است. برای انتخاب روحانیون رابط، آیین‌نامه مدون و مصوبی وجود دارد که شرایط خاصی را برای رابط در نظر گرفته است. از آن جمله است داشتن دست کم هفت سفر حج یا عمره به عنوان روحانی. رابطین که از میان روحانیون با تجربه در امر حج انتخاب می‌شوند، در دو نوبت ضمن سرکشی به کاروان و گفتگو با زائران، مدیر و روحانی، به بررسی عملکرد روحانی کاروان پرداخته و نظریات آنان را به معاونت امور روحانیون منتقل می‌کنند. این سابقه در پرونده روحانی نگهداری می‌شود تا نقاط قوت و ضعف هر روحانی روشن شده و نسبت به اعزام وی در نوبتهای آینده و نیز رفع نواقص مدیریتی وی، اقدام شود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ۱۵۶ برای ایجاد وحدت رویه در ارزیابی روحانی و رسیدن به واقع، آیین‌نامه ویژه‌ای با عنوان «دستور العمل ارزیابی عملکرد روحانیون حج و عمره» تدوین شده که محصول تجربیات رابطین بوده و در اختیار آنان است. این آیین‌نامه سبب می‌شود تا در ارزیابی‌ها به صورت سلیقه‌ای رفتار نشود. در ضمن تجربیات برخی از روحانیون در طول سفر، از طریق رابطین به‌بعثه و از آنجا به کل تشکیلات کاری روحانیت در حج منتقل می‌شود تا آنان هم از این تجربه استفاده کنند. به‌طور معمول هر یک از روحانیون رابط، برای بررسی وضعیت ۵۰ روحانی در مدینه و به همین تعداد در مکه، ایفای مسؤلیت می‌کند. ارزیابی معمول بر اساس فرم مشخصی صورت می‌گیرد که رابط در بیست زمینه گوناگون، به روحانی نمره می‌دهد. این مسائل مربوط به رسیدگی به امور دینی زائر، آموزش مناسک، ابتکار و نوآوری، معرفی اماکن مکه و مدینه، همراهی با زائران در مکه و مدینه و مسؤلیت پذیری، مردم‌داری و حسن معاشرت با زائران، قدرت بیان و سخنوری، التزام عملی به مواضع نظام، رعایت شؤون روحانیت، استفاده صحیح از اوقات فراغت زائران، مدیریت و نظم و انضباط در کار، توانایی جسمی، التزام عملی به سیاستهای بعثه و هماهنگی با مسؤولان و حضور در جلسات، ویژگی خاص مانند آشنایی با زبانهای خارجی و غیره، نظریات مدیر در باره روحانی، میزان موفقیت در تشکیل جلسات قبل از عزیمت، میزان موفقیت در سازماندهی گروه ارشاد و نظریه زائران در باره روحانی و در نهایت شایستگی یا عدم شایستگی این روحانیون می‌باشد. گروه رابطین هر روز صبح، ساعت ۷/۵ در حضور معاونت امور روحانیون تشکیل جلسه می‌دهد و علاوه بر صحبت در باره مشکلات فرهنگی و امور روحانیون، مشکلات اجرایی هم که در طول سرکشی به کاروانها یا شرکت در جلسات روزانه ستادهای منطقه‌ای به دست می‌آورند، مورد بحث قرار می‌دهند. جمع‌بندی این مطالب به نظر مسؤولان می‌رسد تا آنان در باره رفع این مشکلات تصمیم‌گیری کنند. رابطین، افزون بر وظیفه ارزیابی، به عنوان نماینده بعثه مقام معظم رهبری، برای سرکشی به کاروانها رفته و ضمن ابلاغ سلام سرپرست حجاج ایرانی به زائران و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۵۷ کارگزاران حج، چنانکه در رابطه با مسائل فرهنگی مشکلاتی وجود داشته باشد، راهنمایی‌های لازم را به اعضای شورای فرهنگی هر کاروان می‌کنند. فشرده تجربیات رابطین در این بررسی‌ها و ارزیابی‌ها، هر چند سال یک‌بار، تحت عنوان «آزموده‌ها» به چاپ می‌رسد و در اختیار تمامی روحانیون قرار می‌گیرد. امسال چهارمین شماره آزموده‌ها توسط معاونت امور روحانیون در ۱۳۰ صفحه انتشار یافته که حاوی مهم‌ترین تجربه‌های روحانیون در زمان عمره و حج جمع می‌باشد. این نکات بیشتر جنبه کاربردی داشته و رعایت آنها توسط روحانیون، به بهبود امر برگزاری مناسک کمک می‌کند. بر اساس تجربیات گذشته، اکنون معاونت امور روحانیون در حال بازبینی مجدد مسائل مربوط به ارزیابی روحانیون و امور مربوط به رابطین است. هدف آن است که کارنامه عملی یک روحانی در جنبه‌های گوناگون مثبت و منفی، در اختیار خود وی قرار گیرد تا برای رفع اشکالات تلاش کند و در صورتی که کار وی مثبت است، مورد تشویق قرار گیرد.

روحانیون در آغاز ورود به مدینه یا مکه، طی فرم تقسیم کار و اعلام ورود که در ایران به آنان داده شده است، ورود خود را به معاونت امور روحانیون اعلام کرده و شیوه تقسیم کار میان خود و معین و نیز خانم معین (اگر در کاروان حضور دارد) را اعلام می‌کنند. طبیعی است براساس اعلام خود آنها، فعالیت‌های بعدی ایشان ارزیابی خواهد شد. بر اساس همین فرمها از وجود آنان در مسجدالحرام یا صفا و مروه برای پاسخگویی به مشکلات زائران استفاده می‌شود. هر روحانی دست کم یکبار طبق نوبت در اماکن مزبور حضور می‌یابد. علاوه بر آن، برای شرکت در جلسات مناسک، که روزانه با حضور شورای استفتا برگزار می‌شود، ثبت نام می‌کنند. افزون بر آن، جهت برنامه‌ریزی و هماهنگی دیدار از اماکن، ویژه روحانیون که توسط حجت الاسلام و المسلمین نواب برگزار می‌شود، ثبت نام به عمل می‌آید. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۵۸ در صورتی که روحانی خود را پیش از آن، به عنوان روحانی زبان‌دان معرفی کرده و در این باره توجیه شده است، ورود خود را به مسؤول مربوط اعلام و شرح وظایف خود را دریافت می‌کند.

شیوه انتخاب روحانیون نخبه

هر سال پس از ارزیابی کار روحانیون توسط رابطین، آنان موظف هستند از منطقه خودشان (که به‌طور معمول و متوسط پنجاه نفر را ارزیابی می‌کنند) روحانی برتر را برگزینند و معرفی کنند. فعالیت‌های روحانی برگزیده، در ارتقای بنیه معنوی و فرهنگی زائران باید قابل توجه بوده و رضایت درصد بالایی از آنان را به دست آورده باشد. ۲۲ رابط، هر یک سه روحانی را معرفی می‌کنند. در جلسه رابطین، رابط در مورد روحانی نمونه و برتر و ویژگی‌ها و علل معرفی آنها به این عنوان، دفاع می‌کند و پس از اظهار نظر سایر رابطین، در باره انتخاب آنها رأی‌گیری می‌شود و افرادی که حایز بیشترین امتیاز شده‌اند، به عنوان روحانی برتر معرفی می‌گردند. از این افراد در تصمیم‌گیری‌ها و کمیته‌های برنامه‌ریزی استفاده شده و تسهیلاتی برای اعزام‌های بعدی آنان انجام می‌شود. از جمع روحانیون، کسانی که دارای مدارج علمی بالا هستند و یا آثار شناخته شده‌ای دارند یا آنکه عضو هیأت علمی دانشگاهها و مراکز آموزش عالی می‌باشند، کسانی به عنوان «روحانی نخبه» انتخاب می‌شوند. از این افراد هم در مورد «فکرسازی» در امور روحانیون استفاده می‌شود.

آغاز به کار بعثه مقام معظم رهبری در مدینه

چندین سال متوالی است که بعثه حج جمهوری اسلامی ایران در ساختمان قصرالدخیل، در ابتدای شارع امام علی بن ابی طالب علیه السلام (باب‌العوالی سابق)، استقرار می‌یابد. این هتل، که در طول سال نیز مورد استفاده زائران ایرانی است، در ایام حج محل استقرار بعثه رهبری همراه با تمامی زیر مجموعه‌های آن، شامل دستگاه اجرایی، ستاد مدینه و دیگر مراکزی است که کار خدمات رسانی را به زائران را انجام می‌دهند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۵۹ امسال نخستین گروه از افراد بعثه رهبری، در تاریخ ۱۲/۱۰/۸۲ متشکل از ۱۲ نفر از کارکنان روابط عمومی، به ضمیمه افرادی از دبیرخانه، کارکنان واحد انتظامات از ایران، به مدینه منتقل شده و از روز بعد فعالیت خویش را آغاز کردند. به مرور روزهای بعد شمار دیگری از افراد بعثه عازم مدینه شده و به تدریج موقعیت هتل را برای استقرار واحدهای مختلف آماده کردند. یکی از بهترین اقدامات روابط عمومی، تزئین فرهنگی بعثه مقام معظم رهبری است که لازم است تا در شأن نظام جمهوری اسلامی باشد. آذین‌بندی دیوارها با آیات و احادیث و اشعار و کلمات گهربار امام و رهبری در ارتباط با حج، به گونه‌ای است که هر کدام می‌تواند اندیشه و فکری را در ذهن مخاطبان تداعی کند. امسال چندین نقاشی زیبا که در آن، اماکن شریف مکه و مدینه به تصویر کشیده شده، در جای‌های مختلف بعثه نصب گردیده، که افزون

بر بُعد هنری، به گسترش فضای روحانی بعثه کمک می‌کند. روابط عمومی همچنین برای مراکز کاروانها نیز اوراق و تراکتهای تبلیغاتی متناسب با زیارت و حج را تدارک دیده که به مرور در روزهای نخست آماده شده و به محل کاروانها فرستاده می‌شود تا در آنجا نصب گردد. تدارک نیازها، وسایل و امکانات لازم برای جلسات سخنرانی و نیز برنامه‌ریزی برای روز ورود نماینده مقام معظم رهبری، از دیگر فعالیت‌هایی است که عمدتاً بر عهده روابط عمومی است. نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی، امسال روز شنبه، ۲۰ دی ماه (۱۳۸۲ ش.) به همراهی جمعی از مسؤولان بعثه رهبری وارد مدینه منوره شد و مورد استقبال قرار گرفت. (تصویر ۳-۴)

ملاقات رییس سازمان حج و زیارت با امیر مدینه

جناب آقای زرهانی، رییس سازمان حج و زیارت، روز یکشنبه، ۲۱ دی ماه با امیر مقرن، حاکم مدینه ملاقات کردند. در این دیدار که آقای مهدی امینیان، رییس ستاد مدینه نیز حضور داشت، آقای زرهانی از کمک‌های بشردوستانه عربستان سعودی به زلزله‌زدگان بم تشکر کرد و خواستار تسهیلات بیشتر برای زائران ایرانی و اجازه ورود با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۶۰ هواپیماهای ایرانی به فرودگاه مدینه شد. امیر مدینه هم ضمن عرض تسلیت به دولت و ملت ایران، به خاطر زلزله بم، گفت: ما بر اساس وظایف اسلامی خود در کنار دولت و ملت ایران هستیم و می‌کوشیم تا از همه امکانات، برای حل مشکلات زائران ایرانی استفاده کنیم تا آنان با خاطره‌ای خوش به میهن خود بازگردند. امیر مدینه افزود: امیدوارم پس از تجهیز بیشتر فرودگاه مدینه، اجازه فرود هواپیماهای ایرانی هم داده شود. در این دیدار امیر مدینه با اشاره به اینکه «ما همه، سرنشینان یک کشتی هستیم و دشمن مشترک داریم»، تأکید کرد: «کسانی می‌خواهند نظم و انضباط و امنیت ما را بهم بریزند که به ضرر همه ما خواهد بود. شما به زائران خود توصیه کنید بهانه به دست دشمن ندهند تا امنیت حفظ شود.» آقای زرهانی پس از اظهار نظر وی گفت: «این کشتی سفینه‌النجاء است و با درک درست شرایط، تلاش می‌کنیم به گونه‌ای عمل کنیم که مشکلی برای شما پیش نیاید.» سپس امیر افزود: «ما وظیفه خود می‌دانیم که از تمامی امکانات استفاده کنیم تا زائران ایرانی سلامتشان حفظ شود. به نظر ما ایرانی‌ها نظم و انضباط بسیار خوبی دارند.» وی تأکید کرد: «روابط ما رو به توسعه است و در آینده به هم نزدیکتر خواهیم شد.» آقای زرهانی نیز افزود: «ما دشمن مشترک داریم؛ هم در داخل جهان اسلام و هم بیرون، بنابراین، باید روابط خود را مستحکم‌تر کنیم.» مقرن گفت: «تفاوت من با شما این است که شما سیاسی هستید و من نظامی.» آقای زرهانی در پاسخ گفت: «من فرهنگی هستم.» آقای زرهانی پس از ملاقات اظهار داشت: «هنگام ورود ما به محل ملاقات، امیر مقرن مشغول نماز بود و وقتی نام حضرت محمد صلی الله علیه و آله برده شد، او نیز مانند ما شیعیان صلوات فرستاد.» خبر این دیدار را روزنامه عکاظ چاپ عربستان هم منعکس کرد. به نوشته این روزنامه، مقرن در این دیدار گفت: همکاری و انضباط حجاج ایرانی در مراسم حج، بسیار عالی و بی‌نظیر است و در حقیقت حجاج ایرانی نمونه‌ای برای تمامی کشورهای جهان هستند.» وی افزود: «من علاوه بر اینکه از انضباط حجاج ایرانی در موسم حج تشکر می‌کنم، باید با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۶۱ خالص‌ترین تشکرها و سپاسها را به مسؤولان بعثه مقام رهبری و همچنین سفارت ایران در عربستان به دلیل همکاری بسیار نزدیک با ما، تقدیم آنان کنم.» به نوشته روزنامه پیشگفته، امیر مدینه در پایان این دیدار، تأسف عمیق خود را از حادثه زلزله بم ابراز نمود.

ملاقات مسؤولان ستاد مدینه با نماینده ولی فقیه

روز شنبه ۲۱ دی ماه، نماینده ولی فقیه به دیدار از ستاد مدینه و واحدهای مختلف متعلق به ستاد مدینه پرداخت و از نزدیک در جریان کارهای جاری آنان قرار گرفت. به دنبال آن، در روز دوشنبه، ۲۲ دی ماه، نماینده ولی فقیه در دیدار با رییس سازمان حج و

مسئولان ستاد مدینه تأکید کرد: «جلب رضایت زائران خانه خدا یک اصل برای تمامی دست اندکاران حج است.» آقای ری شهری با ابراز رضایت از عملکرد ستاد مدینه، و اینکه تاکنون مسائل پیش‌بینی شده در ارتباط با مسکن و حمل و نقل و تغذیه زائران، بدون مشکل پیش رفته است، گفت: «باید تلاش شود تا تمامی زائران از تشکیلاتی که منسوب به رهبری نظام اسلامی است، راضی باشند.» ایشان با آرزوی توفیق برای رییس سازمان حج و زیارت که امسال برای نخستین بار در این سمت خدمت می‌کند، گفت: «کارهای اصلی حج در سال جاری در پیش است و باید بر اساس تجربیات گذشته از هم اکنون آمادگی لازم وجود داشته باشد.» ایشان تأکید کرد که «در کنار کار، باید خلوص نیت و قصد قربت هم وجود داشته باشد.» آقای زرهانی هم ضمن ارائه گزارشی از کارهای انجام شده، تأکید کرد: «تلاش می‌شود با مجاهدت و پشتکار، رضای خداوند کسب و رفاه زائران تأمین شود.»

جلسات روزانه سخنرانی در بعثه

یکی از کارهای جاری بعثه، دعوت از زائران مختلف برای استماع سخنرانی در محلّ بعثه مقام رهبری است. این جلسات شامل جلسات سخنرانی عمومی و دعای ندبه می‌شود و به تناسب محلّ اجتماعات، برای هر جلسه، تنها از حدود یک هزار نفر دعوت به عمل می‌آید. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۶۲ برای این کار، از میان کاروانهای مختلف، طبق برنامه‌ای که از قبل معین شده، مواردی برای دعوت برگزیده شده و به موقع از آنان دعوت به عمل می‌آید و پس از آنکه مدیر و روحانی، آن را به اطلاع زائران رساندند، به تناسب شروع برنامه‌ها که برای سخنرانی عمومی ۹/۵ صبح و برای دعای ندبه ۷/۵ است، زائران خود را به بعثه رهبری می‌رسانند. نخستین جلسه بعثه در تاریخ ۲۰/۱۰/۸۲ با سخنرانی نماینده ولیّ فقیه، در سالن اجتماعات بعثه مقام معظم رهبری برگزار شد. در این جلسه پس از تلاوت آیاتی از قرآن کریم و ذکر مناقب اهل بیت علیهم السلام و نیز عرض خیر مقدم، اهداف و رؤوس برنامه‌های حج سال جاری توسط امیر الحاج ایران اسلامی تشریح شد. نخستین جلسه عمومی بعثه، برای شماری از زائران خراسانی، قزوینی و غیره و با سخنرانی حجت‌الاسلام و المسلمین مسعود اوسطی و در حضور نماینده ولیّ فقیه جناب آقای ری شهری برگزار شد. وی در این سخنرانی با تأکید بر صفت رؤوف و رحیم بودن پیامبر صلی الله علیه و آله نسبت به مؤمنان، به بیان ویژگی‌های آن حضرت پرداخت و از زائران مدینه خواست تا با توشه برگرفتن از معنویت و صفای مدینه، خود را مهیای حج ابراهیمی کنند. در جلسه دیگری (در تاریخ ۲۲/۱۰/۸۲) که حجت‌الاسلام و المسلمین قرائتی در آن به سخنرانی پرداخت، شماری از زائران خوزستانی به بعثه مقام معظم رهبری دعوت شده بودند. محور این سخنرانی توجه دادن زائران به معصومین مدفون در مدینه، که شش تن هستند بود و اینکه جلب توجه یکی از شش معصوم مدینه برای حلّ مشکلات کافی است، به شرط آنکه همراه با معرفت باشد. وی عنصر اصلی تصمیم‌گیرنده را برای انسان، نه محیط، بلکه جوهره وجودی خود انسان دانست و از زائران خواست تا از فرصت به‌دست آمده استفاده کنند و با کشف جوهر وجودی خود، به بررسی اعمال و رفتارهای گذشته خود بپردازند. در این مجالس، مدّاحان بعثه که به‌طور معمول از میان مدّاحان خوب انتخاب می‌شوند، دقایقی را به نوحه‌سرایی می‌پردازند. صبح روز ۲۳/۱۰/۸۲ جمع فراوانی از زائران ایرانی در محلّ بعثه حاضر شدند تا به سخنرانی حجت‌الاسلام و المسلمین کاظم صدیقی گوش فرا دهند. وی با بیان اینکه حیات ازلی تنها از آن خداوند است و انسانها همگی مرگ را تجربه خواهند کرد، به با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۶۳ زائران توصیه کرد که پیش از مرگ، از پیامبر صلی الله علیه و آله، فاطمه زهرا علیها السلام و امامان علیهم السلام شفاعت بگیرند. او همچنین افزود: «تشرّف به حج، به معنای پذیرفته شدن از سوی این بزرگواران است، لذا شناخت کامل انسان نسبت به مقام والای آنان، از اهمیت فراوانی برخوردار است.» وی روی صفت مهربان بودن پیامبر صلی الله علیه و آله تکیه کرد و از اخلاق مثبت آن حضرت در برخورد با همه مردم، به‌طور برابر یاد کرد. وی از زائران خانه خدا خواست تا از فرصت حج نهایت استفاده را ببرند و بکوشند پس از بازگشت به وطن، خود را از همه صفات بد دور کنند. صبح روز ۲۴/۱۰/۸۲، جمع

بسیاری از زائران خانه خدا، طبق معمول هر روز، وارد بعثه مقام معظم رهبری شدند تا به سخنرانی حضرت حجت الاسلام و المسلمین اوسطی گوش دهند. در این محفل، که روضه‌خوانی و مداحی نیز می‌شود، آقای اوسطی در باره اخلاق پیامبر خدا صلی الله علیه و آله سخن گفت و اینکه این اخلاق در حدّ یک معجزه عمل کرده است. در این جلسه که نماینده ولی فقیه هم حضور داشت، مدّاحان و نوحه سرایان، آقایان موسوی سجاسی و فراهانی به ذکر مصیبت آل الله پرداختند. علاوه بر این جلسات، آقای قرائتی شبها در ساختمانهایی که چند کاروان در آن اسکان دارند، سخنرانی می‌کند. این سخنرانی‌ها به‌طور معمول با استقبال زائران روبه‌رو می‌شود و از اینکه بعثه، زائران خانه خدا را مورد تفقد خود قرار می‌دهد، بسیار خوشحال می‌شوند. به‌طور معمول، سخنرانی‌ها و مدّاحی‌هایی که در محلّ بعثه برگزار می‌شود، ضبط و تکثیر شده و به صورت نوار صوتی و ویدیویی در اختیار علاقمندان قرار می‌گیرد. امسال در گوشه‌ای از طبقه هم کفِ بعثه، فروشگاه‌های برای ارائه محصولات فرهنگی مختلف که عمده آنها همین نوارهای صوتی و ویدیویی است، راه افتاده است.

زائران ایرانی و تماس با ایران

در طول سالهای گذشته، یکی از دغدغه‌های اساسی مسئولان، فراهم کردن زمینه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۶۴ ایجاد ارتباط میان زائران و خانواده‌های آنان در ایران بوده است. در این باره به جز استفاده از دک‌های مخابرات شهری، طرح‌های مختلفی پیاده و تجربه شده است. امسال با برقراری سرویس تلفن همراه، مشکل بسیاری از زائرانی که تلفن همراه دارند حلّ شده است. به علاوه همراهان آنها هم می‌توانند به نوعی از آن استفاده کنند. خدمات رومینگ تلفن همراه نه تنها در دفاتر تلفنی داخل کشور، بلکه در دفتری که در مرکز بعثه حج مستقر است، قابل ارائه می‌باشد. در این باره به دلیل تفاوت قیمت میان تماس از ایران با عربستان و به عکس، به زائران توصیه شده که از خانواده‌های خود بخواهند که از ایران تماس بگیرند؛ زیرا هزینه آن، از سه تا چهار برابر کمتر است.

«شورای استفتا» یا بخش پاسخگویی به مسائل فقهی در بعثه

یکی از اساسی‌ترین وظایف بعثه‌های مراجع، از جمله بعثه مقام رهبری، پاسخ‌گویی به مسائل فقهی است. امسال هم آیت‌الله سید جعفر کریمی و حضرات حجج اسلام آقایان: محمدی احمدآبادی، محمدحسین فلاح زاده، محمد رضایی و علی مؤمن قمی و مسعود اوسطی، برای پاسخ‌گویی به این مسائل در بعثه رهبری حضور دارند. عمده مراجعین این بخش، روحانیون کاروانها هستند که وقتی با مسأله جدیدی برخورد می‌کنند یا پاسخ پرسش خود را در مناسک موجود نمی‌یابند، به بعثه رهبری و بخش مربوط مراجعه می‌کنند. یکی از کارهای اساسی این بخش آن است که در مقام پاسخگویی به پرسش‌های فقهی جدید، متن سؤالات را تنظیم کرده و طی سال، به گرفتن پاسخ آنها از مراجع می‌پردازند و بعدها در چاپهای جدید مناسک و یا مجله «میقات حج» منتشر می‌شود. در باره بخشی از این پرسشها، بحثهای فقهی در همین دفتر مطرح می‌شود؛ اگر پاسخ صریح یا طریق احتیاط پیدا شد، همان به عنوان مبنای کار و وظیفه مکلف اعلام می‌گردد. در غیر این صورت، به صورت یک فرع جدید برای استفتا از محضر رهبر معظم انقلاب، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای تنظیم و آماده می‌شود. به دلیل تغییر مصادیق برخی از احکام و مفاهیم شرعی، یکی از وظایف مهم این بخش، شناخت دقیق مصادیق جدید و تعیین حدود آن و نیز تطبیق احکام شرعی با این کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۶۵ مصادیق است. یکی از آنها بحث ذبح خارج از مناسک است. اصل مسأله، ذبح در منا بوده و اکنون الزاماً خارج از منا است. بنابر این، وظیفه فقهاست تا حکم مزبور را با شرایط جدید تطبیق دهند. نمونه‌های دیگر، رمی از طبقه دوم و ذبح با استیل است. دو نفر از علمای حاضر در این بخش، هر روز ضمن جلسه‌ای با شرکت برخی از روحانیون کاروانها که در محلّ بعثه مقام رهبری برقرار

می‌شود، شرکت کرده، به پرسش‌های فقهی آنان پاسخ می‌دهند. خود بحث با روحانیون، که درگیر با مشکلات زائران و پرسشهای جدید آنان هستند، بسیار مفید و سودمند است. از فعالیتهای دیگر این بخش، استقرار یکی از افراد در مسجد شجره از آغاز اعزام زائران از مدینه به مکه است، که به هدف پاسخ‌گویی به مشکلات فقهی روحانیون و زائران انجام می‌گیرد. در مکه، تعدادی از علمای این بخش، هر شب، در مسجد الحرام و غالباً در مقابل حجر اسماعیل مستقر می‌شوند تا در دسترس زائران برای پاسخگویی به مشکلات آنان باشند. استقبال از این اقدام، بسیار قابل توجه بوده است. حضور اعضای این بخش، به‌طور مستمر در عرفات و ایام تشریق در منا نیز ادامه دارد. به علاوه در مرحله مدینه بعد، دو نفر از علما همچنان در دفتر شورای استفتا به پاسخ‌گویی ادامه می‌دهند. یکی از نتایج حاشیه‌ای تلاشهای این بخش، مراجعه دقیق به مناسک و تأمل در عبارات آن است که گهگاه به دشواری‌ها و اشکالات موجود در مناسک پی برده و تلاش می‌شود در چاپهای آینده اصلاح شود. به علاوه، برخی از تولیدات فقهی جدید در این ایام، مورد مراجعه علمای این بخش قرار می‌گیرد تا در طول سال آینده چاپ شده و در اختیار علاقمندان قرار گیرد. از مسائل دشوار مطرح شده طی سالهای اخیر، مطالب زیر است: ۱. بحث استظلال در شب و تفاوت فتوا برای شب و روز. ۲. سردی هوا موجب شده است که از ماشین سر باز استفاده نشود. ۳. حرکت کاروانها در شب. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۶۶. ۴. دسترسی نداشتن زائران به ماشین غیر مسقف. این مسائل و مشکلات سبب پدید آمدن دشواریهای زیاد برای مقلدانِ مراجعی شده است که استظلال در شب را جایز نمی‌دانند. به‌طور معمول، راه حل پیشنهادی پرداخت کفاره می‌باشد. یکی از مسائل فقهی، بحث خونریزی زنان در ایام عادت است. مشکلاتی که برای این قبیل زنان وجود دارد، عدم جواز ورود به مسجد الحرام و مسجد النبی و توقف در سایر مساجد است. بسا این گروه از زنان، بیشتر روزهایی که در مدینه هستند، گرفتار باشند (امسال شمار روزهای حضور زائران در مدینه به هشت روز رسیده که برای این زنان هم فرصت اندکی است). بحث دیگر مربوط به این دسته از زنان، طواف و نماز آنان است که باید همچنان در احرام بمانند تا پاک شوند و این، مشقت و سختی زیادی برای آنها است. گاهی هم بر اثر پاک نشدن، وظیفه آنان از «حج تمتع» به «حج افراد» تبدیل می‌شود که شناخت مسائل آن هم برای ایشان دشوار است. بعضی هم برای جلوگیری از خونریزی، از قرص استفاده می‌کنند که خود دشواری‌های فراوان؛ از جمله خونریزی‌های نامرتب را موجب می‌شود کار را مشکل‌تر می‌کند.

اخبار نشریه زائر روزهای ۲۴ دی ماه تا ۲۶

زائر شماره چهارم (۲۴ دی ماه ۱۳۸۲): * تا پایان روز سه شنبه ۲۵۸۹۳ هزار زائر به مدینه وارد شده‌اند. در مصاحبه رییس ستاد مدینه آمده است: بیش از ۳۰٪ از زائرانی که در حال حاضر در مدینه هستند، از وسایل حمل و نقل درون شهری سازمان حج استفاده می‌کنند. این وسایل، کار انتقال آنان از هتل به حرم و به عکس را انجام می‌دهد. این وسایل برای زائرانی است که خارج از محدوده منطقه مرکزی مدینه اسکان یافته‌اند. سه مسیر در منطقه قربان، سالمیه و شارع علی بن ابی طالب در یک سمت و سه مسیر دیگر، در بخش‌های دیگر مدینه است. * در اخبار زائر ۲۴ دی آمده است: نیروهای امدادی در شبانه روز، در خدمت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۶۷ زائران ایرانی هستند تا در صورتی که محل سکونت خویش را گم کردند، آنان را راهنمایی کنند. * تا این تاریخ، تعداد ۳۶۸ هزار زائر وارد عربستان شده‌اند. گفتنی است سال گذشته به‌حسب آماري که در این خبر آمده، یک ۰۰۰ ۹۲۴ زائر موفق به انجام فریضه حج تمتع شده‌اند. * ادامه برخی از مقالات گذشته زائر؛ از جمله «ستارگان بقیع» (در شرح حال ائمه چهارگانه بقیع)، در این شماره آمده است. مقاله‌ای هم در باره مباحله در این شماره درج شده است. * در این شماره، همچنین مصاحبه‌ای با دکتر خزّمشاد، با عنوان «حج و انقلاب» به چشم می‌خورد. افزون بر اینها، چند خبر از تحولات سیاسی جهان هم در این شماره آمده است. زائر شماره پنجم (۲۵ دی ماه ۱۳۸۲): * این شماره حاوی اخبار و مقالاتی است درباره مسائل جاری حج و نیز

اخبارسیاسی. * گزارشی از فعالیتهای بیمارستان هیأت پزشکی ایران در مدینه، که از روز هیجدهم دی ماه افتتاح شده، از مطالب این نشریه است. * گفتگو با حجت‌الاسلام و المسلمین صدیقی در باره دعای کمیل، * گزارشی تفصیلی از مسکن و حمل و نقل زائران در مدینه منوره و مکه مکرمه، * بخش پایانی گفتگو با دکتر خرمشاد در باره حج و انقلاب، مطالب بعدی این شماره زائر است. زائر شماره ششم (۲۶ دی ماه ۱۳۸۲): * مقاله‌ای از استاد نجم‌الدین طبسی با عنوان «فضیلت جمعه و اندیشه مهدویت». * گزارشی از دیدار سرپرست حجاج ایرانی با هیأت پزشکی. * گزارشی از واحد اهل سنت بعثه. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۶۸ * مباحث اجرایی حج تمتع (دومین بخش)، درباره شیوه تأمین مواد غذایی حجاج. * مصاحبه با خانم نجمه خندق، استاد دانشگاه و نابینا، که با کاروان اساتید آمده، حاوی نکات ارزنده‌ای از تلاش‌های یک زن فرهیخته در عرصه فرهنگ و دریافت معنوی ابعاد زیارت توسط اوست. * در این شماره اخباری در باره ایران و عراق، به ویژه اخبار اخیر مربوط به مواضع آیت‌الله سیستانی در ارتباط با بحث انتخابات در عراق.

راه اندازی سایت سازمان حج و زیارت، در باره زائران

در آستانه حج سال ۱۳۸۲ و در آغازین روزهای حج، چند سایت تأسیس شده، که حاوی اطلاعاتی است در باره حج. یکی از این سایتها، متعلق به حوزه نمایندگی ولی فقیه با نشانی [www. Besehsvr. Hadj. ir](http://www.Besehsvr.Hadj.ir) و حاوی چندین نوع اطلاعات است: الف: اطلاعات مربوط به زائران؛ اعم از مشخصات فردی، محل اسکان در مدینه منوره و مکه مکرمه، تاریخ پرواز رفت و برگشت و مشخصات کاروان. ب: پایگاه اطلاع رسانی حج با تغییرات صورت گرفته در سال جاری با امکان جستجو. ج: بعضی از روزنامه‌های صبح و عصر داخل کشور. سایت دیگر مربوط به شرکت هواپیمایی هُما در ایران است که با نشانی hajhoma مشخصات افراد و کاروان و پروازهای آنان را معین کرده است. سومین سایت، با نشانی hadj.ir حاوی بخش‌های مختلفی است که اطلاعاتی در باره مناسک حج، اماکن و آثار و اسرار و معارف حج در اختیار کاربر می‌گذارد. در این سایت تعداد زیادی مقاله و نوشته، که بسیاری از آنها برگرفته از نشریه میقات حج و یا آثار چاپ شده توسط نشر مشعر است، قابل دسترسی می‌باشد.

شماری از سایت‌های فعال در باره حج

در حال حاضر دهها سایت در ارتباط با حج و عمره فعال هستند. در اینجا به معرفی برخی از جدی‌ترین آنها می‌پردازیم که اطلاعات روزآمدتری دارند: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۶۹ سایت [www. tohajj. com](http://www.tohajj.com) با نام «موقع الحج و العمره» متعلق به سعودی‌ها است که بسیار مفصل به بیان مناسک و تاریخ حرمین و ... پرداخته و به لحاظ هنری هم، تا حدی جالب توجه است. محورهای اصلی این سایت عبارتند از: مناسک حج، مراحل توسعه حرمین، دلیل حاج با نقشه، اماکن مقدس، وقت‌های نماز، ادعیه و اذکار، فتاوی، خطاهای شایع، زیارت مدینه، حج زنان، معجم الفاظ حج، اماکن و بلدان، شعر حج. بخشی هم اختصاص به منابع دارد که در دو بخش «منابع معاصر» و «منابع کهن» تنظیم شده است. محوری هم به حجۃ‌الوداع و محور دیگری به تاریخ حرمین اختصاص یافته است. قسمت اخیر همراه با صوت و نقاشی متحرک است و در هر بخش تصویر نشان دادن تصاویر نقاشی توضیحاتی داده می‌شود. مطالب این سایت به شش زبان مختلف قابل دریافت است. سایت [www. babolumra. com](http://www.babolumra.com) نیز از سایت‌هایی است که در زمینه مناسک و راهنمایی حجاج و زائران فعال است. این سایت بیشتر جنبه تبلیغاتی دارد. سایت com هنا مکه WWW. افزون بر آنکه مطالبی در باره شهر مکه دارد، به تفصیل درباره حج هم اطلاعاتی را به دست می‌دهد. این سایت بیش از هر چیز، مکه‌شناسی است. سایت اسلام اولاین www. IslamOnline. com بخشی مخصوص به حج دارد که بسیار مفصل است و علاوه بر مناسک، مطالبی هم در باره معالم و آثار حرمین شریفین دارد. سایت لئیک: labbaik.com از دیگر سایت‌های

فعال در حج است. بخش حج سایت bayynat.org متعلق به سید محمدحسین فضل‌الله نیز بسیار مفصل است که ضمن آن، علاوه بر فقه حج، به ابعاد اجتماعی و سیاسی هم توجه شده است. سایت المجره almajara.com نیز بخش حج بسیار مفصل دارد. سایت Ialamic.naseej.com بخش حج مفصل دارد که از جمله اخبار مربوط به حج نیز در آن آمده است. در بخش حج آن مباحثی چون تعریف الحج، یومیات الحاج، خرائط المشاعر، دلیل الحاج و المعتمر، فتاوی الحج، آداب الحج و العمرة، آخی الحاج با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۷۰ سلامتک، المناسک و الأركان و أخطاء شائعه آمده است. سایت hajj.edu.sa متعلق به «معهد خادم الحرمين الشريفین لأبحاث الحج» است که یکی از مراکز پژوهشی در عربستان، در باره حج و شاید مهم‌ترین آنهاست. سایت shjhaj.co در شارجه مستقر است و اختصاص به امور حج دارد. سایت hajdirectory.com نیز عربی است که راهنمایی در امور حج موضوع آن است. سایت lojna.org سایت ویژه راهنمایی در توزیع جزوات و مطبوعات دینی در زمینه حج و عمره است. تعداد ۳۹ سایت، که به احکام حج و مسائل جنبی آن مربوط می‌شود، در سایتی با این مشخصات قابل دسترسی است: Portal.ahram.org/ Right.asp? ID: ۷۷۲ سایت‌های زیادی نیز مخصوص شرکت‌هایی است که کار حمل و نقل زائران عمره و حج را در داخل یا خارج عربستان بر عهده دارند.

ملاقات رهبر نوربخشی‌های پاکستان با نماینده ولی فقیه

سه شنبه شب ۲۳ / ۱۰ / ۸۲ رهبر فرقه نوربخشیه پاکستان، سید محمدعلی شاه نوربخش، به همراه دو تن از همراهانش، در محلّ بعثه مقام معظم رهبری با نماینده ولی فقیه دیدار کرد. این فرقه با داشتن ۱۲۰۰۰ عضو، بیشتر در شمال پاکستان فعال‌اند. یکی از همراهان آقای سید محمدعلی شاه گفت: مهم‌ترین مسأله رهبر نوربخشیه این بود که تمامی شاگردان سید محمدعلی شاه مرحوم، به دلیل کهولت سن از دنیا رفتند و یار و یآوری برای خود در جمع علما نمی‌دید. برای حلّ این مشکل، افرادی را به حوزه علمیه قم فرستاد تا تربیت شوند و مساجد و مدارس پاکستان را اداره کنند. این شخص فرزند خودش را هم به حوزه علمیه قم فرستاده است. آقای ری شهری هم دعا کرد که این سفر که نخستین سفر او به حج است، مایه خیر و برکت برای وی باشد. ایشان هم تأیید کرد که بهترین کار همین اقدامی بوده که صورت گرفته و آن تربیت نیروها در قم بوده است. در این ملاقات همچنین از توجه خاص جمهوری اسلامی ایران و دفتر مقام معظم رهبری به فرقه نوربخشیه گفتگو شد.

شرایط سیاسی - فرهنگی عربستان در یک سال اخیر

در سال گذشته، تحولات سیاسی بسیار مهمی در سطح منطقه رخ داده که عربستان را به‌طور مستقیم درگیر خود کرده است. ظهور «القاعده» و وابستگی آن به سعودی و حضور بن‌لادن در رأس آن، این اندیشه را مستدل کرده است که افراطی‌گری‌های تبلیغی وهابی‌ها در طول چند ده سال، اکنون جهان اسلام را با خطری مواجه کرده که کمترین آنها، حضور نظامی آمریکا در منطقه و کشورهای متعدّد اسلامی به منظور مقابله با تروریسم است. اکنون که دولت سعودی، خود در معرض خطر و تهدید و اتهام قرار گرفته، می‌کوشد با نیروهای تندرو خود برخورد کند. وقوع عملیات‌های پی‌درپی نظامی، نشان داد که القاعده قصد درگیر شدن با دولت سعودی را هم دارد؛ زیرا آن را حامی آمریکا می‌شناسد. برخی از افراطی‌های دولت آمریکا؛ نظیر ریچارد پرل و دیوید فرام، در کتابی که با عنوان «پایان شرارت» منتشر کرده‌اند، نه تنها خواستار سرنگونی دولت ایران، سوریه و کره شمالی شده‌اند، بلکه گفته‌اند: اگر دولت سعودی در مبارزه با تروریسم همکاری نکند، راهی جز اشغال شرق عربستان؛ یعنی منطقه نفت‌خیز آن در پیش نیست. در این حال، مسؤولان سعودی سخت در تب و تاب‌اند تا امنیت از دست رفته را حفظ کنند و به‌ویژه در ایام حج اجازه اقدام خرابکارانه القاعده و طرز فکرهای مشابه را ندهند. امسال در این باره، بارها و بارها به مسؤولان بعثه ایران هشدار داده شده است. از

جمله در باره برنامه دعای کامل و اجازه ندادن به حضور خارجی‌ها که ممکن است مشکلی ایجاد کنند، جزو مسائلی است که در ملاقاتهای اخیر مورد تأکید قرار گرفته است. با این همه، در سطح فرهنگی، تربیت چند دهه وهابیت، سبب تقویت اندیشه‌های فرقه گرایانه شده و به خصوص وهابی‌ها طی دو دهه اخیر، مهم‌ترین دشمن خود را شیعیان معرفی کرده‌اند. طبق برخی از برآوردهای اخیر، بسیاری از رساله‌های پایان‌نامه‌ای که در مراکز دانشگاهی - دینی سعودی نوشته شده، به نوعی در رد شیعه است. برخی از آنها با جسارت تمام نگاشته شده و مبنای اولیه آنها اثبات کفر شیعه است! با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۷۲ خراب کردن بقعه علی بن جعفر عریضی، طی دو سال گذشته، تخریب مسجد بنو قریظه معروف به «مسجد فضیخ»، تخریب منطقه‌ای که شهرت داشت قبر آمنه بنت وهب مادر رسول‌الله صلی الله علیه و آله در آنجا مدفون بوده (منطقه ابواء)، نشانگر آن است که حتی در این دو سال گذشته، اندکی از این وضعیت کاسته نشده و وهابی‌ها همچنان نفوذ خود را در ساختار فرهنگی این کشور حفظ کرده‌اند. با این همه، تغییر این سیاستها در دستور کار دولت سعودی قرار گرفته است. نصب صالح الحصین به عنوان رییس شؤن حرمین شریفین با دیدگاه‌های نسبتاً معتدل که نزدیک یک‌سال و نیم پیش صورت گرفت، یکی از نشانه‌های این تحوّل است. امسال نظارت در بقیع، مانند گذشته است، اما روشن است که بهبود روابط دو کشور، که طی این چند سال اخیر صورت گرفته، کمک زیادی به بهتر شدن برخوردها کرده است. حرکت مسؤولان سعودی برای کنترل اختلافات مذهبی داخلی، با رویکرد کاهش تنش همراه است. گفته شده که در سال گذشته، به دلیل فشار زیادی که افراد افراطی روی زائران ایرانی در عمره داشتند، جمعاً ۱۲۰ نفر از سعودی‌های سلفی دستگیر شده و برخی از آنها تا ۲۵ روز حبس بوده‌اند. این افراد کسانی بودند که برای زائران ایرانی در بقیع و اطراف آن مزاحمت ایجاد می‌کردند. اصول حرکت مسؤولان سعودی در جهت اصلاح وضع داخلی، در اطلاعیه‌ای که امیرعبدالله در ۲۵ دی ماه اعلام کرد، آمده است. وی اصلاح را برای بازگرداندن وحدت وطنی و ایجاد آرامش امری ضروری خواند. علاوه بر آن، وی به حوار و گفتگو، به عنوان یک اصل مهم در حرکت اصلاحی اشاره کرد؛ حواری که منطبق با قواعدی خاص است.

دشواری‌های پدید آمده میان مأموران آمر به معروف با زائران ایرانی

امسال درست به مانند سالهای گذشته، دشواری‌هایی میان زائران ایرانی با مأموران به اصطلاح «آمر به معروف و ناهی از منکر» در بقیع و اطراف حرم پیامبر وجود دارد. این مسأله به صورتی گسترده در طول سال هم بود و حتی یک مورد به دستگیری یک زن زائر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۷۳ در حرم نبوی منجر شد که با دخالت مسؤولان بعثه، همان شب وی را آزاد کردند. گرچه بعد از آن، یکی از مسؤولان شهر مدینه، از رفتارهای تند برخی از زائران ایرانی گلایه کرد. برای مثال، روز ۲۴ دی ماه، یک روحانی شیعی که مشغول خواندن زیارت‌نامه بوده و یک شیعه افغانی هم در کنار او زمزمه می‌کرده و اشک می‌ریخته، مورد اهانت یک مأمور افغانی‌الأصل قرار گرفته و سپس دستگیر و به پایین بقیع در محل انتظامات برده شده است. از سوی دیگر، حسن البکر، مدیر امور حج شهر مدینه، با ارسال تصویر برخی از صفحات یک جزوه که ادعا شده، شب گذشته از بعثه به بیرون رفته است، از پخش برخی جزوات که مطالبی بر ضد فهد و آل سعود بوده، گلایه کرده است. نکته‌ای که در اینجا لازم است به آن اشاره شود، اینکه سایتهای اینترنتی که به نوعی به دفاع از تشیع برخاسته، یا به پاسخ‌گویی به اتهامات سایتهای افراطی سنی مشغول هستند، در کشور سعودی قابل دریافت نیستند. زدن نشانه این سایتهای با جمله «لا تسمع الدخول» مواجه خواهد شد. بدین ترتیب عناد دیگر جماعت وهابی با تشیع و نفوذ آنان در سیستم اداری این کشور، کاملاً آشکار است. به نظر برخی از صاحب‌نظران، این اواخر که سخت‌گیری بیشتر شده، سلفی‌ها دست و پای زیادتری می‌زنند و خود این می‌تواند برخوردهای تندتر آنان را به دنبال داشته باشد. به عقیده این افراد، این امر سبب افزایش نفوذ سلفی‌ها شده که به احتمال، پس از مدتی عقب‌نشینی در پی آن است. عدم وجود انضباط در بخشی از برخوردها با ایرانیان، سبب رفتارهای سلیقه‌ای مأموران امر به معروف می‌شود. طبق یک خبر، در یکی از

مدخل‌های ورودی خواهران، مأموران صبح روز ۳۰ دی، مانع از ورود زنان ایرانی به مسجد شدند و گفتند: چون شما نمازتان را فردای می‌خوانید اجازه ندارید داخل مسجد شوید!

ورود اولین گروه از زائران مدینه قبل، به مکه معظمه

غروب روز پنجشنبه مورخ ۲۵/۱۰/۸۲، اولین گروه از زائران مدینه قبل؛ شامل ۱۶ کاروان، بانظم و ترتیب خاص، پس از بستن احرام از مسجدشجره، عازم مکه مکرمه شدند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۷۴ آقای حسن حامد اکبر، مدیر شعبه وزارت حج عربستان در مدینه منوره، در مسجد شجره حاضر شد و از چگونگی حضور و خروج زائران کشورها دیدن کرد. وی بلافاصله تلفنی، مراتب تقدیر خود و مسؤولان سعودی را، به خاطر انضباط فوق‌العاده و سرعت عمل مسؤولان ستاد حج در این زمینه ابراز داشت. آقای زرهانی رییس سازمان حج و زیارت نیز در پاسخ وی، از همکاری صمیمانه نیروهای سعودی تقدیر کرد و توفیق بیشتر در ارائه خدمات شایسته به زائران بیت‌الله الحرام و حرم شریف نبوی صلی الله علیه و آله را آرزو نمود.

مقدمات برگزاری مراسم دعای کمیل

از یادگارهای ماندگار سفر حج، آن هم در مدینه منوره، دعای کمیل شب جمعه است. بسیاری از زائران، از سفر به مدینه، به جز زیارت قبور ائمه معصوم، دعای کمیل آن را به خاطر می‌سپارند. وقتی روشن شد که برخی از نخستین کاروانهایی که به مدینه رسیده‌اند، باید روز پنجشنبه مدینه را ترک کنند، آنان به اعتراض برخاسته و خواستار آن شدند که به هر صورت ممکن، اجازه یابند شب جمعه را در مراسم دعای کمیل شرکت کنند. با این حال، به دلیل فقدان مسکن و مسائل دیگر، به اجبار تعداد ۳۰۱۰ زائر عصر پنجشنبه عازم مکه مکرمه خواهند شد. امسال براساس گزارش‌های رسیده، تا شب جمعه، جمعاً قریب ۳۰۰۰۰ زائر ایرانی وارد مدینه خواهند شد. این تعداد، تا پایان روز ۲۲/۱۰/۸۲ به ۲۲۰۰۰ نفر رسید. نکته مهم تأمین امنیت دعای کمیل است که امسال به دلیل شرایط خاص عربستان، مورد تأکید مقامات سعودی است. این برنامه، که یک ساعت به طول می‌انجامد (۱۰ تا ۱۱) از هر جهت برنامه‌ای نورانی، مفید و مختصر بوده و به دلیل حضور اکثریت قریب به اتفاق زائران ایرانی، یکی از جذاب‌ترین برنامه‌های بعثه مقام معظم رهبری در مدینه منوره است. اجرای دعای کمیل یک آیین‌نامه اجرایی دارد که شامل چهارده ماده می‌باشد. طبق بند دوم این آیین‌نامه، برنامه‌هایی که در شب جمعه در کنار بقیع برگزار می‌شود، شامل اعلام برنامه، تلاوت کلام‌الله مجید، مدیحه سرایی با دو محور مناجات و ذکر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۷۵ مناقب اهل بیت، قرائت دعای کمیل، ذکر مصیبت و چند دعا به فارسی و عربی توسط نماینده محترم ولی فقیه می‌باشد. در هر مرحله، از بهترین مدّاحان و قاریان استفاده شده و برای خواندن دعای کمیل هم از لهجه عربی استفاده می‌شود تا زائران خارجی هم بتوانند از آن بهره‌مند شوند. مؤسسه فرهنگی-هنری نشر مشعر، به‌طور کامل از این مراسم فیلم و عکس تهیه می‌کند. البته این در وضعیتی است که بیش از حدّ متعارف، توجه دیگران را جلب نکند. پس از آن، واحد ارتباطات خبری، عهده‌دار انعکاس اخبار دقیق آن است که در شبکه‌های خبری داخل کشور پخش می‌شود. در سراسر برنامه به جز مدیران، تعدادی از نیروهای کارونها، به عنوان انتظامات مسؤولان مربوط را در رعایت نظم و ترتیب همراهی می‌کنند. در شماره پنج نشریه زائر اطلاعیه‌ای از روابط عمومی بعثه، در باره اجرای مراسم دعای کمیل صادر شده است. در این اطلاعیه خواسته شده که زائران در سال ۹/۵ در کنار قبرستان بقیع حاضر شوند. به علاوه، به دلیل سردی هوا، از لباس گرم استفاده کنند. همچنین گفته آمده است که از روز بعد از دعای کمیل، نوار صوتی و ویدیویی آن، در بعثه، در دسترس خواهد بود. همچنین این اطلاعیه از زائران می‌خواهد به تذکرات و راهنمایی‌های نیروهایی که انتظامات را برعهده دارند، توجه کنند. نیز در مسیر آمدن به بقیع، هیچگونه شعار و صلوات سر ندهند. در انتها، از زائران خواسته است در نظافت محل، در پایان دعا، توجه کافی داشته باشند.

روز ۲۲ ذی‌قعدة، نامه‌ای از حسن البکری، رییس امور حج در مدینه، خطاب به رییس بعثه جمهوری اسلامی فرستاده شد که در آن، ضمن اشاره به مذاکرات انجام گرفته در ساختمان حج میان طرفین، توصیه‌هایی در باره برگزاری مراسم دعای کمیل آورده است. در این نامه آمده است: «حال که حجاج ایرانی برای برپایی دعای کمیل آماده می‌شوند، ما نیز به عنوان یادآوری و برای حفظ سلامت حجاج بیت‌الله الحرام و زائران مسجد پیامبر ۹ که حجاج ایرانی نیز بخشی از آنها هستند، مواردی را یادآور می‌شویم و آگاهی داریم با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۷۶ که شما نیز بی‌هیچ شکلی این نکات را به حسب مسؤولیتی که دارید، درک می‌نمایید. مواردی که مایلیم بر آن تأکید کنیم، موارد زیر هستند: ۱. حجاج حتماً به صورت کاروانی در محل تجمع حاضر شوند. ۲. از مقابل دروازه ورودی بقیع، به عنوان جایگاه سخنرانی استفاده نشود. ۳. بلندگوهای به هم پیوسته برای مسافتهای طولانی به کار گرفته نشود. ۴. فیلمبرداری فقط با دوربین‌های ویدئو کم صورت پذیرد و از دوربین‌های ثابت پرهیز شود. ۵. پای بند بودن به آرامش و دوری جستن از جنجالهایی که ممکن است آرامش را به هم بریزد. از آنجاکه ما به خدمتگزاری میهمانان خانه خدا و زوار مسجد پیامبر افتخار می‌کنیم، در عین حال امیدواریم که به آنچه در دیدار شخصی بر آن تأکید داشتید و اعلام کردید که بعثه و مسؤولان آن نسبت به همراهی با تعلیمات کشور پادشاهی سعودی همکاری و تقارن دارند، پای‌بندی نشان دهید.» حسن بن حامد البکری در پاسخی که به وی داده شد، تأکید گردید که: - تدابیری انجام شده تا از هرگونه تحریکی جلوگیری شود. - اطراف محل مراسم، با نیروهای انتظامات کنترل خواهد شد. - امر نظافت، سازماندهی شده و بهتر از قبل انجام شود. - آنچه در دعای کمیل انجام می‌شود توافق دو وزیر است. در واقع ماهیت پیام سعودی‌ها آن است که آرامش بیشتری مورد توجه بوده و مراقبتهای ویژه به عمل آید. نگرانی آنها از یک سو نسبت به تندروی برخی از شیعیان است و از سوی دیگر نگران القاعده هستند. مقامات بعثه، روز پنج‌شنبه در تماس با معاون امیر مدینه، خواسته‌های آنان را مورد بحث و نقد قرار داد و تنها نکته‌ای که قرار شد زائران ایرانی رعایت کنند، آن بود که از قسمت بالای بقیع استفاده نشود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۷۷ مقدمات مراسم دعای کمیل، از ساعت ۹ شب جمعه آغاز شد و طی سه ربع ساعت، تمامی کاروانهای ایرانی با نظمی شایسته در محدود وارد شدند. زنان در حاشیه دیوار پایین بقیع و مردها در کنار آنها و مسیری هم برای رفت و آمد کنار نرده‌های قرار داده شده در میان بین‌الحرمین باز گذاشته شد. یک دسته از انتظامات ایرانی که از خود زائران تشکیل یافته بود، این مسیر را محافظت می‌کرد. در واقع محل اصلی برگزاری دعای کمیل روبه‌روی در اصلی بقیع، جایی که سابقاً امتداد شارع ابوذر بود، قرار داشت. نیروهای سعودی اجازه ورود خارجی‌ها را به این محدوده نمی‌دادند و این امر با اشاره به همان بحث خطر القاعده بود. پیش از آغاز دعای کمیل، برخی از افراد صلوات می‌فرستادند که که آنان را ساکت کردند تا آرامش حفظ شود. رأس ساعت ده، آقای مرتضایی‌فر با اعلام برنامه، قاری (حاج جواد پناهی) را دعوت به قرائت قرآن کرد که چند آیه خواند. نخستین آیه، قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ ... بود. آقای فراهانی، مداحی اول را داشت. سپس آقای غلامرضازاده با لحن عربی شروع به خواندن دعای کمیل کرد. آنگاه آقای سیدمحمد موسوی نوحه‌سرایی کرد و دعای کمیل رأس ساعت یازده با دعاهای عربی و فارسی نماینده ولی فقیه پایان یافت. پس از دعا، شخصی در پشت بلندگو، از نیروهای امنیتی که حفاظت را برعهده داشتند، تشکر کرد. به دنبال آن، کاروانها با آرامش، پس از نظافت دسته جمعی محدوده، راهی منازل خود شدند. در واقع نیروهای امنیتی زیادی در اطراف جمعیت مستقر بودند، ولی به‌جز راه ندادن خارجی‌ها هیچ نوع دخالتی در آمد و رفت زائران ایرانی نداشتند. پیش از آن، آقای زرهانی در ملاقات با معاون امیر، این مسائل را مطرح کردند و ایشان تأکید کرده بود که ما اولاً برای سلامت شما این نیروها را می‌گذاریم تا مورد حمله از سوی افراطی‌ها قرار نگیرید. وی تأکید کرده بود که ما می‌دانیم این مراسم دعاست و ربطی به ما ندارد. به رغم مذاکراتی که با حینی، معاون امیر مدینه شده بود، در ساعت ۸/۵ بلندگوها ضبط شد. به دنبال آن، معاون اجرایی بعثه با فرمانده نیروهای سعودی گفتگو کرد، ساعت ۹/۲۰ تعدادی از بلندگوها را پس دادند. تازه در این زمان بود که معاونت اجرایی و کارکنان

روابط عمومی و سپس سمعی بصری، وسایل خود را آوردند. با این حال، کار به با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۷۸ سرعت انجام شد و خوشبختانه مشکلی پیش نیامد. صبح روز جمعه، رأس ساعت ۷ «دعای ندبه» نیز در محلّ بعثه برگزار شد و مدّاحان احمد زین العابدین، علی فراهانی، موسوی سجاسی آن را خواندند که مورد استقبال زائران ایرانی قرار گرفت. سیمای جمهوری اسلامی ایران مراسم دعای کمیل را با یک ساعت تأخیر در داخل کشور پخش کرد. نوار صوتی و ویدئویی مراسم دعای کمیل، ندبه و جلسات سخنرانی عمومی در بعثه، در حجمی قابل توجه به زائران عرضه شده و آنان با اشتیاق خریداری می‌کنند. این اقدام که زیر نظر واحد سمعی و بصری بعثه رهبری انجام می‌شود، با قیمت مناسب در اختیار زائران قرار می‌گیرد. سی دی ۵ ریال سعودی (۱۲۰۰ تومان) و نوار ویدئویی ۸ ریال (۱۸۰۰ تومان). (تصویرهای ۵-۶-۷) برآورد تعداد جمعیت شرکت کننده در مراسم دعای کمیل: برابر آخرین گزارشها و آگاهی‌های به دست آمده، تا پایان روز پنج‌شنبه، مورخ ۲۳/۱۱/۸۲، حدود ۲۵۰۰۰ حاجی ایرانی در مدینه منوره حضور داشته‌اند که از این تعداد نزدیک به ۱۸۰۰۰ نفر در مراسم دعای کمیل شرکت نمودند و به لحاظ ممانعت مأموران سعودی، تعداد زائران خارجی کم بود که می‌توان علت اصلی آن را اقدامات پلیس سعودی تلقی کرد.

شعار سازمان حج، رفاه بیشتر زائران

رییس ستاد مدینه، آقای محمد مهدی امینیان، تأکید دارد که ستاد تلاش می‌کند تمامی امور مربوط به زائران به صورت صحیح و روان انجام پذیرد. وی گفت: سر و سامان دادن به حمل و نقل درون شهری و جابه‌جایی زوار در شهرهای مدینه و مکه و ایجاد آشپزخانه‌های متمرکز، از فعالیتهای جدید و جدی ستاد در دو سال گذشته بود و امسال نیز با انجام مطالعات بیشتر به دنبال بهینه کردن و بالا بردن سطح کیفی غذای زائران هستیم. وی افزود: تخصّصی کردن کار طبخ غذا، استفاده از گوشت تازه در مدینه و همچنین با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۷۹ تحویل گوشت مرغ محلی و تازه به آشپزخانه‌ها از طرح‌های جدیدی می‌باشد که امسال اجرا شده است. وی گفت: هرچند با اجرای طرح متمرکز کردن آشپزخانه، قیمت تمام شده غذا نسبت به سالهای پیش کاهش نیافته، لیکن این امر سبب بالا رفتن کیفیت و بهداشت غذاها شده است. امینیان افزود: با اینکه مسأله دایر کردن آشپزخانه‌های متمرکز انتخاب ما نبود و سعودی‌ها در آن ورود داشتند اما معتقدیم که این امر در جهت رفاه و سلامت زائران بود. وی حد متوسط رساندن خدمات و تلاش در جهت جلوگیری از بالا رفتن توقعات زائران را؛ از جمله راه کارهای تعدیل هزینه حج دانست و گفت: در کشور ما با دادن یارانه و یا تعدیل سطح خدمات در برخی موارد، می‌توان به این مهم نایل آمد. رییس ستاد مدینه، در عین حال اظهار داشت که قیمت تمام شده حج در ایران، در مقایسه با سایر کشورها مناسب و خوب است. گفتنی است که طی نخستین روزهای ورود کاروانهای ایرانی به مدینه، شماری از زائران نسبت به غذای طبخ آشپزخانه متمرکز گلایه داشتند که در جلسه شورای هماهنگی مسؤولان با نماینده ولی فقیه، قرار شد تا نظارت و بازرسی بیشتری بر عملکرد آشپزخانه‌های متمرکز صورت گیرد. یکی از بهترین اقدامات سال جاری، آن است که گوشت منجمد از برنامه غذایی زائران ایرانی حذف شده است. در مقابل، کشتارگاهی به ذبح گوسفند برای ایرانیان اختصاص یافته و روزانه پانصد رأس گوسفند در این کشتارگاه ذبح می‌شود. کشتارگاه مزبور در روز ۲۳/۱۰/۸۲ مورد بازدید رییس سازمان حج و زیارت و رییس ستاد مدینه قرار گرفته است. در این کشتارگاه، یک پزشک ایرانی به همراه هفت پزشک از شهرداری مدینه و یک مهندس تغذیه بر نحوه ذبح و امور بهداشتی کشتارگاه نظارت می‌کند. از دیگر خدمات حج ۱۳۸۱ ش. در مدینه، وجود ۷۵ دستگاه اتوبوس، از «شرکت حائل» برای انتقال زائران از هتل‌ها به حرم و به عکس، در نظر گرفته شده است. این رقم در مکه به ۵۰۰ دستگاه خواهد رسید، به رانندگی سودانی‌ها، که از بهترین و شادترین رانندگان هستند. وجود این ماشین‌ها، کمک می‌کند که زائران کشورمان، هنگام نماز حضور بیشتری با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۸۰ در حرم داشته باشند. بر همین اساس است که شعار «رفاه در خدمت عبادت»، امسال به عنوان

شعار مجموعه تشکلهای دست اندکار حج قرار گرفته است. در سالهای گذشته، رفت و آمد، به خصوص در مکه، وقت زیادی را از زائران می‌گرفت. متوسط پولی که برای این رفت و آمد در نظر گرفته شده، صد ریال سعودی در موسم حج است.

امور بازرسی

نظارت بر عملکرد مدیران، صاحبان منازل و دیگر امور اجرایی، برای حسن انجام کارها، از چندین راه انجام می‌گیرد. مهم‌ترین ابزار، استفاده از تشکیلات بازرسی است که زیر نظر معاونت نظارت و بازرسی بعثه مقام معظم رهبری فعالیت می‌کند. این بازرسان، که هر یک نظارت بر چندین کاروان را بر عهده دارند، هر روز به کاروانها سرکشی کرده و در زمینه‌های خاص فرمهایی را پر می‌کنند. بازرسان، هر روز عصر جلسه‌ای در منطقه خود داشته و گزارش کار خود را به مسؤول منطقه ارائه می‌دهند. به علاوه، هر روز صبحها از ساعت ۷/۵ تا ۸/۵ جلسه عمومی بازرسین برگزار می‌شود که جدیدترین تصمیمات گرفته شده، در جلسه شب ستاد مدینه به اطلاع بازرسین می‌رسد. مشکلات طرح شده توسط بازرسان، پس از طرح، چاره‌یابی شده و از طریق مدیر یا ستاد، پیگیری و حل می‌شود. برخی از موارد پیگیری شده در روزهای نخست، در مدینه، عبارتند از: پیگیری در خصوص انجام تعهدات مالکین ساختمانها و نظارت مدیران کاروانها بر تأمین حقوق زائران بلامتکلیفی آشپزها در مورد استفاده از گوشتهای تازه، که دارای قلوه‌گاه بودند و با توجه به برنامه غلایی بی مصرف می‌ماندند، با تشکیل جلسه مشترک ستاد و بازرسی، با تغییر جدول غذایی حل شد. پیگیری در باره تجهیز چند مورد ساختمان؛ مانند تعویض فرشینه (موکت) و تشک، تأمین پتو و ملحفه که با تلاش مسؤولان بنیاد مسکن ستاد مناطق اغلب به نتیجه رسید. بررسی گزارش دریافتی از مرکز رایانه، که حکایت از بروز ۱۰۲ مورد نارسایی در با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۸۱ امر اسکان زائران داشت و موجب تشویش و نگرانی شده بود. همکاری با روابط عمومی و دعوت از کاروانها برای شرکت در جلسات عمومی سخنرانی. رسیدگی به شکایت تعدادی از زائران کاروان، اساتید مستقر در منازل الحرم. بازرسین، برخی از رخدادهای خبری درون کاروانها یا مسیر حرکت را نیز به اطلاع مسؤولان رسانده‌اند که برخی از اخبار در روزهای نخست ورود به مدینه چنین است: * برخی کتب ادعیه، از جمله مفاتیح الجنان و اقلام تبلیغی کاروان ۱۰۱۱۹ توسط مأموران سعودی در فرودگاه توقیف شد. حدود ۲۰۰ گرم مواد مخدر از یک زائر مسن تهرانی در فرودگاه تهران ضبط شد. خدمه فرودگاه، هنگام بار زدن ساکها به روی اتوبوسها، به تعدادی از ساکها دستبرد زده و اجناس را در قسمتهای تاریک محوطه فرودگاه پرتاب کرده بودند که به موقع آنها را تصاحب کنند، لیکن اجناس مزبور، توسط زائران مشاهده و جمع آوری شد. مبلغ ۱۸۰۰ دلار از جیب یکی از زائران مشهدی در مسیر حرم، با بردن جیب وی به سرقت رفت.

فعالیت‌های هیأت پزشکی در حج

با آغاز ورود زائران به مدینه، فعالیت هیأت پزشکی حج (وابسته به جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران) آغاز شده است. امسال بر اساس برنامه چند سال گذشته، هر کاروان، پزشک ۲۴ ساعته مخصوص به خود را دارد. علاوه بر آن مراکز درمانی تخصصی و بیمارستانی هم وجود دارد که مرتب در حال سرویس دهی به زائران است. در این بخش، فعالیت فرهنگی خاص هم انجام می‌شود که قابل توجه است و آن انتشار جزوات و کتابچه‌های تبلیغاتی - پزشکی است که در اندازه‌های گوناگون، با محوریت مسائل بهداشتی و تغذیه به هدایت زائران می‌پردازد. عناوین برخی از این بروشورها، که از ۵ تا ۲۰ صفحه است و به رایگان میان زائران توزیع می‌شود، عبارتند از: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۸۲ - نکات مهم در باره بهداشت مواد غذایی. - توصیه‌های بهداشتی. - پیشگیری از مشکلات شایع در حج. - تغذیه و بهداشت مواد غذایی در سفر حج. - دستور العمل کار در مراکز طبخ غذا. - چک لیست بهداشتی (بخش دندانپزشکی). - به تندرستی زائران خانه خدا کمک کنیم (ویژه روحانیون محترم

کاروانها). - نکات بهداشتی در ایام تشریق. - توصیه‌های بهداشتی برای زائران خانه خدا. - توصیه‌های بهداشتی ویژه مدیران محترم کاروانها. - راهنمای عملیاتی بهداشت کاروانها در حج تمتع (ویژه مدیران کاروانها). - رفتار بهداشتی بستر مناسب لازم دارد. - ساختار و تجهیزات یک آشپزخانه مرکزی. - پزشکان، پیام آوران تندرستی. - بهداشت مسکن زائران. - بهداشت مسکن و محل استقرار کاروان. - ایمنی غذا، دستور العمل بهداشت غذا و مواد خوراکی.

گزارشی از بیمارستان هیأت پزشکی ایران در مدینه

سازمان حج و زیارت جمهوری اسلامی ایران، برای ساماندهی بهداشت و درمان زائران ایرانی، بیمارستانی در مدینه و بیمارستانی در مکه تأسیس کرده است. تصوّر اولیه این است که بیمارستانی، دارای ساختمانی کوچک، با تجهیزاتی ابتدایی است و فقط درمانهای ساده در آنجا قابل انجام است، اما در مراجعه به آن، می‌بینی که ساختمانی بزرگ و زیبا در شارع گاز واقع در روبه‌روی «المدرسة المتوسطة العاشرة» است. دیدن این ساختمان، از یک سو نشانه تلاش جمهوری اسلامی ایران برای خدمتگزاری خالصانه به زائران گرانقدر ایرانی است و از سویی مایه عزّت و سرفرازی زائران ایرانی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۸۳ در میان زائران دیگر کشورهاست. دکتر فرهاد نجات، رییس این بیمارستان می‌گوید: این بیمارستان از سه سال قبل در مدینه تأسیس شده و ساختمان بیمارستان به مدت پنج سال اجاره شده است. هر سال برای تأمین کادر بیمارستان پنجاه درصد کارکنان اعزام می‌شوند که تجربه کار در این فضا و شرایط را داشته‌اند. وی گفت: درمان زائران دو مرحله دارد؛ مرحله نخست را، ۵۲۹ پزشک همراه کاروانها انجام می‌دهند، که از قبل تمام زائران را معاینه کرده‌اند و از سوابق پزشکی زائر آگاهند و در تمام لحظات در کنار زائران به انجام خدمت مشغولند. مرحله دوم درمان است که در این بیمارستان انجام می‌شود. در اینجا بخشهای تخصصی قلب و عروق، زنان و زایمان، داخلی، جراحی عمومی، چشم پزشکی، گوش و حلق و بینی، ارتوپدی، روانپزشکی و دندانپزشکی وجود دارد. همچنین سه بخش بستری سی. سی. یو با ۱۳ تخت، پست سی. سی. یو (نگهداری از بیمار پس از خروج از اتاق سی. سی. یو) با پنج تخت، بخش بستری مردان با ۲۲ تخت و بخش بستری زنان با ۲۲ تخت، بخشهای مختلف این بیمارستان هستند. دکتر نجات در ادامه سخنانش واحدهای پاراکلینیکی؛ به عبارتی، پیراپزشکی را تشریح کرد و گفت: رادیولوژی، آزمایشگاه و داروخانه نیز در این بیمارستان وجود دارد. وی واحد «امداد و انتقال» را یکی دیگر از واحدهای بیمارستان نام برد و گفت: در این واحد ۵ دستگاه آمبولانس برای انتقال زائران بیمار از محل اسکان به بیمارستان یا از بیمارستان به بیمارستانهای سعودی وجود دارد. دکتر نجات به یک نکته تأکید فراوان داشت. او گفت: اگر زائری دچار بیماری ویژه‌ای شد و به کمک فوری نیاز داشت، بهترین راه این است که همراهان بیمار یا مسؤولان کاروان، از پذیرش هتل بخواهند با شماره ۹۹۷ یعنی اورژانس مدینه تماس بگیرند. آمبولانس‌های اورژانس ظرف ۲ یا ۳ دقیقه به محل می‌رسند و بیمار را به بیمارستانهای سعودی منتقل می‌کنند. پس از بستری شدن بیماران ایرانی در این بیمارستانها، پزشکان رابط ما، با بیمارستان مربوط تماس می‌گیرند و تا پایان مراحل مداوا با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۸۴ وضعیت بیمار مربوط را زیر نظر می‌گیرند. چهار پزشک رابط این بیمارستان هستند که هر روز با پذیرش هتل‌های محل اسکان زائران ایرانی تماس می‌گیرند و پیگیری وضعیت اعزام بیماران به بیمارستانهای سعودی هستند. حتی آنان وضعیت بیماران ناشناس را نیز بررسی می‌کنند تا اگر زائری ایرانی در میان آنان باشد، پیگیری امور او شوند. بخش دیگر این بیمارستان، که دکتر نجات درباره آن سخن گفت: واحد «بهداشت» است. کارکنان این واحد، که هشت نفر هستند، هر روز به تمام آشپزخانه‌هایی که برای زائران ایرانی غذا می‌پزند، سر می‌زنند و وضعیت بهداشتی پخت و پز و نیز مواد اولیه را با دقت بررسی می‌کنند و از بروز اشکالی که به سلامت زائران لطمه بزند، جلوگیری می‌کنند. البته در آشپزخانه‌های متمرکز دو ناظر بهداشت به صورت ثابت حضور دارند. دکتر نجات افزود: بیمارستان از هیجدهم دی افتتاح شده است و تا امروز (بیست و چهارم دی ماه) با بیماری ویژه یا مشکل جدی

بهداشتی در میان زائران مواجه نبوده‌ایم. بیمارستانی با همین امکانات در مکه نیز تأسیس شده که در آنجا نیز پزشکان محترم و کارکنان متعهد بیمارستان در خدمت زائران خواهند بود. وی افزود: هیأت پزشکی، یک گروه با نام «وقوف اضطراری» تشکیل داده است تا در روزهایی که مناسک حج انجام می‌شود، از بیماران بدحال یا مشکل‌دار حمایت کند؛ به این شکل که کارکنان این گروه خود اعمال حج را انجام نمی‌دهند و تمام وقت، از زائرانی که از نظر جسمانی دچار مشکل هستند، مراقبت می‌کنند تا آنها موفق به انجام اعمال شوند. دکتر نجات در ادامه می‌گوید: از زائران بخواهید کتابچه‌هایی را، که در آن توصیه‌های بهداشتی ما چاپ شده، با دقت بخوانند و به آن عمل کنند تا سلامت باشند و ان‌شاءالله با موفقیت اعمال و عبادات خود را انجام دهند.

ملاقات هیأت پزشکی با نماینده ولی فقیه

نماینده ولی فقیه در حج و زیارت، در دیدار اعضای هیأت پزشکی جمهوری اسلامی ایران مستقر در مدینه منوره، خطاب به پزشکان کاروانها گفت: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۸۵ همان‌طور که روحانی با روح و روان انسانها سروکار دارد، کار شما نیز به لحاظ رسیدگی به وضعیت سلامتی افراد مانند کار یک روحانی در ایام حج از ارزش والایی برخوردار است. در این دیدار که دکتر ضیایی، رئیس هیأت پزشکی نیز حضور داشت، حجت‌الاسلام و المسلمین ری شهری، بر اولویت پیشگیری در امور پزشکی تأکید کرد و خطاب به پزشکان حاضر در مدینه گفت: «به دلیل ارتباط شما با زائران خانه خدا، این ضیوف الرحمن، مسئولیت سنگینی بر عهده دارید و کار بهداشت و درمان آنان از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.» امیرالحاج افزود: «با وجود برنامه‌ریزی‌ها و تمهیداتی که از قبل به عمل آمده است، از آموزش و توصیه‌های پزشکی به صورت مستمر در موسم حج غافل نشوید.» وی ضمن قدردانی از تلاش شبانه‌روزی اعضای هیأت پزشکی گفت: «انجام توصیه‌های پزشکی می‌بایست علاوه بر پزشکان، توسط روحانیون محترم کاروانها و سایر امکانات اطلاع‌رسانی موجود نیز انجام گیرد تا از صدمات احتمالی زائران جلوگیری شود و میزان بیماریها به حداقل کاهش یابد.» در این مراسم رئیس هیأت پزشکی، گزارشی از آخرین وضعیت مراکز درمانی این هیأت در مدینه منوره ارائه کرد و گفت: «تاکنون ۳۲ مورد بیمار بستری شده در بیمارستان هیأت پزشکی داشته‌ایم که ۱۹ نفر آنها ترخیص شده و ۱۳ نفر بستری می‌باشند.» دکتر ضیایی تعداد مراجعات زائران ایرانی به درمانگاه‌های تخصصی هیأت پزشکی را از آغاز کار انتقال زوار ایرانی به مدینه تاکنون، ۳۳۴ مورد اعلام کرد و افزود گروه بهداشت هیأت پزشکی به صورت مستمر، وضعیت بهداشتی کاروانها را زیر نظر دارد و بر کار محل طبخ غذا نظارت بهداشتی می‌کند. وی گفت: خوشبختانه طی دو سه سال اخیر، به دلیل توصیه‌های پزشکی و نیز مصادف شدن ایام حج با خنکی هوا، بیماری گرم‌زدگی نداشته‌ایم.

دیدار نماینده ولی فقیه با آقای عمری، رئیس شیعیان مدینه

از زمانی که سیاست تسامح با شیعیان در عربستان آغاز شده، شیعیان عربستان فرصتی برای بروز و ظهور خود در عرصه‌های مختلف به دست آورده‌اند. طی چهارده سال گذشته، که حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین ری شهری نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت را به عهده دارد، هیچگاه اجازه ملاقات با رهبر شیعیان مدینه به وی داده نمی‌شد و امسال (۱۳۸۲ ش.) برای نخستین بار این فرصت به دست آمد. لازم به گفتن است که طی سال جاری، رهبر شیعیان مدینه توانست بیش از یک ماه در ایران، به ویژه شهر مقدس مشهد بماند. امسال پس از آغاز به کار بعثه مقام رهبری، جناب آقای عمری از ایشان و همراهان دعوت به عمل آورد. به دنبال آن، نماینده ولی فقیه و همراهان، آقایان: غیوری، زرهانی، قرائتی، توفیقی (وزیر علوم)، قاضی عسکر، شهرستانی، ابوترابی، باقر شریف قرشی، عرب، شریف مهدوی (کنسول ایران در جدّه) امینیان (رئیس ستاد مدینه) و چند نفر از روحانیون و مسئولان دیگر در روز پنجشنبه ۲۵/۱۰/۸۲ در حسینیه شیعیان مدینه، در محله نخاوله با ایشان دیدار کردند. در این ملاقات، برخی از

مأموران امنیتی سعودی که محافظان نماینده ولی فقیه بودند، نیز حضور داشتند. در این دیدار که تعداد قابل توجهی از شیعیان مدینه نیز بودند، گفتگوهای صمیمانه و دوستانه انجام گرفت. آقای عمری در این دیدار با اشاره به اینکه نخاوله حدود ۱۲ هزار نفر هستند، شیعیان غیر نخاوله‌ای را هم ۲۵ هزار نفر دانست. ایشان افزود که مزرعه کناری ما، بر حسب آنچه شنیده‌ایم، متعلق به امام باقر و صادق علیهما السلام بوده است. وی تأکید کرد: با اینکه ما در اقلیت هستیم اما در چشم مردم عزیزیم! (تصویر ۸-۹)

همایش‌های فرهنگی عربستان در ایام حج

سالهاست که مراکز فرهنگی عربستان در موسم، همایش‌های علمی برگزار می‌کنند. برخی از این همایش‌ها، علمی و برخی کاربردی هستند. موارد کاربردی؛ به‌خصوص در با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۸۷ باره مشکلات سفر حج و راه‌حل‌های آن و مشورت در این باره است. امسال چندین همایش، برنامه‌ریزی شده، که عبارتند از: دو همایش به همت وزارت حج عربستان با عنوان: ۱. مکه مکرمه پایتخت فرهنگی جهان اسلام (۵-۷ ذی حجه) در محل هتل انتر کونینتانتال مکه که حضور برای همه آزاد است. (در این کنفرانس از ایران، حجت‌الاسلام و المسلمین قاضی عسکر مقاله داده‌اند که در برنامه کنفرانس برای ایشان وقت مشخصی را گذاشته‌اند). ۲. جشنواره پایانی (۱۳ ذی حجه) در همان محل و ورود برای همه آزاد است. سه همایش از رابطه العالم الاسلامی: ۱. همایش موسم فرهنگی (از ۲۹ ذی‌قعدة تا ۵ ذی‌حجه) در ساختمان رابطه، در مکه، که ورود همه آزاد است. ۲. چالش‌های رویاروی جهان اسلام (۲ تا ۴ ذی‌حجه) در ساختمان رابطه، در مکه، که ویژه میهمانان رسمی و دعوت شده است. ۳. هم‌اندیشی (سمینار) در خصوص امور حج (۶ و ۷ ذی‌حجه) در ساختمان رابطه، در مکه، که ویژه میهمانان رسمی و دعوت شده است. دو همایش هم به عنوان همایش‌های پادشاهی عربستان سعودی است: ۱. همایش سالانه ملک فهد (۱۱-۱۲ ذی‌حجه) در کاخ ملک فهد در منا، ویژه رؤسای بعثه‌ها و همراهان. ۲. جشنواره پایانی حج (۱۳ ذی‌حجه) که پیشتر به آن اشاره شد.

واحد نظرسنجی

یکی از واحدهایی که زیر نظر معاونت آموزش و پژوهش فعالیت می‌کند و پیشینه آن، دست کم به سه سال پیش باز می‌گردد، واحد نظرسنجی است. این واحد در سال گذشته و امسال، به صورت فنی‌تر و با استفاده از نیروهای متخصص، از فارغ‌التحصیلان دانشگاهی فعالیت می‌کند. این واحد با گرفتن نظریات زائران در بخش‌های مختلف می‌کوشد نقاط قوت و ضعف تشکیلات اجرایی، وضعیت فرهنگی و اخلاقی و دینی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۸۸ مجموعه مشارکین در حج را به دست آورد. این واحد، در حج سال جاری، سیزده فرم ویژه دارد که هر یک از آنها بر محوری خاص تنظیم شده است: فرم اول، در باره اقدامات فردی است که زائران پیش از سفر داشته‌اند؛ در زمینه‌های آمادگی‌های روحی، اخلاقی و تمهیدات مربوط به سفر، به لحاظ وظایف دینی؛ مانند پرداخت بدهی، نوشتن وصیت‌نامه، تصحیح قرائت‌نامه، حلالیت‌طلبی، (که مهم‌ترین نگرانی‌های این سفر به شمار می‌آیند). فرم دوم: نظرخواهی در باره دعای کمیل برگزار شده در مدینه، از جهت: زمان، مدت، نوع مداحی و خواندن دعا و کیفیت صدا. فرم سوم: در باره رفتار زائران ایرانی در طول تشرّف در مدینه؛ در اینجا رعایت بهداشت، سیگار کشیدن در محیط‌های عمومی، شرکت در برنامه‌های عمومی، شرکت در جماعت، خاک برداشتن و دیگر تخلفات رفتاری زائران. فرم چهارم: در خصوص ارزیابی نشریه زائر، از حیث محتوا و شکل. فرم پنجم: در باره تأثیر حضور در مدینه روی زائر است و اینکه در این مدت، چه تأثیری به لحاظ روحی و دینی و اخلاقی پذیرفته است. فرم ششم: نظرخواهی در باره جلسات عمومی، که در محل بعثه برگزار می‌شود. فرم هفتم: نظرخواهی در باره بازار، خرید، سوغات و پی‌آمدهای آن. فرم هشتم: نظرخواهی در باره مراسم برائت. فرم نهم: نظرخواهی در باره اعمال حج و مناسک و اینکه در بخش‌های مختلف، با چه مشکلاتی روبرو شده‌اند. فرم دهم: نظرخواهی در

باره قربانی، با توجه به تغییراتی که در سالهای اخیر ایجاد شده است و اینکه آیا روز عید موفق به ذبح شده‌اند یا نه و مسائل دیگر. فرم یازدهم: در مورد تأثیر حضور در مکه و مسجدالحرام و اصل حج روی فرد زائر. فرم دوازدهم و سیزدهم، که با سفارش سازمان حج و زیارت تهیه شده، در باره نظرسنجی در مورد امور اجرایی است. اولی در باره نظریات زائران در خصوص مسائل با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۸۹ اجرایی و فرم بعدی، نظر سنجی از مدیران در باره تشکیلات اجرایی؛ اعم از مدیریت، ستادهای اجرایی، مسکن، حمل و نقل، تغذیه و غیره است. این فرم‌ها در میان ۳٪ مجموع زائران توزیع می‌شود. واسطه توزیع، گروه‌های ارشاد کاروانها هستند که در کنار بقیه کارهای خود، این فرمها را از بعثه گرفته و میان زائران زن و مرد، به نسبت تعیین شده، توزیع می‌کنند. به‌طور معمول، هر دو تا سه فرم را یک نفر می‌نویسد. اصراری نیست که فرد جواب دهنده تحصیل کرده باشد یا نباشد. به علاوه، ضرورتی به نوشتن شماره کاروان و نام و نام خانوادگی هم نیست.

نماز جمعه مدینه

نماز جمعه روز ۲۶ دی ماه (۲۴ ذی‌قعدة) در مسجد النبی صلی الله علیه و آله توسط امام جماعت این مسجد؛ ثبیتی، برگزار شد. هر سال در آستانه ایام حج، یکی از محورهای اصلی خطبه‌های امام جماعت این مسجد، مبارزه با چیزهایی بود که از دید آنان، عنوان «بدعت» یافته است. اما امسال، پس از تغییر سیاستهای فرهنگی جدید دولت و حرکت به سمت اصلاح و کنار گذاشتن خشونت‌های فرقه‌ای و اختلافات، به نظر می‌رسید امام جماعت مسجد النبی صلی الله علیه و آله هم کمترین توجهی به مسائل گذشته ندارد. خطبه‌های نماز صرفاً بر پایه شرح آیات حج و توصیه به وحدت و آرامش و رفق و مدارا بود. حج یک مدرسه بزرگ با تأثیری گسترده است که همه بندگان خدا از همه نواحی و نقاط در آن حاضر می‌شوند. مردمانی از هر نژاد و هر زبان و با رنگهای مختلف. وی آنگاه با اشاره به آیه: رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ ... اشاره به آبادی عبادی مکه کرد و اینکه طواف همیشه، شبانه روز ادامه داد و بیت‌العتیق همیشه باز است. وی با تأکید بر اینکه هر نقطه‌ای از این ديار مقدس یادآور خاطره‌ای است، گفت: مسلمان باید توبه نصح کند و برای حج قدم به این سرزمین بگذارد. وی با تأکید بر اینکه حج ملاذ هر مسلمانی است، گفت: مکه هم برای عابد و هم گنه‌کار ملاذ و پناه است. گنه‌کار باید در اینجا عفو و رضوان الهی را طلب کند. وی سپس با اشاره به آیه: وَ اتَّمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ ... به اخلاص در حج و اینکه اعمال جز به آن قبول نمی‌شود، تأکید کرد و گفت: رسول الله صلی الله علیه و آله روی حج بدون ریا و سیمعه تأکید داشت. اگر حج قبول باشد، هیچ پاداشی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۹۰ جز بهشت ندارد و قبولی آن تنها با اخلاص است و اگر اخلاص باشد، شیطان هم نمی‌تواند بنده مخلص را گمراه کند. وی باز به آیات حج برگشت و با اشاره به آیه: ... وَ تَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى ... گفت: در روایت هست که تا وقتی مردم حرمت کعبه را ضایع نکنند، باقی می‌مانند. وی با تأکید بر اینکه اسلام دین جهانی است و فرقی میان نژادها و رنگها نمی‌گذارد، به این حدیث اشاره کرد که حضرت فرمود: «كُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا...» عصیبت را مخلّ به عبادت صحیح خواند و عملکرد مبتنی بر عصیبت را منفی شمرد. سپس با اشاره به آیه دیگری از حج لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ ...، از فواید مالی و انسانی حج یاد کرد و اینکه لازم است مدارا و رفق میان مسلمانان باشد. وی در خطبه دوم نماز نیز با قرائت آیه: إِنَّ الصَّافَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ ... و حرکت هاجر و اخلاص او برای خدا، از اهمیت معنوی مناسک حج یاد کرد. جمعیت بسیار زیادی در نماز جمعه حاضر بودند و می‌توان گفت که پیش از حج، این بزرگترین نماز جمعه‌ای بود که اقامه شد. نه تنها مسجد و اطراف آن، بلکه بام مسجد هم پر از جمعیت بود و نویسنده این سطور هم در بام مسجد، در کنار هزاران ایرانی دیگر، که در نماز شرکت کرده بودند، نماز جمعه را به‌جای آورد. در مکه، امام جمعه، شریف بود. او گفت: مهمترین هدف حج، ایجاد توحید در عبادت و خلوص برای خداوند است. ماهیت سخنرانی وی با اینکه در باره توحید بود، اما به نوعی باز اشارات غیر مستقیمی به بحث استغاثه از غیر خدا و توسل داشت. گزارش سخنرانی وی در روزنامه

عکاظ (۲۵ ذی قعدة، ص ۴۲) آمده است.

دیدار اعضای خبرگزاری و صدا و سیما، با نماینده ولی فقیه

عصر روز ۲۶ دی ماه، چهارده تن از اعضای خبرگزاری جمهوری اسلامی، که در بعثه مقام معظم رهبری هستند و مسؤولیت خبررسانی را بر عهده دارند، با نماینده ولی فقیه دیدار کردند. یکی از مسؤولان خبرگزاری گفت: افرادی که در اینجا حضور دارند، ترکیبی از همکارانی هستند که در ریاض فعالیت داشته و یا از ایران آمده‌اند. امسال یک عکاس نیز به این جمع افزوده شده و روزانه نزدیک ۵۰ عکس به ایران ارسال می‌کند. در جمع تاکنون ۱۶۴ خبر و گزارش به ایران ارسال شده و شانزده مصاحبه نیز انجام گرفته و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۹۱ ارسال شده است. به علاوه، در سایت ایرنا، بخشی به حج اختصاص داده شده که به‌طور مستقیم مراجعه کنندگان می‌توانند خبر، عکس و حتی دعاها را دریافت کنند. دعای کمیل دیشب نیز ارسال شده است. نماینده ولی فقیه، با تشکر از زحمات آنان، تأکید کردند که وظیفه شما واقع‌نگاری است و اخباری که ارسال می‌کنید برای ثبت در سینه تاریخ می‌ماند. بنابراین، تلاش کنید با دقت وقایع را منعکس کنید تا آیندگان بتوانند از چگونگی حج‌گزاری ایرانیان و احساس آنان، آگاهی داشته باشند. ایشان تأکید کردند: مسأله دیگر، روابط ما با سعودی است که بر اساس سیاست جمهوری اسلامی ایران، در نزدیکی با کشورهای اسلامی در برابر دشمن مشترک است و شما در انتقال اخبار باید به گونه‌ای عمل کنید که سبب استواری این روابط باشد و آسیبی به آن نزنند. همچنین اخبار اینجا را به گونه‌ای در ایران منعکس کنید که سبب تشویش خاطر خانواده‌ها به‌خصوص در لحظات حساس نشود. ایشان با آرزوی توفیق برای بهره‌مندی بیشتر دوستان از این فضا و فرصت معنوی آن، از زحمات آنان تقدیر کردند. پس از آن، دوستان صدا و سیما که جمعاً ۳۶ نفر هستند، با نماینده ولی فقیه دیدار کردند. آقای گروسی، رئیس ستاد حج صدا و سیما گفت: مدت‌ها است که در سازمان صدا و سیما، ستادی به نام «ستاد حج» تأسیس شده و بر اساس تصمیمات خاصی که در عمره امسال گرفته شد، در ماه‌های رجب و شعبان و رمضان گزارش‌های مستقیم فراوانی، به صورت تصویری و صوتی به ایران ارسال گردیده‌است. سه هزار دقیقه ضبط فیلمبرداری، کمک فراوانی کرد تا برنامه‌های متعددی در صدا و سیما ساخته شد و مردم با فرهنگ حج آشنا شدند. همچنین طی هفته حج نیز برنامه‌های متعددی پخش گردید که متأسفانه حادثه بم‌رخ داد و تحت تأثیر آن، مقداری از برنامه‌ها پخش نشد. ستاد حج صدا و سیما بر آن است تا برای سال آینده چیزی حدود ۵۰۰۰ دقیقه برنامه ضبط کند و در طول سال بتواند پوشش مناسبی به مسائل حج در داخل بدهد. در حال حاضر، به‌طور روزانه دهها ارتباط مستقیم با برنامه‌های زنده در صدا و سیما با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۹۲ برقرار است. به علاوه، در شبکه خبر، چنین طراحی شده است که بخشی خاص به اخبار حج اختصاص داده شود و به‌طور مستمر تا پایان موسم ادامه یابد. سپس حجت‌الاسلام والمسلمین ری شهری، با ضمن تشکر از زحمات آقای لاریجانی و سرمایه‌گذاری خوبی که در صدا و سیما روی حج شده، تأکید کردند: احساس می‌شود که امسال نه برای تشویق، بلکه به هدف کار بهتر، افراد کارآمدی به حج فرستاده شده‌اند. البته سال گذشته هم اوج کار صدا و سیما بود که امیدواریم امسال نیز همچنان بلکه بهتر باشد. ایشان با اشاره به آیه: *وَ اذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ ...* اشاره کردند که: «کار اطلاع‌رسانی شما مصداق یک کار ابراهیمی است. مهم آن است که فرهنگ نورانی حج منتقل شود و مهم‌تر آن است که برای حج فرهنگ‌سازی شود؛ یعنی به گونه‌ای که رغبت مردم به حج بیشتر شود. با استقبالی که در سالهای گذشته جوانان از حج داشته‌اند، پیداست که به مقدار قابل توجهی فرهنگ‌سازی شده است ... هیچ چیز مانند حج، روی جوانان اثر نمی‌گذارد. به علاوه آمدن نزدیک به ۵۰۵ هزار زائر در عمره سال گذشته، نشان‌دهنده آن بود که کارهای فرهنگی در زمینه حج تأثیر خود را گذاشته است (مصر با ۶۰۰۰۰۰ رتبه اول را داشته، پس از آن ایران با ۵۰۵۰۰۰ نفر و پاکستان: ۲۹۸۰۰۰، سوریه: ۱۷۲۰۰۰، یمن: ۱۶۷۰۰۰، اردن: ۱۳۱۰۰۰، سودان: ۷۸۰۰۰، الجزایر: ۶۷۰۰۰، اندونزی: ۵۸۰۰۰، ترکیه: ۵۴۰۰۰، بیشترین زائر عمره را در سال

۱۳۸۱ داشته‌اند.) این در حالی است که هیچ کشوری به مانند ایران در این زمینه رغبت به عمره از خود نشان نداده است. بنابراین، جهت‌گیری برنامه‌ای ما باید جاذبه آفرین باشد. یکی از شرایط لازم برای این کار، مطالعه روی کتابهای مربوط به حج است که معاونت آموزش و پژوهش منتشر کرده است. سرپرست حجاج ایرانی تأکید کرد: «در روزهای آینده نسبت به سالگرد انقلاب و انتقال دیدگاهها از این محیط نورانی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۹۳ به ایران باید فعال بود. به علاوه، بخشی باید به طرح مسأله انقلاب اسلامی در خارج از ایران پرداخته شود و از دیدگاه شخصیت‌هایی که به اینجا می‌آیند، استفاده شود. این کار با هماهنگی امور مبلغین می‌تواند به شکل خوبی انجام شود. به علاوه باید در بخشی خاص تجربیات حفظ شود، ارزیابی صورت گیرد و برای آینده نواقص کار برطرف گردد.» ایشان در پایان آرزو کردند، همانطور که شما به دیگران بهره می‌دهید، خود نیز بتوانید از این فضای معنوی بهره کافی را ببرید که بهره دادن، خود بهره گرفتن هم هست. (تصویر ۱۰)

اعلام آمادگی سعودی در باره وضعیت مشاعر مقدسه

آخرین اخبار رسیده از منابع سعودی (الشرق الأوسط، ۲۴ ذی قعدة ۱۴۲۴) از وضعیت مشاعر، حکایت از آن دارد که همه امور مرتب بود است و مشاعر مقدس آماده برای پذیرایی از حجاج می‌باشد. به گفته امیر عبدالمجید، امیر منطقه مکه، خبر یکی از مطبوعات دایر بر وجود مالاریا در منطقه بی‌پایه بوده و وضعیت بهداشتی منطقه در بهترین حالت می‌باشد. وی گفت که طرح توسعه پل جمرات از لحاظ بررسی تمام شده و در مرحله بعدی به اجرا در خواهد آمد. یک آشپزخانه که با کمک یک فرد خیر با نام شیخ محمدبن عبود عمودی در عرفات با قیمت ۷ میلیون ریال سعودی تأسیس شده با حضور امیر مکه افتتاح شد. همین‌طور طرح‌هایی برای انحراف مسیر سیل در عرفات و مشعر در همین دیدار افتتاح گردید. مدیر آتش‌نشانی مکه اعلام کرد: برای امداد رسانی به زائران، در صورت وقوع سیل، ۶ قایق در نظر گرفته شده است. وی گفت ۴۰ تیم برای یافتن مجتمع‌های استقرار زائرانی که به شکل غیرقانونی و فاقد مجوز برپا شده‌اند، در نظر گرفته شده است. مدیر آتش‌نشانی مکه افزود: ما در صورت یافتن چنین اماکنی، از صاحبان آنها خواهیم خواست تا زائران را با هزینه شخصی خود در اماکن دارای مجوز قانونی اسکان دهند. همچنین وزارت بهداشت عربستان در موسم حج امسال، ۱۴ بیمارستان و ۱۶۶ مرکز با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۹۴ بهداشتی در مکه، منا و عرفات برپا می‌کند. به گزارش روزنامه «الوطن»، چاپ عربستان، این وزارتخانه در همین راستا، از میان کارکنان خود، به ۱۰۵۰ پزشک و پرستار زن و مرد، در مراکز بهداشتی، آموزش داده است. امسال، که مدخل ورودی زمزم بسته شده، استفاده عمومی از آب این چاه متبرک و مقدس تقریباً دشوارتر از سابق شده است. دولت سعودی طبق برنامه‌های سالهای پیش، مقدار قابل توجهی آب بسته بندی شده به حجاج خواهد داد. این بسته‌ها در کارخانه مخصوصی تهیه می‌شود و در مواردی به محل سکونت زائران منتقل و تحویل آنها می‌گردد. گفتنی است، امیر عبدالمجید، امیر مکه، روز چهارشنبه اول بهمن، دیدار مفصلی از شهرک حجاج در حاشیه فرودگاه جده داشت و ضمن دیدار از امکاناتی که امسال برای حجاج ارائه شده به شماری از زائران که به تازگی وارد شده بودند، خوش آمد گفت. به گزارش روزنامه عکاظ (پنج شنبه ۲ بهمن) تا روز چهارشنبه، تعداد ۴۵۶ ۸۹۹ زائر از راههای مختلف وارد عربستان سعودی شده است که تنها ۶۸۰۰۰ از راه زمینی و ۱۱۰۰۰ و اندی از طریق دریایی آمده‌اند.

بازدید نماینده ولی فقیه از بعثه‌ها

صبح روز شنبه ۲۷ دی ماه، نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی با هدف بازدید بعثه‌ها، به همراه آقایان: زرهانی، قاضی عسکر، اوسطی، حاج آقا کمال فقیه ایمانی، بهشتی، جعفریان ابتدا از بعثه حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی که در نزدیکی بعثه جمهوری اسلامی ایران قرار دارد، دیدن کردند. در این دیدار، آیت‌الله اشتهااردی با تمجید از برنامه دعای کمیل و اینکه این عمل

در واقع ترویج امیر المؤمنین علیه السلام است، فرمودند: «این، هم ترویج آن حضرت است و هم توحید، که وهابی‌ها زبانشان از متهم کردن شیعه کوتاه شود.» آنگاه، آیت الله صلواتی پیشنهاد کردند: در چاپهای بعدی «دعای کمیل»، نوشته شود: «دعای امیر المؤمنین علی بن ابی طالب بروایه کمیل». با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۹۵ پس از آن، دیداری از بعثه حضرت آیت الله سیستانی به عمل آمد که قدری در باره مواضع اخیر آیت الله و مسائل عراق گفتگو شد. در ادامه. سومین دیدار از بعثه آیت الله شاهرودی انجام شد. برخی از افراد بعثه گفتند که امسال زودتر از موعد آمده‌اند. همچنین از کتاب المحبه جناب آقای ری شهری ستایش شد و پیشنهاد شد که در چاپ بعد قدری هم در باره محبت اهل بیت باشد. بعثه‌های بعدی که مورد بازدید قرار گرفت، به ترتیب عبارت بودند از: بعثه‌های حضرات آیات: اردبیلی، صافی، شبیری و بهجت. در برخی از بعثه‌ها، بحث طواف در طبقه دوم پیش آمد که ویلچری‌ها را به دلیل راه ندادن به طبقه پایین، می‌بایست طبقه بالا طواف دهند. گویا آیت الله بهجت و آیت الله مکارم اجازه طواف از طبقه بالا را، در صورت اضطرار، می‌دهند. آقای ری شهری همچنین از بعثه آیت الله وحید دیدن کردند. اعضای این بعثه به دیدن ایشان نیامده بودند، اما ایشان به خاطر استادی و به احترام آیت الله وحید، از بعثه ایشان دیدن کردند. پس از آن، از بعثه‌های حضرات آیات: سید کاظم حائری و تبریزی هم دیدار به عمل آمد. از جمله بعثه‌های دیگر که بازدید از آنها انجام شد، بعثه سید محمد سعید حکیم است. این بعثه، دو بروشور زیبا هم چاپ کرده است؛ یکی با عنوان «موجز مناسک الحج و العمرة» و دیگری در باره «غدیر» که هر دو زیبا و به عربی است. یکی از مشکلات عمده بعثه‌ها آن است که از زائران دور هستند. مشکل دیگر نارضایتی آنان از مسکن است که قرار است تا برای سال آینده، از هم اکنون برنامه‌ریزی شود. مشکل بعثه‌هایی که مقلدین عراقی دارند؛ از جمله بعثه آیت الله سید کاظم حائری، که خود ایشان هم در بعثه حضور داشتند، این است که هنوز عراقی‌ها نیامده‌اند. به علاوه زائران بحرین و کویت هم نیامده‌اند و دلیل آن این است که بچه‌های آنان مشغول تحصیل و امتحانات بوده و روزهای آخر ذی قعدة حرکت آنان به مدینه آغاز خواهد شد.

اعلامیه بانک رشد و توسعه اسلامی در باره قربانی

بانک رشد و توسعه اسلامی عربستان، که مسؤلیت استفاده بهینه از گوشت قربانی را دارد، اعلام کرد که امسال برای مراسم قربانی، از ۳۰ هزار دامپزشک و قصاب و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۹۶ مهندس، در اداره بهتر امور قربانی استفاده کرده که نزدیک به ۴۰۰ نفر آنها دانشجو هستند و ۷۰۰ دامپزشک وظیفه دارند پیش از ذبح، با انجام معاینات لازم، سالم بودن گوسفندان قربانی را اعلام کنند. در جمع، ۲۹۰۰۰ قصاب هم زیر نظر دامپزشکان و مهندسان، به کار ذبح مشغول خواهند بود. به نوشته روزنامه الوطن، چاپ عربستان، بانک یاد شده در صدد وارد کردن نیم میلیون گوسفند برای قربانی است. بر اساس این گزارش، قیمت هر رأس گوسفند برای روز قربانی ۳۷۵ ریال سعودی معادل ۱۰۰ دلار آمریکا است. قرار است مقدار قابل توجهی از گوشت‌های قربانی از راه زمینی، دریایی و هوایی به آوارگان و فقیرای مسلمان در ۲۷ کشور جهان فرستاده شود. بر اساس آماري که ارائه شده، از سال ۱۴۰۳ ق. به این سو، حدود ۹/۵ میلیون گوسفند، گاو و شتر قربانی شده که متأسفانه به دلیل نبودن امکانات یاد شده، بخش مهمی از گوشت‌ها از میان رفته است. امسال قرار است از طریق لبنان، بخشی از این گوشت‌ها در اختیار کمیته امداد قرار گیرد. اگر این طرح اجرا شود، این نخستین بار است که بخشی از این گوشت‌ها به مصرف فقیرای شیعه می‌رسد.

برخی از فعالیتهای جاری بعثه در مدینه، در سه زاویه

سرپرست هیأت پزشکی، مسؤل واحد اهل سنت و معاون دفتر بعثه مقام معظم رهبری، در جمع خبرنگاران، برنامه‌ها و اهداف بخش‌های مربوط را تشریح کردند. به گزارش نشریه زائر، سرپرست هیأت پزشکی گفت: ۳۱۱ پزشک، پیراپزشک و نیروی

خدماتی، در ایام حضور زائران ایرانی در مکه و مدینه، در بخش‌های مختلف خدمات‌رسانی این هیأت مشغول به کارند. دکتر حسین ضیائی امکانات بیمارستان زائران ایرانی در مدینه و مکه را تشریح کرد و افزود: یک بیمارستان صحرائی در ایام تشریق در منا و عرفات برپا می‌شود که امکانات اولیه بیمارستانی در آن پیش‌بینی شده است. وی گفت: در صورتی که یکی از زائران با مشکل حادی مواجه شود، با آمبولانس به بیمارستان مکه منتقل خواهد شد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۹۷ ضیائی گفت: خوشبختانه تا امروز (۲۶ دی‌ماه) موردی از فوت زائران گزارش نشده است. وی افزود: تا امروز سیزده بیمار در بیمارستان بستری شده‌اند که هیچ‌یک وضعیت حادی ندارند. دکتر ضیائی با اشاره به طرح پزشکی کاروان که طی شش سال اخیر اجرا شده، افزود: همراهی پزشک با کاروان، علاوه بر آرامش روحی و روانی زائر، فرصتی را فراهم می‌کند تا پزشک به راحتی به درمان بیماران تحت پوشش خود در کاروان مربوط پردازد. وی در باره بیمارستانهای صحرائی ایران در منا و عرفات نیز اظهار کرد: چنانکه زائری در این مکانها نیاز به اقدامات تکمیلی‌تری داشته باشد، به سرعت به بیمارستان هیأت پزشکی یا بیمارستانهای سعودی انتقال خواهد یافت. وی افزود: کار دیگر ما در حج امسال، تشکیل کاروان وقوف اضطراری است که زائران ناتوان از روز هشتم ذی حجه به هیأت پزشکی تحویل داده می‌شوند تا اعمالشان با نظارت هیأت پزشکی و روحانیون کاروان انجام شود... در جمع ما حدود ۳۲۰ قلم دارو در وزن پنج تن، از ایران همراه خود آورده‌ایم و ۱۵ دستگاه آمبولانس نیز در اختیار است و هیأت پزشکی جمعاً در یک دوره ۴۵ روزه در خدمت زائران می‌باشد. عباس سلیمی معاون دفتر بعثه مقام معظم رهبری نیز در جمع خبرنگاران گفت: دو برنامه شبی با قرآن، مراسم پرشور دعای عرفه، مراسم اربعین جان‌باختگان زلزله بم، مراسم دعای کمیل در محل بعثه و مراسم جشن عید غدیر خم، از جمله برنامه‌های فرهنگی بعثه مقام معظم رهبری در مکه مکرمه است... مراسم معنوی دعای کمیل نیز سه نوبت دیگر، شبهای جمعه، در مدینه منوره، در جوار قبرستان بقیع برگزار می‌شود. حجت‌الاسلام و المسلمین محمد زمانی مسؤول واحد اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری نیز در جمع خبرنگاران گفت: تعداد کاروانهای زائران ایرانی اهل سنت، امسال تقریباً دو برابر شده است. وی افزود: علاوه بر زائران ایرانی اهل سنت، چند کاروان از زائران اهل سنت کرد و افغانی نیز در شمار کاروانهای زیرپوشش بعثه به حج آمده‌اند.

دیدار سرپرست حجاج ایرانی از کاروان شهدا

حجت‌الاسلام و المسلمین محمدی ری شهری، جمعه شب در مدینه منوره، در کاروان خانواده معظم شهدا حضور یافت و از نزدیک با آنان گفتگو کرد. آقای ری شهری در این دیدار، که آقای زرهانی، رییس سازمان حج و زیارت هم حضور داشت، طی سخنانی خدمت به خانواده شهدا در ایام حج را دارای اجری مضاعف در پیشگاه حق تعالی دانست و گفت: «خانواده‌های شهدا اسطوره‌های مقاومت‌اند و انقلاب اسلامی با ایثار و از خودگذشتگی شهیدان، جانبازان و آزادگان به ثمر نشست و با تلاش مردم و به ویژه خانواده‌های شهدا تداوم می‌یابد.» وی با اشاره به نزدیک شدن ایام بیست و پنجمین سالگرد انقلاب اسلامی، از خانواده‌های شهدا خواست از فضای معنوی و روحانی سرزمین وحی، اسلام و قرآن بهره بگیرند و برای ادامه حیات پرافتخار انقلاب اسلامی و عزت روز افزون مسلمانان دعا کنند. امیر الحجاج زائران ایرانی، با اشاره به روایتی از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله گفت: حضرت امام قدس سره در وصیت‌نامه تاریخی خود، مردم ایران را بهتر از مردم زمان آن حضرت دانست و بر اساس روایتی دیگر مردم ایران را که از اسلام و رهبری و جمهوری اسلامی حمایت می‌کنند، برادر پیامبر صلی الله علیه و آله خواند.

گزارشی از مناسبت دولت عربستان با شیعیان داخلی

به رغم دشمنی سرسختانه وهابی‌ها با شیعیان و سختگیری‌های مداومی که طی دو دهه نخست انقلاب اسلامی با شیعیان وجود

داشت و حتی به رغم آنکه هنوز هم این دشمنی ادامه دارد و نشانه‌اش آنکه بسیاری از پایان‌نامه‌های دانشگاهی در بخش‌های عقاید، بر محور ضدیت با شیعه است، اما دولت عربستان، چندین سال است که در پی بهبود وضعیت روابط خود با شیعیان منطقه شرقی است. این وضعیت طی سال جاری جدی‌تر شده و نشانه آن، برگزاری یک همایش برای با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۱۹۹ بهبود روابط میان اقلیتهای مذهبی در عربستان است. در این همایش، نمایندگان از شیعیان امامی، اسماعیلی (که بیشتر در نجران و اطراف آن در جنوب عربستان و در مرز این کشور با یمن زندگی می‌کنند) شرکت داشتند که بخش‌هایی از آن، از تلویزیون عربستان پخش گردید. دو نفر از علمای شیعه در این کنفرانس شرکت داشتند که یکی شیخ حسن صفار و دیگری آقای هاشمی بود. شیعیان در این همایش، هدیه‌ای هم تقدیم امیر عبدالله کردند که مورد پسند وی واقع شد. بسیاری از سلفی‌های وهابی، با نوشتن مقالاتی، بر ضد این همایش موضعگیری کردند. این مسأله پس از بهبود روابط سعودی با ایران، جدی‌تر هم شده است. یکی از بهترین علائم بهبودی روابط، کمک شگفت کشورهای حاشیه خلیج فارس به زلزله بوم بود که به توصیه امیر عبدالله در جریان تشکیل جلسه وزاری خارجه تقبل کردند تا چهارصد میلیون دلار به صورت وام کمک کنند که مقدار زیادی از آن را خود امیر عبدالله تقبل کرد. بازتاب منفی آن روی سلفی‌ها هم بدین ترتیب بود که گروه‌های امر به معروف و نهی از منکر فعال‌تر شده و حتی طی سال جاری با شیعیان در اماکن زیارتی، برخوردهای تندتری داشته‌اند. تحولات افغانستان هم مزید بر علت شده و محدودیت طالبان سبب شده است تا کینه آنان نسبت به شیعیان بیشتر شود. بسیاری از این افراد فارسی‌زبانان افغانی هستند که در سعودی، با سلفی‌ها همکاری دارند و برای شیعیان ایرانی مزاحمت پدید می‌آورند. البته این افراد جرأت هجمه و حمله به شیعیان خلیجی را ندارند.

بخش یک برنامه تلویزیونی بر ضد سلفی‌های افراطی

اعترافات گروهی از تروریستهای سلفی، که در حوادث اخیر در ریاض و غیر آن نقش داشتند، از تلویزیون عربستان پخش شد. بر اساس این اعترافات، روزنامه الشرق الأوسط (۲۲ ذی‌قعدة) به چاپ گزارشی در باره مهم‌ترین رهبران فکری این حرکت سلفی-جهادی پرداخت. در این اعترافات توضیحاتی در باره چند تن از رهبران فکری القاعده، با نامهای مقدسی، العیبری و ابوقتاده داده شد. برخی از اینان کسانی هستند که با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۰۰ سالها قبل، در افغانستان بوده و بعدها به عنوان نویسنده و محقق به دفاع از عقاید القاعده پرداختند و در اروپا یا کشورهای عربی سکونت داشتند. این افراد با نوشتن مقالاتی در اینترنت، به دفاع از باورها و رفتارهای القاعده می‌پرداختند. در این اعترافات، همچنین از یوسف العیبری یاد شد که نویسنده کتاب «الحروب الصلیبیه الجدیده» و «الجهاد حکمه و انواعه» بوده و در حوادث چند ماه پیش در ریاض کشته شد. ابوقتاده سال ۱۹۹۳ به لندن رفت و در آنجا به عنوان رهبر روحانی افراد طرفدار القاعده مشغول فعالیت شد. این دو نفر؛ یعنی العیبری و ابوقتاده، از افرادی هستند که تروریستها در برنامه یاد شده اعتراف کردند که تحت تأثیر سخنرانی‌ها و نوشته‌های ایشان بوده‌اند. فرد دیگر ابومحمد مقدسی است که او در اینترنت نوشته‌هایی دارد با عنوان «التوحید و الجهاد» و از رهبران فکری اصلی برای اصولگرایان سلفی جهادی است. در همین شماره، الشرق الأوسط چندین یادداشت کوتاه دیگر در باره این برنامه تلویزیونی و نیز گزارش‌های بیشتری در باره ابو محمد مقدسی و اهمیت نقش رهبری فکری وی به چاپ رسیده است. گفتنی است که گزارش یاد شده از تلویزیون سعودی، روز بعد توسط بسیاری از شبکه‌های خبری دیگر، از جمله الجزیره به تفصیل مورد ارزیابی قرار گرفت و به عنوان یک خبر مهم طرح گردید.

اخبار جاری حج در زائر ۲۷ دی

شماره دیگری از نشریه زائر به تاریخ بیست و هفتم دی ماه، بر دیوار ساختمانهای محل اقامت زائران ایرانی ظاهر شد. این نشریه که

یگانه ابزار مطالعه بسیاری از زائران علاقمند به روزنامه و کتابخوانی در این ایام بی‌روزنامه‌ای و بی‌کتابی است، حاوی اخبار مختلفی از ایران و جهان و مسائل جاری حج است. گزارش سفر رهبر انقلاب به بم و اخباری کوتاه در باره انتخابات، روی صفحه نخست و گزارش تفصیلی آن در صفحات بعد آمده است. خبر ملاقات سرپرست حجاج ایرانی با دست‌اندرکاران صدا و سیما و خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، اخبار کوتاهی از دعای کمیل، دعای ندبه، آمار ورود حجاج ایرانی و نیز تدارک مقدماتی برای جلوگیری از سیل در مکه، در ادامه آمده با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۰۱ است. گفتگو با معاون تغذیه ستاد مدینه در باره فواید آشپزخانه متمرکز، به تفصیل به ابعاد این حرکت تازه که امسال برای نخستین بار در حج باب شده، پرداخته است. گزارش چگونگی ارتباط زائران با ایران، از راه‌های مختلف و هزینه آن، در گفتگوی تفصیلی زائر با مسؤول دفتر مخابرات بعثه، در این شماره درج شده است. تکه‌ای ادبی، که به‌طور معمول در همه شماره‌های زائر صفحه‌ای به این موضوع اختصاص می‌یابد و عمدتاً از سوی استاد جواد محدثی نوشته یا تنظیم می‌شود، صفحه دیگری از زائر را به خود اختصاص داده است. مصاحبه با حجت‌الاسلام والمسلمین صالحی خوانساری، آشنای دیرین اهل دعا و ذکر، با عنوان «عاشقی به رسم اويس»، مطلب دیگری است که در آن، به بیان ابعاد زیارت پرداخته است. تذکرات بهداشت جمعی، که از سوی هیأت پزشکی حج نوشته شده، یک نیم ستون را پر کرده و حاوی نکات ارزنده‌ای در باره بهداشت در حج و سفره‌های جمعی است. استراتژی وحدت فرهنگی در جهان اسلام، عنوان گفتگویی است با دکتر عیوضی که به رغم اختلاف فرقه‌ها و مذاهب، روی ابعاد وحدت‌خیز حج تکیه کرده است. آخرین صفحه زائر اختصاص به چند خبر در باره فلسطین و عراق دارد که همچنان به عنوان دو منطقه اسلامی اشغال شده، محور اخبار جهان اسلام است.

انتشار هشتمین شماره «البلاد» فارسی

نشریه «البلاد» فارسی که روزانه یک شماره فارسی چهار صفحه‌ای منتشر می‌کند، به‌طور عمده، ملاحظه روابط خوب، میان ایران و سعودی را دارد و در ضمن منعکس کردن برخی از اخبار ایران و جهان، می‌کوشد نشان دهد که مقامات سعودی همچنان در اندیشه حجاج و بهبودی اوضاع در ایام موسم هستند. امیر عبدالمجید، امیر مکه، با دیدار از مشاعر مقدس و امکانات آن نواحی، اعلام کرد که ما امسال شاهد تحولات مثبت در خدمت به زائران هستیم. همچنین امیر عبدالله که هزینه آماده شدن یک اطلس ارزشمند را در ارتباط با طرح توسعه حرم طی بیست سال گذشته داده بود و دو نفر از اساتید دانشگاه ام‌القری مجری آن بودند، این اطلس را که به چاپ رسیده، از آنها طی مراسمی دریافت کرد. وزیر بهداشت عربستان، دکتر المانع، به تمامی مراکز درمانی توصیه کرد که با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۰۲ در ایام حج، بیماران مسن را به سرعت درمان کنند. امیر مقرن هم که همچنان بر اعمال حج در بخش مدینه نظارت دارد و هر شب با حضور تمامی مسؤولان مربوط جلسه می‌گذارد و اقدامات آنان را مرور می‌کند، اعلام کرد: شعار ما این است که «خدمت به زائران شرف ماست»، از تسهیلات موجود برای زائران سخن گفت. این روزها مرزهای زمینی سعودی آماده پذیرایی و کنترل ورود زائرانی است که از راه زمین و با ماشینهای شخصی خود از نقاط مختلف به‌ویژه حاشیه خلیج فارس وارد سعودی می‌شوند. دو صفحه نشریه «البلاد» اختصاص به گفتگوی خبرنگار این نشریه با آقای محمد شریف مهدوی سرکنسول ایران در جده است. این گفتگو با محوریت حج و نیز کمک‌رسانی به زلزله‌زدگان بم تنظیم شده است. آقای مهدوی ضمن اشاره به خسارتهای فراوان زلزله بم، م از کمک همه کشورها، همسایگان و به‌ویژه عربستان سعودی تشکر کرد. یک بیمارستان با صد پزشک و پرستار و هشتاد تخت از سوی سعودی در بم برپا شد. این جدا از کمک‌های جنسی، دارویی و نقدی فراوانی است که همه با تلاش امیر عبدالله انجام گرفت. آقای مهدوی همچنین گزارشی از چگونگی حج‌گزاری ایرانیان و نظم و انضباط حاکم بر آنان را برای این روزنامه بیان کرد. وی تأکید کرد که در ایام حج، سه نفر از برادران وزارت خارجه ما،

همکاران ما در کنسولگری، در سه نقطه در مکه مکرمه و مدینه و جده مستقر خواهند بود تا در طول ۲۴ ساعت هرگونه مشکلی که وجود داشته باشد، به عنوان رابطه سرکنسولگری و مقامات عربستان عمل کنند. آخرین صفحه نشریه اختصاص به چند خبر از ایران دارد.

علمای حاضر در بعثه رهبری

یکی از وظایف بعثه مقام معظم رهبری، پاسخگویی به مشکلات دینی و عقیدتی زائرانی است که معمولاً در عمر خود یکبار توفیق زیارت خانه خدا و حرم نبوی صلی الله علیه و آله را پیدا می‌کنند. به همین دلیل، بعثه رهبری با استمداد از شماری از علما و فقها، تلاش می‌کند با ایجاد محلی در بعثه، برای حل مشکلات و پرسشهای فقهی مردم و نیز پاسخ‌گویی به شبهات عقیدتی که بسا در این سفر برای زائران پیش آید، بپردازد. امسال نیز شماری از این عالمان و فقیهان؛ مانند سالهای گذشته، در این کار بعثه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۰۳ رهبری را کمک می‌دهند: آیت الله سید جعفر کریمی از فقهای حوزه علمیه قم، که طی سالهای متمادی در بخش پاسخ‌گویی به مسائل فقهی فعال هستند. آیت الله بهشتی از علمای نجف و در حال حاضر مقیم اصفهان. آیت الله مصلحی فرزند حضرت آیت الله اراکی رحمه الله. آیت الله غیوری که ایشان نیز سالهای متمادی است، در موسم حج، در بعثه مقام معظم رهبری شاغل هستند. آیت الله حاج سید کمال فقیه ایمانی از علمای اصفهان. آیت الله باقر شریف القرشی، نویسنده و محقق معروف عراقی که امسال میهمان بعثه مقام معظم رهبری است. آیت الله خوشبخت از میهمانان بعثه رهبری. حجت الاسلام و المسلمین اوسطی، که در جلسات عمومی برای زائران سخنرانی می‌کند. حجت الاسلام و المسلمین قرائتی، که در بسیاری از جلسات عمومی در بعثه و نیز در جلسات کاروانها سخنرانی می‌کند. حجت الاسلام و المسلمین صدیقی، از خطبای تهران که در جلسات عمومی سخنرانی می‌کنند. حجت الاسلام و المسلمین محمدی عراقی، فعال در بخش بین‌الملل است. حجت الاسلام و المسلمین صادقی رشاد، معاون بخش بین‌الملل و پاسخگویی به شبهات سیاسی و فرهنگی است. حجت الاسلام و المسلمین نجم الدین طبسی، در بخش بین‌الملل و پاسخگویی به شبهات عقیدتی فعالیت می‌کند. حجت الاسلام و المسلمین واعظی، امام جمعه زنجان فعال در بخش بین‌الملل است. حجت الاسلام و المسلمین هادوی، فعال در بخش بین‌الملل است. حجت الاسلام و المسلمین توسلی میهمان بعثه رهبری است.

دیدار سرپرست حجاج ایرانی با روحانیون شاغل در بعثه

در هر سال، برای اداره کارهای فرهنگی بعثه مقام معظم رهبری، به‌ویژه در بخشهای استفتا، امور روحانیون، بین‌الملل و آموزش و پژوهش، گروهی از علما و فضلا در بعثه، ظهر روز ۲۷ دی ماه، ضمن اجابت دعوت ریاست محترم بعثه برای نهار، به تبادل نظر در باره مسائل جاری فرهنگی بعثه پرداختند. در این جلسه، آیت الله سید جعفر کریمی، به دو فتوای تازه مقام معظم رهبری اشاره کرد. نخست آنکه: «اگر کسی عمره تمتع انجام دهد و حج مستحبی باشد، می‌تواند از انجام حج تمتع صرف نظر کند.» مسأله دیگر اینکه: «استظلال در شهر مکه و عرفات و منا، زیر سایه متحرک؛ مانند چتر، رفتن بنا بر احتیاط جایز نیست.» بسیاری از فقها این مناطق را منزل حجاج دانسته و رفتن زیر این قبیل سایه را جایز می‌دانند. البته از نظر ایشان رفتن زیر سایه ثابت در این مناطق و در طول سفر بی اشکال است. آقای کریمی همچنین گفت: «ایشان، طواف در طبقه دوم را مجزی نمی‌دانند.» در باره معذورین نیز گفت: «اگر طواف آنها با به کول گرفتن ممکن است که هیچ و الا باید نایب بگیرند.» آقای ری شهری در این دیدار ضمن تشکر از خدمات روحانیون، از آنان خواست فعالانه در برنامه‌های فرهنگی عمومی بعثه مشارکت داشته باشند.

تذکرات واحد ارشاد به زائران عازم مکه

نخستین گروه از زائران ایرانی، عصر روز پنج‌شنبه، ۲۵ دی ماه، عازم مکه شدند. این گروه از زائران، سه ساعت به غروب، راهی مسجد شجره شده، غسل کردند و لباس احرام پوشیدند و با گفتن «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ...» مُحْرَم شدند و با خواندن نماز مغرب و عشا به سوی مکه راه افتادند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۰۵ مسجد الحرام این روزها بسیار شلوغ است و با توجه به اینکه بیشتر زائران، برای نخستین بار در مسجد الحرام حضور یافته‌اند و می‌بایست مناسک عمره تمتع را به‌جای آورند، معاونت آموزش و پژوهش برای تسهیل کارها و نیز مراعات شؤون، اطلاعیه‌ای منتشر کرده و تذکراتی را به زائران داده است. این تذکرات عبارتند از:

۱. هنگام ورود به حلقه طواف کنندگان خانه خدا، به تدریج وارد محدوده مطالب شده و از دست گرفتن در اطراف طواف کنندگان و ایجاد مزاحمت برای حجاج دیگر، خودداری فرمایند.
۲. نماز طواف را در پشت مقام ابراهیم، هر جا که حلقه طواف کنندگان پایان می‌پذیرد، به‌جای آورده و از دست در دست یکدیگر نهادن و حلقه درست کردن برای اقامه نماز، به شدت اجتناب فرمایند.
۳. هنگام ازدحام جمعیت بر اساس توصیه اهل بیت عصمت و طهارت، از انجام طواف مستحبی خودداری فرموده، محدوده مطاف را برای کسانی که طواف واجب دارند خلوت نگهدارند.
۴. بانوان محترم، به دلیل اجتناب از اختلاط با نامحرمان، از اقدام برای استلام حجرالأسود خودداری فرمایند و تنها بر اساس توصیه روایات، در مقابل حجرالأسود آرام تکبیر گفته و عبور کنند.

دیدار سرپرست حجاج ایرانی از بعثه عمان

عصر روز شنبه، ۲۷ دی ماه، سرپرست حجاج ایرانی، به همراه تنی چند از اعضای بعثه مقام معظم رهبری، با رییس بعثه حج عمان دیدار کردند. آقای ری شهری با اشاره به دیدار سال قبل رییس بعثه حج عمان از ایشان، تأکید کردند که خوشبختانه امروز توفیق یافتیم تا از حضرت عالی و بعثه حج عمان دیداری داشته باشیم. ایشان با اشاره به تهدیدی که از ناحیه بیگانگان متوجه جهان اسلام است و تلاشی که آنان برای تفرقه میان امت اسلامی دارند، بر وحدت اسلامی تأکید کرد و وظیفه متفکران جهان اسلام دانستند که برای تحقق وحدت تلاش کنند. ایشان با اشاره به توصیه‌های امام راحل و مقام معظم رهبری، بر وحدت اسلامی، گفتند: باور امام راحل قدس سره این بود که امت اسلام باید از کنار با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۰۶ خانه توحید وحدت را آغاز کند. ما هم در این جهت تلاش کرده‌ایم و معتقدیم که به مقدار زیادی توفیق به دست آورده‌ایم. پس از آن، شیخ احمد بن سعود السیابی، رییس بعثه عمان، با خوش آمدگویی به سرپرست حجاج ایرانی، تأکید کرد: این ملاقاتها روابط خوب میان دو کشور را استوارتر می‌کند. وی با اشاره به آیه لِيُشْهِدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ...، تأکید کرد که یکی از بهترین منافع، همین آشنایی‌ها و دوستی‌هاست. السیابی با اشاره به چالش‌های رو در روی جهان اسلام، وحدت امت اسلام را یکی از بهترین ابزارها برای مقابله با آن چالش‌ها معرفی کرد. بعثه عمان، چند نسخه از کتاب «الحج المبرور»، که رساله فقهی اباضی‌ها در احکام و مناسک حج است، را به میهمانان هدیه داد. این کتاب اختصاص به فقه حج دارد که بخش‌هایی بیان مسأله و بخش‌هایی به صورت استفتاءات و پاسخ به پرسشهای فقهی براساس مذهب اباضی است. قسمتی هم به زیارت مدینه اختصاص یافته است. آداب ورود به مسجد النبی صلی الله علیه و آله همراه با یک زیارت‌نامه رسول الله صلی الله علیه و آله و سپس زیارت‌نامه برای ابوبکر و بعد عمر آمده و برای هر کدام یک زیارت‌نامه درج شده است. همچنین به رفتن به قبا، زیارت احد و بقیع به عنوان امر مستحب توصیه شده است. در تمام این بخش، هیچ اشاره‌ای به صلوات بر آل یا صحابه دیگر نشده است. زائران عمانی، امسال ۱۴ تا ۱۵ هزار نفر هستند که ۹۵٪ آنها از راه زمینی به حج می‌آیند. در بعثه حج عمان، دو نفر از قضات شرع این کشور به همراه هفت نفر روحانی خدمت می‌کردند. به علاوه کاروانها معمولاً مرشد همراه خود دارند. (تصویر ۱۱-۱۲)

دیدار با رییس شؤن حرم نبوی

تعدادی از اعضای معاونت بین‌الملل، در روز ۲۲/۱۰/۸۲ با شیخ فالح، رییس شؤن حرم نبوی دیدار کردند. در این جلسه، از اینکه با آمدن شیخ فالح اوضاع بهتر شده، از وی تشکر به عمل آمد. شیخ فالح به عنوان اشکالات رفتاری نسبت به زائران ایرانی گفت: آنان پس از نماز از باب‌السلام داخل مسجد می‌شوند که این ازدحام مشکل آفرین است. (نویسنده این سطور مکرر دیده است که همه حجاج به همین شیوه رفتار می‌کنند و دلیلش هم این است که از در جبرئیل و بقیع، اجازه ورود نمی‌دهند) وی افزود: برخی از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۰۷ زائران ایرانی، پس از هر فقره اذان، ورد بلندی می‌گویند که سالهای قبل نبوده است! همچنین از اینکه ایرانی‌ها فیلم و عکس یادگاری فراوان می‌گیرند، اظهار گلایه کرد. وی با اشاره به استفاده زائران از مفاتیح‌الجنان که در آن ذکر لعن آمده (اشاره به زیارت عاشورا) گفت: این اصلاً برای ما قابل تحمّل نیست، چون ما افضل مردم را پس از پیامبر صلی الله علیه و آله ابوبکر می‌دانیم! این لعن بدترین چیز است. شیخ فالح همچنین از توزیع کتابهای شیعی که حاوی همین مسائل است، اظهار گله کرد و گفت: برخی از شیعیان در مقابل قبر ابوبکر و عمر عکس‌های ناهنجاری از خود نشان می‌دهند. آنان در برابر نمازگزاران حرکت می‌کنند. وی گفت شاید این رفتارها مربوط به عوام شیعه باشد که علما باید آنها را راهنمایی کنند. گروه ایرانی هم ضمن استقبال از بازگو کردن انتقادات و پیشنهادها، بر تبادل نظر و آشنا شدن از دیدگاه‌های دو طرف، اظهار مسرت کرده، گفت: اولین انتظار ما هم این است که سخت‌گیری برخی از مأموران شما در اصرار بر مواضع مذهبی خودشان، رفتار درستی نیست. آنها باید اجازه بدهند که هر کسی بر طبق مذهب خودش اعمالش را به جای آورد؛ زیرا به هر حال، همه اهل اجتهاد هستند. برخی از کارهایی که مأموران شرک می‌دانند، از نظر ما شیعیان شرک نیست. ما توّسل و تبرّک را جایز می‌دانیم. در این زمینه، قدری میان دو طرف در باره توحید و حقیقت آن بحث شد. تصوّر شیخ فالح آن بود که در این توّسل‌ها ما قدرت مستقله یا به نحو مشارکت برای پیغمبر صلی الله علیه و آله قائل هستیم که برای وی توضیح داده شد که چنین نیست. به هر حال پذیرفت که حتی اگر شرک نباشد ما با شما اختلاف نظر داریم که البته در این حد طبیعی است. گروه ایرانی با اشاره به شریعت سمحه و سهله، تأکید که باید به حریت مذهبی توجه داشت. الآن سنی‌های ایران، در مدارس خودشان فقه خودشان را تحصیل می‌کنند و ما بر آنها تحمیلی نداریم. کاروانهای سنی که از ایران می‌آیند، روحانی سنی مرشد آنهاست. بحث سجده بر مهر هم یک بحث فقهی است. ما به خاطر روایات امام صادق علیه السلام سجده کردن بر مأكولات و ملبوسات را جایز نمی‌دانیم. شیخ فالح پذیرفت که ممکن است برخی از رفتارها نادرست باشد و ما هم به مأموران نصیحت خواهیم کرد. یکی از اعضای هیأت ایرانی از اینکه خطبای مسجد النبی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۰۸ مرتب در این زمینه تحریک می‌کنند سخن گفت و شیخ فالح گفت: آنها هیچ‌گاه اسمی از شیعه به میان نمی‌آورند. شیخ فالح افزود: اگر ما اجازه دهیم هر کسی مطابق عقاید مذهبی خودش رفتار کند، هرج و مرج می‌شود. وی پذیرفت که در سالهای اخیر، رفتار با اهل سنت ایران بهتر از گذشته شده است. یکی از اعضای هیأت ایرانی هم متقابلاً از وی خواست تا در اینجا هم با شیعیان رفتار بهتری صورت گیرد. شیخ فالح در مقابل این اظهار نظر، که در شرایط فعلی دنیا، ما نیاز به وحدت داریم، تأکید کرد که من هم می‌پذیرم. وی از اینکه قرار است به زودی دیداری میان ایشان و آقای ری شهری صورت گیرد سخن گفت. مجموعه این گفتگو نشان می‌داد که شیخ فالح از دیدگاه‌های تند افراطی و وهابی دارد و نسبت به شیعه و ایران سخت‌بدبین است. در این جلسه به رغم آنکه گفتگوهای علمی تندی صورت گرفت، اما در مجموع همراه با محبت و دوستی بود.

برخی از فعالیتهای تبلیغی در مدینه

یکی از ابعاد فعالیتهای تبلیغی، مباحث کلامی و مذهبی است. از زمانی که شبکه المستقلّه مباحثه دو عالم شیعه و سنی را در ماه

رمضان سال گذشته پخش کرد و پس از آنکه طی سه سال اخیر سایتهای فراوانی از سوی سنیان و شیعیان فعال شده است، انتظار می‌رود که طی دهه آینده و حتی بیشتر، مباحثات فرقه‌ای جدی‌تر، در کانون مذاکرات و گفتگوهای میان مسلمانان قرار گیرد. ماجرای عراق و ظهور تشیع در این دیار، از حالت پنهان به ظهور، هم به این جریان دامن زده است. در واقع دنیای سنی از این انرژی بی‌خبر بود، اما اکنون روزی نیست که در شبکه الجزیره یا العربیه نامی از آیت‌الله سیستانی برده نشود. به‌طور قطع در عاشورایی هم که در پیش خواهیم داشت، قدرت تشیع باز هم در منابع خبری جلوه بیشتری خواهد یافت. این مسأله در تحریک وهابی‌ها کمک خواهد کرد. سابقه حمله وهابیان به کربلا در سال ۱۲۱۶ ق. به بهانه ظهور جدی تشیع در جنوب عراق و سرکوب آن بود. واحد بین الملل بعثه، در این جهت خود را فعال کرده است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۰۹ سردبیر روزنامه عربی البلاد، که در موسم حج، چهار صفحه فارسی هم منتشر می‌کند، به بعثه جمهوری اسلامی آمد و به گفتگو با برخی از فضلا نشست. موضوعات گفتگو مسائلی از جهان اسلام، روابط ایران و سعودی و نقش علما و متفکران دو طرف و نیز خدمت‌رسانی سعودی به زوار بیت‌الله الحرام بود. یکی از دشواری‌های زائران شیعه دیگر کشورها، عدم انسجام آنان در کاروانهای مشخص است. این مشکل به خصوص در باره شیعیان افغانستان وجود دارد که باید سالهای آتی حل شود. از پاکستان کاروانهای شیعه متعددی به حج آمده است که پس از شناسایی آنها توسط برخی از فضلاء معاونت بین الملل، از آنان برای آمدن به بعثه دعوت شد. بدین ترتیب ۲۵۰ نفر از زائران شیعه پاکستان در بعثه مقام معظم رهبری با نماینده ولی فقیه دیدار کردند و ایشان برای آنان سخنرانی کردند. شماری از روحانیون شیعه این کاروانها نیز برای هماهنگی بیشتر با فضلاء واحد بین الملل، جلسه مشترک داشتند. به علاوه حدود ۲۰۰ نفر از زائران پاکستانی در سالن اجتماعات بعثه گرد آمده، به زبان اردو، روضه خوانی و مدّاحی کردند. ارتباط با شیعیان مدینه هم، از مسائلی است که به دلیل اشتراکات مذهبی همیشه مورد توجه زائران ایرانی و بعثه جمهوری اسلامی بوده است. امسال برای نخستین بار، به دلیل آزادی‌هایی که دولت سعودی قائل شده، این ارتباط بیشتر شده است.

انتشار نهمین شماره «البلاد» ۲۶ دی ماه

نهمین شماره البلاد فارسی منتشر شد. مهمترین خبر آن، گزارش بیانیه امیرعبدالله در باره لزوم گفتگو و اصلاحات است که خود وی از تلویزیون خطاب به مردم قرائت کرد. این متن به عنوان مبنای شروع برخی از اصلاحات که می‌بایست از طریق حوار و گفتگوی سالم پیش برود، ارائه گردید. گرچه حدس آن است که بیش از آنکه برای داخل کشور باشد، برای بهره‌برداری تبلیغاتی در خارج از کشور است. وی که این بیانیه را در پایان اجلاس ملی - که در مکه برگزار شد - قرائت می‌کرد، گفت: «در این نشست موضوعات مهمی مورد بحث و بررسی قرار گرفت و پس از محکوم شدن افراط‌گرایی، مصوّباتی که الهام‌بخش نوعی وحدت ملی باشد، صادر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۱۰ شد. موضوع اجلاس ملی مکه در باره افراط‌گرایی و اعتدال بود که وی اظهار امیدواری کرد اجلاس بعدی در شهر مدینه برگزار شود، که موضوع آن «آموزش و زنان» خواهد بود. وی گفت: دولت از مصوّبات این اجلاس حمایت خواهد کرد ... هیچ کس حق ندارد به نام آزادی، در این کشور دین را هدف قرار دهد ... من خود و شما را دعوت به اعتدال می‌کنم و اطمینان دارم که شما شهروندان صالح و مؤمن باقی خواهید ماند و با تلاش و شکیبایی هدفی جز خدمت به دین و میهن خود نخواهید داشت.» سرمقاله این شماره البلاد هم با عنوان «اصول بنیادین گفتگو» اختصاص به تشریح مواضع جدید امیر عبدالله دارد. اخبار مربوط به حج در البلاد فارسی از این قرار است: - امسال یک هزار حاجی عراقی توسط عربستان پذیرایی خواهند شد. - مدیر کل گذرنامه عربستان از سعودی‌هایی که امسال قصد اقامه حج دارند خواست تا هرچه زودتر برای دریافت مجوز اقدام کنند. - گزارشی از تلاش‌های دفتر وکلای موّحد هم، که تمامی همّت خود را برای تسهیل امور زائران متمرکز کرده، آمده است. - در اطراف مسجد الحرام چندین مرکز بهداشتی تأسیس شده است تا بتواند پذیرای زائران بیمار باشد. - هیچ

ماشینی بدون مجوز به مکه و مشاعر مقدسه راه داده نخواهد شد. طبعاً هر ماشینی که بدون مجوز وارد شود، توقیف شده و علاوه بر جریمه، تا پایان مراسم حج در توقیف خواهد ماند. در این زمینه ماشین‌هایی مجوز خواهند یافت که دست کم ۹ نفر و حد اکثر گنجایش ۲۵ نفر را داشته باشند. - گزارشی هم از آمادگی اداره آتش نشانی مکه آمده است که با تمام امکانات بشری و غیر بشری خود آماده برای حفاظت از زائران است. - خبر دیگر، مربوط به مطالب عبدالله بن فالح رییس اداره مسجد نبوی است که اظهار می‌دارد مسجد نبوی بامساحت ۲۳۵۰۰۰ متر مربع، هر روز سه بار توسط با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۱۱ ماشین‌های ویژه شستشو می‌شود. وی با اشاره به اینکه کتابخانه مسجد نبوی آماده بهره‌برداری است گفت: علاوه بر امکان استفاده از کتابهای کتابخانه، جزوات و نوارهایی هم در ارتباط با تعلیمات حج در آنجا توزیع می‌شود. وی افزود: تعداد زیادی از کارمندان موقت به همراه کارمندان رسمی این مسجد، در این ایام در خدمت زائران هستند.

فواصل میان مناطق مهم در حرمین

در آغاز سفر زائران به مکه و پس از آن انجام اعمال حج در بیت الله الحرام، عرفات، مشعر و منا، لازم است اشاره‌ای اجمالی به فواصل مهم میان این مناطق، بر حسب کیلومتر یا متر، ارائه گردد. در اینجا فواصل را در سه بخش می‌آوریم: الف: فواصل شهرهای حجاز بر حسب کیلومتر جده- مکه: ۷۳ جده- مدینه: ۳۷۸ جده- طائف: ۱۷۵ جده- ینبع: ۳۳۵ جده- فرودگاه جده: ۵ جده- وادی فاطمه: ۸۵ جده- حدیبیه: ۴۸ مکه- طائف: ۱۳۵ مکه- ریاض: ۹۵۷ مدینه- ینبع: ۲۱۲ ب: فواصل مکه تا مشاعر بر حسب متر باب بنی شیبیه- قبرستان حجون: ۱۰۴۲ جمره عقبه- وسطی: ۱۵۶ با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۱۲ جمره وسطی- جمره اول: ۱۱۶ جمره صغری- آخر وادی محسر: ۳۵۲۸ از انتهای وادی محسر- مآذین: ۳۸۱۳ از آغاز علامت عرفات- جبل الرحمه: ۱۵۵۳ از صفا- مروه: ۳۷۴ فاصله دو چراغ سبز در مسعی: ۷۰ از مکه- عرفات: ۲۵ / ۵۰۰ از منا- عرفات: ۲۰ / ۱۰۰۰ از مکه- منا: ۵۰۰۰ ج: فواصل میقاتها تا مکه بر حسب کیلومتر از مسجد شجره- مکه: ۴۵۰ از ذات عرق- مکه: ۹۴ از جحفه- مکه: ۲۰۴ از قرن المنازل- مکه: ۹۴ از یلملم- مکه: ۵۴

بخش سمعی بصری (شنیداری - دیداری) مؤسسه مشعر

فعالیت‌های واحد سمعی و بصری در سال جدید، عبارت است از: * تهیه مجموعه‌ای عکس از تمامی نقاطی که به نوعی می‌تواند منعکس کننده فضای معنوی و روحانی این دیار مقدس باشد. مسؤولیت این کار بر عهده جناب آقای ناطقی است که در ایران مدیر خانه عکاسان ایران است. پیش از این و بعد از انقلاب، هیچ مجموعه‌ای از تصاویر به شکل نفیس در ارتباط با حرمین شریفین به چاپ نرسیده و امید است که امسال با تصاویر گرفته شده، بتوان چنین مجموعه‌ای فراهم کرد. طی روزهای جاری، بیش از هرچیز، توجه این بخش، به حرم پیامبر و بقیع بوده و در این باره بیش از هزار تصویر، از زوایای گوناگون گرفته شده است. در اینجا نشانه‌ها و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۱۳ نمادهای فراوانی به چشم می‌خورد که معمولاً سابقه‌ای در تمدن اسلامی دارد، آن‌هم از نوع معماری عثمانی و ... که تنوع آنها می‌تواند عمق روح دینی این دیار را نشان دهد. * بخش دیگر مربوط به حضور قومیت‌های مختلف در حج است. مردمانی که از بلاد مختلف آفریقا، آسیا، اروپا و ... به حج می‌آیند. آنان افزون بر اینکه هر کدام لباس محلی ویژه خود را دارند، علائمی را نیز انتخاب کرده و روی لباسشان نصب کرده‌اند تا شناخته شوند. ایرانی‌ها در سالهای اخیر، با لباس‌های متحدالشکل می‌آیند. این مسأله در باره سایر قومیتها نیز گهگاه وجود دارد و تفاوتها و انعکاس آنها در مقایسه با یکدیگر بسیار جذاب خواهد بود. این کاری است که در این قسمت انجام می‌گیرد. * نکته دیگر، ثبت حالات زائران کشورهای مختلف به لحاظ عبادی و زیارتی است که هر یک به گونه‌ای و به شکلی حالت خضوع و خشوع خود را نشان می‌دهند. ثبت این بخش نیز

زیباست. * بخش دیگر که مورد توجه آقای ناطقی است، بازار است. نوع گفتگوها، اجناس مبادله شده و چهره‌های ملل گوناگون در فضای رنگارنگ بازار، خود از مسائلی است که می‌تواند در این تصاویر برجسته شود.

نقش حج در خارج کردن دنیای اسلام از چالش‌های فراروی آن

یکی از زائران حج امسال، دکتر محسن اسلامی است که متخصص روابط بین‌الملل است و در باره وضعیت دنیای اسلام و چالش‌های جدی فراروی آن، با توجه به سوابق، مسائل جاری و دشواری‌های آینده، نوشته‌ها و اندیشه‌هایی دارد. وی در مصاحبه با زائر شماره هشتم، در این باره که نقش حج را در مواجهه با چالش‌های جهان اسلام چگونه ارزیابی می‌کنید؟ گفت: «نقش حج به‌عنوان عنصر وحدت‌بخش و سازنده در جهان اسلام و به‌عنوان یک متغیر بسیار تأثیرگذار، کمتر از سوی دولتمردان و نظریه‌پردازان جهان اسلام مد نظر قرار گرفته است؛ چنانچه به تاریخ اسلام بنگریم، خواهیم دید که نقش حج در زمان رسول‌الله صلی الله علیه و آله در تنظیم رفتار و رویه مسلمانان، بی‌اندازه اهمیت داشته است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۱۴ از یک سو حج به‌عنوان اصلی از اصول و تعالیم اسلامی و از سوی دیگر به‌عنوان مهم‌ترین نماد اجتماعی دین اسلام در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله مورد توجه حاکم و امت اسلامی بوده است. همچنین مهم‌ترین رخداد مسلمین، در حج و در وضعیت زمانی نزدیک به ماه ذی‌حجه به وقوع پیوسته است. برای نمونه تعیین حضرت علی علیه السلام به‌عنوان حاکم و امام المسلمین، در غدیر خم، به هنگام بازگشت از سفر حج و در جمع انبوه مسلمانان و یا بهره‌برداری حضرت امام حسین علیه السلام در هنگام سفر حج و برپایی نهضت حسینی کربلا از این سنخ است. حال با توجه به پیشینه گرانسنگ حج در عرصه سیاسی-اجتماعی، باید دید آیا در جهان معاصر همین نقش و کارکرد برای حج، در نظر دول و ملل اسلامی مشاهده می‌شود؟ متأسفانه باید اعتراف کرد که این نقش بسیار کمرنگ شده و نقش حج، در جهان اسلام مورد غفلت قرار گرفته است. این در حالی است که وحدت جهان اسلام (چه در سطح دولتها و چه در سطح ملتها) می‌تواند در حج شکل بگیرد و موجب پیوند منافع و سلاقی متفاوت دول و ملل اسلامی شود. حضور نمایندگان رسمی دول اسلامی در حج، حضور پرشوق و انگیزه ملل مسلمان، اشتراک در اهداف و رفتار مسلمانان و محوریت کعبه، همگی نوید یک فضای وحدت‌آفرین را به جهان اسلام می‌دهد. اما همه این اشتراکات، کمتر مورد عنایت دولتمردان، سیاست‌گذاران، متفکران و امت مسلمان قرار گرفته است.» دکتر محسن اسلامی در پاسخ به این پرسش که: «آیا وضعیت امروز حج می‌تواند در راستای وحدت امت اسلامی مؤثر واقع شود؟» گفت: وضعیت کنونی حج، با لحاظ تحولات عمیق جهانی و پیچیده شدن ارتباطات و شرایط جهانی به‌وجود آمده (جهانی شدن)، کمتر می‌تواند فرصت سازنده‌ای را برای جهان اسلام فراهم سازد. لذا نیازمند حرکتی جدی و اساسی، در تغییر و تحول نگرش دول و ملل اسلامی نسبت به حج هستیم. بازگشت به گفتمان صدر اسلام و در سرلوحه قرارداد نگرش پیامبر صلی الله علیه و آله در خصوص حج و آن نقشی که حج با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۱۵ در نگاه و اندیشه رسول‌الله و ائمه اطهار علیهم السلام به‌خود اختصاص می‌داد، باید مورد توجه قرار گیرد و به ذهن و عمل دولتها و ملتها باز گردد، تا فرصت عظیم حج معنای خودش را بیابد. با توجه به اینکه در وضع کنونی، اکثر دولتهای اسلامی، به حج به‌عنوان یک فریضه دینی و عبادی می‌نگرند و از جنبه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آن غافل هستند و یا حتی به جهات سیاسی، از پرداختن به ابعاد سیاسی-اجتماعی نیز پرهیز می‌کنند. فضای موجود حج، در حد یک فریضه دینی و عبادی صرف تنزل می‌کند. اگر چه برخی از کشورها در نگاهی متفاوت، حج را به‌عنوان یک فریضه عبادی-سیاسی نگریده و مطابق با شرایط و تحولات جهان معاصر رفتار می‌کنند، لیکن به جهت قلت و محدود بودن این کشورها، تأثیر چندانی عاید نمی‌شود. طبعاً آن هدف عمده؛ که وحدت‌آفرینی به افکار، عقاید، آرا و رفتار مسلمانان بوده، کمتر تأمین خواهد شد و لذا لازم است تحوّل شگرف در نگرش و رویه دولتهای اسلامی و به دنبال آن ملتهای اسلامی صورت گیرد.

بیمارستان هیأت پزشکی حج در مکه مکرمه

اکنون که زائران در حال حرکت به سوی مکه هستند، هیأت پزشکی حج جزئیاتی را در باره وضع بیمارستان هیأت پزشکی در اختیار زائران خانه خدا گذاشته است. در این توضیحات آمده است: با توجه به امکانات و مشکلات بیمارستان قدیم، هیأت پزشکی حج، علی‌رغم محدودیتهای زمانی و مکانی، ظرف مدت بسیار کوتاهی، ضمن بررسی و کارشناسی‌های مکرر، اقدام به طراحی و ساخت بیمارستان جدید، واقع در خیابان عبدالله خیاط نمود. با تلاش و پیگیری مسؤلان ستاد حج مستقر در مکه و هیأت پزشکی، بحمدالله این مرکز درمانی جهت زائران سال ۸۲ مورد بهره‌برداری قرار گرفت. بیمارستان مذکور دارای ۳ بخش جهت بستری بیماران شامل سی. سی. یو، اورژانس برادران و اورژانس خواهران می‌باشد. بخش پلی‌کلینیک تخصصی نیز شامل کلینیکهای قلب، داخلی، عفونی، کلیه، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۱۶ ارتوپدی، چشم، گوش و حلق و بینی، زنان و زایمان، اعصاب و روان، جراحی عمومی و داندنپزشکی می‌باشد. بخشهای آزمایشگاه، داروخانه، رادیولوژی، در این مرکز زیر نظر متخصصان اداره بخش رادیولوژی مجهز به دستگاههای سونوگرافی و اکو نیز می‌باشد. با توجه به ارجاع طرح انطباق در این مرکز، علاوه بر اینکه کلیه خدمات درمانی خواهران توسط خواهران پرستار انجام می‌پذیرد، روزانه ۴ مرکز در سطح شهر نیز در نظر گرفته شده که خواهران پرستار از بیمارستان اعزام و در مراکز از قبل تعیین شده اقدام به خدمات درمانی خواهران زائر می‌نمایند. درمانگاه بیمارستان، به‌طور ۲۴ ساعته در خدمت زائران محترم می‌باشد. واحد مددکاری، بهداشت، امداد و ترابری، پذیرش، ترخیص و مدارک پزشکی به‌طور مستقل در این مرکز به فعالیت مشغولند.

آخرین آمار زائران ایرانی بیمار در مکه معظمه

ظرف پنج روز حضور زائران در مکه، مراکز درمانی سازمان حج و زیارت جمهوری اسلامی ایران در شهر مکه معظمه جمعاً ۷۲۸ زائر بیمار را پذیرش کردند که به صورت سرپایی معالجه و مرخص شدند. براساس آمار هیأت پزشکی ایران در مکه مکرمه، طی همین مدت دو زائر دیگر به بیمارستانهای عربستان سعودی منتقل شدند که به این ترتیب تعداد زائران انتقال یافته به بیمارستانهای سعودی به ۸ نفر رسیده است. گزارش ستاد خبری بعثه مقام معظم رهبری به نقل از هیأت پزشکی ایران حاکی است که تاکنون ۴۹۰ آزمایش پزشکی و ۸۶۱ نسخه پزشکی نیز برای زائران ایرانی خانه خدا در مکه صادر شده است. تعداد مراجعان اورژانسی ۳۵ نفر و بیمارانی که بستری شده‌اند ۵ نفر اعلام شده است. طبق اظهار نظر آقای دکتر ضیایی، امسال تاکنون مورد فوت شده وجود نداشته است.

بسیج ۲۳ هزار نفر برای خدمت‌رسانی به حجاج در مکه

بیش از ۲۳ هزار نفر برای اجرای طرح شهرداری مکه مکرمه در مراسم حج امسال بسیج شده‌اند. به گزارش روزنامه «عکاظ» چاپ عربستان در روز شنبه، این طرح شامل رفتگری، مقابله با خطرهای ناشی از بارندگی، آتش‌سوزی، محافظت از بازار و خیابانها و جاده‌ها می‌شود. «خالد بن حمزه نحاس» شهردار مکه مکرمه با اعلام این مطلب بر عزم شهرداری جهت جبران نقط ضعف سالهای گذشته تأکید کرد. نحاس توضیح داد: واحد رفتگری با در اختیار داشتن ۷۰۰۰ کارگر مجهز به ۵۵۰ دستگاه ماشین، به‌طور ۲۴ ساعته به امر نظافت و جمع‌آوری زباله‌ها در شهر مکه خواهند پرداخت. وی افزود: همچنین ۶۵۰۰ کارگر دیگر به همراه ۵۸۲ ماشین برای کار در منطقه مشاعر مقدسه؛ یعنی عرفات، منا و مزدلفه اختصاص یافته است. به گفته این مقام عربستانی، طرح مزبور همچنین شامل تلاش برای حفظ محیط زیست و نظارت بر بازار و مراکز فروش مواد غذایی و پیگیری عملکرد مراکز آرایشگری در

مشعر و منا شامل یک هزار و دویست صندلی می‌باشد. براساس این گزارش، بر مبنای طرح مزبور، نحوه سرویس‌دهی تمامی تأسیسات شهرداری، همچون واحدهای آبرسانی، تونلها و پلها، شبکه‌های فاضلاب و تیرهای چراغ برق شهرداری نیز تحت نظارت قرار خواهد گرفت. شهردار مکه مکرمه در ارتباط با عملکرد کشتارگاهها خاطر نشان کرد: ۵۷ مرکز برای نظارت بر نحوه عملکرد کشتارگاهها در مناطق مختلف مکه برپا شده است. روزنامه عکاظ افزود: به منظور کسب اطمینان نسبت به سلامت حیوانات قربانی گشت‌هایی با حضور دامپزشکها در منطقه برقرار خواهد شد. وی در پایان از تولید گلیمهایی توسط شهرداری مکه مکرمه برای استفاده در مشاعر مقدسه خبر داد. به گزارش روزنامه عکاظ (۲۹ ذی قعدة) ۲۳ مرکز اورژانس پزشکی در نزدیکی پل جمرات ایجاد شده است. این مسأله به دلیل ازدحام جمعیت در این بخش و احتمال رخ‌دادن برخی از وقایع ناگوار است که در سالهای پیش سابقه داشته است. در گزارش دیگری در همین روزنامه آمده است: امکانات حمل و نقل در سال جاری، نسبت به موسم سال گذشته، ۲۲ درصد افزایش یافته است.

هرست انتقال زائران از مدینه به مکه

ایاد بن امین مدنی، وزیر حج عربستان، که پدرش امین مدنی هم مورّخ و فردی ثروتمند بوده و جایزه‌ای برای بهترین کتاب تاریخ اسلام در هر سال با عنوان «جایزه امین مدنی التاریخیه» دارد) اعلام کرد که طرح فهرست انتقال زائران از مدینه منوره به مکه مکرمه تهیه و تنظیم شده است. به گزارش روزنامه «عکاظ» روز شنبه، ایاد مدنی (که پیشتر سردبیر همین روزنامه بوده) توضیح داد: طرح مزبور باعث نقل و انتقال سریع و مطمئن زائران به مکه مکرمه خواهد شد. وی گفت: در این طرح، تمامی اطلاعات مربوط به انتقال زائران جمع‌آوری شده است و افزود: لزوم انتقال زائران به شکل سریع و مطمئن، می‌طلبید که سیستمی ویژه با قوانین خاص را تبیین کنیم. این مقام عربستانی تأکید کرد: طرح مزبور مورد تأیید تمامی طرفهای ذیربط در عربستان سعودی است.

نصب تجهیزات برای پیشگیری از نفوذ و سرایت بیماری سارس در موسم حج

وزارت بهداشت عربستان، برای پیشگیری از نفوذ و سرایت بیماری سارس در موسم حج تمّنع سال جاری، تدابیری اتخاذ کرده است. تعداد ۱۷ دوربین، سنسور دمای بدن زائران در کریدورهای هوایی، دریایی و زمینی مرزهای عربستان نصب شده است. همچنین وزارت بهداشت عربستان توسط دولت این کشور، از کشورهایی که بیماری سارس در آنجا شیوع داشته، خواسته است که از زائران کشور خود پیش از عزیمت به عربستان جهت حصول اطمینان از عدم ابتلا به بیماری سارس آزمایش دقیق به عمل آورند. بدین ترتیب، تمامی حجاج این کشورها، هنگام ورود به عربستان، باید کارت بهداشت عدم ابتلا به بیماری سارس را به همراه داشته باشند.

شماره هشتم نشریه زائر

– نشریه زائر، سرمقاله شماره هشتم خود را با تیتراژ «حضور ناشناس رهبر معظم انقلاب در جمع مصیبت دیدگان بم» آورده است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۱۹ – اعتراض مسلمانان جهان به ممنوعیت حجاب در فرانسه و نیز اخباری از انتخابات ایران، روی صفحه نخست به اجمال و در درون نشریه به تفصیل آمده است. – چندین مصاحبه و مقاله هم در باره مسائل گوناگون درج شده است. – یکی از منابع این نشریه، روزنامه عکاظ است که به‌طور معمول این روزها اخباری از مسائل مربوط به حج در آن درج می‌شود. – به تدریج، به روزهای دهه فجر نزدیک می‌شویم، اما زائران ما به دلیل دوری از ایران و نداشتن سیمای ایران، حال و هوای آن روزها را نخواهند داشت. – تلاش برای تلفیق حج با سالگرد پیروزی انقلاب حرکتی است که روزهای آینده باید نشریه

زائر طی کند. زائر با یک متن ادبی با عنوان «لهجه فطرت» سرمقاله‌ای را در همین راستا به چاپ رسانده است. - گزارشی از دیدار سرپرست حجج ایرانی با رییس بعثه عمان و شرح دیدار مولوی اسحاق مدنی از طرف بعثه جمهوری اسلامی با یکی از کاروانهای اهل سنت، در ادامه آمده است.

حج‌گزاری در ۵۵ سال پیش، از زبان یک زائر ۷۹ ساله

حضرت حجت‌الاسلام و المسلمین فیض قمی، فرزند آیت‌الله فیض، از مراجع تقلید وقت قم، شرحی از ۴۵ سفر حج خویش بیان کرده است. نخستین سفر وی همراه پدرش، بعد از سال ابوطالب یزدی است؛ یعنی سالی که ابوطالب یزدی را (۱۳۲۲ ش.) به اتهام نجس کردن مسجد الحرام در شهر مکه گردن زدند و تا سه-چهار سال حج تعطیل گردید. وی از وضعیت مکه و مدینه، مسیر سفر و راه‌های سخت و طولانی و نیز وضعیت بقیع و مسجد النبی و کوچه بنی هاشم و ... شرحی خواندنی داده است: «آن سالها شرکت‌های مسافری ترانسپورت و جهان‌سیر و غیره، با اتوبوس از طریق مسیر زمینی، زائران را به مکه می‌آوردند. مدیران این شرکتها به پدر من اصرار می‌کردند که همراه آنان به سفر حج بیاید. اما پدرم امتناع می‌کرد؛ زیرا نمی‌خواستند با سهم امام به حج بروند. لذا آنان با اصرار از ایشان خواستند تا با هزینه آنان، راهی این سفر شود. پدرم پذیرفت به شرط اینکه من نیز همراه ایشان با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۲۰ بروم و اینگونه شد که من برای نخستین بار عازم حج شدم. ابتدا از مرز غرب وارد عراق شدیم، عتبات عالیات را زیارت کردیم و سپس به کویت رفتیم. آنجا برای ما ویزای عربستان صادر کردند و از هر نفر هزار تومان گرفتند. از کویت هم به سمت ریاض عازم شدیم. پس از رفع خستگی در ریاض، راهی مکه شدیم و در میان راه، در وادی عقیق مُحرم شدیم و از آنجا به مکه آمدیم. سفر ما دوازده روز طول کشید. نکته جالب اینکه زائرانی که محرم می‌شدند، چون نمی‌توانستند زیر سقف باشند، روی سقف اتوبوسها می‌نشستند و راهی می‌شدند. حدود مکه، آن روزها، فقط از مسجدالحرام تا «حجون» بود، بالاتر از حجون قبرستان و چند خانه پراکنده بود. ماشین‌های زائران ایرانی در کنار همین قبرستان توقف می‌کردند. برای اجاره مکان زندگی، هتل به معنای امروزی آن نبود. حمله‌دار یا مدیر کاروان خانه‌های بسیار قدیمی و فرسوده، با پله‌های قدیمی اجاره می‌کرد و زوار به صورت گروهی در این خانه‌ها زندگی می‌کردند. کفِ اتاقِ این خانه‌ها یا میهمانخانه‌ها هم با حصیر فرش شده بود. ما برای اینکه کمی راحت‌تر باشیم، با خودمان پتو می‌بردیم یا مسؤول کاروان فرش یا پتو می‌خرید که آسایش زائران فراهم شود.»

زائر: مسجدالحرام چه تفاوتی با امروز داشت؟ - وضع بنا و نحوه اداره این مسجد مقدس، آن روزها اسف‌انگیز بود. همین قدر بگویم که جلوی در مسجد پر از فضولات حیوان و انسان بود و هنگام ورود باید با احتیاط حرکت می‌کردیم که لباسمان نجس نشود! آب در تمام شهر و محدوده مسجد، به سختی پیدا می‌شد. آب خوردن را باید از سقاهای دوره‌گرد می‌خریدیم. چاه زمزم در محیطی خاکی بود و مردم برای کشیدن آب از چاه از سطل استفاده می‌کردند. مساحت اطراف چاه هم بسیار کم بود و به همین علت حضور در کنار چاه، با وجود جمعیت فراوان، بسیار مشکل بود. کفِ حیاط مسجدالحرام هم مثل امروز یکدست و صاف نبود، بلکه از شبستان که به سمت خانه کعبه حرکت می‌کردیم، در فواصل مختلف، پله‌هایی بود که شیب این با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۲۱ حیاط را تنظیم کرده بود. فقط اطراف خانه کعبه به شعاع حدود ۱۵ متر پله وجود نداشت که زائران بتوانند به راحتی طواف کنند، اما وقتی تعداد زائران بیشتر می‌شد، طواف به محدوده پله‌ها کشیده می‌شد و زائران با مشکل مواجه می‌شدند. چندسال بعد، پله‌های مکرر را کم کردند تا اینکه امروز پله‌ها همه به مرز شبستان و صحن محدود شده است. ما با همان اتوبوس‌ها به مدینه می‌رفتیم و حدود دو شبانه‌روز در راه بودیم؛ زیرا هوا بسیار گرم بود و ما ناچار بودیم فقط شبها حرکت کنیم. مدینه آن روز بسیار کوچک بود. پایان قبرستان بقیع، پایان مدینه بود و بعد از آن، فقط چند خانه پراکنده به چشم می‌خورد. آن روزها درهای قبرستان باز بود و زائران تا دو متری قبور ائمه بقیع می‌رفتند. فقط هنگام ظهر، که هوا بسیار گرم بود، درها را می‌بستند. فضای اطراف ضریح

رسول‌الله صلی الله علیه و آله به همین شکل بود اما شبستانهای اطراف، موجود نبود؛ یعنی هنگام خروج از مسجد مغازه‌ها به چشم می‌خوردند، به تدریج مغازه‌ها را خریدند و شبستان درست کردند تا مسجدالنبی به شکل فعلی درآمد. در مسجدالنبی، ضریح کاملاً دیده می‌شد، پرده‌های بزرگ و قفسه‌های قرآن وجود نداشت، منبر رسول‌الله صلی الله علیه و آله به این بلندی نبود، چند پله بر آن افزوده‌اند و آن را نسبت به سابق بیشتر تزیین کرده‌اند. در فاصله میان حرم و بقیع، مغازه‌ها و خانه‌های قدیمی بود. از بقیع که بیرون می‌آمدیم، از یک خیابان به عرض ۱۶ متر و مغازه‌ها و خانه‌ها می‌گذشتیم تا به در جبرئیل می‌رسیدیم. تمام خانه‌ها و مغازه‌ها را به تدریج خراب کردند و به صورت امروزی درآوردند.

مسجد شجره میقات زائران مدینه قبل

امسال اقامت زائران مدینه قبل، هفت شب خواب در شهر مدینه است که پس از آن، عازم مسجد شجره شده و پس از محرم شدن، عازم مدینه می‌شوند. از آنجا که زائران ایرانی به جهت فرار از استتلال در روز، مجبورند شب حرکت کنند، ساعت حرکت آنها به گونه‌ای تنظیم می‌شود که اوایل شب در مسجد شجره محرم شوند. این امر سبب می‌شود تا همه زائران اعزامی تقریباً در ساعتی مشخص در مسجد شجره حضور با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۲۲ یابند. خود این امر، سبب پدید آمدن مشکلاتی برای زائران می‌شود، مثلاً: - از آنجا که گذرنامه همه زائران باید در نقابه کنترل شود و مههور به مهر خروج از مدینه گردد (تا نتوانند به مدینه برگردند)، این امر سبب ازدحام آنان در نقابه شده و گاه کنترل گذرنامه آنها، ساعتها به طول می‌انجامد. - ازدحام زائران ایرانی در نخستین ساعات شب در مسجد شجره، که سبب شلوغی مسجد، تداخل صدای لیک‌ها، گم شدن بسیاری از زائران می‌شود و مشکل یافتن اتوبوس‌هایی که همه مشابه هم هستند به وجود می‌آید. - بر اساس فتوای بیشتر فقها، باید در مسجد شجره محرم شد. و خود این امر باز بر امر ازدحام می‌افزاید. - تعداد زیادی از زائران شیعی کشورهای مختلف، که روحانی ندارند، در مسجد شجره حضور می‌یابند و از روحانیون ایرانی یا روحانیونی که هر شب به شجره اعزام می‌شوند، رهنمود می‌گیرند. این مسأله بیشتر در باره پاکستان و افغانستان صادق است که مع‌الأسف کاروانهای آن مناطق با اهل سنت مخلوط هستند. شیعیان بحرین و کویت هم تا حدی همین وضعیت را دارند. - مشکلی که تقریباً در هر شب مطرح می‌شود، تکلیف مقلدان آیت‌الله بهجت است که معتقدند زائران باید در مسجد قدیم محرم شوند. بنابراین، زنانی که نمی‌توانند وارد مسجد شوند، می‌بایست در محاذات آن قسمت محرم شوند و این نیاز به دقت بیشتری دارد. امسال در اطراف شهر، حدود حرم مدینه را با علایمی مشخص کرده‌اند که دو نمونه از این علایم در کنار مسجد شجره، در حاشیه بزرگراه (طریق) الهجره است. (تصویر ۱۳)

دیدار وزیر جوانان جامو و کشمیر با سرپرست حجاج ایرانی

وزیر امور جوانان کشمیر، حاج نثار علی، که جوانی شیعه مذهب و نماینده مجلس است، عصر روز یکشنبه، همراه با حجاج اسلام حاج شیخ عبدالکریم، عضو مؤسسه یاد بود امام خمینی (خمینی میموریلی ترست) کشمیر و سرپرست کاروان حجاج کشمیری، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۲۳ با سرپرست حجاج ایرانی دیدار کرد. مجلس کشمیر ۸۷ نماینده دارد که شصت نفر آنها سنی هستند. ایشان برای شش سال وزیر خواهد بود، آن‌هم در مورد مسائل مربوط به جوانان، مسائل آموزش فنی و ورزشی. حاج نثار علی که سه مرتبه به حج مشرف شده و زمانی دست‌اندرکار تجارت و مدیریت زائران حج از کشمیر بوده است، از اینکه فرصت یافته تا از بعثه ایران دیدن کند، خدای را سپاس گفت. سرپرست حجاج ایرانی ضمن تشکر از وی، تأکید کرد که ما همیشه در دعاهای خود به یاد مردم کشمیر هم هستیم. از کشمیر چندین کاروان شیعه همراه با روحانی آمده‌اند. از جمعیت هفت میلیونی کشمیر ۸۵٪ مسلمان‌اند و در جمع ۹۰۰۰ زائر به حج آمده‌اند. شیعیان دو کاروان با ۸۵ نفر و کاروانی دیگر با ۱۰۰ نفر دارند.

تعدادی هم در کاروانهای سنی هستند. (تصویر ۱۴)

همایش‌ها در موسم حج امسال

بعثه مقام معظم رهبری، همه ساله برای هر چه باور کردن فرهنگ حج و مسائل فرهنگی مربوط به جهان اسلام، چندین همایش برگزار می‌کند. برای برگزاری این همایش‌ها، واحدهای مختلف بعثه فعال‌اند و در هر همایشی (که گزارش تفصیلی آنها خواهد آمد) سخنرانانی در باره موضوع مربوط سخنرانی خواهند کرد. امروز یکشنبه، فهرست همایش‌ها انتشار یافت تا علاقمندان بتوانند خود را برای حضور در آنها آماده سازند: منزلت زن (۲۸ ذی‌قعدة)، قبة‌الخصرا (۳ ذی‌حجه)، تقریب و بیداری (۴ ذی‌حجه)، فرهیختگان و آینده جهان اسلام (۵ ذی‌حجه)، اهل‌بیت (۵ ذی‌حجه)، ایرانیان مقیم خارج از کشور (۶ ذی‌حجه)، قدس (۶ ذی‌حجه)، عراق (۷ ذی‌حجه)، ولایت (۱۴ ذی‌حجه)، افغانستان (۱۵ ذی‌حجه).

اخبار بعثه مراجع

* آخرین خبر رسیده حاکی است افزون بر بعثه‌هایی که پیش از این یاد شد، بعثه‌ای نیز متعلق به آیت‌الله محقق کابلی فعالیت خود را آغاز کرده است که طبق معمول، گروهی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۲۴ از شیعیان افغانستان، به آنجا رجوع خواهند کرد. * از دفتر بعثه مراجع، با عنوان «هیأت اعزامی» نام برده می‌شود و دلیل این مسأله، مخالفت عربستان سعودی با کاربرد کلمه «بعثه» است؛ زیرا در نظر آنها هر کشوری می‌تواند تنها یک بعثه داشته باشد که بعثه ایران، همان بعثه حج جمهوری اسلامی است. * روشن است که همه مسائل حجاج، با رساله عملیه یا مناسک مراجع قابل حل نیست؛ به همین دلیل و به خاطر طرح مسائل تازه، افراد مورد تأیید از سوی هر مرجع تقلیدی به حج اعزام می‌شوند تا مشکلات فقهی زائران را حل کنند. این افراد به‌طور طبیعی از میان کسانی انتخاب می‌شوند که با فقه و مبانی استدلالی مرجع مزبور آشنا هستند. هدایت عادی این بعثه‌ها، نوعاً در اختیار فرزندان مراجع یاد شده یا نزدیکان آنهاست، گرچه در همه موارد چنین نیست. سهمیه هر بعثه، با موافقت نماینده ولی فقیه است و در مواردی که درخواست بیشتری هست، مسؤولیت شرعی‌اش به عهده مرجع مزبور گذاشته می‌شود. شرط سرپرست حجاج ایرانی آن است که افراد حاضر در بعثه هر مرجع، تنها به کارهای بعثه اشتغال داشته باشند. در سالهای اخیر به دلیل وجود وسایل ارتباطی، بیشتر مسائل دشوار از طریق تماس تلفنی هیأت‌های نمایندگی با مرجع مربوط حل می‌شود. البته برخی از بعثه‌ها نفرات اندکی از علما و برخی از آنها افراد بیشتری را به حج اعزام می‌کنند. مجموع بعثه‌های مراجع، در پوشش یک کاروان هستند، که خدماتشان با هزینه خود آنان است و هدایت امور با بعثه مقام معظم رهبری می‌باشد. روحانی کاروان در این مجموعه، به‌طور معمول کسی انتخاب می‌شود که بتواند رابطه‌ای معقول میان کاروان با مقامات مسؤول در بعثه رهبری ایجاد کند. سالهای گذشته این مسؤولیت را مرحوم حجت الاسلام والمسلمین شیخ محمد رضایی مدیر حج و زیارت استان قم بر عهده داشت و در سال جاری (۱۳۸۲ ش.) این مسؤولیت به عهده حجت‌الاسلام والمسلمین محمدمهدی معراجی گذاشته شده است.

حرکت نماینده محترم ولی فقیه به سوی مکه مکرمه

به دلیل حرکت نماینده ولی فقیه به جانب مکه، در روز سه‌شنبه ۲۹ دی ماه، مقّرر شد که آقایان غیوری و قاضی عسکر تا روز یکشنبه در بعثه مدینه بمانند.

زائران میهمان

دولت سعودی هر سال به دلایل مختلف، چندین هزار میهمان از کشورهای مختلف دارد. برخی از این افراد، کسانی هستند که برای همایش‌های علمی در سعودی دعوت می‌شوند. بر اساس خبری از روزنامه ریاض، امسال ۲۰۰ نفر زائر از اروپا و آمریکا به هزینه دولت سعودی، حج خواهند گزارد. سرپرستی این حجاج را انجمن اسلامی بین‌المللی جوانان عربستان بر عهده خواهد داشت. صالح بن سلیمان وهیبی، دبیر کل انجمن یاد شده، هدف از این کار را گسترش و تعمیق روابط دوستانه میان مسلمانان جهان ذکر کرد. وی گفت: این انجمن برای میزبانی از این دویست زائر، برنامه فرهنگی و تبلیغاتی خاصی را در نظر گرفته و تمامی امکانات رفاهی و ضروری، از جمله مسکن مناسب را برای این افراد تهیه و آماده کرده است. آشکار است که این، تنها بخش ناچیزی از این قبیل اقدامات است. در خبرها آمده است که امسال حدود یک هزار زائر عراقی میهمان دولت سعودی هستند. به علاوه دهها نفر در همایش‌ها دعوت می‌شوند و بسیاری نیز با بهانه‌های مختلف، توفیق این سفر را یافته و میهمان دولت سعودی هستند. این میهمانان در مدینه، مکه و منا، به‌طور معمول در بهترین هتل‌ها اسکان می‌یابند. در منا، بیشتر در قصر ملک هستند، و در مکه نیز در قصر ملک بر بام کوه ابوقییس ساکنند.

کتابخانه بعثه حج جمهوری اسلامی

چندین سال متوالی است که در بعثه حج، در مکه و مدینه، کتابخانه‌ای تأسیس شده است تا مورد استفاده میهمانان بعثه، کارمندان و نیز روحانیونی باشد که فرصتی را برای مطالعه در اختیار دارند. این کتابخانه با همه کوچکی (حدود ۱۵۰۰ جلد در کتابخانه بعثه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۲۶ در مدینه و همین مقدار در کتابخانه بعثه در مکه) شامل تعدادی از کتابهای روایی، تفسیری و تاریخی است که مراجعه کننده فراوانی در طول روز دارد. امسال هم به مانند سالهای گذشته، این فعالیت ادامه دارد و مسئولیت آن با آقای شریفی است. در مرحله مدینه بعد، این مسئولیت برعهده آقای احسانی فر است. متأسفانه شمار کتابها اندک است که لازم است برای بازسازی آن اقدام شود. در کنار فعالیتهای جاری کتابخانه، تعداد زیادی کتاب مناسک و دعا، که از سالهای قبل به لطف زائران در بعثه قرار داده شده، میان خواستاران توزیع می‌شود. در واقع، بسیاری از زائران کتابهای دعا و مناسک خود را در بعثه می‌گذارند تا سالهای بعد، مورد استفاده زائران و مراجعه کنندگان شود. امسال تعداد درخواست کنندگان کتاب چندین برابر شده است. بیشتر این افراد از زائران افغانستانی هستند که با فقر فرهنگی کامل به لحاظ کتاب روبه‌رو هستند. طی روزهای اخیر، بیشتر درخواست کنندگان، همین افغانی‌ها هستند که دسته دسته به بعثه آمده و با کتابهای دعا باز می‌گردند. بی تردید باید برای سالهای آینده برنامه‌ای اندیشید و از پیش، کتابهای دعا و مناسک میان آنان توزیع کرد. بسیار مناسب است که - در صورت امکان - از سالهای آینده، در بخش فروش نوار کتابهای مناسک و دعا نیز عرضه شود. طبعاً بسیاری از زائران که در ایران تهیه نکرده‌اند یا شیعیانی که از نقاط دیگر می‌آیند سخت نیازمند این کتابها هستند. به دلیل مجاز بودن این کتابها، می‌توان آنها را در حجمی گسترده به اینجا آورد و میان زائران توزیع کرد.

جلسات سخنرانی در بعثه

سخنرانی‌های ارائه شده در سالن اجتماعات بعثه، هر روز شاهد حضور چند صد نفر از زائرانی است که به بعثه آمده و از این جلسات بهره‌مند می‌شوند. یکی از این جلسات صبح روز ۲۸ / ۱۰ / ۸۲ برگزار شد که سخنران آن حجت الاسلام والمسلمین قرائتی بود. وی با اشاره به اقامه نماز در اول وقت در مدینه، تأکید کرد: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۲۷ «دگرگونی روحی، بهترین سوغات سفر برای آشنایان و خویشاوندان است.» وی که در جمع زائرانی از لرستان، فارس و مازندران سخن می‌گفت به اوصاف بهشتیان در قرآن پرداخت و گفت: «راه رسیدن به بهشت جز از طریق عشق به اهل بیت میسر نیست.» او با اشاره به اینکه بخش

عظیمی از قرآن در شهر مدینه نازل شده، فضای معنوی این شهر را عامل مهمی در تحوّل روحی زوار و دگرگونی زندگی فردی و اجتماعی آنان توصیف کرد و همه را به عبادت همراه با خلوص دعوت کرد.

دیدار سرپرست حجاج ایرانی از امکانات بیمارستانی مدینه

نماینده ولی فقیه، روز یکشنبه ۲۸ دی ماه، از امکانات درمانی و بیمارستانی راه‌اندازی شده توسط هیأت پزشکی جمهوری اسلامی، در شهر مدینه، دیدار کرد. در این دیدار که آقای زرهانی رییس سازمان حج و زیارت نیز حضور داشت، دکتر حسین ضیایی رییس هیأت پزشکی کشورمان توضیحات لازم در مورد بخش‌های تخصصی بیمارستان ارائه کرد و آقای ری شهری ضمن عیادت از زائران بستری در بیمارستان، با فعالیت بخش‌های مختلف بیمارستان و چگونگی ارائه خدمات درمانی به بیماران آشنا شد. دکتر ضیایی گفت: امسال، آزمایش‌های آنزیم قلبی نیز به امکانات آزمایشگاهی اضافه شده است. به علاوه امکان تزریقات خواهران نیز فراهم شده تا از این ناحیه مشکلی برای خواهران وجود نداشته باشد. بیمارستان هیأت پزشکی در مدینه، دارای بخش‌های تخصصی قلب، ارتوپدی، داخلی و آزمایشگاه است و کلینیک‌های دندانپزشکی، روانپزشکی و زنان و زایمان نیز در آن فعالند. آقای ری شهری در این دیدار از دست‌اندرکاران هیأت پزشکی قدردانی کرد و برای آنان در خدمت‌رسانی به زائران ایرانی آرزوی توفیق نمود. (تصویر ۱۵)

شیعیان مدینه

توجه به شیعیان مدینه از سوی ایرانیان، یک دغدغه خاطر همیشگی بوده است. پیش از این اشاره به دیدار نماینده ولی فقیه از رهبر شیعیان مدینه کردیم. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۲۸ محدوده زیستی آنان، بخش جنوبی مدینه، از قبا تا قربان و عزیات است. در سفر به این بخش‌ها، با کودکان زیادی روبه‌رو می‌شوید که در ساعات و روزهای تعطیلی مدرسه در آن نواحی پراکنده‌اند. اگر یک زائر ایرانی را بنگرند، اطراف او جمع می‌شوند و با گفتن پرسش «جعفری؟» یعنی تو جعفری مذهب هستی، و شنیدن تأیید، لبخندی بر لبان آنان نواخته می‌شود. اسامی حسن و حسین و زهرا و زینب به وفور در میان اسامی آنان دیده می‌شود. وقتی با آقای ناطقی، رییس خانه عکاسان ایران و آقای سهیل محمودی به منطقه قبا و نزدیکی مسجد رد شمس رفتیم، دهها نفر از این کودکان، اطراف ما را گرفتند و ما هم در جمع آنها چندین عکس گرفتیم. به گفته آقای حویزروی، مسؤول بخش مسکن، شمار زیادی حسینیه در این مناطق وجود دارد که نوعاً فعال‌اند. نماز جماعت و تلاوت قرآن در آنها برقرار می‌باشد. «نخاوله»، نامی که به شیعیان این بخش داده شده، نامی است برای افرادی از تیره‌ها و قبایل مختلف که پیشینه تاریخی طولانی دارند. در حال حاضر آیت الله عفری با نزدیک به یک‌صد سال سن، رهبری شیعیان را بر عهده دارد و در حسینیه‌ای که در باغ خود وی واقع شده، شبها نماز مغرب را می‌خواند. ظهرها نیز در حسینیه دیگری در منطقه عزیات اقامه نماز می‌کند که بسیاری از شیعیان ایرانی نیز در این جماعات شرکت می‌کنند. آمار شیعیان بر اساس گفته منابع دولتی بین ۱۰ تا ۱۵ و به قول خود آنان ۴۰ تا ۵۰ هزار نفر است. این طایفه در گذشته، سخت در فشار بوده و به عنوان شهروند درجه چندم شناخته می‌شدند. بسیاری از آنان صاحب املاکی در جنوب قبرستان بقیع بودند که به تدریج از آنان خریداری شد و آنان به بخش‌های دیگر منتقل گردیدند. به علاوه، در مناطق آنان نیز سنیان زیادی خانه ساخته و ساکن شده‌اند. بی تردید در سایه سیاستهای جدید، آزادی عمل نخاوله بیشتر شده و به لحاظ اقتصادی هم فعال‌تر شده‌اند. تلاش بعثه نیز کمک به شیعیان بوده و به‌طور معمول و بیشتر در گذشته، خانه‌هایی که متعلق به شیعیان بود، برای سکونت زائران اجاره می‌شد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۲۹ از شیخ حسن صفار نقل شد که اخیراً شیعیان تلاش کرده‌اند تا در مدینه محاکم مستقلی داشته باشند. امید می‌رود این حرکت به زودی نتیجه دهد.

وداع با مدینه

پس از ۱۲ روز حضور در جوار مرقد مطهر نبی گرامی صلی الله علیه و آله، حضرت زهرا علیها السلام و ائمه بقیع علیهم السلام اکنون خروج گروه گروه زائران از این شهر برای شرکت در کنگره عظیم حج، وداع با مدینه‌النبی را یادآور می‌شود. مدینه که از دو هفته پیش به مرور بر روی زائران آغوش گشوده بود، اکنون خشنود از ارادت عاشقان، آنها را بدرقه می‌کند تا در مرحله بعد، پذیرای عاشقان مدینه بعد باشد. مدینه را در حالی ترک می‌کنیم که هنوز لذت شبهای با او بودن را از یاد نبرده‌ایم؛ شبهایی که با ادب به حضور پیامبر رسیدیم و در کنار بقیع زیارتنامه خواندیم و گریستیم. در روضه نبوی دعا خواندیم و اشک ریختیم، سجده کردیم و معرفت خواستیم و برای ظهور مهدی‌اش دعا نمودیم. با افلاکیان خفته در خاک، به زبان دل حرف زدیم، کبوتر حرم شدیم و درد دل کردیم و ارادت فرستادیم. روبه‌روی مدفن بی‌نام و نشان و چراغ آنان، زیارت جامعه پیامبر را دیدیم و بر آنها بوسه زدیم. در کوچه پس کوچه‌های این شهر، عطر احمدی و علوی را استشمام کردیم و در آن فضا نفس کشیدیم. دست نیاز گشودیم، لذت بردیم و جانی سرشار از مهر و عاطفه یافتیم. شبهای جمعه با کمیل بن زیاد هم‌نوا شدیم و دلدادگان عترت و مولا در لحظه‌های این دعا عرفانی شدند. یاد باد از گنبد خضرای مسجدالنبی، بقیع مظلوم و دامنه کوه احد. یاد باد از مساجد سبعه و قبا و شجره، یاد باد! مدینه، شهر عشق، شهر امیدها و آرزوها، دل‌بستگی‌ها و پیوندها، محبوبها و حیبها، گمشده‌ها و آشکار شده‌ها. مدینه، کتاب، خاطره‌ها، تابلوی بهترین نقاشی‌ها، منشور احساس‌ها و عاطفه‌ها، عصاره تاریخ، مغناطیس دلها و آسمان صفا. مدینه، شهر سنگ صبورها و ناله‌ها، شهر اشک و لبخندها، مدینه شهر ناله‌های شبانه و گریه‌های در خفا. مدینه! دیار جفاها و جفا دیده‌ها، شهر طعنه نااهلان و سلام شیفتگان تو را دوست داریم و با تو پیوند خوردیم. هرگز مباد که این پیوند به غربت و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۳۰ جدایی مبدل شود؟ مدینه، کوثر ماندگار اسلام، شهر عشق و عرفان، عقل و ایمان اکنون از تو خداحافظی می‌کنیم و مانند رودهایی خروشان لبیک گویان می‌رویم تا در دریای کعبه آرام بگیریم. آری، زائران مدینه قبل، با همه دل‌بستگی که به این شهر دارند، مجبور به ترک آن هستند. در آخرین لحظات، زائرانی را می‌بینی که یکبار دیگر، دوان دوان به سمت حرم می‌شتابند و با گنبد سبز و بقیع خداحافظی می‌کنند. تصویری از این صحنه خداحافظی از همه کاروانها دیدنی است. کاروان دسته جمعی به همراه روحانی به بین‌الحرمین می‌آید و پس از خواندن زیارات مختلف، زیارت وداع را می‌خواند. پس از آن، وقت سوار شدن در اتوبوس، باز هم، زائران در پایین هتل اجتماع می‌کنند و مداحان اهل بیت اشعار وداع را می‌خوانند. در نشریه زائر، شماره نهم، حکایت این وداع از زبان چند فرهیخته و ادیب تصویر شده است. اکنون که نوشته ما هم به تدریج آخرین گزارش‌های مربوط به مدینه را ثبت می‌کند، مناسب است حکایت وداع را از زبان این عزیزان در اینجا نقل کنیم: «سلام بر تو ای رسول‌الله، با تو وداع می‌کنم و تو را به خدا می‌سپارم، در حالی که دلم اسیر تو است و ای خدای محمد، از تو می‌خواهم که این زیارت را آخرین زیارت من قرارندهی. زائران حرم نبوی پس از یک هفته همنشینی با رسول‌خدا صلی الله علیه و آله و دخترش فاطمه علیها السلام و ائمه بقیع، کم کم آماده می‌شوند تا برای رفتن به میقات، از مدینه پیامبر خداحافظی کنند. اما وداع با محمد صلی الله علیه و آله، فاطمه علیها السلام و فرزندان، چه سخت است! بعد از یک هفته چشیدن طعم غربت تشیع در مدینه، تازه داشتیم به مسجدالنبی و بقیع عادت می‌کردیم. ما که در نگاه اول مبهوت شده بودیم، تازه داشتیم عشق بازی می‌آموختیم.» حجت‌الاسلام والمسلمین صدیقی معتقد است: «کسی که دل به کسی و یا جایی داده دل‌کندن از آن برای او دشوار است. برای «عاشق» که ممکن نیست، برای «محب» هم آسان نیست.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۳۱ به گفته او: «زائران مدینه دلشان را پیش پیامبر صلی الله علیه و آله می‌گذارند و می‌روند. علاقه‌مندان بقیع و حضرت زهرا علیها السلام قطعاً با اشک چشم از مدینه خداحافظی می‌کنند، با کوله‌باری از خاطره.» آقای صدیقی می‌افزاید: «مدینه مرقد پیامبر و محل زندگی حضرت زهرا علیها السلام است. مدینه محل فرود

جبرئیل و نزول ملائکه الله است. مدینه محلّ مناجاتهای علی علیه السلام و امامان معصوم ما است. مدینه برای ما یک علقه ناگسستنی است.» زائران مدینه آرزوی برگشت به شهر پیامبر را دارند. در دعای وداع با آن حضرت نیز می‌خوانیم: «خدایا! من می‌خواهم بازگردم، نه یک بار که تا عمر دارم.» ما دلمان در مدینه است، لذا وقتی از این شهر می‌رویم، گویا مدینه را هم همراه با خود می‌بریم. اگر نگوییم که خود را در مدینه جا گذاشته‌ایم. سهیل محمودی، شاعر معاصر نیز که برای سومین بار به سرزمین وحی آمده، بر این باور است که: «انسان در آستان پیامبر، بستر کمال را پیدا کرده و در مدینه کمالات انسانی به اوج می‌رسد؛ یعنی در مدینه بال پریدن پیدا می‌کنیم. امیر مؤمنان علیه السلام در نهج‌البلاغه، محرم شدگان را به کبوتران سپیدبال تشبیه می‌کند. پس ما اینجا بال پرواز پیدا کرده و وقتی به مسجدالحرام و خانه خدا وارد شدیم، جای پرواز پیدا کرده‌ایم ... همه معابد در جهان بر بالای بلندی بنا شده‌اند، جز کعبه که در انتهای یک درّه واقع شده و این می‌تواند بدان معنا باشد که ما ارتفاع بیشتری برای پرواز داریم ... بالهایی که در مدینه از همجواری با پیامبر صلی الله علیه و آله پیدا کرده‌ایم، در کعبه ما را بالا می‌برد. مسجدالحرام جای پرواز است. در مدینه تمرین می‌کنیم تا در مکه پرواز کنیم.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۳۲ به گفته آقای محمودی، آیه شریفه: *سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنَ آيَاتِنَا ...* (۱) نیز به پرواز و یا معراج پیامبر اشاره کرده است. او خداحافظی از مدینه را سخت می‌داند: «رفتن از مدینه یعنی دلتنگی، به‌ویژه برای شیعیان، که به اینجا تعلق خاطر شگفتی دارند.» وی می‌افزاید: «مدینه خانه علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام است. بوی پیامبر صلی الله علیه و آله و دخترش را می‌دهد. نشان از ائمه بقیع دارد. پس برای ما وداع با مدینه مساوی است با دلتنگی؛ چه بخواهیم به مکه رویم و چه به ایران برگردیم.» محمودی در پاسخ به این سؤال که چگونه از مدینه خداحافظی خواهد کرد، می‌گوید: پیش از این، دوبار به مدینه آمده بودم. هر دو بار در روز آخر برای خداحافظی مقابل بقیع و نزد پیامبر، فقط گریستم و هیچ نگفتم؛ کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران. «گریه» ترجمان «عواطف» است و «زبان» ترجمان «عقل». وی می‌افزاید: «مدینه را دست کم نگیریم. مدینه را مثل شهرهای دیگر دانستن جفا به مدینه‌النبی است. مدینه اولین جایی است که مدنیت اسلامی در آن شکل گرفت و افتخار تاریخ است.» حجت‌الاسلام والمسلمین «جواد محدثی» نیز در پاسخ به این پرسش می‌گوید: «با این آرزو و خواسته از خداوند با مدینه وداع می‌کنیم که توفیق دهد بار دیگر به زیارت پیامبر و امامان مدفون در بقیع مشرف شویم. ما وقتی از مدینه می‌رویم، نیمی از دل خودمان را اینجا جا می‌گذاریم. ما شرط دوستی و مودت را با اهل بیت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۳۳ انجام داده‌ایم و به زیارتشان آمده‌ایم. انتظارمان آن است که اهل بیت هم به وعده شفاعت عمل کنند و ما را از این عنایت خویش محروم نسازند. باید سلام وداع ما و آخرین زیارت ما به گونه‌ای باشد که احساس کنیم در این روزها از پذیرایی معنوی پیامبر و فرزندانش بهره‌مند بوده‌ایم و با حالت سپاس و تشکر مدینه را ترک کنیم. مدینه کم کم خلوت می‌شود. زائران مدینه برای رفتن به میقات با پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه وداع می‌کنند؛ وداع با مدینه به راستی که چه سخت است!» من آمدم و قبر تو را دیدم و رفتم از روی ادب خاک تو بوسیدم و رفتم تا در دم مرگم تو به دیدار من آبی من حلقه به دربار تو کوبیدم و رفتم من غرق گناه آمده بودم به حضورت مشمول عطایای تو گردیدم و رفتم تا روز جزا در صف زوار تو باشم رخسار به درگاه تو ساییدم و رفتم چون دست به دامان وصال تو فکندم دامن دگر از غیر تو برچیدم و رفتم در سلک گدایان سرکوی تو گشتم من خاک تو بوسیدم و بوسیدم و رفتم (مؤید)

حمل و نقل درون شهری حجاج ایرانی در مکه مکرمه

در مدینه منوره، برای حدود چهل درصد از زائران مستقر در منطقه غیر مرکزی، وسیله نقلیه کافی و مناسب در نظر گرفته شده است. در مکه مکرمه غالب منازل در مسافت نسبتاً دور از حرم واقع شده‌اند و فاصله میان ساختمانها تا حرم از سه تا نه کیلومتر است.

بنابراین، برای تردد زائران چاره‌اندیشی شده است، بدین ترتیب که صدها دستگاه خودرو در قالب یک قرارداد مشخص با طرف سعودی، بدین منظور اختصاص یافته است که در سطح شهر در تردد هستند. امسال سومین سال اجرای این طرح می‌باشد و نقاط ضعف و قوت آن شناسایی شده و حتی المقدور تکامل یافته است. پیش از آغاز طرح مذکور، روشهای متفاوتی برای رفت و آمد زائران در مکه مکرمه به کار گرفته می‌شد؛ از جمله: بعضی سالها مبلغی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۳۴ به عنوان کرایه در اختیار زائر و یا مدیر کاروان قرار می‌گرفت تا در این زمینه هزینه کنند که هریک از طرحها تبعات خاص خود را داشت و پاسخگوی خواسته زائران نبود. نیروهای ایرانی و خدمه کاروانها به صورت نوبتی در این طرح با مسئولان و کارکنان و رانندگان شرکت سعودی همکاری دارند. همچنین نظارت نسبتاً دقیقی از ناحیه ستاد حج نمایندگان طرف سعودی بر روند امر حمل و نقل درون شهری حکمفرماست. با اجرای این طرح، در سالهای اخیر زائران با آسایش و اطمینان خاطر می‌توانند بارها میان منزل و حرم رفت و آمد کنند و به راحتی در نمازهای جماعت حضور یابند. آمارها نشان می‌دهد که هر زائر روزانه، به‌طور میانگین، نزدیک سه بار به حرم مشرف شده و باز می‌گردد. زائران می‌توانند از فضای معنوی سفر، هرچه بیشتر بهره‌برداری نمایند و به‌ویژه در نمازهای جماعت بیت‌الله الحرام شرکت جویند. مزیت بسیار مهم این برنامه عبارت از آن است که خانمها با امنیت کامل در هر ساعت بخواهند از این خدمات بهره می‌برند؛ به‌طوری که گاهی چیزی حدود نیمی از زائران ایرانی توفیق حضور در نمازهای جماعت بیت‌الله الحرام را پیدا می‌کنند. به منظور تقویت طرح مذکور، توصیه می‌شود: ۱. زائران بلافاصله پس از نماز جماعت، حرم را ترک نکنند تا دچار ازدحام محوطه‌های اطراف حرم نشوند. ۲. مسافران در میان مسیر تقاضای پیاده و سوار شدن نکنند. ۳. افراد جوان‌تر، رعایت حال ناتوانان و سالخوردگان را بنمایند.

باز هم در باره انتقال زائران ایرانی از منازل به حرم خدا

امسال پانصد دستگاه اتوبوس و مینی‌بوس برای انتقال زائران ایرانی، از خانه‌های مسکونی آنان تا مسجدالحرام، اختصاص یافته است. قهرودی رییس ستاد مکه، روز دوشنبه ۲۹ دی ماه با اعلام این خبر گفت: تلاش کارگزاران حج این است که هر سال ارتقای کیفی سطح خدمات به‌گونه‌ای جهت دهی شود که در نهایت بهره‌مندی بیشتر زوار کشورمان از فرصت به دست آمده را داشته باشد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۳۵ وی همچنین از انجام مذاکرات مفید با مسئولان وزارت حج عربستان و اتحادیه اتوبوسرانان مکه برای رفع پاره‌ای از مشکلات اجرایی خبرداد. قهرودی افزود: برنامه‌ریزی به‌گونه‌ای انجام گرفته که زائران ایرانی هیچگونه دغدغه برای رفت و برگشت به حرم نداشته باشند. وی با اشاره به افزایش ۷ هزار نفری زائران ایرانی نسبت به سال گذشته گفت: به‌طور معمول، ۱۵ درصد خودرو بیش از ظرفیت معمول برای هر مسیر در نظر گرفته‌ایم. کم‌سال‌ترین زائر ایرانی، با نام سید دارا گلشنی ۹ ساله از استان مازندران است و مسن‌ترین زائر ایرانی، علی میرزا رجبی ۱۱۰ سال سن دارد.

استفاده از ماشین سرباز و اطلاعیه هیأت پزشکی

از مسائلی که هر سال مطرح است، رفتن با ماشین سرباز و غیر مسقف به مکه است. براساس فتاوی برخی از فقها، که استتلال در شب را هم جایز نمی‌دانند، مقلدان آنان علاقمند هستند تا با ماشین سرباز حرکت کنند. سیاست بعثه جمهوری اسلامی ایران بر آن است که این دسته از زائران را به رفتن با ماشین مسقف اجبار نکنند. با این حال، توصیه می‌کند که افراد یاد شده، در هوای سرد فعلی، که احتمال سرماخوردگی و ابتلای به بیماری‌های مربوط وجود دارد، از این خواست خود صرف‌نظر کنند. هیأت پزشکی جمهوری اسلامی، برای توجیه این افراد، اقدام به صدور اطلاعیه‌ای کرده و هشدار داده است که زائران محترم حتی الامکان با رعایت موازین شرع مقدس برای تردد از میقاتگاه تا حرم از خودروی‌های مسقف استفاده کنند و لباس‌های مناسب یا حوله احرام

اضافی برای گرم نگهداشتن خود همراه داشته باشند. طبعاً زائران در این زمینه باید با نظر روحانی کاروان عمل کنند.

همایش قبه الخضرا

همایش قبه الخضرا، مغناطیس دلها، روز دوشنبه با حضور جمعی از محققان، نویسندگان، ائمه جمعه، اساتید و شخصیت‌های علمی اهل سنت در بعثه مقام معظم رهبری، در مدینه منوره برگزار شد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۳۶ آقای محمد حسین زمانی، مسؤول واحد اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری و دبیر این همایش، هدف از برپایی آن را ایجاد فضای عاطفی و معنوی بیشتر میان زائران اهل سنت و همچنین وحدت اسلامی ذکر کرد. مولوی محمد اسحاق مدنی مشاور رییس جمهور در امور اهل سنت، در سخنانی به جذبات گنبد خضرا اشاره کرد و گفت: مسلمانان همواره در طول تاریخ، عشق و علاقه وصف ناپذیری نسبت به پیامبر صلی الله علیه و آله داشته‌اند. وی به بیان فضایی مدینه و شأن و جذبات آن و شرایط و آداب ورود به این شهر پرداخت و افزود: مسلمان از راه پیامبر به خدا می‌رسد. مسلمان، زمانی مسلمان است که اول پیامبر را قبول داشته باشد. به گزارش ایرنا، در ادامه این همایش، اراز محمد سارلی نویسنده و استاد دانشگاه در استان گلستان، مقاله خود را در چهار محور: «اهمیت مدینه منوره»، «شأن و منزلت پیامبر»، «فضل قبه الخضرا» و «نقش وحدت آفرین بارگاه رسول اکرم صلی الله علیه و آله» ارائه کرد. بر اساس این گزارش، قاضی زاده روحانی کاروان لاسر نیز یکی دیگر از سخنرانان این همایش بود که از رسول الله صلی الله علیه و آله به عنوان اشرف مخلوقات نام برد و گفت: زیارت قبر مطهر و منور حضرت رسول صلی الله علیه و آله از بهترین طاعات و عبادات و رستگارتترین کوشش‌هاست. در این همایش که حجت الاسلام محمد محمدی‌ری شهری نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت و جمعی از مسؤولان بعثه مقام معظم رهبری نیز حضور داشتند، محمد جواد پناهی، قاری ممتاز قرآن، آیاتی از کلام الله مجید قرائت کرد و گروه همخوان (تواشیح) نور و گروه مولودی خوانی برادران اهل تسنن نیز برنامه‌هایی اجرا کردند. (تصویر ۱۶)

تلاش واحد کامپیوتر

از واحدهایی که در طول روزهای مدینه قبل، فعالانه به سرویس دهی به واحدهای دیگر مشغول است، واحد رایانه (کامپیوتر) می‌باشد. پنج نفر نیروی این واحد در این مدت، به سرویس دهی به واحدهای مختلف؛ از جمله معاونت بین الملل، امور روحانیون، دفتر بعثه، دبیرخانه بعثه، امور اجرایی، نشریه زائر، آموزش و پژوهش، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۳۷ نظارت و بازرسی و روابط عمومی مشغول بود. به علاوه، با ایجاد شبکه خط اینترنت، در ساعات معین، در اختیار بسیاری از واحدها گذاشته می‌شد. همچنین سایت اطلاع‌رسانی حج به همراه چند روزنامه مهم کشور به‌طور مرتب در اختیار واحدها قرار داشت. رفع اشکال از برنامه‌های کامپیوتری واحدها، و نیز انتقال نشریه زائر به سایت حج به‌طور روزانه از دیگر اقدامات این واحد بوده است.

فعالیت‌های ستاد حج صدا و سیما

در اوایل سال ۱۳۷۹، با توصیه حجت الاسلام والمسلمین ری شهری، و به دستور رییس سازمان صدا و سیما، در این سازمان ستاد حج تشکیل شد. از آن پس، به‌طور مرتب، هر سال بر حجم برنامه‌های مربوط به حج افزوده می‌شود و صدا و سیما این توفیق را یافته است که معنویت حج را به داخل کشور انتقال دهد. موارد شاخص زیر از جمله اهم فعالیت‌های صدا و سیما در طول این مدت است:

۱. جمع آوری منابع صوتی و تصویری و مکتوب در خصوص کنگره عظیم حج و یا کسب اطلاعات مربوط به آنها برای تکمیل یک بایگانی غنی.
۲. پشتیبانی از برنامه سازان و هماهنگی با شبکه‌های مختلف صدا و سیما - استانها - برون مرزی و سیاسی برای تهیه و تولید و پخش برنامه‌های مربوط به حج در طی سال.
۳. ارتباط متمرکز و مستمر با سازمان حج و بعثه مقام معظم رهبری و نیز

جلوگیری از پراکندگی ارتباط بعثه با بخش‌های مختلف سازمان. ۴. تشکیل شورای ستاد حج مشتمل بر نمایندگان کلیه حوزه‌ها و معاونتهای ذی‌ربط در سازمان و در پی آن تشکیل جلسات مختلف با حضور اعضای ستاد و اخذ تصمیمات کارشناسی در خصوص اعزامها و تهیه برنامه‌های تولیدی و خبری. ۵. جمع‌آوری اطلاعات و تجربیات مفید افرادی که پیشتر به عنوان سرپرست یا عضو گروه اعزامی سازمان به حج مشرف شده‌اند که این امر در قالب جلسات و مطالعه گزارشهای مربوط انجام گردیده است. ۶. آمار برداری از تصاویر و برنامه‌های موجود در بایگانی سازمان در خصوص با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۳۸ حج و همچنین جمع‌آوری تصاویری که به‌طور پراکنده در اختیار افرادی بوده است که در سالهای پیش، از سوی سازمان به حج اعزام گردیده‌اند. ۷. آمارگیری از تحقیقات و کتب مرجع در رابطه با حج، از کتابخانه‌های سازمان و بعثه مقام معظم رهبری. ۸. تشکیل جلسات متعدد با مسؤولان محترم بعثه مقام معظم رهبری و سازمان حج و زیارت، جهت اخذ نظریات کارشناسی و سیاستهای بعثه جهت برنامه‌سازی و انجام فعالیتهای خبری. ۹. تشویق شبکه‌ها، گروه‌های برنامه‌ساز و تهیه‌کنندگان در صدا و سیما، به تولید برنامه‌هایی برای پخش در خصوص حج در طول سال و پشتیبانی، مشاوره، معرفی موضوع، کارشناسی و در اختیار گذاردن منابع و بایگانی موجود در ستاد. ۱۰. پیگیری و تهیه مقدمات جهت تولید برنامه‌های خوب و سریالهای داستانی مناسب با موضوع حج، به ویژه در زمینه اسرار و معارف آن، که ان‌شاءالله در آینده شاهد ساخت این سریالها با سرمایه‌گذاری مشترک از سوی بعثه و سازمان صدا و سیما خواهیم بود. ۱۱. سازماندهی و هماهنگی میان افراد و گروه‌های اعزامی به حج و پشتیبانی، تهیه تجهیزات و امکانات فنی گروه‌های اعزامی. ۱۲. اما گوشه‌ای از فعالیتهای مربوط به عمره مفرده و حج تمتع به شرح زیر است: الف: برقراری ارتباط‌های زنده با برنامه‌های شبکه‌های مختلف در طول ماه‌های رجب، شعبان و رمضان، که در سال جاری تولیدات سازمان در ایام عمره ۳۴۰ مورد ارتباط مستقیم از طریق صدا و سیما، ۱۰۰ مورد گزارش مکتوب خبر و ۲۷۰۰ دقیقه تصویر برداری از اماکن متبرک عربستان. ب: پخش مراسم براثت از مشرکین از صحرای عرفات در سال گذشته. ج: برقراری ارتباط‌های مستقیم با برنامه‌های مختلف صدا و سیما و شبکه‌های برون‌مرزی و غیره، به زبانهای مختلف عربی، انگلیسی و ترکی. د: تولید برنامه‌های مورد نیاز شبکه‌های صدا و سیما: تهیه و ارسال گزارشهای مکتوب به زبانهای فارسی عربی و انگلیسی. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۳۹ و: ارسال صدا و تصویر برنامه‌های تهیه شده در عربستان به تهران، از طریق ماهواره و بهره‌برداری در تهران. ح: پخش مستقیم مراسم ویژه دعای کمیل از کنار قبرستان بقیع و ضبط و پخش مراسم دعای ندبه در بعثه مقام معظم رهبری. ز: پخش مراسم ویژه دعای عرفه از صحرای عرفات و تهیه و پخش گزارش‌های زنده و مستقیم از سایر مواقع. ۱۳. اخذ مجوز تولید برنامه‌های ویژه حج و زیارت در ستاد حج سازمان، که در این زمینه تاکنون برنامه‌های زیر تولید و از شبکه‌های مختلف پخش گردیده است: - مجموعه با کاروان حج (۲۲ برنامه) - در بارگاه نور (۸ برنامه) - سفر قبله (۱۵ برنامه) - سفر به سرزمین وحی (۱۹ برنامه) - در حریم حرم (۱۰ برنامه) - تصویرگران در سرزمین وحی (۳ برنامه) - سپید جامگان (۱۵ برنامه) - امین وحی - آفتاب تابان - نور موعود - نور الهدی - ریحانه النبی - عرش در عزا - مبتلای غربت - ام المؤمنین خدیجه - کریم عترت - به کعبه رفتیم - به سوی کعبه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۴۰ - جمال کعبه - ضیافت عشق تولید و پخش برنامه روضه رضوان، که در طول سال و هفته حج پخش شده است. قرار است در سال جدید ۵۰۰۰ دقیقه برنامه تولید شود. ۱۴. ارتباط و هماهنگی با رؤسای تلویزیونهای ریاض، جده، مکه و مدینه جهت همکاری ماهواره‌ای متقابل در ایام حج تمتع و عمره. امسال نخستین بار دعای ندبه برگزار شده در بعثه مقام معظم رهبری ضبط و در هفته بعد به نمایش در آمد. افتتاح و راه‌اندازی آی‌کون ویژه‌ای در تلکس واحد مرکزی خبر، با شناسه حج ۸۲ و ارسال اخبار مکتوب برای این تلکس. راه‌اندازی یک بخش خبری مستقل در شبکه خبر (ساعت ۱۹) با عنوان اخبار حج. برقراری ارتباط‌های مستمر با شبکه‌های خارج از کشور (جام جم ۱، ۲، ۳). تولید برنامه‌های معرفی با گرایش جوانان، که در این زمینه روزانه با برنامه‌های مستقیم سیره نبوی، شبکه قرآن، چهارراه جوانی، شبکه جوان و سرزمین من شبکه سراسری ارتباط برقرار می‌گردد. در خصوص

حوزه‌های سیما نیز در همین زمینه روزانه با برنامه‌های مستقیم و زنده صبح به خیر ایران، سیمای خانواده و دیدار از شبکه اول، تصویر زندگی از شبکه سه و بسیاری از برنامه‌های دیگر، ستاد حج مستقر در بعثه مقام معظم رهبری فعالیت می‌کند.

شیوه تأمین مواد غذایی حجاج

تغذیه حجاج، یکی از ارکان اجرایی حج به شمار می‌آید. تأمین مواد غذایی در کنار نگهداری صحیح و توزیع اقلام مربوط و همینطور پخت و فراوری مطلوب و نهایتاً تجهیزات مربوط به غذا و بهداشت تغذیه و دهها عنصر و عامل دیگر در ارتباط با تغذیه حاجیان گرمی از مقولات اساسی حج است و سهم مهمی در رضایت خاطر زائران توأم با تأمین سلامتی آنان دارد و در ایجاد امکان مناسب برای استفاده از معنویت سفر و تسهیل در انجام اعمال واجب مردم، نقش بسزایی ایفا می‌کند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۴۱ اصولاً تفکر مبتنی بر تهیه متمرکز مواد غذایی و مصرفی با رعایت اصل صرفه‌جویی و مرغوبیت از اوان پیروزی انقلاب اسلامی شکل گرفت و سازمان حج و زیارت کالاهای مورد نیاز حجاج را توسط یک هیأت منتخب از عربستان یا دیگر کشورها تهیه و میان کاروانها توزیع می‌کرد. در مرحله بعد با تشکیل کمیسیونی به نام کمیسیون خرید، امر بررسی و سیاستگذاری و تعیین مقدار و نوع مواد و سرانه قیمت و میزان هر قلم کالا، شناسایی و با ارزشیابی سابقه شرکتهای سعودی، انسجام بیشتری پیدا کرد. در آن سالها اغلب مواد غذایی زائران توسط سازمان تهیه و توزیع می‌شد، اما بعدها به تدریج از تعداد اقلام تحویلی به کاروانها کاسته شد و در عوض به تعداد اقلامی که خود مدیران کاروانها چه در ایران و چه در عربستان تهیه می‌کردند، افزوده شد. به طوری که تهیه کالاهای مربوط به تغذیه، با سه شیوه انجام می‌شود: اول، تهیه برخی اجناس توسط مدیران کاروانها از ایران و حمل آنها به عربستان. این امر شامل کالاهایی می‌شود که در کشور عربستان وجود ندارد یا کم است و یا خرید آنها در عربستان مقرون به صرفه نیست؛ مانند زرشک، زعفران و ... دوم، خرید برخی اجناس توسط گروه خرید در عربستان و توزیع آنها میان کاروانها، این امر کالاهایی را در برمی‌گیرد که خرید انبوه آنها مقرون به صرفه است؛ مانند گوشت مرغ، ماهی، لبنیات و ... این اقلام پس از طی تشریفات قانونی و با در نظر گرفتن کیفیت و کمیت مورد نظر، طبق جداول کارشناسی و در قالب قراردادهای مشخص، تهیه می‌شود. در موسم حج نیز کاروانها بر حسب ظرفیت خود و به مقدار مورد نیاز اقدام به تحویل آن، از نمایندگی شرکتهای سعودی طرف قرارداد و یا از انبار تدارکات می‌نمایند و یا مستقیماً برای پخت به آشپزخانه‌های مرکزی می‌رسانند. سوم، خرید اقلامی از مواد غذایی و مصرفی توسط مدیران کاروانها در عربستان و در موسم حج: این دسته از اقلام شامل مواد غذایی فاسد شدنی (مانند میوه) یا کالاهایی است که خرید انبوه آنها با خرید جزئی اختلاف قیمت چندانی ندارد و یا توزیع آنها توأم با مشکل می‌باشد. اینها معمولاً به وسیله مدیران کاروانها از محل تنخواه گردان، خریداری می‌شود. چهارم، همزمان با بهبود مناسبات سیاسی میان ایران و عربستان و تقویت روابط با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۴۲ تجاری و تشکیل نمایشگاههای متقابل بازرگانی و در چارچوب توافقات و گرایشهای گروه مشترک اقتصادی دو کشور و در راستای گسترش صادرات و حمایت از تولیدات کارخانه‌های داخلی، برخی اقلام غذایی؛ مانند پنیر از ایران به کشور عربستان صادر و مورد استفاده زائران قرار می‌گیرد. به علاوه، در سال جاری ۰۰۰ ۸۰۰ بسته غذای آماده از یکی از کارخانه‌های داخلی تهیه شده است که در ایام تشریق و مسافرت‌های بین شهری و موارد دیگر استفاده خواهد شد. این محصولات شباهت زیادی به غذاهای سنتی دارد و بسته‌بندی آن مناسب و دارای ارزش غذایی و همچنین استانداردهای علمی و بهداشتی می‌باشد. امید است مساعی همه خادمان زائران بیت‌الله‌الحرام مورد قبول در گاه احدیت واقع شود.

پخت متمرکز در مدینه منوره

تحولات اخیر در زمینه ساخت و ساز در مدینه منوره، به خصوص در اطراف حرم شریف نبوی صلی الله علیه و آله و در پی آن،

حضور گسترده‌تر زائران ایرانی در هتل‌های نزدیک به مسجدالنبی صلی الله علیه و آله، یک سلسله الزامات و محدودیتهای تازه‌ای را پدید آورده است؛ از جمله اینکه امکان پخت و پز در اینگونه هتلها وجود ندارد و بایستی چاره‌اندیشی دیگری برای تغذیه زائران صورت می‌گرفت. این بود که برنامه تأمین آشپزخانه متمرکز- که پیشتر بررسی‌ها و مطالعات آن تا اندازه‌ای جلو رفته بود- به‌ویژه در مدینه مجدداً به‌طور جدی مطرح و دنبال گردید. بدین ترتیب از سال گذشته پخت و پز در داخل کاروانهای مستقر در مدینه منتفی شد و این کار در دو مرکز، با امکانات کافی و در وضعیت بهداشتی صورت گرفت. امسال با بررسی ملاحظات و نکات مربوط به گردش کار و کیفیت پخت و توزیع سال قبل، برنامه طبخ متمرکز در دو مرکز در مدینه منوره با هدف کاهش مشکلات سال گذشته طراحی و به‌مورد اجرا گذاشته شد. با این تفاوت که در سال جاری ساکنان منطقه غیر مرکزی مدینه؛ یعنی حدود ۴۰٪ از زائران ایرانی، از شمول طرح مذکور خارج شدند و برای ۶۰٪ بقیه نیز تدابیر جدیدی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۴۳ اندیشیده شد تا زمینه بروز پاره‌ای از مشکلات، از میان برداشته شود. اکنون به برخی تحولات سال جدید در مقوله تغذیه متمرکز اشاره می‌شود: ۱. در مدینه منوره، دو محل با تأسیسات و تجهیزات کاری و امکانات جانبی و نیروی کافی برای پخت و توزیع غذای بیش از ۵۰۰۰۰ زائر در مرحله مدینه قبل و بعد در نظر گرفته شود. ۲. تعدادی آشپز ماهر، صرفاً برای کار در این محیط‌ها انتخاب و آموزشهای لازم به آنان داده شد. این افراد به صورت ثابت و تخصصی در سالن‌های مختلف آشپزخانه پیش‌گفته مستقر و به کار گرفته شده‌اند و با سازماندهی مناسبی به همکاری با یکدیگر و همینطور تعامل با نیروها و مسؤولان سعودی حاضر در سالنها اشتغال دارند. ضمن اینکه امکانات نسبی رفاهی برای ایشان مهیا گردید تا از خستگی ناشی از کار مفرط و طاقت‌فرسای آنان بکاهد و فرصت زیارت را فراهم آورد. ۳. در آشپزخانه‌های مزبور، مسائل مرتبط با بهداشت فرد و محیط، بسیار رعایت شده و بر آن نظارت می‌شود. عوامل شاغل در سالنها، معاینه شده و آزمایشهای لازم بر روی آنها انجام گرفته است. جابه‌جایی و شست و شوی ظروف در وضعیت بسیار بهداشتی صورت می‌گیرد و مجموعه استانداردهای بهداشتی، تحت اشراف متخصصین هیأت پزشکی و سازمان حج و زیارت مراعات می‌گردد. ۴. گوشت مصرفی سال جاری برای حجاج ایرانی، گرم و تازه‌است، گرچه تأمین و رساندن آن به آشپزها، دشواریهایی را برای سازمان تولید کرده است، اما با ذائقه زائر کاملاً سازگار است و این مهم باعث افزایش رضایتمندی زائر و آشپز و مدیر و سایر عوامل خدماتی شده است. در این مورد کشتارگاهی در یکی از نقاط مدینه اقدام به ذبح گوسفند و ارسال آن به کاروانها و آشپزخانه‌ها می‌کند. این کشتارگاه زیر نظر دامپزشکان و بهداشتکاران منصوب از طرف مبادی ذریبط دولت عربستان؛ مانند وزارت امور بلدیها است و همچنین نیروهای ایرانی نیز بر عملکرد کشتارگاه از جوانب گوناگون اشراف دارند، لذا کشتارها از حیث بهداشتی و شرعی تأیید شده است. اجمالاً در سال جاری به واسطه تشکیل جلسات متعدد کارشناسی، با حضور افراد با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۴۴ خبره و صاحب‌نظران و مسؤولان سازمان حج و سایر دوایر ذریبط، مشکلات سال قبل شناسایی، دسته‌بندی و راههای کاهش هریک از آنها بررسی گردید. در مکه مکرمه نیز حداقل بیست هزار نفر از زائران ایرانی ساکن در مناطق مختلف، که با همکاری ۲۰٪ از نیروهای آشپز کاروانها توسط دو آشپزخانه متمرکز تغذیه خواهند شد.

بازهم در باره آشپزخانه متمرکز

امسال یکی از تازه‌ترین مسائل که تحوّل مهمی در روال اجرایی حج ایجاد کرده، بحث آشپزخانه متمرکز است. در اصل، برای نخستین بار از سال گذشته، تلاش شد تا پخت غذا در کاروانهای ایرانی بصورت متمرکز در چند آشپزخانه در سطح مکه و مدینه انجام شود. برخلاف سالهای قبل که کاروانها، غذای زائران خود را به‌طور مستقل طبخ و توزیع می‌کردند، از حج سال گذشته نزدیک به ۶۵ درصد زائران از سیستم آشپزخانه متمرکز استفاده می‌کنند. برای آگاهی بیشتر از فعالیت معاونت تغذیه، با «ناصر خدرنژاد» مسؤول معاونت تغذیه صحبت کردیم: تغذیه متمرکز در مدینه منوره که از سال گذشته آغاز به کار کرده، شامل دو

آشپزخانه متمرکز است که نزدیک به ۶۵٪ غذای حجاج را تأمین می‌کند. آشپزخانه دخیل و آشپزخانه دین. این ۶۵٪ شامل چه زواری می‌شود؟ زائرنی که در مناطق مرکزی مدینه (در محدوده خیابان دایری، که اطراف حرم و مجموعه‌های مسکونی کشیده شده) سکونت دارند. چرا طرح آشپزخانه متمرکز اجرا شد؟ دولت عربستان از دو سال قبل، پخت غذا به صورت سنتی در هتل‌های اطراف مسجد النبی را، به دلیل خطرات احتمالی آن، ممنوع کرده است. ما هم به دلیل اینکه زائرانمان ترجیح می‌دهند حتی المقدور در جوار حرم پیامبر و نقاط مرکزی سکونت داشته باشند، این طرح را پذیرفتیم. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۴۵ یعنی اگر فشارهای دولت عربستان نبود، طرح آشپزخانه متمرکز نیز اجرا نمی‌شد. البته صحبت‌هایی بود که برای رفع مشکلات بهداشتی آشپزخانه‌های کاروانها برنامه‌هایی انجام شود، اما عامل اصلی که از سال گذشته ما را به سمت آشپزخانه متمرکز سوق داد، فشارهای دولت سعودی بود. من خودم یک سال پیش در عمره شاهد بودم که آنها به همین دلیل، در آشپزخانه‌های چهار- پنج هتل را بستند و ما مجبور شدیم در زیر زمین هتل و با وضع بسیار سختی پخت کنیم، آن هم در مواقعی که حدس می‌زدیم مأموران «دفاع مدنی» عربستان نمی‌آیند. سپس با تعهداتی که دادیم، توانستیم اجازه بگیریم که در آن موقع پخت شود، اما پس از آن، در حج تمتع و عمره، دیگر در هتل‌های اطراف مسجد النبی طبخ غذا نداشته باشیم. ظاهراً طرح آشپزخانه متمرکز در سال گذشته، نتایج خوبی به همراه نداشته و نارضایتی‌هایی را برانگیخته بود. بله، البته این به علت تجربه اول بود. این پروسه یک تونل تاریکی بود که دوستان ما در سال قبل جرأت کردند و در آن پا گذاشتند و اکثر زوایای آن را برای ما در حج امسال روشن کردند. سال گذشته سال تجربه بود و امسال سال استفاده از تجارب آنها و ساماندهی بهتر امور. ان‌شاءالله با تجارب امسال ما، زوایای دیگر برای سالهای آینده روشن خواهد شد. ۳۵٪ باقی غذای حجاج به چه صورت تهیه می‌شود؟ آنها به مانند سالهای قبل، از آشپزخانه‌های محل اسکان خود استفاده می‌کنند. پس آنها در محدوده اطراف مسجدالنبی نیستند؟ نه. پس در حال حاضر به دو صورت غذا طبخ می‌شود. به نظر شما کدام یک از این دو روش، از کیفیت بهتری برخوردار است؟ اینجا فقط کیفیت غذا ملاک نیست. علاوه بر کیفیت، رعایت سطحی مطلوب از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۴۶ مسائل بهداشتی نیز لازم است. شاید بتوان گفت کیفیت غذای آشپزخانه‌های غیرمتمرکز بعضاً بهتر است اما از نظر بهداشتی در سطح مطلوبی نیستند. متأسفانه با توجه به بازرسی‌های به عمل آمده مشاهده می‌شود که آن آشپزخانه‌ها از آن سطح بهداشتی و استانداردهای بالایی که مورد نظر ما است، برخوردار نیستند. ما امیدواریم اگر امکان داشته باشد، در سالهای بعد آشپزخانه‌های متمرکز دیگری تأسیس شود تا همه زائران تحت پوشش آن قرار گرفته و سیستم طبخ غذا با نظارت بیشتری صورت گیرد. مگر در حال حاضر آشپزخانه‌های کاروانها تحت نظارت بهداشت نیستند؟ چرا هستند. اما با توجه به محدودیت نیروی انسانی موجود، گماردن یک ناظر بهداشت برای آشپزخانه هر هتل سخت است. آیا یک ناظر بهداشتی نمی‌تواند مجموعه‌ای از هتل‌ها را نظارت کند؟ یک نفر حداکثر روزی چهار- پنج هتل را می‌تواند سرکشی کند. علاوه بر این امکانات موجود در هتل‌ها برای طبخ غذا از نظر بهداشتی کافی نیست. کاروانها مجبورند با توجه به امکانات محدودی که در اختیار دارند؛ مثلاً در یک یا دو اتاق به عنوان آشپزخانه، غذا طبخ کنند که این واقعاً رعایت مسائل بهداشتی را پایین می‌آورد. وضعیت بهداشت در آشپزخانه متمرکز چگونه است؟ با توجه به تجارب گذشته در چارت تشکیلاتی سازمان، یک ناظر بهداشت برای هر آشپزخانه در نظر گرفته‌ایم که ۲۴ ساعته حضور دارد و نظارت کاملی بر امور غذایی دارد. علاوه بر آن، یک ناظر هم از طرف هیأت پزشکی حضور دارد که با همفکری همدیگر، مسائل و مشکلات بهداشتی را مرتفع می‌کنند. پس آشپزخانه‌های متمرکز استانداردهای بهداشتی بالاتری هستند و غیر متمرکزها کیفیت بالاتر. نه اینکه کیفیت خیلی بالاتر، شاید اندکی بهتر باشد. هنگامی که در یک با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۴۷ آشپزخانه ۱۲۰۰۰ پخت صورت می‌گیرد با کاروانی که برای ۲۰۰ نفر پخت می‌کند کمی تفاوت دارد. ما با توجه به تجارب گذشته، امسال در دو آشپزخانه زین و دخیل، دو سیستم اجرایی مختلف را اجرا کرده‌ایم. در آشپزخانه دخیل، کل پخت را به سه قسمت تقسیم کرده‌ایم؛ ۱. آماده سازی گوشت، برنج و ماهی ۲.

پخت خورشتها، سوپ و کباب ۳. پخت برنج. برای این کار به صورت تخصصی افراد را انتخاب کرده‌ایم که بتوانند پخت کنند. اما در آشپزخانه دین یک گروه آماده‌سازی و دو گروه پخت می‌کنند. از سوی دیگر، توجه داشته باشید که از گلوگاههای تغذیه، توزیع غذا است. شما هنگامی که می‌خواهید برای ۱۰۰۰۰ نفر توزیع کنید، اگر وسایلتان کافی باشد تفاوتی با پخت برای ۵۰۰ نفر ندارد؛ یعنی، چه یک دیگ و چه صد دیگ، مدت زمان یکسانی صرف می‌شود. اما برای توزیع، کار سخت است. چون این غذاها را مجبوریم در گرم کننده (هی‌تر) قرار دهیم که تا ۱/۵ ساعت وقت می‌خواهد. بعد خورده‌ها باید غذاها را به هتل‌ها برده و تحویل دهند. زمان در اینجا بسیار مهم است؛ یعنی باید حتماً در موعد مقرر غذا در هتل آماده توزیع شود. این پروسه توزیع ما است که از انتهای پخت تا زمان مصرف مدت زمانی نزدیک به سه ساعت طول می‌کشد که شاید در بخش کیفیت غذا تأثیر داشته باشد که به نظر من الحمدلله تاکنون تأثیر چندانی نداشته است. برنامه غذایی چگونه تهیه می‌شود؟ تهیه برنامه غذایی، حساس و دشوار است. دوستان بهداشت نظریه‌ای دارند، ذائقه ایرانی یک ملاحظاتی دارد. مواد غذایی و کمیت آن نیز مؤثر است، هرچند که مسئولان حج، رضایت زائران را اصل و محور قرار داده‌اند اما در هر صورت ملاحظاتی نیز در این زمینه وجود دارد. نکته مهم اینکه: ما از امسال گوشت گرم طبخ می‌کنیم که واقعاً سطح کیفی غذا را بالا- ببریم، همچنین امسال از مرغهای کشتار در عربستان استفاده می‌کنیم. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۴۸ از سوی دیگر، در روزهای اوج حضور زائران در مدینه، از غذاهایی استفاده می‌کنیم که پخت آسانتر و توزیع راحت‌تر دارند. کارکنان معاونت تغذیه چند نفرند؟ ۱۳۴ نفر نیرو برای این کار اعزام شده‌اند. سال گذشته چون سال اول بود، دوستان مجبور شدند از آشپزهای متغیر کاروانها استفاده کنند. یکی از ضعف‌های سال گذشته به همین علت بوده است. اما امسال پس از بررسی‌های کارشناسی، به این نتیجه رسیدیم که یک هسته و کادر ثابت آشپز داشته باشیم تا کار آشپزی را هدایت کنند و در مواقع اوج کاری از آشپزهای کاروانها استفاده کنیم. و نکته پایانی؟ تمام فعالیتهای ما، حاصل تجارب سال گذشته است. لازم می‌دانم از دوستان سال گذشته؛ آقایان قهرودی، امینیان، راجی، میرصفیان و اکرمی که در بطن کار بودند و زحمات زیادی کشیدند، تشکر کنم. شاید اگر امسال، سال کم‌تنشی را پشت سر می‌گذاریم نشأت گرفته از زحمات این عزیزان باشد. (تصویر ۱۷)

نشریه شماره نهم و دهم زائر

تازه‌ترین شماره نشریه زائر در روز دو شنبه ۲۹ دی ماه، میان کاروانها توزیع شد. خبر نخست آن، مذاکرات شورای نگهبان باریس مجلس و نیز گزارش موضعگیری سخنگوی وزارت خارجه در باره مسائل هسته‌ای ایران است. اما منهای این موارد، گزارش‌های مربوط به حج، بخش عمده صفحات این نشریه را به خود اختصاص داده است: عیادت امیر الحاج جمهوری اسلامی از بیماران وداع مدینه از زبان چندتن از فرهیختگان با عنوان «از سنگ ناله خیزد روز وداع یاران» مصاحبه با دکتر منوچهر محمدی از اعضای هیأت علمی معاونت بین الملل، با عنوان «دستاوردهای انقلاب اسلامی و حج» روحانیون کاروانها چگونه انتخاب می‌شوند، عنوان مصاحبه‌ای است با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۴۹ با حجت‌الاسلام و المسلمین عرب در باره این موضوع سلسله مباحث اجرایی حج با عنوان پخت متمرکز گفتگویی با مداح بعثه آقای سید محمد موسوی با عنوان از این درگاه دیدار آقا را بخواه خبری هم در باره بسیج ۲۳ هزار نفری سعودی برای خدمت رسانی به حجاج در صفحه پایانی آمده است. در شماره دهم نشریه زائر، گزارشی از ملاقات وزیر جوانان کشمیر با سرپرست حجاج ایرانی درج شده است. همین‌طور گزارشی از همایش قبۀ الخضرا در همین شماره آمده است. ادامه گفتگوی زائر با آقای عرب در باره فعالیتهای فرهنگی معاونت امور روحانیون بعثه در این شماره درج شده است. در این گفتگو تأکید شده که این معاونت با توجه به تجربه‌های گذشته، در حال بازنگری در وظایف روحانیون، حوزه عملکرد و چگونگی سنجش می‌باشد. گزیده‌ای از رهنمودهای امام راحل به زائران ایرانی، نوشته‌ای از حجت‌الاسلام و المسلمین فلاح زاده با

عنوان «دقت آری، وسواس نه» در باره سختگیری‌های فقهی و راه حل آنها و نیز مصاحبه‌ای با حجت الاسلام و المسلمین ابوالقاسمی در ادامه آمده است. براساس گزارش البلاد فارسی، شماره ۱۲، تعداد زائران خارجی که تا روز یکشنبه (۲۸ دی‌ماه) وارد عربستان سعودی شده‌اند ۹۶۴ ۶۷۶ نفر می‌باشد.

دومین جلسه گروه‌های ارشاد در مدینه

در روز دوشنبه، ۲۹ دی، دومین جلسه گروه‌های ارشاد در سالن اجتماعات بعثه مقام معظم رهبری برگزار شد. در این جلسه پس از تلاوت آیاتی از قرآن و مداحی مداحان اهل بیت، معاونت آموزش و پژوهش بعثه، طی سخنانی با اشاره به لزوم تحوّل اخلاقی و روحی در حج گفت: «ما باید از حج برای مقابله با تهاجم فرهنگی استفاده کامل ببریم. بهره‌وری معنوی از حج را برای زائران افزایش دهیم. از آنجا که بعثه نمی‌تواند نیروهای خود را برای مراقبت افزایش دهد، لزوماً باید از نیروهای زائر در این جهت استفاده کنیم. برای اینکه اقدامات ما مؤثرتر باشد، باید ابتدا فرهنگ این منطقه را بشناسیم و براساس با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۵۰ آن اقدام کنیم. برای مثال، سینه زنی در اینجا نوعی تلقی خودزنی دارد. البته ما مانع خواندن دعای توسل و مانند آن نیستیم، اما زائر می‌تواند اینها را در هتل‌ها یا جاهایی بخواند که مخالفان را تحریک نکند؛ چرا پشت بقیع نماز بخوانیم تا با ما مقابله کنند. همین نماز را در بقیع بخوانیم تا ثواب بیشتری ببریم. نمونه دیگر عریضه نویسی است که معلوم نیست کدام آیه و روایتی بر آن دلالت می‌کند. این عریضه‌ها دست سعودی‌ها می‌افتد و آنها ما را به تمسخر می‌گیرند. ما نباید درگیری ایجاد کنیم، بلکه باید با روش‌های ملایم برخورد کنیم.» وی با اشاره به تلاش مدیریت گروه‌ارشاد در زمینه‌سازی برای اقدامات فرهنگی-دینی، از دفترچه مناسبتها و لزوم اهتمام به برگزاری مراسم متنوع در کاروانها سخن گفت. وی همچنین تذکرات گروه ارشاد را برای زائرانی که عازم مکه هستند، بازگو کرد و از آنان خواست تا در طواف و موارد دیگر، مزاحمت برای سایر زائران ایجاد نکنند.

دیدار با رییس دادگستری مدینه

تعدادی از مسؤولان سنی و شیعه بعثه مقام رهبری، طی ملاقاتی با رییس دادگستری مدینه، دکتر صالح عبدالرحمن المحمید در باره وضعیت اهل سنت در ایران و مسأله وحدت اسلامی به گفتگو پرداختند. وی با اشاره به اینکه رییس قوه قضاییه ایران آقای شاهرودی یک عالم با دیدگاه‌های روشن و باز است، گفت: تنها نگران تعصب‌های مذهبی است که صرفاً روی مسائل شیعی تکیه شود. وی با اشاره به لزوم وحدت اسلامی میان مذاهب مختلف، آن هم در وضعیتی که دشمنان اسلام متحد هستند، تأکید کرد که ما باید اصول ثابت اسلام را نگهداریم و در عین حال با شرایط جدید جهان و نیازهای بشر امروز هم آشنا باشیم. وی از اینکه برخی از ایرانی‌ها در کنار بقیع کارهایی می‌کنند که مطلوب نیست، تأکید کرد که بهتر است مشکلی ایجاد نشود. وی گفت: شنیده‌ام که وضع اهل سنت در ایران بهتر شده و ما هم در اینجا تلاش می‌کنیم حقوق شیعیان مدینه را مراعات کنیم. وی افزود: برخورد خشونت‌آمیز برخی از مأموران سعودی در بقیع و مسجد النبی صلی الله علیه و آله سبب شده است که ایرانی‌ها تصور کنند سنی‌ها دشمن اهل بیت هستند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۵۱ وی از دوستان درخواست کرد ملاحظاتی را که نسبت به اوضاع دارند، مکتوب بنویسند و به وی بدهند تا او پیگیری کند. هیأت ایرانی در پایان هدایایی از صنایع دستی ایرانی به رییس دادگستری مدینه دادند. آقای دکتر عبدالکریم بی‌آزار شیرازی، پس از این دیدار، نامه‌ای مفصل به عربی در پنج صفحه برای شیخ صالح عبدالرحمن المحمید نوشت. این نامه در پاسخ به درخواست وی برای ارائه طرح‌های پیشنهادی در زمینه بهبود مسائل و مناسبات فیما بین و آنچه که به این امر کمک می‌کند، نوشته شده است. پیشنهاد انعقاد مؤتمراتها و همایش‌های علمی مشترک، تلاش برای کاهش فشار بر شیعیان امامی در مسجد النبی و سایر اماکن و برخورد‌های اخلاقی‌تر با زائران شیعه، جلوگیری از نشر کتابهایی که

آتش فتنه و تعصب را میان مسلمانان شعله‌ور می‌سازد. رعایت حقوق اقلیتهای مذهبی؛ مانند شیعه در عربستان و اجازه تعلیم و تعلّم برای آنان، بر اساس مبانی فکری و متون درسی خود آنان؛ از جمله پیشنهادهایی است که در این نامه طرح شده است.

برخی از اشعار موجود کتیبه‌های حجره شریفه

دور تا دور حجره شریفه، قصیده معروف، به صورت کتیبه آمده که شانزده بیت و منسوب به عبدالحمید عثمانی است. بیشتر ابیات آن را، به دلیل آنکه محتوایش اشاره به شفاعت پیامبر است، محو کرده‌اند. در حال حاضر سه بیت موجود که با خط مخصوصی نوشته شده، خوانده می‌شود؛ از جمله این ابیات، بیتی است که در بالای در خانه حضرت زهرا علیها السلام نوشته شده و چنین است: فمدحه دأبی مدی عمری و حبه عند رب العرش مستندی همچین روبروی سکوی اصحاب صفة (سکوی آغاوات) این بیت نوشته شده است: ربّ العرش تعالی الله خالقه فمثله فی جمیع الخلق لم أجد نیز از قصیده برده بوصیری، بیتی روی قفل در منسوب به بیت حضرت زهرا علیها السلام در با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۵۲ دو طرف قفل (هر کدام یک مصرع) آمده است: هو الحبيب الّذی ترجی شفاعته فی کلّ هول من الأهل من مقتحم در سمت قبله حرم و برابر قبر رسول الله صلی الله علیه و آله دو بیت؛ هر کدام روی یک ستون نوشته شده و چنین است: یا خیر من دفنت فی القاع أعظمه فتاب من طیبهنّ القاع و الاکم نفسی الفداء لقبر أنت ساکنه فیه العفاف و فیه الجود و الکرّم

جدیدترین تغییرات در اماکن متبرک

طی دو سال اخیر، مسجد بنوقریظه و مسجد علی بن جعفر عریضی، تخریب و زمین آن صاف و هموار شده است. طبق اخبار رسیده، محدوده مسجد، با آجرچینی معین شده و زائران در آنجا نماز می‌خوانند. طبق نقل حجت الاسلام والمسلمین رضوانی (که چند سالی است دفتر بعثه مقام معظم رهبری را، در ایام عمره، در مدینه اداره می‌کند) به نقل از آقای عمری، پس از تخریب مسجد علی بن جعفر عریضی، جنازه تازه‌ای یافت شده و در بالای قبور ائمه علیهم السلام دفن کرده‌اند. آقای رضوانی گفتند: من از افراد دیگری هم شنیدم؛ از جمله از یک راننده تاکسی با نام موسی شنیدم که می‌گفت دوستی در معسکر دارم که دو جنازه تازه در آنجا دیده بود. بعدها از آقای شهرستانی شنیدم که از شیخی نقل کردند که او هم گفته بود: دوست من جنازه را دیده و به آن دست زده است. تغییر عمده در بخش مساجد فتح، در حال انجام است. از این مساجد که شش عدد بود، مسجد ابوبکر و عمر طی چند سال اخیر کاملاً تخریب شده و در حال حاضر، مسجد فتح، مسجد سلمان، مسجد امام علی علیه السلام و مسجد فاطمه زهرا علیها السلام باقی مانده است. در مسجد اخیر کاملاً مسدود شده است. در عوض، در دامنه کوهی که در حاشیه این مساجد بود، با تراشیدن کوه، فضای باز بزرگی پدید آمده و مسجد عظیمی در حال ساخت است. در حال حاضر (موسم حج تمتع ۱۳۸۲ ش.) سفت کاری مسجد تمام شده و انتظار می‌رود که تا سال آینده ساختمان آن پایان یابد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۵۳ اینکه پس از افتتاح آن مسجد، سایر مساجد باقی مانده، پایدار خواهد ماند یا نه، خبری در دست نیست. انتظار می‌رود (و امید چنان است) که این مساجد هم در همان حجم کوچک خود بازسازی شده و مورد استفاده باشد. دست کم این قاعده می‌بایست در باره مسجد فتح الزاماً رعایت شود. حساسیت موجود در باره مسجد امام علی علیه السلام و فاطمه زهرا علیها السلام بیم از بین بردن آنان را تقویت می‌کند. همچنین با نصب تابلوهایی حدود حرم مدینه معین شده است که یک نمونه پس از مطار، اولین تابلو است و دیگری در نزدیکی مسجد شجره. طبعاً این بر اساس همان روایت مشهور نبوی است که در باره حدود حرم مدینه فرموده‌اند.

صبح روز سه شنبه، ۳۰/۱۰/۸۲ همایش منزلت زن در اسلام، با حضور جمعی از میهمانان و با حضور سرپرست حجاج ایرانی در محل بعثه جمهوری اسلامی برگزار شد. در این جلسه، آقای ری شهری، دولتمردان فرانسه و مدافعان حقوق بشر را مورد سؤال قرار داد و پرسید: «این چه دموکراسی و آزادی است که زنان برای خودفروشی آزاد باشند اما برای حفظ حجاب، عفت و عصمت آنان ممنوعیت ایجاد شود.» ایشان در این همایش، که دهها تن از شخصیت‌های علمی و فرهنگی از زنان مسلمانان حضور داشتند، تأکید کرد: «حج از نظر اسلام این ظرفیت را دارد که زنان مسلمان را آماده کند تا از حقوق همه جانبه خود در جهان امروز دفاع کنند.» وی افزود: «اگر زنان مسلمان در سراسر جهان به پا می‌خاستند، دولت فرانسه نمی‌توانست خواهران آنان را از حقوق اجتماعی خود محروم کند.» وی افزود: «نقش حج در زندگی خصوصی خواهران مسلمان، آماده سازی آنان برای دفاع از جایگاه و منزلت زن در جامعه است. در جامعه‌ای که بیش از هر زمان زنان مورد سوء استفاده و تعرض قرار می‌گیرند.» سرپرست حجاج ایرانی، اتهامات دشمنان اسلام در مورد وضعیت حقوق زن در جمهوری اسلامی ایران را بی‌پایه و اساس خواند و گفت: «همانگونه که امام راحل قدس سره و خلیف صالح ایشان مقام معظم رهبری فرمودند: ایران با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۵۴ اسلامی با حقوق زن مخالف نیست بلکه با سوء استفاده از زنان به عنوان کالا- و بهره‌کشی آنان مخالف است.» وی منفعت عمومی حج را سازندگی فردی و اجتماعی و مادی و معنوی زائران حرمین شریفین خواند و گفت: «حج اگر با شناخت و معرفت انجام شود، تحوّل معنوی در زائر خانه خدا ایجاد می‌کند و او را از انواع آلودگی‌های روحی نجات می‌دهد. خداوند در حج، حاجی را متوجه زینت جان و آرایش معنوی می‌کند و این رمز حرمت زینت و آرایش ظاهری در ایام حج است.» ایشان افزود: «حج این ظرفیت را دارد که زن را به گونه‌ای آماده کند که بهشت زیر پای او باشد و اسوه‌ای برای مردان جهان شود.» بنابر این گزارش، در همایش یک روزه منزلت زن در مدینه منوره، اندیشمندان و شخصیت‌های علمی و فرهنگی از کشورهای مغرب، ترکیه، عراق، مصر، نیجریه، تونس، اندونزی، استرالیا، بلژیک، فرانسه و جمهوری اسلامی ایران، در باره ضرورت حفظ و اعتلای منزلت زن، هم‌اندیشی جهان اسلام در مورد معضلات مسلمانان به ویژه زنان، فاطمه زهرا علیها السلام اسوه برتر زن مسلمان، امام خمینی قدس سره احیاگر حج ابراهیمی و مدافع واقعی حقوق زنان مسلمان، دیدگاه پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در باره زن، حقوق زن در جوامع اسلامی و آزادی واقعی زنان، حجاب و پوشش اسلامی سخنرانی نمودند و مقاله ارائه کردند. خانم دکتر کرمانی، دبیر همایش منزلت زن در مدینه، در گفتگویی اعلام کرد: «تصمیمات این همایش، تا تحقق خواسته‌های زنان مسلمان، از طریق سازمان کنفرانس اسلامی و مجامع بین‌المللی پیگیری خواهد شد.» شرکت کنندگان در همایش منزلت زن در مدینه، با محکوم کردن منع حجاب در فرانسه، از دولتمردان کشورهای اسلامی خواستند از حقوق زنان مسلمان دفاع کنند. در همایش منزلت زن که دیروز (۳۰/۱۰/۸۲) با حضور دهها تن از اندیشمندان و شخصیت‌های علمی و فرهنگی زنان مسلمان از کشورهای مختلف اسلامی، در بعثه مقام با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۵۵ معظم رهبری، در مدینه منوره برگزار شد، شرکت کنندگان در بیانیه‌ای با تأکید بر اینکه منع حجاب در فرانسه و برخی کشورها مغایر با حقوق فردی، انسانی و ارزشی زنان مسلمان است، ضمن دفاع از حقوق زنان مسلمان در این کشورها، مخالفت خود را با اقدامات ضد اسلامی دولتهای اروپایی اعلام کردند. در این بیانیه، همچنین ضمن هشدار به دولتهای آمریکا و اسرائیل در مورد دخالت در سرنوشت ملت‌های مسلمان، از مبارزان مردم مسلمان فلسطین، به‌ویژه انتفاضه و همچنین مردم مسلمان عراق حمایت شده است. ضرورت وحدت امت اسلامی، پاسداری از هویت و ارزشهای اسلامی، مشارکت زنان مسلمان در امور سیاسی با حفظ ارزشها و حجاب اسلامی، بر طرف شدن موانع فرهنگی و تعالی زنان مسلمان و ضرورت تدبیر در مفاهیم دینی، به‌ویژه قرآن کریم، برای تحقق اهداف ذکر شده، از دیگر مواردی است که در بیانیه همایش بر آنها تأکید شده است. (تصویر ۱۸) مشارکت زنان خارجی در همایش منزلت زن موضوع اصلی این همایش «وضعیت زنان مسلمان در عصر حاضر و چالشهای پیش‌رو» بود. در این زمینه علاوه بر واحد خواهران بعثه رهبری، تعدادی از واحدهای دیگر بعثه نیز همکاری داشتند. اکنون از زبان برگزارکننده این همایش، خانم

دکتر کرمانی، گزارشی از همکاری نیروهای مختلف؛ از جمله اطلاعاتی در باره شرکت کنندگان زن خارجی در این همایش ارائه می‌کنیم: «همایش زن، به یاری حق و با همکاری بسیار صمیمانه معاونت محترم بین‌الملل، معاونت محترم اجرایی، معاونت محترم روابط عمومی، واحد انتظامات، تدارکات، نشر مشعر و همه عزیزان و برادران و خواهران، که با تلاش و همت صادقانه خویش، یکی از زیباترین و منظم‌ترین همایش‌ها را به اجرا گذاشتند و بالأخره از جناب حاج آقای ری‌شهری که نگران این هم‌اندیشی (سمینار) بودند و همیشه با بهترین سخنرانی‌ها، حمایت خود را از زنان و هم‌اندیشی (سمینار) زنان اعلام فرمودند، سپاسگزارم.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۵۶ خواهران و برادران، از روز یکشنبه، کاروانهایی را که وارد مدینه می‌شدند، شناسایی و افرادی را جهت سخنرانی و هماهنگی‌های لازم، به بعثه هدایت می‌کردند که حاصل این تلاش جمعی شبکه «رسالت» و «هجرت» و «هیأت علمی»، تعداد ۲۳۷ میهمان از هیأت‌های زیر بود که متأسفانه به دلیل ضیق وقت، درخواست مصاحبه و دادن نظریات به صورت کتبی انجام شد: ۱. نیجریه: خانم وسیعه ساتی، فوق لیسانس پلی‌تکنیک که در مدیریت آن بخش نیز کار می‌کند: «نصف جهان را زنان تشکیل می‌دهند، لذا تربیت یک مرد، تربیت یک انسان، اما تربیت یک زن، تربیت یک جهان است.» ۲. نیجریه: خانم مریم سالی، فوق لیسانس آموزش: «عدم فهم صحیح از جریانات سیاسی کنونی جهان، مسلمانان به‌خصوص زنان را در موضع انفعال قرار داده است. لذا تبادل تجربیات میان مسلمانان بسیار مهم است.» ۳. عراقی مقیم اروپا: خانم فائزه العطار، کارشناس سیاسی: «ارتقای آموزش زنان و نیاز کار فرهنگی برای زنان.» ۴. تونس (آمریکایی): آقای مصطفی بکوش) Baccouche (: «مشکلات را باید با هم در میان بگذاریم. تعلیم و تربیت را گسترش دهیم. درک یکسان از مشکلات داشته و به حل آن بیندیشیم؛ زیرا آنچه در فرانسه اتفاق افتاد، فردا در کشورهای دیگر پیاده خواهد شد.» ۵. ترکیه: حجت‌الاسلام حاج آقای شیخ همزه: «قبل از امام خمینی قدس سره به حج می‌آمدند، اما حج سازنده نبود و در ظاهر حج به‌جا می‌آوردند، اما حج واقعی ابراهیمی، پس از امام محقق گشت. امام خمینی حقیقتی بود که از جانب رحمة للعالمین برای همه انسانها معین شد.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۵۷. ۶. مغرب: حاج سید احمد شیخ خطیب، امام جمعه دارالبیضاء از حزب «العدل و الاحسان»: «خداوند، رحمت را در زن قرار داد. او را مادر و فرزند و خواهر قرار داد و هرگز فراموشش نکرد، بلکه قتل دختران را از بزرگترین گناهان شمرد و اسلام بهترین حق را به زن داد. پس ملتزم به اسلام، در قول و فعل باشیم.» ۷. اندونزی: آقای حسن دلیل، روحانی و راهنمای دینی: «امام خمینی قدس سره با شجاعت، بدون هیچ سلاحی در برابر دشمن ایستاد. اگر نبود وجود امام خمینی، بیداری جهان اسلام را نداشتیم و لذا باید آن را پاس داشت. ایشان بهترین کلام را درخصوص زنان فرمودند که: «زنان بر مردان مقدم‌اند.» ۸. ایران: حجت‌الاسلام و المسلمین محمدی ری‌شهری، امیرالحاج جمهوری اسلامی ایران: «همانگونه که امام راحل قدس سره و مقام معظم رهبری - مدّظله العالی - فرموده‌اند، ایران اسلامی با حقوق زن مخالف نیست بلکه با ابتدال حاکم بر روابط رایج در جوامع غربی و بهره‌کشی ظالمانه از زنان مخالفت دارد ... جوامع غربی برای فریب افکار عمومی، تحت پوشش دموکراسی، آزادی و حقوق بشر! بر ضدّ نظام جمهوری اسلامی ایران تبلیغ می‌کنند. این در حالی است که آنان که مدّعی این مفاهیم بشری هستند، حقوق اولیه مسلمانان را نقض می‌کنند ... بر اساس آموزه‌های دینی، بهشت زیر پای زن مسلمان است. زنان با توجه به استعدادهای فراوان، می‌توانند الگویی برای مردان باشند.» ۹. مصر: خانم دکتر امیره محمد یوسف، رییس مرکز پژوهشی تخصصی بهداشت از بعثه جمهوری اسلامی ایران و خدمتگزاران حج در سعودی تشکر کرد و اشاره‌وار در مورد سیر حرکت زنان، از صدر اسلام، از خدیجه، اسماء بنت عمیس، عایشه، خنساء و فاطمه زهرا علیها السلام و حرکت‌هایشان سخن گفت و حدیثی از رسول‌الله صلی الله علیه و آله نقل کرد که حضرت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۵۸ در جمع صحابی معتبر، قوم مسلمان (ایرانیان) را عزّت دهنده به اسلام، بعد از حضيض آن اعلام کردند ... ۱۰. استرالیا: دانشجوی روانشناسی: «زنان در اسلام به آزادی حقیقی رسیدند، درحالی که در غرب، در واقع در اسارتند اما آگاهی از این اسارت ندارند. زنان باید زمینه را جهت اثبات حقایق و حقوقشان در کشورهای غربی

ثابت نمایند.» ۱۱. فرانسه: آقای حاج نعیم، مسؤول کاروان کشور فرانسه: «رییس جمهور فرانسه تحت فشارهای داخلی و قدرتهای بزرگ، چنین تصمیمی گرفته است و ما می‌توانیم مقاومت کنیم تا از حرف خود بگذرد و اینگونه همایشها سبب روشنی مسلمانان است.» ۱۲. اندونزی: حاج شیخ یوسف، رییس انجمن آی شیعہ (محمدیه) در مورد «اتحاد و قدردانی از حرکت‌های اسلامی با استناد به آیاتی.» سخن گفت. ۱۳. بلژیک: آقای سید عبدالسلام الغمیش، بسیار کوتاه اما زیبا در باره «تمسک به اهل بیت علیهم السلام برای نجات جهان اسلام» صحبت کرد. متأسفانه برای سخنرانانی که نامشان در زیر می‌آید فرصت نبود و لذا مصاحبه‌های بسیار خوبی از آنها به عمل آمد: ۱. خانم پوچی از اندونزی، رییس دانشگاه. ۲. هدی آل رحمت، مبلغ بحرینی. ۳. عایشه، مبلغ الجزایری، مقیم فرانسه. ۴. مه جبین فیروز، از آفریقای جنوبی، داروساز. ۵. زینب میرزا، از انگلستان. ۶. آقای بندی داریان، از ترکیه. ۷. الحازه، دانشجوی عراقی مقیم آمریکا. ۸. انوار از مصر، از مسؤولان اوقاف. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۵۹. ۹. فرح الحلو، دانشجوی عراقی مقیم استرالیا. ۱۰. آقای امّ بوابور از کامرون. ۱۱. زینب کامانو از گامبیا. ۱۲. فاطمه حسینی از نیجریه. تبصره ۱: باتوجه به اینکه افرادی از پاکستان، هندوستان، سنگال، گینه و برونی پیشتر اعلام آمادگی کرده بودند، ولی خود از سخنرانی انصراف دادند. تبصره ۲: بیانیه بسیار مناسبی، با استفاده از پیشنهادهای خود میهمانان (به صورت مکتوب و سخنرانی) آماده و قرائت و مورد تصویب قرار گرفت. تبصره ۳: فرمهای نظرخواهی که مشتمل بر اظهار نظر بسیار مناسبی است نیز در اختیار واحد هیأت علمی خواهران قرار دارد که بعدها از آن استفاده خواهد شد.

مدینه و بازار فروش

در مدینه، غیر از پنج بار که اذان از مناره‌های مساجد بلند می‌شود، تقریباً در دیگر ساعات، زائران می‌توانند خرید کنند. اینجا امکان برای خریدن همه نوع کالا- وجود دارد، اما ایرانی‌ها در مدینه بیشتر لباس و پارچه می‌خرند. این گفته «عبدالرحمان» است. پدر بزرگش در زمان شوروی سابق به مدینه هجرت کرد و خانواده او از آن پس در کار پارچه هستند. در آرزوی دیدن «دوشنبه» است، اما تأکید می‌کند که دل‌کندن از مدینه سخت است. می‌گوید: «اینجا کاسبی خوب است و زندگی راحتی دارم.» هموطنان عبدالرحمان و افغانی‌ها را به راحتی در بازار مدینه می‌شناسید، ایرانی‌ها را از دور می‌شناسند و با سلاح زبان به استقبالشان می‌روند «حاجی بفرما! مغازه خودتان است»، «حاجی بفرما جای، در خدمتیم.» زائران ایرانی، به دلیل اشتراک در زبان، میل زیادی به خرید از تاجیکان و افغانها دارند و آنان نیز تا می‌توانند کالاهای نامرغوب خود را در سایه «ارتباط کلامی» آب می‌کنند! تقریباً در همه جای مدینه می‌توانند بدون مشکل زبان خرید کنند، مغازه‌داران سعودی یا شاگرد افغانی و تاجیکی دارند یا اینکه خود چند کلامی، زبان فارسی می‌دانند. احمد، پارچه فروش خیابان «علی بن ابی طالب» افغانی است. خودش می‌گوید که با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۶۰ پانزده سالی است با خانواده‌اش به مدینه آمده است. «ایرانی‌ها را دوست دارم، به نسبت دیگر زائران، چانه زیاد می‌زنند اما خرید خوب هم می‌کنند.» ایرانی‌هایی که سفرهای مجددشان به خانه خداست، خرید لوازم صوتی را در مکه انجام می‌دهند. «ابراهیم موسوی نژاد» زائر ایرانی می‌گوید: «در مدینه فقط باید پارچه خرید»، دوختشان هم خوب نیست، لوازم صوتی در مدینه معمولاً بازار مشترکی است اما در مکه هم اصل است و هم ارزاتر.» او تأکید می‌کند: اینهایی که می‌گویم حاصل چهار بار تشرّف به سرزمین وحی است. در مدینه مغازه‌ها معمولاً تا پاسی از شب باز است. هر ساعت از شب که پا از محل اقامت خود بیرون بگذارید، دسته‌های زائران را خواهید دید که یا به سوی مسجدالنبی می‌روند و یا روانه بازار هستند. فروشگاههای مناطق مرفّه مدینه نیز انواع قید لباس را به معرض دید گذاشته‌اند. البته زائران کمتر از این مغازه‌ها خرید می‌کنند، اما پوشیه‌های خانم‌های شهر مدینه مانعی برای ندیدن و نخریدن این اجناس نیست. شهروندان جوانتر از مشتری‌های پروپاقرص این نوع مغازه‌ها و لباسهای جدید هستند. «دست‌فروشان» نیز بخش دیگری از واقعیت بازار مدینه هستند. آنها را همه جا می‌توانید ببینید. در میادین شهر و اماکن

مقدس. آنها معمولاً وسایل سبک‌تر مانند عطریات، تسییح، مسواک، شانه و برخی از البسه بساط می‌کنند. زائران شرق آسیا و گاهی هم زائران ترکیه از مشتریان ثابت آنان به شمار می‌روند. آنها نیز تا پاسی از شب در مدینه به کاسبی مشغولند. دستفروشی را بیشتر «خانم‌های» عرب برعهده دارند. آنان با دیدن قیافه و نوع پوشش افراد بلافاصله به زبان بومی‌شان آنها را دعوت به خرید می‌کنند. زائران ایرانی معتقدند که «دست خالی نمی‌شود بازگشت، همه انتظار دارند» و این حرف همه زائران از همه کشورهاست. چیزی که رونق بازار مدینه مدیون آن است.

انتقال نماینده ولی فقیه از مدینه به مکه

امروز سه شنبه، ۳۰ دی ماه، نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی، عازم مکه شد. پیش از این، از روز پنج شنبه گذشته، انتقال زائران مدینه قبل به مکه آغاز شده که تا پنجم ذی قعدة ادامه خواهد یافت. ایشان تأکید کرد در صورتی که احتمال بروز با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۶۱ سرماخوردگی در میقات باشد، بهتر است که زائران از محل هتل غسل کرده و سپس به میقات عزیمت کنند. ایشان پیش از رفتن همچنین تأکید کرد که یکی از وظایف زائران اظهار همدردی با سایر مسلمانان و دعا برای انجات آنان از گرفتاری‌هاست. ایشان با اشاره به اشغال عراق توسط آمریکایی‌ها و مشکلاتی که برای مردم عراق پیش آمده، انفجار در کربلا را محکوم کرد و افزود: این روزها در عراق، جان دهها انسان بی‌گناه در معرض تهدید است. وی در پایان از زائران خواست تا دعا کنند هرچه زودتر امنیت به عراق باز گردد و این کشور از شر اشغالگران نجات یابد. گفتنی است ساختمان بعثه جمهوری اسلامی ایران در قصر حسن عابد است که چندین سال متوالی است در همین محل در معاوبه قرار دارد، در اصل، مربوط به وقف ابونمی است که بیش از سیصد سال است برقرار مانده است. تولیت این وقف با شاه وقت است و از طرف ملک فهد به شخصی به نام دکتر باجوده داده شده است. در اوایل امر، واسطه این اقدام حسن عابد بود که از این مجموعه کنار گذاشته شد. این ابونمی از سادات حسنی است که در اواخر قرن دهم می‌زیسته و سالهای طولانی بر مکه حکمرانی داشته است. گفته می‌شود که درآمد این وقف همچنان میان سادات حسنی تقسیم می‌شود. این ساختمان، که یکی از ساختمانهای مناسب با فعالیت بعثه جمهوری اسلامی است، دارای سالن اجتماعات بزرگی است که برای جلسات عمومی و دیدارها از آن استفاده می‌شود. در این ساختمان، علاوه بر بعثه رهبری، ستاد حج نیز متمرکز است. طبعاً در هر منطقه از مناطق ششگانه مکه نیز ستادهای فرعی وجود دارد که فعالیتهای هر منطقه را زیر نظر می‌گیرد.

آمادگی ستاد مکه برای پذیرایی از زائران ایرانی

مصطفی قهرودی رییس ستاد مکه، با اشاره به بالا رفتن ظرفیت آشپزخانه مرکزی نسبت به سال قبل، آن هم تا حدود دو برابر، گفت: علت متمرکز شدن طبخ مرکزی مقررات دولت سعودی بود اما در عمل روشن شد که این طرح محسّنات بسیاری دارد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۶۲ وی بهره‌گیری از مواد اولیه و نیز استفاده از گوشت تازه گوسفندی که توسط قصابان ایرانی ذبح می‌شود و نیز تسهیل در نظارت بیشتر بر کار تغذیه زوار را از عمده‌ترین ویژگی این طرح دانست. رییس ستاد مکه گفت: در عین حال یکی از مهمترین ویژگی‌های این طرح آن است که پیش از این مدیران و معاونان، سخت‌گیر آشپزخانه بودند اما پس از اجرای این طرح، آنان فرصت زیادتری برای رسیدگی به امور دیگر زائران دارند. این امر کمک می‌کند تا امور جاری زائران نسبت به گذشته به صورت بهتری اداره شده و از مشکلات کاروانها کاسته شود.

فعالیت اداره توعیه اسلامی

یکی از ادارات فعال سعودی در ایام حج، اداره التوعیه الاسلامیه است. پیش از چند دهه، مهمترین بعثه فقهی فعال که احکام فقهی را برای زائران سنی بیان می کرد، بعثه الأنزهر بود. اما سعودی‌ها از همان آغاز با دانشگاه ازهر توافقی نداشتند؛ زیرا دیدگاه‌های مذهبی آنان متفاوت بود. ایام حج فرصتی است تا روشن شود که یک فرد سنی، احکام فقهی خود را از چه کسی دریافت می کند. طبعاً اگر شافعی یا حنفی باشد، به مذهب خود عمل می کند، اما همین شخص برای مسائل جدید باید به نوعی سیطره فقهی ازهر یا سعودی‌ها را بپذیرد. به علاوه، سعودی‌ها به عقاید و باورهای مذهبی - کلامی مردم هم حساس هستند. به همین دلیل برای اصلاح آنچه که آنان بدعت می خوانند، اقدام می کنند. برای ارشاد زائران سنی، اداره التوعیه الاسلامیه تأسیس شد و وظیفه آن نشر و توزیع جزوات فراوانی است که به زبانهای مختلف تکثیر می شود. به علاوه، در ایام حج تعداد فراوانی از افراد این اداره به این کار اشتغال دارند. روزنامه عکاظ در شماره ۱۳۶۵۸ خود (۲۶ ذی قعدة) ضمن مصاحبه با شیخ سعد مبروک مطیری رییس این اداره در باره فعالیت آن، از وی پرسید. وی گفت که شمار «دعات» در موسم حج امسال ۷۳۰ نفر خواهد بود. ۲۵۹ نفر رسمی این اداره و ۴۷۱ نفر از افرادی از دانشجویان هستند که به طور موسمی با اداره توعیه همکاری می کنند. این عدد با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۶۳ نسبت به سه سال قبل افزایش یافته است؛ زیرا در آن سال تعداد دعات ۵۸۶ نفر بود. طبق خبر البلاد فارسی (ش ۱۴) و بنا به اظهارات رییس شئون مسجد الحرام، امسال بیش از ۸۰۰ ۰۰۰ نشریه و رساله منتشر شده که شامل مباحث عقیدتی و مناسک است و از جمله شامل مباحث مربوط به توحید که مورد توجه خاص سلفی‌هاست می شود. طبق گفته دکتر وایل، مدیر کل امور ارشاد و توجیه مسجد الحرام، این کتابها، به زبانهای عربی، اردو، هوساوی، فارسی، فرانسوی و انگلیسی است. همچنین ریاست کل شئون مسجد الحرام تعداد ۲۱ حلقه درسی را در مسجد الحرام در این ایام دایر کرده تا مسائل شرعی و دینی برای حجاج به زبانهای گوناگون بیان شود. در ایام حج، در بسیاری از مساجد نیز برنامه‌های سخنرانی و تبلیغاتی برقرار می شود. فهرست برخی از این سخنرانی‌ها در البلاد فارسی شماره ۱۵، ص ۶ و نیز محل آنها درج شده است. مؤسسه خیریه حرمین نیز بخشی از فعالیتهای خود را اختصاص به کارهای تبلیغاتی داده است. هدیه ویژه حجاج این مؤسسه عبارت از مقدار زیادی کتاب و جزوه است که به زبانهای مختلف چاپ شده و در فرودگاه جده به زائرانی که قصد بازگشت به کشورشان را دارند داده می شود. به گزارش البلاد فارسی، شماره ۱۵ (۲ بهمن)، امسال قرار بر آن شد تا ۱۲۶۰۰۰ هدیه که از ۹۶۰۰۰۰ کتاب به پنج زبان نشر یافته و قیمت هر یک به ۵ ریال بالغ می گردد، به حجاج اعطا می شود. بخش دیگری از فعالیتهای این مؤسسه اعطای وعده‌های غذایی ارزان قیمت به حجاج است که سال گذشته رقم آن به ۲۰۰ ۰۰۰ وعده رسید. بر اساس اخبار رسیده (بنگرید سایت: Moheet.com و الشرق الأوسط، روز جمعه، ۳ بهمن) این مؤسسه که در بسیاری از کشورهای شرق آسیا فعالیت می کند، به دلیل آنکه برخی از پولهایی که به دست افراطی‌ها رسیده، از کانال آن بوده، در روزهای اخیر از سوی آمریکا و سعودی به طور مشترک به مصادره اموالش حکم شده است. چهار شعبه این مؤسسه در اندونزی، کنیا، تانزانیا و پاکستان متهم شده‌اند که امکانات در اختیار القاعده قرار داده‌اند. این خبر از قول عادل الجبیر یکی از مشاوران ولی عهد سعودی امیر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۶۴ عبدالله اعلام شده است. به دنبال آن، پاول اعلام کرد که روابط دوستان میان سعودی و آمریکا بسیار استوار است. فعالیتهای فرهنگی ضد شیعه همچنان با توزیع چند کتاب از جمله «اهل بیت از خود دفاع می کنند» از سید محمد موسوی ادامه دارد. این کتاب، هم در عمره و هم ایام حج به طور مفصل توزیع شده است. قسمتی خاص در مسجد نبوی، در نزدیکی باب النساء امسال به توزیع این کتاب همراه یک قرآن کیفی اقدام کرده و بیش از همه میان کاروانهای اصفهان و مناطق مرکزی ایران، که مطمئن بودند شیعه هستند، توزیع می شد. همچنین کتاب «درس‌های عقیدتی از حج» که توسط عبدالرزاق عبدالحسن البور نوشته و توسط عبدالله حیدری ترجمه و در شمارگان ۵۰۰۰ چاپ شده، میان زائران فارسی زبان توزیع می شود. در این کتاب، فرقه‌های دیگر اسلامی به جز وهابیت، متهم به داشتن افکار شرک‌آمیز شده‌اند. کتابهای مربوط به شرک و توحید هم در مسجد الحرام به وفور میان زائران فارسی زبان توزیع می شود. همچنین

نوارهای سخنرانی ضد شیعی از طرف وهابی‌ها میان اتوبوس‌دارانی که ایرانی‌ها را جابجا می‌کنند، توزیع شده و بعضاً آنها را پخش می‌کنند اما به دلیل آنکه زبان آنها عربی است، ایرانی‌ها متوجه مطالب آن نمی‌شوند. امسال برای ایام موسم، تعداد ۱۲۵۰۰۰ قرآن در مساجد مشاعر مقدسه توزیع شده است. بر اساس خبر روزنامه عکاظ (۳۰ ذی قعدة ۱۴۲۴) تعداد ۴۰۰۰۰ قرآن برای مسجد نمره در عرفات، ۴۰ هزار جلد برای مسجد خیف در منا، ۲۰ هزار برای مسجد مزدلفه و تعدادی هم برای سایر مساجد مشاعر اختصاص داده شده است. طبق آماري که در همین روزنامه درج شده، در مجموع تعداد ۱۸۶۶۸۳۵۴ نسخه کتاب و کتابچه در موسم، میان حجاج توزیع خواهد شد که ۳/۶ میلیون نسخه مربوط به مناسک و ۱۲/۴ میلیون نسخه دیگر مربوط به موضوعات دیگر است. روزنامه عکاظ، شماره تلفن مفتی مملکت سعودی شیخ عبدالعزيز بن عبدالله آل شیخ و شماری از علمای دیگر و ساعاتی که مردم می‌توانند پرسش‌های فقهی خود را از آنان پرسند، در صفحه «ضیوف الرحمن» خود به چاپ رسانده است. به گزارش عکاظ (یکشنبه ۳ ذی حجه ۱۴۲۴) مؤسسه «برنامج الحج با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۶۵ خطوه... خطوه»؛ «برنامه حج گام به گام»، یکی دیگر از مؤسسات تبلیغی است که علاوه بر ارائه برنامه‌های تلویزیونی مختلف در شبکه‌های سعودی، شبکه اقرأ، شبکه مجد، شبکه ام بی سی، و نیز هشت برنامه در شبکه ماهواره‌ای اقرأ و نیز اختصاص صفحه‌ای از روزنامه عکاظ برای این منظور، میلیونها نشریه در باره مناسک، کتاب دلیل الحاج و المعتمر، و حتی پیامهایی روی تلفن‌های جوال و غیره منتشر کرده است. برنامه‌های رادیویی تهیه شده در این مؤسسه نیز بسیار فراوان بوده است. در گزارش دیگری در همین روزنامه (۴ ذی حجه) آمده است که طبق برنامه «الحج خطوه... خطوه» ۳/۵ میلیون کتاب به بیست زبان میان حجاج توزیع خواهد شد. امسال برای نخستین بار بیست کانتینر متحرک برای پاسخگویی به پرسش‌های دینی مردم در مکه و مشاعر فعال است. همچنین در مراکز پاسخگویی به مردم ۴۸۰ زن مبلغه از خارج از وزارت شؤون دینی و ۲۵۲ نفر از داخل وزارت فعالیت دارند. ۱۴۰ مترجم هم از دانشگاه‌ها برای انجام خدمات مربوط به کار گرفته شده‌اند. بخشی از کتابهای توزیعی در ایام حج، مربوط به روز ۱۲ ذی حجه به بعد می‌شود. براساس اظهار نظر شیخ طلال بن احمد که ریاست توزیع مطبوعات دینی را در موسم دارد، امسال ۱/۲ میلیون قرآن به ۱۶ زبان میان زائران کشورهای مختلف توزیع می‌شود. به علاوه به هر زائر، چهار کتاب عقیدتی هم داده می‌شود. به طوری که در مجموعه شش میلیون کتاب و نوار به ۲۱ زبان توزیع می‌شود. وی گفت که در وقت ورود حجاج ما ۳/۳ میلیون کتاب به ۲۱ زبان میان حجاج توزیع کردیم که مربوط به مناسک بود.

اعتکاف گروهی از زائران کاروان اساتید در مسجد الحرام

امسال برای دومین بار مراسم اعتکاف در مسجد الحرام توسط حاجیان ایرانی برگزار شد و بانی این اقدام نیکو، اعضای کاروان هیأت علمی و اساتید دانشگاه اعزامی به حج بودند. در این مراسم که از روز چهارشنبه (اول بهمن)، در طبقه دوم مسجد الحرام و روبه‌روی ناودان طلا برگزار می‌شود، حدود یکصد و بیست تن از اعضای این کاروان حضور دائم و برخی از آنان حضور گاه به گاه، در حد حضور در جلسات قرائت قرآن و ... دارند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۶۶ حجت الاسلام و المسلمین سید محمد ابوترابی، روحانی کاروان اعضای هیأت علمی دانشگاه فلسفه، این اقدام را احیای سنت حسنه اعتکاف می‌داند که عبادت محبوب خداوند است و در قرآن از آن با عظمت فراوان یاد شده است. وی می‌گوید: «مأموریت دو پیامبر بزرگ خداوند؛ حضرت ابراهیم و حضرت اسماعیل علیهما السلام «بنیان» و تطهیر بیت‌الله الحرام، برای سه گروه «طواف کنندگان»، «نماز گزاران» و «اعتکاف کنندگان» بوده است و پیامبر عظیم‌الشأن اسلام هم با تأکید بر این سنت حسنه، همواره به آن مبادرت می‌ورزیده‌اند. حجت الاسلام ابوترابی افزود: سال گذشته، نخستین بار بود که این حرکت را انجام دادیم و امسال دومین بار است که به لطف خدا استقبال نسبت به سال گذشته حدود دو برابر می‌باشد و در واقع غیر از کسانی که به جهت عذر شرعی یا جسمی و یا کسانی که به دلایل پزشکی

روزه گرفتن برای آنها ممنوع است و شرکتشان ممکن نیست، تقریباً همگی در این مراسم شرکت کرده‌اند. دکتر میرباقری از اعضای کاروان اساتید دانشگاه و از شرکت کنندگان در این مراسم، با بیان اینکه هدف از حج، رجوع به خدا و فهم و ارتباط و تعلق خاطری است که به خدا داریم، معتقد است: «اعتکاف فرصتی است چند روزه، فارغ از تمام روزمرگی‌ها و دغدغه‌های روزمره‌ای که حتی در دوران حج هم ما را رها نمی‌کنند و در این فرصت فضای جدیدی را می‌سازیم برای خودشناسی و رجوع به خود و خدا». آقای میرباقری می‌گوید: «وقتی ما اینجا- کنار بیت‌الله الحرام- اعتکاف می‌کنیم در واقع از نزدیکترین مکان به یک مذاکره قلبی با خدا مشغول می‌شویم، اینجا ما هستیم و خدا... اینجا دست و پای شیطان بیش از همه جا بسته است.» دکتر حسن توفیقی زواره‌ای از شرکت کنندگان در این مراسم هم معتقد است: «با انجام چنین عملی در اینجا، که شامل روزه‌داری و دوری از همه محرّمات با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۶۷ می‌شود، امیدواریم که با خودسازی بیشتر و با قید و بندها و مراقبت‌هایی که از خود خواهیم داشت، به خود بیاییم و با در نظر گرفتن خطاهای گذشته استغفار و طلب عفو کنیم و از خداوند متعال طلب کنیم که توفیق دهد در آینده و پس از بازگشت موجب خیر باشیم. گاهی انسان خدا را می‌بیند و با تمام وجود او را حس می‌کند و اینجا از آن موارد است و ما در این مکان با خدا تعهدی دوباره و تجدید عهدی می‌کنیم که کعبه و این مکان مقدس شاهد آن است و این امر ما را مستحکم‌تر می‌کند.» دکتر امیررضا شاهانی هم با ذکر این نکته که مسجدالحرام شریف‌ترین مکان روی زمین می‌باشد، معتقد است: «اگر فکر کنیم، می‌بینیم ارزش آن را دارد که وقتمان را اینجا صرف کنیم و معتکف شویم، چون خداوند می‌فرماید: اینجا را پاک کنند برای چند دسته از افراد؛ از جمله معتکفین.» دکتر شاهانی حج را از جمله شاهکارهای خداوند می‌داند و می‌گوید: «در اینجا بهترین فرصت را داریم تا خود را به خدا نزدیکتر سازیم و اعتکاف راهی برای وصول به این هدف است. برآستی که اینجا دست و پای شیطان بسته است. حرم امن الهی که انوار رحمت بی‌پایان خداوند متعال بیش از همیشه و همه‌جا در آن می‌تابد و به شست‌وشوی جانهای مؤمنان می‌پردازد تاروخی صیقل یافته و منزّه از بدی‌ها و پیراسته از رنگ دنیا بسازد و در بازگشت از حج آینه‌ای باشد برای تمام آنهایی که دل در گرو یار دارند و در آرزوی زیارت خانه او به سر می‌برند و اعتکاف وسیله‌ای است برای تحقق هر چه بهتر این سنت الهی.»

انتشار کتابی در دفاع از دولت اموی، در عربستان سعودی

به تازگی کتابی با عنوان «الدولة الأموية في كتابات المسعودی» انتشار یافته که ضمن آن، مطالبی که این مورخ در باره بنی امیه نوشته شده، از دیدگاه سنی افراطی، مورد نقد با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۶۸ قرار گرفته است. نویسنده این کتاب ابراهیم بن یوسف الاقصم است که به زعم خود، با نقد منابع مسعودی نوشته است که وی بر نوشته‌های ابومخنف تکیه کرده و ابومخنف فرد مورد اعتمادی نیست. منبع دیگر مسعودی، روایات و اقدی است که او هم مورد اطمینان نیست. گرایش‌های مذهبی او هم سبب شده است تا چهره امویان را مشوّه جلوه داده و زشتی‌هایی را به آنان نسبت دهد. برای نمونه، او معاویه را متهم کرده که قاتل حسن بن علی بوده و این کار را با فریب همسر امام حسن، جعده دختر اشعث بن قیس انجام داده است. به اعتقاد وی، مورخان پیش از مسعودی، مانند یعقوبی و خلیفه بن خیاط، ابن قتیبه در «الامامة و السياسة» و دینوری و ابن اعثم و طبری، معاویه را در این باره متهم نکرده‌اند. گزارش این کتاب با عنوان «الأقصم یبریء الأموی» در روزنامه عکاظ (۲۶ ذی‌قعدة ۱۴۲۴) آمده است. دفاع از بنی‌امیه در تفکر سلفی- وهابی سابقه دارد.

تقدیر مقامات سعودی از بیمارستان ایرانیان در مکه

بیمارستان ایرانیان در مکه معظمه، از سوی یک گروه از مقامات و مسؤولان وزارتخانه‌های حج و بهداری عربستان سعودی به عنوان

یکی از بیمارستانهای نمونه اعلام شد. مقامات وزارتخانه‌های حج و بهداری سعودی در دیداری که روز سه‌شنبه از بیمارستان ایرانیان داشتند، ضمن تقدیر از کارکنان زحمتکش این بیمارستان، اعلام کردند: با تغییر بنا و امکانات و تجهیزات جدیدی که امسال فراهم شده، قطعاً در ارزیابی‌ها به عنوان بیمارستان نمونه تلقی خواهد شد. به گزارش نشریه زائر، دکتر عثمان میمنی، معاون درمان وزارت بهداشت، مهندس عبدالله فتاح و دکتر عقیل از معاونان وزارت حج و دکتر هاشمی مسؤول صدور پروانه بیمارستانهای دولت سعودی، که اعضای این گروه را تشکیل می‌دادند، ضمن دیدار از بخش‌های مختلف بیمارستان، چگونگی رسیدگی به وضعیت زائران بیمار را ممتاز خواندند. در این دیدار، که آقای دکتر ضیایی رییس گروه هیأت پزشکی و دکتر مرعشی رییس بیمارستان مکه و تنی چند از مسؤولان ایرانی نیز حضور داشتند، گروه دیدار کننده با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۶۹ از چگونگی همکاری هیأت پزشکی جمهوری اسلامی ایران با مسؤولان بهداشتی دولت عربستان سعودی، اظهار رضایت کردند.

گفتگو با آقای قرآنی

تا آنجا که به یاد داریم، حجت‌الاسلام قرآنی با هزینه خود، از زائران خانه خدا بوده است و هر بار که ایشان را می‌بینیم، گویی اولین سفرش را تجربه می‌کند. امسال هم ایشان از زائران حج است که شبانه روز دو سخنرانی و گاه بیشتر برای زائران دارد. اکنون موهای وی سپید شده و عصا به دست در خیابانهای حرمین دیده می‌شود. یکی از معروف‌ترین کتابهای وی در باره حج و معارف آن است که بارها به چاپ رسیده است. آن هم زمانی که تعداد اندکی کتاب در این باره در دست بود. گفتگویی با وی در باره روحیات یک زائر در برخورد با اماکن مقدس و وظایف او شده که مرور بر آن برای شناخت فضای حج از نگاه یک زائر با تجربه و فرهیخته جالب است: زائران کم کم آماده پوشیدن لباس احرام و رفتن به مکه هستند، شاید برخی از آنان تصور کنند که هنوز دارای آمادگی روحی درک این موقعیت حساس نشده‌اند. چه باید کرد که این آمادگی در انسان به وجود آید؟ ما اگر فکر کنیم که خوب هستیم، این اول بدی ما است. ما باید همچنانکه هستیم باشیم؛ یعنی اگر انسان پیش خود احساس کند که الان دیگر دعایم مستجاب می‌شود و یا جزو اولیای خدا شده‌ام و خدا مرا بخشیده و پیغمبر به من نظر کرده و ... این اولین اشتباه است. اصلاً صلاح نیست ما این چیزها را بدانیم؛ یعنی اگر من بدانم فلانی علم غیب دارد، از او نمی‌پرسم آینده من چه خواهد شد؟ آدم اگر بداند آینده‌اش بد است، مأیوس می‌شود. اگر بداند آینده‌اش خوب است ممکن است مغرور شود. پس ما باید بین خوف و رجا باشیم. یکی از دلایلی که معلوم نیست شب قدر کدام شب است، به خاطر این است که اگر مثلاً شب نوزدهم رمضان بود آن کس که شب زنده‌داری کرده، مغرور می‌شد که عجب شبی بود، الحمد لله که ما آن را درک کردیم و کسی که آن را درک نکرده، به کلی مأیوس با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۷۰ می‌شد. ما نباید بدانیم خوبیم یا بد، ندانیم که کدام عملمان قبول می‌شود یا نه. گاهی وقتها یک عملی که ما فکر می‌کنیم خوب نیست، ممکن است آن عمل مورد توجه حق تعالی قرار گیرد. گویند فردی از خواب برخاست و می‌خواست غسل جنابت کند اما نه آب داشت و نه خاک خشک. آفتاب هم نزدیک بود طلوع کند، با همان بدن آلوده به نماز ایستاد. بعد از نماز بر سر خود زد و خویشتن را توبیخ کرد که خاک بر سرت، با این نمازت. بعد گفت: خدایا! اگر مردی این نماز را قبول کن! بعد از فوتش، او را به خواب دیدند، گفت خدا همان نماز را قبول کرد. موقعی که امام خمینی قدس سره را در سال ۴۲ دستگیر کرده و به تهران می‌بردند، ایشان در میان راه، خواستند نماز بخوانند، مأموران به ایشان اجازه نداد، گفتند: به ما دستور داده شده که شما را پیاده نکنیم. امام گفت: بسیار خوب، من پیاده نمی‌شوم، چند لحظه صبر کنید تا من از خاک کنار جاده تیمم کنم. چند لحظه نگه‌داشتند و ایشان تیمم کرد و بعد در حین حرکت در وسط دو مأمور پلیس در حالی که آفتاب در حال طلوع بود، نماز خواندند. می‌گویند امام خمینی گفته بود: شاید خدا در میان همه نمازهایم، این را قبول کند که نه رو به قبله بود، نه با وضو بود و نه اول وقت. ما به حج می‌آئیم، در اینجا بهره‌هایی می‌بریم. توبه و استغفار می‌کنیم و از نظر روحی و معنوی رشد

می‌کنیم. با خدا عهدهایی می‌بندیم که از این پس چنین کنیم و چنان نکنیم. اما بعد از حج، چند ماهی که گذشت باز ما دوباره همان آدم قبلی می‌شویم. چه کنیم که این تأثیرات سفر حج در وجود ما نهادینه شود؟ علت اینکه گفته‌اند نماز را مرتب بخوانید، به خاطر این بوده که بادی بزیم تا این زغال آتش ما خاموش نشود و گرنه می‌گفتند: هزار رکعت نماز بخوان برای شش ماه بعد. اما نمازهای روزانه ما مثل یک باد بزن است که مرتب زغال را سرخ نگه می‌دارد. این نمازهای یومیه برای آن است که آن نخ ارتباطی ما با خدا پاره نشود. بهترین راه برای اینکه انسان رابطه‌اش با خدا را حفظ کند، توجه به نماز است. در حدیث داریم که نماز مثل نهر آبی است که اگر انسان روزی پنج مرتبه خود را در آن بشوید دیگر کثیف نمی‌شود. پس باید در توجه به نماز خیلی مراقبت کنید. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۷۱ آقای قرائتی! شما مکرراً به حج مشرف شده‌اید، کدامیک از صحنه‌های حج برای شما جالب‌تر و به یادماندنی‌تر است؟ یکی غروب روز عرفه و دیگری شب مشعر. چون به یقین خداوند غروب روز عرفه همه را می‌بخشد و هر کس شک کند که آیا من گناهی دارم یا ندارم، شکش هم گناه است. باید یقین کند که خدا او را بخشیده است. البته حق الناس نه، بلکه گناهی که میان او و خدا بوده است. انسان در عرفه می‌داند که امام زمان علیه السلام حتماً در عرفه است و خدا هم قطعاً او را بخشیده است. بعد هم از اردوی روزانه به اردوی شبانه می‌رود. در روز آدم‌ها همدیگر را می‌بینند، همه را می‌شناسند، خیمه‌ای است و ... اما شب، شب است و صحرا، چند میلیون آدم همه مثل تنه درخت کنار هم خوابیده‌اند. زن، مرد، غنی، فقیر و ... «نمایش» خدا در مشعر است. در عرفه انسان داخل خیمه است، همه‌جا را نمی‌بیند، اما در مشعر چون خیمه نیست می‌بیند که یک میلیون حاجی و یک میلیون پولدار کره زمین آمده‌اند و لخت روی خاک خوابیده‌اند. وحدت، ساده زیستن، خلوص، صفا، عرفان، تواضع، زهد، توکل در مشعر نمایان است. در سال گذشته، یکی از اساتید دانشگاه در مشعر، پشت در دستشویی به صف ایستاده بود. یکی از عربهای سیاه می‌خواست برود دستشویی می‌ترسید حوله‌اش نجس شود، حوله را داد به او. این استاد دانشگاه لذت می‌برد از اینکه این عرب سیاه پوست اعتماد کرد و حوله‌اش را به من سپرد. حالا همین استاد دانشگاه اگر در ایران کسی کت خود را برای نگهداری به او بدهد، چه بسا ناراحت می‌شود. در مشعر همه باها خالی می‌شود.

حضور مجدد سید محمد علوی مالکی در صحنه فرهنگی سعودی

در ادامه سیاستهای جدی فرهنگی سعودی و برگزاری همایش گفتگوی ملی (الحوار الوطني) که گهگاه از علمای شیعه هم در آن حضور دارند و نخستین آن در شهر مکه بود، دولت سعودی از علمایی که سابقاً به عنوان علمای مسأله‌دار شناخته می‌شدند، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۷۲ دعوت به همکاری کرد. قرار است دومین همایش در مدینه برگزار شود که طبعاً به دلیل نفوذ گسترده‌تر سلفی‌ها در آنجا، این مسأله از حساسیت بیشتری برخوردار است. یکی از این افراد سید محمد بن علوی المالکی است که سالها پیش در مسجد الحرام به جای پدرش (علوی بن عباس المالکی) درس می‌گفت و تحت فشار سلفی‌ها درس وی تعطیل گردید. او اکنون در منزلش به تربیت شاگرد می‌پردازد. وی که یک فقیه مالکی و یک مرشد صوفی و یکی از سادات حسنی از نسل اداره مغرب است، شبها از پیش از مغرب تا آخر وقت عشا، از میهمانان و دوستارانش استقبال می‌کند. گفتنی است او از پایگاه مردمی فراگیر در جهان عرب برخوردار است. از تندروی‌های وهّابی متنفّر است و به همین دلیل آنان نیز برای وی در دسرهایی را درست کردند. محمد بن سلیمان المنیع که از سلفی‌ها است، کتابی با عنوان «الرد علی المالکی» نوشته است. افرادی مانند دکتر صابونی، عبده یمانی (که سابقاً وزارت اعلام بود) از مریدان وی هستند و با او رفت و آمد کردند. در واقع وی یکی از برجسته‌ترین علمای غیر وهّابی سعودی است که شهرت زیادی در جهان عرب دارد. وی کتابهای فراوانی دارد که رنگ عرفانی داشته و برخی از آثار وی هم تاریخی است. در روزنامه عکاظ (۲۹ ذی قعدة ۱۳۲۴، صفحه ۷) گزارشی از حضور این عالم که سالها از صحنه غایب بوده و اخیراً در همایش گفتگوی وطنی، که به همت امیر عبدالله برگزار شده شرکت کرده، آمده است.

نویسنده این گزارش با اظهار مسرت از حضور این عالم در صحنه فرهنگی کشور، حضور او را به عنوان یک عالم معتدل، عامل مؤثری در جهت تحقق اهداف این کنفرانس تلقی کرده، و آرزو نموده است که این انفتاح سبب شد تا سید بتواند بار دیگر حلقه درس خود را در مسجد الحرام آغاز کند. به رغم این مطالب، به دلیل آنکه حدود سه ماه پیش، در نزدیکی محل اقامت وی دو انفجار رخ داد، محدودیت‌هایی برای رفت و آمد در منزل او فراهم شده است.

دیدار از دانشکده تبلیغ و اصول دین

جمعی از برادران در بعثه جمهوری اسلامی ایران، از دانشکده تبلیغ و اصول دین در مکه، که شعبه‌ای از دانشگاه محمد بن سعود در ریاض (بزرگترین و رسمی‌ترین با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۷۳ دانشگاه عربستان) است، دیدار کردند. در این دانشکده، از حدود بیست سال پیش به بعد، رشته مستقلی به نام «استشراق» در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری ایجاد شده که تاکنون ده‌ها دانشجو از آن فارغ التحصیل گردیده و پایان نامه‌هایی در این زمینه نگاشته‌اند. آقایان بی‌آزار شیرازی و زمانی در روز ۲۹/۱۰/۸۲ با رییس این دانشکده دکتر معیض بن مساعد العوفی و تعدادی از اساتید آن؛ از جمله دکتر علی بن عتیق، استاد بخش شرق‌شناسی ملاقات کردند. در این دیدار تعدادی کتاب مانند: «شبهات المستشرقین حول القرآن الکریم» و ... تقدیم شد. به علاوه، هدایای دیگری هم از صنایع دستی ایران به رییس و استاد پیشگفته اهدا گردید. در این دیدار موضوعات مختلفی؛ از جمله لزوم توجه بیشتر در پاسخگویی به شبهات غربی‌ها، معرفی مراکز دانشگاهی ایران در ارتباط با مذاهب اسلامی، معرفی مرکز جهانی علوم اسلامی و امکان ایجاد ارتباط با دانشکده یاد شده، رواج آموزش عربی در سراسر نظام آموزشی کشور، مورد بحث قرار گرفت. گفتنی است برادران بعثه، همچنین از مقر بعثه ترکیه، کویت، قطر و مصر نیز دیدار کردند که مورد استقبال قرار گرفتند و قرار بر این شد که در روزهای آینده، دیدارهایی میان رؤسای بعثه‌های این کشورها با سرپرست حجاج ایرانی به عمل آید. علی برداک اوغلو رییس بعثه ترکیه، محمد الشرحان رییس بعثه کویت، محمد عبداللطیف المناع رییس بعثه قطر هستند.

بعثه حج دولت عراق در مکه

امسال برای نخستین بار، ساختمان نو و زیبایی در میدان معابده، روبروی بعثه حج جمهوری اسلامی ایران، به بعثه حج عراق اختصاص یافته است. پرچم عراق با سه رنگ و جمله الله اکبر در میان آن، با تعبیر «جمهوریة العراق» روی یک پرده بزرگ در سر در بعثه نصب شده است. دکتر ابراهیم الجعفری، رییس بعثه حج عراق است. روز دوشنبه ۲۹ دی ماه، در جریان بازدید برخی از مسؤولان بعثه ایران از این ساختمان، علی کاظم محمد جواد، منشی رییس بعثه حج عراق از آن استقبال کرد. این با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۷۴ افراد که برخی به فارسی تسلط داشتند، شرحی از چگونگی حج امسال عراقی‌ها را برای برادران ایرانی خود بازگو کردند. بنا به گفته مسؤولان بعثه عراق، زائران عراقی، همه مدینه بعد هستند. در مکه، نزدیک به ۵۰ ساختمان خوب و نوساز برای زائران عراقی اجاره شده است.

نخستین جلسه شورای هماهنگی در مکه

* نخستین جلسه شورای هماهنگی بعثه مقام معظم رهبری در مکه، عصر روز چهارشنبه اول بهمن، با حضور معاونتها، رییس سازمان حج و زیارت، مسؤول ستاد مکه، آیت‌الله سید جعفر کریمی و مسؤول ستاد خبری بعثه تشکیل شد. در این جلسه ابتدا آقای سلیمی، مسؤول روابط عمومی، گزارشی از آماده‌سازی بعثه توسط گروه پیشرو روابط عمومی ارائه کرد. بازبینی تمامی ساختمان، نصب پلاکاردها، آماده‌سازی طبقه ششم، توزیع زائر و آماده‌سازی محل جلسات سخنرانی که جمعه با برنامه دعای ندبه آغاز خواهد شد.

* قهرودی مسؤول ستاد مکه از آغاز به کار این ستاد از ۱۵ ذی قعدة سخن گفت و اینکه در بخش مسکن، حمل و نقل و آشپزخانه همه چیز آماده گردید و با آمدن زائران از ۲۰ ذی قعدة بدون مشکل کارها آغاز شد. تا امروز ۴۸۹۳۹ زائر وارد مکه شده و جمعاً ۷۴ هزار و اندی وارد عربستان شده‌اند. وی گفت: مشکل حمل و نقل، به صورت جدی مورد توجه بوده، اما به دلیل محدودیت در ایستگاه‌های نزدیک حرم، از ۲۵ خط سال گذشته، امسال ۱۸ خط فعال شده گرچه از تعداد ماشین‌ها کاهش نیافته است. برخی از ایستگاهها توسط نیروهای نظامی و انتظامی در موسم اشغال شده است. همچنین اول ذی حجه با بازگشایی یک تونل، راه‌های رفت و آمد بهتر از قبل خواهد شد. در حال حاضر یک ایستگاه میانی هست که زائران پیاده شده و دوباره سوار ماشین دیگری می‌شوند. جمعاً ۵۵۰ دستگاه وسیله حمل و نقل عمومی در جریان بهره‌برداری قرار دارد. سال گذشته از روز ۵ تا ۷ ذی قعدة این رفت و آمدها تعطیل شد که امسال با برنامه‌ریزی انجام گرفته و تعطیل نخواهد شد. همزمان با مسؤولان پلیس در حال مذاکره با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۷۵ هستیم و با دادن هدایا و نیز گفتگو مشغول حلّ دشواری‌ها می‌باشیم. * آقای زرهانی امروز صبح با وزیر حج عربستان در جده دیدار کرد. وزیر حج ابتدا برای حادثه بم تسلیت گفت و اشاره کرد که سال آینده تعدادی از بازماندگان بم را با هزینه خودمان به حج خواهیم آورد. آقای زرهانی ابراز کرد که وزیر حج کاملاً از مکانیسم اجرایی ما آگاه بود و از آشپزخانه متمرکز و استفاده از گوشت تازه بسیار اظهار رضایت کرد. در این دیدار آقای زرهانی، نامه‌ای از آقای ری شهری را هم به دکتر مدنی تقدیم کرد. او با ابراز تشکر از رعایت برخی نکات در دعای کمیل، که بهانه به دست دیگران نداد، سپاسگزاری نمود و از آقای زرهانی برای شرکت در کنفرانس «مکه عاصمة الثقافة الاسلامیه» دعوت کرد. او افزود: مرا نماینده خودتان در عربستان بدانید و هر مشکلی هست با من در میان بگذارید. آقای زرهانی گفت: امشب هم طبق قرار با معاون وزیر حج ملاقاتی خواهم داشت. در این جلسه آقای مسعودی، مسؤول ارزیابی، به انعکاس برخی از دشواری‌های مربوط به مسکن و غیره پرداخت. مسأله دیگری که مطرح کرد، بحث ویلچری‌ها بود که مقرر شد مقلّدان آیت‌الله بهجت و آیت‌الله مکارم می‌توانند از همان طبقه دوم طواف کنند. آیت‌الله خامنه‌ای بحث نیابت را در صورت ناممکن بودن طواف، مطرح کرده و کسانی نیز، هم طواف از بالا و هم نیابت را مطرح کرده‌اند. * آیت‌الله کریمی همچنان از طواف گروهی ایرانی‌ها، که دور آنها افراد زنجیر می‌گیرند، گلایه کرد و گفت: حتی طواف برخی از اینها باطل است. * آقای ری شهری با تشکر از ستاد مکه و روابط عمومی، که زحمات قبلی را کشیده‌اند تأکید کرد که مشکل حمل و نقل جدی گرفته شود و خود آقای زرهانی در برخی از مسیرها سوار شود تا اگر مشکلی هست از نزدیک حلّ کند. یکی دیگر از مسائل مطرح شده، بحث فرهنگی کاروانها بود. در این جلسه مطرح شد که باید رویکرد جدیدی به مسأله تبلیغ در کاروانها داشت. سطح معلومات کاروانها بالا گرفته و نه در عمره و نه حج این مقدار خدمات‌رسانی فرهنگی نه کافی است و نه متناسب. به علاوه، بسیاری از افراد تحصیل کرده کاروانها نیاز به امکانات فرهنگی؛ از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۷۶ جمله دستگاهی برای کنترل پیام‌نگارها (ایمیل‌ها) ی خود دارند. * مقرر شد شورایی به ریاست معاونت آموزش و پژوهش برای این کار ایجاد شود و راه کارهای جدید را همراه با مسؤولان ستادی و دشواری‌های اجرایی آن مورد بررسی قرار دهد برای عمره و حج تمتع سال آینده بتوان از آن استفاده کرد. * در این جلسه، همچنین به معاونت بین الملل توصیه شد در همایش‌هایی که در عربستان در ارتباط با حج برگزار می‌شود شرکت کنند. * آقای دکتر ضیایی هم از بیمارستان جدید در مکه سخن گفت و افزود: پارسال نقشه بیمارستان را به ما نشان دادند و امسال ساختمان آن را در اختیار ما گذاشتند.

نامه سرپرست حجاج ایرانی به وزیر حج عربستان

در مراسم ملکی در منا، که با حضور رؤسای همه بعثه‌ها تشکیل می‌شود، یکی از سخنرانان وزیر حج عربستان بود. در این سخنرانی وزیر حج عربستان، به بحث از مشکلات جهان اسلام و راه حل آنها پرداخت و در این زمینه حدیثی از پیامبر صلی الله علیه و آله

خواند که آن حضرت فرمود: «زمانی می‌رسد که گروهی مانند کسانی که در سر سفره به غذا حمله می‌کنند، به شما هجوم خواهند کرد. پرسیدند آیا آن روز عدد ما کم است؟ فرمودند: خیر، اما مانند کف روی آب هستید «مَنْ حَبَّكُم الدنیا و کراهتکم الموت»». پس از آن با اشاره به حدیث ثقلین، آن را کتاب الله و سنتی خواند و در باره سنت و اجتهاد در آن سخن گفت. در این زمینه آقای ری شهری، نامه‌ای را تهیه کرد و برای آقای ایادبن امین مدنی وزیر حج فرستاد. در این نامه ضمن اشاره به اینکه سخنرانی شما نکاتی مهم داشت و به صورت مرسوم و کلیشه‌ای نبود و در آن به مسائل مهم جهان اسلام توجه کردید، در باره نکته‌ای که راجع به حدیث ثقلین فرمودید، لازم است توضیحی را ارائه کنم. البته پیش از آن، باید تأکید کنم که تمسک به سنت، دلایل قرآنی فراوانی دارد و چنین نیست که اگر ما می‌گوییم در آن حدیث کلمه «عترتی» درست است نه «سنتی» به معنای آن باشد که سنتی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۷۷ را قبول نداریم. آقای ری شهری سپس به بررسی سندی حدیث ثقلین و اینکه در مصادر مورد اعتماد اهل سنت تعبیر «عترتی» آمده نه «سنتی»، به ارائه فهرستی از منابع در این زمینه پرداختند. متن حدیث در صحیح مسلم، سنن ترمذی و بسیاری از کتابهای دیگر «سنتی» دارد. در واقع، هدف پیامبر صلی الله علیه و آله آن بوده است که نشان دهد، عترت حافظ سنت هستند. ایشان در بخش دیگری، طرق حدیث ثقلین را که کلمه «سنتی» دارد بررسی کرد و نشان داد که این طرق از نظر کتابهای رجالی معروف اهل سنت، قابل اعتماد نیست. آقای زرهانی در دیدار روز چهارشنبه خود با وزیر، این نامه را به وزیر حج عربستان دادند.

دیدار رییس سازمان حج و زیارت ایران با وزیر حج عربستان

وزیر حج عربستان سعودی در دیدار رییس سازمان حج و زیارت کشورمان، ضمن عرض تسلیت به مناسبت حادثه جان باختن عده‌ای از ایرانیان در حادثه زلزله بم گفت: به منظور ابراز همدردی با بازماندگان این زلزله، در یک اقدام نمادین دولت عربستان، تعدادی از آنان را برای حج تمتع سال آینده میهمان خواهد کرد. مدنی همچنین با تبریک نخستین سال تصدی آقای زرهانی به عنوان رییس سازمان حج و زیارت، اعلام کرد که در خدمات‌رسانی به زائران محترم باید به دنبال ابتکارات باشیم. وزیر حج عربستان سعودی از نظم و آرامش حاکم بر نخستین دعای کمیل در مدینه منوره قدردانی کرد و افزود: از همکاری برگزارکنندگان دعای کمیل تشکر می‌کنم. این تعامل و همکاری دوجانبه به نفع طرفین است و بهانه را از دست کسانی که می‌خواهند روابط بهبود یافته را تیره کنند، می‌گیرد. مدنی با تقدیر از مساعی سفیر جمهوری اسلامی ایران در عربستان و نیز رییس ستاد حج و زیارت مستقر در مکه مکرمه، از افزایش شرکتهای ایرانی دست‌اندرکار سفر عمره استقبال کرد و گفت: دوره‌های آموزشی و آگاه‌سازی برای حجاج را ادامه خواهیم داد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۷۸ آقای زرهانی رییس سازمان حج و زیارت ایران در این دیدار ضمن ابلاغ پیام آقای خاتمی رییس جمهوری، برای پادشاه عربستان گفت: کشور عربستان سعودی در جهان اسلام و عرب، انسجام نسبتاً خوبی در زمینه کمک‌رسانی به حادثه زلزله‌زدگان بم داشته است. وی با ارائه گزارشی از آمار ورودی زائران ایرانی به عربستان در حج امسال، نسبت به مزایای بهداشتی و گردش کار آشپزخانه متمرکز ابراز اطمینان کرد. در خاتمه رییس سازمان حج و زیارت از وزیر حج عربستان برای حضور در ایران دعوت به عمل آورد که مورد پذیرش وی قرار گرفت.

انتشار کتابی در تاریخ مکه

طی یک سال گذشته کتاب تازه‌ای با عنوان «الاولئ لمکه فی العهد السعودی» توسط الشریف محمدبن مساعد الحسنی (در ۲۶۰ صفحه) تألیف و با کاغذ گلاسه چاپ شده است. این اثر که در ادامه یک سنت نگارشی تاریخی است، به ثبت «اولین‌ها» می‌پردازد. حوزه تاریخی این کتاب دوره سعودی، میانه سالهای ۱۳۴۳ تا ۱۴۲۳ یعنی حدود هشتاد سال تاریخ تسلط آل سعود بر مکه است. وی

در این کتاب، نخستین‌ها را در هر زمینه معرفی کرده و اطلاعات بسیار جالبی را در باره شروع نخستین‌ها در این شهر، در بخش‌های معماری، فرهنگی، سیاسی و غیره برجای گذاشته است. بخش عمده‌ای از این نخستین‌ها در باره مسجد الحرام است که برای شناخت تاریخ آن مکان مقدس، بسیار سودمند است. علاوه بر این، کتاب حاوی عکسها و تصاویر بسیار عالی از شخصیتها و اماکنی است که در این کتاب از آنها نامی به میان آمده است. بسیاری از این تصاویر به لحاظ کیفی، عالی است و حجم آن هم بسیار بالاست. کتاب یاد شده بر حسب دوره‌های سلطنت سلاطین سعودی و آغاز و انجام آنها تعیین شده است. نمونه‌ای از اطلاعات ارائه شده، که به کار شناخت تاریخ اماکن متبرکه مکه به ویژه مسجد الحرام می‌آید، چنین است: نخستین کسی که مسعی را دو طبقه کرد. نخستین کسی که سقف کعبه را بازسازی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۷۹ کرد. نخستین کسی که مطاف را توسعه داد. نخستین کسی که مقامات اربعه سطح مسجدالحرام را از میان برداشت. نخستین کسی که زمزم را به زیر زمین انتقال داد و ساختمان روی سطح مسجد را برداشت. اولین کسی که مسجد الحرام را فرش کرد. اولین کسی که بانک در مکه تأسیس کرد. اولین کسی که در باره انتقال مقام از محلش فکر کرد. اولین نمازی که در طبقه دوم برگزار شد. اولین مرکز رابطه العالم الاسلامی که در مکه تأسیس شد. اولین کسی که دستور حفاظت از رواق‌های عثمانی مسجد الحرام را صادر کرد. اولین آمبولانسی که مرده‌های را در مکه جابجا کرد. در این کتاب آمده است: نخستین کسی که به فکر افتاد تا قصرهای ملکی روی ابوقییس بسازد، ملک خالد بن عبدالعزیز (۱۳۹۵-۱۴۰۲) بود. وی پس از واقعه جهیمان که به عنوان مهدی در مسجد الحرام خروج کرد و توسط نیروهای سعودی سرکوب شد، به فکر افتاد که تمامی خانه‌های دامن ابوقییس را خریده و به ساختن قصرهای پادشاهی پردازد. البته این کار در دوره فهد به اتمام رسید. فهد همچنین در سال ۱۴۰۴ قصرهای ملکی در منا را ساخت. عبدالعزیز نخستین کسی بود که تسلط فقه حنفی را بر امر قضا در مکه از میان برد و مبنای قضاوت را در تمام مملکت بر فقه حنبلی گذاشت. فهد اولین کسی بود که در سال ۱۴۰۷ لقب خادم الحرمین الشریفین را به صورت رسمی برای خود برگزید.

قطع تلفنهای همراه زائران ایرانی

از ظهر روز دوشنبه ۲۹ دی، ارتباط تلفن همراه زائران قطع است. علت قطع سرویس رومینگ تلفن‌های همراه حجاج ایرانی، از ناحیه مخابرات عربستان سعودی، در دست بررسی است. سید محمد زرننگ‌زاده، مسؤول گروه مخابرات بعثه ایران با اعلام این مطلب گفت: این سرویس از جانب مخابرات ایران برقرار است و هنوز علت مشخص و قطعی آن از طرف عربستان اعلام نشده است. وی افزود: گفته می‌شود تراکم ارتباط تلفن، علت قطع با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۸۰ این سرویس است. تلاش ما این است که در سریع‌ترین زمان ممکن، مشکل رفع شود و حجاج ایرانی بتوانند از این سرویس استفاده کنند. این قطع ارتباط، تا امروز که جمعه سوم بهمن ماه ۸۲ است همچنان ادامه دارد. از روز یکشنبه پنجم بهمن مجدداً ارتباط تلفنی برقرار شد. این وضعیت تا پایان حج ادامه داشت و به خصوص از روزهای پیش از تشریق و پس از آن، هیچ‌گونه دشواری در برقراری ارتباط نبود. جمعاً تا پایان ایام تشریق واحد مخابرات بعثه رهبری ۵۶۵۰ مورد از گوشی‌های همراه زائران ایرانی را برای ایجاد ارتباط با ایران روی سیستم رومینگ فعال کرده است.

دیدار وزیر شؤون دینی الجزایر با سرپرست حجاج ایرانی

شامگاه چهارشنبه اول بهمن، آقای بو عبدالله غلام‌الله وزیر شؤون دینی و اوقاف الجزایر به دعوت سرپرست حجاج ایرانی به بعثه جمهوری اسلامی آمد و مورد استقبال قرار گرفت. در این دیدار پس از اظهار محبت‌های دوستانه و تشکر، ایشان حادثه بم را تسلیت گفت و افزود: مردم الجزایر به‌طور مداوم اخبار آن را دنبال می‌کردند. آقای ری شهری هم ضمن تشکر از نامه‌ای که ایشان در این

باره نوشته بود، حادثه دیروز الجزایر را که ضمن آن نزدیک به سی نفر در سانحه آتش سوزی از بین رفته‌اند، تسلیت گفت. وزیر شؤون دینی الجزایر که به همراه سرپرست مرشدین الجزایری و رییس هیأت پزشکی این کشور آمده بود، گفت: امسال تعداد زائران ما ۳۶ هزار نفر است. شش هزار نفر الجزایری هم از فرانسه به حج می‌آیند که جمعاً ۴۲ هزار نفر می‌شود. وی گفت حدود سه میلیون الجزایری در فرانسه زندگی می‌کنند که نیمی از مسلمانان این کشور هستند. مسؤول امور مرشدین گفت: ما در جمع ۵۵ روحانی مرد و ۵ روحانی زن برای زائران خود داریم که برای هر ۸۰۰ نفر یک نفر می‌شود. در واقع، روحانی‌ها به تعداد عمارتها و ساختمانهایی است که برای الجزایری‌ها اجاره می‌شود. هزینه هر زائر الجزایری سه هزار دلار است که نیمی از آن برای بلیت هواپیما و مبلغی (حدود ۷۰۰ دلار) در اختیار خود او قرار می‌گیرد که در اینجا خوراک و هدیه تهیه کند. باقی آن هزینه‌های مسکن و مشاعر و حمل و نقل داخلی است. به تدریج گفتگوها به مباحث علمی کشیده شد و از جمله در باره مفهوم اجتهاد و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۸۱ اینکه روش اجتهادی در فقه مالکی تا چه حد است، صحبت شد. وی گفت نخستین بار ابن‌بادیس مبحث اجتهاد را در الجزایر طرح کرد؛ زمانی که این کشور زیر سلطه استعمار فرانسه بود. بعد از آن، این مبحث ادامه یافت و آخرین عالم شیخ احمد حمانی بود که فتاوی زیادی داشت. روش وی بر این اصل استوار بود که اجتهاد نمی‌تواند شخصی باشد چون ظروف و شرایط آن محدود است، بلکه باید اجتهاد جمعی باشد. در واقع باید هیأتی از علمای مسلمین از همه بلاد باشد تا آنها از همدیگر استفاده کنند؛ مثلاً در مذهب مالک، زکات فطره را نقدی نمی‌توان پرداخت، اما ما می‌توانیم این را از حنفی‌ها بگیریم. در پرداخت آن هم امروز نیازها متفاوت شده و نمی‌توان همان معیارهای سابق را در نظر گرفت. وزیر امور دینی الجزایر گفت: مسائل دینی جدید هم زیاد است. الآن یک بحث هست که آیا از مناره‌های مسجد می‌توان به عنوان محلی برای نصب آنتن‌های ماهواره‌ای استفاده کرد یا نه؟ وی گفت: در قدیم یک نفر وقت‌شناس در مناره مسجد جامع می‌نشست. وقتی وقت اذان می‌رسید یک علمای از مناره بیرون می‌کرد. سایر مؤذنان، که در سایر مناره‌های مساجد بودند، با دیدن علم، همه با هم یکپارچه اذان می‌گفتند. اما امروز نمی‌دانیم چگونه از این مناره‌ها استفاده کنیم. بحث‌ها سر سفره شام هم ادامه پیدا کرد. در باره مسائل فقهی، به خصوص چند نکته در باره تکتف (دست بستن در وقت نماز) مطرح شد که گفت دو نظر از مالک نقل شده، اما مذهب پذیرفته شده این است که دست را در نماز رها می‌کنند. وی در باره قنوت هم گفت: در تمام مساجدی که متعلق به مالکی‌هاست در نماز صبح، قنوت می‌خوانند. این بحث‌ها نشان داد که می‌توان نقاط اتفاقی میان فقه شیعیه و مالکی پیدا کرد. در باره هیأت پزشکی هم مطالبی مطرح شد. مسؤول هیأت پزشکی ایران، آقای دکتر ضیایی، گزارشی در باره امکانات پزشکی ایران ارائه کرد و گفت: علاوه بر آنکه به تعداد کاروانها پزشک داریم، چندین مرکز مستقل هم داریم ... در مقابل، مسؤول هیأت پزشکی الجزایر گفت که جمعاً ۱۰۰ پزشک و پرستار و متخصص دارند. سال گذشته، از جمع زائران الجزایری (۳۲ هزار نفر) ۴۰ نفر و از جمع زائران ایرانی (۹۰ هزار نفر) ۴۲ نفر در گذشته‌اند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۸۲ در باره نحوه آمدن حجاج، وزیر گفت: هر سال میان ۱۰۰ تا ۱۲۰ هزار نفر قصد عزیمت به حج را دارند که با قرعه کشی انتخاب می‌شوند. هیچ کس دو سال نمی‌تواند بیاید و کسی که امسال انتخاب نشود، سال دیگر دو امتیاز دارد تا شانس بیشتری داشته باشد. در الجزایر تعداد زیادی از خوارج، اباضی مذهب هستند که وزیر رقم آنها را حدود ۷۰۰ ۰۰۰ نفر خواند. هیأت الجزایری گفتند: فرهنگ بسیاری از الجزایری‌ها که در شمال کشور هستند، فرهنگ شیعی است که از زمان فاطمی‌ها باقی مانده است. وی گفت اسامی شیعی مانند فاطمه و حسن و حسین و علی فراوان است و اشعار محلی که ستایش اهل بیت در آنهاست حتی در مجالس عروسی هم خوانده می‌شود. در این جلسه همچنین اشاره شد که تصوف در الجزایر قوی است و تعداد زیادی رباط و زاویه وجود دارد که حتی خود معالی‌الوزیر هم یکی از همین زاویه‌ها بوده است. یکی از اعضای هیأت الجزایری، از اقدام حجت الاسلام و المسلمین کربوبی در ارسال فرش برای مسجد جامع بخش قدیمی الجزیره تشکر کرد. این مسجد جامع که در دوره تسلط فرانسوی‌ها به کلیسای جامع تبدیل شده بود، دوباره مسجد شد و

اکنون با فرشهای ارسالی آقای کروی که اخیراً سفری به الجزایر داشتند، فرش شد. (تصویر ۱۹)

اطلاعات تازه در باره وضعیت مشاعر مقدس و خدمت‌رسانی

به گزارش منابع خبری عربستان، وزارت راه این کشور، تلاشهای جدیدی را برای افزایش مسیرهای میان عرفات و مزدلفه آغاز کرده است؛ از جمله این تلاشها، تأسیس یک نیروگاه برق برای تأمین برق ۵۴۱ برج نورافکن بسیار بزرگ است که منطقه را روشن می‌کند. به علاوه، طی سال جاری چندین پل جدید احداث شده که رفت و آمد مسیرهای موجود را آسان خواهد کرد. همچنین در شهر مکه، مرکز رایانه‌ای نیرومند، با تعداد زیادی متخصص تأسیس شده که تمامی اطلاعات مربوط به مراکز خدمات‌رسانی را در خود متمرکز کرده و عنوان «مراکز خدمات همه جانبه» نام گرفته است. کار این مرکز در گذشته محدود به یافتن با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۸۳ گم‌شدگان بود که اکنون دایره فعالیت خود را توسعه داده است. دکتر سهل الصبان، معاون امور حج هم در مصاحبه‌ای گفت: اگر باران بیارد، چهار شرکت وظیفه از میان بردن خطر سیل را عهده‌دار هستند. گفتنی است، چندی پیش در مشاعر سیل آمد و در اثر آن، برخی از چادرهای منا، به‌ویژه چادرهایی که در ارتفاعات بود، آسیب فراوان دید. دولت عربستان قراردادهایی منعقد کرده تا چادرهای نو جایگزین چادرهای فرسوده کند. امسال نیز هواشناسی پیش‌بینی کرده که بارش باران وجود خواهد داشت. این مسأله سبب شده مطالعاتی در این باره صورت گیرد و مسیرهای احتمالی سیل و نقاط آسیب‌پذیر شناسایی و برای آنها چاره‌ای اندیشیده شود. طبعاً این خطر بیشتر متوجه چادرهایی است که روی ارتفاعات قرار گرفته و چادرهایی که در دره منا واقع شده، آسیبی نخواهند دید. برای این منظور کانالهایی حفر شده که آب را به سمت غیر چادرها هدایت کند. در باره چادرهای عرفات نیز، که چادرهای نخی متعلق به وزارت حج هستند، بخشهایی از قسمتهای فرسوده بازسازی شده است. از سوی دیگر، خالد بن حمزه نحاس، شهردار مکه هم با اشاره به تلاش شهرداری مکه در بهبود مسیرها اعلام کرد: ۱۰۰۰ کارگر، شبانه روز مشغول نظافت و پاکسازی مکه مکره خواهند بود. به علاوه، ۶۵۰۰ کارگر با در اختیار داشتن ۵۸۲ دستگاه ویژه، آماده مقابله با سیلابهای احتمالی خواهند بود. این کارگران، همچنین مجهز به ۲۰ دستگاه تخلیه آب هستند. یکی دیگر از وظایف شهرداری که منطقه مشاعر را به ۲۵ منطقه فرعی تقسیم کرده و برای هر یک مراکز خدمات‌رسانی ایجاد کرده‌اند، نظارت بر اغذیه‌فروشی‌هاست.

وضعیت مسکن حجاج ایرانی در مکه

امسال در مقایسه با سالهای گذشته، منازل حجاج ایرانی در مکه، به حرم نزدیک‌تر است. حداقل فاصله فاصله محل اقامت تا مسجدالحرام ۲ و حداکثر ۹ کیلومتر می‌باشد. مسؤول مسکن ستاد حج مکه گفت: بیشتر زائران ایرانی در منطقه شرق مکه که با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۸۴ مسافت نسبتاً کمتری با حرم دارد، مستقر هستند. «حبیب منبع‌جو» روز چهارشنبه در گفت‌وگو با ستاد خبری بعثه مقام معظم رهبری گفت: در موسم حج به دلیل اینکه در مقطعی از زمان تمام زائران ایرانی و خارجی مدینه قبل و بعد در مکه حضور دارند، لذا ما ناگزیریم برای تمام ۵۲۲ کاروانی که امسال به حج مشرف شده‌اند، محل اقامت را تأمین کنیم. وی افزود: مشکل مسکن در مکه فراوان است، اما ما با برنامه‌ریزی‌هایی که کرده‌ایم، موفق شده‌ایم ساختمانهای مناسبی را انتخاب کنیم. منبع‌جو گفت: در حال حاضر باتوجه به محدودیتهای ساختمانی که در مکه وجود دارد، بیشتر اتاقهای ما ۴ نفره و البته تعدادی هم تا ۸ نفره است که میانگین آن میان ۴ تا ۵/۵ نفره می‌باشد. وی افزود: میانگین فضایی که برای هر زائر در مکه معظمه در نظر گرفته شده، ۴ متر مربع است. مسؤول مسکن ستاد حج مستقر در مکه تصریح کرد: امسال بیشتر ساختمانهایی که برای اسکان حجاج ایرانی اجاره شده، نسبتاً نوساز و تمیز است.

تلاش واحد امداد گمشدگان بعثه رهبری

آقای صبا، مسؤول واحد امداد گمشدگان ستاد حج مستقر در شهر مکه اعلام کرد: به همراه نداشتن کارت و به یاد نداشتن شماره ماشین‌هایی که اختصاص به مناطق مختلف داده شده، دو عامل مهم در گم شدن زائران ایرانی است و لازم است مدیران کاروان در این باره به زائران مکرر تذکر دهند. پرهیز از پراکندگی و جدا شدن از کاروان، به خصوص در طواف اول، از عوامل دیگری است که می‌تواند زائران را از سرگردانی رهایی بخشد. صبا افزود: چنانچه حجاج در سطح شهر مکه گم شده و یا به اشتباه سوار اتوبوسهای خطوط دیگر شدند، می‌توانند مجدداً به مسجدالحرام بازگردند و با مراجعه به برادران امداد و حمل و نقل مستقر در حرم مطهر، به هتل خود بازگردانده شوند. مسؤول واحد امداد گمشدگان با اشاره به اینکه نیروهای امدادی در دو دفتر مرکزی حرم در خیابان الغزه روبه‌روی قصر شروق و دفتر امداد معاینه حضور دارند، از مدیران با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۸۵ کاروانها خواست تا از عوامل امدادی با سابقه، علاقه‌مند و آشنا به موقعیت جغرافیایی مسجدالحرام و ایستگاههای حمل و نقل اطراف حرم، برای به کارگیری در واحد امداد معرفی نمایند. آقای صبا افزود: نیروهای امدادی در طول شبانه‌روز و با لباسهایی به رنگ آبی در ایستگاههای مظلّه، باب علی، باب ملک، رواسی در کنار مسؤولان حمل و نقل و نیز ابواب خروجی منتهی به ایستگاهها (عموماً باب‌السلام و باب ملک فهد و ملک عبدالعزيز) برای خدمات رسانی به زوار گرامی آمادگی کامل دارند. مسؤول امداد ستاد حج مکه از زائران ایرانی خواست با توجه به اینکه بعد از اقامه فریضه نماز در اطراف بیت‌الله الحرام جمعیت زیادی ازدحام می‌کنند، برای جلوگیری از اتلاف وقت و معطلی حجاج، حداقل نیم ساعت پس از اتمام نماز به سمت ایستگاههای حمل و نقل حرکت نمایند. گفتنی است تعداد گمشدگان تا دیشب (شامگاه سه شنبه) ۲۲۶ نفر اعلام شده است که از این تعداد ۱۵۹ نفر مرد و ۶۷ نفر زن می‌باشند.

برگزاری چهارمین سیمینار حج انستیتوی فهد

روز دوشنبه ۲۷ ذی قعدة (۲۶ ذی قعدة به تقویم ایران) چهارمین کنفرانس مطالعات حج زیر نظر انستیتوی حج خادم حرمین شریفین آغاز به کار کرد. پس از قرائت آیاتی از کلام‌الله مجید، ابتدا رییس انستیتو ضمن خوش آمدگویی به امیر مکه، عبدالمجید و میهمانان افزود: در این کنفرانس بیش از ۱۰۰ نفر از دانشمندان و محققان در این کنفرانس شرکت کرده‌اند و جمعاً ۳۲ مقاله پژوهشی به آن ارائه شده است. ناصر بن عبدالله الصالح با اشاره به رشد تعداد دانشکده‌های دانشگاه ام‌القری روی توانایی آن برای کارهای علمی تأکید کرد و گفت: در آینده نزدیک هم‌اندیشی‌ها (سیمینارها) ی متعددی برگزار خواهد شد. پس از آن امیر عبدالمجید سخنرانی کرد و گفت: هدف از این کنفرانسها آن است که راه‌های خدمت‌رسانی به حج مورد بررسی قرار گیرد. موضوع اصلی این کنفرانس، «حمل و نقل حجاج» است که یکی از مهم‌ترین مسائل در موسم به حساب می‌آید. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۸۶ گفتنی است روز پنجم ذی‌حجه نیز هم‌اندیشی (سیمینار) «مکه پایتخت فرهنگی جهان اسلام» که وزارت حج عربستان برگزار کننده آن است، آغاز به کار خواهد کرد. همچنین دومین هم‌اندیشی (سیمینار) سالیانه «طب حجاج» هم در شهرک پزشکی ملک عبدالعزيز در جده برگزار می‌شود. در این کنفرانس مسمومیتها، التهابات معده و روده و همچنین آفتاب زدگی حجاج از مسائلی است که مورد بحث قرار خواهد گرفت.

گسترش سطح مطاف در سال جاری

بحث طواف و مطاف، به جز مسائل فقهی که دارد، دارای مشکل و بحث اجرایی نیز هست و آن شلوغی بیش از حد در موسم، به

خصوص روزهای قبل از ایام تشریق و از روز پس از عید قربان تا حوالی روز غدیر است. در سالهای گذشته به نظر می‌رسید یکی از اشکالات، وجود دیوار اطراف زمزم و دهانه ورودی است که فضای زیادی را به خود اختصاص داده و علاوه بر طواف، برای نماز جماعت هم مشکل ایجاد کرده‌است. به همین منظور محل ورود زمزم بسته شد و مانع مهمی که بر سر راه بود از میان رفت. البته اشکال مذهبی آن این است که بعد از طواف و نماز آن، به استحباب خوردن آب زمزم و زدن آن به سر و صورت نمی‌توان عمل کرد. در طبقه دوم هم با هموار کردن زوایا، جمعاً به مقدار مساحت پنج هزار متر برای نماز گزاران باز شده‌است. دور مطاف هم که در طبقه اول ۶۶۲ متر بود، با طرح جدید ۹۰ متر در هر دور کمتر شده و به ۵۷۲ متر رسیده‌است. امسال مشکل فقهی طواف در طبقه دوم برای زائران ایرانی همچنان باقی است و این در حالی است که در طبقه اول استفاده از طبق‌های چوبی و ویلچر (چرخک) ممنوع می‌باشد. بر اساس گزارش برخی از مطبوعات، بیش از یک و نیم میلیون نفر در شامگاه چهارشنبه نماز مغرب و عشا را در حرم مکی به جای آوردند.

فعالیت روابط عمومی برای آماده سازی ساختمان بعثه در مکه

روابط عمومی، یکی از بخش‌های فعال بعثه است که حوزه کاری آن، شامل با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۸۷ برنامه‌های تبلیغی و اداری مختلف می‌شود. برای آشنایی با گوشه‌ای از آنها، می‌توان گزارش کار این واحد را در آغاز حج در بعثه جمهوری اسلامی در شهر مکه بدین شرح ملاحظه کرد: * در مورخ ۲۴ / ۱۰ / ۸۲ و قبل از برگزاری دعای کمیل مدینه، تعداد ۵ نفر از برادران روابط عمومی عازم مکه شده و پس از اعمال، فعالیت خود را آغاز نمودند. مسؤول این واحد، آقای عباس سلیمی هم در روز جمعه مورخ ۲۶ / ۱۰ / ۸۲ (پس از مراسم دعای کمیل) عازم مکه شد و برادران انتظامات، دبیرخانه، امور خبری و ارتباطات نیز به همین نحو در قالب پیشرو در مکه حضور یافتند. مهم‌ترین اقدامات انجام شده به شرح زیر است: انتظامات و مراجعین: ۱. بازدید کلی ساختمان و شناسایی لازم. ۲. استقرار پست انتظامات همکف و ورودی ساختمان و کنترل تردد‌ها. ۳. استقرار سایر پستهای ضروری، پس از حضور نیروهای الحاقی. ارتباطات دفتر: ۱. استقرار دفتر و آماده سازی اتاقها. ۲. هماهنگی در مورد برقراری سیستم ارتباطات. دبیرخانه: ۱. استقرار سیستم تایپ و کامپیوتر. ۲. استقرار سیستم تکثیر. ۳. آمادگی دبیرخانه برای صدور و ابلاغ و دریافت مکاتبات. ۴. آمار برخی اقدامات انجام شده: ارتباطات خبری: ۱. استقرار اتاقهای کار و اخذ یک خط تلفن شهری. ۲. نصب و راه‌اندازی رایانه و تجهیزات آن. ۳. نصب و راه‌اندازی دستگاه دورنگار (فاکس) برای ارسال خبر. ۴. تماس و هماهنگی با بخش‌های مختلف برای کسب اطلاعات و اخبار مورد نیاز. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۸۸. ۵. انجام مصاحبه با مسؤول ستاد مکه. ۶. تهیه و ارسال ۱۰ فقره خبر و گزارش. روابط عمومی: ۱. بررسی و مرتب نمودن اقلام موجود و تفکیک وسایل مورد نیاز. ۲. آماده سازی اتاقهای اداری و پاسخگویی به مراجعین. ۳. استقرار کارگاه هنری و اجرایی. ۴. تنظیم فهرست تلفن‌های ضروری و توزیع در واحدهای مختلف. ۵. جمع‌آوری آرایه (دکور) سال گذشته به منظور طراحی یک اثر هنری جدید برای سالن اجتماعات. ۶. تهیه طرح جدید نقاشی برای سالن. ۷. انجام امور نجاری در حد گسترده و زیر ساخت دکور. ۸. طراحی، اجرا و نصب پرده نقاشی پشت سن در ابعاد ۶ * ۸ متر مربع. ۹. طراحی و نقاشی و برش یونولیتی و اجرای آرایه (دکور) سالن به شکل محراب کامل. ۱۰. بازسازی خطوط کتیبه‌های سال گذشته و اجرای آن در سال جدید. ۱۱. خوشنویسی کتیبه‌های داخل آرایه (دکور) جایگاه. ۱۲. استقرار کامل دکور جدید با نمادی از مقام ابراهیم علیه السلام و پرده در ورودی خانه خدا. ۱۳. بازسازی تابلوی استفتائات و سر در اتاقها و نصب آنها. ۱۴. طراحی، ساخت، رنگ آمیزی و نصب ۶۰ مورد تابلوهای یونولیتی (تابلوی اعلانات و تابلوهای تبلیغی). ۱۵. انجام یک کار فوق‌العاده (پلاکارد نویسی، تهیه تراکت، ساخت تابلوهای یونولیتی و فسفری) و عزیمت کلیه کارکنان روابط عمومی به کاروان جانبازان قهرمان بر اساس درخواست برادر بزرگوار حاج آقا صابر. ۱۶. ایجاد پوشش تبلیغاتی مناسب در طبقات ساختمان بعثه. ۱۷.

خوشنویسی برزنتهای بزرگ سفارش ستاد مکه. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۸۹، ۱۸. آماده سازی اتاقهای طبقه ششم (جلسات، ...). ۱۹. آماده‌سازی تابلو و پرچم بزرگ نمای بعثه و نصب آن بر روی ساختمان. ۲۰. دریافت و توزیع نشریه زائر و نصب آن در طبقات ساختمان. ۲۱. تنظیم و نصب اطلاعیه‌های مورد نیاز. ۲۲. تنظیم نهایی جدول برنامه‌ها و همایش‌ها و ابلاغ آن به تمام مبادی مربوط. ۲۳. برنامه‌ریزی لازم در مورد آغاز مراسم بعثه (از روز جمعه با دعای ندبه). ۲۴. برنامه‌ریزی در مورد برگزاری به موقع کلاس احکام و مناسک. ۲۵. انجام مکاتبات لازم. طبعاً این فعالیتها همچنان ادامه یافته است. آقای سلیمی برای برگزاری دعای کمیل دوم مدینه، به همراه آقای آخوند زاده، معاونت اجرایی، بار دیگر شامگاه چهارشنبه اول بهمن، عازم مدینه شدند تا به هماهنگی کارها پرداخته و مجدداً به مکه بازگردند.

فضای تبلیغاتی داخل بعثه و کاروانها

یکی از کارهای جاری بخش روابط عمومی بعثه، تأمین وضعیت تبلیغاتی داخل بعثه و کاروانهاست. با تلاش دوستان روابط عمومی، سراسر دیوارهای داخلی بعثه، با جملات زیبایی درباره «اسرار و معارف حج» تزئین شده است. آیات قرآن، احادیث معصومین علیهم السلام زینت بخش این کلمات هستند. به علاوه، جملاتی از امام راحل قدس سره، مقام معظم رهبری و اشعاری از شاعران زبده و برگزیده، در جای جای بعثه دیده می‌شود که هر کدام می‌تواند فضای معنوی حج را تلطیف نماید. علاوه بر اینها، آذین‌بندی بعثه با جملات دعایی و نیز اسامی معصومین و مهم‌تر از همه، صفات خداوند، بر این طراوت افزوده است. کثرت کارهای انجام شده در بعثه و مقایسه آن با وضعیت داخلی بعثه‌های کشورهای دیگر، نشان می‌دهد که تفاوت از زمین تا آسمان است. در واقع، بعثه‌های دیگر یک اداره ساده حج است، اما بعثه جمهوری اسلامی ایران، بسیار با شکوه، زیبا و در حد یک مرکز فرهنگی جدی نمایان است. به‌طور معمول، روابط عمومی ۵۲۰ بسته و پاکت (جمع اوراق تراکتی ۴۰۰۰۰) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۹۰ حاوی تبلیغات برای داخل کاروانها تهیه کرده است که به ستاد مکه تحویل داده شده و توسط مدیران در جای جای کاروان نصب می‌شود. بسیاری از این جملات، مربوط به مراسم براءت از مشرکین است که شامل اعلام براءت، مرگ بر آمریکا و اسرائیل بوده و به‌طور معمول از روز چهارم ذی‌حجه در کاروانها نصب می‌گردد. تراکتهای مربوط به مناسبتها، به‌خصوص شهادت ائمه، یا اعیاد اسلامی، بر حسب قاعده، دو روز پیش از موعد نصب می‌گردد. دیگر اوراق تبلیغاتی معمولاً از همان آغاز ورود کاروانها در محل نصب می‌شود. گفتنی است، در جلسات دیدار در بعثه؛ اعم از جلسات عمومی سخنرانی یا جلسات ملاقات سرپرست حجاج ایرانی با میهمانان سایر کشورها، نقاشی‌های بسیار زیبایی از مسجد الحرام نصب شده است که به‌طور معمول هر میهمانی را در اولین لحظه ورود متوجه خود می‌سازد.

دیدار وزیر اوقاف و ارشاد اسلامی یمن از بعثه جمهوری اسلامی ایران

ظهر روز پنج‌شنبه، آخرین روز ذی‌قعدة الحرام ۱۴۲۴ (۲ بهمن) حمود محمد عباد، وزیر اوقاف و ارشاد اسلامی یمن، به همراه معاونش سید حسن، به دعوت سرپرست حجاج ایرانی به صرف ناهار به بعثه جمهوری اسلامی آمد. در این دیدار که تنی چند از فضلاء بعثه جمهوری اسلامی به همراه آقای زرهانی رییس سازمان حج و دکتر ضیایی سرپرست هیأت پزشکی حج حضور داشتند، وزیر یمن زلزله بم را تسلیت گفت. متقابلاً آقای ری شهری هم گفتند: به رغم بزرگی این حادثه، باید اعتراف کرد که مصایب دنیای اسلام به‌ویژه فلسطین از آن هم بزرگتر است و لازم است تا در حج در باره آن بیندیشیم. عباد تأیید کرد که مشکل فلسطین، مشکل جهان اسلام است و باید به‌طور جدی در باره آن اندیشید. آقای ری شهری گفت: آنچه امید بخش است، روحیه مردم فلسطین است که ما را به پیروزی آنها بر صهیونیسم امیدوار می‌سازد. این همان روحیه‌ای است که مردم ایران در زمان ساقط کردن نظام

پهلوی داشتند. وزیر یمن گفت: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۹۱ «زمان انقلاب ایران، من دانشجوی سال اول رشته علوم سیاسی بودم. آن زمان ما انقلاب ایران را به رهبری امام خمینی رحمه الله، اراده واقعی مردم مسلمان می‌دانستیم. وی گفت: کتابهای دکتر شریعتی و همچنین کتابهای شهید محمدباقر صدر، (فلسفتنا، اقتصادنا و سلسله الاسلام یقود الحیاء) را خوانده است. و افزود: اکنون مردم فلسطین به یک امت بیدار و فداکار تبدیل شده است...»

مصاحبه «البلاد» (فارسی) با برخی از مسؤولان بعثه جمهوری اسلامی ایران

البلاد فارسی، شماره ۱۵ (۲ بهمن) مصاحبه‌ای با برخی از مسؤولان بعثه جمهوری اسلامی ترتیب داده است. در این مصاحبه حجت‌الاسلام و المسلمین صادقی رشاد ضمن تشکر از عربستان به خاطر کمک‌هایی که به زلزله زدگان بم کرد، منوچهر محمدی هم در این مصاحبه ضمن اظهار علاقه برای ایجاد ارتباط با نویسندگان سعودی گفت این آشنایی با توجه به مشترکات فرهنگی می‌تواند اقدامات مغرضانه دشمنان اسلام را خنثی کند. * دکتر عیوضی هم ضمن تشکر از اینکه پروازهای مستقیم به مدینه، به راه افتاده گفت: من ویژه‌نامه البلاد را مرتب نگاه می‌کنم و می‌خوانم. لازم به یادآوری است که این مصاحبه عمدتاً حالت تحریف شده‌ای داشته و مطالب نوشته شده در آن، طبق معمول، با عبارات و تعبیرات خودساخته خبرنگار البلاد است. از طرف برخی از مصاحبه شوندگان توصیه شد که اطلاعات ارائه شده در آن مخدوش می‌باشد.

میهمانان خارجی در بعثه جمهوری اسلامی ایران

یکی از اقدامات جاری در بعثه مقام معظم رهبری، دعوت از چهره‌های سرشناس و حجاج فرهیخته سایر کشورها به بعثه جمهوری اسلامی است. در بیشتر اوقات، دسته‌های مختلفی از زائران کشورهای دیگر را می‌توان دید که به بعثه ایران آمده و ضمن گفتگو با علما به تبادل آرا در زمینه‌های فکری و سیاسی می‌پردازند. این کار عمدتاً از طریق معاونت بین‌الملل و به‌خصوص در سطح دعوت از حجاج، توسط مبلغان صورت می‌گیرد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۹۲ از سوی دیگر، کادرهای معاونت بین‌الملل با برنامه‌ریزی از شماری از مسؤولان بعثه‌های مختلف دعوت می‌کنند تا از بعثه جمهوری اسلامی ایران دیدار نمایند. برخی از مهم‌ترین این دیدارها، دیدار با سرپرست حجاج ایرانی است. آمد و رفت این میهمانان در بعثه، با توجه به عظمت بعثه جمهوری اسلامی و تبلیغات داخلی آن، تأثیر شایسته روی اذهان آنان می‌گذارد. برای نمونه، رییس بعثه فلسطین پس از دیدار از بعثه و دیدن تراکتها و عکس‌های تبلیغاتی فراوان در باره فلسطین گفت: وجود نمایشگاه عکس فلسطین در بعثه، ما را هیجان زده کرد. وی گفت ما محبت ایرانیان را هیچگاه فراموش نمی‌کنیم. امسال وجود چند خواهر تحصیل کرده در بعثه، موجب شده است که شماری از زائران زن از دیگر کشورها، به بعثه رهنمون شوند. به علاوه برخی از خواهران به کاروانهایی از پاکستان، اندونزی و بحرین رفته و به ایراد سخن برای آنان پرداخته‌اند. اسامی آن کاروانها عبارت است از: کاروان مسلم، ولی عصر، ستی، حمیدان، ابومیشم، شیخ فاضل و دو کاروان از نیجریه. تقریباً بیشتر زائران خارجی، با توجه به رویدادهای دو سال اخیر در جهان اسلام، از وحدت اسلامی سخن به میان می‌آورند و از لزوم آشنایی بیشتر مسلمانان از یکدیگر یاد می‌کنند. در بحث‌های کلامی، علاقمند به شنیدن تفاوت دیدگاه‌های شیعه و سنی هستند. بحث غدیر و مهدی علیه السلام از مباحثی است که گهگاه در گفتگوها مطرح شده و بیشتر از ناحیه کسانی است که مطالعاتی در باره شیعه داشته‌اند. همچنین در مباحث مربوط به ایران، از قانون اساسی و مسأله رهبری در کشور ما پرس و جو می‌کنند. آنان از اینکه ایران شبکه خبری مستقلی ندارد تا آنان بتوانند با سیاستهای ایران آشنا شوند، اظهار تأسف می‌کردند. برخی هم اصرار داشتند که ایران باید مذهب تشیع را از طریق کانالهای ماهواره‌ای بیان کند تا دیگران با حقیقت آن آشنا شوند. گهگاه در میان اینها اشاره به استفاده آنان از شبکه سحر می‌شود. افرادی که در سطحی بالاتر هستند، معمولاً در پی

کتابهای تفسیری از دیدگاه شیعه هستند. در سطوحی دیگر همچنان ابهاماتی مانند اینکه آیا قرآن را تحریف شده می‌دانید، آیا مقام امام علی علیه السلام را بالاتر از پیامبر صلی الله علیه و آله می‌دانید، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۹۳ نظر شیعه در باره صحابه، به خصوص عایشه چیست و ... مطرح است. بسیاری از این گفتگوها نشانگر آن است که پس از انقلاب اسلامی، بخش‌هایی از دنیای سنی به خصوص اهل مطالعه و افراد تحصیل کرده کم‌وبیش با افکار شیعه آشنا شده‌اند. تحولات لبنان و اخیراً عراق هم در این مسأله نقش بسزایی داشته است، اما نه کتاب مناسب با مخاطبان به اندازه کافی وجود دارد و نه همان مقدار که هست، توزیع مناسب می‌شود. با این حال، بسیاری از همین نوشته‌های مختصر، روی موج انقلاب، تا دورترین نقاط جهان اسلام رسیده است. برخی دیگر از موضوعاتی که در این گفتگوها طرح می‌شود عبارت است از: حجاب، وحدت شیعه و سنی، ارتباط ایران و مصر و بحث اخوان المسلمین، درخواست تحصیل در علوم دینی در ایران، برخورد دولت ایران با اهل سنت این کشور، بانک بدون ربا در ایران، شدت تبلیغات علیه ایران در خارج از ایران، بی‌سرپرست بودن حجاج شیعه افغانی، عقیده شیعه در باره جبرئیل، دیدگاه‌های اهل بیت در زمینه‌های مختلف دینی و ...

شلوغی فراوان حرم خداوند در آغازین روزهای ذی‌حجه

با آغاز ماه ذی‌حجه، جمعیت زائر در مکه رو به فزونی است. هر نماز جماعتی که شرکت کنید، جمعیتی را بیش از آنچه روز قبل دیده‌اید، مشاهده خواهید کرد. این روزها صفوف نماز جماعت، فضاهای اطراف مسجد و حتی بالاتر از محلّ مولد النبی صلی الله علیه و آله تا محلّ هتل رواسی را در بر می‌گیرد. مشکلی که در غیر ساعات نماز و حتی بلافاصله پس از نماز وجود دارد، بساط دست فروشهاست که گاه سطح بسیار وسیعی را به خود اختصاص می‌دهند. تصوّر بازگشت هزاران هزار نماز گزار در میان راههای تنگ و باریک که بساط دست‌فروشها را باز کرده، واقعاً دشوار است. این بساطی‌ها تا آخرین ساعات شب و حتی گاه تا صبح مشغول فروش اجناس بسیار ابتدایی خود هستند و تاکنون ممانعتی هم از سوی مأموران مشاهده نشده است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۹۴ شبها، پس از نماز عشا، به تدریج مسجد از شیعیان پر می‌شود. آنانکه دوست دارند ساعاتی را در کنار یار باشند و به خواندن نماز و قرآن و ادعیه پردازند. امسال پدیده افزون، حضور جمع کثیری از شیعیان افغانی است که در جای جای مسجد در دسته‌های چند نفری نشسته و یک روحانی برای آنان دعا می‌خواند. مأموران عربستان سعودی، پیش از این تنها با ایرانی‌ها درگیر بودند، اما اکنون مشکل دیگری هم برای آنان درست شده است. تازه هنوز زائران عراقی نرسیده‌اند که با صدای بلند به خواندن دعا و روضه پردازند و کسی جرأت حرف زدن با آنان را نداشته باشد. این فضای جدید برای شیعیان ایرانی یک فرج به تمام معناست؛ زیرا فضای حج، به همان مقدار که در سطح دنیا تفاوت کرده و شیعیان پس از ماجرای عراق بروز و ظهور تازه‌ای یافته‌اند، اندکی به نفع شیعه تغییر می‌کند. دیگر این ایرانی‌ها نیستند که متهم شوند مجوسی‌اند یا شرک می‌ورزند و با زبان عربی نارسا نتوانند پاسخ آنها را بدهند. این بار زبانهای تیزی در انتظار مأموران سعودی در مسجد الحرام و حتی مسجد نبوی است. شب جمعه، اولین شب ماه ذی‌حجه بود، بسیاری از شیعیان، گروه گروه مشغول خواندن دعای کمیل بودند. برخی هم در طواف دعای کمیل را می‌خواندند. هنوز هم مطاف شبها میانه ساعات ۱۰ تا ۱، تا حدی خلوت است اما پس از اندکی خواهد شد. عمده‌ترین نقطه‌ای که پس از اصلاحات امسال (با برداشتن تختهای روان و ویلچر) هنوز مانده، خط سیاهی است که روی زمین برابر حجر الأسود کشیده‌اند. در این نقطه ثقل جمعیت است که می‌ایستد تا تکبیر بگوید و بوسه‌ای حواله حجر الأسود کند. باید به ضرورت این خط را برداشت. آیا ممکن است از نوری لیزری استفاده شود تا بدون آنکه مزاحمتی ایجاد کند، این خط را در هوا و روی سر مردم نشان دهد و نیازی نباشد که مردم این و آن را کنار بزنند، عقب گرد کنند تا خط را ببینند! این پیشنهادی است از سوی دوستی که شب جمعه با هم طواف می‌کردیم مطرح کرد. بالأخره شاید چیزی شبیه آن را بشود درست کرد و این مشکل را حل کرد.

توصیه‌های دینی، مذهبی و اخلاقی برای زائران

سالهاست که بعثه جمهوری اسلامی ایران می‌کوشد اخلاق و رفتار آن دسته از زائران ایرانی را، که برای نخستین بار در حرمین حضور می‌یابند، به گونه‌ای تنظیم کند که تصادم خاصی با اخلاقیات مذهبی حاکم بر این محیط پیش نیاید. برخی از این رفتارها خود اسلامی و اصیل است و برخی از روی مصحلت تقیه و ایجاد اتفاق و یگانگی و عمدتاً به خاطر حفظ حرمت تشیع. بعضی از رفتارهای زائران اغلب برخلاف فرهنگ و سیاست حاکم بر کشور میزبان بوده و باعث وهن شیعه می‌گردد. چه بسا این مسأله مستمسک معاندین و مخالفین شیعه قرار می‌گیرد و دست به تبلیغات سوء علیه اعتقادات شیعه می‌زنند. به عنوان نمونه به موارد ذیل می‌توان اشاره کرد: ۱. گرفتن قنوت در نماز جماعت. ۲. خاک برداشتن از بقیع. ۳. گذاشتن قرآن بر زمین. ۴. دست به دعا و نیایش برداشتن در جهت خلاف قبله. ۵. عبور کردن از جلوی نمازگزاران. ۶. با عجله نماز را تمام کردن و دویدن به سوی حجرالأسود جهت زیارت (ترک واجب به جهت انجام عمل مستحب). ۷. تجمع در جلوی فروشگاههای اطراف حرم در اوقات اذان و نمازهای پنجگانه. ۸. ترک مسجدالحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله در هنگام اذان و نماز جماعت. ۹. مهر گذاشتن و یا اشیای مشابه مهر در هنگام نماز. ۱۰. عدم رعایت حجاب اسلامی توسط خانمها و استفاده از چادرهای گلدار و رنگی. ۱۱. نماز خواندن در جلوی در ورودی قبرستان بقیع. ۱۲. انداختن عریضه و یا پول نذری بر قبور بقیع. ۱۳. بستن نخ یا پارچه بر پنجره‌ها و نرده‌های بقیع. ۱۴. عکس گرفتن و یا فیلمبرداری، حتی از اماکن و محل‌هایی که مجاز هم باشند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۹۶، ۱۵. بوسیدن درها و دیوارها و یا ضریح ... ۱۶. سیگار کشیدن به‌خصوص در اطراف حرم حضرت پیامبر صلی الله علیه و آله. ۱۷. پشت به حرم پیامبر نشستن هنگام زیارت ائمه بقیع علیهم السلام. ۱۸. عدم رعایت اخلاق و رفتار اسلامی در برخوردها. ۱۹. عدم رعایت نوبت و مقررات در معابر عمومی و یا سوار شدن به ماشین و غیره. ۲۰. عدم رعایت پوشش اسلامی توسط عده‌ای از برادران و خواهران زائر. ۲۱. حرکتهای نسنجیده توسط بعضی از زوجها در خیابانها (دست به دست دادن، یا شوخی کردن با همدیگر یا خندیدن). ۲۲. عدم رعایت حجاب کامل توسط خواهران زائر (استفاده از روپوش و یا مشابه آن). ۲۳. چانه‌زدنهای بیش از حد متعارف و حتی بعضی مواقع التماس کردن در هنگام خرید از فروشندگان به منظور اخذ تخفیف بدون توجه به اصل بهای اجناس. ۲۴. تردد و رفت‌وآمدهای زائران خواهر به تنهایی به‌خصوص در بازارهای شهرهای اماکن مقدس و چانه‌زدنهای غیر متعارف. ۲۵. انداختن آب دهان و یا دستمال کاغذی مستعمل در محوطه. ۲۶. عدم توجه به مقررات راهنمایی و رانندگی و عبور از تقاطع‌ها و توجه نکردن به علائم و نشانه‌ها. ۲۷. استفاده از بلندگوها در بین‌الحرمین، که موجب ایجاد آزار و اذیت زائران سایر کشورها می‌گردد. ۲۸. مباحثه و مشاجره با مأموران حرمین شریفین و عدم توجه به تذکرات آنان. ۲۹. ورود به مساجد با جورابه‌های بدبو. ۳۰. گزاردن نماز فرادا در هنگام نمازهای جماعت توسط بعضی از زائران. ۳۱. صحبت کردن بلند در مسجدالنبی صلی الله علیه و آله. ۳۲. ذکر دعا و صلوات و خواندن زیارتنامه با صدای بلند. ۳۳. خواندن نماز در حرمین شریفین در بین‌الطلوعین که از نظر اهل سنت مجوز شرعی ندارد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۹۷، ۳۴. فروش اشیا و اجناس؛ مانند پسته، زعفران، انگشتر و ... در سطح شهر یا فرودگاه جدّه. ۳۵. ایجاد مزاحمت برای دیگر حاجیان در مواقع، مثل طواف و جمرات و ... ۳۶. عکسبرداری و فیلمبرداری از اماکنی که در عربستان ممنوع است. ۳۷. شرکت در بحثهای مناقشه‌آمیز عقیدتی، در حالی که تسلط کافی بر موضوع و زبان عربی ندارند.

برگزاری مراسم سوگواری جوادالائمه علیه السلام در مدینه منوره

روز پنجشنبه، به افق عربستان، مصادف با سی‌ام ذی‌قعدة و سالروز شهادت امام نهم شیعیان حضرت ابا جعفر محمدبن علی علیهما

السلام ملقب به جوادالائمه است. در مراسمی که به همین مناسبت در بعثه مقام معظم رهبری در شهر مدینه برگزار شد جمعی از زوار کشورمان شرکت کردند. در این مراسم که با مداحی یکی از مداحان اهل بیت عصمت و طهارت آغاز شد، حجت‌الاسلام محمد کاظم صدیقی با مشابه قلمداد کردن نحوه شهادت امام جواد علیه السلام با شهادت فاطمه زهرا علیها السلام، این امام شیعیان را مظهر الهی دانست و بنابر روایت نبوی، رفع حوائج مردم به‌ویژه حوائج دنیوی ایشان را به دست جوادالائمه علیه السلام توصیف کرد. وی افزود: امام نهم جوانترین امام شیعه بوده است. حجت‌الاسلام صدیقی همچنین به مناسبت در پیش رو بودن ایام حج، کعبه را پرچم اسلام و مدینه را باطن مکه معرفی کرد و از زوار مدینه خواست خود را مهیای بهره‌مندی از مناسک حج کنند. وی حجرالأسود را نمادی از ولایت و پیمان ولایت الهی دانست. براساس برنامه‌ریزی‌های واحد مراسم بعثه مقام معظم رهبری، همزمان با مراسم سالروز شهادت نهمین اختر آسمان امامت و ولایت در ایران اسلامی، روز جمعه مراسمی در محل اجتماعات بعثه مقام معظم رهبری در مکه مکرمه نیز برگزار می‌شود. سخنرانان و مداحان در این مراسم با بیان مصایب و سجایای امام جواد علیه السلام یاد آن امام همام را گرامی خواهند داشت.

ایاب و ذهاب زائران از محل سکونت تا مسجد الحرام

برای آمد و شد زائران ایرانی، در نزدیکی مسجدالحرام یک ایستگاه مرکزی ثابت دایر شد. با هماهنگی مسئولان کشور سعودی، برای زائران ایرانی خانه خدا در مکه مکرمه یک ایستگاه مرکزی ثابت به منظور ایاب و ذهاب آنان در نزدیکترین محل مسجدالحرام در نظر گرفته شده است. از این ایستگاه که در مناسب‌ترین نقطه خیابان منتهی به خانه خدا ایجاد شده است. زائران ایرانی می‌توانند به سهولت با اتوبوس‌ها و مینی‌بوس‌هایی که مطابق محل اقامت آنان شماره‌گذاری شده، به هر نقطه از شهر مکه انتقال یابند. گفتنی است در مراسم حج امسال، در شهر مکه، بیش از ۵۰۰ دستگاه خودرو برای انتقال زائران ایرانی از محل اقامت آنان به مسجدالحرام و به‌عکس در نظر گرفته شده است.

ورود زائران ایرانی به جده

زائران ایرانی که امسال از فرودگاه جده وارد عربستان می‌شوند، به راحتی از بخشهای بازرسی این فرودگاه عبور می‌کنند. «عباس ادیب‌زاده» یکی از مسئولان ایرانی مستقر در فرودگاه جده، روز چهارشنبه در گفتگو با ایرنا افزود: تاکنون هیچ یک از زائران ایرانی، مورد بازرسی بدنی قرار نگرفته‌اند و کمتر دیده شده که وسایل آنان نیز باز شود. وی مشکل موجود در فرودگاه را معطلی بیش از اندازه زائران در قسمت پیش از بازرسی عنوان کرد و گفت: چون سالن اختصاصی در اختیار زائران ایرانی نیست و حجم پروازها نیز این روزها افزایش یافته‌است. آنان باید منتظر بمانند تا زائران سایر کشورها از قسمت کنترل گذرنامه و بازرسی عبور کنند. ادیب‌زاده، انتقال زائران از فرودگاه جده به میقات جحفه را نیز رضایتبخش خواند و اضافه کرد: مسئولان شرکت حمل و نقل عربستان در این جهت همکاری لازم را دارند و سریعتر از سالهای گذشته اتوبوس در اختیار زائران ایرانی قرار می‌دهند.

درگذشت یک زائر ایرانی

یک زائر زن ایرانی دیروز (بیست نهم ذی‌قعدة) به علت سکته قلبی دارفانی را وداع کرد. به گزارش خبرنگار زائر، تهرانی مسؤول مددکاری بیمارستان مکه، با اعلام این خبر، افزود: خانم ملیح‌الزمان پاسنگی، ۵۱ ساله، فرزند علی‌جان، دیروز ساعت ۶ بامداد به علت ایست قلبی در محل کاروان جان به جان آفرین تسلیم نمود. مرحومه پاسنگی از شهرستان اصفهان اعزام شده بود و از زائران کاروان ۱۳۳۵۹ بود.

دیدار سفیر ایران در ریاض با وزیر کشور عربستان

«علی اصغر حاجی» سفیر ایران در ریاض، روز چهارشنبه با امیر نایف وزیر کشور و امنیت شورای عالی حج عربستان دیدار کرد. در این دیدار آخرین تحولات مربوط به روابط دوجانبه و مسائل مربوط به حج، مورد بحث و گفت‌وگو قرار گرفت. وزیر کشور عربستان از سطح بسیار خوب روابط دو کشور اظهار خرسندی کرد و گفت: این روابط نه تنها به نفع دو کشور، بلکه به نفع تمام کشورهای منطقه است. سفیر جمهوری اسلامی ایران نیز ضمن تأکید بر اراده جمهوری اسلامی جهت توسعه روابط با عربستان، به تشریح وضعیت زائران ایرانی در سال جاری پرداخت و از تلاشها و خدمات مقامات و مسئولان سعودی در رابطه با زائران بیت‌الله الحرام تقدیر کرد.

دیدار اعضای ستاد مدینه با سرپرست حجاج ایرانی

صبح روز جمعه، سوم بهمن، اعضای ستاد مکه با ریاست آقای مصطفی قهرودی به همراه آقای زرهانی رییس سازمان حج و زیارت، در مقرّ بعثه رهبری با نماینده ولیّ فقیه دیدار کردند. در این دیدار، ابتدا آقای زرهانی گزارشی از فعالیت ستاد مدینه و آغاز با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۰۰ به کار ستاد مکه ارائه کرد و گفت: در مدینه کارها با روانی پیش رفت، گرچه گره‌هایی وجود داشت اما با فعالیت حوزه بازرسی و همکاری ستاد، به تدریج حلّ شد. وی افزود: مشکل آشپزخانه که سال گذشته همه را به ستوه آورده بود، در مدینه و مکه به خوبی حل شده و گرچه دشواری‌هایی وجود دارد، اما به هیچ روی دشواری جدی نبوده است. آقای زرهانی افزود: مشکل مسکن در مکه یک مشکل سنتی است، خانه‌ها فرسوده و معمولاً گران است اما هر جا اعتراضی بوده، به سرعت توسط بازرسی و ستاد، مورد توجه قرار گرفته و هشتاد درصد مشکلات فی‌المجلس حل شده و باقی آن در جلسات روزانه بازرسی و ستاد حل گردیده است. مسأله حمل و نقل هم که دشواری ویژه‌ای در شهر مکه دارد، تقریباً بدون مشکل تاکنون پیش رفته است. زرهانی، از مدیریت آقای قهرودی و همکاری ستاد و بازرسی، به عنوان دو عامل اصلی موفقیت یاد کرد. قهرودی هم گزارش کوتاهی از وضعیت ستاد مکه، که به‌طور رسمی از ۲۰ ذی‌قعدة راه افتاده، ارائه کرد و گفت: بنای ما بر این است که به کسی «نه» نگوییم. پول مردم است و برای آنها خرج می‌کنیم. وی گفت تقریباً هر مشکلی در ساختمانها بوده، اگر از تعهدات مالک بوده او را وادار کرده‌ایم هزینه کند و الا خودمان با هزینه سازمان آن را حل کرده‌ایم. در باره مشکلات مشاعر هم جلساتی با حضور رییس سازمان داشته‌ایم. آقای ری شهری، ضمن شکرگزاری از اینکه خداوند توفیق خدمت به زائرانش را به آنان داده، گفت: سال گذشته سال بحران بود و امسال تا اینجا به نظر می‌رسد که دشواری‌ها رو به حل شدن است. به هر حال، مشکلات پیش‌بینی نشده‌ای هم وجود دارد که باید برای حلّ آنها آماده بود. وی گفت که روزهای دشوار در پیش است و توصیه من به برادران ستاد آن است که خود را آماده نگهدارند. وی تأکید کرد: باید از همه توان و تجربه استفاده شود و با توکل به عنایات خداوندی، با هدف حفظ آبروی اسلام، نظام و رهبری، خدمت به مردم و آسایش آنان هرچه بیشتر صورت گیرد. زائران هم باید بدانند که خدمتگزاران آنان صرفاً برای خدا کار می‌کنند و در اینجا سود شخصی در کار نیست. مبدا آنان با غیبت از ثواب حج خویش بکاهند. وی سپس با اشاره به حدیثی از حضرت داود علیه السلام که از دست درخواستهای مردم با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۰۱ خسته شده و به عزلت پناه برده بود، افزود: خداوند به او فرمود: محبت من گذشت از بندگان من است، وقتی دیدی که او مرید من است، خادم او باش. (۱)

به گزارش روزنامه الشرق الأوسط، پرده جدید کعبه، که در کارخانه‌ای در منطقه ام‌الجود در مکه معظمه بافته شده، توسط شیخ عبدالعزیز بن عبدالله شیبی (از آل شیبیه) که سدان بیت عتیق در طول تاریخ در اختیار آنان بوده، دریافت شد. در این سوی، شیخ صالح‌الحصین طی مراسمی از شیبی تحویل گرفت که برای روز نهم روی کعبه قرار داده شود. بر اساس این گزارش، زیاده محیی‌الدین خوجه، رییس کارخانه بافت کعبه، این پرده از ۶۷۰ کیلوگرم ابریشم خالص و ۱۵۰ کیلوگرم طلا- و نقره بافته شده و جمعاً ۶۵۸ متر مربع است. هزینه آن ۱۷ میلیون ریال سعودی است که تقریباً ۴/۵ میلیون دلار می‌شود.

باران رحمت در ظهر روز جمعه

جلسات بعثه مقام معظم رهبری، امروز، صبح جمعه، با دعای ندبه آغاز شد. جمع زیادی از چندین کاروان در این مراسم روح‌بخش شرکت داشتند و مداحان پیش و پس از دعا به نوحه‌سرایی پرداختند. روز جمعه به تقویم قمری ایران روز آخر ماه و روز شهادت امام جواد علیه السلام است. از حوالی ظهر روز جمعه تا حدود ساعت ۲، باران بسیار تندی در مکه آغاز به باریدن کرد که اوج آن از ساعت ۱/۵ به بعد بود. در فاصله کوتاهی از شدت گرفتن باران، تمام سطح خیابانهای اطراف پر از آب شد و ماشینها در حالی که نیم متر در داخل آب حرکت می‌کردند، به رفت و آمد مشغول بودند. بقایای آبها تا ساعتها پس از خاتمه باران، همچنان در خیابانها وجود داشت و در رفت و آمدها اختلال ایجاد می‌کرد. به علاوه، مقدار زیادی گل و لای از روی کوهها شسته شده و حاشیه خیابانها را پر کرده بود. شب با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۰۲ هنگام همچنان مه در فضای مسجد الحرام وجود داشت و از ترکیب آنها با نور نورافکنها، فضای خاصی را ایجاد کرده بود. این باران، که به گفته هواشناسی، طی روزهای آینده هم قابل پیش بینی است، خطر سیل را در بر دارد و سعودها نیز مرتب در خبرها از وجود امکاناتی برای جلوگیری از سیل سخن می‌گویند. روشن است که خطر اصلی در مشعر و منا است که ممکن است مشکلات جدی برای زائران در پی داشته باشد. طی روزهای بعد از باران، مقامات سعودی از چند هزار کارگر برای تمیز کردن منا از آثار باران یاد شده استفاده کردند.

نماز جمعه مکه و مدینه

روز جمعه اول ذی حجه (به تقویم عربستان) نماز جمعه مکه، به امامت السدیس با حضور جمعیتی نزدیک به ۱/۵ میلیون نفر در مسجد الحرام و میدین اطراف آن، به سمت اجیاد و غزه در دو سوی آن برگزار شد. سدیس در خطبه‌های نماز، با اشاره به این نکته که مسلمانان گرفتار تفرقه و انشعاب شده‌اند، گفت: حج دعوت عملی به اتحاد و یکپارچگی است و می‌تواند در روزگار ما به کار ما بیاید. وی افزود: اکنون وقت آن رسیده است که از این فرصت وحدت‌آمیز برای ایجاد اتحاد استفاده کنیم، پس از آنکه گرفتار فتنه‌ها و هواپرستی‌ها شده‌ایم؛ چنانکه خداوند می‌فرماید: *إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ... «۱»* و نیز فرموده است: *وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَاتَفَرَّقُوا ... «۲»* شگفت آنکه، سدیس بلافاصله به دنبال ایجاد اختلاف رفته و با اظهار این سخن حق، که روح حج، روح توحید است، برخی از مسلمانان را به شرک‌گرایی متهم کرد که از آن جمله دعا برای اهل قبور، مسح سنگها و تبرک و دعای برای رفع بلا یا با تبرک است. به این ترتیب، مقصود وی از وحدت، همان وحدت میان وهابی‌ها و سلفی‌هاست نه کلیت امت اسلامی. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۰۳ سدیس در ادامه با اشاره به حرمت حرم، کسانی را که این حرمت را خدشه‌دار می‌کنند وعده به عذاب الهی داد و گفت: اسلام دعوت به رحمت و شفقت و محبت و تسامح می‌کند. وی همچنین از رفتار خشونت‌آمیز صهیونیستها هم انتقاد کرد. بر اساس خبر روزنامه عکاظ، نزدیک به نیم میلیون نفر نیز نماز جمعه را در مسجد نبوی اقامه کردند. امام جمعه مدینه، شیخ حسین آل‌الشیخ با اشاره به فضیلت این روزها که مسلمانان باید از آن بهره‌مندی بگیرند، به تفصیل در باره ثواب اعمال عبادی در این ایام با استناد به احادیث سخن گفت. پس از اقامه نماز جمعه در مدینه، سیل زائران در این شهر به سوی مکه

حرکت کردند.

ملاقات سرپرست حجاج ایرانی با زائران جانباز

عصر روز جمعه، سوم بهمن، نماینده ولی فقیه عازم دیدار و ملاقات با کاروان جانبازان شد. این کاروان با مدیریت قابل تقدیر آقای مجید درزی، شامل حدود ۲۰۰ زائر است که بیش از هفتاد نفر آنها ویلچری و ۲۳ نفر شیمیایی است. بیشتر نیز اشاره شد که روحانی این کاروان حجت‌الاسلام والمسلمین راشد یزدی است. در این دیدار ابتدا آقای راشد یزدی به نماینده ولی فقیه خوش آمد گفت و برای ایشان آرزوی توفیق برای خدمت به حجاج کرد که این خدمت سبب سربلندی و سعادت‌مندی می‌شود. سپس سرپرست حجاج ایرانی با تعزیت شهادت امام جواد علیه السلام به زندگی انبیا و سختی‌های آنها اشاره کرد و تأکید نمود که بالندگی انسان تنها در پرتو تحمّل مشکلات و مشقات پدید می‌آید. وی با توجه به آزارها و سختی‌ها و شهادت‌ها که در مسیر انبیا بوده، مقامات معنوی آنان را ناشی از همین امر دانست و به این حدیث تمسّک کرد که از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله پرسیدند: «مَنْ اشَدَّ النَّاسِ بَلَاءً؟» حضرت فرمود: «الَّذِينَ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ». «۱» وی افزود: اگر برای رسیدن به کمالات انسانی و معنوی، جز در پرتو تحمّل سختی‌ها در راه خدا، راه دیگری وجود داشت، خداوند آن را برای اولیای خود انتخاب با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۰۴ می‌کرد و دوستان خدا در چار انواع مشکلات نبودند. آقای ری شهری، با اشاره به جامعیت حج در سازندگی انسان، گفتند: در لسان ائمه اطهار علیه السلام، حج به عنوان احد الجهادین است. جهاد با دشمن یک طرف و جهاد برای تحقّق حج در طرف دیگر. این به خاطر همین مشقات و مشکلاتی است که در مسیر حج وجود داشته و هنوز هم با وجود امکانات فعلی، بسیاری از آن مشقات وجود دارد. در روایتی دیگر از امام صادق علیه السلام به سختی‌های حج اشاره شده و اینکه در این مسیر دشواری‌هایی وجود دارد: «فِي تَغْيِيرِ مَطْعَمٍ أَوْ مَشْرَبٍ أَوْ رِيحٍ...». «۱» نماینده ولی فقیه پس از آن گفتند: جانبازان بهترین و با آبروترین میهمانان خداوند در این سفر هستند و این به خاطر مشقّت‌هایی است که تحمّل می‌کنند. وی خطاب به این عزیزان گفت: خداوند برای شما ارزش زیادی قائل است. قدر خود را بدانید و از فضای معنوی مکه و مدینه نهایت بهره‌برداری را داشته باشید. سرپرست حجاج ایرانی، سپس افزود: محرّمات احرام را می‌توان در چند بند خلاصه کرد: خودآرایی ممنوع، تن آسایی ممنوع، خودبینی ممنوع، خودآزاری ممنوع، خود پوششی (سرپوشاندن یا روپوشاندن برای زنان) ممنوع، لذا ید ممنوع، آزار زبانی و سلاحی دیگران ممنوع. ایشان تأکید کرد که عاشق خدا عاشق سختی‌هاست. هر چه از لذّت جسمی کاسته شود به لذت‌های روحی افزوده می‌شود. این سختی‌ها هم برای همین است که لذا ید جسمی را کمتر کند چنانکه حضرت فرمود: «هیچ پیامبری مانند من آزار و اذیت ندید.» در پایان، ضمن دعا برای شفای مریضان اسلام، از زحمات مدیر کاروان و جناب آقای راشد یزدی برای زحماتی که می‌کشند تشکر کرد. پس از آن بعضی از جانبازان، انتقاداتی را نسبت به وضعیت مسکن و حمل و نقل مطرح کردند که جناب آقای زرهانی رییس سازمان حج و زیارت آنها را پاسخ داد و گفت: هر پیشنهادی که برای بهبود وضعیت داده شده و در حدّ مقدورات ما باشد، آن را انجام خواهیم داد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۰۵ گفتنی است، بیش از هزار جانباز در حج امسال حضور دارند که در کاروانها پراکنده هستند، اما افراد ویلچری تنها در همین کاروان می‌باشند. یکی از اعتراضات آنان این است که هفتاد ویلچری برای یکسال بسیار زیاد است. صحبت‌هایی در جریان است تا امکان ساختن مسکن مناسب جانبازان از سوی سعودی‌ها و اجاره چند ساله آن توسط ایران مورد بررسی قرار گیرد.

پول ایرانی در مبادلات اقتصادی در حرمین

بسیاری از زائران ایرانی خانه خدا در مکه و مدینه، برای خرید کالاهای سوغاتی خود از پول رایج کشورمان استفاده می‌کنند و

مغازه‌داران و فروشندگان کالا نیز پول ایرانی را مانند سایر ارزهای معتبر می‌پذیرند. گرچه سازمان حج و زیارت از طریق کاروانها، زائران را از خرید با پول ایرانی در عربستان منع کرده است، اما همه روزه در بازارهای مدینه و مکه شاهد خرید زائران با پول ایرانی هستیم. پیش از این، بانک ملی در مکه و مدینه شعبه داشت و ریال ایران را به ریال عربستان تبدیل می‌کرد، اما چند سالی است که با تعطیل شدن بانک ملی در این دو شهر، رسماً کار خرید و فروش با ریال ایرانی انجام می‌گیرد و به ظاهر، برای هر دو طرف، یعنی هم فروشنده و هم خریدار، این گونه خرید و فروش با صرفه است. اما در واقع امر، اینکه این قبیل معاملات ارزی برای اقتصاد کشور زیان آور است؛ آنچنان هم برای زائر مقرون به صرفه نخواهد بود. در حال حاضر، در برابر هر هزار تومان، مبلغ ۴/۲۰ الی ۴/۲۵ ریال سعودی می‌پردازند.

نشریه شماره سیزدهم و چهاردهم زائر

نشریه زائر که اکنون سالهاست در موسم حج منتشر می‌شود و سعودی‌ها هم انتشار آن را محدود به شرایطی پذیرفته‌اند، مهم‌ترین رسالتش انعکاس مهم‌ترین اخبار ایران، درج مقالاتی در باره اسرار و معارف حج و نیز اطلاع رسانی در باره برنامه‌های جاری با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۰۶ بعثه مقام معظم رهبری است. در شماره‌های اخیر، چندین مقاله با عنوان حج ابراهیمی - حج مهدوی، از مسعود پورآقایی به چاپ رسیده است. در شماره سیزدهم که در ۳ بهمن انتشار یافته، مقاله‌ای با عنوان نخستین نگاه به کعبه در این شماره چاپ شده که گذری است بر روایاتی که ثواب نگرستن به خانه خدا در آنها بیان شده است. مصاحبه‌ای با آقای علی اکبر صادقی رشاد در باره معارف حج درج شده با عنوان «حج، تمرین تحمل فرج است». بخش ادبیات زائر، چندین شعر زیبا از آقای جواد محدثی و دیگران است که خواندنی است. دهمین قسمت اخلاق سفر در این شماره درج شده و زائران را به گذشت و جوانمردی در ایام سفر، که طبعاً همراه با مشقات و زحمات است دعوت می‌کند. توصیه‌های بهداشتی، باید‌ها و نبایدهای حج و نیز اخبار کوتاهی از برنامه‌های جاری حج در ادامه آمده است. در شماره چهاردهم، مقاله‌ای با عنوان «بعضی از اسرار باطنیه حج» الهام گرفته از نوشته‌های ملا احمد نراقی درج شده است. گزارش مفصلی از وضعیت اسکان در مکه نیز که بیشتر گفتگو با مردم و مسؤولان مسکن در مکه است، در همین شماره آمده است. گزارشی هم در بالا رفتن سطح سلامت در کاروانها به همراه برخی از توصیه‌های بهداشتی و پزشکی در این شماره به چاپ رسیده است. «حج از نگاه امام علی علیه السلام» عنوان مقاله دیگری در همین شماره است. طبق معمول، خلاصه اخبار مهم ایران و جهان نیز در صفحات نخستین و پایانی زائر درج شده است.

افزایش سطح سلامت و بهداشت زائران

امسال ۹۴۰۰۰ زائر ایرانی به حج مشرف شده‌اند که از این تعداد حدود ۳۰۰۰۰ نفر کمتر از ۴۵ سال و بیشتر از ۳۰ سال سن دارند، ۲۳۴۶ نفر هم سنشان کمتر از ۳۰ سال است. این آمار نشان می‌دهد میانگین سنی زائران ایرانی رو به سمت کاهش و جوانی است. این روند طی چند سال گذشته روند رو به رشد داشته و تعداد حجاج جوان در میان زائران ایرانی افزایش یافته است. جوان شدن زائران ایرانی آثار مثبت بسیاری به همراه داشته است. یکی از ویژگی‌های شاخص این فرایند، کاهش میزان مرگ و میر زائران طی سالهای اخیر بوده با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۰۷ است. آمار نشان می‌دهد سال ۱۳۷۷، ۱۱۸ زائر، سال ۱۳۷۸، ۹۰ زائر، سال ۱۳۷۹، ۶۴ زائر، سال ۱۳۸۰، ۱۹ زائر، سال ۱۳۸۱، ۴۲ زائر از دنیا رفته‌اند. البته روند فوت زائران سال گذشته افزایش یافت که گویی چند عامل از جمله تصادفات رانندگی در آن تأثیر داشته است. امسال نیز تا پایان ماه ذی‌قعدة تنها یک زائر ایرانی در گذشته است که در مقایسه با سال گذشته، طی همین مدت، روند فوت کاهش داشته است؛ زیرا آمار نشان می‌دهد تعداد فوت شدگان در سال گذشته تا این تاریخ ۷ نفر بوده است. عوامل بسیاری در کاهش فوت زائران در این سالها مؤثر بوده که یکی از مهمترین این عوامل،

معاینات پزشکی پیش از اعزام زائران و مراقبتهای پزشکی در طی سفر است. دکتر ضیایی، مسؤول هیأت پزشکی حج درباره فعالیتهای انجام شده برای حفظ سلامت زائران و در نتیجه کاهش میزان مرگ و میر گفت: قبل از اعزام حجاج معاینات پزشکی برای جلوگیری از بروز مشکلات بعدی انجام می‌شود. وی افزود: حجاج به سه گروه سنی زیر ۵۰ سال، میان ۵۰ تا ۷۰ سال و بالای ۷۰ سال تقسیم می‌شوند، حجاج زیر ۵۰ سال فقط توسط پزشک کاروان معاینه می‌شوند، حجاج ۵۰ تا ۷۰ سال را علاوه بر پزشک کاروان، متخصصان قلب و روانپزشک معاینه می‌کنند، زائرانی که سنشان بالاتر از ۷۰ سال باشد نیز در هیأتی که نماینده هیأت پزشکی حج حضور دارند، بررسی و معاینه می‌شوند.

مراسم سخنرانی در بعثه جمهوری اسلامی ایران در مکه

پس از دعای کمیل روز جمعه، اول ماه ذی‌قعدة به تقویم سعودی، برنامه‌های سخنرانی در سالن اجتماعات بعثه، به صورت روزانه برگزار می‌شود. از آنجمله مراسم سخنرانی برای جمعی از کاروانهای آذری زبان بود که با حضور نماینده ولی فقیه برگزار شد. در این محفل حجت‌الاسلام والمسلمین صدیقی به ایراد سخن پرداخت. ایشان گفت: لحظه دیدن کعبه، یکی از مواقع استجاب دعاست و حاجی باید بداند که به عنوان میهمان خدا، دعایش مستجاب است. وی با اشاره به اینکه عدم یقین به رحمت و لطف خداوند، یکی از موانع استجاب دعاست، تأکید کرد که حاجی باید بدون با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۰۸ شک و تردید مطمئن باشد که خداوند خواسته‌اش را اجابت خواهد کرد و افزود: بدزبانی و رنجش دیگران نیز از موانع استجاب دعا شمرده شده است. حجت‌الاسلام صدیقی گفت: کعبه هم خانه خداست و هم خانه مردم است و به همین دلیل هر مسافری می‌تواند نمازش را در مسجد الحرام کامل بخواند. وی با اشاره به اینکه حضرت ابراهیم معلّم و بنیانگذار حج بوده، از حجاج کشورمان خواست تا به او اتکا کنند و علاوه بر خود، برای فرزندان کشور اسلامی هم دعا نمایند.

تعداد زائران ایرانی مکه و مدینه

تعداد زائران ایرانی مشرف شده به حرمین، تا روز جمعه، ۴ بهمن، از مرز ۷۵ هزار نفر گذشت. تا ظهر دیروز، ۵۸ هزار و ۶۶۶ زائر ایرانی خانه خدا وارد مکه مکرمه شده‌اند که از این تعداد ۳۰ هزار و ۴۴۲ نفر مستقیم از جده به مکه رفته و ۲۸ هزار و ۲۲۴ زائر مدینه اولی نیز پس از مُحرم شدن در میقات شجره، به بیت‌الله الحرام رفته‌اند. بنابر اعلام ستاد سازمان حج و زیارت مستقر در مکه، تا ساعت ۲۴ دیشب نیز ۲۲۰۰ زائر ایرانی دیگر با ۷ پرواز هواپیمایی هما از فرودگاههای اصفهان، ساری، مشهد، بوشهر، بندرعباس و تهران وارد جده شده‌اند. در حال حاضر، حدود ۱۶۵۰۰ و پانصد زائر ایرانی مدینه اول در مدینه منوره به سر می‌برند که ظرف روزهای آینده عازم مکه مکرمه خواهند شد.

گزارش دیدار رییس سازمان حج و زیارت از مؤسسه مطوفین حجاج ایرانی

سید احمد زرهانی، رییس سازمان حج و زیارت، به اتفاق آقای مصطفی قهرودی، مدیر دفتر نمایندگان سازمان حج و زیارت در عربستان و سایر مسؤولان بخش مشاعر در ستاد مکه مکرمه، ضمن دیدار از گردش کار جاری مؤسسه مطوفین حجاج ایرانی در محل ساختمان جدید مؤسسه با مهندس عبدالرحمان ازهر رییس مؤسسه مذکور و سایر اعضای هیأت مدیره مؤسسه دیدار و گفتگو کردند. در این ملاقات، طرفین بر ضرورت استمرار و تقویت همکاری‌ها میان آن مؤسسه و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۰۹ سازمان حج و زیارت تأکید کرده و بهبود و تکامل آن را به نفع حجاج دانستند. همچنین مقرر شد بررسیهای کارشناسی و تبادل تجربیات میان دو مجموعه ایرانی و سعودی خدمتگزار حجاج، در طول سال با هدف ارتقای سطح خدمات و تأمین رفاه هر چه بیشتر

زائران حرمین شریفین، تداوم داشته باشد. زرهانی اظهار امیدواری کرد که اینگونه نشستها و دیدارها بتواند مایه خیر و برکت بیشتر باشد. وی در عین حال افزود: روابط بسیار نزدیک دو کشور دوست و برادر، باعث می‌شود تا توقع طرفین نسبت به یکدیگر بیشتر گردد. ایشان خطاب به این مؤسسه مطوفین ادامه داد: ارزشیابی شما از نحوه خدمتگزاری در حوزه‌های مختلف، بایستی به بالا بردن معلومات و اتخاذ تصمیمات جدید بر مبنای نتایج ارزشیابی منتهی گردد و به رشد مجموعه بیانجامد و چون استفاده کننده نهایی آن زائران هستند، باید این ارزشیابی به گونه‌ای طراح و تنظیم گردد که امکان آگاهی از نظریات زائران به‌طور مستقیم فراهم شود و با توجه به اینکه هدف ما و شما اجرای مقررات و تأمین رفاه است، بازتاب عملکردمان بایستی از طریق زائر، که دریافت کننده این خدمات می‌باشد، به ما برگردد. آقای زرهانی همچنین خواستار مطالعه در باره راههای توسعه همکاری و ایجاد فرصتهایی جدید در این راستا گردید. در زمینه خدمات‌رسانی در مشاعر مقدسه نیز آقای زرهانی به نکاتی نظیر اختصاص محل‌های بهداشتی برای حلق و خالی کردن مسیر رمی جمرات از خودروهای پارک شده، برای تسهیل در رفت و آمد حجاج اشاره کرد و گفت: می‌دانیم تصمیم‌گیری در همه مسائل مربوطه، در اختیار شما نیست، اما حمایت و مساعدت شما در این موارد بسیار مؤثر و سازنده است. مهندس ازهر باخوشامدگویی به هیأت ایرانی گفت: اندیشه ماوشمایکی است و برای تحقق آرمانهای مشترک باید کوشید و اینکه مستقیماً از نظریات زائران آگاه شویم بسیار اصولی و متین است. وی افزود: در ضمن پیشنهاد می‌شود مدیران کاروانهای ایرانی در گروههای حدود ۵۰ نفری در کارگاههای آموزشی که توسط مؤسسه برگزار می‌شود و به درک متقابل از امکانات و انتظارات یکدیگر کمک می‌کند، شرکت نمایند. به‌رحال باید بعدازحج، به بررسی ملاحظات و نقد صادقانه عملکرد خودمان پردازیم.

گزارش دیدار رییس سازمان حج و زیارت از عرفات و منا

جناب آقای زرهانی، رییس سازمان حج و زیارت، به اتفاق مسؤولان ستاد مکه در امور مشاعر مقدس، به همراه رییس هیأت مدیره مؤسسه مطوفین مکه مکرمه، جناب آقای مهندس ازهر و همراهانشان، از منطقه عرفات و منا دیدن کردند و از نزدیک با آخرین اقدامات و فعالیت‌های مؤسسه در ارتباط با آماده‌سازی محوطه‌ها و برپایی چادرها و تأسیسات و تجهیزات لازم در این سرزمین مقدس جهت ارائه خدمات بهتر به زائران آشنا شدند. مسؤولان مؤسسه مذکور و مکاتب نه گانه مستقر در عرفات و منا توضیحات و اطلاعات لازم را در اختیار هیأت ایرانی قرار دادند و به سؤالات آنان پاسخ گفتند. رییس مؤسسه مطوفین اطمینان داد که با تدابیر و تمهیدات و برنامه‌ریزیهای انجام شده، همه چیز برای پذیرایی و حرکت دادن زائران در ایام تشریق مهیا گردیده است و به اذن خداوند، در این زمینه مشکلی نخواهیم داشت. گفتنی است، با حفر کانالهای انحرافی، در صورت نزول باران و احیاناً وقوع سیلاب، از آب گرفتگی چادرها جلوگیری خواهد شد. در این دیدار رییس مؤسسه توضیح داد که در طول سال، ملاحظات و دیدگاه‌های اجرایی در حوزه‌های مختلف به دوایر ذی ربط؛ مانند: مرور، دفاع مدنی و ... منتقل شده و به صورت تخصصی بررسی و تصمیم‌گیری می‌شود. پیش‌بینی‌های لازم در مورد برخورد با مسائل گوناگون صورت می‌گیرد. ایشان از مسؤولان ستاد حج ایران خواست مدیران کاروانها را در ابعاد مختلف، جهت همکاری بیشتر با مؤسسه، که نهایتاً به رفاه و تسهیلات بیشتر حجاج می‌انجامد، دعوت کنند و آنان را توجیه نمایند. از جمله اینکه اتوبوسها حق توقف در کنار چادرهای منا را نخواهند داشت و به توقفگاه (پارکینگ) خاصی منتقل می‌شوند. جناب آقای زرهانی ضمن قبول و استقبال از این تمهیدات، از مسؤولان خواست که در این صورت ترتیبی دهند تا اتوبوس‌ها برای بازگرداندن زوار از منا به سمت مکه، در روز دوازدهم ذی حجه، به موقع آمادگی داشته باشند. به‌رحال مهندس ازهر اعلام کرد امروز که دوم ذی حجه است، در صد قابل توجهی از تجهیزات مربوط به ایام تشریق آماده شده است. در ضمن بسیاری از وسائل در سال جاری تعویض گردیده با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۱۱ است. وی گفت: امتیاز سال جاری نسبت به گذشته‌ها این است که زمین‌های مشاعر زودتر از هر سال به ما تحویل شد و ما توانستیم با فرصت کافی به

اجرای برنامه‌ها پیردازیم. جناب آقای زرهانی بار دیگر از رییس مؤسسه و همکارانشان خواست محلّ بهداشتی خاصی برای عمل حلق اختصاص دهند. همین‌طور مهندس ازهر یادآور شد وزارت حج بابت خسارات وارده به چادره‌های منا که نوعاً توسط مدیران و عوامل کاروانهای شما صورت می‌گیرد از ما غرامت سنگینی خواهد گرفت. لذا تقاضا می‌شود به مدیران کاروانها تذکرات لازم داده شود. جناب آقای زرهانی در این مورد اظهار داشت قطعاً مدیران و نیروهای خدماتی کاروانها قصد آسیب رساندن به امکانات شما را ندارند اما باید برای اطلاع‌رسانی داخل محوطه مکاتب و دادن نشانی و مشخصات کاروان خود برای راهنمایی حاجیان فکر اساسی‌تری کرد تا منجر به خسارت نشود. به هر حال، اندیشه هر دو تشکیلات، صرفاً برنامه‌ریزی در اقدام جهت تأمین رفاه هرچه بیشتر حجاج در حد مقدمات و ارائه خدمات شایسته به آنان است. پس باید به یکدیگر کمک کنیم و به راهکارهای عملی در این راستا بیندیشیم. در خاتمه جناب آقای زرهانی از مساعی و مجاهدتهای مدیریت و اعضای مؤسسه سپاسگزاری کرد.

شریحی در باره گروه‌بندی قیمتی کاروانها

در حج سال جاری، برای اسکان زائران ایرانی تعداد ۲۱۵ ساختمان در مکه مکرمه اجاره شده و میان ۵۲۲ کاروان، با ظرفیتهای ۱۰۰ تا ۲۰۰ نفره تقسیم گردیده است. باتوجه به اینکه اجاره‌بهای هریک از ساختمانهای مذکور برای موسم حج با ساختمان دیگر تفاوت دارد، بنابراین، از یک طرف نمی‌توان همه کاروانها و ساختمانها را با نرخ واحد و مبلغ یکسان محاسبه کرد و از سوی دیگر اگر بخواهیم دقیقاً وجه اجاره را برای یکایک کاروانها به‌طور جداگانه محاسبه و از زائران دریافت کنیم. فقط در مکه با صدها نرخ بابت اسکان حجاج ایرانی مواجه خواهیم بود. راه‌حل میانه این است که براساس عوامل متعدد دخیل در امر مسکن؛ مانند کیفیت منزل، فاصله آن تا حرم، امکانات جانبی و نرخ اجاره و امثال آن، نسبت به دسته‌بندی منازل اجاره شده و بالأخره قیمت‌گذاری و در واقع تعیین با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۱۲ گروه قیمتی در مورد مسکن اقدام نماییم. بر این مبنا در مکه مکرمه با در نظر گرفتن وضعیت ساختمانهای متعدّد، روی هم‌رفته سه گروه قیمتی تنظیم شده است. طبیعی است با تشکیل گروههای قیمتی مسکن، گامی به سوی ایجاد عدالت نسبی برداشته شده، هرچند مبلغ اجاره ساختمان از زائر دریافت نشده باشد. نکته بعدی این است که گروه‌بندی منازل مدینه، در واقع نسبت به مقدمات و امکانات و شرایط اسکان در مدینه منوره، معنا و مفهوم پیدا می‌کند، همانطور که گروههای قیمتی مکه نیز با توجه به موقعیت شهر مکه قابل تنظیم است. توضیح اینکه: در مدینه با ساخت‌وسازهای موجود و گسترش شهر، تأمین مسکن مناسب تاحدی امکان‌پذیر است، لیکن در مکه عوامل مختلف؛ نظیر کوهستانی بودن شهر، حضور جمعیت میلیونی زائران به‌طور هم‌زمان برای انجام مناسک حج و همچنین نوع گسترش طولی شهر نسبت به مرکزیت حرم که ساختمانهای جدید را از بیت‌الله‌الحرام دور ساخته است، در کنار شرایط نامناسب فیزیکی و بهداشتی بسیاری از ساختمانهای اطراف حرم و بالأخره سرانه فضای اختصاص یافته به هر حاجی در مکه نسبت به مدینه، مجموعاً باعث می‌شود که توقع ما از منازل مکه در سطح مدینه نباشد، لذا بایستی انتظار خود را با وضع موجود و امکانات و مقدمات تطبیق دهیم. مقایسه منازل مکه مکرمه - که باید در آن واحد میلیونها حاجی در محدوده آن به سر ببرند - با منازل مدینه که دارای امکانات مناسبی هستند، قیاس مع‌الفارق است و در واقع باید ساختمانهای مدینه را با یکدیگر بسنجیم و ساختمانهای مکه را نیز جداگانه با همدیگر مقایسه کنیم، نه اینکه مسکن مکه را با مدینه به مقایسه بگذاریم. در پایان، شایان ذکر است که مقایسه وضعیت اسکان در عمره با حج تمتع نیز اشتباه است. نظام عمره شرایط و بازار خاص خود را دارد و نمی‌توان آن را با موضوع حج مخلوط کرد. مطلب اخیر، خود موضوع بحث دیگری است که در این مجمل نمی‌گنجد و شاید در جای دیگری مطرح کنیم.

از مهمترین مسائل مربوط به حج، وضعیت اسکان زائران است. بی‌گمان تهیه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۱۳ مسکن برای بیش از ۹۴ هزار زائر ایرانی دشواری‌های خاص خود را دارد. به‌ویژه با توجه به تراکم بیش از حد حجاج که از سراسر جهان برای انجام مناسک حج به مکه مکرمه وارد می‌شوند، اسکان زائران در این شهر به مراتب سخت‌تر از مدینه منوره است. در حج سال جاری، برای اسکان زائران ایرانی تعداد ۲۱۵ ساختمان در مکه مکرمه اجاره گردیده و میان ۵۲۲ کاروان با ظرفیتهای ۱۰۰ تا ۲۰۰ نفر تقسیم شده است. اما همه این ساختمانها مشابه یکدیگر نبوده و از نظر کیفیت، تفاوت‌های زیادی با هم دارند. «عبدالحسین قنبری»، زائر ماهشهری، گرچه وضعیت محل اسکان خود در مکه را نسبتاً مناسب توصیف می‌کند اما معتقد است مسکن آنها در این شهر اصلاً قابل مقایسه با مدینه نیست. یک زائر قائمشهری نیز که در ساختمان ابراج الصفاي مکه سکونت دارد، وضعیت مسکن خود را تأسف بار خواند و از این وضعیت به شدت ناراضی است. به گفته وی اصلاً برایش قابل باور نبوده که در مکه در «چنین هتل‌هایی» ساکن شوند. آقای «قهرودی» مسؤول ستاد مکه سازمان حج و زیارت، انتقاد این زائران را درک می‌کند و می‌گوید: «زائران ما در مدینه در ساختمانها و هتل‌های بسیار خوبی ساکن هستند و وضعیت آرام و دلنشینی دارند، از این رو انتظار ندارند در مکه با چنین وضعیتی مواجه شوند. حتی برخی زائران ما در مکه هنگام ورود به محل‌های اسکان خود، شوکه می‌شوند؛ چراکه اصلاً قابل مقایسه با مدینه نیست.» وی مقایسه محل اسکان زائران در مکه با مدینه را اشتباه دانسته و می‌گوید: «در مدینه با توجه به ساخت‌وسازهای موجود و گستردگی شهر، تأمین مسکن نسبتاً مناسب برای زائران امکان‌پذیر است در حالی که تهیه مسکن در مکه به دلایل مختلفی نظیر کوهستانی بودن شهر، حضور جمعیت میلیونی زائران به‌طور همزمان برای انجام مناسک حج و همچنین نوع گسترش طولی شهر نسبت به مرکزیت حرم که ساختمانهای جدید را از بیت‌الله الحرام دور ساخته باعث می‌شود که توقع ما از منازل مکه در سطح مدینه نباشد.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۱۴ یک زائر تهرانی نیز از دوری مسافت منازل تا مسجدالحرام ناراضی است. وی که در منطقه عزیزیه ساکن است وضعیت محل سکونت خود را مناسب می‌داند اما می‌گوید: «ای کاش مسؤولان، ساختمانهایی نزدیک حرم برایمان می‌گرفتند تا بیشتر می‌توانستیم به مسجدالحرام برویم و از این فرصت معنوی استفاده بیشتری کنیم.» اما آقای قهرودی تهیه مسکن در اطراف حرم را برای زائران ایرانی غیرممکن می‌داند. او می‌گوید: «برخی کشورها حجاج خود را در ساختمانهای اطراف حرم ساکن کرده‌اند و بعثه آن کشورها هزینه‌ای هم برای رفت و آمد زائرانش پرداخت نمی‌کند، اما مطلبی که هست اینکه هیچ‌یک از حاجیان ما حاضر نیستند برای یک ساعت هم در آن هتل‌ها ساکن شوند و زندگی کنند. این ساختمانها از نظافت و بهداشت و خدمات رفاهی، به‌طور کامل بی‌بهره‌اند ... حجاج برخی کشورها می‌گویند: ما می‌خواهیم نزدیک حرم باشیم، اما مسائل دیگر برای آنها اهمیت ندارد. می‌گویند هرچه شد شد، مهم نیست کجا بخوابیم، چه بخوریم، تمیز باشد یا نباشد. شلوغ باشد یا خلوت. مهم این است که نزدیک حرم باشیم تا بتوانیم هر پنج وقت نماز، در نماز جماعت حرم شرکت کنیم، ولی ما ترجیح داده‌ایم خانه‌های دورتر از حرم، اما تمیزتر و مناسب‌تر برای حجاج ایرانی تهیه کنیم. البته در کنار حرم تعداد انگشت‌شماری از هتل‌های مناسب و تمیز به چشم می‌خورد؛ هتل‌هایی که در ایام عمره، حجاج ایرانی نیز در آنها ساکن می‌شوند. حال چرا مسؤولان ایرانی این هتل‌ها را برای حجاج خود اجاره نمی‌کنند؟ در پاسخ باید بگویم: اولاً تعداد این هتل‌ها محدود است و نمی‌توان همه حجاج ایرانی را در آنها اسکان داد و دوم آنکه هتل‌های کنار حرم، که در زمان عمره گرفته می‌شود، برای ایام حج کرایه کلانی دریافت می‌کنند. مطمئناً برای اغلب حجاج ایرانی ممکن نیست که چهار هزار ریال کرایه هتل برای سکونت در مکه بپردازند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۱۵ شاید یک حاجی حاضر باشد چند میلیون بپردازد اما برای بیشتر حاجیان غیرممکن است. ضمن آنکه براساس دستور مقامات عربستان، امکان طبخ غذا در هتل‌های اطراف حرم وجود ندارد.» مسؤول ستاد مکه می‌افزاید: «در قیاس با حجاج دیگر کشورها، خانه‌های بهتری در اختیار ایران است و به‌طور نسبی حجاج ایرانی در بهترین خانه‌ها در مکه و مدینه ساکن شده‌اند.» قهرودی برخی نارسایی‌ها در این زمینه را می‌پذیرد اما تأکید می‌کند که چاره‌ای

نداریم: «ما نمی‌توانیم به تمام آن چیزهایی که می‌خواهیم دست یابیم.» قهرودی می‌گوید: «چنین نیست که در مکه خانه‌های خوب فراوانی وجود داشته باشد و ما نگرفته باشیم. ما در سه سال گذشته زودتر از هر کشور دیگری؛ یعنی از اوایل ربیع‌الثانی شروع به اجاره کرده‌ایم و پنج ماه طول کشیده تا خانه‌های خوبی را در اختیار بگیریم. در اینجا معروف شده که ایرانی‌ها زودتر از همه هتل اجاره می‌کنند. اما باید پذیرفت که بازار رقابت است و لزوماً دست یافتن به آنچه ما می‌خواهیم ممکن نیست.»

گروه‌بندی منازل

اکنون این سؤال مطرح می‌شود که باتوجه به تفاوت ساختمانهای در اختیار ایران، این منازل براساس چه معیارهایی به حجاج اختصاص می‌یابد؟ قهرودی در پاسخ این پرسش می‌گوید: «منازل موجود در مکه و مدینه براساس هزینه‌های پرداخت شده توسط حجاج توزیع شده است. در مدینه شش گروه قیمتی وجود دارد. چهار گروه آن براساس قیمت اجاره، دوری از حرم، هتل و غیره هتل بودن آن تقسیم شده و دو گروه آن هم خانوادگی است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۱۶ تمامی هتل‌های منطقه مرکزی مدینه، به دو گروه «اول» و «دوم» و خانه‌های خارج از منطقه مرکزی هم به ۲ گروه قیمتی تقسیم شده است. برخی از هتل‌ها نیز به صورت نظام خانوادگی و یا به عبارتی نظام عمره استفاده می‌شود؛ یعنی اتاقهای دو تخته. گرانترین گروه قیمتی در مدینه، هتل‌هایی است که در منطقه مرکزی شهر به صورت خانوادگی به زائران اختصاص می‌یابد.» آقای قهرودی، منازل مکه را به سه گروه تقسیم می‌کند و می‌کند: «در مکه هیچ هتلی در اختیار ایران نیست، بلکه همه حجاج در ساختمانهایی ساکن شده‌اند که به ساختمانهای حجاجی معروف‌اند؛ یعنی فقط در موسم حج از آنها استفاده می‌شود. برخی از این ساختمانها متعلق به شهروندان ساکن مکه است که در یک ماه موسم حج برای کسب درآمد، ساختمانها را اجاره داده و خود در جاهای دیگری ساکن می‌شوند.» قهرودی تأکید می‌کند: «در مکه نباید از عنوان «هتل» استفاده کرد؛ چراکه استفاده از این عنوان توقعاتی را نزد حجاج ایجاد می‌کند، متأسفانه اشتباهی که ناخواسته اتفاق افتاده، این است که بعضی از مدیران کاروانها در ایران فرمهایی را چاپ کرده و در آن اعلام کرده‌اند که؛ مثلاً ما، در مدینه از هتل درجه یک و در مکه هتل درجه دو استفاده می‌کنیم. طبیعی است حجاج در مکه به دنبال هتل هستند در حالی که در اینجا اصلاً هتل اجاره نشده است.» مسؤول ستاد مکه می‌افزاید: «اشتباه دیگری که صورت گرفته، به جای «گروه قیمتی»، «درجه» گفته شده است. درجه بار معنایی و استاندارد دارد. هنگامی که می‌گوییم هتل درجه یک؛ یعنی هتل پنج ستاره که همه خدمات آن در سطح پنج ستاره است. درجه دو؛ یعنی چهار ستاره با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۱۷ و ... اما ما اینجا نه هتل داریم و نه درجه، بلکه از گروه ۱، ۲ و ۳ برای تقسیم بندی استفاده کرده‌ایم. ساختمانهایی که ما اجاره کرده‌ایم، می‌تواند درجه پنج هم باشد. برخی ساختمانهایی که ما به عنوان گروه یک لحاظ کرده‌ایم از نظر استاندارد بین‌المللی، درجه سه و چهار و چه بسا بیشتر است.» قهرودی بیش از ۳۰ معیار را در گروه‌بندی ساختمانها مؤثر می‌داند؛ عواملی مانند نوساز بودن ساختمان، اجاره‌بهای آن، ظرفیت اتاقها، ظرفیت آسان‌بر (آسانسور)، وضعیت منطقه، وضعیت خدمات داخل ساختمان، تعداد دستشویی و حمام، سهولت دسترسی به حرم و ... آقای «حبيب منبع‌جو» مسؤول مسکن ستاد مکه می‌گوید: «ساختمانهای اجاره شده در مکه، به دو قسمت شرق و غرب تقسیم شده‌اند؛ ساختمانهای معابده و عزیزیه، که در شرق مکه واقع شده‌اند، اغلب در گروههای یک و دو قرار دارند و ساختمانهای غربی که در قصرالضیافه، نوزده و حجون قرار دارند، بیشتر جزو گروههای دو و سه هستند.» وی نزدیکترین ساختمان ایرانیان به حرم را در فاصله دو کیلومتری مسجدالحرام در خیابان معابده و دورترین ساختمان را در فاصله ۹ کیلومتری در عزیزیه معرفی می‌کند و می‌گوید: «گروه اول ۱۵۰۰ ریال سعودی، گروه دوم ۱۱۵۰ ریال و گروه سوم ۹۵۰ ریال سعودی برای اسکان خود پرداخت کرده‌اند.» منبع‌جو می‌افزاید: «باتوجه به اینکه اجاره‌بهای هریک از ساختمانهای پیشگفته، برای موسم حج، متفاوت است، از یک طرف نمی‌توان همه کاروانها و ساختمانها را با نرخ واحد و مبلغ یکسان محاسبه کرد و از سوی دیگر، اگر بخواهیم وجه اجاره

را برای یکایک کاروانها به‌طور جداگانه و دقیق محاسبه و از زائران دریافت نماییم، فقط در مکه با صدها نرخ بابت اسکان حجاج ایرانی مواجه خواهیم شد. راه‌حل میانه این است که براساس عوامل متعدّد دخیل در امر مسکن؛ مانند کیفیت منزل، فاصله آن تا حرم، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۱۸ امکانات جانبی و نرخ اجاره و امثال آن، نسبت به دسته‌بندی منازل اجاره شده و بالأخره قیمت‌گذاری و در واقع تعیین گروه قیمتی در مورد مسکن، اقدام نماییم. طبیعی است با تشکیل گروه‌های قیمتی مسکن، گامی به سوی ایجاد عدالت نسبی برداشته شده، هرچند مبلغ اجاره ساختمان به‌طور دقیق از زائر دریافت نشده باشد.» به گفته منبع جو: «سرانه متوسط فضا برای هر حاجی ایرانی در مکه، چهار مترمربع است که در مقایسه با استانداردهای وزارت حج سعودی، که سه مترمربع در نظر گرفته شده، تراکم کمتری دارد.» وی می‌گوید: «باتوجه به تعداد زیاد حجاج در مکه و کمبود ساختمان، وزارت حج سعودی، استانداردهایی را برای هر ساختمان مشخص و در ورودی آن نصب کرده‌است. اما تعداد حجاج ایرانی اسکان یافته در این ساختمانها اغلب ۳۰ تا ۴۰ درصد کمتر از تعداد مشخص شده توسط دولت عربستان است که این مسأله حتی اعتراض وزارت حج سعودی را برانگیخته است که چرا ایران جای زیادتری نسبت به دیگر کشورها اشغال می‌کند!

کمبود آسان‌بر (آسانسور) و سرویس بهداشتی

برخی حجاج ایرانی، از وضعیت آسان‌برها (آسانسورها) و نیز سرویس‌های بهداشتی منازل خود راضی نیستند. آنها معتقدند وجود یک سرویس بهداشتی جوابگوی ۲۰ نفر زائر نیست. منبع جو در این باره می‌گوید: «مشکل آسانسور در مکه مربوط به بافت ساختمانها است و این مشکل در اغلب ساختمانهای مکه وجود دارد.» وی می‌افزاید: «براساس استانداردهای عربستان در ایام حج، هر ۲۵ نفر می‌توانند از سرویس با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۱۹ بهداشتی مشترک استفاده کنند، در حالی که در حال حاضر در شقه‌های ساختمانهای ایرانی به‌طور متوسط ۱۶، ۱۷ نفر و حداکثر ۲۰ نفر از سرویس بهداشتی مشترک استفاده می‌کنند.»

برگزاری دعای کمیل دوم در مدینه منوره

دومین دعای کمیل مدینه، با حضور بیش از ۱۰۰۰۰ زائر ایرانی و نیز تعدادی از زائران عرب زبان برگزار شد. این مراسم که ساعت ده شب در کنار حرم نبوی و دیوار بقیع آغاز شد، زائران ایرانی از زن و مرد یکپارچه شرکت کردند. قسمت انتهایی جمعیت شرکت کننده در دعای کمیل مدینه، که در حدّ فاصل دیوار بقیع و ضلع غربی حرم نبوی نشسته بودند، به ابتدای شارع الملک عبدالعزیز می‌رسید و قسمت ورودی آن، بازار خیابان جنوبی حرم نبوی را در می‌نوردید و بخشی از خیابان ابو ایوب انصاری را نیز در بر می‌گرفت و مساحتی بالغ بر هشت هزار متر مربع را تشکیل می‌داد. این مراسم روحانی و پرشور، یک ویژگی ممتاز نسبت به دعای کمیل اول مدینه داشت و آن اینکه در شام شهادت امام نهم شیعیان بر پا شد. دعای کمیل مدینه در کمال نظم، در ساعت ۱۱ شب پایان یافت. به علاوه، شعرهایی که در مدّاحی‌ها خوانده شد، از جمله شعرهای منتخب از شب شعر بود.

کلیه زائران شیعه افغانی در مکه

امسال شمار زیادی زائر شیعه افغانی به حج مشرف شده‌اند که مهمترین دشواری آنها نداشتن روحانی و نیز در دسترس نبودن کتاب و بی‌توجهی به مسائل فرهنگی و دینی آنها است. روزانه دهها بلکه صدها تن از این زائران، به بعثه مقام معظم رهبری آمده و درخواست کتاب مناسک و ادعیه دارند. برای نمونه، کاروان ۸۵ نفره شیعه، از استان اروزگان، بدون روحانی عازم حج شده‌اند. این گروه در روز شنبه، به بعثه رهبری آمده، خواستار کتاب مناسک و دعا بودند. محدودیت موجود در بخش کتابخانه بعثه، سبب شد تا تعداد اندکی کتاب به آنها داده با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۲۰ شود. یکی از آنان به نام سید غلام هاشمی گفت: «اگر

ادعای رهبری شیعه را دارید، چرا برای ما به لحاظ فرهنگی فکری، نمی‌کنید و چرا باید ما برای بردن کتاب محدودیت داشته باشیم؟ این گروه که سهم امام خود را به بخش وجوهات تحویل داده‌اند، گلایه داشتند که نوعاً مقلد امام هستند، اما حتی یک مناسک به آنها داده نمی‌شود. ایشان ابراز کردند: در افغانستان کتابهای مربوط به حج معمولاً به زبان پشتو و سنی است که توسط سنی‌ها میان ما توزیع می‌شود! وی افزود: «در شهر کجران که مرکز استان ارزگان است، هیچ نوع کتابفروشی شیعی وجود ندارد!»

حجت‌الاسلام والمسلمین سید محمد حسینی که از وکلای این منطقه برای تصویب قانون اساسی در کابل بود، روحانی سرشناس این ناحیه است. همین‌طور سید محمد زکی از روحانیون دیگر ساکن آن منطقه می‌باشد. کاروان دیگری از کابل با داشتن جمعیتی حدود ۳۰۰ نفر مشتمل بر ۱۳۰ زائر شیعه بود که جمعی از آنان روز جمعه، ۳ بهمن برای گرفتن کتاب به بعثه مراجعه کردند. این افراد برای پرسشهای فقهی خود به بخش استفتا مراجعه می‌کنند.

کاروان وقوف اضطراری ویژه بیماران

گروهی از زائران که بیماری سختی دارند و از فیلتر کنترل گذشته و به حج مشرف شده‌اند، یا در اینجا یک وضعیت استثنایی پیدا کرده‌اند، برای انجام اعمالشان از عصر روز هشتم به بعد در یک کاروان ویژه، که اختصاصی آنهاست، قرار می‌گیرند. در گذشته این افراد در کاروانها پراکنده بودند و در دسرهای زیادی را برای مجموعه کاروان پدید می‌آوردند. دکتر ضیایی درباره این کاروان می‌گوید: «گروهی از پزشکان و پیراپزشکان و یک روحانی از انجام اعمال حج تمتع صرفنظر می‌کنند (و فقط عمره مفرده انجام می‌دهند) تا در این کاروان حضور یابند. این گروه، بیمارانی را که از نظر جسمی دچار شرایط ویژه‌ای هستند، مثلاً بیماری قلبی و تنفسی دارند و یا به تشخیص متخصصان، امکان عوارض برای آنها وجود داشته با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۲۱ باشد، از کاروان خود جدا می‌کند و با مراقبت تیم پزشکی، توسط آمبولانس و اتوبوس‌های ویژه به عرفات، مشعر و منا می‌برد و بعد، اگر نیاز باشد، به بیمارستان بازمی‌گرداند.» وی افزود: «تعداد زائرانی که می‌توانند تحت پوشش این کاروان قرار گیرند، ۲۰۰ نفر است.»

رییس هیأت پزشکی حج، با تأکید بر اینکه تلاش گروه پزشکی این است که کسی از حج محروم نشود، افزود: «هر سال تقریباً ۵۰۰ نفر در معاینات پیش از حج پذیرفته نمی‌شوند و برای آنها اجازه سفر صادر نمی‌شود.»

مراقبت‌های پزشکی از آغاز تا پایان

مراقبت از سلامت حجاج ایرانی و معاینات اولیه، توسط پزشکان زحمتکش کاروانها پیش از اعزام آغاز می‌شود. این گروه از پزشکان، با تمام شرایط جسمانی زائران آشنا می‌شوند و در طول سفر همواره با آنان هستند تا هر جا نیاز باشد کار درمان را آغاز کنند. این رویه، آرامش روح را برای زائر به دنبال دارد. دکتر محمدرضا رفعتی، متخصص داخلی، که در بیمارستان مکه مشغول به خدمت است، می‌گوید: «پزشکان کاروان، خط اول درمان را تشکیل می‌دهند و بار سنگینی را از دوش کادر بیمارستان برمی‌دارند که باید از آنان تشکر کرد. آنها از ماهها قبل از ورود به مکه، درگیر فعالیتهای پزشکی هستند.» دکتر ضیایی رییس هیأت پزشکی ادامه فرایند پزشکی را اینگونه تشریح می‌کند: «از آغاز ورود زائر تا هنگام خروج او، هیأت پزشکی فعال است، تأسیس بیمارستانهای مناسب با تجهیزات پزشکی قابل قبول در مدینه و مکه بخشی از این تلاش است. در روزهای تشریق، در منا و عرفات هم بیمارستانهای صحرائی دایر است و اگر بیمار به امکانات بیشتری نیاز داشته باشد، توسط آمبولانس به بیمارستان مکه منتقل می‌شود.»

با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۲۲ وی افزود: «هیأت پزشکی ۳۱۰ عضو دارد که نیمی از این افراد محرم نمی‌شوند و فقط عمره مفرده به جا می‌آورند تا بتوانند تمام وقت در خدمت زائران باشند.»

دیدار اعضای هیأت پزشکی با سرپرست حجاج ایرانی

صبح روز شنبه، ۴ بهمن، رییس هیأت پزشکی به همراه دکتر مرعشی رییس بیمارستان مکه و تعدادی دیگر از کادرهای هیأت پزشکی، در محل بعثه رهبری، بانمانده ولی فقیه دیدار کردند. در این جلسه ابتدا دکتر ضیایی از اینکه این فرصت در اختیار آنان گذاشته شده، تشکر کرد و با اشاره به بیمارستان جدید التأسیس ایران در مکه، که با ویژگی‌های بیمارستانی ساخته شده، از ممتاز شناخته شدن آن توسط هیأت پزشکی سعودی یاد کرد. وی گفت: «در بخش‌های مختلف، تجهیزات بهتر و بیش از سال گذشته است و تنها نیاز ما به بیمارستانهای سعودی برای جراحی و بستری‌های طولانی است. گفتنی است، مقامات سعودی اجازه جراحی به هیچ نوع مرکز درمانی غیر سعودی در مکه و مدینه نمی‌دهند.» وی با اشاره به کاروان وقوف اضطراری امسال گفت: «یک روحانی با نام آقای سید محمدی، تنها به انجام اعمال عمره مفرد بسنده می‌کند و به کار نظارت بر این وقوف اضطراری می‌پردازد. کاروان پزشکی، سه روحانی دارد که به دلیل ورود تدریجی پزشکان از مدینه به مکه، تقریباً هر شب باید تعدادی را برای انجام اعمال به مسجد الحرام ببرند.» دکتر ضیایی افزود: «در مکه، در پنج نقطه مرکز تزریقات بانوان گذاشته‌اند. تاکنون ۱۸۵۰ ویزیت بیمارستانی در مکه داشته‌اند که ۹۹ نفر بستنی شده و فعلاً ۱۸ بستری و ۱۱ نفر در سی. سی. یو هستند. ۱۲۰۰ مورد آزمایش، ۲۴۰ مورد رادیوگرافی که ۱۷ نفر به بیمارستان سعودی منتقل شده‌اند که در حال حاضر ۷ نفر همچنان بستری‌اند. تا امروز دو مورد مرگ داشته‌ایم که دو زن بوده و هر دو بر اثر سکته قلبی دار فانی را وداع گفته‌اند. سال گذشته همین موقع، هشت مورد مرگ و میر داشتیم. آقای زرهانی در این جلسه، از هیأت پزشکی و تلاش بی‌وقفه آنها در امر پزشکی و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۲۳ بهداشتی قدردانی کرد. آنگاه آقای ری شهری با تشکر از زحمات بی‌دریغ پزشکان، از اینکه امسال بحمدالله تاکنون مشکلی وجود نداشته، از هیأت پزشکی خواست تا برای روزهای دشوار آینده خود را آماده نگاه‌دارند. ایشان با ذکر اهمیت اخلاق پزشکی تأکید کردند: پزشکان و اعضای کادر پزشکی بر اساس آموزه‌های اسلام باید با احساس مسؤولیت نسبت به درمان بیماران اقدام کنند. ایشان در پایان به بیان حدیثی از امام صادق علیه السلام پرداخت که آن را از حضرت مسیح نقل کرده‌اند. در این روایت آمده است: «کسی که از درمان مجروح سرباز زند، در جرم کسی که آن شخص را مجروح کرده شریک است؛ چرا که آن جراح در فساد کار این شخص بوده و این شخص هم در فکر اصلاح حال او نیست و اینها با یکدیگر فرقی ندارد.» ایشان گفت: «این روایت مسؤولیت سنگین پزشکان روحانی و جسمانی را نشان می‌دهد.» وی با آرزوی توفیق، برای همه آنان دعا کردند که خداوند طبای جسمانی و روحانی را توفیق بیشتر عنایت کند تا در خدمت زائران خانه خداوند باشند.

هزینه نهایی طرح توسعه حرمین

در میان شاهان سعودی، فهد طرح توسعه حرم از همان آغاز سلطنت خویش (۲۱ شعبان ۱۴۰۲) بنیاد گذاشت. طرح مورد نظر وی به‌طور رسمی از محرم ۱۴۰۶ آغاز شد. طبق برآوردهایی که صورت گرفته، بابت طرح توسعه حرم نبوی و حرم خداوند، جمعاً ۷۰۰۰۰۰۰ ریال سعودی هزینه شده است. این مبلغ، هزینه تمامی طرحها، به ضمیمه خرید زمین‌ها و نقشه‌ها و مراکز خدماتی و نیز بناها در همه مراحل و در همه طبقات و سطوح می‌شود. مجموع مساحتی که در توسعه جدید مورد توجه قرار گرفته ۷۶۰۰۰ متر مربع بوده است. پس از این توسعه، مساحت حرم مکه، به ۳۵۶۰۰۰ متر مربع رسیده است. طرح توسعه مسجد نبوی هم از همان زمان آغاز شد و طی آن مساحتی حدود با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۲۴ ۸۲۰۰۰ متر مربع بر مسجد افزوده شد. پس از این افزایش، مساحت مسجد به ۹۸۵۰۰ متر مربع بالغ شد و البته مساحت فضایی که قابل استفاده برای جماعت است ۱۶۵۵۰۰ متر می‌باشد. این مساحت گنجایش ۷۳۰۰۰۰ نمازگزار را دارد که گاه با استفاده از فضاهای دورتر، جمعیت تا ۱۰۰۰۰۰ نفر هم می‌رسد. گفتنی است طی این مدت، مساجد قبلتین، شجره، قبا و تعدادی از مساجد دیگر شهر مدینه نوسازی و بازسازی شده است. امسال پادشاه

سعودی، هزار نفر میهمان در ایام حج خواهد داشت که مسئولیت آن، به عهده وزیر شؤون اسلامی و اوقاف و دعوت و ارشاد سعودی است. وی گفت: این افراد کسانی هستند که بضاعت لازم را برای انجام حج ندارند و پادشاه سعودی آنان را میهمان می‌کند. این برنامه از سال ۱۴۱۷ هجری باب شده و تا کنون ۱۰۰۰۰ نفر از این طریق حج به‌جای آورده‌اند. این افراد نوعاً از مناطقی چون چین، تاتارستان، آذربایجان، قزاقستان، ازبکستان، اوکراین، تایلند، کامبوج، چین، ویتنام، مالزی و ... می‌باشند. نخستین گروه از این میهمانان، روز شنبه، دوم ذی‌حجه، از هلند به سعودی وارد شدند. میهمانان امسال از ۲۳ کشور مختلف می‌باشند. در ایام حج، هم‌اندیشی‌های مختلفی برای این جماعت از سوی علمای سعودی برگزار خواهد شد، چنانکه شماری از آنها در کنفرانسهایی که این ایام در مکه برگزار می‌شود، شرکت خواهند داشت. (عکاظ، ۲ ذی‌حجه، صفحه ۷). گروه بعد، از میهمانان ملک، شامل ۱۴۷ آفریقایی هستند که روز شنبه وارد سعودی شدند. گفتنی است، تا روز جمعه نزدیک به ۱/۱ میلیون نفر به سعودی وارد شده‌اند. این رقم تا روز شنبه به ۱۱۵۱۳۶۳ نفر رسید که عمده آنان؛ یعنی ۱۰۰۶۹۸۸ نفر آنها از طریق پرواز وارد عربستان شده‌اند. سیزده نفر از میهمانان فهد، به تازگی اسلام را پذیرفته‌اند. (عکاظ، ۴ ذی‌حجه).

سخنرانی یک خطیب وهابی بر ضد شیعه

امسال تعداد زیادی از زائران ایرانی، در منطقه عزیزیه اسکان یافته‌اند. بر اساس با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۲۵ گزارشی، در یکی از مساجد این منطقه، هر شب یک خطیب وهابی سخنرانی می‌کند و به دلیل حضور ایرانی‌ها در آن مسجد، یک افغانی به ترجمه مطالب او می‌پردازد. مطالب یک شب وی که گزارش شده، در باره صحابه و جایگاه آنان، اثبات ایمان معاویه حتی در نبردش با امام علی علیه السلام و اینکه هر دو مؤمن بوده‌اند، تأکید بر اجتهاد معاویه در جنگش با امام و مسائلی مانند اینها بوده که البته از عقاید عمومی اهل سنت است. به هر روی، در یکی از این جلسات، زائران ایرانی به شدت به مطالب ایراد شده اعتراض کردند و قرار شد تا یک وقت نیم ساعته در اختیار ایرانی‌ها گذاشته شود تا به مطالب مطروحه پاسخ دهند. بر این اساس مقرر شده است که دو تن از افراد عالم و فاضل در این جلسه حاضر شده و به ایراد سخن پردازند. شب بعد که مراجعه شد، خطیب نیامده باشد. باز شامگاه شنبه، ۴ بهمن، یکی از اعضای هیأت علمی حاضر شد. به خطیب اطلاع داده شد که قول دادید نیم ساعت برای اعتراض وقت بگذارید. گفت: فقط حق سؤال کردن دارید. وقتی پرسش‌ها مطرح شده بود بدون آنکه اجازه صحبت کردن بیشتر بدهد، ضمن صحبتها در نفی توسل به قبر پیامبر صلی الله علیه و آله گفته بود: (نعوذ بالله) اگر سگ هم روی ... برود و ... بکند، صاحب قبر نمی‌تواند از خودش دفاع کند، چطور شما به قبر او متوسل می‌شوید. این مسأله سبب سروصدای بیشتری شده بود. قرار بر این شد تا معاونت بین الملل مسأله را پیگیری کرده و در این باره نامه‌ای به مقامات مسئول بنویسد.

دیدار شماری از روحانیون کاروانها با سرپرست حجاج

عصر روز شنبه، بیش از پنجاه نفر از روحانیون کاروانها که به‌طور معمول در جلسات عصرها، با حضور آیت‌الله سید جعفر کریمی، برای حل مشکلات و پرسشهای فقهی حاضر می‌شوند، با نماینده ولی فقیه دیدار کردند. این حرکت در چهارچوب برنامه‌ای است که معاونت امور روحانیون برای رفع مشکلات خاص فقهی تدارک دیده است. در این دیدار، روحانیون به بیان مشکلات کاروانها پرداخته و همچنان روی بحث حمل و نقل و مسکن تکیه فراوان داشتند. به دنبال این اعتراضات، سرپرست حجاج با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۲۶ ایرانی پنج نفر را برای ارزیابی مسأله حمل و نقل تعیین کرد تا با مراجعه به محل‌های سوار و پیاده شدن حجاج ایرانی به بررسی وضعیت موجود پردازند. بخشی از ماشین‌های در اجاره ایرانیان، در موقعیتی است که زائران غیر ایرانی هم سوار می‌شوند و این امر سبب شده که اختلال کلی در حمل و نقل زائران ایرانی پدید آید. بخش‌های زیادی از نارسایی‌های کاروانها نیز

در جلسات صبح روحانیون رابط مطرح شد و گزارش تفصیلی آن به بخش ارزشیابی ارسال و اشکالات موجود فهرست گردید و دستور حل آنها داده شد. این کار به صورت روزانه انجام می‌گیرد، هرچند بازرسان کاروانها نیز از طریق معاونت بازرسی بعثه، به‌طور مستقل در این باره پیگیری دارد.

دیدار برادران از بعثه‌های سودان، اردن و فلسطین

تعدادی از برادران معاونت بین‌الملل، از بعثه سودان دیدار کردند. آقای عبدالوهاب عثمان، نایب رییس بعثه سودان به استقبال برادران آمد و گفت: در سالهای گذشته هم بعثه جمهوری اسلامی در ایجاد ارتباط دوستانه از سایرین پیشگام‌تر بود. عصام احمد البشیر، رییس این بعثه است که به عنوان میهمان رابطه العالم الاسلامی وارد شده و در محل نادى الأدبی مکه، تحت عنوان «نحن و الغرب» به ایراد سخن پرداخته است. این سخنرانی مورد توجه حاضران قرار گرفته، قرار است وی در همایش رابطه العالم الاسلامی هم سخنرانی کند. همین‌طور تنی چند از برادران با محمد المبیضین، رییس بعثه اردن در مکه و عبدالله الدحیات معاون وی دیدار کردند. گفتگوها در باره وحدت جهان اسلام، لزوم شناخت امت اسلامی از یکدیگر و استفاده شایسته از فرصت روزهای حج بود. طبق اظهار رییس بعثه اردن، در روزهای آینده آقای احمد هلیل وزیر اوقاف اردن هم وارد مکه خواهد شد. همچنین در دوم بهمن، دیداری از بعثه فلسطین صورت گرفت که آقای عزیز عمرو به عنوان رییس بعثه، از برادران استقبال کرد. او به صراحت و با تمام وجود، جمهوری اسلامی ایران را به عنوان یک قدرت اسلامی، که الهام‌بخش و مایه دلگرمی ملل اسلامی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۲۷ است، معرفی کرد. همچنین از توطئه قدرتهای استکباری آمریکا و اسرائیل علیه ایران و نیز شدت گرفتن اختلافات داخلی ایران اظهار نگرانی کرد. در گفتگوها بر لزوم وحدت جهان اسلام، دفاع از ملت مظلوم فلسطین در مقابل جبهه متحد استکباری تأکید گردید. حجاج فلسطینی حدود ۱۱ هزار نفر هستند که نیمی از راه اردن و نیم دیگر، از راه مصر به حج مشرف شده‌اند. رییس بعثه فلسطین، آقای شیخ یوسف جمعه سلامه است که روز جمعه ۳ بهمن وارد مکه شد. وی پیش از آن، چندین بار به ایران سفر کرده است. ناصر الرفاعی مسؤول واحد تبلیغات بعثه، تأثیر انقلاب اسلامی ایران در فلسطین را بسیار گسترده وصف کرد. وی گفت روحیه مردم بسیار خوب است، جوانان به دین روی آورده‌اند و حضور آنان در مساجد هر روز بیشتر می‌شود.

دیدار جمعی از برادران بعثه از نادى الثقافى مکه

نادى الثقافى مکه، سالهاست با ریاست راشد راجح به فعالیت‌های ادبی و فرهنگی مشغول است. تعدادی از برادران، جهت شرکت در مراسم سخنرانی، که از پیش اعلام شده بود، به نادى الثقافى رفته و از پیش ورود خود را به مسؤولان نادى خبر دادند. در این جلسه قرار بود وزیر شؤون دینی و اوقاف سودان، دکتر عصام‌الدین احمدالبشیر سخنرانی کند. البشیر که فارغ التحصیل از دانشگاه محمدبن سعود است، پس از ده سال تدریس در دانشگاه‌های اروپا، در حال حاضر مشغول کار وزارت در کشور خود می‌باشد. مبانی فکری وی سلفی است اما دارای اندیشه‌های معتدل و مخالف با جمودگرایی وهابی است. به علاوه، وی از دانشی گسترده و اطلاعاتی متنوع همراه با حافظه‌ای قوی و نیز بیانی سلیس و روان برخوردار است، به همین دلیل مورد توجه روشنفکران سعودی قرار داشته و سلفی‌های معتدل هم به او سخت احترام می‌گذارند. البشیر در یک سخنرانی یک ساعت و نیمه، موضوع «ما و غرب» را دنبال کرد که جمعیت با آرامش به سخنان وی گوش می‌دادند. پس از آن، یک ساعت هم به پرسشها پاسخ داد. وی در این سخنرانی رفتارهای تند جوانان سلفی را مورد انتقاد قرار داد و گفت: ما چاره‌ای جز پذیرش تکثرگرایی را نداریم؛ زیرا وجود ادیان و اندیشه‌های گوناگون و فرقه‌های اسلامی، یک واقعیت انکارناپذیر است و نمی‌توان با همه آنها به با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۲۸ دلیل خطا و انحرافشان جنگید. ما در واقع چاره‌ای جز گفتگو با غرب نداریم. البشیر نسبت به روابط فرقه‌های اسلامی گفت:

تکفیر و تفسیق و بدعت شمردن کارهای دیگران روش صحیحی نیست. آیا می‌دانید کافر دانستن یک فرقه منحرف اسلامی چه لوازم فقهی دارد؟ وی تأکید کرد که معرفت دینی باید با روشن بینی همراه باشد. احکام اسلام را خشک نبیند و به اولویت‌ها به عنوان یک اصل در فقه بنگرد. وی از عالمی یاد کرد که وقت حج، محتاجی سر راهش بود، پول حش را به او داد و برگشت و گفت: این حج ما در این سال بود. وی با تأکید بر اخوت دینی، همچنین افزود: نوع دیگر اخوت، انسانی است که امام علی علیه السلام هم در نامه‌اش به مالک اشتر دارد. یکی از برداران ضمن یادداشتی به وی نوشت که در برابر هجوم آمریکا چه باید کرد؟ دیگران هم در بحث‌ها و پرسش‌ها در باره ماهیت تجاوزکارانه غرب پرسش کردند و در نتیجه سبب شد تا البشیر یک ساعتی هم به بیان ماهیت پلید غرب پردازد.

دیدار از محفل ادبی - مذهبی سید محمدبن علوی مالکی حسنی

پیش از این، از این عالم شهر مکه سخن گفتیم. وی از علمای غیر وهابی شهر مکه است که سالها به جای پدرش در مسجد الحرام تدریس می‌کرد، اما به دلیل اظهار مطالبی که با تمایلات سلفی‌ها سازگاری نداشت، منزوی شد. با این حال، وی مریدان فراوانی در داخل سعودی و خارج از آن، به ویژه اندونزی دارد. این عالم که از سادات حسنی و مالکی مذهب است و در عین حال، به گفته یکی از مریدانش، بر هر چهار مذهب فتوا می‌دهد، بیشتر شب در منزل بسیار بزرگش در منطقه رصیفه که شامل حیاتی بزرگ و مسجدی مفصل است، مجلس ادبی و شعری دارد. در این محفل که به خصوص در ایام حج بسیار با رونق است، تعداد زیادی از مریدانش شرکت کرده و بسیاری از آنان و نیز گهگاه میهمانانی که از بیرون می‌آیند، به شعرخوانی در مدح رسول الله صلی الله علیه و آله و اهل بیت می‌پردازند. اخیراً در همایش حوار وطنی، از وی هم دعوت به عمل آمد و مورد احترام امیر عبدالله قرار گرفت. نویسنده این سطور، به همراه دکتر حسینی و حجت الاسلام و المسلمین صادقی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۲۹ رشاد و چند نفر دیگر، در محفل شامگاه شنبه، از ساعت ۷ تا ۹ شرکت کردیم. یکی از مریدان وی که خود اهل قلم بود، ما را به دیدن وی برد و با اینکه محفل بسیار شلوغ بود (بیش از هزار نفر) ما را تا نزدیکی سید محمد بن علوی هدایت کردند. شعر خوانی ادامه یافت و عمدتاً نام پیامبر، خدیجه، حضرت زهرا و حسن و حسین علیهم السلام برده می‌شد. کمترین کلمه‌ای از دیگران یاد نشد. روش تصوف، آن هم به سبک مغربی، همراه با خواندن اشعاری که در گذشته‌های دور در مراسم مولدالنبی صلی الله علیه و آله رسم بوده، در این محفل حفظ شده است. حتی در وقت نماز عشا، نماز اقامه نشد و تنها ساعت ۹ که مجلس به پایان رسید، نماز خواندند. نیمی از جمعیت از مردمان شرق آسیا بودند و دوربین‌های فیلمبرداری و عکاسی فراوانی عکس می‌گرفت. دکتر حسینی هم که همراه ما بود، قصیده بسیار زیبایی را در وصف مدینه و مکه و ستایش اهل بیت خواند که مورد تشویق قرار گرفت. در پایان سید محمد دستور داد که بخشی از تألیفاتش را به افراد هیأت اهدا کردند. کتابهایی که وی به ما داد و اثر خود اوست، بدین شرح است: خصائص الامه المحمدیه، قل هذه سبیلی، التحذیر من المجازفة بالتکفیر، الزیارة النبویة بین الشرعیة و البدعیة، هو الله، شریعة الله الخالده، مفاهیم یجب أن تصحح، محمد صلی الله علیه و آله الإنسان الكامل، الحج فضائل و احکام، فتح القریب المجیب. تعداد زیادی از علمای کشورهای مختلف اسلامی بر کتاب «مفاهیم یجب أن تصحح» او تقریظ نوشته‌اند و ناشر آن هم اوقاف و شؤون اسلامی ادبی است. این کتاب در باره اثبات توسل و تبرک به پیامبر صلی الله علیه و آله و طلب شفاعت از او است و دقیقاً اثری ضد وهابی است. طبعاً کتاب دیگر او هم در باره زیارت قبر نبوی در همین زمینه است. در آن جا با یک نویسنده دیگر هم آشنا شدیم که اهل قلم و از رهبران همین جریان است و در جدّه زندگی می‌کند. وی نیز آثار خود را، که شامل تألیف و تصحیح چندین اثر ضد وهابی است، به ما هدیه کرد که برای نشان دادن فضای فکری غیر وهابی این محیط توجه به اسامی آنها جالب است: هل نحتفل و لماذا لا نحتفل، نعم نحتفل؛ سیره ام المؤمنین السیده خدیجه، سیره سیدنا محمد رسول الله صلی الله علیه و آله، مناقب السیده

فاطمه الزهراء بنت الرسول سیده نساء با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۳۰ اهل الجنه، خواطر فی الأنوار و الأسرار، الخواص العظمی فی أسماء الله الحسنی، منظومه أسماء الله الحسنی، سیره اسدالله سید الشهداء حمزه بن عبدالمطلب، رسائل هامة فی الصلاة، سبیل السلام فی حکم آباء سید الأنام، غایه المطالب فی مناقب امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب، قره کلّ عین فی مناقب الحسن و الحسین. به نظر می‌رسد با توجه به اسامی کتابها، لازم نباشد بیش از این در باره این جریان سخن گفت. بحث احتفال یا جشن گرفتن برای مولد النبی صلی الله علیه و آله یکی از مسائل اختلافی میان سنی‌های غیر وهابی با وهابی است که دهها کتاب و رساله در باره آن نوشته شده است. اضافه کنم که مجله «المجله» (ش ۱۲۴۷، ژانویه ۲۰۰۴، چاپ لندن) مصاحبه‌ای با سید محمد مالکی انجام داده و در باره دیدگاه‌های او در مورد کنفرانس حوار وطنی گفتگو کرده است. وی در این مصاحبه بر آن است که: گفتگو راه مبارزه با غلو و افراط است و اگر محیط باز فکری به وجود آید، ترور و تهدید و خشونت از میان می‌رود. وی می‌گوید: من سالها قبل در باره اهمیت گفتگو و نفی تکفیر و غیره کتاب نوشته‌ام. در مقدمه این گفتگو آمده است: نسل این عالم مالکی، از ۶۰۰ سال به این طرف در مسجد الحرام درس می‌داده‌اند و از سادات هستند. وی نخستین رییس مسابقه تلاوت قرآن در عربستان بوده، در ازهر درس خوانده و در دانشگاه ملک عبدالعزیز تدریس می‌کرده است. وی در حال حاضر بر صدها معهد علمی، در شرق آسیا نظارت دارد. در واقع بیشتر ارادتمندان او در اندونزی هستند.

تلاش عربستان برای کاهش اعضای بعثه‌های خارجی

حاتم بن حسن قاضی، کفیل وزارت حج عربستان گفت: کشورش قصد دارد تعداد اعضای بعثه‌های حج را کاهش دهد. به گزارش الرياض روز شنبه، قاضی افزود: ما در نظر داریم تنها آن دسته از اعضای بعثه‌ها را که وجودشان لازم و ضروری است نگه‌داریم. وی خاطر نشان کرد: بسیاری از اعضای بعثه‌ها نقش ثانوی دارند که هرکس دیگری هم می‌تواند نقش آنها را ایفا نماید و شهروندان سعودی می‌توانند وظایف محوله را به انجام رسانند. این مقام عربستانی با تأکید بر لزوم تجدید نظر در نحوه عملکرد بعثه‌ها گفت: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۳۱ برخی از اعضای بعثه‌ها باری بر دوش بعثه‌های خود هستند و هیچگونه نقش قابل توجهی در خدمات رسانی ندارند. در واقع خدمات رسانی به زائران بر عهده شهروندان سعودی است. کفیل وزارت حج عربستان معتقد است که نقش بعثه فقط ارائه تسهیلات و برقراری تماس با کسانی است که زبان عربی نمی‌دانند. وی گفت: به نظر ما برای هر ۱۰۰ زائر یک عضو بعثه باید به امر خدمات رسانی پردازد و خدمات رسانی تنها منحصر به برقراری تماس و ارائه اطلاعات به زائران بیت الله الحرام است. مشروح این مصاحبه در عکاظ (۴ ذی حجه) آمده است.

مشکل فقهی طواف از طبقه دوم

پیش از این، از مشکل طواف در مسجد الحرام، که برای ویلچری‌ها و خَشَبی‌ها ممنوع شده، یاد کردیم. در پی این دشواری، بعثه مقام معظم رهبری اقدام به جمع آوری پاسخ‌های مراجع به این مسأله کرده است که آیا طواف از طبقه دوم برای این قبیل افراد کفایت می‌کند یا نه؟ در میان مراجع، حضرات آیات بهجت و مکارم آن را اجازه داده‌اند و سایر مراجع از جمله مقام معظم رهبری، طواف شخص از طبقه دوم و نیابت گرفتن برای انجام طواف از طرف او را در مطاف فعلی مطرح کرده‌اند. در جلسه‌ای که روز یکشنبه میان نماینده ولی فقیه و رییس شؤن حرمین برگزار شد، این مسأله مورد بحث قرار گرفت و مقرر شد تا آنان آخرین اطلاعات را از وضعیت مقایسه کف طبقه دوم تا بالاترین نقطه کعبه در اختیار بگذارند که معلوم شود سطح طبقه دوم بالاتر از کعبه است یا پایین‌تر. نتیجه آن شد که کعبه ۲۷ سانتی متر از سطح طبقه دوم پایین‌تر است.

ملاقات سرپرست حجاج ایرانی با رییس شؤن حرمین شریفین

ساعت ۱۱، روز پنجم بهمن، نماینده ولی فقیه به همراه آقای زرهانی و حجت‌الاسلام و المسلمین صادقی رشاد (و نویسنده این سطور) با دکتر صالح الحصین رییس شؤن حرمین در محل این اداره در نزدیکی قصر الضیافه دیدار کرد. دکتر که سابقه دیدار با آقای ری شهری را داشت، بلافاصله پرسید کیف دار الحدیث؟ و آقای با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۳۲ ری شهری پاسخ داد که ما منتظر بودیم شما به ایران بیایید و از دارالحدیث دیدار کنید. الحصین با اشاره به وضعیت سخت دنیای اسلام و کید دشمنان، با انواع و اقسام ابزارهای جدیدی که ساخته‌اند، تأکید کرد: تنها راه آن است که دنیای اسلام بر یکپارچگی خود بیفزاید. آقای ری شهری گفت: شما در دیدار قبلی از من خواستید تا کتاب المحیة فی الكتاب و السنه را تلخیص کنم و من هم انجام دادم. آنگاه نسخه‌ای از آن را به الحصین داد. الحصین تأکید کرد: ما باید بیشتر به فکر توده‌های مردم باشیم. برای آنها کتابهای کم حجم بنویسیم، به خصوص که در این زمان نیاز بیشتری به این مطالب دارند. فتنه‌ها زیاد شده و عصیت‌ها گسترش پیدا کرده است. آقای ری شهری با اشاره به خطبه نماز جمعه دو هفته قبل مدینه تأکید کرد: برای نخستین بار بود که می‌دیدیم یک خطبه تماماً در باره وحدت مسلمانهاست. حصین گفت: به هر حال دشمن در صدد ایجاد اختلاف و تفرقه، هم میان دول اسلامی است و هم در داخل یک دولت، دست به ایجاد تفرقه می‌زند. سرپرست حجاج ایرانی پرسید: به نظر می‌رسد افراطی‌ها در اینجا محدود شده‌اند؟ الحصین که تقریباً از پاسخ صریح طفره می‌رفت، تأکید کرد که در حال حاضر مردم بیدار شده‌اند و اهمیت اتحاد و یکپارچگی را درک می‌کنند و می‌بینند که دشمن در چه موضعی قرار دارد. وی با اشاره به روایت «کونوا عبدالله اخواناً» گفت: باید وحدت و الفت میان مسلمانان از هر چیز بیشتر باشد. به مقاله آقای الحصین در الشرق الأوسط روز گذشته اشاره شد که اشاره به کنفرانس حوار وطنی مکه کرده بود و مقاله‌ای در باره حجاب نوشته بود. الحصین برخاست و اصل مقاله را آورد. وی گفت: در آنجا با شیخ حسن صفار هم گفتگو کرده است. پرسیده شد که چند نفر شیعه بودند؟ وی جواب داد: چندین نفر از رجال شیعه در آنجا حاضر بودند و برخی از آنها از برگزارکنندگان آن به حساب می‌آمدند. سپس افزود که من این مقاله را برای روشن شدن اذهان مسلمانان نوشتم ولی فرانسوی‌ها که به آن با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۳۳ توجهی ندارند. وی افزود: جمعاً شصت نفر در همایش حضور داشتند که پنجاه نفر مرد و ده نفر زن بودند و البته آنان از تلویزیون مدار بسته مشارکت در بحث داشتند. سرپرست حجاج ایرانی در باره مقایسه سطح طبقه دوم با بلندی دیوار کعبه پرسید که کدام یک بالاتر است؟ برای این کار وی دستور داد تا تحقیقات لازم صورت گیرد و جواب به صورت مکتوب داده شود. برای وی توضیح داده شد که مسأله، مسأله طواف از طبقه دوم است که برخی از علمای شیعه اشکال می‌کنند. وی گفت: در مذاهب اهل سنت این مسأله اشکالی ندارد. بر اساس اطلاعی که بعداً داده شد، ارتفاع کعبه ۹/۱۲ متر و از کف مطاف تا سطح طبقه اول ۷/۱۳ سانتیمتر است که بنابراین این، کعبه ۲۷ سانتیمتر پایین‌تر سطح طبقه دوم می‌باشد. الحصین افزود: اخیراً وزارت حج نامه‌ای به رییس امن حرم نوشته که در صورت ضرورت به صورت استثنایی اجازه بدهند ویلچرهای از طبقه پایین طواف کنند. بنابراین، شما می‌توانید برای این قبیل موارد و گرفتن وقت با قسمت امن حرم مکی هماهنگ کنید. وی گفت: به هر حال، هدف ما کم کردن ازدحام است. از وی در باره خط مشکی کف زمین، که روبروی حجرالأسود قرار دارد، پرسیده شد، که در پاسخ گفت: این خط قبلاً نبود، بنابر این، چیزی نیست که اگر برداریم، مشکلی ایجاد کند، اما طرف دیگر نیت مردم است که به هر حال نیاز به چیزی دارند. ان شاء الله بعد از حج راجع به آن فکر خواهیم کرد. سپس با اشاره به اتفاقی که در یکی از مساجد عزیزیه در شب گذشته افتاده، از وی خواسته شد تا اجازه ندهد خطبا این چنین به پیامبر صلی الله علیه و آله توهین کنند. برای وی توضیح داده شد که این خطیب که در باره توسل و تبرک به قبر پیامبر صلی الله علیه و آله صحبت می‌کرده یک مرتبه گفته است که اگر سگ ... برود و ... بکند! صاحب قبر نمی‌تواند از خودش دفاع کند چطور شما به آن متوسل می‌شوید؟! الحصین از شنیدن این مطلب بسیار ناراحت شد و گفت: این خطیب بسیار بی ادب بوده است. قرار شد در این باره

پیگیری شود. آقای زرهانی با تشکر از کمکهای دولت و ملت سعودی به زلزله زدگان بم اظهار تشکر کرد که صالح الحصین گفت: انجام چیزی که واجب بوده نیاز به تشکر ندارد. این ملاقات، پس از یک ساعت، با سپاس و تشکر از یکدیگر پایان یافت.

خطر سرقت وجوه نقدی زائران

همزمان با ورود تعداد زیادتری از زائران ایرانی به مکه مکرمه، آمار سرقت وجوه نقدی آنان در مسجدالحرام و اطراف آن افزایش یافته است. در دو روز گذشته چندین نفر از زائران ایرانی با مراجعه به قسمتهای مختلف ستاد حج جمهوری اسلامی ایران و دفتر وزارت امور خارجه، از سرقت مبالغ زیادی ریال سعودی و دلارهایشان خبر دادند. یکی از مالباختگان گفت: یک دختر حدود ۱۵ ساله دست در جیب من کرد و ترسیدم که اگر دست او را بگیرم به جرم دیگری مرا بازداشت کنند. به نظر می‌رسد باندهای سرقت از زائران، شگرد جدیدی را برای کار انتخاب و از دختران کم سن و سال برای رسیدن به اهداف خود استفاده می‌کنند. این درحالی است که پیش از این مقامات مسؤول در حج و مدیران کاروانها از زائران خواسته بودند که وجوه نقدی خود را به صندوق کاروانها بسپارند و پول زیاد به همراه نداشته باشند. براساس خبر دیگری، از سوی نماینده سرکنسولگری ایران در مکه اعلام شد: زائران ایرانی هرگونه اطلاعات در ارتباط با مفقود شدن پاسپورت و اشیاء را با این نمایندگی در میان بگذارند. آقای شیرین، نماینده سرکنسولگری جمهوری اسلامی ایران در جده، مستقر در ستاد حج مکه، با اعلام این خبر افزود: حجاج گرامی در صورت فقدان اشیاء، پاسپورت و یا وجه نقد، مراتب را جهت پیگیری به این دفتر اطلاع دهند. وی این قبیل امور را از وظایف دفتر خواند و افزود: پیگیری کارهای مربوط به تصادفات، دستگیری زائران به هر دلیل، رسیدگی به دعاوی ایرانیان در دادگاههای عربستان و همچنین ارتباط با مقامات سیاسی سعودی؛ از جمله وظایف این دفتر می‌باشد. شیرین، تشریفات انتقال افراد فوت شده در عربستان و یا اخذ مجوز دفن در این کشور را از دیگر وظایف خود خواند. در باره سرقت، باز هم هشدارهایی از طرف مسؤولان داده شد و به برخی از شگردها اشاره گردید. براساس گزارشهای دریافتی از تعدادی از کاروانها، آمار سرقت از حجاج ایرانی رشد چشمگیری کرده است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۳۵ در روزهای گذشته، افرادی با لباس عربی، در مناطق مسجد تنعیم و عزیزیه، به حجاج ایرانی مراجعه کرده و با مهارت و توسل به شیوه‌های گوناگون؛ از جمله استفاده از ماشین‌های شخصی و ادعای اینکه مأمور پلیس هستند، اقدام به بازرسی بدنی حجاج ایرانی کرده و با کف زنی، پولهایشان را به سرقت برده‌اند. براساس این گزارش، برخی از این افراد با اتهام واهی و بی‌اساس حمل مواد مخدر، حجاج ایرانی را وادار به تفتیش بدنی می‌کنند. دفتر سرکنسولگری جمهوری اسلامی ایران مستقر در ستاد حج مکه مکرمه نیز اعلام کرده است که تاکنون چندین گزارش به این دفتر رسیده و برخی نیز به صورت حضوری یا غیرحضوری اعلام کرده‌اند که اموالشان به سرقت رفته است. در این زمینه با حضور زائران شاکلی در محل پلیس حرم و عزیزیه، شرح واقعه عرضه و تقاضای پیگیری قانونی شد. مسؤولان ستاد حج مکه مکرمه از زائران ایرانی خواستند تا اولاً: به هنگام شب به صورت جمعی در مناطق خلوت رفت و آمد نکنند. ثانیاً: از حمل پول زیاد خودداری نمایند. ثالثاً: بدون اطمینان از مأمور بودن فرد مراجعه کنند، اجازه بازرسی بدنی نداده و در هر صورت مواظب پولها و اموال خود باشند. براساس گفته آقای فهمیده، یک مدیر که پول قربانی زائران را گرفته (حدود ۹ میلیون تومان) و در حال تحویل آن به بانک بوده، پولش سرقت شده است. وی در حالی که سرگرم پر کردن فرم بوده، سارقان پول را سرقت کردند.

گفتگوی نشریه زائر با رییس سازمان حج و زیارت، در باره مسائل اجرایی حج ۸۲

جناب آقای زرهانی! شما نخستین سالی است که اداره امور حج تمتع را برعهده دارید، برنامه‌های آینده شما برای ارتقای وضعیت سازمان حج و زیارت و شرایط حج گزاران ایرانی چیست؟ منشور حج و زیارت در ۱۶ ماده تهیه گردیده که در آن،

چشم‌انداز و بستر تحقق آن توضیح داده شده است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۳۶ اصلاح ساختار سازمان حج و زیارت، تغییر ترکیب شورای عالی حج، بازنگری منشور حج و زیارت، تعدیل هزینه‌ها از طریق حفظ ارزش پول مردم، بهبود روشها و شیوه‌های خدمات‌رسانی به زائران در تمام زمینه‌های: استقبال، مسکن، حضور در مشاعر، حمل و نقل بین شهری، تغذیه و غیره؛ از جمله برنامه‌های سازمان حج و زیارت برای آینده نظام حج‌گزاری ایران است. برای توضیح این مطلب باید عرض کنم یکی از رهنمودهای مقام معظم رهبری تمرکز امور حج تمتع و عمره در سازمان حج و زیارت است. در جهت تحقق این هدف گامهایی برداشته شده است. اداره امور حج تمتع اکنون به عهده سازمان است و در آینده امور عمره نیز توسط سازمان اداره خواهد شد. این نخستین سیاستی است که به دنبال آن هستیم. هدف دوم ما عزت، کرامت و منزلت زائران ایرانی است. منشور حج و زیارت با تأیید صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران تدوین و این مفهوم در آن منشور تشریح شده است. هدف سوم، تجدیدنظر در برنامه‌ها، اهداف و ساختار سازمان حج و زیارت است که برای رسیدن به این هدف، با رییس جمهور جلساتی داشته‌ایم و امیدواریم ساختار برنامه‌های سازمان در آینده نه چندان دور، از اصلاحات برخوردار شود. به عنوان مثال مدتهاست به دنبال اصلاح شرح وظایف و ترکیب «شورای عالی حج» به عنوان مغز متفکر سازمان هستیم. در حال حاضر، شورای سیاست‌گذاری با حضور نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت، وزیر فرهنگ و ارشاد، وزیر امور خارجه، رییس سازمان حج و زیارت و دو نفر کارشناس به صورت توافقی تشکیل شده است. ما به دنبال این هستیم که یک جایگاه معتبر و قانونی برای شورای عالی حج ایجاد کنیم، طبق مصوبه این موضوع در هیأت دولت، شورای عالی حج با حضور نماینده ولی فقیه، وزیر امور خارجه، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزیر کشور، وزیر راه و ترابری، دو کارشناس، وزیر امور اقتصاد و با دبیری رییس سازمان حج و زیارت تشکیل می‌شود و حیطه اختیارات و برنامه‌های آن متفاوت خواهد بود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۳۷ به دنبال به دست آوردن چه اختیارات یا چه اصلاحاتی هستید؟ ما دنبال این هستیم که تمامی مسائل کلان سازمان در شورای عالی، با پشتوانه حقوقی معتبر تدوین شود و ما مجری آن مصوبات باشیم. لطفاً توضیح دهید هزینه‌ای که حجاج ایرانی برای تشریف برداشته‌اند، در چه زمینه‌هایی صرف می‌شود. مبلغی که زائران برای تشریف به مکه معظمه و مدینه منوره پرداخت می‌کنند، برای مسکن، حمل و نقل هوایی، حمل و نقل شهری، خدمات خاص مشاعر (به دولت عربستان) و غذا پرداخت می‌شود. هنگام ثبت‌نام زائر تمامی، ریز هزینه‌ها به او اعلام می‌شود. آیا مدیران کاروانها حق دارند مبلغی افزون بر آن هزینه نخستین، به خصوص در ایام حج، از زائر دریافت کنند؟ تعرفه‌های معینی برای برخی خدمات وجود دارد که مدیر کاروان هنگام ثبت‌نام با قرار دادن فهرست تعرفه‌ها در مقابل او، این ارقام را دریافت می‌کند، اما در طول سفر هیچ مبلغی نباید از زائر دریافت شود. حمل بار، رفت و آمد بین شهری، پذیرایی و حتی هزینه ذبح قبلاً پرداخت شده است. البته سالهای قبل ۱۰ ریال بابت هزینه ذبح گرفته می‌شد که امسال آن هم گرفته نمی‌شود. زائر در ایامی که در اینجا حضور دارد، فقط باید پول قربانی را بپردازد. آیا امکان کاهش هزینه‌های سفر حج وجود دارد؟ امکان کاهش هزینه‌های حج وجود ندارد، اما تلاش ما این است که ارزش پول کاهش پیدا نکند، لذا طبق طرح جدید، کسانی که می‌خواهند به حج بروند، پول خود را در حساب سپرده بلندمدت در بانک ملی به نام خودشان واریز می‌کنند، پول آنها در این حساب ارزش افزوده پیدا می‌کند، لذا وقتی ۴ سال از زمان واریز پول می‌گذرد، با توجه به تورمی که در آن سال بوده، جلوی کاهش ارزش پول گرفته می‌شود، موقع اعزام هم زائر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۳۸ دچار خسارت مالی نمی‌شود. در صورت انصراف هم واریز کننده می‌تواند اصل و سود سپرده خود را از بانک دریافت کند، در غیر این صورت، باید به بازرسان اطلاع دهند تا موضوع پیگیری شود. عده‌ای مکرر به حج مشرف می‌شوند و به نوعی فرصت حج را از افراد مستطیع می‌گیرند، آیا برنامه‌ای برای محدود کردن این روند وجود دارد؟ تعداد کسانی که مکرر به حج مشرف می‌شوند، زیاد نیست. اما اگر کسی ثبت‌نام کند و مدام به حج مشرف شود ما حق نداریم مانع او شویم. در حال حاضر چند نفر در انتظار تشریف هستند و انتظار تشریف چقدر است؟ حدود ۴۲۰ هزار نفر برای تشریف ثبت‌نام کرده‌اند و زمان انتظار

هر زائر تا تشریف حدود ۳ تا ۴ سال است. آیا ممکن است در آینده مدت انتظار کاهش یابد؟ جهان اسلام بیش از ۲ میلیون نفر زائر اعزام می‌کند، حال آنکه ظرفیت پذیرایی محدود است. ظرفیت مشاعر محدود است. هزینه‌های اسکان و غیره بسیار بالا است. اگر این ظرفیت‌ها و همچنین سهمیه اعزام بالا برود، ما استقبال می‌کنیم اما اگر نکنند ناچار این وضعیت باقی می‌ماند. از سوی دیگر اگر تقاضا برای ثبت‌نام بالا باشد، بالطبع مدت انتظار هم زیاد می‌شود. این اعتقاد وجود دارد هزینه‌ای که حجاج ایرانی پرداخت می‌کنند، نسبت به زائران بسیاری کشورها بالا است، نظر شما چیست؟ خدمات سازمان حج و زیارت ایران به حجاج خود، نسبت به کشورهای دیگر، در سطح بالاتری است. به عنوان مثال طبق استاندارد دولت عربستان، هر زائر در مکه باید ۳ متر مربع مکان در اختیار داشته باشد، بسیاری از کشورها هم از این قانون تبعیت می‌کنند اما ما ۴ متر مربع در اختیار زائر ایرانی قرار می‌دهیم؛ زیرا اسلوب فکری و ساختار فرهنگی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۳۹ زائر ایرانی متفاوت است. یا مثلاً زائران بسیاری از کشورها، غذای خود را از بازار تأمین می‌کنند، اما ذائقه و سلیقه زائر ایرانی تحمل غذاهای آنچنانی را ندارد. زائران بسیاری از کشورها برای درمان به بیمارستانهای عربستان مراجعه می‌کنند اما ما هم پزشک کاروان داریم و هم بیمارستانهای مجهز تجهیز کرده‌ایم. از سوی دیگر، طول سفر حجاج ما بیشتر است، سال گذشته دو کاروان برای سفر هفده روزه در نظر گرفته شد اما زائران استقبال نکردند و به حدنصاب نرسید، مردم ما دوست دارند ۳۰ روزه به این سفر بیایند. هزینه‌ها را معدل خدمات ما تعیین می‌کند و چون میزان خدمات ارائه شده زیاد است به‌طور طبیعی هزینه هم بالا می‌رود. با توجه به اینکه در آستانه حرکت زائران به سمت مشاعر و ایام تشریق هستیم چه توصیه‌هایی برای حجاج ایرانی دارید؟ ما مشاعر را در پیش داریم، در طول اعمال از افراد جوان و صاحب توان می‌خواهیم به افراد سالمند یا بیمار کمک کنند، مجموعه مدیریت کاروان و افراد توانمند مراقب افراد سالمند باشند تا از گم شدن آنها جلوگیری شود. مؤسسه مطوف ایرانی قرار است مشخصات زائران را روی دستبندی در اختیار آنان قرار دهد. از زائران محترم خواهشمندیم حتماً از این دستبندها استفاده کنند و استفاده از آن را به افراد سالمند و بی‌سواد توصیه کنند. یکی از مکانهایی که سال گذشته خطراتی متوجه زائران ما کرد «رمی جمره عقبه» بود که حتماً باید با آرامش و بدون فشار و سبقت گرفتن از یکدیگر، این عمل انجام شود. افرادی که توانایی انجام این عمل را ندارند، می‌توانند با کسب نظر از روحانی کاروان خود، انجام این عمل را به دیگران نیابت دهند. زائران عزیز توجه داشته باشند که در منا، عرفات و مشعر امکانات مانند مکه و مدینه نیست و محدودیتهایی وجود دارد. بنابراین، از حمل کالاهای غیرضروری اجتناب کنند؛ زیرا ممکن است دچار مشکل شوند، بخصوص هنگام رمی جمرات هیچ چیز اضافی با خود به همراه نداشته باشند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۴۰ رعایت بهداشت در مشاعر بسیار مهم است. از زائران می‌خواهیم به توصیه‌های هیأت پزشکی به دقت توجه کنند. شما برای انتخاب مدیران کاروان چه دقتی را صرف می‌کنید و در صورتی که زائران با مشکلی مواجه باشند باید چه کنند؟ هر سال امتحانات متعددی برگزار می‌شود تا کسی که صلاحیت‌های لازم را برای مدیریت کاروان دارد، این مسؤلیت را برعهده بگیرد. عملکرد مدیران کاروان نیز هر سال به‌طور دقیق ارزیابی می‌شود، لذا تنها کسانی مجوز ادامه کار می‌گیرند که توانسته باشند صلاحیت خود را به اثبات برسانند. آموزش، اطلاعات، شرایط علمی و سنی، مهمترین شاخصه‌هایی هستند که درباره مدیران کاروان در نظر گرفته می‌شود. در صورت بروز مشکل، زائر در درجه نخست باید به مدیر، پزشک یا روحانی کاروان رجوع کند. اگر مشکل حل نشد، از طریق کانال دوم، که بازرسی است، اقدام می‌کند. برای هر ۲۰ کاروان یک بازرسی وجود دارد که زیر نظر سربازرس هر روز به کاروانها مراجعه می‌کند و در جریان مشکلات قرار می‌گیرد. شهر مکه به شش منطقه تقسیم شده و هر منطقه یک مسؤل دارد. بازرسی وقتی در جریان مشکل قرار می‌گیرد، آن را با مسؤل منطقه در میان می‌گذارد. اگر مشکل در اینجا حل نشد، موضوع به حوزه‌های تخصصی ستاد اعم از حمل و نقل، امداد گم‌شدگان یا غیره ارجاع می‌شود. آیا درباره بازگشت و نحوه خرید، به زائران توصیه‌ای دارید؟ توصیه ما این است که زائران هنگام برگشت ایران، بیش از دو بسته، با ابعاد تعیین شده، تحویل قسمت بار هواپیما ندهند. شرکت شاهد در

فرودگاهها، اجناس مختلفی با نرخ بین‌المللی به فروش می‌رساند که امکان خرید زائران از این فروشگاهها فراهم است. واردات اقلام الکترونیکی و الکتریکی هم مانند یخچال و تلویزیون، مطابق اعلام نظر گمرک ممنوع است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۴۱ از زائران درخواست می‌شود هنگام برگشت ساکها و نایلکس‌های متعدد به دست نگیرند، فقط یک کیف دستی قابل حمل کوچک با خود به داخل هواپیما ببرند. تجربه نشان داده است که مأموران، بسته‌های اضافی را می‌گیرند و کنار می‌گذارند و زائر به زحمت می‌افتد.

گزارشی از کاروان آزادگان

کاروانی از آزادگان، از هر سوی ایران، امسال راهی حج شده‌اند. آزادگان شاگردان مجرب مکتب آزادی‌اند، آنان بارها و بارها این حقیقت را مشق کرده‌اند و برای پرواز آماده‌تر و به ملکوت نزدیک‌ترند. سراغشان را که می‌گیرم به ساختمانی ساده، ساده‌تر از محل اسکان بسیاری از حجاج می‌رسم، پرسان و پرسان میهمان آنان می‌شوم، با خوشرویی میهمان را اکرام می‌کنند. آقای علی نجابتبخش اصفهانی، استاد دانشگاه ناجا، آزاده‌ای است که پیش از پیروزی انقلاب به جرم تلاش در راه برقراری نظام اسلامی، به حبس ابد محکوم و با پیروزی انقلاب آزاد شده است. او برادر شهید نیز هست. نجابتبخش سخن خود را با ویژگی‌های حج آغاز می‌کند و می‌گوید: «نخستین قدم در حج، توحید است و زائر زمانی به حقیقت حج دست می‌یابد که به ساحت توحید گام نهد.» او معتقد است: آدمی اگر به حقیقت حج بیندیشد و اگر ذهن خود را از صورت به معنا بگرداند، چگونگی حج او هم تغییر می‌کند. این انسان به عنوان مثال برای استلام حجرالأسود ضعیفان را لگدمال و حقوق دیگران را پایمال نمی‌کند. نجابتبخش آرزوی خود را در این سفر، کسب رضای الهی می‌داند و از خدا رسیدن به مقام «رضا» را طلب می‌کند. او می‌گوید: هر کس گمگشته‌ای دارد و ما نیز در این سرزمین، در این روزها به دنبال گمگشته غایب خود می‌گردیم. حاج آقا الله بهداشتی آزاده روحانی نیز در این کاروان است. از او می‌پرسم: «کدام بخش از مناسک حج برای شما لذتبخش‌تر بوده است؟» او که بارها به حج مشرف شده می‌گوید: «زیباترین عمل حج جایی است که انسان به جهش روحی برسد. من با شکوه‌ترین لحظه را لحظه احرام در میقات می‌دانم.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۴۲ آقای الله بهداشتی نهایت انسانیت را «انقطاع الی الله» می‌داند و می‌گوید: «تزکیه نفس شعله نور و روحانیت را در قلب انسان روشن می‌کند و کسی که به مرحله آزادی برسد جز خدا هیچ دغدغه‌ای در سر ندارد.» آقای خدابخشی نیز سالهایی از زندگی خود را در اسارت گذرانده است. او معتقد است: «رسیدن به حقیقت حج، با شناخت ممکن می‌شود و در هر گامی از راه حج، به فهم و درک اسرار این عبادت بزرگ نیازمندیم.» خدابخشی از روزهای اسارت و حال و هوای معنوی آن روزها هم یاد می‌کند و می‌گوید: «سهم ما از روزهای حج در اسارت، دعای امام حسین در عرفات بود. برای خودم چیزی نخواستیم.» وارد اتاق دیگری از کاروان آزادگان می‌شوم، هیچ یک از آزادگان این اتاق مایل نیستند نامشان ذکر شود و نمی‌شود. یکی از زائران حال و هوای خود را از نخستین دیدار کعبه اینگونه بیان می‌کند: «من و همسرم تصمیم گرفته بودیم وقتی چشممان به خانه خدا افتاد، از خدا فقط «خودش» را بخواهیم. فکر کردیم انسانی که خدا را دارد همه چیز دارد. اما وقتی اذن دخول به مسجد را خواندند و به این عبارت رسیدند که: «خداوندا! توبه از نخستین خواسته‌های من است»، یکباره احساس کردم اشتباه کرده‌ام و فهمیدم که باید مهمترین خواسته‌ام «توبه» باشد.» آزاده دیگری می‌گوید: «در برابر این شکوه، در برابر عظمت وجود زائران گرانقدر این خانه، فهمیدم هیچ نیستیم، احساس خاکساری کردم و برای خودم از خدا هیچ نخواستیم. تنها برای دیگران دعا کردم.» معین کاروان آزادگان درباره حال و هوای معنوی زائران این کاروان می‌گوید: «وقتی خانواده آزادگان برای طواف به مسجد الحرام رفته بودند، ما نیز برای حمایت از افراد مسن، به حرم رفتیم و به آنها کمک می‌کردیم، یکی از زائران ایرانی هم به جمع ما پیوسته بود و با جان و دل کمک می‌کرد. وقتی به او گفتم اینها خانواده آزادگان با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۴۳ هستند،

اشک در چشمانش حلقه زد. مردم، ما آزادگان را دوست دارند و قدر تلاش و ایثار آنها را می‌دانند، وظیفه ما هم این است که به قدر توان، خدمتگزار این بزرگواران باشیم و انتظارات به جای آنان را برآورده کنیم.» آقای ویس اللّٰهوند آزاده دیگری از این کاروان است که هشت سال اسارت را تاب آورده است. او به زبان انگلیسی مسلط است و در حال حاضر به ترجمه قرآن کریم به این زبان مشغول است. او می‌گوید: «تلاش می‌کنم با زائران انگلیسی زبان ارتباط برقرار کنم و تعالیم حقیقی شیعه را برای آنها تشریح کنم.» ویس اللّٰهوند معتقد است: «باید به فرهنگ، ادب و شخصیت زائران ایرانی افتخار کنیم. آرزوی من این است که سطح فرهنگ تمام مسلمانان جهان رشد یابد.» آقای صالح آبادی، روحانی این کاروان که خود نیز هشت سال در اسارت بوده است، می‌گوید: «آزادگان سالها سخت‌ترین شکل زندگی را در زندانها تحمل کرده‌اند و همین، بستر معنویت را در وجود آنان آماده‌تر کرده است.» او میان حج و آزادی هم ارتباطی اینچنینی می‌بیند: «حج نیز برای آزادی است، انسان حج می‌گذارد تا از قیدوبند علایق دنیوی رها شود؛ یعنی با ذبح قربانی از دلبستگی‌های دنیوی دل بکند.» چند گلایه دوستانه: آزادگان در قید و بند دنیا نیستند. اگر بودند رنج روزهای اسارت را با استواری تمام تاب نمی‌آوردند. اما انتظارهای کوچک آنها هم نباید با بی‌اعتنایی روبه‌رو شود. بزرگواران این کاروان در بین صحبتها گله‌مند بودند که چرا هنگام اعزام آنان از مدینه به مکه، آنها را با اتوبوس آورده‌اند که جایی کافی نداشته است و عده‌ای مجبور شده‌اند روی زمین بنشینند. گلایه داشتند که چرا ساختمانی برای آنها اجاره شده که فقط دستشویی فرنگی دارد و استفاده از آن برای آنان بسیار مشکل است. این درحالی است که این عزیزان هرکدام یک میلیون و ۵۸۵ هزار تومان برای تشرّف پرداخت کرده‌اند. و نیز می‌گفتند که چرا اعضای کاروان آزادگان از تمام ایران گردهم آمده‌اند و معتقد بودند با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۴۴ این تفاوت فرهنگها همزبانی را مشکل و افراد تنها را تنها می‌کند. آنها معتقد بودند بهتر است کاروان نمادین آزادگان، از زائران آزاده یک یا دو استان انتخاب شود و بقیه آزادگان با کاروان شهر خود مشرف شوند.

برگزاری همایش «الأمة الإسلامية في مواجهة التحديات»

هم‌اندیشی (سمینار) «امت اسلامی در برابر چالشها» (۲ تا ۴ ذی حجه) روز شنبه با پیام ملک فهد آغاز به بکار کرد. پیام ملک فهد توسط امیر عبدالمجید، امیر منطقه مکه، در محل این کنفرانس و در حضور میهمانان قرائت شد. تیتراژ اصلی این پیام که روزنامه عکاظ آن را انتخاب کرده، چنین است: «عدم فهم وسطیة الاسلام مصدر الخطر»؛ «درک نکردن اعتدال در اسلام، منشأ خطر است.» در این پیام با اشاره به خطراتی که اسلام را تهدید می‌کند، آمده است: «این قبیل دشواری‌ها در بسیاری از مقاطع تاریخ اسلام بوده اما همچنان با تکیه بر اسلام وحدت و کیان خویش را حفظ کرده است.» وی با اشاره به اینکه اصلاح خود، اساس و پایه اصلاح است، می‌گوید: «مرحله بعدی اصلاح روابط خود با مردم است و در نهایت اصلاح امت.» وی چند نکته را یادآور شده است: نخست اینکه برخی از جوانان مسلمان اسلام حقیقی را نمی‌شناسند و قدرت درک متون دینی را ندارند و لذا در افراط و تفریط گرفتار می‌شوند.» نکته دوم، تکیه بر کتاب و سنت است. سخنان بعدی رییس رابطه العالم الاسلامی دکتر ترکی بن عبدالمحسن و پس از آن مفتی کشور سعودی، شیخ عبدالعزیز بن عبداللّٰه آل الشیخ بود. ترکی بن عبدالمحسن در باره برگزاری اهداف این کنفرانس مصاحبه‌ای با عکاظ کرده است که در شماره مورخه یکشنبه، ۳ ذی حجه، چاپ شده است. وی در این مصاحبه، چالشهای رو در روی جهان اسلام را به دو دسته «خارجی» و «داخلی» تقسیم کرده و پدیده جهانی شدن را که تلاش می‌کند از درون قوانین زندگی انسانها را متحوّل کند، مهم‌ترین چالش خارجی عنوان می‌کند. چالش دیگر صهیونیسم است و نیز با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۴۵ تلاشهایی که بر ضد اسلام در جهان صورت می‌گیرد. اما چالش‌های داخلی عبارت است از اختلاف روش‌های حکومتی و قانون اساسی‌های مختلف در جهان اسلام، که منشأ صدور و تصویب قوانین مختلف می‌شود. دوّم تفرقه و اختلاف امت اسلامی که سبب ضعف وضعیت امت اسلامی در برابر چالشهای بیرونی است. ناآگاهی به اسلام و پدید آمدن برخی از

گرایش‌های افراطی و انحرافی، نمونه دیگر است. همین‌طور نداشتن برنامه در باره توسعه در بخش‌های مختلف. وی در پایان خواستار آن است تا یک استراتژی تبلیغی اسلامی مشترک از سوی جهان اسلام در برابر این چالش‌ها اتخاذ شود. شیخ صالح بن غانم، استاد سطوح عالی در دانشگاه محمد بن سعود نیز تأکید کرد که متفکران باید دین اسلام را در لباس تسامح و همراه با دعوت به اخوت میان مسلمانان عرضه کنند. شیخ جابر محمد الحکمی، رییس امر به معروف مکه هم تأکید کرد که باید با توازن و تعادل سخن گفت که در جهت مصالح امت است؛ بدون آنکه تفرقه و تحزبی در کار باشد. وی افزود: «ما در وضعیتی هستیم که هر کسی «لا اله الا الله» گفت باید موضوع کار ما به عنوان امت باشد.» وی گفت: «ما نیاز به عقلانیتی داریم که متناسب با نیازهای عصر باشد.» برخی از سخنرانان شناخته شده این همایش عبارتند از: محمد عبده یمانی، راشد راجح، عبدالحمید عویس، احمد ابوالمجد، کامل الشریف، مراد هوفمان، فهمی هویدی، احمد محمدعلی، عصام البشیر، عبدالحمید الغزالی، کمال عمران و سهیله زین العابدین. در روز آخر، بیانیه مفصلی توسط این همایش در باره مبارزه با جهل نسبت و سطیت اسلام صادر شد. در این بیانیه به چالش‌های سیاسی، فرهنگی، تبلیغی و اقتصادی اشاره شده و مشکلات جوانان نیز مورد توجه خاص قرار گرفته است. چالش‌های یاد شده هر کدام به چندین دسته تقسیم شده و در باره هریک رهنمود کلی ارائه گردیده است. متن بیانیه پایانی این کنفرانس همراه با توضیحاتی در مجله الشرق الأوسط (هشتم بهمن) آمده است.

مصاحبه وزیر شؤون دینی سعودی در باره حج

این روزها دعوت به اعتدال و «تراحم و تواد و رفق و نبذ الغلو و نبذ التطرف» از پیامهایی است که از زبان مسؤولان و دولتمردان سعودی فراوان شنیده می‌شود. شیخ صالح بن عبدالعزيز آل الشيخ، وزیر شؤون اسلامی و اوقاف و دعوت و ارشاد، در مصاحبه با مجله «لیبک» سعودی که شماره‌ای ویژه حج سال ۱۳۲۴ منتشر کرده، با تکیه به این مفاهیم، آنها را دارای نهایت اهمیت دانست و همزمان روی آگاهی حجاج از اعلام و مناسک حج و تلاش این وزارت خانه برای تحقق این امر یاد کرد. وی گفت: «دانشمندان مسلمان مسؤولیت دارند تا سماحت اسلام را به این همه زائری که در اینجا حضور دارند، تعلیم دهند.» وی همچنین گفت: «حجاج نباید چیزهایی که جزو حج نیست داخل آن کنند. آنان نباید شعارهای سیاسی را وارد حج کنند. حج محل عبادت و ذکر است و این قبیل کارها با ماهیت حج منافات دارد.» وی تأکید کرد: «پیام پیامبر صلی الله علیه و آله دو چیز بود؛ الف: خذوا عنی مناسککم ب: ایاکم والغلو». این مجله، مقالات متعددی در ارتباط با حج و برخی از فتاوی مشایخ سعودی درباره موضوعات مربوط دارد. در خبر دیگری که البلاد (فارسی، شماره ۱۷) منتشر کرده، به نقل از همین صالح بن عبدالعزيز آورده است: در مشاعر مقدس، تعداد ۱۲۵۰۰۰ قرآن و ۱۸ میلیون ۶۶۸ هزار کتاب و جزوه میان زائران توزیع خواهد شد.

روز عرفه، شنبه آینده خواهد بود

بر اساس اطلاعیه مجلس اعلائی قضا در سعودی، وقوف حاجیان در سال جاری در عرفات، روز شنبه ۹ ذی حجه (: ۳۱ ژانویه ۲۰۰۴) خواهد بود؛ زیرا ثابت شده است که اول ماه ذی حجه، روز جمعه بوده است. بدین ترتیب عید قربان نیز روز یکشنبه اول فوریه است. این رویه در سعودی است که ثبوت اول ماه طی اطلاعیه‌ای از سوی مجلس اعلائی قضا صادر می‌شود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۴۷ یکی از خوشبختی‌های حجاج آن است که: گرچه در ماه رمضان در تعیین اول ماه با یکدیگر اختلاف دارند، اما در امر حج، همه حجاج یک روز را به عنوان عرفه و روز بعد از آن را به عنوان عید قربان می‌پذیرند. این مسأله در گذشته‌های دور مشکلاتی ایجاد می‌کرد، اما از نیم قرن پیش به این طرف، به صورت رسمی اعلان سعودی پذیرفته شده و از این جهت اختلاف نظریه‌ای میان حجاج کشورهای مختلف یا میان حجاج شیعه و سنی دیده نشده است.

توصیه‌های خاص ایام تشریق برای زائران

به تدریج ایام تشریق نزدیک می‌شود. بسیاری از حاجیان، سال نخست سفر خود را می‌گذرانند و تصوّر روشنی از آن محیط و بایدها و نبایدهای آن ندارند. به همین منظور مسؤولان بعثه جمهوری اسلامی، اطلاعاتی در این باره در اختیار زائران محترم قرار داده‌اند که فهرست آنها از این قرار است: (۱) حرکت گروهی به سمت جمرات. (۲) رعایت نظافت محیط مخصوص هنگام انجام حلق. (۳) همراه داشتن دستبند شناسایی. (۴) رعایت نکات ایمنی. (۵) نایب گرفتن خانم‌ها و افراد ناتوان برای رمی جمرات. (۶) نایب گرفتن برای حضور در کشتارگاهها. (۷) نگهداری مناسب از چادرهای منا. (۸) همراه نبردن پول اضافی. (۹) استعمال نکردن دخانیات. (۱۰) حفظ آرامش و عدم تعجیل و نداشتن اضطراب در انجام اعمال. (۱۱) عدم تردد بی‌مورد در خارج از چادرها. (۱۲) به خاطر سپردن حدود محل چادرهای کاروان و مسیرها. (۱۳) رعایت حال افراد ناتوان. (۱۴) انتخاب ساعات خلوت برای رمی جمرات.

تازه‌های طرح حمل و نقل شهری زائران، دشواری‌ها و راه حل‌ها

با اجرای سیستم حمل و نقل متمرکز حجاج ایرانی در مکه مکرمه، یکی از مهمترین مشکلات فراروی مسؤولان ایرانی برای ایاب و ذهاب حجاج مرتفع گردیده است. این طرح که از سال ۱۳۸۰ آغاز شده، نتایج مثبتی داشته و پس از سالها آزمون و خطا اکنون توانسته است رضایت حجاج و مسؤولان مربوط را فراهم کند. در حال حاضر نزدیک به ۵۵۰ دستگاه خودرو جمعی، حجاج ایرانی را در ۱۸ مسیر در مکه مکرمه جابه‌جا می‌کنند. این اتوبوس‌ها از چهار ایستگاه اطراف مسجدالحرام شامل رواسی، باب علی، باب ملک عبدالعزیز و سوق الصغیر زائران را نزدیک منازل خود و به‌عکس به صورت شبانه‌روزی منتقل می‌کنند. آقای مهدی محمدی‌فر، معاون حمل و نقل دفتر نمایندگی ایران در عربستان، اجرای این طرح را موفق‌ترین برنامه برای ایاب و ذهاب زائران در مکه مکرمه پس از پیروزی انقلاب اسلامی می‌داند. به گفته وی، ایاب و ذهاب حجاج یکی از مهمترین معضلاتی بود که در دو دهه گذشته به علت پراکندگی بیش از حد منازل حجاج در مکه و فاصله زیاد آنها تا مسجدالحرام، گریبانگیر مسؤولان مربوط بوده است. از سال ۱۳۶۰ تاکنون طرحهای مختلفی برای حل این مشکل اجرا شد که تمامی آنها با شکست مواجه گردید. زمانی برای حجاج، بلیت‌های اتوبوس شهری خریداری و در بین آنها توزیع می‌شد تا از طریق شبکه اتوبوسرانی شهری که به «نقل الجماعی» معروف است در سطح شهر تردد کنند. این طرح هیچگاه نتوانست رضایت خاطر حجاج ایرانی را فراهم کند؛ چراکه شبکه اتوبوسرانی شهر مکه خود نیز با محدودیتهای مختلفی روبه‌رو است که در ایام حج به هیچ وجه قادر به پاسخگویی به نیاز مسافران نیست. تا چند سال پیش نیز مسؤولان حج و زیارت برای رفع این مشکل به هر کدام از حجاج، مبلغ یکصد ریال سعودی پرداخت می‌کردند تا خود زائران بتوانند با تاکسی‌های شهری به مسجدالحرام رفت و آمد کنند، اما این طرح نیز نتوانست گرهی از مشکلات باز کند؛ چراکه از یکسو برخی از زائران یکصد ریال خود را صرف خرید سوغات می‌کردند و مجبور به پیاده‌روی و خستگی بیش از حد می‌شدند و از سوی دیگر با گرانتر شدن با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۴۹ کرایه‌ها در زمان ازدحام حجاج در مکه، در ایام قبل و بعد از تشریق، این مبلغ برای رفت و آمد زائران کافی نبود. محمدی‌فر، که خود در سالهای گذشته همه این طرحها را تجربه کرده، می‌گوید: «از اول ذیحجه برای هر بار رفتن به مسجدالحرام، زائران گاهی مجبور به پرداخت ده ریال کرایه می‌شدند که هزینه سنگینی برای زائران بود و یکصد ریال نیز جوابگوی رفت و آمد آنها نمی‌شد. حتی در برخی سالها، هزینه ایاب و ذهاب حجاج به صورت جمعی به مدیران کاروانها پرداخت می‌شد و آنها نیز حجاج خود را به صورت گروهی و در زمانهای خاصی به مسجدالحرام می‌بردند، اما هیچ یک از روشهایی که در دو دهه گذشته اجرا گردید، مورد استقبال حجاج قرار نمی‌گرفت. از سال ۱۳۸۰ مسؤولان حج و زیارت تصمیم گرفتند تا برای رفع اساسی این مشکل با انعقاد قرارداد با شرکتهای حمل و نقل سعودی،

سیستم حمل و نقل متمرکز را اجرا کنند و رضایت خاطر حجاج عزیز را فراهم نمایند. از این رو، با شرکت حافل که به گفته محمدی‌فر، از شرکتهای خصوصی، باتجربه و معتبر عربستان است، قراردادی برای ایاب و ذهاب زائران ایرانی منعقد شد. وی می‌گوید: «در سال ۸۰، ایران اولین کشوری بود که از سیستم حمل و نقل متمرکز استفاده کرد. این طرح در سالهای بعد به الگویی برای کشورهای دیگری نیز تبدیل شد؛ به گونه‌ای که از سال گذشته کشورهای نظیر مالزی، اندونزی، ترکیه، پاکستان، نیجریه و سودان نیز از این روش استفاده کردند. حجاج عراقی نیز در حج سال جاری از این سیستم استفاده می‌کنند.» محمدی‌فر استفاده دیگر کشورها از این روش را سبب محدودیت‌هایی برای ایران می‌داند؛ محدودیتهایی مانند کمبود ایستگاههای تخلیه مسافر در اطراف حرم و همچنین رقابتی تر شدن بازار. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۵۰ اما به رغم الگو برداری دیگر کشورها از طرح ایران، به نظر می‌رسد هنوز هم شبکه حمل و نقل ایران از ویژگی‌های بهتری برخوردار است. به عنوان نمونه حجاج ترکیه برخلاف حجاج ایران در جلو منازل خود پیاده نمی‌شوند بلکه اتوبوسهایی آنها را از مسجدالحرام به چند نقطه مشخص در شهر مکه منتقل می‌کند و آنها مجبورند بقیه راه را پیاده و یا با وسایل کرایه‌ای طی کنند. اما حجاج ایرانی حداکثر فاصله‌ای که برای استفاده از خودرو طی می‌کنند، ۳۰۰ متر است. معاون حمل و نقل دفتر نمایندگی ایران به نقل از مسئولان شهر مکه می‌گوید: «طرح ایران حتی باعث ایجاد تحولاتی در شبکه حمل و نقل مسافر در مکه شده است. شبکه اتوبوسرانی شهر مکه تنها از ۲۰۰ دستگاه اتوبوس استفاده می‌کند که به خدمت گرفتن ۵۵۰ دستگاه اتوبوس و مینی‌بوس توسط ایران، برای جابه‌جایی حجاج کشورمان نشانگر تفاوت سطح خدمات‌رسانی این دو شبکه است.» محمدی‌فر طرّاحی سیستم متمرکز را باعث کاهش چشمگیر هزینه‌های حمل و نقل حجاج ایرانی می‌داند. براساس قرارداد معاونت حمل و نقل ستاد با شرکت حافل ۲۱ هزار و پانصد صندلی، ۵۵۰ دستگاه خودرو در ازای پرداخت ۹۵ ریال سعودی برای هر زائر، در اختیار ایران قرار گرفته است. وی می‌افزاید: «تا آخرین روز ذی‌قعدة، ۵۵ هزار و ۵۹۶ زائر وارد مکه شده‌اند که با ۳۸۳ دستگاه خودرو، رفت و آمد آنها به مسجدالحرام انجام شده است.» به گفته محمدی‌فر، این خودروها تا کنون شش هزار و ۲۶۸ بار در مسیرهای ۱۸ گانه خود تردد داشتند و جمعاً ۱۴۴ هزار و ۷۸۳ زائر جابه‌جا کرده‌اند. وی می‌گوید: «سازمان حج‌وزارت تا دو برابر این ظرفیت را نیز پیش‌بینی کرده است؛ به گونه‌ای که هر زائر ایرانی بتواند با آسودگی، روزانه پنج بار به مسجدالحرام برود.» وی حداکثر زمان انتقال حجاج از مسجدالحرام تا منازل خود را ۲۰ دقیقه اعلام می‌کند. محمدی‌فر، روند انتقال حجاج در شهر مکه را تاکنون مطلوب توصیف کرده و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۵۱ برخی نارضایتی‌های موجود را به دلیل توجیه نبودن حجاج می‌داند. وی می‌گوید: «ممکن است در شش هزار ترددی که انجام گرفته، چند کوتاهی و تخلف از ناحیه رانندگان صورت گرفته و یا خودروها با تأخیر حرکت کرده باشند، اما در مجموع، عملکرد شرکت تاکنون خوب بوده و آنچه گاهی باعث نارضایتی حجاج عزیز می‌شود تغییراتی است که مسئولان سعودی در برنامه‌ها ایجاد می‌کنند و آن هم خارج از اختیار ما است.» محمدی‌فر می‌افزاید: «از امروز به بعد، ازدحام حجاج در مکه بیشتر می‌شود و پلیس مکه از اول ذیحجه مقررات ترافیکی ویژه‌ای را در اطراف مسجدالحرام به اجرا می‌گذارد. براساس این مقررات، از یک ساعت بعد از نماز، از ورود اتوبوسها به شعاع ۵۰۰ الی ۱۵۰۰ متری مسجدالحرام ممنوع می‌شود لذا زائرانی که قصد دارند مسافت کمتری پیاده روی کنند، باید دستکم یک ساعت زودتر به مسجدالحرام رفته و تا یک ساعت بعد از نماز نیز از حرم خارج نشوند ... همچنین پلیس برخی تغییرات در برنامه‌های ما ایجاد می‌کند که به دلیل عدم اطلاع زائران، باعث نارضایتی آنها می‌شود و این وظیفه مدیران کاروانها است که حاجیان را در این زمینه آگاه کنند. برای مثال، پلیس مکه دستور داده تا به جای ایستگاه سوق الصغیر از ایستگاه ملک عبدالعزیز و میدان گدی برای تخلیه زائران استفاده کنیم که این باعث سردرگمی زائران می‌شود، اما از توان ما خارج است. همچنین در روزهای آینده، زائرانی که از ایستگاه مظله استفاده می‌کنند، مجبورند به دلیل بسته شدن تونل بر روی خودروها، پیاده این مسیر را طی کنند. آنهایی که توانایی پیاده روی ندارند باید از مسیرهای دیگر تردد نمایند.» محمدی‌فر اضافه می‌کند: «در صورتی که پلیس محدودیت‌های ترافیکی

جدیدی اعمال نکند، انتظار می‌رود با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۵۲ تا ۷ ذیحجه، شبکه حمل و نقل ایران فعال بوده و بعد از ایام تشریق نیز از روز ۱۳ و ۱۴ ذی‌حجه این شبکه مجدداً راه‌اندازی شود. در این ایام نیز شبکه حمل و نقل تعطیل بوده و از خودروهای آن برای انتقال حجاج به منا و عرفات استفاده خواهد شد... و زائرانی که از پارکینگ (توقفگاه) باب علی استفاده می‌کنند، لازم است اطلاع داشته باشند که برای حمل و نقل حجاج، در درون تونل، برای سرعت بخشیدن به تخلیه زائران از خودروهای چند کشور به صورت مشترک استفاده می‌شود. لذا شایسته است در برخورد با حجاج دیگر کشورها، که از برادران دینی ما هستند، اخلاق و آداب اسلامی و برادری رعایت شود.»

دیدار سرپرست حجاج ایرانی با رییس بعثه مجلس اعلای عراق

امسال برای نخستین بار بیش از سی هزار زائر عراقی به حج مشرف خواهند شد. بسیاری از این افراد شیعه و از هواداران مجلس اعلای انقلاب اسلامی‌اند و بنابراین مجلس اعلا-دفتری برای مراجعات و هماهنگی کردن امور فرهنگی و دینی مراجعین در مکه اختصاص داده است. حجت‌الاسلام والمسلمین سید عمار فرزند سید عبدالعزیز حکیم در دیدار با سرپرست حجاج ایرانی ضمن تأکید بر این مطلب، گفت: امسال سعودی‌ها خود برای مسکن عراقی‌ها اقدام کرده و اجازه به مدیران کاروانها ندادند تا آنان مسکن را انتخاب کنند. همین امر سبب شده است که عراقی‌ها در یک نقطه متمرکز شوند که برای برنامه‌ریزی‌های فرهنگی بهتر است. در این ملاقات قرار شد هماهنگی‌های بیشتری برای اجرای برنامه‌های مفید فرهنگی صورت گیرد.

انتقال بعثه مراجع تقلید به مکه

شامگاه روز شنبه، دوم ذی‌حجه، به تقویم سعودی، بعثه‌های مراجع تقلید از مدینه بار سفر بسته پس از محرم شدن در مسجد شجره، به سوی مکه راه افتادند. صبح آن روز یک ماشین غیر مسقف، تعدادی از علما؛ از جمله آقایان: شیخ علی پناه اشتهاردی، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۵۳ صلواتی، معزی، کرباسی، و برخی از افراد بعثه آیات شاهرودی، وحید خراسانی و شبیری زنجانی را به مکه رسانده بود. گفته شد که ابتدای مسیر بسیار سرد بوده و به تدریج هوا بهتر شده است. گویا در میان زائران ایرانی، تنها این مورد استثنا بوده و مورد دیگری نداشته است. بعثه‌های مراجع تقلید که پیشگامان خود را دو شنبه و چهارشنبه گذشته فرستاده بودند، در مکه به طور عمده مورد مراجعه مقلدان هستند. بخشی برای گرفتن راهنمایی‌های فقهی و بخشی نیز برای حسابرسی و وجوهات. برخی از بعثه‌ها به کارهای فرهنگی هم می‌پردازند و با شخصیت‌های شیعه و غیر شیعه سایر کشورها ملاقات‌ها و دیدارهایی دارند. گفتنی است، آخرین جمعه مدینه، سوّم بهمن (اول ذی‌حجه به تقویم سعودی) آقای عمری، برخی از اعضای بعثه‌های مراجع و بسیاری از روحانیون بعثه مقام معظم رهبری را برای ناهار به باغ خود دعوت کردند. حاضران بیش از یک صد نفر بودند. افرادی از بعثه آیات: سیستانی، حکیم، تبریزی، سید صادق شیرازی و نیز افرادی مانند سید محمدتقی مدرسی در این محفل حاضر بودند. جلسه یاد شده صرفاً یک دیدار و شرکت در ناهار بود و هیچ گفتگویی در آن صورت نگرفت. در آخر با مصافحه تک تک افراد با شیخ عمری، جلسه به پایان رسید. دفاتر بعثه در مکه، همه نزدیک بعثه رهبری هستند و ساختمانهایی در دو سوی بعثه به عنوان دفتر و ساختمانی هم برای آنان به عنوان محل استراحت با هزینه خود آنان در نظر گرفته شده است. نشریه زائر در روز دوشنبه، نشانی تمامی دفاتر بعثه‌ها و شماره تلفنهای آنها را برای زائران اعلام کرد. عنوان محل اقامت علما، بر اساس قوانین سعودی، می‌بایست کلمه بعثه در آن به کار نرود. بلکه به جای آن «هیأت اعزامی» باشد. این قاعده توسط عموم دفاتر حفظ شده و برای مثال روی تابلوی ورودی یکی از این دفاتر آمده است: «اقامتگاه جمعی از علما و مدرّسین حوزه علمیه مشهد مقدس، حسینیه مرجع عالی‌قدر مرحوم آیت‌الله سید عبدالله شیرازی». این استثنایی است برای یک عالمی که پازده سال پیش در گذشته و هنوز هیأت اعزامی وجود

دارد.

گزارشی از سفرنامه منظوم حج، از عصر صفوی

نشریه زائر، شماره ۱۵، ضمن گفتگویی با نویسنده این سطور، خواست تا گزارشی از یک اثر تاریخی- ادبی در باره حج بدهد که متن زیر حاصل آن گفتگو است: اشاره: در تاریخ اسلام، از منابع گرانسنگ و ارزشمند، سفرنامه‌های حج است که از چندین منظر دارای اهمیت می‌باشد. سفرنامه‌های پیشین، به لحاظ توصیف جغرافیای طبیعی، انسانی، اجتماعی، فرهنگی و بالاخره سیاسی همواره مورد توجه پژوهشگران علم جغرافیا بوده است. اما در میان سفرنامه‌ها، گاهی به تحفه‌هایی برمی‌خوریم که علاوه بر ویژگی فوق از «متن ادبی و نظم شعری» ارزنده‌ای برخوردار هستند که به لحاظ «میراث ادبی، مذهبی و ملی» در خور تأمل جدی می‌باشند. آگاهی یافتیم که حجت‌الاسلام والمسلمین رسول جعفریان، که در احیای یکی از سفرنامه‌های عصر صفوی اقدام نموده و آن را منتشر کرده‌اند، به حج مشرف شده‌اند. از این رو، به حضور ایشان رسیدیم تا از اثر این بانوی گمنام اما ادیب عصر صفوی، خوشه‌ای برگیریم. ضمن تشکر از قبول گفتگو، به عنوان مدخل و ورود به بحث، اشاره‌ای به تاریخچه سفرنامه‌نویسی حج بفرمایید؟ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ، بخشی از منابع تاریخی حرمین شریفین، از همان دوره بسیار قدیم، با عنوان «سفرنامه‌های حج» نشر یافته است. برای نمونه، می‌توان به سفرنامه ناصر خسرو، ابن جبیر، ابن بطوطه و ... اشاره کرد. همچنین برخی از کتب، در اسم، کتاب جغرافی هستند، لیکن در واقع سفرنامه حج می‌باشند؛ مانند: المسالك و الممالک. این حرکت ادامه یافته تا اینکه به قرن هشت می‌رسیم. از آن به بعد، متأسفانه (به خصوص در شرق) سفرنامه خاصی نوشته نشده است. در قرن یازده سفرنامه‌هایی از بلاد مغرب منتشر شد ولی در بلاد ایران چیزی انتشار نیافت. فقط کتابها و رساله‌های جغرافی موجود است. شاید یکی از بهترین آنها رساله‌ای است درباره بازسازی کعبه در سال ۱۰۳۹، نوشته زین‌العابدین کاشانی که اطلاعات دقیقی به دست داده است. در مورد با کاروان صفا در سال ۸۲ ص: ۳۵۵ بازسازی کعبه باید بگویم که از سال فوق تا سال ۱۴۱۷، بازسازی صورت نگرفته است. در سال ۱۴۱۷، سعودیها، دو مرتبه دیوارها را برداشتند و با حفظ مصالح قبلی و سنگهای پیشین، آن را ساختند. اشاره‌ای هم به وضعیت سفرنامه‌های سالهای اخیر بفرمایید. ادبیات سفرنامه‌نویسی، عمدتاً از دوره اواسط قاجاریه است. اصل این حرکت ادبی هم به تأثیر از سفرنامه‌های اروپایی است. نویسندگان بیشتر مرد هستند. هرچه به آخر دوره قاجاریه نزدیک می‌شویم تعداد این سفرنامه‌ها بیشتر می‌شود. سازمان حج و زیارت، طی سالهای اخیر تعدادی از این سفرنامه‌ها را منتشر کرده و فصلنامه «میقات حج» هم تعدادی از آنها را به چاپ رسانده که موجب زنده شدن آن ادبیات گردیده است. این سفرنامه‌ها را چگونه تقسیم‌بندی می‌کنید؟ یک تقسیم‌بندی در این سفرنامه‌ها، تقسیم‌بندی به سفرنامه‌های «منثور» و «منظوم» است. تعداد سفرنامه‌های منظوم بسیار اندک‌اند. علت آن هم این است که سفرنامه را نمی‌شود به صورت شعر نوشت؛ چون اماکن و جای‌ها و ... باید به شکل منظوم و شعر آورده شود که کاری بسیار دشوار است. البته در ادبیات فارسی؛ منظومه خاقانی را در مورد حج داریم ولی شکل سفرنامه‌ای، ندارد. حضرت‌عالی یکی از این سفرنامه‌های منظوم را احیا کرده‌اید، اگر ممکن است بفرمایید که آن، چه ویژگی‌هایی دارد؟ در میان این ادبیات و میراث سفرنامه‌ای، یک «تحفه ادبی»، بسیار عالی است که: اولاً: سفرنامه باارزشی است، چون دربردارنده اطلاعات عالی جغرافیایی و غیره است. ثانیاً: از دوره صفویه است. ما از دوره صفوی سفرنامه دیگری نداریم که گزارش سفر از مسیرهای راه تا مکه معظمه، باشد. ثالثاً: منظوم است؛ یعنی تنها سفرنامه نیست بلکه یک اثر و حتی می‌توانم بگویم با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۵۶ شاهکار ادبی هم است. رابعاً: سراینده آن یک زن است. شاید این موجب شد که دو سال قبل در کنفرانس صفویه‌شناسی در لندن، یک خانم متخصص صفوی با نام «کاترین بابایان» این منظومه را به عنوان موضوع مقاله خود انتخاب کرده بود. به هر حال این هم یک پدیده شگفتی است که ما یک منظومه هزار و چهارصد بیتی، به عنوان سفرنامه حج از یک زن داشته باشیم که مربوط به یک مقطع تاریخی است و کتاب دیگری هم در

این موضوع نداریم. این شاعره سفرش را چگونه آغاز و از چه مسیرهایی عبور می‌کند؟ حکایت این سفرنامه به این صورت است که یک زن، بعد از فوت شوهرش (میرزا خلیل رقم نویس، که طبعاً از ادبای آن زمان بوده، چون متن فرامین را می‌نوشته) تصمیم می‌گیرد به حج برود. زن بسیار فرهیخته‌ای است. تصمیم می‌گیرد که تمام احساسات، برداشت و شناخت خودش را از حج، به شکل اشعار منعکس کند. اشعارش بسیار روان، آرام و بدون اشکال است. از حیث میراث ادبی، تاریخ حرمین شریفین و مسیر منتهی به حرمین، اثری ارزشمند است. یکی از ویژگیهای مهم این کتاب آن است که مسیر حج در آن زمان را به خوبی بیان کرده است. از اصفهان شروع کرده. سپس به کاشان، قم، ساوه، قزوین، زنجان، میانه، تبریز، نخجوان، ایروان و از آنجا وارد کشور عثمانی شده، سپس به فرات، حلب، دمشق، مدینه، و در آخر به مکه معظمه می‌رسد. در این سفرنامه مردمان بسیاری از شهرها، وصف شده‌اند. به‌طور متوسط از نیمی از شهرها بدگویی و از نیمی دیگر ستایش شده است. تعدادی از خویشانش در دولت آباد (از توابع قزوین) و برخی هم در اردوباد بوده‌اند که ملاقاتهایی با آنها هم داشته است. علاوه بر ویژگی ادبی، آیا ویژگی مذهبی و ملی بارزی هم دارد؟ یک احساس وطنی بسیار عالی در این سفرنامه وجود دارد. در وقت خروجش از ایران، آن احساس وطنی - ملی را نشان می‌دهد. علاوه بر احساس وطنی، یک احساس مذهبی شیعی هم در آن هست: زبانها بسته شد از نام حیدر دکانها تخته شد از بیع گوهر ز بیم رومیان چون موش گشتند چو شمع صبحگه خاموش گشتند سحر از سرزمین شاه ایران روان گشتند با آه و به افغان در مسیر حرکت از کشورهای مجاور، آیا به اتفاقاتی که در سفرهای آن زمان مرسوم بود، اشاره‌ای دارد؟ وقتی وارد محدوده عثمانی می‌شود، دشواریهای راه را وصف می‌کند. عمده‌اش، سد کردن راه کاروان و گرفتن مالیاتهای سنگین است. حتی یک‌جا چون دوبار خواستند مالیات بگیرند، زائران با مأموران درگیر می‌شوند. عجم آغاسی که رییس کاروان ایرانی‌ها بوده، شمشیر می‌کشد؛ دیگران هم وارد صحنه درگیری می‌شوند و در نهایت موفق می‌شوند راهشان را ادامه دهند. کشیدند از کمر شمشیرها را رها کردند از زه تیرها را مسیر ادامه می‌یابد. شهرها و روستاها را، یکی پس از دیگری وصف می‌کند. نکات دقیق جغرافیایی، روحیات مردم، خوراکی‌های آن شهرها و روستاها، تا آنجا که دستگیرش شده، ثبت می‌شود. در این مسیرها آیا به کشور یا شهری که احساس آرامش و امنیت بیشتر کرده باشد، اشاره می‌کنند؟ بله در عراق از شهر حلب توصیف مثبت دارد. در شهر حلب احساس شاعره ما این است که این شهر مثل ایران و اصفهان است. شبیه اصفهان دیدم حلب را به ایران توأمان دیدم حلب را به دکان و به بازار و به میدان همه چیزش مهیا چون صفاهان بعد از عراق، وارد کدام کشور می‌شوند و آنجا چگونه ابراز احساسات می‌کنند؟ این مسیر را ادامه می‌دهد تا اینکه به حلب و بعد دمشق می‌رسد. دوباره با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۵۸ احساسات مذهبی وی گل می‌کند. به یاد کاروان اسرای کربلا می‌افتد. رسیدندی چو بر دروازه شام به چشمم شد سیه آن روز چون شام جدا هر عضو من آمد به افغان کز اینجا بد عبور آل سفیان در ایامی که کردند از ستیزه سر شاه شهیدان را به نیزه در آغاز ورود به مدینه‌النبی، چه احساسی داشته‌اند؟ از دمشق، کاروان با شتاب حرکت می‌کند تا به نزدیکیهای مدینه می‌رسد. رییس کاروان، یکی از پاشاهای عثمانی است. اینجا احساسات بر او غلبه می‌کند. لحظه ورود به مدینه است. زنی که چندین ماه، برای رسیدن به حرمین شریفین، انواع مشقات را تحمیل کرده و حتی یک بار نزدیک بوده از کوه پرت شود و به‌طور معجزه‌آسا نجات می‌یابد، حالا به مدینه نزدیک می‌شود. دو فرسخ مانده به مدینه، کاروانیان بی‌مهابا حرکت می‌کنند: دو فرسخ همچون سرسر می‌دویدند نه با پا بلکه با سر می‌دویدند که تا شهر مدینه شد نمایان ز پشت کوه چون خورشید تابان در اینجا صدای تکبیر همه بلند می‌شود. شاعره ما از دل خود می‌پرسد: به دل گفتم دلا اینجا مدینه است که دائم مهر او در قلب و سینه است؟ بگفتا آری این یثرب زمین است مقام و مرقد سالار دین است پس از زیارت پیامبر صلی الله علیه و آله به بقیع می‌رود و احساساتش را نسبت به امامان بقیع علیهم السلام اینگونه بیان می‌کند: بقیع از نور مرقدهای ایشان منور گشته چون خورشید تابان حسن آن میوه قلب پیمبر سُرُورِ سینه زهرا و حیدر دوم مولی علی بن الحسین است امام ساجد و نور دو عین است سیم باقر شه علم الیقین است امام پنجم و سالار دین است با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۵۹

چهارم باشد آن مولای برحق که دین و مذهب از وی یافت رونق پس آنکه رو سوی زهرا نمودم به درگاهش جبین خویش سودم وقتی از نزدیک قبور بقیع و سادگی آن را می‌بیند، ناله‌اش بلند می‌شود: ندیدم اندر آن ارض مطهر به جز نور فروزان زیب دیگر میان یک ضریحی چهار مولای گرفته هر یکی در گوشه‌ای جای زمینی کو بیدی بالاتر از عرش به کهنه بوریبایی گشته بید فرش از همانجا شاه ایران را مورد خطاب قرار می‌دهد که چرا در فکر بازسازی بقیع نیستی؟ به او می‌گوید: فرش بفرست؛ قنديل بفرست. آنجا را زینت ده. مع‌الأسف شاعره ما دو روز بیشتر در مدینه نیست تا این احساساتش را بیشتر بیان کند. برای تأمین امنیت خودش مجبور می‌شود همراه قافله‌سالار عثمانی راهی مکه شود تا از اعراب طول راه آسیبی نبیند. در لحظه ورود به مکه چه احساسی داشته است؟ وی در مسجد شجره مُحرم می‌شود و مسجد شجره را وصف می‌کند. می‌آید به سمت مکه، در نزدیکی بطحا، که نزدیکی‌های حجون است، توقف می‌کنند که در واقع لحظه ورودش به مکه است. اینجا که احساس می‌کند به آرزوی دیرینش رسیده، بیتی از نظامی نقل می‌کند: چه خوش باشد که بعد از انتظاری به امیدی رسد امیدواری اولین نگاه خود به کعبه را توصیف کرده است؟ می‌گوید وقتی وارد مسجدالحرام شدم، زبانم بند آمد. مدهوش شدم. اصلاً دیگر نمی‌توانستم یک کلام صحبت کنم. چون صورت لال بودم تا زمانی بدین منوال بودم تا زمانی ز بعد ساعتی باز آمدم هوش ولی گردیده بود نطقم فراموش آرام، احساس آرامش می‌کند و زبان می‌گشاید. سپس شروع می‌کند به وصف خانه یزدان، که بسیار جالب است. ز وصف خانه یزدان چه گویم که بالاتر بود از آنچه گویم بلا تشبیه گویا نوجوانی به قامت بود چون سرو روانی قبای مخمل مشکین به برداشت کمر را بسته از زرین کمر داشت حجر در آستانش پاسبان بود رخ او بوسگاه حاجیان بود در اینجا است که می‌گوید: «بار گناهان را زمین گذاشتم و آرامش به دلم برگشت.» پس از آن، برای انجام اعمال به عرفات و مشعر می‌رود و همه این اماکن را وصف می‌کند. در ادوار گذشته به مناسبت عید قربان در منا، حاجیان و امرای وقت، جشن برگزار می‌کردند. آیا از آن جشن هم توصیفی دارد؟ بله، در آن زمان حاجیان در منا، روز عید، جشن مفصل می‌گرفتند که غوغایی بوده است! ولی متأسفانه الآن تعطیل شده است. شاعره ما در وصف آن جشن می‌گوید: کنون بشنو تو از وصف چراغان که کردند فروزان آل عثمان چنان جشنی دو شب اندر منا شد که زهره بعد رقاصی به پا شد دو فرسخ شد چراغان کوه و صحرا که نتوان وصف آن را کرد انشا به هر سو تا که کردی چشم کس کار فروزان بید چراغان چون گل نار به عنوان آخرین سؤال بفرمایید، هنگام وداع از حرمین چه احساسی داشته است؟ در هنگام خداحافظی می‌گوید: ز بعد هفت روز از عید قربان نمود آن پادشاه پادشاهان مرخص از حریم خویش ما را بیا بنگر تو اکنون ماجرا را و یکی از شاه بیت‌هایش را در وقت تمام شدن سفرنامه‌اش می‌گوید که: چه خوش بُد کعبه گر رفتن نمی‌داشت چو رفتن داشت برگشتن نمی‌داشت او بار دیگر به مدینه برمی‌گردد، پنج روز توقف کرده، سپس به ایران برمی‌گردد، آن هم گویا از همان مسیری که آمده است. آخرین شهری که در برگشت یاد می‌کند، شهر حلب است و ما دیگر شعری و خبری از او نداریم. از اینکه در این گفتگو شرکت نمودید، سپاسگزاریم.

آمار زائران بیمار ایرانی در مکه مکرمه

ظرف ۹ روز گذشته، تعداد زائران ایرانی خانه خدا، که به مراکز درمانی و بیمارستان ایرانی مستقر در مکه مکرمه مراجعه کرده‌اند، به ۲۳۸۲ نفر رسید. به گزارش روز یکشنبه روابط عمومی هیأت پزشکی ایران، مستقر در مکه معظمه، طی این مدت ۱۶۰۶ مورد آزمایش پزشکی انجام گرفته و ۲۷۶۸ نسخه دارویی نیز برای زائران بیمار ایرانی صادر شده است. از زمان حضور زائران ایرانی خانه خدا به مکه مکرمه، دو تن از زائران ایرانی به نامهای خانم ملیح‌الزمان پاسنگی ۵۱ ساله، از اصفهان و آقای محمد شریف شانظری ۵۹ ساله از کردستان بر اثر بیماری فوت کرده‌اند. بر اساس این گزارش، همچنین تا کنون ۲۱ تن از زائران ایرانی برای مداوای طولانی‌تر به بیمارستانهای عربستان سعودی انتقال یافته‌اند. گزارش دیگری حاکی است که یک زن زائر ایرانی (لاچین افشاری ۵۶

ساله از همدان) که به همراه شوهر خود قصد سوار شدن به ماشین را داشت، از ماشین افتاد و بر اثر ضربه مغزی درگذشت. وی در شامگاه یکشنبه در قبرستان ججون دفن گردید.

آشنایی با ستادهای اجرایی حج

به منظور تمشیت امور حجاج ایرانی و رسیدگی و حل و فصل مشکلات آنان در عربستان و همچنین تسهیلی در تحقق منویات مورد نظر در امر خدمات‌رسانی به حاجیان با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۶۲ عزیز، تشکیلات اجرایی، تحت عنوان «ستادهای حج» در طول موسم حج تمتع توسط سازمان حج و زیارت دایر می‌گردد. از آنجا که دفتر نمایندگی سازمان حج و زیارت، در طول سال، در عربستان فعال است، بنابراین در موسم حج تمتع نیز مسؤلیت برنامه‌ریزی، ساماندهی، هدایت و نظارت بر ستادهای عملیاتی حج را بر عهده دارد. مقر این نمایندگی در مکه مکرمه قرار دارد و معاونتی از آن نیز در مدینه منوره فعالیت می‌کند. نمای کلی تشکیلات مجموعه ستادهای حج چنین است که ستادی به نام مکه مکرمه و جدّه، امور مربوط به فرودگاه جدّه و مسائل جاری حج در مکه مکرمه را به انجام می‌رساند و همچنین ستاد مدینه منوره در مقطع مدینه قبل و مدینه بعد، در خدمت زائران است و در قالب شرح وظایف خود، انجام وظیفه می‌کند. موضوع فعالیت‌های ستاد مدینه منوره عبارتند از: حمل و نقل، تدارکات و اسکان زائران که این موضوعات در قالب واحدهایی تحت عنوان: تدارکات، مسکن، حمل و نقل درون شهری، حمل و نقل هوایی، حمل و نقل بین شهری، امور مالی، دفتری، امداد و حراست و ... جریان دارد. به‌علاوه نمایندگان اعزامی از طرف وزارت پست و تلگراف و تلفن، جهت انجام امور پستی و مخابراتی و همین‌طور نیروهای منتخب وزارت امور خارجه، برای ارائه خدمات کنسولی پی‌گیر مسائل رفاهی و حوادث زائران در ستادها مستقر هستند. ضمن اینکه نمایندگانی از سوی دستگاههای نظارتی کشورمان؛ مانند سازمان بازرسی کل کشور و ... بر روند امور جاری و برنامه‌ها نظارت می‌کنند. تعدادی از نیروهای مذکور در داخل ستاد به کار روزانه اشتغال دارند و عده‌ای نیز در مراکز و مقرهای مربوطه، در خارج از ستاد مرکزی؛ مثل انبارها، تدارکات، آشپزخانه‌های متمرکز، کشتارگاه، فرودگاه مدینه و مسجد شجره و مؤسسه رده، مدینه و ... مستقر می‌باشند. شاکله ستادهای مذکور در مکه مکرمه، به لحاظ وسعت کار و عظمت و فشردگی و سنگینی آن، نسبت به مدینه، قدری متفاوت است. برای مثال، واحدهای دیگری مثل توزیع اتوبوس‌ها، مشاعر و تقسیم خیمه‌های منا و عرفات و یا طرح قربانی و ... را نیز باید بر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۶۳ مجموعه واحدهای پیشگفته افزود. شایان ذکر است برادران شاغل در فرودگاه جدّه، که وظیفه جابه‌جایی و انتقال زائران ورودی و خروجی را بر عهده دارند، با نظارت مستقیم مسؤل ستاد مکه مکرمه صورت می‌گیرد و از این منظر می‌توان گفت: ستاد جدّه در واقع واحدی از ستاد مکه شمرده می‌شود. از کارهایی که در زمینه سازماندهی ستادهای حج تمتع، چند سال است به مرحله اجرا در آمده، عبارت از این است که ستادهای فرعی در مدینه و مکه دایر گردید و با این طرح، مدینه برحسب حضور زائران به سه منطقه و شهر مکه نیز به‌شش منطقه تقسیم شده است. در واقع زائران و مدیران، با استقرار ستادهای فرهنگی در بسیاری موارد، نیازی به مراجعه به ستاد مرکزی ندارند و می‌توانند مشکلات خود را در همان منطقه مطرح کنند و به نتیجه برسند. مدیران کاروان نیز با مسؤل منطقه خود، جلسات روزانه دارند. در هر منطقه، بخش‌های حمل و نقل درون شهری و اسکان و تغذیه وجود دارد که در حوزه مربوط عمل می‌نمایند. از جمله تحولات در برنامه‌های سال جاری می‌توان پیش‌بینی یک نفر در ترکیب ستادهای فرعی مناطق ۹ گانه مدینه و مکه به عنوان معاون منطقه را ذکر کرد. گفتنی است رؤسا و معاونان مناطق مذکور از میان مدیران کل حج و زیارت استانهای کشور انتخاب شده‌اند و چون با مسائل و روحیات زائران و عوامل خدماتی استان خود آشنایی کامل دارند، با درک بهتری به حل و فصل مشکلات خواهند پرداخت.

تذکرات اجرایی و رفاری به حجاج

ستاد حج در شهر مکه، در ارتباط با نوع رفتارهای عمومی زائران، در استفاده از امکانات زیستی و غیره، تذکراتی را ارائه کرده‌اند که بدین شرح است: ۱. در هر وضعیتی، مراعات حال دیگران به‌خصوص افراد ناتوان و سالخورده و پرهیز از عجله و شتاب ضروری است. ۲. در نشست و برخاست با همسفران، به‌خصوص هم‌اتاقی‌ها با صبر و آرامش رفتار شود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۶۴. ۳. در نگهداری اموال مالک ساختمان کوشا بوده و نسبت به صدمه خوردن به حقوق جامعه و حق الناس حساس باشیم. ۴. از سیگار کشیدن در اماکن عمومی و داخل اتاق و به‌ویژه در محدوده حرمین شریفین خودداری گردد. ۵. به منظور حفظ شئون زائران ایرانی، از فروش اجناس به‌طور جدی پرهیز شود. ۶. از اشیا و اموال شخصی مراقبت نمایید. به‌خصوص مراقب تلفن همراه خود باشید. به هر حال هنگام جابه‌جایی و پس از رسیدن به مقصد، دقت کنید تا چیزی از اثاثیه و مدارک شما در اتوبوس یا ... جای نماند. ۷. تردد بی‌مورد در سطح شهر و اتلاف اوقات گرانبها، علاوه بر لطمه معنوی، باعث کاهش انرژی و بنیه جسمانی شما خواهد شد. ۸. در کارهای داخل کاروان و همچنین بارگیری و تخلیه اثاثیه به یکدیگر کمک کنید. ۹. اساساً حج به جهت محدودیت زمانی و مکانی و ازدحام جمعیت و لزوم جابه‌جایی مکرر و ... توأم با دشواریهایی است. از این رو، آمادگی لازم برای تحمل مشکلات ضروری است. ۱۰. حداکثر استفاده از حضور مؤثر روحانی و پزشک و مدیر کاروان که تمام دانش و تجربه خود را وقف زائران عزیز نموده‌اند، به عمل آید. ۱۱. پرهیز از ورود به بحث‌های مناقشه‌آمیز با دیگران؛ اعم از ایرانی و غیرایرانی. ۱۲. از همراه داشتن اقلام و اشیا ممنوعه، در طول سفر پرهیزید. ۱۳. رعایت مقررات اجتماعی و سیاسی عربستان سعودی در زمینه حج و غیر آن کاملاً ضروری است و به نفع زائران می‌باشد. ۱۴. معمولاً سطح ساختمانها و سنگ‌فرش مساجد و معابر به‌خصوص هنگام شستشو و ریزش باران، لغزنده است، لذا احتیاط ضروری است. ۱۵. هنگام استفاده از آسانسور (آسان‌بر) به ظرفیت آن توجه نمایید. ۱۶. هنگام عبور و مرور از بزرگراهها، مقررات راهنمایی و رانندگی جداً رعایت شود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۶۵. ۱۷. خواهران گرامی شئون اسلامی را در همه حال مراعات نمایند. ۱۸. برای وضو گرفتن از ظروف و منبع‌های آب داخل حرمین و شریفین استفاده نگردد. ۱۹. مأموران ذی‌ربط عربستان از بردن مواد خوراکی و اجناس و اثاثیه به داخل حررها جلوگیری می‌کنند. ۲۰. از خوابیدن، شوخی کردن، بلند صحبت کردن، سیگار کشیدن و عکاسی و فیلمبرداری در حررها و مساجد خودداری گردد. ۲۱. کارت شناسایی و آدرس و تلفن ساختمان خود را همیشه همراه داشته باشید. ۲۲. از پیاده‌روی در مسیرهای طولانی، به‌خصوص قبل از ایام تشریق خودداری نمایید. شایان ذکر است، توصیه‌های ایام تشریق و همچنین مسائل مربوط به بار و گمرک، در زمان مناسب، به آگاهی خوانندگان عزیز خواهد رسید.

اجرای طرح آشپزخانه متمرکز در شهر مکه

معاون تغذیه ستاد مکه مکرمه گفت: «بیش از ۲۵٪ حجاج ایرانی در مکه تحت پوشش طرح آشپزخانه متمرکز قرار دارند. آقای سعید شیبانی در گفتگو با نشریه زائر، به تشریح طرح آشپزخانه متمرکز پرداخت و گفت: «اجرای این طرح در سال جاری تاکنون با موفقیت همراه بوده و رضایت حجاج عزیز را در پی داشته است. طرح آشپزخانه متمرکز برای دومین سال متوالی در مکه و مدینه اجرا می‌شود. این طرح که با هدف نظارت بیشتر بهداشتی و تمرکز طبخ غذای کاروانها انجام می‌شود، سال گذشته با مشکلات پیش‌بینی نشده‌ای همراه بود، اما در حج امسال عملکرد رضایت بخشی داشته است.» شیبانی افزود: «بحث تغذیه متمرکز از ۱۲ سال پیش در سازمان حج و زیارت مطرح بوده و طرحهای مختلفی در این زمینه مورد بررسی قرار گرفته است.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۶۶ وی تصریح کرد: «به علت مشکلات متعددی که در آشپزخانه‌های کاروانها وجود دارد و بیشتر آنها با استانداردهای ما همخوانی ندارد و همچنین الزام دولت عربستان به عدم پخت غذا در ساختمانهای مرکزی مکه و مدینه، تصمیم گرفته شد از طرح

تغذیه متمرکز استفاده شود.» معاون تغذیه ستاد مکه افزود: «از سال ۱۳۸۰ به صورت محدود در برخی مجتمع‌های مسکونی در مکه و مدینه، این طرح اجرا شد، به این صورت که به جای آنکه هر کاروان در آن مجتمع جداگانه پخت کند، به صورت متمرکز و بامدیریت واحد غذاهای تهیه و توزیع شود.» شیبانی گفت: «اما از سال گذشته که طبخ غذا در منطقه مرکزی مدینه ممنوع شد، طرح آشپزخانه متمرکز در اولویت کاری سازمان حج و زیارت قرار گرفت.» به گفته وی، اجرای این طرح در سال گذشته، بدلیل عدم تجربه و نداشتن الگوی قبلی، با مشکلاتی مواجه بود؛ چرا که هم وقت کافی برای انتخاب نیروها وجود نداشت، هم آشپزخانه‌های متمرکز تجهیز نشده بود و هم کاروانها در این زمینه به خوبی توجیه نشده بودند. طرح آشپزخانه متمرکز، سال گذشته در مکه با در اختیار گرفتن یک آشپزخانه و تهیه غذا برای ده هزار نفر آغاز شد. شیبانی گفت: «اما امسال سازمان، سرمایه‌گذاری خوبی در این زمینه کرده و با دعوت از افراد خبره و متخصص، جلسات کارشناسی متعددی را از مدتها قبل آغاز و راهکارهای مختلفی را برای انتخاب بهترین فرمول برگزار کرده است.» وی افزود: «برخلاف سال گذشته، امسال در طرح آشپزخانه متمرکز از نیروهای ثابت استفاده می‌شود و در موارد اضطراری نیز آشپزخانه‌های کاروانها به خدمت فراخوانده می‌شوند. در سال گذشته برای اداره آشپزخانه متمرکز، از آشپزخانه‌های کاروانها استفاده می‌شد که بدلیل عدم آشنایی و هماهنگی آنها با یکدیگر، نتیجه کار چندان مطلوب نبود. اما برای اداره آشپزخانه در حج امسال، بعد از انتخاب مدیران آشپزخانه‌ها، آشپزخانه‌های مناسبی معرفی و پس از یک دوره آموزشی سه روزه، شامل کلاسهای بهداشت و توجیه طرح متمرکز، آشپزها مورد گزینش قرار گرفته و پس از طی آزمایشهای دقیق پزشکی و معاینات جسمی، مصاحبه و امتحان عملی، بهترین و کارآمدترین آشپزها برای اجرای این طرح انتخاب شده‌اند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ۳۶۷ به گفته معاون تغذیه ستاد مکه، دو متخصص بص بهداشت نیز با نظارت بر آشپزخانه‌های متمرکز، امور بهداشتی را به دقت کنترل می‌کنند. وی گفت: «همچنین در حج امسال، یک آشپزخانه جدید نیز با شرایط مطلوبی احداث شده و کار پخت غذا از ۲۵ دی با طبخ روزانه یک هزار غذا آغاز شد.» شیبانی افزود: «طرح تغذیه متمرکز، یک طرح آزمایشی و موقت نیست و با توجه به الزامات دولت عربستان، به عدم پخت در مناطق مرکزی شهر و با توجه به ملاحظات سازمان برای صرفه‌جویی در وقت، نیروی انسانی و هزینه، پیش‌بینی می‌شود در سالهای بعد، این طرح گسترش یابد و به تمام کاروانهای ایرانی تعمیم داده شود.» وی افزود: «در حال حاضر، کاروانهایی تحت پوشش این طرح قرار گرفته‌اند که ساختمانهای آنها دارای آشپزخانه‌های مناسب برای طبخ غذا نیست. همچنین استانهایی که غذاهای محلی و یا فرهنگ تغذیه خاصی دارند، شامل این طرح قرار نگرفته‌اند، بلکه تلاش شده تا استانهایی که ذائقه غذایی مشابهی دارند، تحت پوشش این طرح قرار گیرند.» شیبانی بالاترین میزان پخت دو آشپزخانه متمرکز را ۲۵ هزار نفر در روز اعلام کرد. وی گفت: «ارزیابی‌های انجام شده نشان می‌دهد، کیفیت غذا مطلوب و رضایت‌بخش بوده و طرح تا این لحظه موفقیت داشته است.» شیبانی برخی کاستی‌ها در این زمینه را غیر قابل پیش‌بینی دانست و گفت: «در برخی موارد به علت تصادف خودروی حامل غذا و یا بارندگی و آب گرفتگی خیابانها، در انتقال به موقع غذا اختلال به وجود می‌آید که تلاش همکاران ما بر این است این موارد به حداقل ممکن برسد.» وی اعلام کرد: «برای اولین بار امسال برای طبخ غذا از گوشت تازه گوسفند حداکثر ۴۸ ساعت بعد از تاریخ ذبح آن، استفاده می‌شود و گوشت مرغ نیز برخلاف سالهای گذشته، از مرغ تازه کشتار عربستان مصرف می‌گردد.» شیبانی مواد غذایی مورد استفاده در کاروانهای ایرانی را مرغوبترین نوع آن در بازارهای عربستان دانست و گفت: «برخی اقلام غذایی نیز که کیفیت مطلوبی ندارد، از ایران خریداری و به مکه و مدینه منتقل می‌شود.» معاون تغذیه ستاد مکه در خصوص چگونگی پذیرایی از حجاج، در ایام تشریق با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۶۸ گفت: «برای تمامی حجاج، دو نوبت غذای گرم، سه نوبت غذای بسته‌بندی و چهار نوبت غذای حاضری پیش‌بینی شده است.» شیبانی به آشپزخانه‌های کاروانها توصیه کرد در سرو غذا برای حجاج دقت کافی نموده و تمام تلاش خود را برای جلب رضایت زائران و خدمت شایسته به آنها صرف نمایند.

آخرین آمار ورود زائران ایرانی به عربستان

تا آخر وقت روز یکشنبه، ۵ بهمن، بیش از ۹۰ هزار زائر ایرانی وارد عربستان شده‌اند. از ابتدای کار انتقال زائران ایرانی خانه خدا به عربستان سعودی، تا ظهر روز یکشنبه ۹۰ هزار و ۶۲ نفر در قالب ۴۸۹ کاروان وارد این کشور شده‌اند. از این تعداد در مجموع، ۴۷ هزار و ۵۷۱ نفر از طریق فرودگاه مدینه منوره و ۴۲ هزار و ۴۹۱ زائر ایرانی نیز از طریق فرودگاه جدّه وارد مکه مکرمه گردیده‌اند. براساس این گزارش، از مجموع ۹۰ هزار و ۶۲ نفر، تعداد ۸۰ هزار و ۹۵۹ نفر وارد مکه معظمه شده و مناسک عمره تمتع را به‌جای آورده‌اند.

همایش «حج عالی‌ترین تجلی عبادت و سیاست»

روز یکشنبه، پنجم بهمن (سوم ذی‌حجه به تقویم سعودی)، همایش «حج، عالی‌ترین تجلی عبادت و سیاست» در سالن اجتماعات بعثه جمهوری اسلامی ایران، توسط واحد اهل سنت این بعثه برگزار شد. دبیر این همایش، حجت‌الاسلام زمانی و اعضای هیأت ریسه عبارت بودند از: مولوی اسحاق مدنی، ماموستا سید مصطفی خاتمی، ملارشید برهانی و حجج اسلام: درّی نجف آبادی و صابری همدانی و مجری همایش، آخوند عبدالرزاق رهبر بود. در این همایش، که آقای ری شهری، امیرالحاج ایران و شخصیتها و اندیشمندان مذهبی و سیاسی اهل تسنن و تشیع، از استانها و شهرهای مختلف و نیز نمایندگان مراجع عظام حضور داشتند، سخنرانان این همایش، به ایراد سخن پرداختند. این همایش رأس ساعت ۹/۳۰ صبح، با تلاوت آیاتی از کلام‌الله مجید و ایراد با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۶۹ فاتحه به روح بلند امام خمینی قدس سره، مجدّد و مبتکر وحدت جهان اسلام، رسماً کار خود را آغاز کرد. سپس برنامه همخوانی (تواشیح) توسط یکی از کاروانهای مازندران اجرا شد. در ادامه، حجت‌الاسلام والمسلمین زمانی، مسؤول واحد اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری، به حضار خیرمقدم گفت. وی در مورد خدمات دفتر اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری اظهار داشت: تا حاکون هیچ کشور و بعثه‌ای به اندازه بعثه جمهوری اسلامی ایران، به برادران اهل سنت جهت امور مختلف مذهبی، امکانات و خدمات نداده است. وی بخشی از این خدمات را اینگونه برشمرد: ۱. انتخاب بالاترین علمای اهل سنت جهت اعزام به حج. ۲. تقویت علمی بنیه اهل سنت توسط برگزاری برنامه‌های آموزشی مناسک حج، مطابق هر مذهب. ۳. برگزاری آزمون برای متقاضیان فعالیت به عنوان روحانی کاروان اهل سنت. ۴. سرویس دهی در مراسم حج برای حل مشکلات. ۵. انتشار کتابهای ویژه فقه حنفی و شافعی. ۶. استقرار شورای افتا برای زائران اهل سنت در بعثه. ۷. برگزاری هم‌اندیشی (سمینار) های متعدد. آنگاه نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجج ایرانی، ضمن عرض خیرمقدم به همه میهمانان از ایران و سایر کشورها، گفت: «امید است به برکت خانه توحید و این همایشها، وحدت جهان اسلام تقویت و تحکیم یابد و زمینه برای حکومت جهانی ارزشهای اسلامی فراهم گردد ... موضوع این همایش بسیار مهم و ضروری است. احیاگر حج ابراهیمی، امام خمینی قدس سره در طول عمر با برکتش، به‌خصوص دریامهای حج خود، اساسی‌ترین مطلبش، همین بود که حج تنها عبادت نیست بلکه سیاست هم هست. حج، کامل‌ترین برنامه اسلام برای اداره زندگی بشر است.» وی در ادامه گفت: «حج بالاترین عبادت برای چشیدن طعم شیرین معرفت و محبت خداوند است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۷۰ بهترین وسیله برای انس با خداست. البته به شرطی که زائر خداوند عمق این دعوت را درک کند. هرچه معرفت زائر بیشتر باشد، از این بُعد حج بیشتر استفاده می‌کند ... حج تنها عبادت نیست بلکه در کنار ابعاد فردی و عبادی، ابعاد اجتماعی و سیاسی هم دارد. وقتی می‌گویید «لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ»، تنها لات و هُبَل چهارده قرن قبل را نفی نمی‌کنید بلکه همه قدرتهای طاغوتی و شیطانی و استکباری با این شعار نفی می‌شوند. حج شرک‌زدایی در عرصه سیاست و جامعه هم هست. وی در ادامه گفت: «مقام معظم رهبری در اولین پیام خود در سال ۶۸، نکته بسیار جالبی را مطرح

می‌کنند؛ حج ابراهیمی و محمدی صلی الله علیه و آله، علوی و حسینی علیهما السلام آن است که در آن توجه به خدا و پناه بردن به حکومت و قدرت او، با پشت کردن به قدرت طواغیت و جباران همراه باشد. زمزمه مناجات سالار شهیدان و سید شباب اهل جنت در عرفات چه زیبا، این هر دو را در یک سخن می‌سراید که حج تجلی عبادت و سیاست است.» سپس مولانا عبدالرحمان سربازی، امام جمعه چابهار، به عنوان دومین سخنران در جایگاه حضور یافت. وی ضمن تشکر از بعثه مقام معظم رهبری و واحد اهل سنت و همکاران آن، که مقدمات این همایش را آماده کرده‌اند، گفت: «حج آخرین رکن رکین اسلام است. وقتی حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله در مقام شجره و میقات، لبیک می‌فرمودند تمام ذرات خاک و ریگهای وادی عتیق و برگهای درختان، همزمان با او لبیک می‌گفتند... ایشان نحوه حج ابراهیمی را به جهانیان تعلیم فرمود و درس وحدت را آموخت. همچنانکه مکه را محل امن برای جهانیان؛ اعم از انسانها، حیوانات، حشرات، درختان و سایر موجودات زنده قرارداد.» مولانا عبدالرحمن در ادامه گفت: «رسول اکرم، با شعار «لَا فَخْرَ لِعَرَبِيَّةٍ عَلٰی عَجَمِيَّةٍ» امتیازات شعار و رسوم با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۷۱ جاهلیت را زیر پا گذاشت، ولذا حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام در نهج البلاغه، در فرازی، فلسفه حج را وحدت می‌داند و می‌فرماید: خداوند حج را وسیله نزدیکی مسلمانان قراردادده است. حج در حقیقت تبلور شکوه وحدت اسلامی و تجلی قدرت امت اسلام و نمایشگاه حضور همدلان و همراهان است که ناهمگونی صورت را با همگونی سیرت پیوند می‌زند تا شعار اتحاد اسلامی را بالاتر از رنگها و شکلها و اختلافات جغرافیایی و ملی و نژادی تحقق ببخشند.» آنگاه آقای ملا قادر قادری، امام جمعه و قاضی محترم دادگستری پاره به ایراد سخن پرداخت. وی ضمن تبریک حضور همه عزیزان در کنار حرمین شریفین و سپاس از دفتر واحد اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری گفت: «حج بر اساس آیه شریفه قرآن، هم منافع دنیوی دارد و هم منافع اخروی و همه ما از زمان حضرت ابراهیم مخاطب و مکلف، هم به برنامه‌های عبادی دین بوده‌ایم و هم برنامه‌های سیاسی و دنیوی آن. وقتی مناسک مختلف حج را نگاه کنیم این موضوع به خوبی مشهود است... ما اگر منصف باشیم، یکی از آثار مهم انقلاب اسلامی، همین تجمع‌ها و همایشهاست که موجب عزت و عظمت جامعه اسلامی است و به ما جرأت حرکت و بازگشت به خویشتن داد ولذا یکی از اندیشمندان جهان اسلام مرحوم عبدالحمید کش درباره انقلاب ملت ایران می‌فرماید: ای امت اسلام، «انّ ایران اغلّت کَلِمَةً لا اله الا الله»، انقلاب اسلامی، زلزله‌ای در شرق و غرب پدید آورد. بنیاد اقتدار غرب را متزلزل ساخت. مسلمانان را بیدار کرد. برگزاری حج به شکل با شکوه و توأم با برائت، یکی از برکات انقلاب اسلامی است.» در پایان، شاعر معروف اهل سنت، آقای مولوی قاضی‌زاده امام جماعت محترم ایرانشهر در جایگاه قرار گرفت و اشعاری را در وصف حج ابراهیمی و تجلیل از نبی اکرم سرود و در انتها، اشعاری را در تجلیل از رهبری نظام، تقدیم حضار محترم کرد.

دیدار سرپرست حجاج ایرانی از بیمارستان ایرانی در مکه

صبح روز دوشنبه، ساعت ۱۱، نماینده ولی فقیه عازم دیدار بیمارستان ایرانی در شهر مکه شد. این محل که به توصیه ایران، با مشخصات بیمارستانی، در ۱۴۰۰ مترمربع ساخته شده، برای پنج سال، هر سال به مبلغ ۹۰۰ هزار ریال اجاره شده است. بخش‌های مختلف این ساختمان به اورژانس، تخصص‌های مختلف و دفاتر اداری و غیره تقسیم شده است. آقای ری شهری ضمن دیدار از قسمت‌های مختلف، با برخی از بیماران به گفتگو پرداخت. سن بالای برخی از بیماران، نشانگر آن بود که این افراد از نظارت هیأت پزشکی گذشته‌اند، در حالی که توان انجام حج را نداشته‌اند. ایشان ضمن یادآوری این نکته از هیأت پزشکی خواست تا پیش از آمدن دقت بیشتری در این باره اعمال کنند. پس از آن، ایشان در دفتر رییس بیمارستان حضور یافت و از نزدیک در جریان کارها قرار گرفت. در این دیدار که آقای زرهانی هم حضور داشت، آقای ری شهری خواستند تا ساختمانی نظیر این ساختمان برای جانبازان ساخته شود. ایشان تأکید کرد که البته چنین اقدامی با حمایت بنیاد جانبازان امکانپذیر است که می‌بایست با توصیه رهبری

این کار را انجام دهد.

آیت‌الله سید کاظم حائری در بعثه جمهوری اسلامی ایران

از میان مراجع تقلید، کسی که امسال در حج حضور یافته، آیت‌الله سید کاظم حائری است که ظهر روز دوشنبه، به همراه جمعی از اعضای بعثه ایشان، میهمان نماینده ولی فقیه بود. در این دیدار دوستانه، ضمن صرف ناهار، در باره پاره‌ای از مسائل فقهی و سیاسی و دینی گفتگو شد. گفتنی است که بر اساس اخبار رسیده، آیت‌الله بشیر نجفی از جمله مراجع چهارگانه نجف، از طریق کویت وارد مرز عربستان شده و در حج امسال شرکت خواهد کرد.

چهار وزیر اندونزی در مراسم حج امسال

به گزارش واحد مرکزی خبر، چهار وزیر اندونزی برای زیارت خانه خدا و شرکت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۷۳ در مراسم حج، عازم عربستان شده‌اند. وزیران امور دینی، بهداشت، دادگستری و جنگلداری از جا کارتا به جده آمده و به مکه مشرف شده‌اند. مقامات حج اندونزی اعلام کردند که امسال اندونزی ۲۰۵ هزار زائر خواهد داشت. سن بالای زائران اندونزی سبب بروز مرگ و میر قابل توجهی در میان آنان شده و طی روزهای نخست نزدیک به شصت نفر از آنان در گذشته‌اند.

بازدید رییس سازمان حج و زیارت از دفتر خبرگزاری در مکه

روز یکشنبه، پنجم بهمن، آقای زرهانی رییس سازمان حج و زیارت، از دفتر خبرگزاری جمهوری اسلامی در مکه مکرمه دیدار کرد و با سیر فعالیت‌های گروه خبرگزاری در موسم حج تمتع، از نزدیک آشنا شد. مسؤول خبرگزاری در این بازدید توضیح داد که می‌توان با برنامه‌ریزی قبلی، ترتیبی داد تا دسترسی به اخبار و گزارش‌های داخل کاروانهای حج تسهیل گردد. آقای زرهانی نیز ضمن تشکر از خدمات دفتر خبرگزاری در عربستان، از خداوند متعال توفیق برادران را در زمینه اطلاع‌رسانی به موقع و صحیح طلب کرد. وی افزود: «اخبار جاری حج بایستی به نحوی تهیه و منتشر گردد که ضمن بیان حقایق، به محدودیت‌های گوناگون ایران و عربستان، که بر کار حج تأثیر دارد، توجه کافی بشود. به علاوه ضرورت در جریان قرار گرفتن زائران از اخبار ایران هم مطرح است و آن اخبار باید به سهولت و متانت به زائران ایرانی منتقل شود.»

زائر شماره شانزدهم

نشریه شماره شانزدهم زائر، همچنان منتقل کننده برخی از اخبار مهم از داخل ایران به زائران ایرانی است. در این ارائه اخبار، سعی می‌شود تا رویه‌ای میانه انتخاب شده و اخبار تحریک‌آمیز درج نشود. * در این شماره ضمن ارائه برخی از اخبار حج، سومین قسمت مقاله‌ای که با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۷۴ دیدگاه‌های ملاحمد نراقی را در باره حج بیان می‌کند، درج شده است و همچنان قسمتی برای شماره بعد گذاشته شده است. * گفتگویی با شاعر روحانی، استاد جواد محدثی با عنوان «قطره و دریا» به چاپ رسیده که اشاراتی به دیدگاه‌های کوتاه ایشان در باره مسائل مختلف مربوط به این سفر دارد. تجربه چند ساله آقای محدثی به ضمیمه ذوق شاعرانه و دیدگاه لطیف وی، مصاحبه‌ای خواندنی را پدید آورده است. * در این شماره، بخشی از نامه‌های خوانندگان نیز درج شده که کاری است نو و برای نخستین بار صورت می‌گیرد و نشان می‌دهد که زائر بنا دارد به نظریات خوانندگان توجه کند و از آنچه آنان می‌نویسند، استفاده بیشتری بنماید. * گزارشی از همایش حج عالی‌ترین تجلی عبادت و سیاست و نیز در پایان برخی از اخبار سیاسی داخلی و خارجی درج شده است.

توجه خاص عربستان به زائران عراقی

از اخبار انتشار یافته چنین به دست می‌آید که عربستان به نحو جدی در صدد دلجویی از زائران عراقی است. طبق خبری که در عکاظ (۴ ذی‌حجه) آمده، توافق میان ابراهیم جعفری با وزارت حج عربستان، اعزام ۳۳۰۰۰ زائر عراقی به حج است. طبق این گزارش، تا روز پنج‌شنبه ۳۰ ذی‌قعدة، تعداد ۱۶۰۰۰ زائر عراقی وارد فرودگاه جدّه شده‌اند. علاوه بر آن ۱۴۰۰۰ زائر هم از راه ورودیِ عرعر، زمینی وارد عربستان شده‌اند. همچنین اعلام شده است که خدمات بهداشتی و تغذیه هم در این مسیر به حجاج عراقی داده شده و کتاب و نوار هم در ارتباط با مسائل اسلامی و مناسک در اختیار آنان گذاشته شده است. گفتنی است امسال مسکن زائران عراقی را خود سعودی‌ها تقبل کرده و آنان را نزدیک به هم اسکان داده‌اند. گزارش دیگری حاکی است که آخرین گروه از حجاج، امروز از سودان، از راه دریا، وارد جدّه شدند.

مروری بر وظایف دینی - عمومی روحانی از مسجد شجره تا پایان اعمال

می‌توان گفت تمامی روحانیون کاروانها افرادی باتجربه‌اند و حتی بسیاری از معین‌ها، به وظایف خود آشنا هستند، لیکن با این حال، فهرستی از کارهایی را که یک روحانی از زمان ورود به مسجد شجره تا پایان اعمال باید انجام دهد، در اینجا می‌آوریم. گفتنی است این مطالب به قلم جناب آقای فلاح زاده نوشته شده است: * پیش از حرکت به سمت مسجد شجره، به زائران یادآور می‌شود که غسل احرام را در هتل انجام دهند و لباس احرام را نیز بپوشند. * خانم‌هایی را که از ورود به مسجد شجره معذورند، نسبت به نذر احرام پیش از میقات توجیه نموده، صیغه نذر را برای آنان بخواند و نیت احرام و لبیک را بگوید تا در مدینه مُحرم شوند. و این نکات را نیز قبل از حرکت یادآوری کند: ۱. توجیه زائران نسبت به کروکی مسجد شجره و جغرافیای منطقه، برای کمتر شدن تعداد گم‌شدگان. ۲. همراه داشتن ظرفی برای دمپایی‌ها. ۳. همراه نبردن جامه‌دان و هر محموله دیگری، به مسجد. ۴. با طهارت بودن و وضو گرفتن برای رفتن به مسجد، چون معمولاً احرام پس از نماز انجام می‌شود. در مسجد شجره: ۱. هنگام پیاده شدن زائران از اتوبوس‌ها، دستور داده شود که در کنار اتوبوس توقف کنند و توضیح و راهنمایی‌های لازم به آنها داده شود. ۲. رنگ، شماره و تابلوی اتوبوس و محل توقف آن را به زائران توجه دهند. ۳. جای مشخص و علامت خاصی برای راهنمایی آنان مشخص کند؛ مثلاً جهت قبله، گلدسته بزرگ و ... ۴. محلّ توقّف خود در مسجد شجره را مشخص نماید؛ مثلاً اعلام کند، داخل مسجد شجره، در حیاطِ وسط یا ابتدای شبستانِ سمتِ قبله یا جلوی محراب یا روبه‌روی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۷۶ محراب یا ... ۵. محلّی برای افرادی که گم می‌شوند در داخل مسجد مشخص کنند تا در همان مکان بمانند و از آنجا حرکت نکنند تا افراد کاروان به سراغ آنان بیایند. ۶. خواندن نماز واجب یا مستحبّ احرام در مسجد. ۷. جدا کردن افرادی که سال اول تشرف آنهاست، از دیگران. ۸. گفتن نیت برای کسانی که حج واجب خود را به‌جا می‌آورند و سپس گفتن نیت برای کسانی که نایب هستند. ۹. (تلبیه)، گفتن «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...» ۱۰. کنترل احرام افراد، برای آخرین مرحله، پیش از سوار شدن به اتوبوس یا داخل آن، قبل از حرکت. در مکه، اعمال عمره تمتع: * پیش از حرکت زائران برای اعمال، لازم است پس از گرد آوردن آنان، به‌طور مختصر آنها را نسبت به اعمال توجیه کند. * حرکت زائران برای اعمال، زمانی باشد که از خستگی راه کاسته شده و گرسنه نیز نباشند. در آغاز ورود به مسجد الحرام و شروع اعمال، مستحبات و آداب آن، به‌طور مختصر به‌جا آورده شود. * پس از ورود به مسجد الحرام، زائران را در جایی که به خوبی بتوانند کعبه، مقام ابراهیم و حجر اسماعیل را ببینند، توقف دهد و توضیح مختصری درباره آنها ارائه کند و در همان هنگام ترتیب اعمال و محلّ قرار زائران پس از هر عمل و پایان عمل را مشخص کند و نیز کسانی را که ممکن است در اعمالشان مشکلی پیش آید که از زائران عقب بمانند یا خدای ناکرده دوستان خود را گم کنند، توجه دهد که در فلان مکان توقف

نمایند. وظایف روحانی کاروان در اعمال عمره تمتع، به‌طور مختصر و فهرست‌وار: ۱. جدا کردن افراد ناتوان و معذور، پیش از حرکت برای اعمال و تعیین وقت قبلی مناسب برای اعمال معذور و اعلام به آنها. ۲. یادآوری طهارت و انجام وضو برای رفتن به مسجد الحرام. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۷۷. ۳. لحظات ورود به مسجد الحرام و آغاز اعمال در کنار خانه خدا را به زائران تذکر و توجه دهد. ۴. توجیه مختصر زائران، در حد ۱۰ تا ۱۵ دقیقه، نسبت به اعمالی که انجام خواهند داد و مراحل آن. ۵. خواندن ادعیه مختصر ورود به مسجد الحرام و دیدن کعبه و تذکر آداب دیگر. ۶. توقف دادن زائران در محلی مناسب که بتوانند کعبه، حجر اسماعیل و مقام ابراهیم را ببینند و توضیحی درباره آنها. ۷. تذکر درباره ترتیب اعمال و تعیین محل قرار، پس از هر عملی. ۸. تعیین محل قرار نهایی، پس از اتمام اعمال و کسانی که از همراهان خود عقب مانده یا آنها را گم می‌کنند. ۹. تذکر ورود به مطاف با حال خشوع و در قسمت خلوت و مناسب. ۱۰. تذکر آغاز طواف از مقابل حجرالأسود و یادآوری نیت طواف. ۱۱. کنترل طواف (اتمام و صحت طواف زائران) پس از آن، پشت مقام ابراهیم و تذکر نیت نماز طواف و کیفیت آن. ۱۲. کنترل نماز طواف زائران، حتی کسانی که نایب آنها نیز باید نمازشان را بخواند و سپس حرکت به سوی مسعی. ۱۳. تذکر به نوشیدن آب زمزم از ظروف آب (که مع الأسف در حال حاضر ناممکن شده است). ۱۴. تذکر و توضیح در مورد شروع و انجام سعی و نیت و چگونگی آن، پیش از ورود به مسعی و بالا رفتن بر مبدأ مسعی. ۱۵. تذکر مستحبات سعی به زائران جهت اشتغال به ذکر و مستحبات در حال سعی. ۱۶. کنترل سعی زائران در پایان و راهنمایی آنان نسبت به سعی. ۱۷. کنترل نهایی اعمال زائران در محل سکونت و اطمینان به صحت و اتمام آن. یادآوری: معذوران را نیز در وقت مناسب، با تمهیدات لازم، برای اعمال خواهند برد و نکات پیشگفته در حد میسور برای آنان نیز انجام خواهد شد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۷۸ برنامه سخنرانی و آموزش مناسک در مکه مکرمه: زمان و مکان: زمان و مکان مناسب برای سخنرانی را روحانی کاروان با هماهنگی مدیر و روحانیان دیگر، که در آن ساختمان مستقر هستند، تعیین خواهند کرد. مناسبترین زمان، شبها در فاصله میان نماز مغرب و عشا، پیش یا پس از شام است. محتوا: مدت هر سخنرانی حدود نیم ساعت خواهد بود که مانند سخنرانی‌های مدینه، به سه بخش تقسیم می‌شود: ۱. مناسک حج ۲. اماکن و تاریخ ۳. فلسفه اسرار حج. در طول این ایام، آداب و مستحبات مکه؛ مانند تلاوت قرآن، نماز در مسجدالحرام و طواف مستحبی، مکرر تذکر داده شود. در ضمن، برای افراد مدینه قبل، در روزهای آخر، برخی از مسائل اخلاقی و احکام مورد نیاز زندگی گفته می‌شود. زیارت اماکن: زائران را در زمان مناسب، به زیارت قبرستان حجون، مسجد جن، مسجد شجره، مسجد الاجابه که این چهار مکان نزدیک هم است خواهند برد. ایام تشریق (اعمال حج): مراحل حساس و مهم کاری روحانیان کاروانها، از هشتم تا دوازدهم ذی‌حجه است. ۱. در آخرین جلسه سخنرانی، آمادگی لازم برای اعمال حج و زمان حرکت و مراحل اعمال توضیح داده شود. ۲. فرمان حرکت کاروان با مدیر هماهنگ و سپس در وقت مناسب اقدام به احرام حج شود. ۳. چنانچه شب عرفه در عرفات بودند، بخشی از وقت را به یادآوری اعمال حج و اهمیت عرفه و عرفات و دعا و توسل بگذرانند ولی زیاد طولانی نشود و زائران به استراحت خود برسند. ۴. صبح روز عرفه، در یک سخنرانی کوتاه- این مطالب گفته شود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۷۹. ۱. جغرافیای عرفات و توضیح درباره جبل‌الرحمه و مسجد نمره و حدود عرفات. ۲. مسائل تاریخی واقع شده در عرفات. ۳. اهمیت روز عرفه و صحرای عرفات. ۴. لزوم بهره‌گیری از این وقت و مکان و راهنمایی آنان به دعا- نماز قضا- توبه از گناه و تصمیم به ترک و بندگی خدا و طلب توفیق از خداوند. ۵. عصر روز عرفه: الف: خواندن دعای عرفه و دعاها و اعمال مستحبی، که در مناسک ذکر شده است و بهتر است از خواندن روضه‌های مفصل و سخنرانی طولانی پرهیز شود و مردم را به اعمال و آداب عرفه که فقها در کتب فقهی و مناسک آورده‌اند راهنمایی کنند و دعاها را برایشان بخوانند. ب: یادآوری مسأله وقوف در مشعر الحرام و مسائل و آداب مربوط به وقوف در آنجا، پیش از نماز مغرب و عشا. ج: اقامه نماز جماعت مغرب و عشا در عرفات، در صورتی که خوف آن است که دیر به مشعر برسند یا آب برای تطهیر و وضو در دسترس نباشد. ۶. شب عید قربان: الف: یادآوری مسأله وقوف و یاد ذکر خدا در شب عید و

جمع‌آوری ریگ‌ها. ب: یادآوری اهمیت شب مشعر و برخی از شب‌های مهم تاریخ اسلام یا مثل لیلۃ‌المیت، شب بیعت عقبه، شب‌های خندق، شب عاشورا و ... ۷. روز عید: الف: توضیح مختصری درباره اعمال روز عید و ترتیب آنها. ب: بردن زائران پس از صبحانه و استراحت کوتاه برای رمی. ج: کنترل اعمال زائران پس از بازگشت از رمی اعم از مباحثی و نیابتی. د: توجه به مسأله نیابت برای ذبح و آموزش اجمالی نایبان برای ذبح ه: راهنمایی زائران نسبت به اعمال روز عید و حلق و خروج از برخی از محرمات احرام. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۸۰ شب‌ها و روزهای ۱۱ و ۱۲. ۱. کنترل اعمال سه‌گانه روز عید زائران در شب ۱۱. ۲. سخنرانی مختصر و دعا یا ذکر مصیبتی کوتاه- حتماً باید کوتاه باشد چون زائران به خاطر انجام اعمال، به شدت خسته‌اند. ۳. آماده کردن زائران برای رمی روز ۱۱ و توضیحی مختصر. ۴. راهنمایی زائران برای استفاده بهتر از فرصت توقف در منا؛ مانند اشتغال به ذکر و دعا و نماز قضا و تلاوت قرآن. ۵. سخنرانی اخلاقی در شب ۱۲ و ذکر مصیبت و ذکر نشانه‌های قبولی اعمال. ۶. کنترل نهایی اعمال کلیه زائران در روز دوازدهم و یادآوری اعمال باقی‌مانده و محرماتی که هنوز بر آنها حرام است؛ یعنی بوی خوش، زن و مرد بر یکدیگر، صید و کندن درخت و گیاه حرم. اعمال پس از منای پیش از اعمال، جلسه‌ای کوتاه جهت توجیه زائران لازم است. چون زائران این‌گونه اعمال را پیش‌تر انجام داده‌اند و تصور می‌کنند که به راهنمایی روحانی نیاز ندارند و به تنهایی اقدام به انجام اعمال خواهند کرد، لذا ممکن است به اشکال‌هایی بر بخورند که موجب زحمت آنها بشود.

ورود زائران لبنانی و کشورهای حاشیه خلیج فارس

در آخرین روزهای ورود زائران شیعه عرب به مدینه، بعثه ایران خالی از مسؤولان بخش‌های مختلف بود. این مسأله سبب شده بود تا سیل مراجعین به بعثه، به ویژه بخش بین‌الملل، نتوانند نیازهای خود را جامه عمل بپوشانند. علت این امر، بازگشت زودهنگام مسؤولان بخش‌های مختلف در روز سه‌شنبه قبل به مکه بود. در واقع، کشورهای عربی سفر زائرانشان را بین ۱۵ تا ۲۰ روز تنظیم می‌کنند و همین امر سبب می‌شود تا مدینه قبل‌های آنها از روزهای پایانی ذی‌قعدة و حتی اوایل ذی‌حجه وارد مدینه شوند. زائران لبنانی و دیگر کشورهای عربی، که معمولاً در کاروانهای پنجاه نفره اعزام با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۸۱ می‌شوند، دارای یک مدیر، یک روحانی و دست‌کم چهار خدمه هستند و به صورت گروهی در کنار بقیع زیارت می‌خوانند. به خلاف ایرانیان که با تذکرات مکرر روحانیون و گروه ارشاد به سمت قبله نشسته و دعا و زیارت می‌خوانند، آنان به سمت قبر پیامبر یا قبور ائمه نشسته و از بلندگو یا دست‌کم صدای بلند استفاده می‌کنند. رنگ لباسهای زائران لبنانی، با استفاده از رنگهای شاد، حالت استثنایی دارد و در مجموعه‌ای از زائران مسجد الحرام، دسته‌های لبنانی کاملاً قابل تشخیص هستند. اسامی کاروانهای آنان، با ارزشها و مفاهیم شیعی کاملاً هماهنگ است؛ «حملة الطف» کاروانی بود که توسط حجت‌الاسلام والمسلمین قصیر هدایت می‌شد. «حملة ام‌البنین» یا «حملة فدک» و ... از جمله اسامی کاروانهای لبنانی است. (یک کاروان از دمشق نیز دیدیم که اهل سنت بودند و نام «حملة خورشید» را بر خود داشتند). امسال ۱۲۰۰۰ زائر لبنانی به حج مشرف شده‌اند، در حالی که سالهای پیش، به ۲۵۰۰۰ نفر می‌رسیدند. گفتنی است، جمعیت لبنان حداکثر ۶۰۰۰۰۰ نفر است. شورای حج این کشور، این رقم را میان سنیان و شیعیان به تساوی تقسیم کرده است. معیار آنان در انتخاب افراد، از ثبت نام شده، از سنین بالاتر به پایین‌تر است، که امسال تا سن ۵۰ سهمیه پایان یافت. بنابر این، زائران لبنانی در سال جاری، افراد با سن و سالی هستند. ممکن است این اقدام برای کنترل زائران لبنانی هم باشد. افزودنی است که حزب الله لبنان هر سال یک بعثه فعال دارد و امسال نیز چنین است. زائران لبنانی بر اساس وضعیت مالی‌شان به کاروانهای مختلف، با هزینه‌های متفاوت می‌پیوندند. کمترین هزینه برای مسکن و هواپیما و مشاعر و گوسفند، ۱۵۰۰ دلار است و البته زائر باید هزینه خوراک خود را هم بپردازد. این روزها انتشار خبر معاوضه اسرای لبنانی و فلسطینی در مقابل سه جنازه اسرائیلی و یک اسیر، موجی از شادی در میان زائران لبنانی و دیگر زائران خانه خدا ایجاد کرده است.

فعالیت جاری ستاد خبری بعثه

خبرگزاری جمهوری اسلامی، از سه سال پیش به این سو، دفتری در ریاض دارد که با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۸۲ در طول سال فعال است. در موسم حج، فعالیت خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، در امور حج متمرکز شده و تعداد دیگری نیز به آنان پیوسته و به کار تهیه خبر و گزارش و تصویر مشغول‌اند. علاوه بر آن، صدا و سیما نیز در بعثه دفتری دارد که در گروه آنان، تعدادی خبرنگار وجود دارد که برای شبکه خبر و واحد مرکزی خبر، به تهیه خبر و گزارش و تصویر و فیلم می‌پردازند. بیشتر آنان به کارهای تولیدی و برنامه‌سازی مشغول‌اند. افرادی هم برای کارهای فنی و ارسال ماهواره‌ای فعالیت می‌کنند. خبرگزاری، علاوه بر کار خبر، به تهیه ارتباط تلفنی- اینترنتی نیز پرداخته که مورد استفاده بعثه و اعضای ستاد است. در سالهای گذشته، نمایندگان از مطبوعات در حج شرکت داشتند که در بعثه بوده و با هماهنگی ستاد خبری فعالیت مطبوعاتی می‌کردند. این برنامه چند سالی متوقف شده بود؛ اما امسال، پس از هماهنگی‌هایی که در تهران انجام شد، ده نفر از مطبوعات برای این کار برگزیده شدند. با مطرح شدن هزینه آنان و عدم موافقت مطبوعات با پرداخت آن، تنها نماینده روزنامه ایران، همشهری و اطلاعات به حج مشرف شده‌اند. این افراد بیشتر به دنبال تهیه گزارش هستند تا خبر، اما ستاد خبری برخی از اخبار مهم را نیز برای استفاده، در اختیار آنان می‌گذارد. کار اصلی ستاد خبری، ایجاد هماهنگی میان گروه‌های خبری است که در حج فعال‌اند. طبعاً به دلیل مصلحت‌های سیاسی و فکری، لازم است این هماهنگی صورت گرفته و موضوعات خبری در اختیار مراکز فعال خبری قرار گیرد. مسؤول ستاد خبری، در جلسات شورای هماهنگی بعثه و بسیاری از جلسات دیدارها شرکت کرده و در جریان سیاست‌های کلی بعثه قرار می‌گیرد. این امر سبب می‌شود تا اخبار با رعایت مصلحت‌های موجود در حج و مناسبات سیاسی دو جانبه، انتشار یابد. طی دو سه سال گذشته، عکسها و خبرنگارها (بولتن‌ها) بی‌فراهم شده که در رایانه نگهداری می‌شود. یکی از کارهای جدید ستاد خبری، ایجاد اتاقی در مدینه برای انجام مصاحبه‌ها است که مورد استفاده همه گروه‌های خبری است. مع الأسف تاکنون در مکه چنین با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۸۳ برنامه‌ای تدارک نشده است. ایجاد هماهنگی میان مسؤولان بعثه و مراکز خبری و گزارشی، از دیگر فعالیت‌های ستاد خبری است. همراهی بانشریه زائر و کتاب حج، از کارهای دیگر ستاد خبری است. در واقع بسیاری از خبرهایی که در زائر منتشر می‌شود، در اصل در ستاد خبری تدارک دیده شده است. ایجاد خبرنگار (بولتن) ویژه نماینده ولی فقیه و رییس سازمان حج، از دیگر کارهای ستاد خبری است. بنابر این، بخشی از کارها محتوایی و در جهت تهیه خبر و گزارش است و بخشی اجرایی و هماهنگی، که تهیه امکانات لازم برای تهیه و ارسال گروه‌های خبری است. بدین ترتیب، گروه‌های خبری به سادگی کارهای خود را در ارتباط با بعثه، از طریق همین ستاد خبری، به صورت حرفه‌ای انجام می‌دهند.

همایش تقریب مذاهب اسلامی در بعثه مقام معظم رهبری

عنصر جهانی شدن، زمینه‌ای برای حاکمیت ارزشهای اسلامی در جهان همایش یک روزه «تقریب مذاهب اسلامی» دیروز در سالن همایش‌های بعثه مقام معظم رهبری، با حضور جمعی از اندیشمندان جهان اسلام برگزار شد. برگزارکننده این همایش، معاونت امور بین‌الملل بعثه مقام معظم رهبری بود. در این همایش نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی با اشاره به معانی متفاوت جهانی شدن در عرصه‌های اقتصاد، سیاست، فرهنگ و ارتباطات افزود: «فرایند جهانی شدن، اگرچه تبعات منفی در پی دارد ولی ابعاد مثبت آن را نمی‌توان نادیده گرفت و دانشمندان اسلامی مسؤولیت سنگینی بر دوش دارند تا از این عنصر برای بسط حاکمیت اسلام بهره ببرند.» آقای محمدی‌ری‌شهری، با بررسی اجمالی تعاریف موجود از جهانی شدن، وجود اختلاف نظر در ارائه تعریف واحد از این عنصر را یادآور شد و با توجه به اینکه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۸۴ نبود تعریف واحد نافی اثرات وضعی چنین

فرایندی نیست، افزود: «شرایط نوین اطلاع‌رسانی در جهان، زمینه‌ای فراهم کرده است تا اندیشمندان بتوانند دین اسلام را گسترش دهند.» وی با اشاره به اینکه فضای اجتماعی و سیاسی جوامع بشری، دیگر محدود به مرزبندی‌های جغرافیایی و سرزمینی نیست، گفت: «دین اسلام، دینی منطبق بر فطرت، عقل و علم است و هر اندازه علم پیشرفت کند و حقایق برای انسانها روشن‌تر شود گرایش به اسلام افزون‌تر خواهد شد.» امیرالحاج جمهوری اسلامی ایران اصلی‌ترین نکته برای فراگیر شدن اسلام در جهان را تأکید بر اخوت و برادری دینی برشمرد و چنین گفت: «علمای اسلامی، مسؤولیت سنگینی بر دوش دارند تا با عوامل ایجاد تفرقه به خصوص با دشمنان آگاه خارجی و مزدوران داخلی در کشورهای اسلامی مبارزه کنند. چنانچه مسلمانان با یکدیگر متحد باشند، در جهان حاکمیت خواهند یافت.» آقای محمدی‌ری‌شهری، با اشاره به روایات گفت: «پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله پیش‌بینی کرده‌اند همانگونه که در صدر اسلام ترویج این دین بر پایه اخوت و اتحاد اسلامی صورت گرفت، در آخرالزمان نیز این اخوت و اتحاد تجدید خواهد شد و مسلمانان دست به دست یکدیگر داده خود را برای حاکمیت جهانی اسلام به رهبری امام عصر (عج) آماده خواهند کرد.» پس از ایشان، حجت‌الاسلام محمدی‌عراقی، حج را همایشی عظیم و تابلوی برجسته‌ای از جامعیت جهان اسلام دانست و گفت: «این همایش بزرگ، همه ساله در پیش چشم جهانیان قرار دارد.» همچنین آقای یونس صوالحی، از کشور مالزی، در این همایش نفاطی را که مذاهب اسلامی می‌توانند بر روی آن به اتفاق نظر برسند، برشمرد و بر تقریب بین با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۸۵ مذاهب، از راه گفتگوهای سازنده تأکید کرد. حجت‌الاسلام والمسلمین آقای شیخ علی دیموش از کشور لبنان و از جمله رهبران حزب‌الله نیز با تأکید بر وحدت امت اسلامی در مقابل دشمنان اسلام، از جمله آمریکا و اسرائیل، خواستار ترویج فرهنگ از خودگذشتگی و ایثار در میان مسلمانان شد. سپس مولوی عبدالرحمان سربازی، از علمای مذهب حنفیه ایران، با بیان حدیثی از حضرت رسول صلی الله علیه و آله مبنی بر اینکه «آینده از آن اسلام است»، فشارها و دسیسه‌های دشمنان را در جهت مقابله با این حدیث حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله دانست و افزود: «کنگره عظیم حج، بهترین برنامه و بزرگترین امید جهان اسلام است.» در این همایش، همچنین ملما قادر قادری از ایران، دکتر لیک جی از کشور ترکیه و آقای مصطفی جعفر از انگلیس، راه‌حل‌هایی برای تقریب بین مذاهب اسلامی ارائه کردند. در همایش بین‌المللی تقریب بین مذاهب اسلامی در مکه مکرمه، حجاج شیعه و سنی از کشورهای مختلف اسلامی؛ از جمله ایران، عربستان، ترکیه، عراق، افغانستان، مالزی و اندونزی و همچنین تعدادی از کشورهای اروپایی شرکت داشتند. گفتنی است، با اینکه میهمانان خارجی بسیاری در این همایش شرکت کرده بودند، متأسفانه به دلایل فنی ترجمه همزمان سخنرانی‌ها دچار اختلال شده، قطع می‌گردید که این امر موجب اعتراض میهمانان خارجی همچنین خبرنگاران شده بود.

آمار فوت شدگان، از زائران کشورهای مختلف

آمار فوت شدگان از روز یکشنبه هفته گذشته تاکنون، ۱۱۶ نفر اعلام شد. روزنامه انگلیسی زبان «سعودی گازت» چاپ عربستان، آمار زائران فوت شده کشورهای مختلف جهان را منتشر کرد. براساس این آمار، هشت زائر از بنگلادش، ۲۷ زائر از هند، ۶ زائر از مالزی، ۲۶ زائر از پاکستان، ۳ زائر از آفریقای جنوبی، ۴۰ زائر از اندونزی، ۴ زائر از تایلند و ۲ زائر از ایران فوت کرده‌اند. این روزنامه نوشت: دکتر «اینسرام علی» مدیر پیشین آزمایشگاه‌های منطقه مدینه، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۸۶ از اینکه چرا مدیران کاروانهای زائران خانه خدا درباره وضعیت هوای خشک و سرد مدینه، اطلاعات لازم را به زائران نداده‌اند، تعجب کرد. این روزنامه نوشت که باران روز جمعه، ۳۲ هزار نفر از زائران هندی را دچار سرماخوردگی شدید کرد.

دشواری‌های آخرین گروه‌های زائر ایرانی در جدّه

ازدحام بیش از اندازه و تراکم زائران در فرودگاه جده باعث معطلی بیش از اندازه زائران ایرانی در این فرودگاه شده است. عباس ادیب‌زاده، از مسؤولان ستاد حج مستقر در این فرودگاه، روز دوشنبه به خبرنگار ایرنا گفت: «فرودگاه جده دوازده سالن پذیرش دارد که با افزایش زائران کشورهای مختلف، این تعداد سالن نمی‌تواند جوابگوی به موقع همه زائران باشد.» وی افزود: «برای زائران ایرانی سالن مشخصی در نظر نگرفته‌اند و به همین دلیل ممکن است آنها پس از ورود به فرودگاه، ساعتها منتظر بمانند تا کار گذرنامه‌ها و بازرسی زائران سایر کشورها به پایان برسد ... دو روز پیش به علت اینکه همه سالن‌ها مملو از مسافر بود، به یک هواپیمای حامل زائران ایرانی دستور داده شد که نیم ساعت در فضای هوایی بندر جده بیشتر پرواز کند و سپس مسافران خود را پیاده نماید!» وی در عین حال انجام تشریفات گذرنامه‌ای و بازرسی در فرودگاه جده را بسیار راحت توصیف کرد و گفت: امسال مقامات بندر جده بازرسی بندر را حذف کرده و برای دیدن بارها نیز به حداقل اکتفا می‌کنند.

قرائت قرآن در مسجد الحرام

قاریان قرآن، اعزامی از جمهوری اسلامی ایران، از یکشنبه شب، برنامه تلاوت قرآن و همخوانی (تواشیح) را در طبقه دوم مسجدالحرام آغاز کردند. به گزارش ایرنا، در برنامه نخستین شب قاریان ایرانی، که با حضور تعداد زیادی از زائران کشورهای دیگر برگزار شد، چند تن از قاریان بین‌المللی ایرانی به تلاوت قرآن پرداختند: علی رجبی حافظ کل قرآن، از استان خراسان، به تلاوت قرآن پرداخت و پس از آن، به‌سؤالات متعدد حاضران، که بیشتر از شهروندان کشورهای عربی بودند، پاسخ داد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۸۷ در این آیین معنوی، گروه همخوان (تواشیح) شهر نور مازندران، تواشیح لیبک را اجرا کرد که مورد توجه و استقبال حاضران قرار گرفت. در پایان این مراسم، تمام قاریان به صورت دسته جمعی تواشیح اسامی اعظم خدای تبارک و تعالی را اجرا کردند و پس از آن، مجری برنامه مراسم را با دعای ختم قرآن به پایان برد. قرار است این افراد، در شبهای قبل و بعد از مناسک حج تمتع، از ساعت ۱۰ تا ۱۱ شب، در طبقه دوم مسجدالحرام و در مقابل ناودان طلا برنامه اجرا کنند.

فروش کالا بر گهای جعلی گوسفند در مکه

یک روزنامه انگلیسی زبان عربستان به زائران خانه خدا هشدار داد از خرید کالا بر گهای جعلی گوسفند قربانی، که وارد بازار عربستان شده است، پرهیز کنند. روزنامه سعودی گزت، با انتشار این مطلب، به نقل از «دکتر احمد محمدعلی» رییس بانک توسعه اسلامی، که مسؤولیت اجرایی فروش کالا بر گهای گوسفند قربانی را به عهده دارد، نوشت: شیادان در پی آن هستند که با سوء استفاده از موسم حج، گوسفندانی را که شرایط آنها متناسب با بیان شرع نیست، به فروش برسانند. براساس این گزارش، بانک توسعه اسلامی تأکید کرد: هیچ فرد یا مؤسسه‌ای حق فروش کالا بر گ گوسفند قربانی را ندارد و تنها شرکت «الراجحی» که در سراسر عربستان شعبه دارد، مسؤولیت فروش این کالا بر گها برعهده گرفته است.

آخرین آمار زائران ایرانی

بیش از ۹۳۰۰۰ زائر ایرانی تاکنون وارد عربستان شدند. از ابتدای کار انتقال زائران ایرانی خانه خدا به سرزمین وحی تا ظهر روز دوشنبه، ۹۳ هزار ۶۳۵ نفر در قالب ۵۰۸ کاروان وارد این کشور شده‌اند. از این تعداد در مجموع، ۸۷ هزار و ۲۵۰ نفر از مدینه و جده وارد مکه معظمه شده‌اند. همچنین طی همین مدت، تعداد ۴۷۵۷۲ از طریق فرودگاه مدینه و بقیه از طریق فرودگاه جده وارد کشور عربستان شده‌اند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۸۸ از جمع زائران ایرانی، تاکنون سه نفر فوت شده‌اند که عامل مرگ دو نفر از آنان، حادثه بوده است.

برگزاری کنفرانس «مکه المکرمه عاصمه الثقافة الاسلاميه»

صبح روز سه شنبه (۷ بهمن) کنفرانس مکه پایتخت فرهنگ اسلامی افتتاح شد و به مدت سه روز ادامه خواهد داشت. برگزارکننده کنفرانس وزارت حج عربستان است و دبیری هم‌اندیشی را ابوبکر احمد باقادر مشاور وزیر حج بر عهده دارد. از جمع علمای بعثه رهبری، چندین نفر در این کنفرانس شرکت کردند. از آن جمله حجت الاسلام والمسلمین قاضی عسکر که مقاله‌ای هم به آن ارائه کرده است؛ همچنین آیت‌الله تسخیری و حجج اسلام: محمدی عراقی و محمد مهدی معراجی. تعدادی از زنان نیز در این کنفرانس شرکت دارند اما در جای مستقلی نشسته‌اند و از همانجا مطالب خود را بیان می‌کنند. آقای عبدالجبار رفاعی، که در سال گذشته مقاله‌ای در باره کتاب «حسی در میقات» جلال آل احمد داده بود، این بار مقاله‌ای در باره دکتر شریعتی و حج نوشته است. از ایران دکتر آذرشب و عماد الدین باقی هم به این کنفرانس دعوت شده و شرکت کرده‌اند. مجموعه مقالات سال گذشته کنفرانس، با عنوان «مکه المکرمه عاصمه الثقافة الاسلاميه بحوث و دراسات» به چاپ رسیده و در این کنفرانس میان میهمانان توزیع گردید. گفتنی است وزارت حج عربستان، مجله‌ای هم با عنوان «الحج» چاپ می‌کند که ماهانه و ویژه حج است. سردبیر این نشریه، حسین محمد بافقیه است و عده‌ای از نویسندگان سعودی عضو هیأت تحریریه آن هستند که از آن جمله است: عبدالملک بن عبدالله بن دهیش. وی سلسله مقالاتی در باره اعلام حرم مکی دارد که به لحاظ تاریخی، مروری است بر نشانه‌هایی که حدود حرم را در ادوار مختلف معین می‌کرده است. در پایان هر شماره، چند مقاله هم به انگلیسی درج شده است. مقالات مجله، ویژه حج بوده و صبغه تاریخی آن و نیز پرداختن به سفرنامه‌های حج از کشورهای مختلف، جلوه‌ای خاص در آن دارد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۸۹ گزارش این کنفرانس در روزنامه الشرق الاوسط (چهارشنبه هشتم بهمن) درج شده است. مجموعه مقالات دومین کنفرانس نیز در یک کتاب بزرگ و با شمارگان محدود، صرفاً برای میهمانان به چاپ رسیده است. بیشتر این مقالات مرور بر سفرنامه‌هایی است که طی قرن گذشته و حاضر در کشورهای مختلف و در ارتباط با حج نوشته شده است. حجت الاسلام قاضی عسکر مقاله‌ای با عنوان «مکه المکرمه عاصمه الثقافة الاسلاميه» در روز سوم کنفرانس قرائت کردند. در این جلسه، آقایان: مقدادی، باقری، عابدی و محدثی نیز شرکت داشتند. منابع این مقاله از احادیث شیعه بود و این نکته مورد توجه قرار گرفت.

ملاقات یکی از مرشدان طریقت چین با سرپرست حجاج ایرانی

محبی‌الدین، یکی از رهبران صوفی در غرب چین در استان سین کیانگ، صبح روز سه شنبه با حجت الاسلام والمسلمین ری شهری ملاقات کرد. وی که همراه عیسی ادریس یکی از طلاب سابق دانشگاه رضوی مشهد (که در حال حاضر در جنوب چین مدرسه‌ای را اداره می‌کند که نزدیک به پنجاه طلبه دارد) به بعثه آمده بود، با اشاره به اینکه دل ما با شما یکی است، گفت: «همه ما بنده خدا و دوستدار او هستیم.» وی چهار بار به حج مشرف شده و به عنوان مرشدی که تحصیلاتی هم ندارد، دارای صد هزار پیرو در چین است. او گفت: به لحاظ طریقت، پیرو دوازده امام است و خود به ترتیب اسامی دوازده امام را بر زبان آورد اما به لحاظ فقهی پیرو مذهب ابوحنیفه می‌باشد. بنابر این، براساس همان نظریه‌ای که مؤلف این سطور دارد، وی پیرو تسنن دوازده امامی است و از بقایای گرایش‌های صوفیانه است که از قرن هفتم و هشتم به بعد در بسیاری از نقاط در شرق و غرب ایران بوده و به چین هم انتقال یافته است. او تأکید کرد که امام مهدی علیه السلام زنده است که ۴۱ قلندر دارد که با او در ارتباط هستند.

دیدار هیأت اعزامی آیت‌الله وحید خراسانی با آقای ری شهری

ساعت ۱۲ روز سه شنبه چند نفر از اعضای هیأت نمایندگی آیت‌الله وحید به با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۹۰ بازدید آقای ری

شهری آمدند. در این جلسه دوستانه، در باره تبلیغات فارسی و هابی‌ها در برخی از مساجد سعودی سخن به میان آمد و قرار شد فهرستی از این چند مسجد تهیه شده، به مسؤولان سعودی داده شود و نوشته شود که این قبیل کارها باعث اعتراض زائران ایرانی و ایجاد دردسر خواهد شد. گفته شده است که در مسجد الاجابه، که در نزدیکی بعثه است، سخنرانی خطیب مسجد را یک ترک به ترکی ترجمه می‌کند؛ زیرا اغلب مسافرانی که در آن نزدیکی هستند، از زائران ترکیه می‌باشند.

همایش ادبیات و فرهنگ اسلامی

در روز ۵ ذی‌حجه، کنفرانسی با عنوان «ادبیات و فرهنگ اسلامی» توسط رابطه العالم الاسلامی برگزار شد که چند تن از دوستان بعثه در آن شرکت کردند و تصمیم بر آن شد تا طی یادداشتی حضور این افراد ایرانی در کنفرانس، به اطلاع رییس جلسه رسانده شود. این یادداشت که به بهانه توضیحی در باره یکی از سخنرانی‌ها نوشته شده و عنوانش «نوآوری‌های روشنفکرانه افراطی در معرفت اسلامی» بود، نظریه «جمع میان توجه به اصول و زمان، همزمان» را به عنوان نظریه‌ای که مورد توجه علمای شیعه امامی است، مطرح کرد. هدف اصلی از نوشتن این یادداشت، اعلام حضور شیعیان در این مراسم، مطرح شدن نام فقه و تفکر شیعه امامی بود و اگر هم تأیید احتمالی این نظریه را به همراه داشت، به نوعی تفکر شیعه طرح شده است. به دنبال آن، رییس جلسه آن مطلب را قرائت کرد و پس از آن تأیید نمود و گفت که فقه اهل سنت و فقه امامیه در این اینجا نظریه مشترکی دارند.

دیدار وزیر کشور سعودی از مشاعر مقدس

عصر روز سه شنبه، امیر نایف بن عبدالعزیز، وزیر کشور و رییس شورای عالی حج عربستان، همراه امیر عبدالمجید، رییس شورای مرکز حج عربستان، از مشاعر مقدس دیدار کرد. هدف وی از این دیدار بررسی امکانات و خدماتی است که برای حجاج تدارک دیده شده است. طبق معمول، امسال نیز دولت سعودی اعلام کرد که امکانات و خدمات ارائه شده، در نوع خود بهتر از تمامی سالهای گذشته است. وی در این مصاحبه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۹۱ تأکید کرد که سعودی مقر و ممر تروریسم نخواهد بود. وی در مصاحبه‌ای که داشت در پاسخ این پرسش که آیا درست است به خاطر مسائل امنیتی، امسال از تعداد حجاج نسبت به سالهای پیش کاسته شده است؟ ضمن تأکید بر جنبه‌های امنیتی، ارتباط آن را با حج تکذیب کرد و گفت: ما سهمیه هیچ دولتی را کم نکرده‌ایم. گزارش تفصیلی دیدار نایف از مشاعر مقدس در روزنامه عکاظ چهارشنبه (۶ ذی‌حجه) آمده است. گفتنی است محدودیتهای اعمال شده در داخل عربستان، در جلوگیری از کسانی که مجوز دریافت نکرده‌اند، جدی است و افرادی بازگردانده شده‌اند. (عکاظ، ۶ ذی‌حجه، ص ۷) پیش از وی، امیر عبدالمجید، خود از مشاعر دیدار کرده بود. لازم به گفتن است، نظارت‌های مستمری که این روزها از ناحیه دولتمردان اعمال می‌شود، به جز بحث از خدمات، نظارت بر اوضاع امنیتی نیز هست. امسال به‌خصوص نسبت به برخی از شخصیت‌هایی که ممکن بود در ایام حج مورد سوء قصد قرار گیرند، گفته شده که به حج نیایند. طبق برخی اخبار، سران حزب الله لبنان و آیت‌الله محمد حسین فضل‌الله از جمله کسانی هستند که در این باره به آنان هشدار داده شده و لذا به حج نیامده‌اند. ممکن است این امر یک بهانه باشد؛ زیرا امسال سلطان محمد ششم، پادشاه مغرب، به حج آمده و روز دوشنبه (۵ بهمن) اعمال عمره را به جای آورده است. علی‌بن احمد البار، مدیریت امن عمومی سعودی، ضمن مصاحبه‌ای اعلام کرده است: با هر کسی که بخواهد با امنیت این شهر بازی کند، سخت برخورد خواهد شد.

چرا سنی‌ها را شیعه می‌کنید؟!

امام جماعت یکی از مساجد کویت که از اعضای «جماعت الدعوه» است، به بعثه مقام معظم رهبری آمد و اعتراض کرد که چرا

سني‌ها را شيعه مي‌کنيد؛ اگر هنر داريد، يهود و نصارا را مسلمان کنيد. در مقام پاسخ، يکي از اعضاي هيأت علمي استدلالهايي را آورد و شرح داد که: «قصد ما دفاع از خودمان است؛ وقتي ما را متهم مي‌کنند که کافر و يهودي هستيم، لازم مي‌بينيم از خودمان دفاع کنيم و قصد شيعه کردن کسي را نداريم، بلکه به ضرورت وحدت مذاهب و فرقه‌هاي اسلامي معتقد هستيم.» در بعثه ايران، واحد اهل سنت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۹۲ داريم، علمای اهل سنت در بعثه هستند. يک‌روز هم، هم‌اندیشی (سمینار) اهل سنت را برگزار می‌کنیم. در ادامه به وی توضیح داده شد که یکی از ائمه جماعت مدینه، مردم بم را قوم لوط خوانده و زلزله را جزای ایشان دانسته بود. همچنین به وی گفته شد که قریب یک میلیون وهابی در اینجا تربیت شده و به سراسر دنیا اعزام می‌شوند و اختلاف مذهبی میان مسلمانان به وجود می‌آورند! وی پس از شنیدن این مطالب، آرام گرفت و به تدریج اظهار کرد که ایران را دوست می‌دارد و به آن به دیده مثبت می‌نگرد. در پایان، چند کتاب به وی اهدا شد.

بازار فروش طلا و تسییح در مکه

تجارت تسییح و طلا، بالاترین تجارت در شهر مکه است. به گزارش روزنامه عکاظ، روانه پنج میلیون ریال (یک میلیون و سیصد و اندی هزار دلار) طلا- توسط حجاج خریداری می‌شود. بیشترین خریداران طلا- از حجاج اندونزی، مالزی و از جمع دول عربی؛ الجزایری‌ها و تونس‌ها و سپس دیگر دول حاشیه خلیج فارس هستند. این اقبال نسبت به طلای این محیط، همچنین به دلیل بالارفتن طراز عالی ساخت طلا- در سعودی است. تسییح نیز به دلیل جنبه هدیه‌ای آن، توسط میلیونها حاجی خریداری و به خویشان و دوستان هدیه داده می‌شود. رییس اتحادیه تسییح فروشان مکه، فایز بن حمدان زهرانی بر این باور است که میلیونها عدد تسییح در ایام حج در بیش از ۶۵ تا ۷۵ مرکز تجاری مخصوص به تسییح فروخته می‌شود. قیمت این تسییح‌ها از ۳ ریال تا ۲۰ ریال و گاه تا ۵۰۰۰ ریال هم می‌رسد. نوع اخیر کار ترکیه بوده و از پوست لاک‌پشت تهیه می‌شود. تسییح مرجان، نوع دیگری است که هر گرم آن، پنجاه تا دوست ریال است. همین‌طور تسییح‌هایی از یاقوت و زمرد ساخته می‌شود که هر گرم آن، از ۱۵۰۰ تا ۵۰۰۰ ریال قیمت دارد. تسییح از جنس عاج نیز موجود است که قیمت آن ۱۰۰ تا ۱۰۰۰ ریال است. یک تسییح نادری در بازار هست که از نقره و دست ساز است و قیمت آن ۳۰۰۰ ریال می‌باشد. همه زائران، تسییح می‌خرند اما حجاج کشورهای حاشیه خلیج فارس بیشتر تسییح‌های گران قیمت تهیه می‌کنند. در حالی که حجاج ترک و یمنی به سمت تسییح‌های با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۹۳ متوسط می‌روند که نرخ‌هایی از ۷۰ تا ۱۵۰ ریال دارد. حجاج هند و پاکستان و آفریقا (و ایران) به دنبال تسییح‌های ارزان قیمت هستند. بر اساس خبر روزنامه عکاظ (۵ ذی‌حجه) از تعداد ۱۵۰ گدایی که این روزها دستگیر شده‌اند (و ۲۵ نفر بچه کوچک، بیشتر پاکستانی و سه عربستانی در میانشان بوده‌اند و ...) به دست آمده که مبلغ ۱۶۵ هزار ریال سعودی گدایی کرده‌اند. در صورتی که ثابت شود این پول‌ها از طریق گدایی گرفته شده، تمام آن مبلغ، به جمعیت‌های خیریه اهدا خواهد شد. (تصویر ۲۰)

جلسه عمومی روحانیون در بعثه

عصر روز سه شنبه، ۵ ذی‌حجه، از ساعت ۲/۵ تا ۵/۵، تمامی روحانیون و معین‌ها و معینه‌های کاروانها که جمعاً ۱۱۵۴ نفر هستند، در سالن اجتماعات بعثه مقام معظم رهبری اجتماع کردند. در این برنامه، پس از تلاوت قرآن و مداحی، چندین نفر سخنرانی کردند. ابتدا مسؤول ستاد اقامه نماز، بر لزوم مراقبت و دقت نظر حجاج و زائران در اقامه نماز به موقع تأکید کرد. حجت الاسلام والمسلمین محسن قرائتی نیز در این جلسه با اشاره به اهمیت اقامه نماز در سراسر کشور گفت: «باید تلاش کنیم تا نماز در سراسر کشور با شکوه و مشارکت همه اقشار به‌ویژه جوانان برگزار شود ... همه به حج می‌آیند اما باید بدانیم که ابراهیم خلیل الله بانی حج، برای برپایی نماز آمد.» وی با اشاره به اینکه برای جذب جوانان برنامه‌ریزی و تبلیغ لازم را به خرج نداده‌ایم، گفت: «عده‌ای

دارند روی نسل جدید کار می‌کنند تا آنها نسبت به دین و اسلام بی‌اعتقاد شوند. نباید گذاشت نسل جدید جذب گروه‌های غیر دینی شوند.» آقای قرائتی تبلیغ از رسانه‌ها و منبرها را لازم اما ناکافی دانست و گفت: «تبلیغ خصوصی و ارتباط نزدیک با افراد و توجه به سخنان آنها، مسأله‌ای است که کمتر به آن توجه شده و لازم است همه روحانیون در گوشه و کنار کشور به این مسأله اهتمام ورزند.» وی در بخش دیگری از سخنانش با ذکر آیاتی از قرآن کریم، استدلال کرد که: «راه خدا فقط از راه محبت، مودت و اطاعت از عترت و اهل بیت می‌گذرد. مسلمانان باید مودت و محبت را در خود افزایش دهند تا در صراط مستقیم قرار گیرند.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۹۴ در ادامه این همایش، روحانیون کاروانها با طرح سؤالات و پرسش‌های خود، مسائل را با مسؤولان سازمان حج و زیارت و بعثه مقام معظم رهبری در میان گذاشته و پاسخ‌های لازم را دریافت کردند. پس از آن، معاونت امور روحانیون، حجت الاسلام و المسلمین عرب‌نیا، با گفتن خیرمقدم و تشکر از روحانیون برای زحماتی که طی این مدت متحمل شده‌اند و یاد از امام راحل و شهدای فاجعه خونین مکه و نیز یاد از شازده نفر از روحانیونی که طی دو سال گذشته در گذشته‌اند، نسبت به برنامه جلسه توضیحاتی داد و گفت: «جلسه امروز به گونه‌ای طراحی گردیده که خود روحانیون بتوانند مسیر آن را تعیین کنند، به این معنا که بیشتر از سخنرانی، پرسش و پاسخ خواهد بود. روحانیون محترم پرسش‌های خود را مطرح کنند تا سخنرانان به آن پرسشها پاسخ دهند.» در این لحظه، نماینده محترم ولی فقیه در امور حج و زیارت، مقدمات سخنرانی خویش را بدین شرح ارائه کردند: «باتوجه به افزایش سطح تحصیلات و دانش زائران ایرانی، روحانیون کاروانها باید با تقویت مبانی مطالعاتی خود، پاسخگوی نیازها و پرسش‌های فرهنگی و دینی جدید زائران باشند ... طبق آخرین نظرسنجی‌های انجام شده توسط بعثه مقام معظم رهبری، ۴۲٪ زائران بر آشنایی کامل با اعمال و مناسک حج و ۴۰٪ بر ضرورت درک اسرار و فلسفه حج تأکید دارند. این موضوع نشان می‌دهد که به موازات خواست اکثریت زائران کشورمان بر انجام مناسک حج، ضرورت احساس آگاهی از مبانی نظری و فکری حج روبه افزایش است و باید برای پاسخگویی به آن آماده بود.» وی در ادامه افزود: «خوشبختانه در سالهای اخیر، روحانیون کارآمد، دانا و فهیمی به کاروانها وارد شده و بهتر از گذشته به پرسش‌ها و سؤالات متعدد و متنوع پاسخ می‌گویند. این روند باید همچنان تکامل یابد تا در سالهای آتی شاهد سطح مطلوب و کمال یافته‌ای باشیم.» سرپرست حجاج ایرانی خانه خدا، در بخش دیگری از سخنان خود به تشریح ویژگیهای یک روحانی نمونه در مراسم حج پرداخت و گفت: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۹۵ «روحانی نمونه کسی است که هم خود در این ایام نورانی تحوّل یابد و هم زائران کاروان خود را به حظ و بهره معنوی برساند.» وی فلسفه محرمات حج را زمینه‌سازی برای برخورداری از فیض‌ها و انوار حضرت حق دانست و اظهار امیدواری کرد که روحانیون و زائران شریف ایرانی، بیشترین بهره معنوی را از این سفر و سرزمین کسب کنند. امیرالحاج ایران افزود: «امسال نیز مانند سالهای گذشته، مراسم باشکوه برائت از مشرکین، که یادگاری از امام راحل قدس سره است، به عنوان بُعد سیاسی حج در عرفات با نظم خاصی برقرار می‌شود.» ایشان در پایان به چند پرسش پاسخ داد و از جمله در باره مشکل سخنرانی خطبای وهابی و ترجمه آنها به فارسی و دشواری‌هایی که پیش آمده، گفت: اگر چنین برنامه‌هایی در مساجد ادامه داشت، در آنها حضور نیابید و به حضور در مسجدالحرام بسنده کنید. سپس معاونان آموزش، بین الملل و امور روحانیون بعثه، به همراه ریاست سازمان (زرهانی) به پرسش‌های فراوان روحانیون در زمینه‌های مختلف پاسخ دادند. در پایان، میزگرد دیگری با حضور رییس شورای استفتا (آیت‌الله سید جعفر کریمی) و دیگر اعضای شورای یاد شده تشکیل و به پرسش‌های فقهی حضار پاسخ داده شد. بر اساس اعلام معاونت امور روحانیون، در همین جلسه، محلّ جلسات منطقه‌ای که همان روز یا روز بعد تشکیل می‌شد، معین گردید و نشانی آنها نیز در نشریه زائر روز چهارشنبه هشتم بهمن درج شد.

جلسات منطقه‌ای روحانیون، هر سال، روز ششم ذی‌حجه برگزار می‌شود. در سال جاری، این جلسات در هفت منطقه برگزار شده و هدف اصلی آن، توجیه روحانیون با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۹۶ نسبت به نکات ضروری است که در ایام تشریح مورد توجه آنان باشد، و تقسیم هدایای رهبری به خانواده معظم شهدا که از طریق روحانیون انجام می‌گیرد. مطالب و برنامه‌های طراحی شده برای جلسات منطقه‌ای، طبعاً در جلسات مشترک عمومی روز پنجم ذی‌حجه ممکن نیست. بنابراین، رابطین هر منطقه با حضور روحانیون کاروانها در این جلسات منطقه‌ای، در باره این تذکرات به بحث نشستند.

توصیه‌های معاونت آموزش و پژوهش به زائران در این مرحله

در روزهای اخیر، به دلیل تراکم جمعیت حجاج، ازدحام در محدوده مطاف زیاد شده و کسانی که طواف واجب دارند، دچار مشکل شده‌اند. لذا تا زمانی که این وضعیت ادامه دارد، خواهشمند است به نکات ذیل اکیداً توجه فرمایید: ۱. از انجام طواف مستحبی خودداری نموده، محدوده مطاف را برای کسانی که طواف واجب دارند خلوت کنید. ۲. در مقابل خط حجرالأسود توقف نکرده، آرام تکبیر بگویید و عبور کنید تا مشکلی برای طواف کنندگان به وجود نیاید. ۳. هنگام طواف، اذکار و دعاها را آهسته بخوانید تا طواف کنندگان تمرکز بیشتری داشته و دچار تردید و شک نشوند. ۴. بانوان محترم، پس از انجام طواف واجب، به دلیل اختلاط موجود، از نزدیک شدن به حجرالأسود و انجام طواف مستحبی پرهیز نمایند. ۵. حلقه درست کردن پشت مقام ابراهیم برای خواندن نماز طواف، موجب وهن مذهب بوده، مانع درست انجام شدن طواف دیگران و در نتیجه باعث آزار مسلمانان می‌شود، لذا پشت مقام ابراهیم هر جا که حلقه طواف پایان می‌پذیرد، نماز طواف را بخوانید که با فتاوی مراجع معظم تقلید نیز مطابقت دارد. ۶. از خوردن غذا و خوابیدن در مسجدالحرام اجتناب فرمایید. ۷. ادعیه و زیارات را آرام بخوانید تا مانع بهره‌برداری دیگران از فضای معنوی مسجدالحرام نشوید. ۸. هنگام حضور در مسجدالحرام یکدیگر را با صدای بلند صدا نزنید. از خداوند متعال انجام حجی مقبول و سعی مشکور برای همگان مسألت داریم.

سردترین روزهای شهرهای مکه و مدینه

شهرهای مقدس مکه و مدینه سردترین روزهای خود را سپری می‌کنند. دمای هوای شهر مکه دیروز (سه شنبه ۷ بهمن) بین ۱۷ تا ۲۷ درجه سانتیگراد و مدینه منوره بین ۱۰ تا ۲۱ درجه بالای صفر بوده که این میزان دمای هوا در ۳۳ سال گذشته بی‌سابقه بوده است. سردی هوا در مکه مکرمه و مدینه منوره تا حدی است که همه زائران از آن با تعجب یاد کرده و مجبور شده‌اند از لباس گرم استفاده کنند. این در حالی است که حضور پرشور زائران در مسجدالحرام، سردی هوا را به گرمای دلپذیری در جوار کعبه تبدیل کرده است. هوا از روز چهارشنبه هشتم بهمن (۶ ذی‌حجه) رو به گرمی رفته است.

چهاردهمین همایش اهل بیت در سالن اجتماعات بعثه مقام معظم رهبری

این همایش روز سه شنبه هفتم بهمن ماه، با حضور دوستاناران خاندان عصمت و طهارت از کشورهای مختلف برگزار شد. همایش یاد شده، از سال ۱۳۷۰ هر ساله در محل بعثه مقام معظم رهبری در مکه برگزار می‌شود. در این همایش نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی نقش انسان منتظر در عصر حاضر را تبیین نمود و ضمن بیان اینکه وظیفه منتظران امام عصر (عج) زمینه‌سازی برای حکومت جهانی آن حضرت است، افزود: «منتظران واقعی امام عصر (عج) کسانی هستند که آماده دفاع از آرمانهای اسلام‌اند و همزمان با دعای فرج برای آن حضرت به زمینه‌سازی عملی نهضت جهانی مهدی (عج) مشغول‌اند.» وی امام خمینی قدس سره را نخستین منتظر واقعی صاحب‌الزمان (عج) در عصر کنونی نامید و افزود: «انقلابی که امام خمینی آغاز کرد، بر اساس آنچه از

روایات اسلامی استنباط می‌شود تا رساندن پرچم حکومت اسلامی به دست امام زمان (عج) ادامه خواهد یافت.» آقای ری شهری کمک و همراهی با انقلاب اسلامی ایران را بر تمامی مسلمانان و پیروان اهل بیت در سرتاسر جهان ضروری دانست و گفت: «امروز یاری رساندن به رهبر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۹۸ انقلاب اسلامی ایران، به مثابه یاری رساندن به ولی عصر (عج) است.» امیرالحاج جمهوری اسلامی ایران با برشمردن ویژگی‌های منتظران واقعی حضرت مهدی (عج) گفت: «منتظران واقعی کسانی هستند که از سرزنش دشمنان و ملامتگران ناراحت و سرخورده نمی‌شوند و در عین فروتنی و بردباری در برابر مؤمنان، درمقابل دشمنان سرفراز و مقاومند.» وی با اشاره به روایتی که درخصوص شرایط ظهور حضرت مهدی (عج) نقل شده، اظهار امیدواری کرد زمان ظهور نزدیک باشد و تلاش برای تحقق دولت اهل بیت علیه السلام را وظیفه آحاد مسلمانان دانست. در این همایش، همچنین شیخ اکرم برکات از لبنان، با بیان اینکه مدرسه اهل بیت، پایگاه مقاومت است، افزود: «ما از اهل بیت یاد گرفته‌ایم درمقابل ناعدالتی‌ها ایستادگی کنیم و حق خود را از متجاوزین و دشمنان اسلام بگیریم ... حزب الله لبنان تحت تأثیر بیداری اسلامی که انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت امام خمینی و مقام معظم رهبری به وجود آورده‌اند، راه خود، که همانا شهادت در راه خداست، فراگرفته و درمقابل صهیونیستها قیام کرده‌است.» سخنران بعدی این همایش، افتخارحسین از پاکستان بود. وی با بیان اینکه فلسفه انتظار، هم یک واقعیت است و هم یک نیاز، بر هوشیاری مسلمانان تأکید کرد و گفت: «جامعه امروزی، یک جامعه پر از دروغ و نیرنگ است و دشمنان سعی کرده‌اند در میان مسلمین تفرقه بیندازند، در حالی که مسلمانان همه برادر و امت واحد هستند ... خداوند خود وعده داده است که دین خاتم جهانگیر خواهد شد و ما اعتقاد راسخ داریم که وعده خداوند به وسیله ولی عصر حضرت حجت (عج) محقق خواهد شد. سپس حجت‌الاسلام والمسلمین هادوی از ایران که به زبان انگلیسی سخن می‌گفت، با اشاره به اینکه دیگر ادیان و مذاهب در مورد منجی، از کسی صحبت می‌کنند با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۳۹۹ که خواهد آمد، افزود: «این در حالی است که شیعه اعتقاد دارد حضرت مهدی زنده است و در کنار ماست، ما را می‌بیند صدای ما را می‌شنود. برای ما دعا می‌کند. اگر در راه خدا قدم برداریم، ایشان خوشحال شده و ما را دعا می‌کند.» در این همایش، افراد دیگری از افغانستان، الجزایر، آفریقای جنوبی و عراق نیز به سخنرانی پرداختند.

مشاوره در باره مسائل فرهنگی کاروانها

پس از آنکه در جلسه شورای هماهنگی در باره ضرورت ایجاد نوعی تحوّل در مسائل فرهنگی کاروانها سخن به میان آمد، مقرر شد که شماری از افراد حاضر در بعثه، در این باره به بحث پردازند. به همین منظور جلسه‌ای در روز چهارشنبه، ۸ بهمن، به ریاست حجت‌الاسلام قاضی عسکر و همراهی تنی چند از مسؤولان، از بخش‌های مختلف برگزار شد. در این جلسه آقای سلطانی شیرازی با اشاره به اینکه همه وجود تحوّل در مجموعه را لازم می‌دانیم، تأکید کرد: موضوع اصلی ما زائر است و مع الاسف روزهای اول را با جنگ اعصاب می‌گذرانند. وی گفت: «لازم است با توجه به علاقه‌ای که زائر برای شناخت محیط دارد، اطلاعات و ارزشهای لازم را با گرداندن وی در شهر و اماکن، در اختیار او بگذاریم.» آقای اکرمی هم با تأکید بر اینکه مخاطب اول ما ایرانی است، گفت: باید یک ارزشیابی از کارهای سنتی بشود تا روشن شود که وظیفه ما چیست؟ وی تأکید کرد: «بسیاری از کاروانها حتی قرآن ندارند بخوانند.» وی همچنین بر تفاوت قابل توجه مخاطبان تأکید کرد و گفت: «باید آنها را طبقه بندی کنیم و برایشان برنامه ریزی داشته باشیم.» آقای عرب نیز با اشاره به اینکه دو نظریه وجود دارد: یکی تغییر ساختاری بعثه و دیگر اصلاح وضعیت ساختاری فعلی، از دوستان خواست تا نظریه خود را در این باره بیان کنند. ایشان بر این باور بود که اگر تغییر ساختاری لازم باشد، باید یک شورای ویژه و سطح بالا به این بحث پردازد. آقای مقدادی به عدم ارتباط میان معاونت‌ها اشاره کرد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۰۰ آقای غلامی هم بر تعریف مأموریت واقعی بعثه تأکید داشت و گفت نباید انتظار داشت که بعثه کارهایی را انجام دهد که

ارگانه‌های مخصوصی در ایران مانند سازمان فرهنگ و ارتباطات متولی آن هستند. ایشان مشکل را در نامشخص بودن تعریف مأموریت اصلی بعثه می‌دانست. آقای محدثی زائر محوری، آن هم از نوع ایرانی را اصل دانست و به علاوه از وجود بینش تجاری در محصولات فرهنگی بعثه گلایه کرد. وی گفت: «تکرار آمدن عده‌ای سبب شده است تا هیچ تحوّل در مجموعه حاصل نشود.» جمع‌بندی مطالب این بود که آیا تغییر سیستم بعثه اصل است یا حفظ آن سیستم و اصلاحات موردی و محدود؟ بیشتر افراد روی نظر اول تکیه داشتند. قرار شد تا پس از منتقل شدن این مسأله و موافقت با یکی از آنها، ادامه این جلسات برگزار شود.

آب زمزم در سال جاری

با بسته شدن در ورودی چاه زمزم، گرچه بر سطح مطاف و محیط اختصاصی نماز جماعت در مسجد الحرام افزوده شد، اما استفاده از آب زمزم به صورت معمول ناممکن گردید. گویا قرار نیست راه جدیدی برای استفاده از آن گشوده شود. البته تشکیلاتی با عنوان «مکتب الزمامة الموحد» به ریاست عبدالله عبدالستار الدویری، آب زمزم را همراه با درآمیختن آن در آب چاه‌های دیگر و بهره‌برداری از آن و نیز توزیع در ایام حج برعهده دارد. الدویری طی مصاحبه‌ای اعلام کرد: این دفتر در برابر ۱۱/۵ ریال سعودی در چند نوبت آب زمزم در اختیار حجاج قرار می‌دهد؛ یک بار سه لیتر هنگام ورود زائر به مکه، روزانه یک لیتر در دوره اقامت او در مکه و در نهایت یک ظرف ۱/۵ لیتری در هنگام بازگشتن. وی گفت: در سال ۱۴۲۳ جمعاً ۲۸ میلیون لیتر آب زمزم در ظرف‌های پلاستیکی توزیع شده است. در یک گزارش تفصیلی که در الشرق الاوسط (۲۸/۱/۲۰۰۴) چاپ شده، گفته شده که در پی بستن سردر ورودی زمزم توسط شوون حرمین شریفین، امکان طواف برای سه برابر آنچه که قبلاً بود، ممکن شده است. در این گزارش افزوده شده که مدخل ورودی آن، به سمت صفا در کنار کوه ابوقییس منتقل شده است. این اقدام زمینه را برای پذیرش با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۰۱ ده میلیون معتمر در طول ۹ ماه سال جاری، که مورد توافق دولت سعودی قرار گرفته، فراهم کرده است. طرح دیگری بود که سقف زمزم از شیشه باشد، اما باز این اشکال به بوجود می‌آمد که مردم برای نگاه کردن به چاه در آنجا اجتماع کنند و این مسأله مشکلاتی برای طواف پیش می‌آورد. گفتنی است که مدخل چاه زمزم ۱۸ متر از حجر الأسود فاصله دارد. مهندس کوشک که پایان‌نامه‌اش را در سال ۱۴۰۱ درباره زمزم نگاشته، آورده است: «سالها قبل از توسعه حرم، قبه‌ای روی چاه زمزم بود که مساحت آن به ۸۸/۸ متر می‌رسید. این قبه در فاصله سالهای ۱۳۸۱-۱۳۸۸ ق. منهدم شد. بعد از آن، حالت زیرزمینی و با فاصله از چاه، از طرف انتهای مسجد به خود گرفت که این هم در سال جاری بسته شد و دری در سمت صفا، کنار کوه ابوقییس برای آن باز شد. دو پیشنهاد هست؛ یکی آنکه این مسیر آماده شود که از آن رفت و آمد شده و به محلی که تأسیسات قبلی، یعنی شیرآبها بود بروند. دوم آنکه فقط برای دیدن باشد، نه استفاده از آن، برای شستشو. در حال حاضر از این تونل زیرزمینی تنها برای صیانت از تأسیسات زمزم استفاده می‌شود.» در مقاله یاد شده در الشرق الاوسط آمده است: به گفته مهندس فخری، بخش مدیر روش آب افیان فرانسوی که در شرکت البحاوی السعودیه کار می‌کند، بر اساس کارهای علمی که روی آب زمزم شده، این آب از بهترین آب‌ها شناخته شده است. به گفته مهندس کوشک، منبع اصلی آب زمزم، چشمه‌ای است که در عمق زمین، زیر حجرالأسود قرار دارد و دهانه آن ۴۵ سانتی‌متر و ارتفاع آن ۳۰ سانتی‌متر است و حجم زیادی آب از آن وارد چاه می‌شود. چشمه دیگر از سمت محل مکبر است که طول آن ۷۰ سانتی‌متر می‌باشد و وقتی به چاه می‌رسد دو بخش می‌شود. به علاوه چشمه‌های کوچک دیگری هست که از لابلائی دیوارهای سنگی چاه فرو می‌ریزد، پنج نمونه آن میان دو چشمه اصلی پیشگفته با فاصله کمتری است. همچنین ۲۱ چشمه دیگر وجود دارد که نزدیک چشمه بزرگ اول در سمت ابوقییس و صفا است و دیگری از سمت مروه. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۰۲ عمق چاه ۳۰ متر است و شامل دو بخش می‌شود: قسمت اول ۱۲/۸۰ متر از ابتدای دهانه چاه است. قسمت دوم، در دل سنگ کنده شده و طول آن ۱۷/۲۰ متر است. از سطح آب تا چشمه چاه، ۴ متر می‌باشد. از چشمه‌ها،

که چاه از آنها تغذیه می‌شود، تالبه چاه ۱۳ متر و از چشمه‌ها تا عمق چاه ۱۷ متر است. چهار موتور پر قدرت کشش آب در طول بیست و چهار ساعت آب بر می‌دارد و حجم آب در هر دقیقه ۸۰۰۰ لیتر است. مهندس کوشک می‌افزاید: بناهایی که اطراف مکه ساخته می‌شود، تأثیری در آلودگی چاه زمزم ندارد ... وقتی در مکه باران می‌آید و مسیل ابراهیم پر آب می‌شود، اندکی بر آب زمزم افزوده می‌شود. اما وقتی در طائف و مناطق اطراف باران می‌آید، بر حجم آب زمزم به شکل گسترده‌ای افزوده می‌شود. این نشان می‌دهد که منبع اصلی آب زمزم، کوه‌های اطراف مکه و صخره‌های آنهاست. من در کتابم با عنوان زمزم مسیره‌ها را مشخص کرده‌ام. به نظرم آنچه که زمزم را زمزم کرده، همان چشمه اصلی است. چاه دیگری در نزدیکی باب ابراهیم در ۱۲۰ متری چاه زمزم وجود دارد که به هیچ وجه خاصیت آب چاه زمزم را ندارد و ترکیب آن متفاوت با آب زمزم است.

بازارهای محلی زائران خارجی

در میان زائران خارجی، گاهی دیده می‌شود که چیزهایی را از کشورشان آورده، برای عرضه در حرمین ارائه می‌کنند. این مسأله در میان زائران روسی بیش از دیگر کشورها رایج است. بیشتر این افراد اجناسی مانند دوربین عکاسی و ... را در مکه و حتی در منا عرضه می‌کنند. گفته می‌شود که برخی از اینان، با فروش این اجناس، بخشی از هزینه‌های حج خود را تأمین می‌کنند. ارزانی این اجناس بسیاری را به خود جلب کرده و بیشتر در میدان نزدیک به گُدی اجتماع می‌کنند. حجاج ایرانی به خصوص در گذشته، به فروش پسته و انگشتر می‌پرداختند و گاهی دیده می‌شد که بازارهای محلی کوچکی هم از خرید و فروش این اجناس توسط ایرانی‌ها برپاست. گرچه به مرور از شدت این وضعیت کاسته شده، اما همچنان در مواردی این وضعیت به چشم می‌خورد. در این باره گزارشی هم در عکاظ (۶ ذی‌حجه ۱۴۲۴ ق.) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۰۳ به‌طور اختصار و با عنوان «حجاج ایران ینفردون بالفستق»؛ «حجاج ایرانی به طور انحصاری به فروش پسته مشغولند» درج شده است. مسؤولان بعثه در سال‌های گذشته، که این بازار پر رونق بود، مردم را از ورود در این کارها نهی می‌کردند. علت آن، توجه آنان به جنبه‌های تجاری نبود، بلکه به دلیل رفتارهای سبکی بود که از برخی از زائران دیده می‌شد.

همایش اسلام و آینده جهان

این همایش سه شبه شب (هفتم بهمن) به همت بعثه مقام معظم رهبری در مکه مکرمه برگزار شد. در این همایش که با حضور تنی چند از اساتید کشورهای مغرب و عراق و نیز وزیر علوم، تحقیقات و فن آوری کشورمان برگزار گردید، از میان مکاتب الهی و غیر الهی، اسلام به عنوان تنها مکتبی معرفی گردید که فرجام جهان را به سمت بسط عدالت در سرتاسر جهان پیش‌بینی کرده است. دکتر حسین کلباسی استاد فلسفه، سخنران نخست همایش با مقایسه دیدگاه‌های اسلام و ادیان یهود و مسیحیت، گفت: «در حالی که قیام آخرالزمان نزد یهود و مسیحیت با اهداف قومی و سرزمینی صورت می‌گیرد، اسلام تنها دینی است که انقلاب جهانی آخرالزمان را دارای آرمانهای بشردوستانه و به سمت بسط عدالت توصیف کرده است.» ابتدا دکتر کلباسی به تشریح نظریات دینی غیر اسلامی درباره آینده جهان پرداخت. وی گفت: «موضوع آخرالزمان یا پایان جهان، اولاً یک موضوع کلامی - اعتقادی است، سپس جنبه فلسفی می‌یابد و بالأخره با برخی عقاید و اعتقادات عملی و فروع و شریعت ارتباط پیدا می‌کند و من در اینجا به همان بحث کلامی اشاره می‌کنم: در میان ادیان غیر اسلامی، یهود و مسیحیت به مفهوم آخرالزمان اشاره دارند و مهمترین این موارد را که از کتاب مقدس آنهاست، با تصویر اسلام تطبیق می‌دهیم.» وی با اشاره به اینکه بحث مشترک میان سه دین، بحث اندیشه نجات یا منجی است و در هر سه دین، این موضوع آمده است، گفت: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۰۴ «در تورات، منجی با لفظ یسوع آمده است و این مفهوم در انجیل به مسیح مسیحا تغییر کرده است. مسیحیت بسیاری از مفاهیم را از یهود گرفته

و در واقع عهد جدید تأیید و امضای عهد عتیق است ... در مهمترین رسایل عهد عتیق؛ یعنی ۲ کتاب اشعیاوی نبی و ارمیای نبی و اندکی در مزامیر سلیمان، این معنی آمده است. منجی در دین یهود؛ یعنی کسی که با خصوصیات ویژه در زمانی، بنی اسرائیل را به سرزمین موعود بازمی گرداند و در ۵۰ سال اخیر این آموزه، مورد تمسک سیاستمداران آنها بوده است.» دکتر کلباسی در ادامه افزود: «ظهور این منجی، وعده خدا را تحقق می بخشد و یک سلطنت را برپا می کند. در پرچم اسرائیل ستاره داود حکایت از زمانی می کند که آن منجی سلطنت داود را احیا می کند. این منجی زنده نیست و در منابع یهودی نیامده که او زنده است، بلکه یا میت است و یا حیواناً تازه متولد می شود ... مسیحیت، فوق العاده متأثر از یهودیت است. منجی مسیحیت در واقع تغییر یافته همان منجی عهد عتیق است و اساساً به دلیل تأثیر تاریخی یهود نسب عیسی، به داود می رسد، نه ابراهیم. این منجی، منجی یهود و بنی اسرائیل است و زنده نیست ... وی آنگاه با مقایسه این ادیان با اسلام گفت: ۱. منجی اسلام منجی بشریت است و نه قومی خاص ۲. از اقتدار این منجی با هیچ مفهوم سلطنت، یاد نشده ۳. قیام او برای برگرداندن قوم یا فتح سرزمین خاصی نیست بلکه برای عدالت است ۴. این منجی زنده است حتی در میان مردم زندگی می کند. در این همایش دکتر منوچهر محمدی با بیان اینکه از دغدغه های بشریت در همه ادوار، چگونگی و سمت و سوی آینده جهان بوده است و جنگ های جهانی و تبعات آن، این دغدغه ها را افزایش داد، گفت: «فروپاشی شوروی اگرچه وقوع جنگ جهانی سوم را به تعویق انداخت، اما نگرانیها را کاهش نداد.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۰۵ وی افزود: «در این همایش از ۳ زاویه به مقوله آخرالزمان نگرسته می شود: ۱. نظریات اندیشمندان غیر دینی ۲. نظریات دینی غیر اسلامی ۳. نظریات اسلامی.» دکتر محمدی سپس به توضیح اندیشه های غیر دینی درباره آخرالزمان پرداخت و گفت: «در این طیف از اندیشه ها، منجی وجود ندارد. اما همه به آخرالزمان پرداخته اند.» دکتر محمدی گفت: «در مارکسیسم مراحل مختلف تکاملی جوامع بشری در نهایت به ایجاد پرولتاریا و سوسیالیسم می رسد؛ دوره ای که دیگر عوامل نزاع و تضاد از بین می رود و جامعه بی طبقه به وجود می آید.» وی با اشاره به اینکه رئالیسم نظریه ای بدبینانه است، گفت: «در این نظریه بشر ذاتاً برای کسب قدرت می کوشد، قدرت برای قدرت، بشر تا ابد برای کسب قدرت نزاع می کند و در نهایت به نابودی بشر می رسد و راه گریزی هم نیست. این مکتب پیشنهاد می کند که توازن قدرت حاکم باشد.» دکتر محمدی درباره لیبرالیسم گفت: «در این نظریه، جهان مطلوب، جهانی است که انسان حاکم بر سرنوشت خود می شود و ارزشهای این جامعه مقولاتی مانند آزادی و دموکراسی است و در نهایت، جهان به جامعه ای ایده آل براساس این ارزشها می رسد.» سپس حجت الاسلام صادقی رشاد به تبیین دیدگاه اسلام درباره آخرالزمان پرداخت و گفت: «فلسفه فرج برتر از فلسفه تاریخ است.» صادقی رشاد گفت: «در تفکر اسلامی آنچه مبنای خوش فرجام بودن آینده است، دو مبنا است: ۱. اعتقاد به حکمفرمایی نظام احسن بر هستی ۲. توحید مدار و خدامدار بودن هستی.» وی با بیان اینکه این مبانی ده اصل دارد، اصول فوق را اینگونه شمرد: «۱- هدفمندی آفریدگار ۲- حاکمیت نظم و قانونمندی بر هستی ۳- وحدت و اندام وارگی هستی ۴- آیه وارگی هستمندان ۵- دو ساحتی بودن جهان (ساحت غیب و شهود) ۶- شعورمند بودن جهان ۷- کرنش و پرستندگی جهان در برابر حق ۸- نیک سرشت بودن انسان ۹- تداوم حیات و هستی در آخرت ۱۰- فرگشتگی و تکاملی بودن جهان.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۰۶ صادقی رشاد از این اصول نتیجه گرفت: «واقعیت این است که اگر خدا محور عالم و خیر محض و احسن الخالقین است، پس مخلوق او احسن مخلوقات است و اگر ما خدا را اینگونه تصویر کنیم، پس هستی باید خوش فرجام باشد.» وی در پایان با بیان اینکه فلسفه فرج برتر از فلسفه تاریخ است، گفت: «فلسفه فرج، فلسفه جهان برتر است و نه انسان برتر.» گفتنی است، در پایان جلسه تعدادی از اساتید و علمای حاضر در جلسه به بیان نظریات و دیدگاههای خود در این باره پرداختند.

ایام تشریق روی دیگر سکه حج است، روزهایی بسیار متفاوت با آنچه زائر تا امروز تجربه کرده است، این روزها حاجی مزه تجربه‌هایی را می‌چشد که منحصر به فرد است؛ تجربه‌هایی شیرین از جد و جهدی معنوی در دریای همسفران؛ همسفرانی از چهار گوشه جهان. آقای محمدعلی ترابیان معاون حمل و نقل مشاعر ستاد مکه درباره روند امور اجرایی روزهای تشریق، چنین گفت: «بعد از روز هشتم ذیحجه، برابر با دهم بهمن ۱۳۸۲ ش. حرکت حجاج ایرانی به سمت صحرای عرفات آغاز می‌شود. انتقال تدریجی زائران تا صبح روز نهم ذی‌حجه ادامه می‌یابد. وقوف واجب زائران در عرفات از ظهر روز نهم آغاز می‌شود. در عرفات ۹۶۰۰ چادر یا خیمه برای اسکان زائران ایرانی اجاره شده است و هریک از این خیمه‌ها ۱۲/۵ مترمربع مساحت دارد و برای اسکان ده نفر اختصاص می‌یابد. نصب چادرها چند روزی است توسط مؤسسه «مطوفه» که عهده‌دار ساماندهی نیازهای زائران ایران است، آغاز شده است. این مؤسسه موظف است علاوه بر علم کردن خیمه‌ها، زیرانداز، آب جوش و یخ موردنیاز زائران را تأمین کند. هماهنگی انتقال زائران از مکه به عرفات را انجام دهد و در صورت گم شدن با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۰۷ زائر یا خراب شدن خودرو حامل زائران، هماهنگی‌ها و کمک‌های لازم برای رفع مشکل را صورت دهد. همچنین نظافت محوطه و اطراف چادر نیز برعهده این مؤسسه است.» غذای مورد نیاز زائران نیز به دو طریق تأمین می‌شود؛ زائرانی که در مکه زیرپوشش سیستم پخت متمرکز هستند، در مشاعر، از غذای آماده «مائده» استفاده می‌کنند و زائرانی که غذا در کاروان آنها پخت می‌شده، از غذای پخته شده در مکه که توسط خودرو به منطقه منتقل می‌شود، استفاده خواهند کرد. با توجه به اینکه در عرفات برق نیست و مأموران اجازه روشن کردن شعله به زائران را نمی‌دهند، احتمال آتش‌سوزی بسیار کم است و نگرانی ما تنها درباره بارش باران سنگین و طوفان است که در این باره به خدا توکل کرده‌ایم که مشکل جدی پیش نیاید.» بعد از اقامه نماز مغرب و عشا در عرفات، زائران راهی مشعر می‌شوند. وقوف واجب حجاج در مشعر، بین طلوع فجر و آفتاب روز دهم ذی‌حجه است. در این منطقه حجاج برای رمی جمرات، سنگ جمع‌آوری می‌کنند. وقوف در منا: صبح روز دهم ذی‌حجه، برابر با یکشنبه دوازدهم بهمن ماه، زائران وارد منا می‌شوند. در منا ۱۱۷ هزار مترمربع در اختیار حجاج ایرانی قرار دارد. در این منطقه ۷۲۰۰ چادر با مساحت ۱۶ مترمربع به حجاج ایرانی اختصاص داده می‌شود که در هر چادر به‌طور میانگین ۱۳/۵ نفر ساکن می‌شوند؛ یعنی به‌طور متوسط هر حاجی ایرانی ۱/۲ مترمربع فضا در اختیار دارد. یکی از مهمترین عللی که دولت عربستان سعودی برای اعزام زائران به حج محدودیت قائل شده، محدودیت فضای منطقه منا است. پس با توجه به این شرایط محدودیت موجود برای حاجی ناگزیر است و باید با آن کنار آمد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۰۸ چادرهای منا به برق و کولر مجهز است. در محوطه هم دستشویی و حمام به اندازه کافی پیش‌بینی شده است. زائران تا ظهر روز سه‌شنبه، دوازدهم ذی‌حجه و چهاردهم بهمن ماه در این منطقه وقوف دارند و سپس برای انجام اعمال، به سمت مکه حرکت می‌کنند. یکی از مهمترین توصیه‌ها به زائران و حجاج عزیز ایرانی این است که در مشاعر رعایت بهداشت شخصی و اجتماعی را فراموش نکنند. زائران در نظر داشته باشند که نظافت چادر و اطراف آن را با دقت رعایت کنند. هنگام حلق یا تقصیر، که روز دهم ذی‌حجه (۱۲ بهمن) انجام می‌شود موهای تراشیده شده را در محل‌های فاضلاب بریزند که موجب آلودگی محیط نشود.

نقل و انتقال حجاج در ایام تشریق

از جمله مسائل مهم که در ایام تشریق و انجام مناسک، مورد توجه مدیران و مسئولان اجرایی حج است، مسأله نقل و انتقال حجاج در مسیرهای مختلف است. این امر با توجه به محدودیتهای متعددی از جمله تعداد بسیار زیاد حجاج کشورهای مختلف که به حدود ۳ میلیون نفر می‌رسد و نیز لزوم انجام مناسک در زمانهای محدود و خاص، کاری مشکل و مستلزم برنامه‌ریزی دقیق و اجرای مناسب آن است. در این باره گزارش مفصلی در ویژه‌نامه زائر، که به مناسبت ایام تشریق منتشر می‌شود، درج شده است. به همین

دلیل از توضیح مجدد موارد مربوط خودداری می‌شود. اما در همین رابطه نکات جدیدی وجود دارد که در مصاحبه خبرنگار زائر با ترابیان، مسؤول حمل و نقل بعثه مقام معظم رهبری آمده است. امسال به منظور انجام بهینه امور حمل و نقل، زائران در ایام تشریق، مسؤولان بعثه مقام معظم رهبری، از حدود ۶ ماه قبل مذاکرات با مسؤولان عربستان و سندیکای شرکت‌های حمل و نقل را آغاز کرده‌اند و در نتیجه این مذاکرات، توافقاتی صورت پذیرفته است. بر اساس این توافقات، تعداد ۹۳ هزار صندلی در قالب ۱۷۰۰ دستگاه اتوبوس به زائران ایرانی اختصاص یافته است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۰۹ از این تعداد، ۴۶۵۰۰ صندلی مسقف و ۴۶۵۰۰ صندلی مکشوف خواهد بود. امسال این تعداد اتوبوس، از ۶ شرکت حمل و نقل به نامهای الجزیره، اندلس، مغربی، ام‌القری، حافل و دلّه تأمین شده است و این در حالی است که در سال گذشته ۱۲ شرکت عهده‌دار تأمین اتوبوسهای مورد نیاز حجاج جمهوری اسلامی ایران بودند. همین امر خود مزیتی به شمار می‌رود که تعداد کمتری از شرکتهای معتبر، طرف معامله محسوب می‌شوند و لذا خدمت‌دهی بیشتر به حجاج امکان‌پذیر می‌شود. از سوی دیگر، تلاش شده تا با اختصاص اتوبوسهای سالم و جدید از خرابی آنها در ایام حمل و نقل حجاج حداکثر ممانعت به عمل آید و به این صورت مشکلات را به حداقل برسد. هزینه هر صندلی برای نقل و انتقال حجاج در این چهار روز ۳۶۰ ریال معادل تقریبی ۱۰۰ دلار است و به ازای هر نفر تعداد ۳ بلیط تحویل مدیر کاروان شده که در هر یک از سه مسیر مکه- عرفات، مشعر و منا- مکه، یک عدد از بلیت‌ها تحویل راننده خواهد شد. توصیه‌های لازم به حجاج توسط مدیران کاروانها ارائه می‌شود اما آنچه که لازم به تأکید است، رعایت نظم و انجام دقیق و بدون تأخیر برنامه‌ها و صبر و حوصله لازم در هنگام مشکلات و تأخیرهای احتمالی است که در نهایت به اجرای دقیق‌تر و بهتر برنامه‌ها و مناسک خواهد انجامید.

طرح قربانی؛ پیشگیری از هدر رفتن قربانی

بانک توسعه اسلامی از سال ۱۳۷۲ ش. چهار کشتارگاه در نزدیکی منا تأسیس کرد که ظرفیت ذبح ۵۰۰ هزار رأس گوسفند را دارد. این بانک، زیر مجموعه سازمان کنفرانس اسلامی است و اداره، بهره‌برداری و مدیریت آن را بر عهده دارد. آقای عبدالعظیم رضا نیا مسؤول اجرای طرح قربانی در باره چگونگی انجام امور قربانی حجاج ایرانی چنین گفت: پیش از تأسیس کشتارگاههای صنعتی، در روز عید قربان، تصویری نامطلوب با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۱۰ و زننده از وضعیت کشتارگاه و قربانیهای روی زمین مانده ایجاد می‌شد. وضعیت غیربهداشتی ذبح از یک سو و اعتراض افکار عمومی به دفن یا سوزاندن گوشتهای قربانی از سوی دیگر، موجب شد مقدمات تأسیس این کشتارگاهها به وجود آید. در این طرح، ۴ کشتارگاه ماشینی تأسیس و چندین کشتارگاه سنتی به کشتارگاه نیمه ماشینی تبدیل گردید. مطابق این طرح، گوسفندها هنگام خرید در کشور مبدأ، هنگام تخلیه در آغل و بعد از قربانی، (پیش از انتقال به سردخانه) معاینه می‌شوند تا آلودگی نداشته باشند. این گوشت‌ها از طریق هوا، زمین و دریا، به ۲۸ کشور مسلمانان ارسال و در میان مستمندان توزیع می‌شود. در این طرح گوشتهای قربانی همچون گذشته به هدر نمی‌رود و تلاش بر این است که در سالهای آینده از امحا و احشای گوسفند نیز استفاده درست شود. ایران ۴ سال است در این طرح مشارکت جدی دارد. در سال ۷۹، ۵/۸۰٪ در سال ۸۰، ۹۷٪ و در سال ۸۱، ۹۸٪ حجاج ایرانی با این طرح همکاری کردند. پیش از اعزام حجاج ایرانی، طی جلسات متعدد و با استفاده از نوار ویدیویی، آنان درباره مزایای این طرح توجیه می‌شوند و مطابق یک نظرسنجی ۴/۸۸٪ حجاج اعلام کرده‌اند که در زمان مناسب درباره این طرح توجیه شده‌اند. با اینکه حجاج ایرانی ۶ تا ۷ درصد کل حجاج را تشکیل می‌دهند، بانک توسعه اسلامی ۴۵ درصد امکانات را در اختیار ما قرار داده است. امسال ۹۴ ذابح حرفه‌ای در قالب یک کاروان، به همراه ۶ روحانی عازم حج شده‌اند. روز اول؛ یعنی عید قربان، ۷۵٪ قربانی حجاج ایرانی انجام می‌شود. استاندارد ذبحی که بانک توسعه اسلامی برای ما معین کرده، ۶۵۲۰۰ رأس در روز است، در حالی که سال گذشته ۶۷۳۵۰ رأس ذبح کردیم.

مطلوب‌ترین وضعیت برای ما این است که صبح روز عید قربان بیشترین قربانی را انجام دهیم. از مشکلات جدی مجریان طرح این است که ساعات نخستین بامداد روز دهم میزان مراجعه مدیران کاروانها برای قربانی کم است به همین علت هجوم حجاج با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۱۱ کشورهای دیگر موجب می‌شود احتمال از دست دادن امکانات مخصوص حجاج ایرانی زیاد شود. درخواست ما از مدیران کاروانها این است که با انجام وقوف اضطراری، این فرصت را از دست ندهند. اگر با هماهنگی روحانی کاروان وقوف اضطراری که به بانوان و افراد مسن و افراد معذور اختصاص دارد، در یک برنامه زمان‌بندی مناسب انجام شود و کالابریک قربانی لاقول نیمی از اعضای کاروان بلافاصله پس از طلوع آفتاب تحویل داده شود، امکان استفاده از امکانات اختصاصی به بهترین شکل ممکن می‌گردد. ذابحان حرفه‌ای که از ایران اعزام شده‌اند، از میان سه هزار ذابح‌گزینش شده و علاوه بر توانایی کامل، عموماً از میان خانواده شهدا، ایثارگران، بسیجیان، آزادگان و ... هستند. این افراد در تهران دوره آموزشی مسائل شرعی را دیده‌اند و فقط ذبح گوسفند را انجام می‌دهند، عملیات سلخ به عهده غیر ایرانی‌هاست. در داخل کشتارگاه، ذابحان با لباس آبی و ۷۰ نیروی ستادی حاضر با لباس سفید حضور دارند، روحانی یا معین، نماینده زائران، مدیر یا معاون کاروان، با کارت مخصوص حق حضور در کشتارگاه دارند و تاکنون ۴۰۰ کارت ورود به کشتارگاه توزیع شده است. گوسفندها از کشورهای سودان، سومالی و آرژانتین خریداری شده و هر رأس آن به مبلغ ۳۷۵ ریال سعودی در اختیار زائران ایرانی قرار می‌گیرد و بابت ذبح گوسفند، از زائر هیچ پولی دریافت نمی‌شود. روند عملیات ذبح، از خرید تا ذبح، به گونه‌ای است که برای زائران مشکل جدی به وجود نیاید؛ به این صورت که مدیران کاروان به شعبات بانک توسعه اسلامی مراجعه می‌کنند، پولهای دریافت شده را به حساب می‌ریزند و کالابریک قربانی را تحویل می‌گیرند. در روز عید هم مدیر کاروان کالابریکها را به کشتارگاه می‌دهد و قربانی انجام می‌شود. در پایان هم برگه‌ای مبنی بر انجام قربانی به نام زائر صادر و به وی داده می‌شود. سال گذشته ۲۰ مدیر کاروان به علت مراجعه به موقع، مورد تشویق قرار گرفت و امیدواریم امسال مدیران بیشتری مشمول این تشویق شوند.

آمار زائران بیمار ایرانی در مکه مکرمه

ظرف ۱۲ روز گذشته (تا هشتم بهمن) تعداد زائران ایرانی خانه خدا که به مراکز درمانی و بیمارستان ایرانی مستقر در مکه مکرمه مراجعه کرده‌اند، به ۵۰۶۲ نفر رسید که بیشتر آنها به‌طور سرپایی مداوا و مرخص شدند. به گزارش روابط عمومی هیأت پزشکی حج، تا این تاریخ جمعاً ۳۲ نفر نیز در بیمارستان و مراکز درمانی ایران در مکه معظمه بستری شده‌اند. همچنین دو تن از زائران خانه خدا به علت ایست قلبی فوت کرده‌اند که به این ترتیب تعداد زائران ایرانی فوت شده از زمان انتقال آنان به مکه معظمه تا کنون، جمعاً به ۷ نفر می‌رسد. براساس همین گزارش، تعداد نسخه‌های صادر شده برای بیماران زائر ایرانی به ۵۶۶۸ فقره رسیده و ۳۱۷۸ آزمایش پزشکی بر روی آنان انجام گرفته است. همچنین اعلام شده که تعداد ۳۵۰ تن از زائران بیمار از طریق درمانگاه وقوف اضطراری اعمال خود را انجام خواهند داد.

هم‌اندیشی «هنگامه وصال»

پنجمین همایش با عنوان «هنگامه وصال» ویژه حاجیان ایرانی مقیم خارج از کشور، صبح روز چهارشنبه ۸ بهمن، در ساختمان بعثه مقام معظم رهبری برگزار شد. این پنجمین همایش با این موضوع است که طی پنج سال اخیر در بعثه رهبری برگزار شده است. حجت الاسلام و المسلمین محمدی ری‌شهری، با بیان اینکه تأثیر ایرانیان در گسترش اسلام انکارناپذیر است، گفت: «ایرانیان نقش زیادی در تاریخ اسلام داشته‌اند، حتی قرآن کریم هم در چند مرحله به نقش سازنده ایرانیان برای بازسازی تمدن اسلامی اشاره دارد ... امروز کشور ایران نقطه امید مسلمانان جهان است و آنان از پیشرفت‌های جمهوری اسلامی خرسند می‌شوند و در

نگرانی‌های آن شریک هستند.» امیرالحاج ایران، سپس برخی از آیات قرآن را که به نقش ایرانیان در آینده اسلام با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۱۳ اشاره دارد، قرائت کرد و با بیان اینکه قرآن در جایی مسلمین صدر اسلام را تهدید می‌کند که اگر شما پشت به اسلام کنید کسانی غیر از شما اسلام را یاری خواهند کرد، بیان حضرت رسول صلی الله علیه و آله پس از نزول این آیه را چنین عنوان نمود: «در روایات اهل سنت آمده است وقتی این آیه نازل شد، پیامبر دست به پشت سلمان فارسی زد و گفت: اینان هموطنان سلمان هستند.» وی با اشاره به فرا رسیدن ایام سالگرد ربع قرن انقلاب اسلامی، پایداری ملت ایران را بی‌نظیر و به فرموده امام خمینی قدس سره بهتر از اصحاب پیامبر توصیف کرد و خطاب به حاضران در جلسه گفت: «اکنون که به حج مشرف شده‌اید، قول دهید که یاور اسلام و مدافع دین خدا باشید و در هر جای جهان که هستید همواره هویت دینی خود را حفظ کنید.» آقای ری شهری از ایرانیان خارج از کشور خواست با توجه به امکانات وسیع و سطح تحصیلات بالایی که دارند، در راه ترویج اندیشه دینی و الهی ائمه اطهار گام بردارند. در این مراسم یاد امام زمان، امید به عفو الهی در موسم حج و عرفات، آموزش زبان فارسی به نسل‌های جدید ایرانیان خارج از کشور، آگاه ساختن جوانان با معارف اسلامی و ارتباط با داخل کشور برای انتقال دانش و تجربیات؛ از جمله توصیه‌های امیرالحاج ایران به زائران ایرانی مقیم خارج از کشور بود. در این همایش همچنین دکتر شاه‌حسینی مدیر معارف شبکه یک سیمای جمهوری اسلامی ایران، تعاریف مختلفی از آخرالزمان ارائه کرد و گفت: «بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، نگاه جدیدی به مفهوم آخرالزمان به وجود آمد که در آن منجی حقی وجود دارد که بر ضد ظلم قیام می‌کند.» شاه‌حسینی در ادامه به عملکرد رسانه‌های غربی، بعد از واقعه یازدهم سپتامبر در آمریکا اشاره کرد و گفت: یازده سپتامبر، یک آخرالزمان کوچک برای مردم آمریکا بود، پس از این واقعه، رویکرد مردم و رسانه‌های آمریکایی و اروپایی به مفهوم آخرالزمان شدت زیادی گرفت؛ به طوری که موضوع آخرالزمان در برخی شبکه‌های با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۱۴ تلویزیونی در طی روزهای هفته مورد بحث قرار می‌گیرد. در این همایش، علاوه بر آقای ری شهری، آقای محمدی عراقی، رییس سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و دکتر ناهیدی از آمریکا به سخنرانی پرداختند و در انتهای همایش نیز زرهانی رییس سازمان حج و زیارت، توفیقی وزیر علوم، تحقیقات و فناوری، صدر معاون وزیر امور خارجه، حاجی سفیر جمهوری اسلامی ایران در عربستان و دکتر ناهیدی استاد دانشگاه‌های آمریکا در یک میزگرد به بیان دیدگاه‌های خود در این زمینه پرداختند. جعفر توفیقی وزیر علوم، تحقیقات و فناوری ضمن سخنان کوتاهی گفت: «امروز بیش از ۷۰۰ مرکز علمی، آموزشی و دانشگاهی و حدود دو میلیون دانشجوی در ایران وجود دارد.» وی خواستار آشنایی هرچه بیشتر ایرانیان مقیم خارج از کشور با دستاوردهای علمی و صنعتی در حوزه‌های علوم شد. محمد صدر، معاون عربی-آفریقایی وزارت امور خارجه نیز گفت: «در وزارت امور خارجه اعتقاد داریم که هر ایرانی در خارج از کشور سفیر فرهنگی و سیاسی کشورمان است.» در پایان این میزگرد، اسامی چند تن از ایرانیان مقیم خارج، به قید قرعه برای زیارت مشهد مقدس اعلام شد که اعلام نتایج آن اشک شوق بر دیدگان حاضران نشانید. پیش از برگزاری این مراسم، به همت خانم دکتر کرمانی ویژه‌نامه‌ای برای حاجیان ایرانی مقیم خارج از کشور در قالب زائر و حجم ۲۴ صفحه تهیه و میان آنان توزیع شد. این ویژه‌نامه در بردارنده اطلاعات و مقالاتی در باره حج، مباحث عرفانی و اسرار معنوی آن و نیز مروری بر جریانهای معاصر اسلامی بود. امسال در میان زائران ایرانی خارج از کشور، دختری ۲۲ ساله وجود دارد که از ایران تا آمریکا را رکاب زده و از آنجا به کاروان حج پیوسته است. وی که پوپه مهدوی نام دارد قرار است پس از بازگشت از ایران با دوچرخه راهی هند و چین شود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۱۵ همچنین در یکی از کاروانهای ایرانی خارج از کشور، فرد تازه مسلمانی حضور دارد که تنها یک سال است به اسلام گرویده و با اینکه هنوز حمد و سوره را با لهجه انگلیسی کامل می‌خواند، توفیق تشرّف به حرمین را پیدا کرده است. تقریباً هزار زائر ایرانی خارج از کشور در کاروانهای منظم حضور دارند اما نزدیک به همین مقدار هم پراکنده در کاروانهایی هستند که همراه مسلمانانی از نژادهای دیگر به صورت کاروانی آمده‌اند. (تصویر ۲۱)

برگزاری مراسم سالروز شهادت امام باقر علیه السلام در بعثه

در سالروز شهادت امام باقر علیه السلام (هفتم ذی‌حجه)، مراسم ویژه‌ای در محل بعثه جمهوری اسلامی ایران در شهر مکه برگزار شد. در این مراسم، حجت‌الاسلام محمدکاظم صدیقی با نقل ویژگیهای امام باقر علیه السلام، ایشان را شبیه‌ترین مردم به پیامبر خدا صلی الله علیه و آله توصیف کرد و گفت: «بعد از دخت گرامی پیامبر و حضرت علی اکبر، نام امام باقر در زمره شبیه‌ترین مردم به رسول الله ذکر شده است. سخنران بعثه شهر مکه، با اشاره به آیه قرآنی که خواستار مهاجرت انسان از خود به سوی خدا شده است (فَقِفُوا إِلَى اللَّهِ) به نقل از امام پنجم علیه السلام آن را به مناسک حج تفسیر کرد و گفت: «حجاجی که به خانه خدا آمده‌اند، باید عاشقانه و عارفانه اعمال حج را انجام دهند و از پلشتی‌های دنیا به سوی خالق هستی بروند. آقای صدیقی گردش و طواف به دور خانه خدا را آموزش زندگی سیاسی مردم مؤمن تفسیر کرد و گفت: «در مسائل سیاسی و حکومتی نیز باید بیاموزیم که در صورت اجتماع مردم در دایره دین و دور محور ولایت، مملکت از هرگونه تفرقه و گزند مصون خواهد بود.» وی به زائران خانه خدا توصیه کرد که در سفر حج، حضرت مهدی (عج) را بسیار یاد کنند و امیدوار باشند که آن حضرت در عرفات به استقبالشان بیاید.

همایش فلسطین در بعثه جمهوری اسلامی ایران

شامگاه چهارشنبه (هشتم بهمن) همایش یک روزه قدس با عنوان «فلسطین اسطوره مقاومت» با همت بعثه جمهوری اسلامی ایران در شهر مکه برگزار شد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۱۶ در این همایش، که جمعی از مسلمانان فلسطینی و لبنانی و دیگر ممالک اسلامی حضور داشتند، نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی در سخنانی، افشای توطئه‌های رژیم صهیونیستی را از مهم‌ترین وظایف امت اسلامی دانست و افزود: «مهم‌ترین توطئه صهیونیستها ایجاد تفرقه در میان امت اسلامی و گروههای مبارز فلسطینی است.» وی اتحاد در برابر اشغالگران قدس را نخستین فریضه گروههای مبارز فلسطینی شمرد و گفت: «دولتهای اسلامی نیز در خصوص مسأله فلسطین به اتحاد نیازمندند تا ضمن ریشه کن کردن رژیم غاصب قدس، مقدمه‌ای باشد برای اتحاد جهان اسلام در سایر زمینه‌ها.» امیرالحاج جمهوری اسلامی ایران، هوشیاری و خودآگاهی ملت فلسطین در وضعیت کنونی را در بالاترین سطح توصیف کرد و گفت: «این هوشیاری به برکت آموزه‌های انقلاب اسلامی ایران صورت پذیرفته و از زمان اشغال سرزمینهای فلسطین تاکنون بی نظیر است.» آقای ری شهری، شناسایی عمق خطر اسرائیل را به عنوان وظیفه دیگر مسلمانان برشمرد و تأکید کرد که: «شناخت خطر اسرائیل در فضای اطلاع‌رسانی کنونی، چندان مشکل نیست. مهم شناختن و شناساندن عمق خطر اسرائیل و تبیین این معناست که شجره خبیثه صهیونیسم برای همه کشورهای اسلامی بلکه برای جهان یک خطر واقعی است.» وی همچنین خواستار حمایت مادی و معنوی جهان اسلام از نهضت فلسطین شد و در این رابطه به کمکهای بی‌دریغ جمهوری اسلامی ایران اشاره کرد. امیرالحاج ایران ضمن گوشزد کردن توطئه‌های فرهنگی دشمنان برای استحاله فرهنگی و هویتی جوانان فلسطینی نسبت به مقابله با این توطئه نیز هشدار داد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۱۷ وی در پایان، تنها راه حل مشکل فلسطین را ادامه انتفاضه دانست و با یادآوری طرح پیشنهادی مقام معظم رهبری برای برگزاری انتخابات آزاد در سرزمینهای اشغالی، کشورهای حامی اسرائیل، به خصوص آمریکا را در ادعاهای بشردوستانه و طرفداری از دموکراسی، ناصادق و فریبکارانه توصیف کرد. همچنین سلیمان گوزل، نویسنده و محقق دانشگاه از میر ترکیه در این همایش گفت: «همه ساله حدود دو میلیون زائر خانه خدا به عنوان نماینده مسلمانان جهان به مکه می‌آیند و پس از انجام مناسک حج، بدون هرگونه بحث و بررسی درباره مسائل مسلمانان و ارائه راهکارهایی برای حل مشکلات آنان، به کشورهایشان باز می‌گردند. وی افزود: «در حالی که دشمنان اسلام در عراق به حقوق ملت این کشور تجاوز می‌کنند، صدای کسی در دنیا بلند نمی‌شود و کسی به یاری مسلمانان بر نمی‌خیزد.» دکتر رمضان عبدالله، دبیر کل

جنبش جهاد اسلامی فلسطین نیز با ارسال پیامی به این همایش، بر وحدت مسلمانان برای آزادسازی فلسطین اشغالی تأکید کرد و افزود: «باید وحدت را از شعار به عمل تبدیل کنیم.» وی حج را یک فریضه بزرگ الهی و تجلی بخش وحدت میان مسلمانان توصیف کرد و گفت: «بدون اتحاد نمی‌توان در برابر یورش ناجوانمردانه دشمنان تا بن دندان مسلح مقاومت کرد.» عبدالله، از زائران خانه خدا خواست هنگام احرام بستن، طواف، نماز، دعا و لبیک گفتن، فلسطین را فراموش نکنند. وی افزود: «باید مسلمانان جهان با اتحاد کلمه برای احقاق حقوق فلسطینیان به پا خیزند؛ زیرا در غیر این صورت، ملت بی‌دفاع فلسطین قربانی توطئه‌های استکبار جهانی خواهند شد ... غرب در صدد تحمیل فرهنگ خود بر کشورهای اسلامی است و از ما می‌خواهد تا با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۱۸ همان راهی را برویم که او رفته است، ولی ما باید به مبارزه خود ادامه دهیم؛ مبارزه‌ای که نتیجه آن دست یافتن به زندگی شرافتمندانه و یا شهادت است. همایش قدس از سال ۱۳۶۹ تا کنون، همه ساله به مناسبت ایام حج و گردهمایی حجاج کشورهای اسلامی در خانه خدا برگزار می‌شود و هدف آن افزایش آگاهی و بیداری امت اسلامی، از خطر فراگیر اسرائیل است. احمد محمّد التوکل، زائر یمنی، پس از شرکت در همایش فلسطین، با اظهار اینکه شیعه است، تقاضای مناسک حج مقام معظم رهبری را کرد و بلافاصله گفت: «خواب من تعبیر شد!» وی افزود: «در خواب آیت‌الله خامنه‌ای را دیدم که مرا در آغوش گرفت و گفت: تو میهمان ما هستی. خیلی خوش آمدید و دستور دادند دو جلد مناسک به من داده شود. آنچه را در خواب دیده بودم در اینجا تعبیر شد.»

دیدار سرپرست حجاج ایرانی با گروهی از نخبگان زائر عراقی

نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی، عصر چهارشنبه، هشتم بهمن، در جمع گروهی از اساتید، پزشکان و اندیشمندان عراقی، وحدت کلمه مردم عراق را رمز موفقیت آنان دانست و خواستار حمایت مسلمانان از حق تعیین سرنوشت مردم عراق شد. آقای ری شهری با اشاره به سالهای سراسر ظلم و ستم رژیم بعثی عراق گفت: «مردم مسلمان عراق می‌توانند با وحدت کلمه، حول محور مرجعیت در حالی که از جور صدام رهایی یافته‌اند، از چنگال اشغالگران آمریکایی نیز خارج شوند ... دشمنان عراق و اسلام برای ایجاد تفرقه و جدایی میان شیعه و سنی و کرد و غیر کرد، برنامه‌ریزی کرده‌اند اما راهی که آیت‌الله سیستانی برای برگزاری انتخاباتی آزاد و مردمی پیشنهاد کرده‌اند، می‌تواند به تأمین حقوق مسلمانان عراق منجر شود ... اگر مردم عراق با محوریت ایشان، برای برپایی انتخاباتی مستقیم اصرار کنند، قطعاً موفق خواهند شد.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۱۹ امیرالحاج ایران، حمایت از مردم مسلمان عراق را از اولویت‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران دانست و گفت: «دولت و مردم ایران با تمام توان در کنار مردم عراق هستند و از هیچ کمکی برای تحقق منافع مردم این کشور و تعیین سرنوشت آنان دریغ نخواهند کرد. وی با ابلاغ پیامهای همدردی مقام معظم رهبری به مصیبت‌دیدگان عراقی، در گذشته و حال گفت: «رهبر معظم انقلاب، دولت و مردم ایران تحولات عراق را دنبال می‌کنند و از هر تلاشی در جهت حاکمیت مردم عراق بر سرنوشت خود حمایت می‌نمایند.» نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی، از اندیشمندان و علمای عراقی حاضر در سرزمین وحی خواست برای هموطنان تحت ستم خود و ملت مظلوم فلسطین دعا کنند و نوراتیت و معنویت حاکم بر حرمین شریفین را برای مردم مسلمان عراق هدیه ببرند.

دیدار اعضای بعثه آیت‌الله سیدمحمد حسین فضل‌الله با سرپرست حجاج ایران

صبح روز پنجشنبه (۸ ذی‌حجه) پنج نفر از علمای عضو بعثه آیت‌الله محمد حسین فضل‌الله در محل بعثه جمهوری اسلامی با آقای ری شهری دیدار کردند. در این دیدار برخی از مباحث فقهی و نیز مسائل اجرایی مربوط به قربانی مطرح گردید.

دیدار برخی از شیعیان هند با سرپرست حجاج ایرانی

صبح روز پنجشنبه، چند نفر از شیعیان هند به همراه سه روحانی که یکی از آنان مقیم نروژ بود، در محل بعثه، با حجت الاسلام و المسلمین محمدی ری شهری دیدار کردند. در این دیدار گفته شد که واقعه زلزله بم شیعیان گجرات هند را بسیار ناراحت کرد و مجالس سوگواری و فاتحه برگزار کردند. آنان کمک‌هایی نیز برای زلزله زدگان فرستادند که از آن جمله ۱۷۵ هزار روپیه (چهار هزار دلار) بود که خودشان به آقای ری با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۲۰ شهری تقدیم کردند. این شیعیان گفتند: در منطقه بهارنگر بیش از هفت هزار شیعه هست و امسال تعدادی از آنان به ویژه جوانانشان به حج مشرف شده‌اند. البته حدود ۲۵٪ شیعیان، که وضع اقتصادی مناسبی ندارند، بیشتر آنان وضع مناسبی دارند و در کارهای تجاری فعال هستند. در مجموع، گجرات حدود پنجاه هزار شیعه دارد. روحانی دیگری که از نروژ بود، گفت: «در این کشور با احتساب ایرانی‌ها چیزی حدود ۱۲ تا ۱۴ هزار شیعه وجود دارد، اما ایرانی‌ها اعتقادی ندارند و در مجالس شرکت نمی‌کنند. یکبار هم که برخی را دعوت کردم عصبانی شده و اعتراض کردند که ما به چیزی اعتقاد نداریم. وی گفت: زمینی تهیه کرده و در صدد ساختن مسجد و حسینیه است، اما با توجه به هزینه بالای ساختمان، ساختن ششصد متر بنا چیزی حدود ۱/۵ میلیون دلار هزینه می‌خواهد.

دیدار اعضای بعثه حزب‌الله با سرپرست حجاج ایرانی

صبح روز پنجشنبه، نزدیک به ۲۰ نفر از اعضای بعثه حزب‌الله لبنان، که دفتر آنان در عزیزیه است، با آقای ری شهری ملاقات کردند. در این دیدار در باره آزادی اسرای لبنانی و فلسطینی و پیروزی لبنان سخنانی گفته شد. همچنین آخرین وضعیت امنیتی جنوب لبنان و نیز اوضاع سرزمینهای اشغالی مورد بحث قرار گرفت.

دیدار سرپرست حجاج ایرانی با مبلغان از خوجه

حدود بیست نفر از مبلغان و نویسندگان خوجه مقیم آمریکا، کانادا و اروپا صبح روز پنجشنبه با سرپرست حجاج ایرانی دیدار کردند. در این دیدار، آقای ری شهری ضمن خوش آمد گویی، گفتند: «ترجیح می‌دهم در این فاصله کوتاه، تذکراتی در باره شرایط مبلغ بیان کنم: ۱. تسلط علمی بر مسائل و دین‌شناسی صحیح است ۲. مخاطب‌شناسی؛ یعنی مبلغ باید بداند با چه کسی طرف است ۳. تسلط به کلمات نورانی اهل بیت علیهم السلام با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۲۱-۴- زمان‌شناسی که بسیار اهمیت دارد ۵. داشتن اخلاص و در نهایت عامل بودن به احکام دین، که بهترین دعوت کننده است.

دیدار مسؤولان بعثه افغانستان با نماینده ولی فقیه

عصر روز پنجشنبه، مسؤولان بعثه افغانستان، به سرپرستی آقای عبدالله سلیم که معاون ارشاد اسلامی و اوقاف و حج است، با آقای ری شهری دیدار کردند. در این دیدار دکتر حکمت، رییس حج و زیارت افغانستان و یک ژنرال که مسؤول عقیدتی سیاسی وزارت دفاع است، به همراه رییس دانشکده فقه و حدیث حضور داشتند. آقای ری شهری ضمن پرسش از احوال وزیر، به معاون ایشان تأکید کردند: «من خواسته‌های وی را در حج سال قبل، به مسؤولان منتقل کردم.» یک روحانی سید شیعه، که همراه بعثه افغانستان بود، گفت: مردم افغانستان طی ۲۳ سال حرکت جهادی، سهم بزرگ ملت و دولت ایران را در خاطره خود دارند. حالا هم که افغانستان از تنگناهای گذشته در آمده، باز هم چشم ملت افغانستان و دولت معطوف به کمک‌های نظام جمهوری اسلامی است و همان عشق و علاقه قبلی محفوظ می‌باشد. عبدالله سلیم هم گفت: «من سال گذشته هم حج بودم اما به خاطر داشتن مسؤولیت

مستقیم، نتوانستم خدمت شما برسم. ما در سال گذشته ۲۶ هزار زائر داشتیم و امسال ۲۷ هزار زائر آورده‌ایم ... ما از هر زائر ۱۸۰۰ دلار می‌گیریم و تمامی سرویس‌ها را به او می‌دهیم و البته پول گوسفند را خودش پرداخت می‌کند و با هشت شرکت سعودی قرارداد داریم و حتی غذای ما را آنان تهیه می‌کنند. البته ما با عربها طرف هستیم ولی آنان از افغانی‌های مقیم برای این کارها استفاده می‌کنند.» وی افزود: «۲۷ هزار زائر افغانی از جمع ۷۵ هزار نفر، با قید قرعه انتخاب شده‌اند.» آقای ری شهری، ضمن آرزوی پیروزی برای ملت افغانستان، از آنان خواستند تا در دفاع از ارزشهای اسلامی و انسانی بکوشند و افغانستانی آزاد و آباد بسازند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۲۲ عبدالله سلیم در پاسخ پرسش آقای ری شهری در باره طالبان، توضیح داد: «آنان در مناطق میان افغانستان و پاکستان هستند و چون از قدیم پاکستان پناهگاه آنان بوده، پایگاه سنتی آنان در همان مناطق می‌باشد.» وی گفت: «کشورهایی که امروز طالبان را تروریست می‌خوانند، در گذشته از این گروه حمایت می‌کردند، اما جمهوری اسلامی بی‌دریغ و قاطع از مقاومت مردم افغانستان جانبداری کرده است.» (تصویر ۲۲)

دیدار سرپرست حجاج ایرانی با جمعی از زائران شیعه ترکیه

نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی، عصر پنج‌شنبه، در جمع گروهی از زائران بیت‌الله الحرام از کشور ترکیه، ایام حج را بهترین فرصت برای توجه به مشکلات جهان اسلام دانست. آقای ری شهری با تشریح ابعاد فردی و اجتماعی حج گفت: «مسلمانان که توفیق حضور در سرزمین وحی را یافته‌اند، باید علاوه بر خودسازی برای حل مشکلات مسلمانان، به‌ویژه مشکل فلسطین چاره‌جویی کنند.» وی مشکل فلسطین را در رأس تمامی مصایب جهان اسلام دانست و از مسلمانان ترکیه خواست تا در دعاهای خود مسلمانان مظلوم فلسطین را از یاد نبرند. امیر الحجاج ایران با تأکید بر ضرورت وحدت در میان کشورهای اسلامی گفت: «مهم‌ترین توصیه امام و خلف صالح ایشان، مقام معظم رهبری، برای حل مشکلات جوامع اسلامی، وحدت کلمه امت مسلمان است.» نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی در بخش دیگری از سخنان خود با اشاره به روایتی از پیامبر صلی الله علیه و آله روح اعمال حج را توجه قلبی به خداوند دانست و گفت: «مهم‌ترین عامل برای تحقق معانی حج، توجه قلبی به حضرت حق است و زائران باید بکوشند در طول ایام حج، به‌ویژه روزهای عرفات توجه قلبی خود را به خداوند افزایش دهند.» وی افزود: «سرزمین عرفات سرزمین توجه به حضرت حق است و دعای عرفه امام حسین علیه السلام بهترین دعاها و زیارت آل یاسین بهترین زیارت در عصر عرفه به شمار می‌آید.»

دیدار برخی از میهمانان واحد اهل سنت با رییس شؤن حرمین

به‌دنبال پیگیری‌های مکرر آقای آخوند عبدالرزاق رهبر، قرار ملاقاتی با دکتر صالح عبدالرحمان الحصین، رییس شؤن حرمین گذاشته شد. در این دیدار که صبح روز ۹ بهمن صورت گرفت، آقایان بی‌آزار شیرازی، مولوی اسحاق مدنی، مولوی عبدالرحمان سربازی و رهبر حضور داشتند. شیخ که عالمی متین، موثر و دانشمند و دارای مواضعی نسبتاً معتدل است، با روی باز از هیأت استقبال کرد. وی از اینکه وعده دو روز قبل را به تعویق انداخته، عذرخواهی کرد. ابتدا میهمانان معرفی شدند و هدایایی تقدیم شد که یکی از آنها عصای خاتم‌کاری اصل اصفهان بود. زیارت عرفه امام حسین و کتاب مناسک حج از دیدگاه اهل سنت نیز به وی اهدا گردید و آقای سربازی گزارشی از پیشرفت حوزه‌های علمیه در ایران پس از انقلاب اسلامی را به وی ارائه کرد. وی گفت: «تعامل سنیان و شیعیان ایران بایکدیگر خوب بوده و من مدیر حوزه علمیه هستم، در حالی که در زمان شاه با این کارها مخالفت می‌شد.» آقای بی‌آزار هم گزارشی از دانشگاه مذاهب اسلامی داد و گفت: «این دانشگاه ثمره تلاش مجمع تقریب، تحت اشراف آقای تسخیری است.» سپس آقای زمانی به معرفی مرکز جهانی علوم اسلامی پرداخت و توضیح داد که دانشجویان آن خارجی

هستند و حدود یک هزار طلبه دارد. این مطالب مورد توجه دکتر صالح قرار گرفت. آقای اسحاق مدنی هم با تشکر از کمک به زلزله زدگان بم، گفت: «روابط سعودی و ایران بهبود یافته و این امر سبب خوشحالی مسلمانان گردیده است» وی تأکید کرد: «ایران رهبری جهان تشیع را دارد و سعودی رهبری جهان سنت را و این هماهنگی می‌تواند به اتحاد جهان اسلام کمک کند.» صالح حصین نیز با تأکید بر اینکه اکنون ما بیش از هر زمان دیگر به وحدت امت اسلامی نیازمندیم، گفت: «غرب مبارزه‌ای جدی بر ضد اسلام آغاز کرده است.» آقای زمانی گفت: رودنسون هم تأکید دارد: «فرهنگ غرب با همه فرهنگها می‌تواند کنار بیاید جز با اسلام؛ چرا که اسلام یک شریعت کامل ارائه داده است.» باینکه وقت جلسه نیم ساعت بود، اما حصین تا یکساعت جلسه را ادامه داد و گفت: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۲۴ «من هنوز از ادامه بحث خسته نشده و مشتاق هستم. امیدوارم بعد از اعمال بتوانم در منزل پذیرای شما باشم.»

دیدار شماری از علمای بعثه با رییس «رابطة العالم الاسلامی»

بر اساس گزارشی که در روزنامه عکاظ (۷ ذی‌حجه) آمده، هیأتی از بعثه جمهوری اسلامی ایران به سرپرستی آیت‌الله تسخیری، مشاور مقام معظم رهبری با رییس رابطة العالم الاسلامی آقای عبدالله بن عبدالمحسن التركي دیدار کرد. در این دیدار در باره «حوار اسلامی» و گفتگوی تمدن‌ها مذاکره شده و هیأت ایرانی از به راه افتادن این گفتگوها توسط رابطه ستایش کرد. در این دیدار، آقای تسخیری از توجه رابطه به بحث همکاری میان سازمانهای اسلامی که در جهت تحقق مصالح مسلمانان و مقابله با حملاتی است که بر ضد شریعت اسلامی صورت می‌گیرد، تشکر کرد. همچنین هیأت ایرانی بر گسترش علایق برادرانه میان دولت سعودی و ایران تأکید نمود.

دیدار مسؤولان و میهمانان واحد اهل سنت با سرپرست حجاج ایرانی

عصر روز پنج‌شنبه، نهم بهمن، اعضای واحد اهل سنت، همراه با میهمانان - که در جای دیگر آنها را معرفی کردیم - با آقای ری شهری ملاقات کردند. در این دیدار ابتدا حجت‌الاسلام و المسلمین زمانی که مسؤولیت این واحد را به عهده دارند، به معرفی افراد پرداخته، گفت: «در جمع ما، از چهار مذهب شیعه، حنفی، شافعی و حنبلی حضور دارند. به علاوه، دست کم از پنج نژاد مختلف در این واحد فعالیت می‌کنند.» وی از ایجاد تغییر در بینش وهابی‌های دانشگاهی خبر داد که امسال، نسبت به سالهای گذشته، بینش آنان عوض شده و نسبت به ایران با دید مثبت‌تری می‌نگرند. سپس آقای ری شهری با تشکر از زحمات واحد اهل سنت و اینکه سال به سال تلاش بیشتری از خود نشان می‌دهد، گفت: «تلاش این واحد، نمونه‌ای عملی در کار تقریب است.» وی افزود: «حج در سالهای پس از انقلاب، همیشه منادی وحدت امت اسلامی بوده و در تمامی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۲۵ پیامهای امام یا رهبری، به این مهم اشاره شده است. امروز دیگران هم به حقانیت این موضع جمهوری اسلامی پی برده‌اند. امیدواریم که وعده الهی در ظهور و غلبه دین اسلام بر سایر ادیان در زمان ما که شرایط هم بسیار آماده است، محقق شود.»

آمار نهایی زائران خارجی

بر اساس خبری که در سایت «وكالة الأنباء الاسلامیه» آمده، ایاد مدنی، وزیر حج عربستان اعلام کرد: «آخرین آمار حجاج خارجی که امسال وارد عربستان شده‌اند ۱/۲ میلیون نفر است که اندکی از سال گذشته بیشتر می‌باشد. (اعلام مرحله بعدی بیش از این است که خواهد آمد). به نظر می‌رسد این اظهار نظر مخالف با مطالبی است که در باره آمار زائران در سالهای قبل منتشر شده است. یک معاینه عمومی نیز نشان می‌دهد که امسال به شدت از تعداد زائران کاسته شده و به احتمال، یکی از دلایل اصلی آن مسائل امنیتی

است. ایاد مدنی اعلام کرد: «وضعیت حجاج بسیار عالی است و وزارت حج عربستان برای تنظیم حرکت زائران به سوی جمرات، برنامه خاصی را در نظر گرفته است.» وی گفت: «امسال حدود ۳۰ میلیون لیتر از آب زمزم به حجاج داده خواهد شد. همچنین ۲۶۰۰۰ خط تلفن برای آنان در نظر گرفته شده است. وضعیت هوا در مکه معتدل است و درجه حرارت در نهایت به ۲۸ و دست کم به ۱۸ درجه خواهد رسید.» نکته دیگر عدم ازدحام جمعیت در مطاف و مسعی است که حتی تا شب هشتم ذی‌حجه محسوس بود. یکی از دلایل آن انتقال ویلچری‌ها به طبقه دوم است که در شب هشتم، تقریباً به‌طور پیوسته در حال حرکت در طبقه دوم بودند. جالب آنکه خشبی‌ها (کسانی که با تخت روان توسط کارگران سیاه حرکت داده می‌شدند) جمع‌آوری شده‌اند. زیرا آنان نیز در طبقه دوم با ویلچر حرکت می‌کنند. این مسأله شغل جدیدی را فراهم کرده و آن افرادی هستند که با ویلچر در بیرون مسجدالحرام به انتظار مشتری می‌ایستند. قاعدتاً این شغل، ولو به لحاظ زمانی محدود است، اما درآمد مقطعی قابل ملاحظه‌ای دارد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۲۶ دلیل دیگر عدم ازدحام، برداشتن دیوار و سر در ورودی سرداب زمزم است. با این حال، امسال، شمار حجاج کمتر به نظر می‌رسد. عدم اجازه ورود ماشینها در شهر مکه، سه روز پیش از موعد مقرر در سالهای قبل، سبب شده است تا حجم ماشین‌های موجود در مکه کمتر باشد و ترافیک روانی حتی در شلوغ‌ترین خیابانها برقرار گردد. شاید رفع ترافیک شارع مسجدالحرام آن باشد که لازم است بازارهای معروف به بازار جودریه برداشته شده و به صورت طریق مشاء درآید. برداشتن کوه‌های حول و حوش شعب غزه تا شعب علی، گره‌گشای بسیاری از دشواری‌های ترافیکی این ناحیه است.

برگزاری شانزدهمین سالگرد شهدای مکه

شانزدهمین سالگرد شهادت مظلومانه حجاج ایرانی خانه خدا، عصر چهارشنبه (هشتم بهمن) در بعثه مقام معظم رهبری در مکه برگزار شد. در این مراسم که با حضور نماینده ولی فقیه، شماری از روحانیون، جمعی از اعضای بعثه و شمار فراوانی از زائران خانه خدا برگزار شد، مداحان و سخنرانان یاد و خاطره صدها شهید جمعه خونین مکه را در مراسم براثت از مشرکین در سال ۱۳۶۶ گرامی داشتند. حجت الاسلام و المسلمین قرنی در این مراسم با اشاره به اینکه ۱/۵ میلیارد مسلمان داریم که سالانه تنها حدود ۲ میلیون نفر می‌توانند مراسم حج را به‌جای آورند، گفت: بدین ترتیب، تعداد زیادی از مسلمانان هرگز موفق به انجام حج نمی‌شوند. بنابر این، زائری که از میان این گروه، فراوان توفیق زیارت یافته، باید قدردان این توفیق باشد. وی گفت: بهترین نوع عبادت، عبادتی است که با عشق و محبت همراه باشد و مسلمان هرگز نباید همراه با عبادت خود، حس طلبکاری داشته باشد. در پایان این مراسم، نماینده ولی فقیه از حضور شرکت کنندگان در این مراسم سپاسگزاری کرد.

شلوغی در مکه در آخرین روزهای قبل از عرفه

از ششم تا هفتم ذی‌حجه، شهر مکه یکباره شاهد حضور صدها هزار زائر سعودی و نیز کشورهای حاشیه خلیج فارس است که در آخرین لحظات و دقائق، خود را برای انجام اعمال به مکه می‌رسانند. از شب هفتم به بعد، سیل جمعیت در اطراف مسجدالحرام و خیابانهای اصلی شهر، به‌خصوص مسیر منامتمركز شده و بسیاری از نقاط اطراف مسجد، از این افراد که هیچ بنای گرفتن منزل مسکونی ندارند، اشغال می‌شود. در میدان وسیع بیرون مسعی تا دامنه ابوقییس و از آنجا تا ابتدای شعب علی و سپس در تمامی این محوطه، افرادی روی زمین دراز کشیده و مشغول استراحت هستند. در مسیر طریق مسجدالحرام تا عزیزیه، در دو روز آخر، هر نقطه‌ای که امکان پهن کردن فرش باشد، اشغال شده و حتی در پارک‌ها نیز چادرهای بزرگی زده شده است. از آن جمله، از پارکی که در نزدیکی عزیزیه است و آن را با نام «حدیقۀ العزیزیه» می‌شناسند، به دلیل نزدیکی به منا، برای زدن چادر استفاده می‌شود. در این سالها، به خصوص به دلیل آنکه هوا بهتر از سالهای گذشته است، این افراد شب خواب کنار خیابان زیادتر از همیشه

هستند. طبعاً بحث امنیت، نظافت و نیز دشواری‌هایی که در رفت و آمد ایجاد می‌شود، یکی از عادی‌ترین تبعات این نوع استقرار است. با این حال، کسی در اینجا احساس ناراحتی و سختی نمی‌کند و زائران به‌طور عادی با این شلوغی خود را هماهنگ می‌کنند. دولت سعودی هم گو اینکه تذکراتی در این باره به زائران داخلی خود می‌دهد، اما می‌داند که با سیل این جمعیت کاری نمی‌تواند انجام دهد. همین وضعیت برای شمار زیادی از زائران در عرفات و منا هم هست. این گروه از زائران، حاضر به پرداخت پولی به شرکت‌ها و مؤسساتی که می‌توانند برای آنان چادری در عرفات یا مشعر بگیرند، نیستند. بنابر این، از فضاهای محدود اضافی استفاده می‌کنند که به صورت طبیعی، مشکلاتی را برای دیگران به وجود می‌آورد.

گزارشی از کاروان بم در مکه

منطقه عزیزیه، خیابان شیخ عبدالله خیاط، پشت قصرالافراح، شارع الصابر، در ساختمانی پنج طبقه سفیدرنگ و نوساز، کاروانی از زائران حجاج بیت‌الله الحرام با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۲۸ ساکن‌اند که اگرچه مانند حجاج دیگر به قصد زیارت بیت‌الله آمده‌اند و از این جهت هم‌رنگ جماعت هستند، اما از دیگر سو تفاوتی با دیگران دارند که آنها را قدری متمایز می‌کند. از در ساختمان که وارد می‌شوی، در پسِ خنکی باد کولر، که به جنگ گرمای ظهر مکه برخاسته، گرمی دیگری را احساس می‌کنی که رایحه‌ای آشنا دارد، گرمایی که یادآور قلب سرزمین خودت است، گرمای کویر. چهره‌های آفتاب سوخته ساکنان تازه وارد عمارت، بیانگر سالها تلاش سخت در مبارزه با طبیعت خشن است، طبیعتی که گرچه در کوره سالیان سال تجربه این مردمان، اندکی نرم و رام گشته، اما گاه که سرکشی می‌کند، به یادت می‌آورد که هنوز از چه قدرتی برخوردار است و اینگونه دست تقدیر به خوشه‌چینی خرمن ساکنان آن سرزمین پرداخت و یکباره بیش از ۴۰ هزار انسان را در کام خود کشید و اینان بازماندگان همان نمایش قدرت طبیعت هستند. اینان از «بم» آمده‌اند؛ شهری که به خرما و پرتغال و «ارگ» ش می‌شناختیم و اکنون به «زلزله» اش. شهری برجای مانده از فاجعه‌ای عظیم، که اشک را نه فقط به چشمان هموطنانش که بر چشم جهانیان نشانده و حماسه‌ای از همدردی و ایثار را آفرید که همگان آفرینش گفتند. کاروان حجاج شهرستان بم، به گفته باقریان، مدیر کاروان، ابتدا ۱۲۲ عضو داشت، اما فاجعه زلزله موجب شد تا ۱۸ نفر از اعضای آن پیش از آنکه به دیدار خانه بیایند، به لقای صاحبخانه برسند. باقریان که خود در این حادثه پدر، مادر، پدر همسر، مادر همسر و حدود ۴۰ نفر از دیگر بستگانش را به یکباره در کام مرگ دیده، می‌گوید: «۲۰ نفر هم زخمی بودند و به همین دلیل امکان سفر برای آنان مقدور نبود و از دیگران هم نه اطلاعی داشتیم و نه آنان در وضعیت مناسبی بودند که به سفر حج بیایند و به همین علت قرار بود که سفر این کاروان به سال آینده موکول شود.» اما اگر در فجایعی چون زلزله، از تقیه و مشیت الهی گریزی نیست، آنجا که او می‌طلبد هم مانعی بر جای نمی‌ماند که این سفر هم با طلب اوست؛ به قول با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۲۹ ابوسعید ابوالخیر: «سی سال خدای را طلبیدم، چون نیک بنگریستم، او طالب بود و من مطلوب.» باقریان می‌گوید: «به اصرار زائران، با مقامات سازمان حج و زیارت صحبت کردیم و به ما فرصت دادند که ظرف چند روز به دنبال زائران بگردیم و ببینیم می‌توانیم آنها را پیدا کنیم یا نه.» جست‌وجوی خانه به خانه دیگر معنایی ندارد که خانه‌ای نمانده است، پس چادر به چادر به دنبال زائران بیت‌الله باید گشت، شاید تمرینی باشد برای چادرنشینی در عرفات و منا، گویی که اینطور به خدا نزدیکتر است. مدیر کاروان ادامه می‌دهد: «بالاخره توانستیم با زحمت زیاد زائران را پیدا کنیم و غیر از آنهایی که فوت کرده و یا زخمی بودند، باقی را یافتیم و کسری زائران را با افرادی از شهرهای دیگر تأمین کردیم و در آخرین روز، کاروان از طریق جده به مکه اعزام شد.» هنگام مصایب و سختی‌ها، انسانهای موحد بیش از پیش به یاد خدا می‌افتند و به ذکر او می‌پردازند و این نیست مگر به این علت که تنها ملجأ و پناهگاه خود را در پناه بردن به «او» و استمداد از «او» می‌جویند. اکنون و پس از فاجعه زلزله، شاید بازماندگان آن بیش از دیگران به ارزش چنین زیارتی، آن هم در این مکان مقدس واقف باشند و به استفاضه از آن

نایل آیند. علی خان بابا، از اعضای کاروان، ۴ خواهر و برادر خود و در مجموع بین ۶۰ تا ۷۰ نفر از بستگان دور و نزدیک را در این حادثه از دست داده است! خان بابا می‌گوید: «از یک گروه ۱۰ نفره، که قرار بود به حج بیاییم، فقط من مانده‌ام.» او این سفر را فرصتی می‌داند تا قدری سبک شده و بار این فاجعه را با یاد خدا قابل تحمل سازد. خان بابا که خانواده‌اش هم اکنون در کرمان ساکن‌اند، با تشکر از همه آنانکه در این حادثه به یاری مردم بم شتافتند، امیدوار است تا با همت مردم و یاری خدا شهر بم با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۳۰ هرچه زودتر بازسازی شود. به تدریج دیگران هم می‌آیند و همه در یک صف مشترک هستند: همه آنان عزادار از دست دادن عزیزان و نزدیکان خود می‌باشند. «علیرضا ولندیاری» که به همراه مادر به حج آمده، می‌گوید: «علاوه بر ۳ نفر از اعضای خانواده، در مجموع حدود ۷۰ نفر از بستگان خود را از دست داده است و خانواده وی اکنون در محل خانه ویران شده‌شان، در چادر زندگی می‌کنند. ولندیاری هم از آمدن راضی است و زیارت این مکان مقدس را موهبتی می‌داند، اگرچه مشکلات زیادی هم وجود دارد. او عمده این مشکلات را مشکل مالی افراد حاضر می‌داند که به علت از دست دادن همه دارایی‌شان، چیز زیادی ندارند و به همین دلیل بسیاری از آنها حتی پول قربانی خود را ندارند و از مسؤولان می‌خواهند تا در این رابطه یاریشان کنند. علی اسدآبادی و برادرش در حادثه بم ۱۰۸ نفر از بستگان دور و نزدیک و از جمله دختر برادر حاضرش را از دست داده است. او همچون دیگران به عشق زیارت بیت‌الله، علی‌رغم همه مشکلات موجود برای خانواده‌اش در وطن و دیگر مشکلات خود به اینجا آمده است. اسدآبادی از مشکلات موجود در بم چنین می‌گوید: «قرار است آواربرداری از چند ماه دیگر آغاز شود و بعد بازسازی خانه‌ها را شروع کنند.» او از کمک و یاری همگان تشکر می‌کند و البته گله‌هایی هم دارد! اسماعیل خلیفه هم حرفه‌هایی شبیه دیگران دارد و از اشتیاق خود به این سفر می‌گوید: و نیز از مشکلاتی که قبل و پس از آمدن داشته و دارد، اما با همه این مشکلات، از آمدن خود کاملاً راضی است. دکتر محمد فروتن، پزشک کاروان که خواهر خود را از دست داده است، پزشک سازمان تأمین اجتماعی شهرستان بم است و می‌گوید: «مشکلات زیادی داشتیم، خانواده در کرمان ساکن هستند، اما با این همه نمی‌توانستم کاروان را تنها بگذارم.» دکتر فروتن با وجود همه مسائل، آمدن این کاروان را بسیار مثبت می‌داند و آن را در جهت بازیابی نسبی روحیه بازماندگان فاجعه بسیار تأثیرگذار می‌شمارد. از کاروان خداحافظی می‌کنیم و باز می‌گردیم، اندیشناک و حیران از مشیت و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۳۱ حکمت الهی که در همه حال و به هر شکل بندگان را به لقا و زیارت خود می‌خواند. خود می‌آورد و خود می‌برد. هر جا و هر طور که خود بخواهد و بر ما جز شکر و صبر روا نیست.

پرداخت هزینه قربانی زائران کاروان بم از طرف رهبری

هزینه قربانی حجاج شهرستان بم از سوی بعثه مقام معظم رهبری پرداخت می‌شود. در دومین جلسه شورای هماهنگی بعثه حج جمهوری اسلامی ایران در مکه مکرمه که روز چهارشنبه برگزار شد، مقرر گردید به علت مشکلات مالی حجاج شهرستان بم و بازماندگان زلزله، هیأتی از سوی نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج بیت‌الله الحرام به کاروان زائران این شهرستان اعزام و ضمن دلجویی از آنان، معادل ۳۷۵ ریال سعودی بابت وجه قربانی به هر یک از آنان پرداخت شود. در این جلسه همچنین تصمیم گرفته شد که نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج، به همراه هیأتی پس از ایام تشریق، از کاروان پیشگفته دیدار به عمل آورد.

دیدار جمعی از مسؤولان بعثه با ابراهیم جعفری

ابراهیم جعفری، رییس بعثه حج عراق در سال جاری، از هیأتی از اعضای معاونت بین الملل بعثه حج استقبال کرد. در این دیدار وی تأکید کرد که با کمک ملت عراق، این کشور را از اشغال خارجی نجات خواهیم داد. وی در بخش دیگری از سخنانش گفت: حال عمومی مراجع نجف بسیار خوب است و وی پیش از سفر با آیت‌الله سیستانی، حکیم، فیاض و بشیر حسین و نیز مقتدی صدر

دیدار داشته است. وی با تأکید بر گسترش روابط و همبستگی هرچه بیشتر دو کشور از حضرت امام و جانشین ایشان به عنوان رهبران بی نظیر جهان اسلام یاد کرد. در پایان از وی دعوت به عمل آمد تا از بعثه مقام معظم رهبری دیدار کند.

تذکرات ستاد گمشدگان در باره ایام تشریق

ناصر صبا مسؤول امداد گمشدگان ستاد حج مکه گفت: «زائران محترم ضمن همراه داشتن کارت شناسایی، شماره مکتب خود را نیز به با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۳۲ خاطر بسپارند.» ناصر صبا مسؤول امداد گمشدگان ستاد حج مستقر در مکه مکرمه دیروز در گفتگو با خبرنگار زائر با بیان این مطلب از توزیع دسته‌بندهایی که بر روی آنها شماره کاروان و شماره مکتب زائران درج شده خبر داد و خواست تا مدیران برای تحویل هرچه سریعتر آنان به زائران محترم اقدام کنند. صبا در مورد فعالیتهای امداد گمشدگان در ایام تشریق، در سرزمین منا و عرفات گفت: «در اطراف خیمه‌های ایرانیان در منا پرچمهای جمهوری اسلامی ایران نصب شده است و در صورتی که زائری گم شد، به سوی این پرچمها حرکت کند و در صورت نیاز به دفتر امداد و نجات ستاد حج مستقر در منا مراجعه نماید.» وی از حرکت انفرادی حجاج در مسیر رفتن به جمرات انتقاد کرد و آن را یکی از عوامل مهم گم شدن زائران دانست. صبا که در دفتر نشریه با خبرنگار زائر گفتگو می کرد، تعداد زائران گمشده‌ای که تا پایان روز چهارشنبه از دو دفتر معاهده و حرم به منازل خود انتقال یافته‌اند را ۵۹۹ نفر ذکر کرد و افزود: «از این میان ۴۱۳ نفر مرد و ۱۸۶ نفر زن هستند. وی همچنین افزود: در مدت ۱۴ روز گذشته، روزانه بیش از ۱۰۰۰ نفر در ابواب خارجی ایستگاههای حمل و نقل و داخل مسجدالحرام توسط مأموران امداد گمشدگان راهنمایی شده‌اند.» مسؤول امداد گمشدگان ستاد حج مستقر در مکه مکرمه کار انتقال گمشده‌ها را در ایام حج بدون تأخیر یاد کرد و گفت: «هیچ گمشده‌ای به صورت طولانی مدت سرگردان نبوده و حجاج در اسرع وقت به منازل خود برگشت داده شده‌اند.» وی همکاری خادمان کاروانها را بسیار مطلوب ارزیابی نمود و با تشکر از مدیران کاروانها از آنان درخواست کرد هر کاروان یک خدمه برای یک نوبت ۴ ساعته در ایام تشریق به دفتر مرکزی امداد در منا و عرفات اعزام کند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۳۳ صبا در آخر متذکر شد با توجه به سردی هوا در روزهای آینده، حجاج گرمی در سرزمین منا و عرفات حتماً لباس گرم و پتو به همراه داشته باشند.

حمل و نقل زائران از روز ششم ذی حجه به بعد

محمدی‌فر مسؤول حمل و نقل درون شهری ستاد حج مکه مکرمه، با اشاره به اینکه از ششم ذی حجه اتوبوسها از سیستم حمل و نقل درون شهری مکه خارج شده‌اند، گفت: «همه ساله از ششم ذی حجه تشکیلات اتوبوسرانی تعطیل شده و اتوبوسهای خصوصی و دولتی عربستان برای انتقال حجاج به مشاعر مقدسه آماده می‌شوند و این مطلب که از شامگاه ششم ذی حجه برای انتقال حجاج گرمی، اتوبوس نداریم، بیشتر به آگاهی مدیران کاروانها رسانده شده بود.» محمدی‌فر درباره تشکیلات حمل و نقل فعلی گفت: «حجاج گرمی توجه داشته‌باشند مبلغی که برای هر یک از آنان در تشکیلات اتوبوسرانی، در زمان حضور آنان مکه و مدینه، هزینه می‌شود، تنها ۹۵ ریال سعودی است و این مبلغ در ازای خدماتی که در طول شبانه‌روز به آنها داده می‌شود، بسیار ناچیز است.» وی افزود: «با توجه به اینکه در طول ۱۴ روز گذشته یک میلیون و ۸۰۰ هزار نفر، از سرویسهای اتوبوسرانی استفاده کرده‌اند، خوشبختانه اکثریت قریب به اتفاق زائران از این برنامه راضی‌اند و ما نیز از برخی مشکلات در بعضی از خطوط مطلع هستیم و در پی رفع نواقص اندک موجود می‌باشیم. محمدی‌فر با هشدار به زائران، برای رفت و آمد به حرم در این مدت، به خصوص بانوان، تأکید کرد: «حجاج عزیز حتماً به صورت گروهی از اتوبیل‌های کرایه‌کشی شخصی استفاده کنند.» وی در پایان افزود: «اتوبوسهای خطوط ۲۵ گانه ما، بعد از ایام تشریق و از روز ۱۳ با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۳۴ ذی حجه بار دیگر راه‌اندازی می‌شود و از

روز ۱۴ ذی حجه با تمام ظرفیت خود، در خدمت به زائران بیت‌الله الحرام خواهد بود.»

دیدار آقای ری شهری با وزیر امور مذهبی الجزایر

نماینده ولی فقیه و سرپرست زائران ایرانی، پنج‌شنبه شب، در محل بعثه الجزایر، در مکه مکرمه حضور یافت و با آقای بو عبدالله غلام‌الله وزیر شؤون دینی و اوقاف الجزایر دیدار و گفتگو کرد. در این دیدار آقای ری شهری با اشاره به مناسبات نزدیک بین ایران و الجزایر، خواستار ارتباط بیشتر اندیشمندان و علمای دو کشور با یکدیگر شد. نماینده ولی فقیه افزود: «علاقه خاصی میان ایران و الجزایر وجود دارد و استواری مناسبات فرهنگی دو کشور به تقویت اقتدار کشورهای اسلامی منجر خواهد شد.» سرپرست زائران ایرانی حج را بهترین فرصت برای تبادل نظریه اندیشمندان در باره مشکلات جهان اسلام و ارائه راه حل‌های مناسب دانست. نماینده ولی فقیه افزود: «آگاهی امت اسلامی از توانایی‌های بالقوه مسلمانان، وضعیت را برای بهره‌گیری از این امکانات فراهم خواهد کرد.» آقای ری شهری همچنین از وزیر شؤون دینی و اوقاف الجزایر برای سفر به ایران دعوت کرد. آقای غلام‌الله نیز دیدارهای دو جانبه با سرپرست حجاج ایرانی را دیدارهای محبت‌نامند و ابراز امیدواری کرد که با سفر به ایران، از تهران و قم به عنوان مرکز علم دیدن کند. وی با حساس خواندن وضعیت امروز جهان اسلام گفت: «امروز مردم جهان خواستار آشنایی و آگاهی از اسلام واقعی هستند و علمای دینی وظیفه دارند صادقانه و مخلصانه اسلام اصیل را معرفی کنند ... علمای اسلام به عنوان متخصصان علوم دینی، مسئولیت سنگینی برای پاسخگویی به نیازهای جوامع اسلامی بر عهده دارند ... با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۳۵ علمای دینی اگر صادقانه و مخلصانه به تبلیغ دین اسلام بپردازند، بسیاری را جذب این دین مقدس خواهند کرد. غلام‌الله با ابلاغ سلام و درود به ملت و دولت ایران، ابراز امیدواری کرد مناسبات فرهنگی میان دو کشور گسترش یابد. این مقام الجزایری هفته قبل با حضور در بعثه مقام معظم رهبری با امیر الحجاج ایران دیدار و گفتگو کرده بود.

حرکت حجاج به سمت عرفات

کاروانهای ایرانی بر اساس برنامه‌ای کلی و روندی که بخشی از آن را خود تعیین می‌کنند، از بعد از ظهر روز ترویه؛ یعنی هشتم ذی حجه، به انتقال حجاج به عرفات مشغول می‌شوند. عرفات پیش از آن توسط مؤسسات مطوفی مربوط به ایران آماده شده و بخش‌هایی به استقرار حجاج ایران اختصاص داده شده است. طریق هشت در مجموع صحرای عرفات ویژه کاروانهای ایرانی است. برخی از کاروانها دیرتر و تا آخر شب به مجموعه حجاج می‌پیوندند. بدین ترتیب، از اوایل شب نهم ذی حجه به تدریج مسجدالحرام خلوت می‌شود. طی این روز، برخی از حجاج ضعیف، که بیم آن می‌رود نتوانند پس از بازگشت از مناسک خود را انجام دهند، به انجام اعمال خویش می‌پردازند. شب ورود به عرفات، بیشتر کاروانهای ایرانی به خواندن دعای شب عرفه می‌پردازند. پس از آن، به جز امور عادی، بخشی به خواب رفته و عده‌ای هم به نماز و عبادت مشغول می‌شوند. محل بعثه رهبری که در دل کاروانهای ایرانی جای گرفته، محدوده‌ای وسیع است که نه تنها برای اسکان کارمندان بعثه و ستاد، بلکه برای اجرای برنامه‌های مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد. بخشی از این برنامه‌ها که برنامه براءت از مشرکین و دعای عرفه است، در قسمتی که به همین منظور چادرهای آن تعویض شده و سقف آن بالاتر از حد معمول برده می‌شود، برگزار می‌گردد. با اینکه، زدن چادرها کار مؤسسات مطوفی است با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۳۶ ولی در این بخش، خود زائران ایرانی با تلاش چند ساعت در اوایل صبح روز عرفه، فضا را آماده می‌کنند تا امکان برگزاری مراسم باشد.

مراسم براءت از مشرکین

صبحگاه روز عرفه، با صدای اذانی آشنا که پس از مدت‌ها اولین بار است با لحن ایرانی شنیده می‌شود، همه نماز صبح را به جای آورده و آماده مراسم روز عرفه می‌شوند. مراسم برائت از مشرکین سالهاست که به دلیل عدم امکان برگزاری آن در شهر مکه، در عرفات برگزار می‌گردد. پیش از این اشاره به برخی از هماهنگی‌های لازم در این زمینه کردیم. بخش عمده‌ای از مدیران، افرادی را که مایل به شرکت در این مراسم باشند، به تدریج به سمت محل استقرار بعثه انتقال می‌دهند. برنامه در ساعت ۹/۲۵ دقیقه به طور غیر رسمی با مناجاتی به لحن عربی، آغاز می‌گردد. بیست دقیقه پس از آن، شروع رسمی برنامه است؛ با تلاوت آیات نخست سوره توبه، توسط قاری مشهور قرآن آقای سعید طوسی. آنها شعارهای الله اکبر و یا ایها المسلمون، اتَّخِذُوا اتِّخِذُوا را با آقای مرتضایی همراهی می‌کنند. جمعیت انبوهی اجتماع کرده‌اند که می‌توان عدد آنها را بالغ بر دهها هزار نفر دانست. علاوه بر چادر عظیم بعثه، بسیاری از چادرهای اطراف بعثه هم آماده برای پذیرایی از حجاجی است که مایل به شرکت در مراسم هستند. به علاوه، جمعی از زائران لبنانی، به‌ویژه اعضای بعثه حزب الله نیز در این مراسم حضور یافتند. در این مراسم، نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی بیت‌الله الحرام به سخنرانی پرداخت. وی با اشاره به اینکه آیات برائت راطبق برخی از نقلها امام علی علیه السلام در روز عرفه به مردم ابلاغ کرد، فرارسیدن بیست و پنجمین سالگرد انقلاب اسلامی را تبریک گفت. همچنین ضمن گفتن تبریک برای پیروزی حزب الله لبنان بر اسرائیل، از خداوند برای درگذشتگان حادثه بم نیز طلب مغفرت کرد. آقای ری شهری در باره فلسفه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۳۷ مراسم برائت گفت: «هدف اصلی برائت تبیین این واقعیت است که شرک و توحید چه معنایی در جهان امروز دارد. جامعه توحیدی در جهان امروز باید دارای چه ویژگی‌هایی باشد. جامعه توحیدی، جامعه‌ای است که نه تنها با زبان، بلکه در عمل با انواع مظاهر شرک و کفر و طغیان مبارزه می‌کند. یکی از مظاهر شرک تفکیک دین از سیاست است؛ به این معنا که خدای دنیا با خدای آخرت دو تا است. به نظر اینان خدای دنیا کسی جز آمریکا نیست.» آقای ری شهری افزود: «امروز جمهوری اسلامی در صف اول مبارزه با آمریکا قرار دارد و این مراسم برائت یکی از نمودهای این مبارزه است. ۲۵ سال است که این مردم برای اهتزاز پرچم توحیدی در جهان مبارزه کرده‌اند... امروز مقاومت لبنان در صف اول مبارزه با اسرائیل، در کنار فلسطین ایستاده و تردید ندارم که وقتی امام زمان علیه السلام ظهور کند، حزب‌الله جزو کسانی است که در کنار مردم ایران، در کنار آن امام خواهد ایستاد. کسی که از آرمان فلسطین دفاع نکند، نمی‌تواند موحد واقعی باشد.» پس از آن، متن پیام آیت‌الله خامنه‌ای به مناسبت حج امسال قرائت شد و سپس آقای دکتر الحسینی، سخنان فشرده‌ای بیاک کرد و سپس آقای ری شهری متن کامل پیام را به زبان عربی قرائت کرد. مراسم برائت با قرائت قطعنامه‌ای که توسط آقای سلیمی خوانده شد، در ساعت ۱۱/۲۲ دقیقه پایان یافت. گفتنی است، یک زائر جوان که فارغ‌التحصیل از یکی از دانشگاه‌های تونس در رشته مهندسی کشاورزی بود گفت: استقامت حزب الله لبنان سبب شد تا من شیعه شوم. وی که برای شیعه شدن به بعثه رهبری آمده بود، از علمای حاضر خواست تا شهادت او را به ولایت امیر مؤمنان علیه السلام شاهد باشند و روز قیامت برای او شهادت بدهند. (تصویر ۲۳-۲۴)

پیام حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به مناسبت حج سال ۱۳۸۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اَمّت اسلامی، اکنون بار دیگر، میعاد بزرگ سالیانه خود را برگزار کرده و به فراخوان: وَ اَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ ... به شایستگی پاسخ داده است. این فریضه بی نظیر نیز مانند دیگر فرایض الهی، خزانه رحمتی است که در موعد خود به روی بندگان گشوده می‌شود و فرصتی برای بهره‌گیری از فیض بی‌مُنتهای خداوند در دسترس آنان می‌گذارد. حج، از این جهت، استثنایی و بی‌همتا است که در آن، هم دل‌ها و جان‌ها صیقل می‌یابد و یکایک حاجیان به‌قدر همت و ظرفیت خود از این باران رحمت، برخوردار می‌شوند؛ و هم شخصیت کلان امت اسلامی، که از ملت‌ها و نژادها و اقلیم‌ها و فرهنگ‌ها تشکیل شده است، می‌تواند در آن به انسجام و شجاعت و بیداری و خودآگاهی بیشتر نایل آید. و این، نیاز بزرگ امروز دنیای اسلام است. دنیای

اسلام پس از رخوت و خواب آلودگی دراز مدت و خسارتبار خود، که سرانجام به سیطره سیاسی و فرهنگی بیگانگان انجامید و منابع مادی و بشری‌اش در خدمت رشد و اقتدار و سلطه دشمنانش قرار گرفت، اکنون خود را بازیافته و به مرور، در برابر غارتگران و حرامیان، جبهه گرفته است. نسیم بیداری اسلامی در همه جای جهان اسلام وزیده و پا نهادن اسلام به عرصه عمل، به مطالبه‌ای جدی بدل شده است. نظریه «اسلام سیاسی» جایگاهی والا- در ذهن نخبگان یافته و در مدّ نگاه آنان، افقی روشن و امیدبخش گشوده است. با افول اندیشه‌های وارداتی و پر جنجال همچون سوسیالیسم و مارکسیسم و به‌خصوص با دریده شدن پرده ریا و فریب از روی دموکراسی لیبرال غرب، سیمای عدالتخواه و آزادی بخش اسلام، از همیشه آشکارتر گشته و بی‌رقیب، در صدر آرزوهای عدالتخواهان و آزادی طلبان و نخبگان و اندیشمندان نشسته است. جوانان و جوانمردان بسیاری در کشورهای مسلمان به نام اسلام و در آرزوی حکومت عدل اسلامی به جهاد سیاسی و فرهنگی و اجتماعی روی آورده‌اند و عزم ایستادگی در برابر تحمیل و سلطه بیگانگان مستکبر را در جوامع خود گسترش می‌دهند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۳۹ در مناطقی از دنیای اسلام که نقطه اوج آن کشور مظلوم فلسطین است، مردان و زنان بیشماری با بذل جان در زیر پرچم اسلام و با شعار استقلال و عزت و آزادی، حماسه‌ای دایمی و همه روزه پدید آورده و قدرتهای مادی مستکبر را در برابر دلیری خود زبون ساخته‌اند. آری، بیداری اسلامی، محاسبات استکباری را به هم ریخته و معادلات جهانی مطلوب مستکبران را تغییر داده است. از سوی دیگر پیدایش و رشد اندیشه‌های نوین اسلامی در چهارچوب مبانی و اصول اسلام و نوآوری در عرصه سیاست و علم، بالندگی و پویایی مکتب اسلام را در عمل به اثبات رسانده و میدانی وسیع در برابر متفکران و روشن‌بینان جهان اسلام گشوده است. استعمارگران دیروز و مستکبران امروز که با سیاستهای مکارانه خود می‌خواستند جوامع اسلامی را در تعارض دائمی میان جمود و تحجر از سویی و خودباختگی و التقاطی‌گری از سوی دیگر سرگردان کنند، اکنون خود را در برابر این پویایی دلیرانه فکر اسلامی می‌بینند. در دنیای اسلام، اندیشه و حرکت، ایمان و عمل صالح، در حال رشد و جوانه‌زدن و باروری است و این پدیده مبارک، مراکز قدرت استکباری را به وحشت افکنده است. اکنون امت اسلامی باید خود را آماده مقابله با مجموعه‌ای از واکنشهای عصبی و شرارت‌آمیزی کند که مراکز قدرت استکباری در برابر این پدیده عظیم، نشان خواهند داد. شک نیست که در مصاف حق و باطل، پیروزی از آن حق و شکست و زوال، سرنوشت باطل است، مشروط بر آنکه جبهه حق، از نیروی مادی و معنوی خویش بگونه درست بهره بگیرد و با خردمندی و تلاش شایسته، و با استقامت و امید، و با توکل به خدا و اعتماد به نفس، راه درست را بجوید و بپیماید. در این صورت امداد و نصرت الهی، حق مسلمی است که وعده قرآنی برای او مقرر فرموده است: ... إِنَّ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَ يَثْبُتْ أَقْدَامَكُمْ ... وَ لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ ... وَ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ. شبکه سرطانی صهیونیسم و دولت‌مردان شرور و جنگ‌افروز آمریکا که امروز خطرناکترین و اصلی‌ترین مرکز استکبارند، از راههای گوناگون به معارضه با امت اسلام برخاسته‌اند؛ از جنگ روانی و تبلیغاتی تا مقابله اقتصادی، تا اقدامات عنودانه سیاسی، و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۴۰ تا خشونت و ترور و تقابل نظامی. آنان برای حفظ منافع نامشروع خود، از هیچ جنایتی رویگردان نیستند. نگاهی گذرا به جنایات تکان‌دهنده صهیونیستهای غاصب در فلسطین، که با حمایت دولت آمریکا صورت می‌گیرد و نیز مطالعه رفتار اشغالگران در عراق و افغانستان، عمق شقاوت کسانی را آشکار می‌سازد که دنیا را از ادعای ریاکارانه حقوق بشر و طرفداری از دموکراسی و آزادی پر کرده‌اند. آنان با شعار مبارزه با تروریسم، فجیع‌ترین شکل ترور را مرتکب می‌شوند. به نام آزادسازی ملتها، دیکتاتوری و غارتگری خود را بر ملت‌ها تحمیل می‌کنند. آمریکا صریحاً خود را در تجاوز به کشورها و ملت‌ها ذی‌حق می‌شمارد. دولت صهیونیست صریحاً شخصیت‌های فلسطینی را به ترور تهدید می‌کند. صهیونیستها در فلسطین، خون پیر و جوان و زن و مرد و کودک را می‌ریزند و خانه‌ها را ویران می‌سازند. آمریکا و انگلیس در عراق به تظاهرکنندگان بی‌سلاح حمله می‌کنند و حریم خانه‌ها و حرمت نوامیس مردم را می‌شکنند. هنوز آتش‌های برافروخته آنان فرو ننشسته، دنیای اسلام را به آتش افروزیهای دیگر نوید می‌دهند. این رفتارهای عصبی و شرارت‌آمیز، بیش از آنکه برخاسته

از قدرت و اعتماد به نفس باشد، ناشی از سراسیمگی و وحشت است. آنان بیداری اسلامی را حس می‌کنند و از فراگیری اندیشه «اسلام سیاسی» و حاکمیت اسلام به شدت احساس خطر می‌کنند. آنان از فکر روزی که امت اسلامی یکپارچه و امیدوار، به پا خیزد، به خود می‌لرزند. در آن روز، امت اسلامی با ثروت طبیعی و میراث عظیم فرهنگی و تاریخی و با گستردگی جغرافیایی و نفوس پر شمار انسانی، به قدرتهای سلطه‌گری که دو بیست سال خونش را مکیده و حرمت و کرامتش را پایمال کرده‌اند، اجازه نخواهد داد که این طغیان و تجاوز را ادامه دهند. اکنون نخبگان سیاسی و فکری در دنیای اسلام وظیفه سنگینی بر عهده دارند. اندیشمندان مسلمان، پیام آزادی‌بخش اسلام را هر چه رساتر و شیواتر، به گوش و دل آحاد مردم خود برسانند. هویت اسلامی ملت‌های مسلمان را بدرستی تبیین کنند. تعالیم روشن اسلام را در موضوعاتی چون: حقوق بشر، آزادی و مردم‌سالاری، حقوق زن، مبارزه با فساد، رفع تبعیض، مبارزه با فقر و عقب ماندگی علمی برای جوانان بازگو کنند. فریب رسانه‌ای غرب را در باره مبارزه با تروریسم و مقابله با سلاح‌های کشتار جمعی، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۴۱ برای همگان آشکار سازند. امروز جهان غرب است که باید به لحاظ نظری و عملی در این موضوعات به چالش کشیده شود و در برابر افکار عمومی جهان پاسخگو باشد. جهان غرب باید در باره کشتار کودکان خردسال در فلسطین، در باره حقوق زن و حفظ کرامت او، در باره حق ملت‌ها در تعیین سرنوشت خود، در باره حق ملت‌ها در بهره‌گیری از ثروتهای خود و حتی در باره آزادی شهروندان خود پاسخگو باشد. آیا ممنوعیت حجاب در برخی کشورهای اروپایی نشانه دروغ‌بودن اعتقاد به آزادی نیست؟ مردان سیاست و کارگزاران حکومت در کشورهای اسلامی نیز وظایف تاریخی و بزرگی بر دوش دارند. تکیه بر ملت‌های خود و دست رد زدن بر توقعات تحمیل‌آمیز و تمام‌نشدنی قدرتهای استکباری، مهمترین این وظایف است. آنان نباید هویت عظیم و پر قدرت «امت اسلامی» را که می‌تواند گره‌گشای بسیاری از مشکلات باشد، از یاد ببرند. در مسائل جهان اسلام، شاخص تعیین‌کننده در تصمیم‌گیریها، مصالح امت اسلامی و حفظ اقتدار آن باشد. امروز خروج اشغالگران از عراق و تثبیت حاکمیت ملی در آن کشور؛ بیرون رفتن نظامیان بیگانه از افغانستان و تأکید بر اسلامیت و استقلال آن کشور؛ کمک به ملت مظلوم فلسطین و تقویت مادی و معنوی کسانی که به دفاع از جان و مال و عزت و استقلال خود در برابر غاصبان برخاسته‌اند؛ ترویج شعائر دینی و ایمان مذهبی در همه جای دنیای اسلام، نزدیک شدن روز افزون دولت‌های مسلمان به یکدیگر و حل مناقشات آنان با یکدیگر، فعال شدن سازمان کنفرانس اسلامی و پیگیری حق وتوی آن در شورای امنیت سازمان ملل، همه و همه در جهت مصالح امت اسلامی است. پس باید در سیاستها و تلاشهای همه دولت‌های مسلمان گنجانیده شود و ملت‌ها و نخبگان، آن را از حکومت‌های خود مطالبه کنند. ملت و دولت ایران که در این روزها بیست و پنج سالگی نظام جمهوری اسلامی را جشن می‌گیرند، در این راه پر افتخار، تجربه‌های گرانبهایی اندوخته و الگوی شایسته‌ای در برابر همگان قرار داده‌اند. ما با اتکال به خدای بزرگ و مقتدر و با بهره‌گیری از نیروی ملتی که به ایمان و معرفت، مجهز است، هدفهای بزرگ خود را تعقیب کرده و با گام‌های مستحکم به سوی آن پیش رفته‌ایم. دانش و فناوری را آمیخته با ارزشهای معنوی، و استقلال و آزادی را همراه با تقیید به حدود دینی، و مردم‌سالاری را برخاسته از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۴۲ آموزشهای قرآنی فرا گرفته و به کار بسته‌ایم. کشور ما در این مدت بیشترین تهدید و عناد و خباثت را از استکبار دریافت کرده و ملت ما در این مدت، بیشترین ایمان و ایستادگی و افتخار را کسب کرده است. ما سخن قرآن را در عمل تجربه کردیم که می‌فرماید: ... إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا، و می‌فرماید: ... إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ و می‌فرماید: ... وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ. ما افق آینده را در برابر ملت خود و جهان اسلام، روشن می‌بینیم و با اعتماد روزافزون به وعده الهی، راهی را که امام خمینی عظیم ترسیم کرده است، با عزم راسخ ادامه می‌دهیم، وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ. والسلام علی عبادالله الصالحین سیدعلی خامنه‌ای ۱۳۸۲/۱۱/۸

گفتنی است در پایان این مراسم، بیانیه گردهمایی براءت از مشرکین قرائت شد. متن کامل بیانیه فوق به این شرح است: لا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَضَبِ الْجَبَّارِ بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ. «از هنگامی که ندای آسمانی و آذُنِ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ... توسط بت‌شکن بزرگ تاریخ، حضرت ابراهیم خلیل علیه السلام در پهنشدت آسمان طنین افکن شد، همه ساله انبوه مؤمنان عاشق، لیبیک گویان در این سرزمین مقدس حضور یافته و فرشتگان عرش الهی زبان به تحسین آنان می‌گشایند. و اکنون، در ادامه پاسخ به آن دعوت الهی، ما حجاج بیت‌الله الحرام در صحرای عرفات گرد آمده و در پایان برگزاری مراسم، اعلام براءت از مشرکین، مواضع اصولی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۴۳ خود را به این شرح اعلام می‌داریم: ۱. ما در آستانه فرا رسیدن ربع پیروزی انقلاب اسلامی، ضمن تجدید میثاق با امام امت قدس سره و شهیدان والامقام و تأکید بر پیروی از مقام معظم رهبری، با الهام از تعالیم قرآن کریم، ضمن اعلام پیام صلح و دوستی خود به تمام مردم دنیا، مراتب اخوت و برادری خویش را با کلیه مسلمانان جهان اعلام داشته و در عین حال، براءت و بی‌زاری خود را از تمامی مظاهر کفر، شرک و نفاق اعلام می‌داریم. ۲. ما حجاج بیت‌الله الحرام، به حکم آیه کریمه قرآن که فرمود: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا...» (۱)، بر ضرورت وحدت و یکپارچگی امت اسلام در برابر دشمنان دین و حقیقت، به‌ویژه استکبار جهانی تأکید نموده و پیروزی بزرگ حزب‌الله لبنان را به جهان اسلام تبریک می‌گوییم. ۳. در دنیای امروز که همه جا حرف و سخن و ادعا از آزادی و رعایت حقوق بشر است، عملکرد وحشیانه شبکه سرطانی صهیونیسم در غصب سرزمین‌های مسلمین، کشتار کودکان خردسال، اسارت مردم و تخریب و غارت اموال و ثروت ایشان، با هیچ یک از اصول اولیه انسانی سازگار نبوده و لذا ما حجاج بیت‌الله الحرام ضمن حمایت کامل از انتفاضه مردم فلسطین و ملت بزرگ لبنان، ضمن تأکید بر عدم رسمیت رژیم جنایتکار و فاسد اسرائیل، قاطعانه خواستار محاکمه نخست وزیر و سایر سران شرور و جنایتکار اسرائیل در محاکم صالح بین‌المللی می‌باشیم. ۴. اقدامات سلطه‌جویانه و استکباری آمریکا (مظهر خشونت و تبعیض) و سایر همدستان او؛ چون انگلیس، در حمله و لشکرکشی به کشورها و اشغال سرزمینهای اسلامی، کشتار مردم و تخریب زیرساخت‌های اقتصادی ملتها، از شیوه‌های همیشگی سردمداران کاخ سفید، این بنای تزویر و نفاق است. ما حجاج بیت‌الله الحرام، ضمن اعلام بی‌زاری از روشهای جنگ‌طلبانه آمریکا در حمله به دیگر کشورها، از جمله افغانستان و عراق، استفاده از انرژی و فناوری هسته‌ای صلح‌آمیز را حق مسلم کلیه ملل صلح دوست جهان دانسته و خواستار ایجاد خاورمیانه‌ای عاری از هر نوع سلاحهای کشتار جمعی می‌باشیم. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۴۴. ۵. اصل حاکمیت ملتها و برخورداری از استقلال، حقی انکارناپذیر و منطبق با تمامی اصول و موازین بین‌المللی است. از این رو ما خواستار خروج هر چه سریعتر نیروهای اشغالگر از عراق و تعیین سرنوشت آن کشور به دست مردم بزرگ سرزمین عراق می‌باشیم. ۶. ما حجاج بیت‌الله الحرام ضمن تحسین پایداری و شهادت دینی خواهران مسلمان خویش در کشور فرانسه (که خود را مهد آزادی می‌پندارد)، تصمیم غیراصولی آن دولت را در ممنوعیت حجاب بانوان مسلمان شدیداً محکوم نموده و مصرانه خواستار تجدید نظر دولت فرانسه در این مورد، رعایت حقوق مسلم مردم مسلمان و لغو تصمیمات قبلی در مورد محدودیت و ممنوعیت حجاب می‌باشیم. ۷. در عصر ما حاکمیت مردم‌سالاری دینی، تنها راه تأمین‌کننده آزادی و کرامت انسان است. لذا با اعلام اعتقاد راسخ به ضرورت حاکمیت مردم‌سالاری دینی در جوامع اسلامی، ضمن ابراز تأسف شدید و عمیق از ارائه چهره نامناسب از دین مبین اسلام، که نتیجه عملکرد خشن و غیرانسانی افرادی است که به ناحق خود را مسلمان نامیده و برداشت انحرافی از دین با عظمت اسلام دارند، هر نوع ترور و اقدامات تروریستی را شدیداً محکوم نموده و تنها راه نجات و سعادت را در پیروی از دین مبین اسلام می‌دانیم. در پایان این گردهمایی با صلابت و در آستانه ظهر روز عرفه، که تا لحظاتی دیگر با وقوف امیرالحاج اعظم، امیرالامراء و خلیفه‌الاقیاء، حضرت مهدی صاحب الزمان (عج) فضیلت خواهد یافت، ظهور پر سرور آن پیام آور صلح و آزادی و امنیت را از درگاه حضرت باری تعالی مسألت می‌داریم تا از رهگذر تلالو خورشید تابناک وجودش، عدالت بر جهان حاکم شده و از سرتاسر زمین ندایی برنخیزد مگر

غریو پرتینین. «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» و «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ» نهم ذی‌الحجّه الحرام ۱۴۲۴ یازدهم بهمن ماه ۱۳۸۲ صحرای مقدّس عرفات والسلام علیکم ورحمة الله و برکاته

حال و هوای عرفات

تمامی کسانی که در حج شرکت کرده‌اند، می‌بایست از ظهر روز عرفه تا غروب آفتاب، در صحرای عرفات بمانند. در برخی از روایات حج، عبارت از «عرفه» دانسته شده و این نهایت اهمیت این وقوف را در این صحرا می‌رساند. فضای عرفات که خارج از حدود حرم است، هیجده کیلومتر مربع می‌باشد و از این جهت قابل قیاس با منا نیست که فضای آن تا یک چهارم (۱۴) فضای عرفات است. بنابراین، اسکان حجاج در عرفات و حتی استقرار ماشین‌های آنها نیز ممکن است. این صحرا به صورت محدوده‌ای داخل یک رشته کوه است که به صورت نعل اسب، عرفات را محاصره کرده و سمت مکه آن کوهی وجود ندارد. داخل این محوطه به ۹ خیابان تقسیم شده و این خیابانها به صورت یک بزرگراه (اتوبان) که از آن به عنوان خط دائری یاد می‌شود، به هم متصل می‌شود. گفتنی است که از سوی ستاد مکه، نقشه‌هایی برای نشان دادن محل استقرار کاروانهای ایرانی توزیع می‌شود. به علاوه، سعودی‌ها نیز در تمام مشاعر مقدسه، اقدام به توزیع نقشه‌هایی در این باره دارند که البته کمتر میان ایرانیان توزیع می‌شود. راهنمایی‌های مختلفی هم امسال از طرف مؤسسات مطوّفی، در جای جای عرفات و حتی منا دیده می‌شد که برای رفت و آمد و تنظیم رمی جمرات راهنمایی‌هایی کرده بود. در سرزمین عرفات زائران- به جز برنامه دعای عرفه، که شیعیان آن را در عصر عرفه در مراسم خاصی می‌خوانند- برنامه مذهبی خاصی ندارند. در واقع تنها و تنها وقوف اهمیت دارد و بنابر این، بیشتر آنها طی این ساعات در فضای خوب و آب و هوای مساعد امسال به گشت زنی می‌پردازند. طبعاً نمازهای جماعت در گوشه و کنار، در وقت خاص خود برقرار است. تعداد زیادی از زائران، بر کوه رحمت (جبل الرحمه) بالا- می‌روند و به‌خصوص طرف عصر، این کوه چندان از حجاج سفید پوش پر می‌شود که از فاصله دور مانند یک کوه برفی خودنمایی می‌کند. در اطراف این کوه، بسیاری از دستفروش‌ها اجناسی عرضه می‌کنند که بیشتر آنها انگشتر و تسبیح و وسایل مورد نیاز زائران است. یادداشت‌های زیادی به زبانهای مختلف روی سنگهای جبل الرحمه نوشته شده است. با این حال، در متون مذهبی، اشاره به صعود روی کوه رحمت نشده و ثوابی هم برای با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۴۶ آن نوشته‌اند. در حاشیه خیابانها، ماشین‌های بزرگی، با نشان خادم الحرمین، هدایایی را میان مردم به صورت رایگان توزیع می‌کنند و طبق معمول، اطراف آنها بسیار شلوغ است، اما کمتر کسی است که ناامید برگردد. این هدایا، شامل آب، خرما، شیر و انواع بیسکویت و نان و خوراکی‌های دیگری است که به‌طور معمول هر بسته‌ای از آنها نباید کمتر از ۲۰ ریال سعودی باشد. امسال کمپ‌هایی اختصاص به حاجیانی داشت که از آمریکا آمده‌اند. تعداد این حجاج نسبتاً زیاد است و امسال برای مسائل امنیتی، فضاهای نسبتاً بسته‌ای که دیگران امکان تردد در آنها را نداشتند، به آنان اختصاص داده بودند. دعای عرفه، به‌طور معمول، عصرها در همه کاروانها برگزار می‌شود، جز آنکه هر کسی که مایل باشد می‌تواند به بعثه مقام معظم رهبری بیاید. ساعت ۲/۵ زیارت آل یاسین آغاز شد و پس از آن دعای عرفه همراه با مداحی و روضه خوانی توسط آقای غلامرضا زاده و برخی دیگر از مدّاحان قرائت شد. (تصویر ۲۵) هم‌رنگی شگفتی که میان زائران وجود دارد و مرزها و نژادها و تفاوت‌ها را در می‌نوردد، یکی از زیباترین و باشکوه‌ترین جلوه‌های حضور در عرفات است. نیز مناجات بسیاری از زائران، به ویژه آنانکه تک تک در این گوشه و آن گوشه با خدای خویش راز و نیاز می‌کنند، از دیگر مظاهر این ساعات نورانی و سفید و رحمت در عرفات است. مناسب است شعری را که به همین مناسبت از سوی دوست عزیز جناب سهیل محمودی با عنوان «راه شیری» سروده شده، بیاوریم: کمک کن، خدایا! کمک کن که تنها نمانم که یک لحظه دور از تو، یک لحظه حتی نمانم کمی شور فرهادی و سوز مجنون‌ام ده که بی‌نعره کوه و آواز صحرا نمانم مرا جلوه در جلوه، رنگ و درنگی عطا کن کمک کن که بی‌شاپرک،

بی‌تماشایان من و جاده کهکشانی و شب و راه شیرینی الهی که هر سال از این کاروان جا نمانم کمک کن که پیش خودم، دست و دلباز باشم کمک کن که پشت در بسته‌ای، وانمانم اگر فقر - یک وقت سرسخت - از پایم انداخت خودت راحت‌تر کن که من ناشکیبا نمانم

حرکت به سمت مشعر

یک ساعت به غروب، مردم به آرامی آماده می‌شوند تا پس از صرف شام و خواندن نماز مغرب و عشاء، عرفات را به قصد مشعر ترک کنند. انتقال حجاج به ماشین‌ها، یکی از دشوارترین تصمیماتی است که در این لحظه گرفته می‌شود؛ زیرا به قدری اوضاع درهم و برهم است که جز با شناخت درست راه و همراهی زائران با کاروان خودشان و چسبیدن به تابلوهای نشان، امکان نجات از این وضعیت آسان نیست. تقریباً می‌توان گفت که بیشتر بلکه همه ایرانی‌ها مسیر ۷ کیلومتری از عرفات تا مزدلفه یا به عبارت دیگر، مشعر را با ماشین طی می‌کنند، اما به دلیل اینکه بسیاری از زائران دیر حرکت داده می‌شوند، این ماشین‌ها در ترافیک می‌ماند و برخی از سه تا شش ساعت در ترافیک گیر می‌کنند. این در حالی است که نیمی از حجاج سایر کشورها، بر اساس یک سنت دیرین، از طریق المشاء یا پیاده‌روها حرکت می‌کنند. این روشی است که میان ایرانیان معمول نیست و امسال جز افراد اندکی، کسی در این مسیر دیده نشد. حرکت از پیاده‌روها، همراه موج جمعیت سفیدپوش، آنهم در تاریکی شب و در میان نورافکن‌هایی که در اطراف روشن است، محیط بسیار زیبا و با معنویتی را پدید می‌آورد. تکاپو و تلاش برای رسیدن به مشعر، همراه هزاران هزار نفر که در مسیری مشخص حرکت می‌کنند، انسان را چون قطره‌ای میان دریا تصویر می‌کند. این یکی از زیباترین لحظاتی است که بسیاری از زائران ماشین سوار از آن محروم هستند. روشن است که بسیاری از حجاج توان پیاده رفتن این راه طولانی را ندارند. جمعیت به تدریج وارد مزدلفه می‌شود و مع‌الأسف به دلیل آنکه بسیاری از حجاج در مسیر پیاده‌روها می‌نشینند، مسیر تنگ می‌شود و حرکت کند می‌گردد. این سالها، مشعر نیز امکانات نسبتاً خوبی دارد و دستشویی‌های فراوان آن، سبب شده است تا محیط از آلودگی‌هایی که در سالهای قبل وجود داشت، پاک بماند. حجاج در وقوف اختیاری، میان اذان صبح تا طلوع آفتاب را در مشعر می‌مانند و اندکی پیش از طلوع آفتاب، با گذر از مسیر ۲/۵ کیلومتری مشعر، به وادی (کم عرض) محسّر رسیده از آن به منا وارد می‌شوند. ابتدای عرفات، انتهای عرفات، ابتدای مزدلفه، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۴۸ انتهای مزدلفه و ابتدای منا با تابلوهای بزرگی مشخص شده است. چند سال است که پیش از ورود در منا، چادرهایی برای اقامت زائران برپا شده که خارج از منا است، اما به دلیل عدم وجود فضای لازم در منا، چاره‌ای جز نصب و استفاده از آنها نبوده است. ایرانی‌ها طبعاً از این چادرها استفاده نمی‌کنند. به کاروانهای ایرانی توصیه شده است تا زنان و افراد ضعیف را شب هنگام از عرفات به‌طور مستقیم به سمت جمرات ببرند تا آنها جمره عقبه را رمی کرده و زودتر و پیش از شلوغی منا در کاروانها مستقر شوند. به‌طور معمول، این کار منظم صورت می‌گیرد اما گاه تأخیرهایی هم در آن پی می‌آید و بعضی از زنان در اوج شلوغی اطراف جمرات؛ یعنی ساعت هشت، در آنجا دیده می‌شوند. کاروانهای دیگر نیز پس از رسیدن به منا به چادرها برده شده و پس از پذیرایی مختصر به آرامی آماده حرکت به سمت جمرات می‌شوند. چادرهای ایرانی که بیش از ۱/۵ کیلومتر تا جمرات فاصله دارد، زمانی حدود یک ساعت را برای رسیدن حجاج به محدوده جمرات می‌طلبد. تعداد اندکی از زائرانی که با روال کار آشنا هستند، به‌طور مستقیم از مشعر به سمت جمرات حرکت می‌کنند. این حرکت در مسیر همان طریق المشاء است که به جمرات ختم می‌شود. گفتنی است، در بسیاری از نقاط مزدلفه، دست‌فروش‌ها بساط کرده‌اند و کثرت آنها، مزاحمت جدی برای زائران فراهم کرده است. این امر به قدری دشواری پدید آورده که امسال مؤسسات مطوّفی به‌طور جدی از دولت سعودی خواسته‌اند که بساط این افراد را ضبط کند تا از دشواری‌های رفت و آمد کاسته شود. بخشی از این اعتراضات در روزنامه المدینه روز دوشنبه، ۱۱ ذی‌حجه درج شده است. این افراد خواستار وضع قوانین

سخت‌تری در مقابل این دستفروش‌ها شده‌اند. این وضعیت در منا نیز وجود دارد، بلکه به مراتب سخت‌تر و مشکل‌زاتر است.

فاجعه در منا

از ساعت ۷ بامداد، روز عید اضحی، که خورشید طلوع می‌کند تا ساعت ۱۱، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۴۹ جمعیتی نزدیک به دو میلیون نفر در اطراف جمره عقبه، به رمی آن مشغولند. بدین ترتیب می‌توان تصور کرد که فضای اطراف جمرات تا چه اندازه شلوغ، بحرانی و خطرناک است. پیش از آن، در عرفات پارچه نوشته‌های بزرگی در اطراف چادرها نصب و یادآور شده بود که شلوغ‌ترین ساعات رمی، همین ساعات است. بنابر این، لازم است به گونه‌ای برنامه‌ریزی شود که پس از ساعت ۱۱ کاروان برای رمی به آنجا برسد. این کار به‌طور طبیعی برای ایرانی‌ها صورت می‌گیرد؛ زیرا اغلب کاروانها حتی اگر عجله هم بکنند، زودتر از ساعت ۱۰/۵ به آنجا نمی‌رسند. سالهاست که طبقه دوم جمرات آماده شده و نیمی از جمعیت بالا- و نیمی دیگر در پایین به رمی می‌پردازند. طی این سالها، بارها و بارها فاجعه رخ داده و به همین دلیل، حساس‌ترین لحظه و بحرانی‌ترین مرحله، حضور در جمره عقبه در صبح روز دهم ذی‌حجه و ظهر روز دوازدهم (اختصاصاً برای سنیان) است. در سالهایی که پل روی جمرات کم‌عرض بود، بارها افرادی در اثر فشار به پایین پرتاب و چند ده نفر کشته می‌شدند. یکبار هم بخشی از پل فروریخت و تعدادی کشته شدند. امسال طبق نوشته روزنامه‌ها، برنامه‌هایی مشابه سالهای قبل برای تنظیم جمعیت و حرکت دادن تدریجی آنان روی پل در نظر گرفته شده بود، لیکن با این حال، گفته شد که به دلیل مسائل امنیتی، بسیاری از نیروهای قوات امن سعودی، از منطقه تخلیه شده و در جاهای دیگری استقرار یافته بودند تا فاجعه امنیتی به وجود نیاید. به همین دلیل در ورودی پل جمرات، نیروهای کافی وجود نداشت. هجوم جمعیت فراوان به بالای پل و استقرار آنها در اطراف جمره عقبی، در حالی که تعداد زیادی زائر زن و افراد پیر و ضعیف و کوتاه قد از مالیزیایی‌ها و اندونزیایی‌ها و غیره میانشان وجود دارد، زمینه را برای بحرانی شدن اوضاع فراهم کرد. به تدریج در ساعت ۹، بر تعداد این جمعیت افزوده شده و اندکی بعد، اوضاع از کنترل همه خارج می‌گردد. فشارهای متقابل میان مردم؛ به ویژه وقتی از پشت سر باشد، مانند موجی جمعیت را روی زمین می‌خواباند. در این هنگام است که همه برای نجات خود دست و پا می‌زنند و هر کس که افتاد دیگر قادر به بلند شدن نیست. افراد بعدی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۵۰ حرکت از روی سر آنها قصد نجات جان خود را دارند و به این ترتیب به له کردن افرادی که در زیر مانده‌اند، می‌پردازند. تنها پس از گذشته چند دقیقه، فاجعه رخ داد و ۲۴۴ نفر کشته و بیش از ۲۰۰ نفر دیگر زخمی شدند. تنها پس از گذشت چند دقیقه، مسیر پل به روی جمعیت بسته می‌شود. روی پل به آرامی خلوت شده و جنازه‌ها همراه با هزاران حوله و دمپایی و کیسه پلاستیک و غیره پراکنده است. مأموران برای جمع آوری جنازه‌ها در گوشه‌ای، به فعالیت افتادند و بولدوزرهای کوچک هم شروع به جمع آوری وسایل می‌کنند و به این ترتیب، یکبار دیگر فاجعه‌ای خونین در منا رخ می‌دهد.

بازتاب فاجعه منا در روزنامه‌های سعودی

به نوشته روزنامه عکاظ (دوشنبه ۱۱ ذی‌حجه) در این رخداد، که در اطراف حوض جمره عقبه روی داد، ۲۴۴ نفر کشته و ۲۴۴ نفر زخمی شده‌اند. این در حالی است که امسال بنا به نقل وزیر حج، تا صبح روز عید (و پیش از حادثه منا) جمعاً ۲۷۲ نفر به دلایل دیگری؛ از جمله پیری و بیماری در موسم حج امسال مرده‌اند. و نیز به نقل از یکی از مسؤولان نیروی انتظامی در وزارت کشور می‌نویسد: عمده دلیل این حادثه، اسباب و وسایل حجاج است که آنها را بر دوش خود حمل کرده و اینها در وقت فشار روی زمین افتاده و سبب زمین خوردن دیگران می‌شد. همچنین مسؤولان مطوفی‌ها؛ یعنی مؤسساتی که مسئولیت زدن چادر برای گروه‌های حجاج از کشورهای مختلف دارند، اعلام کردند که مسئولیتی در قبال این حادثه ندارند؛ زیرا بیشتر افراد کشته شده، از مفترشین

بوده‌اند؛ یعنی از کسانی که چادری ندارند و در این روزها به اینجا آمده و کنار خیابانها می‌خوابند. (معمولاً این افراد هستند که حالت خانه‌بدوشی هم دارند و به هر جا که بروند ناگزیر وسائشان را هم همراه می‌برند). تعداد این افراد به‌طور تقریبی پانصد هزار نفر اعلام شده است. مشخصه آنها این است که معمولاً با ماشین شخصی، همراه زن و فرزندان و به صورت خانوادگی آمده و هر جا را که در عرفات یا منا خالی ببینند، بساط پهن کرده، سد معبر می‌کنند و هزاران دشواری برای رفت و آمد دیگران با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۵۱ فراهم می‌آورند. مسئول دیگری هم از مرکز تحقیقات حج، برای آینده وعده‌های دیگری داد که قرار است ضمن طرحی، پل جمرات در چهار طبقه ساخته شده و پلکان برقی برای آنها نصب شود تا مشکل ازدحام حل گردد. حتی عکاظ به نقل از دکتر محمد ادریس، رییس بخش مهندسی انستیتوی تحقیقات حج فهد، نقل کرده است که در آینده پل منانه طبقه خواهد شد و گنجایش ۹ میلیون رمی کننده را در روز خواهد داشت. وی گفت بر اساس آماری که ما داریم، ۲۰٪ از زائران، برای رمی وکالت به دیگران می‌دهند و بقیه خود رمی می‌کنند. بنابر این، باید به سرعت در این باره چاره‌ای اندیشیده شود. عدم برنامه‌ریزی مطوفی‌ها برای بردن حجاج زیر نظر خود برای رمی، طبق یک جدول زمانی، عامل دیگری برای ازدحام و در نتیجه این حادثه اعلام شده است. در این باره گفته شده این مشکل به آن دلیل است که بسیاری از حجاج مستقیم از مزدلفه راهی جمرات شده و به کاروانهای خود مراجعه نمی‌کنند تا به صورت گروهی و منظم راهی جمرات شوند. یک مسئول دیگر اعلام کرد که با وجود این جمعیت فراوان، اتفاق چنین رخدادی چندان غریب نیست، حجاجی که همه تلاش دارند تا زودتر رمی کنند. وی گفت: البته تجهیزات فراوانی برای انتقال آنان به بیمارستان بوده است. هر کس که در آن محیط بود، احساس می‌کرد نیروهای امنیتی سعودی یا دفاع شهری، فقط برای بعد از واقعه تربیت شده‌اند! یعنی به آمبولانس‌های بسیاری گذاشته‌اند تا اگر کسانی مردند یا مجروح شدند، به بیمارستان برسانند. وزیر حج نیز تأکید کرد که بیشتر افراد از بین رفته، از کسانی هستند که مجوز آمدن دریافت نکرده و تحت نظارت مطوفی‌ها نبوده‌اند. بر اساس این خبر، ساعت ۸/۵ نزدیک به ۵۰۰ هزار حاجی در محیط جمرات بوده است. حادثه در ساعت ۹ صبح اتفاق افتاد و ۲۷ دقیقه به طول انجامید. بلافاصله پس از آن نیروهای امداد رسیدند. اسامه بن فضل البار، رییس انستیتوی تحقیقات حج هم دلیل اصلی را ازدحام بیش از حد در یک ساعت معین دانست. وی عامل دیگر را هجوم بیش از حد حجاج داخل بر شمرد که بدون مجوز عازم مکه می‌شوند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۵۲ در واقع، پس از ازدحام بیش از حد جمعیت، انضباط و برنامه‌ریزی که نیروهای انتظامی برای عبور حجاج از روی پل مقرر کرده بودند، از بین رفت. فشار جمعیت سبب شد که آنان نتوانند جلوی سیل جمعیت را بگیرند. این در حالی بود که پس از حادثه، بسیاری از حجاج، ساعت‌ها در انتظار رمی ماندند و به دلیل خطرناک بودن اوضاع، برخی از آنان به چادرهای خود بازگشته و مجدداً عصر راهی جمرات شدند. در این فاصله، بلندگوها به زبانهای مختلف، وقوع یک مهلکه جدی را به آگاهی دیگران می‌رسانند و از آنان می‌خواستند که نزدیک نشوند و اگر کسی بنای رمی دارد، از زیر پل استفاده کند. گفته شده که بیشتر افراد کشته شده، از زنان و پیران و کودکان بوده‌اند. به لحاظ تابعیت، افرادی از پاکستان، بنگلادش، ترکیه، نیجریه و سعودی میان کشته شدگان بودند. روزنامه عکاظ، دوشنبه اسامی ۳۶ نفر از زائران پاکستانی را که در این حادثه کشته شده‌اند درج کرد. به نوشته «المدینه»، کشته شدگان از کشورهای سعودی، مصر، اندونزی، پاکستان، یمن، مغرب، سوریه، بنگلادش، کامرون، هند، نیجریه، ترکیه، افغانستان، الجزایر، عراق و سوئد بوده‌اند. بنا به خبری در سایت مفکره الاسلام، تعداد کشتگان اندونزیایی ۵۳ نفر بوده است. آمار دیگری که به نقل از وزارت کشور عربستان آمده، حاکی است که شماره کشتگان کشورها بدین شرح بوده است: الجزائر: ۱۰، اندونزی: ۴۵، پاکستان: ۳۶، ترکیه: ۱۱، مغرب: ۷، مصر: ۱۳، هند: ۱۱، سودان: ۸، سعودی: ۲، اروپای غربی: ۲، جنوب آسیا: ۳، تونس: ۱، بنگلادش: ۱۰، عمان: ۱، سومال: ۲، برمه: ۱، کامرون: ۱، سوریه: ۲، چین: ۵، افغانستان: ۲، یمن: ۴، سریلانکا: ۳، آفریقا: ۱، نیجریه: ۱، چاد: ۱ و ۵۴ نفر هم مجهول بوده‌اند. بر اساس خبری که بعثه مقام معظم رهبری در شب یازدهم، در مراسم آغاز دهه فجر در منا اعلام کرد، هیچ ایرانی در این حادثه

حضور نداشته است. دکتر عبدالله التركي، رییس رابطه العالم الاسلامی تأکید کرد که حجاج باید در کشورهای خود نسبت به احکام حج کاملاً آگاه شده و سپس عازم شوند. شرع به آنان اجازه داده است نیمه شب که به منا می‌رسند، رمی کنند. وی با تأکید به تقید مالیزیایی‌ها با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۵۳ در داشتن انضباط و نظم، گفت: البته برخی از مسائل فقهی، اجتهادی است و در رابطه العالم الاسلامی، به خصوص روی بحث رمی کار شده و به مقامات مسؤول داده شده تا براساس آنها تصمیم‌گیری شود. شیخ احمد غامدی رییس هیأت امر به معروف هم گفت: این درست است که روزهای بعد پیغمبر بعد از زوال آفتاب رمی کرده، اما رمی جمرات پیش از زوال هم هیچ منع شرعی ندارد. به علاوه، وکیل و نایب گرفتن در رمی هم در صورت ناتوانی راه حلی است که می‌تواند بخشی از مشکلات را حل کند. بی‌شک دولت سعودی با اعتراض افکار عمومی روبرو خواهد بود و این توجیحات نمی‌تواند مسؤولیت این دولت را در قبال چنین حادثه هولناکی کاهش دهد. رخ دادن چنین حادثه‌ای، علاوه بر اینکه نشانی از نادرست بودن تمامی اخباری است که برای آماده بودن همه شرایط جهت اجرای مناسک اعلام شده، بلکه سبب بدنامی دنیای اسلام است که تا کنون قادر نبوده راه حلی را برای این معضل بیابد. یک راه حل مناسب همان است که شمار حجاج، در همین حد حفظ شود و از آمدن بی‌رویه و بدون برنامه افراد سعودی (یا مقیم غیر سعودی) به‌طور جدی ممانعت به عمل آید. طبیعی است این مشکل باید در دستور کار سازمان کنفرانس اسلامی قرار گیرد و به شیوه‌ای مطلوب حل و فصل شود. دولت سعودی بلافاصله پس از این حادثه اعلام کرد که از طرف فهد، هیأتی مسؤولیت رسیدگی به توسعه امکانات مشاعر مقدسه را پیدا کرده است. همچنین آخرین خبر در باره کشتگان حادثه منا ۲۵۱ نفر اعلام شده و اسامی آنها در عکاظ روز سه شنبه ۱۲ ذی‌حجه صفحه ۸ آمده است. بدین ترتیب، علاوه بر ۲۴۴ نفر قبلی، هفت نفر از مجروحان حادثه نیز در گذشته‌اند. روزنامه المدینه، روز دوشنبه، ۱۲ ذی‌حجه گزارش برخی از شاهدان عینی از این فاجعه را درج کرده است. عبدالباسط منصور، حاحی مصری می‌گوید: وقتی احساس کردم روی جنازه‌ها حرکت می‌کنم، خواستم بازگردم اما دیدم امکان ندارد. در حالی که اشک می‌ریختم جلو می‌رفتم. همان وقت فکر می‌کردم اگر من یکی از اینها بودم چه می‌شد. در این وقت، اصلاً رمی را فراموش کرده بودم و فقط در فکر نجات خودم بودم. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۵۴ وی تأکید کرد که مسلمانان باید برای این مسأله فکری بیندیشند؛ چرا باید هر سال این اتفاق تکرار شود؟ فرد دیگری که با پدر پیرش آمده و او را گم کرده بود، می‌گفت: بارها به او گفتم اجازه بده من به نیابت از تو رمی کنم اما او قبول نکرد. ساعت ده بود که احساس کردم اوضاع در حال تغییر است. یکباره فاجعه پیش آمد و پدرم آخرین نفسها را می‌زد که توسط شرطه‌ها او را بردند اما اکنون نمی‌دانم زنده است یا مرده. شاهد دیگر، از کسانی می‌گوید که اسباب و اثاثیه در دستشان بود و وقتی فشار زیاد شد، آنها را رها کردند که این مسأله سبب زمین خوردن عده‌ای شد. او گفت: تقصیر از مردان نیرومندی است که برای رمی حمله می‌آورند و به هیچ کس توجهی ندارند. مادر مرا حجاج قوی هیکل کشتند که ما را روی زمین انداختند. من نجات پیدا کردم اما مادرم مرد. بسیاری از افراد که شاهد بودند، گفتند: دست کم یک عامل عمده آن بود که در وقت شلوغی، نیروهای نظامی راه را روی عده‌ای بستند اما باز کردن یکباره راه، و حرکت سریع آنان، باعث شد مثل باد که گندمزار را می‌خواباند، جمعیت روی زمین بریزد و افراد ضعیف و حتی قوی زیر دست و پا له شوند.

نماز عید قربان در مسجد الحرام

شمار فراوانی از مردم مکه و نیز برخی از زائران که صبح عید به مکه آمدند، در نماز عید قربان در مسجد الحرام، که به امامت دکتر السدیس برگزار شد، شرکت کردند. بنا به گزارش روزنامه‌ها، سدیس با اشاره به اهمیت عید قربان و سنت قربانی و اینکه نباید پیش از موعد نماز عید باشد و نیز نباید دیر از غروب روز سیزدهم ذی‌حجه انجام شود، به سراغ اعتدال و وسطیت اسلام رفت. روشن است که این سیاست فرهنگی - سیاسی جدیدی است که برای ائمه جمعه ترسیم شده و در رأس آنها ائمه جمعه مسجد

الحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله می‌بایست آن را دنبال کنند. وی با اشاره به مسلمانانی که مردم را بر ضدّ والیان امر خود می‌شورانند و سبب فساد و نابودی و ترس و ترور و انفجار و خونریزی از بی‌گناهان مسلمان و پناهجویان می‌شوند و این کارها را به نام اسلام می‌کنند، مصداق بارز باطل بلکه عامل به ابطال الباطل می‌شوند. وی افزود: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۵۵ «مهم‌ترین چیزی که باید به آن توصیه کرد، اصلاح است. یکی از وجوه حکمت دعوت انبیا به شمار می‌آید ... با توجه به دشواری‌ها و مشکلاتی که جهان اسلام با آن روبه‌رو است، راهی جز توصیه به وحدت اسلامی ندارد ... مسلمانان باید تلاش کنند تا تمدن اسلامی خاص خود را که حاوی تمامی برنامه‌ها و طرح‌های مناسب باشد پدید آورند.» دکتر سدیس، همچنین خواستار توجه بیشتر به سازندگی افکار جوانان شد تا از غرب‌زدگی و علمانیت‌رهایی یابند و در عین حال، از افراط‌گرایی نیز دوری گزینند. وی با حمله به غرب به عنوان تمدنی که مدافع حقوق زن است، گفت: «چرا اینان که دم از حقوق زن می‌زنند، اجازه نمی‌دهند که زن مسلمان حجاب خود را حفظ کند.» موضوع خطبه شیخ حسین آل‌الشیخ، خطیب نماز عید مسجدالنبی صلی الله علیه و آله هم در نماز عید قربان امسال، به‌طور عمده بحث حقوق زن و مسأله حقوق بشر از دید اسلام بوده است. گفتنی است، در سال جاری، در روز عید قربان و روز بعد از آن، تعداد ۵۰۰۰۰۰۰ رأس گوسفند و ... قربانی شدند که قیمت آنها بالغ بر ۲۰۷ میلیارد ریال سعودی می‌شود. (هر ۳۷۳ ریال سعودی یک صد دلار آمریکاست). با توجه به ماشینی بودن کشتارگاه معیصم، می‌توان گفت که هیچ گوستی از گوشت‌های قربانی در سالهای اخیر از بین نرفته و پس از انجماد به کشورهای مسلمان فقیر فرستاده می‌شود. رییس ستاد حج جمهوری اسلامی ایران در مکه مکرمه گفت: «۶۴٪ از زائران ایرانی در روز عیدقربان پس از رمی‌جمرات موفق به انجام قربانی شدند. مصطفی قهرودی روز دوشنبه با بیان این مطلب گفت: قربانی ۳۶ درصد باقی مانده در ساعات اول روز دوشنبه آغاز شد.» وی افزود: «در سال گذشته نیز حدود ۳۰٪ از زائران ایرانی در روز یازدهم قربانی کردند که امری طبیعی است.» به گفته قهرودی؛ «افزایش چند درصدی آمار کسانی که امسال موفق به قربانی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۵۶ نشدند نسبت به سال گذشته، ناشی از ازدحام شدید در جمرات و پیشگیری از حضور زائران ایرانی در محل بوده است.

مراسم دوازدهم بهمن در منا

حجاج ایرانی بیت‌الله‌الحرام و زائران خانه خدا، یکشنبه شب طی مراسم با شکوهی در بعثه مقام معظم رهبری در سرزمین مقدس منا، عید سعید قربان و سالروز ۱۲ بهمن، آغاز دهه فجر انقلاب اسلامی را گرامی داشتند. در این مراسم که پس از اقامه نماز جماعت مغرب و عشا به امامت نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی آغاز شد، ابتدا مداحان اهل بیت عصمت و طهارت، به خواندن اشعاری به این مناسبت پرداختند. سپس حجت‌الاسلام و المسلمین راشد یزدی به ایراد سخن پرداخت. وی با آرزوی قبولی اعمال و طاعات حجاج، دوازدهم بهمن را سالروز طلوع دوباره خورشید اسلام از شرق و خلق جمهوری اسلامی ایران دانست. ایشان با معرفی انقلاب به عنوان آخرین مرحله تحوّل اجتماعی، پیامدهای این پدیده را اساسی و تند دانست و گفت: «از جمله این پیامدها بحران مدیریت است که عامل مخربی است. هر انقلاب ۴ رکن دارد که با آنها می‌تواند حفظ شده و استمرار یابد.» وی با اشاره به مردم، رهبری، عمل‌تشکیلاتی و تداوم به عنوان اصول چهارگانه انقلاب، به تشریح این عوامل پرداخت و با اشاره به آیات قرآن، که مردم را اصل قرار می‌دهد و حتی در هنگام نزول وحی به پیامبر صلی الله علیه و آله مردم را اصل و خطاب قرار می‌دهد، بر اهمیت این عامل در تمام شؤون جامعه و حکومت تأکید کرد و آن را اولین ستون انقلاب دانست. راشد یزدی با اشاره به اینکه فقدان رهبری صحیح معضل و مشکلی اساسی است، وجود رهبری را عامل وحدت و هدایت نیروها و مردم دانست و افزود: «در صورت نبودن رهبری مقتدر و صحیح، ضعف در مردم ایجاد گردیده و موجب با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۵۷ جسارت دشمنان می‌شود تا از این طریق به منافع آن مردم خسارت و لطمه وارد کنند.» «تشکّل» دومین اصل انقلاب بود که راشد یزدی آن

را عامل جلوگیری از هرز رفتن نیروها معرفی کرد و گفت: «در صورت نبود چنین عاملی، تفرق و اختلاف، ایجاد گردیده و سبب شکست می‌شود.» سپس وی به تطبیق این اصول با انقلاب اسلامی ایران پرداخت و این انقلاب را واجد آنها دانست. راشد یزدی با اشاره به اینکه انقلاب اسلامی ایران یک انقلاب فرهنگی بود، نحوه استقبال مردم از امام قدس سره را با بدرقه و تشییع جنازه مطهر ایشان مقایسه و آن را نشانه اعتقاد و ایمان قلبی مردم به اهداف امام قدس سره معرفی کرد. وی با اشاره به اینکه حمایت و حضور در جنگ تحمیلی، دلیل قاطعی بر اعتقاد مردم به جمهوری اسلامی و امام قدس سره بود، ایمان امام به خدا، هدف و مردم را ویژگی اصلی ایشان در رهبری انقلاب دانست. وی با مقایسه رهبری امام و امیرالمؤمنین علی علیه السلام، مقام امام علی علیه السلام را بسیار بالاتر از امام قدس سره دانست و اما علت عدم تداوم حکومت امام علی علیه السلام و عکس آن را در مورد انقلاب اسلامی، وجود مردمی متفاوت از امت صدر اسلام و وفاداری ملت ایران را بسیار بالاتر دانست. راشد یزدی انقلاب اسلامی را اصیل‌ترین انقلاب‌ها شمرد و اظهار امیدواری کرد که این انقلاب به تداوم خود ادامه دهد و بهره آن هر روز بیش از پیش شود. گفتنی است به‌طور معمول، در ساعات بعد از عشا، بسیاری از زائران در منا به دید و بازدید یکدیگر می‌روند. یافتن زائران آشنا در میان سایر کاروانها امری آسان است و شخص با داشتن نام مدیر یک کاروان به سهولت می‌تواند محل استقرار آنان را بیابد. لذا اگر زائری در شهر مکه نتوانسته باشد هتل آشنای خود را بیابد، در منا به آسانی این کار انجام می‌گیرد. به علاوه، فضای معنوی منا، نورافشانی زیبا و نیز هوای دلپذیر آن، سبب شده است با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۵۸ تا بسیاری به گردش در خیابانهای اطراف بپردازند. طبعاً ایرانی تنها در منطقه ایرانی‌ها گردش می‌کنند. منطقه ایرانی‌ها بالاتر از بخش‌های دیگر منا است و مرز استقرار ایرانی‌ها با دیگران، که بسیار پایین هستند، چشم انداز زیبایی را پدید آورده است. هوای شب یازدهم ذی‌حجه در منا واقعاً سرد (سردتر از مشعر و عرفات) بود و بدون داشتن پتوی کافی امکان خواب وجود نداشت.

اعلام آمار نهایی حجاج امسال

بر اساس خبری که وکاله الانباء الاسلامیه نقل کرده، تعداد کل حجاج امسال (۱۴۲۴ هجری قمری) ۱/۸۹۲/۷۱۰ نفر است. تعداد حجاج خارجی ۱/۴۱۹/۷۰۶ نفر و حجاج داخلی ۴۷۳/۰۰۴ نفر می‌باشند. حجاج داخلی نیز عمدتاً از میان افراد مقیم اما غیر سعودی بوده‌اند. آمار زائران خانه خدا طی هشتاد سال گذشته، ترتیبی بین نوده‌هزار نفر تا یک میلیون و هشتصد هزار نفر بوده است. (سالهای زیر بر اساس تقویم هجری قمری است): ۱۳۴۵: ۹۰۶۶۲: ۱۳۴۶ ۹۶۳۱۲: ۱۳۴۷ ۹۰۷۶۴: ۱۳۴۸ ۸۱۱۶۶: ۱۳۵۹ ۹۰۲۴ (سال شروع جنگ جهانی) ۱۳۶۸: ۹۹۰۹۶: ۱۳۷۳ ۱۴۶۰۷۲: ۱۳۸۵ ۲۹۴۱۱۸: ۱۳۸۸ ۳۷۴۷۸۲: ۱۳۹۲ ۶۴۵۱۸۳: ۱۳۹۴ ۹۱۸۷۷۷: ۱۴۰۰ ۸۱۲۸۹۲: ۱۴۰۷ ۹۶۰۳۸۶: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۵۹: ۱۴۱۲ ۱۰۱۱۴۳۷: ۱۴۱۵ ۱۰۴۳۳۷۴: ۱۴۱۸ ۱۱۳۲۳۴۴: ۱۴۲۴ ۷۱۰/۸۹۲ به گزارش روزنامه المدینه، در سال اخیر ۲/۳ میلیون برای عمره به عربستان آمده‌اند که دوازده درصد آنها از بازگشت خودداری کرده و برای اعمال حج تمتع (یا اهداف دیگر) در عربستان مانده‌اند.

اعلام تشکیل هیأت توسعه مکه، مدینه و مشاعر مقدس

طی فرمانی که از سوی ملک فهد انتشار یافت، وی برادرش معتب بن عبدالعزیز را مسؤول تشکیل هیأت توسعه مکه، مدینه و مشاعر مقدس کرده است تا طرحی را که دست کم مصالح بیست سال آینده را در نظر داشته باشد، برای فراهم کردن بهترین وضعیت در مکه و مدینه و مشاعر مقدس ارائه کند. قرار است در این طرح، امیر مکه و مدینه؛ یعنی عبدالمجید و مقرر فرزندان عبدالعزیز نیز حضور داشته باشند. این هیأت مسؤولیت کامل شئون بازسازی و توسعه را در این مراکز بر عهده داشته و از تمامی امکانات حکومتی، مراکز داخلی و خارجی برای اداره اوضاع در این مناطق مقدسه استفاده خواهد کرد. در واقع، نوعی اختیارات ویژه در

اختیار این هیأت گذاشته شده است. این اقدام که بلافاصله پس از حادثه دهشتناک منا صورت گرفت، نوعی اقدام آرام‌بخش به بحرانی است که پس از این حادثه در امر حج و مسؤولیت دولت سعودی در قبال آن پدید آمده است. رییس مجلس شورای سعودی هم اعلام آمادگی کرده است که این مسأله را مورد بحث قرار دهد. طبعاً مکه سالهای پیش نیز مشابه این وقایع را داشته که مهم‌ترین آنها کشته شدن ۱۴۲۶ نفر در طریق المشاء در مکه در سال ۱۹۹۰ میلادی بود. خبر تشکیل این هیأت در روزنامه عکاظ سه شنبه ۱۲ ذی حجه، با تیتربزرگ و اول با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۶۰ روزنامه بود و روشن است که هدف آن تسکین آلام این فاجعه در اذهان و وعده حل دشواری‌های جمرات برای آینده است.

ارجاع حادثه منا به هیأت کبار العلماء

بالاترین مرجع فقهی در عربستان سعودی، همین هیأت کبار العلماء است که در باره مسائل مختلف و جدید اظهار نظر دینی می‌کنند. بر اساس خبری که روز سه شنبه در سایت الجزیره درج شده، در پایان هفته جاری جلسه‌ای به مناسبت فاجعه‌ای که در منا رخ داده، برگزار خواهد کرد تا راه‌های شرعی حل این مشکل را، که در جمره عقبه رخ داد مورد بررسی قرار دهد. شیخ عبدالعزیز بن عبداللّه آل‌الشیخ، مفتی سعودی و رییس هیأت کبار العلماء با اظهار تأسف از کشته شدن ۲۵۱ نفر در این رخداد، گفت: هیأت در باره حل این معضل بیانی‌های صادر کرده و تمام تلاش خود را برای راحتی حجاج و ایمن‌سازی آنان از خطر، به کار خواهد گرفت. خبر دیگری در روزنامه عکاظ حاکی از آن است که این هیأت روز پنج شنبه ۱۵ ذی حجه در این باره جلسه‌ای تشکیل خواهد داد.

بازتاب خبر منا

وزیر امور خارجه بنگلادش گفت: با شنیدن خبر درگذشت بیش از ۲۴۰ نفر از زائران خانه خدا شگفت زده شده است. دولت فرانسه نیز بلافاصله به خانواده‌های جان‌باختگان فاجعه منا تسلیت گفت. شیراک ضمن ارسال پیامی برای فهد، پادشاه عربستان نوشت: از شنیدن خبر این فاجعه عمیقاً متأثر شده است. همچنین رییس جمهور هند، جان باختن بیش از ۲۵۰ نفر از حجاج بیت‌الله الحرام در مراسم رمی جمرات را به خانواده‌های آنان تسلیت گفت. گفتنی است در روز چهارشنبه اعلام شد که متأسفانه یکی از زائران ایرانی نیز در فاجعه منا در گذشته است. دولت اندونزی نیز اعلام کرده است که مسؤولیت کشته شدن ۵۴ زائر این کشور بر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۶۱ عهده دولت سعودی است. چاینور ارسوید یک مقام اندونزی گفت: «دولت عربستان باید غرامت این قربانیان را پردازد. وی گفت: با وجود تکرار این گونه وقایع در سال گذشته، دولت عربستان باید با سرمایه‌گذاری لازم وضع منطقه منا را بهبود بخشد تا شاهد این گونه وقایع نباشیم.» این مقام اندونزی افزود: «مسلمانان هم باید از این حادثه درس بگیرند و حال یکدیگر را مراعات کنند.» از سوی دیگر، دولت سعودی اعلام کرد که از خانواده هر کدام از مقتولین در منا، سال دیگر سه نفر را به حج اعزام خواهد کرد. همچنین در مطبوعات عربستان هر روز طرح‌هایی درباره جلوگیری از این فاجعه ارائه می‌شود. یکی از این طرح‌ها تعیبه محیطی حلزونی شکل برای رمی جمرات است. دولت سعودی نیز همچنان اصرار دارد که مسؤولیتی در قبال این حادثه نداشته‌است. امیر نایف تأکید کرده است: بی‌احتیاطی خود زائران و همراه داشتن وسایل و بار توسط آنان سبب پدید آمدن این حادثه شده است. وی همچنین گفت: «این قضای الهی بوده و ما به آن راضی هستیم.»

بزرگداشت اربعین در گذشتگان بم در منا

در مراسمی که شامگاه یکشنبه، در بعثه مقام معظم رهبری در منا برگزار شد، یاد جان‌باختگان حادثه زلزله بم گرامی داشته شد. در این مراسم که زائران شهرستان بم و جمع زیادی از زائران ایرانی حضور داشتند، حجت‌الاسلام و المسلمین صدیقی طی سخنانی با

نگاهی به مسأله حج گفت: «حج تخلیه شدن از گناه و زلال شدن و تولدی دیگر است.» وی پاک شدن از گناه را رمز موفقیت یک انسان در میدان بندگی دانست و افزود: «هر کس برای خدا از خانه‌اش خارج شود اجرش با پروردگار و میهمان خداست.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۶۲ حجت‌الاسلام و المسلمین صدیقی در بخش دیگری از سخنان خود، چهلمین روز درگذشت هموطنان شهرستان بم در حادثه زلزله پنجم دیماه سال جاری را تسلیت گفت و افزود: «این حادثه برای همه است تنها مردم شریف ایران نیستند که بلاهایی چون زلزله، سیل و جنگ به سراغشان می‌آید.» وی با عنوان این مطلب که «مصیبت دلخراش بم یک عبرت بود»، گفت: این حادثه آخرین بلا نخواهد بود بعد از این نیز چنین حوادثی اتفاق خواهد افتاد. صدیقی به حضور پرشور مردم برای کمک به زلزله‌زدگان بم و دو بار حضور مقام معظم رهبری در این منطقه زلزله‌زده اشاره کرد و گفت: خدا مردم ما را حجت بر عالمیان قرار داده و ولایت را با خونشان آمیخته است. وی ادامه داد: رهبر ما شش ساعت با لباس مبدل چادر به چادر گشته و با مجروحان و بازماندگان زلزله بم صحبت و دیدار و از آنان دلجویی کرده است. روحانی بعثه مقام معظم رهبری، از این حادثه به عنوان امتحانی دیگر یاد کرد و گفت: خدا هم می‌خواهد مردم ما را به دنیا بشناساند و این رهبری را هم پیش از پیش به جهان معرفی کند. وی مردم بم را شکور و صبور توصیف کرد و افزود: «آنها در اوج این مصیبت خود را مدیون خدا می‌دانند.» صدیقی مردم ایران را بهترین و با وفاترین مردم دنیا خواند و گفت: «این انقلاب، انقلاب حضرت مهدی (عج) است و ان شاء الله حج ما به صاحب ما حضرت بقیه‌الله اعظم (عج) گره می‌خورد.» وی در پایان تأکید کرد: «اگر دریای انقلاب ما طوفانی باشد هیچ غم و هراسی نداریم؛ زیرا کشتیان داریم.» پیش از این سخنرانی، که بیش از یک ساعت به طول انجامید، دو تن از قاریان کشورمان، به تلاوت آیاتی از قرآن پرداخت و سپس یکی از مداحان اهل بیت به نوحه سرایی کرد. این مراسم نزدیک به دو ساعت طول کشید که خسته کننده بود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۶۳ در لحظه ورود تابلوی «کاروان ۲۶۲۱۱ ولی عصر» شهرستان بم به محل استقرار بعثه مقام معظم رهبری در منا، بسیاری از حاضران اشک در چشمانشان حلقه زد. زائران بمی پارچه سیاهی را به پیراهنشان الصاق کرده بودند که روی آن به رنگ سفید نوشته شده بود «زائر بمی». بیشتر زائران شهرستان بم را افراد سالخورده تشکیل می‌دهند. استقبال کاروانهای مستقر در منا برای شرکت در اربعین شهدای بم، چنان پرشور بود که زائران مجبور شدند برای حضور در محل برپایی مراسم، با توجه به نبودن جا، در فضاهای مربوط به بخش‌های دیگر بعثه مستقر شوند. یکی از زائران بمی در پاسخ به احوالپرسی زائر تهرانی گفت: اموات رفته‌اند، خداوند همه آنها را بیمارزد اما الآن باید به فکر زنده‌ها بود. باید آنها را دریابیم. باید برای زنده‌ها کاری کرد. زائر دیگری نیز خطاب به یکی از برگزارکنندگان این مراسم، از مسئولان بعثه مقام معظم رهبری که در جهت تقویت روحی زائران کاروان بم تلاش می‌کنند، قدردانی کرد. ۱۸ نفر از زائران حج امسال شهرستان بم در جریان زلزله جان به جان آفرین تسلیم کردند. آیت‌الله بشیر نجفی از مراجع تقلید نجف اشرف نیز از شرکت کنندگان در این مراسم بود.

آخرین روز حضور حجاج در منا

حجاج بیت‌الله الحرام در روز دوازدهم ذی‌حجه، آخرین روز حضور خود در منا را پشت سر می‌گذارند. شیعیان تا ظهر رمی می‌کنند و سنیان از سر ظهر رمی کرده و بلافاصله قصد خروج از منا را دارند. بدین ترتیب در بخش جمره عقبی، در ظهر روز دوازدهم صدها هزار نفر یکجا متمرکز هستند. این افراد در انتظار شنیدن صدای اذان به می‌برند که پس از آن از منا خارج شوند و بخشی پس از رمی جمرات راهی مکه می‌شوند. این امر سبب ازدحام بیش از حد افراد در این بخش می‌شود که ممکن است حادثه‌ای دیگر از همان دست پدید آید. در سالهای گذشته، حوادث منا مربوط به همین لحظات ظهر بوده است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۶۴ مشکل فقهی اهل سنت آن است که اینان بر اساس روایتی که گفته شده پیامبر خدا صلی الله علیه و آله پس از زوال آفتاب (ظهر شرعی) رمی کرده، رمی پیش از زوال را معمولاً جایز نمی‌دانند. فشار از سوی برخی آن است تا گفته شود معنای

این روایت این نیست که پیش از زوال، رمی جمرات جایز نیست. طبیعی است که در مذهب شیعه، این رأی فقهی وجود دارد. بنا به نقل روزنامه المدینه (دوشنبه ۱۱ ذی‌حجه)، وزیر شؤون دینی سودان عصام احمد البشیر که خود در سعودی تحصیل کرده، اعلام کرده است که باید فقه یسیر و ساده را عرضه کرد و بر این اساس گفت: رمی پیش از زوال جایز است. هم‌اکنون برخی از فقهای تابعین نقل کرده که این اجازه را می‌داده‌اند. به نظر می‌رسد سنی‌ها در این امر باید از رأی فقهی مکتب اهل بیت پیروی کنند تا این مشکل را حل نمایند. شایعاتی در باره کشته شدن عده‌ای دیگر انتشار یافته که سعودی‌ها آن را تکذیب کردند. در این خبر که در سایت الجزیره آمده، سعودی‌ها گفته‌اند: به مرور در این ایام گروهی در هنگام رمی بیهوش شده و به عقب منتقل گردیده‌اند اما حادثه‌ای رخ نداده است. از روز دوشنبه؛ یعنی یازدهم ذی‌حجه، مأموران سعودی افرادی را که بار و اثاثیه داشتند، اجازه ورود به قسمت فوقانی جمرات نمی‌دادند تا اگر مشکلی پیش آمد، این وسایل، اسباب دردسر بیشتر نشود. در تمام لحظات آخر روز دوازدهم بلندگوها به زبانهای مختلف دعوت به آرامش می‌کردند. اما شگفت این بود که بیشتر افراد موجود در آنجا ایرانی بودند، ولی هیچ پیام فارسی از بلندگو شنیده نمی‌شد. حضور بسیاری از کاروانهای ایرانی در این لحظه در جمرات، بدان دلیل است که منازل محل اقامت آنان در عزیزیه واقع شده و آنان با اندکی پیاده روی می‌توانند از طریق جمرات به منازل خود برسند. بازگشت کاروانهای ایرانی، طبق معمول، با ماشین و از کنار چادرهای آنها است. افرادی از مدیران، به هر دلیل از حرکت سریع تعلق کنند، تا ساعت‌ها در ترافیک مانده و بازگشت آنها گاه تا ساعت ده شب به تعویق می‌افتد. عدم وجود راه‌های کافی میان منا و مکه سبب این ازدحام می‌شود؛ زیرا حجاج برای آنکه تا غروب در منا نمانند و در آن صورت باید شب سیزدهم را هم بیتوته کنند، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۶۵ برای رفتن به مکه تعجیل دارند. به خصوص که بسیاری قصد بازگشت به وطنشان را دارند و بر آن هستند تا اعمالشان را سریعتر انجام دهند. این مسأله، نیاز به وجود راه‌های ارتباطی بیشتر را میان مکه و منا ایجاب می‌کند.

بخشی از مشکلات بهداشتی منا

تجربه ثابت کرده که هر گاه برای رفتارهای بهداشتی، بستر مناسب فراهم نباشد، بروز اینگونه رفتارها دچار وقفه می‌شود. در سالهای گذشته شاهد آن بوده‌ایم که وقتی برای زائران در زمینه‌هایی بستر مناسب فراهم شده، یا رفتار آنان بهبود یافته و یا از رفتارهای نابهنجارشان کاسته شده و یا از مشکلات بهداشتی جلوگیری به عمل آمده است؛ برای نمونه، با راه‌اندازی قربانگاه ماشینی، بیش از ۹۰٪ مشکلات غیر قابل توصیف در قربانگاههای سنتی حل شد، با قرار دادن سیستم جمع‌آوری زباله با دستگاههای فشارنده در اماکن پرتراکم منا، مشکل انباشته شدن زباله و به‌دنبال آن وفور مگس تا حدود زیادی حل گردید. با تدارک سرویسهای اتوبوسرانی، بخش قابل توجهی از مشکلات ناشی از پیاده‌رویهای بی‌رویه زائران و معضلات بهداشت روان آنان حل شد، با بهبود بخشی به استانداردهای مسکن در مدینه منوره، از بسیاری از نارضایتی‌ها کاسته شد. با استفاده از آب سالم بسته‌بندی، نگرانی‌های مربوط به بروز بیماریهای ناشی از آب سالم برطرف شد. با استفاده از ظروف یکبار مصرف، مشکلات ناشی از ظروف غیربهداشتی مرتفع گردید. با اجرای برنامه پزشک کاروان، بسیاری از مشکلات ناشی بیماریها به‌ویژه بیماریهای خطیری که نیاز به نظارت مداوم دارند، حل گردید و بالأخره با اجرای برنامه وقوف اضطراری، از وقوع بسیاری از مرگهای قابل پیشگیری کاسته شد. اما آیا دیگر مشکلی وجود ندارد؟ آیا تمام بسترها فراهم شده؟ آیا همه رفتارها بهداشتی شده؟ ایام تشریق را در حج تمتع سال جاری پشت سر گذاشتیم و متأسفانه شاهد وقوع حوادث اسفبار همچنین بروز رفتارهای نابهنجار در زائران بودیم که ناشی از فقدان بستر مناسب بود. * حدود ۲۷۰ زائر مسلمان، جان خود را در رمی جمره عقبه از دست دادند، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۶۶ در حالی که در سالهای گذشته نیز چنین وقایعی تکرار شده بود، روشن است که علت تکرار این واقعه به خاطر آن بود که بستر مناسب برای رمی بدون خطر فراهم نشد. * علی‌رغم آموزشهای فراوان، مع‌الأسف باز شاهد آلوده شدن حریم مقدس منا توسط

زائرنی بودیم که بدون توجه به حقوق دیگران، در معابر کنار چادرها و کنار خیابانها مبادرت به انجام عمل حلق نمودند و جلوگیری از تکرار این عمل نیز بستر مناسب لازم دارد و آن وجود محلّهای مناسب برای حلق است. * بیش از ۹۰ درصد زائران، علی‌رغم به همراه داشتن صابون بدون بوی، از آن استفاده نکردند. در اینجا بستر مناسب، لوله کشی برای مایع صابون بدون بو است. * بیشتر کاروانها از یخ‌های آلوده، که تنها برای مصرف خنک کردن است استفاده کردند که اگر یخها در بسته‌های کوچک به کاروانها عرضه شوند، این اتفاق نخواهد افتاد. * در اولین روز ورود به منا میزان گمشدگی زائران بسیار بالا بود. * بسیاری از ذابحین که برای انجام قربانی به قربانگاه رفته بودند، با حوله‌های احرام خون‌آلود به کاروان خود برگشتند که این عمل با فرهنگ‌سازی قابل اصلاح است. * در این ایام، مشکلات ترافیکی و آلودگی صوتی اختلالات عدیده‌ای را در بهداشت روان زائران ایجاد می‌کند که با وضع مقررات مناسب توسط کشور میزبان، می‌توان از میزان آن کاست. و بالأخره مشکلات فراوان و پیشنهادهای مختلف دیگر جهت فراهم نمودن بستر لازم وجود دارد که در این مجمل مجال پرداختن به همه آنها نیست. آری، با فراهم کردن بسترهای محیطی و فرهنگی مناسب، می‌توان وضعیت را برای انجام یک حج ابراهمی بالنده هموار نمود و آن مقدور نیست مگر با کار فرهنگی مداوم و مدیریت عملی مبتنی بر پژوهش. باید افزود که در تمام روزهای ایام تشریق، به ویژه روز سوم، تعداد زیادی از آمبولانس‌ها، با تجهیزات پزشکی، زیر پل جمرات توقف کرده و آماده پذیرایی از بیماران بودند. به‌طور معمول، در عقب ماشین باز بود و هر بیماری که مراجعه می‌کرد، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۶۷ مورد معاینه قرار می‌گرفت و به او داروهای مناسب داده می‌شد. بسیاری از افراد که بی‌هوش می‌شدند، بلافاصله با این آمبولانس‌ها به بیمارستان انتقال می‌یافتند. این آمادگی در این حد، در سال جاری ستودنی بود.

اقدام انسان‌دوستانه یک پزشک ایرانی در منا

یک پزشک ایرانی، ضمن یک اقدام انسان‌دوستانه، موفق به نجات جان یک زائر اندونزیایی شد. دکتر علی مصطفویان در این باره گفت: «هنگام رمی جمره دیدم که یک خانم اندونزیایی به علت عدم تعادل به زمین افتاد و در زیرپای حاجیان نزدیک است که جان خود را از دست بدهد، با سرعت، به اتفاق چند زائر ایشان را به عقب‌تر برده و با تشکیل حلقه‌ای، عملیات احیا را انجام دادم. ابتدا علایم حیات تقریباً وجود نداشت و چند فشار بر قفسه سینه نتیجه‌ای نبخشید، لذا تنفس مصنوعی را آغاز کردم که خوشبختانه علایم حیات بهبود یافت و بیمار به هوش آمد.» دکتر مصطفویان ادامه داد: «پس از آن، شوهر ایشان با نهایت تواضع و فروتنی از عملیات نجات همسرش تشکر فراوان کرد و بلافاصله مبلغ ۲۰۰۰ ریال سعودی را به اینجانب به عنوان هدیه پیشنهاد کرد که نپذیرفتم و سپس دست به آسمان بلند کرد و برایم دعا نمود.»

پیام ملک فهد و ملک عبدالله

همانگونه که انتظار می‌رفت، بر اساس گزارش سایت الجزیره (۲/۲/۲۰۰۴) ملک فهد و ولیعهد وی، در آستانه اختتام حج امسال، ضمن پیامی به بیش از یک میلیون حاجی، از آنان خواستند تا در برابر تروریسم بایستند. این دو اعلام کردند که تروریسم، نوعی افساد در زمین و محاربه با خدا و رسول است. در این پیام آمده است: «عملیات تروریستی که اخیراً در عربستان انجام شد، یک استثنا بود و به هیچ روی نشانگر وضعیت عمومی این کشور نیست.» به دنبال آن آمده است: «این اقدام چه در عربستان رخ دهد چه غیر آن، اقداماتی است که ربطی به اسلام ندارد.» در این اعلامیه تأکید بر مقابله با اعمال تروریستی شده و ملک فهد و ولیعهد او، تأکید کرده‌اند که کشور عربستان همچنان پای بند به تمامی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۶۸ احکام دین حنیف است که بر اساس این اعلامیه، بر سیاست داخلی و خارجی سعودی حاکم است. متن این پیام که یک صفحه کامل روزنامه عکاظ سه شنبه را

به خود اختصاص داده، ابتدا به‌طور مفصل در باره مناسک حج و نقش آن در زندگی فرد مسلمان و روابطش با برادران دیگر مطالبی آورده و گفته است: «دولت سعودی از ابتدا ملتزم به احکام و فرامین دین حنیف بوده و در حال حاضر هم هیچ بدیلی را برای آن نمی‌شناسد و همچنان وفادار به احکام اسلامی است. به همین دلیل، بنا دارد که زندگی داخلی جامعه سعودی را هم بر اساس احکام و ارزشهای اسلامی استوار سازد. در سیاست خارجی هم در عین داشتن روابط فعال و مثبت با دنیای خارج و سایر کشورها، در چارچوب اتحادیه‌های فرقه‌ای، اسلامی، نژادی و منطقه و جهانی، هر کدام در حد خود فعال خواهد ماند. در محدوده دنیای اسلام، سعودی عضوی از کشورهای اسلامی است و در رنجها و شادی‌های دنیای اسلام سهیم خواهد بود و در تمامی مؤتمرات و جلساتی که میان کشورهای اسلامی برگزار می‌شود شرکت می‌کند.» پس از آن موضع دولت سعودی در باره فلسطین، عراق بیان گردیده و در نهایت به مسائل سیاست خارجی و بحث تروریسم پرداخته شده است. فهد در پاسخ پیام تبریک جورج بوش، رئیس جمهور آمریکا نیز بر همراهی با مبارزه جهانی بر ضد تروریسم تأکید کرده است.

میهمانی پایانی ملک در منا

هر سال، شامگاه روز یازدهم ذی‌حجه، تمامی رؤسای بعثه‌های کشورهای مختلف، به همراه میهمانان ویژه سعودی؛ شامل رؤسای جمهوری و معاونین آنها، به کاخ پادشاهی در منا دعوت می‌شوند. این مراسم در حضور ملک فهد، ولیعهد اول (عبدالله) و دوم (سلطان) برگزار می‌شود. برای نخستین بار در مراسم حج سال ۱۳۸۱ با تلاش سفیر جمهوری اسلامی از یک طرف و حسن نیت مسؤولان ایرانی، حضرت حجت الاسلام و المسلمین محمدی ری شهری به همراه رئیس سازمان حج و سفیر جمهوری اسلامی، آقای حاجی در میهمانی ملک شرکت کردند. پیش از آن، ایاد مدنی وزیر حج عربستان به دیدن آقای ری شهری با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۶۹ در بعثه جمهوری اسلامی آمده بود. این شرکت در سالهای بعد و از جمله امسال نیز ادامه یافت، جز آنکه در سال جاری، مراسم در ظهر روز یازدهم ذی‌حجه برگزار گردید. در این محفل، ایاد مدنی و ترکی رئیس رابطه العالم الاسلامی سخنرانی کردند و در نهایت، یکی از میهمانان ترک با نام دکتر باردق اوغلو از زبان میهمانان از دولت سعودی تشکر کرد. گفتنی است، دعوت از سرپرست حجاج ایرانی به عنوان یک میهمان ویژه صورت می‌گیرد و ایشان در قسمت میهمانان ویژه که جدای از رؤسای بعثه‌هاست استقرار می‌یابد. از زمانی که نماینده ولی فقیه در این جلسات شرکت کرده، روابط فیما بین وزارت حج سعودی و دیگر مقامات، با مسؤولان بعثه جمهوری اسلامی رو به بهبود رفته و بسیاری از سوء تفاهم‌ها از میان رفته است. مشروح دیدار امسال در روزنامه عکاظ روز سه‌شنبه، صفحه ۳ درج شده است.

پیام تشکر نماینده ولی فقیه از حضور حجاج در مراسم براءت

نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی، از زائران به خاطر استقبال گسترده از مراسم براءت از مشرکین در صحرای عرفات قدردانی کرد و فرا رسیدن عید قربان را به مسلمانان جهان و به‌ویژه زائران ایرانی تبریک گفت. در پیامی که از سوی نماینده ولی فقیه و سرپرست زائران ایرانی به همین مناسبت منتشر شد، آمده است: «عید قربان، عید عبودیت و بندگی بندگان صالح در برابر پروردگار منان، بر همه مسلمانان جهان و به‌ویژه زائران ایرانی بیت‌الله الحرام، که با حضور آگاهانه و منظم خود در مراسم متعدد مناسک حج بر شیطان نفس خود پیروز شدند مبارک باد!» نماینده ولی فقیه، استقبال آگاهانه زائران ایرانی در مراسم براءت از مشرکین در صحرای عرفات را تمجید کرد و اظهار داشت: حضور گسترده زائران ایرانی در بیت‌الله الحرام، در مراسم براءت از مشرکین که طلیعه حضور فراگیر آنان در صحنه‌های حساس و مهم روزهای آینده؛ از جمله شرکت در راهپیمایی بزرگ مردم ایران در روز ۲۲ بهمن سالروز پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران و نیز شرکت در انتخابات مجلس هفتم است، موفقیت ارزنده

زائران ایرانی در تحقق رکن سیاسی حج محسوب می‌شود که با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۷۰ یادگار امام خمینی قدس سره و فرمان رهبر معظم انقلاب اسلامی است. آقای ری شهری اظهار داشت: به خاطر تحقق موفق رکن سیاسی حج ابراهیمی، از همه زائران ایرانی قدردانی نموده و این موفقیت را نیز به آنان تبریک می‌گویم. در این پیام ضمن تسلیت مجدد به بازماندگان زلزله بم، از همه زائرانی که به صورت گسترده در مراسم اربعین حادثه تلخ زلزله بم در سرزمین مقدس مناسک شرکت کردند، تقدیر شده است.

درگذشت ۲۱ زائر ایرانی تا روز دوازدهم ذی‌حجه

تاکنون ۲۱ زائر ایرانی خانه خدا، در مراحل مختلف مناسک حج فوت کرده‌اند. سرپرست هیأت پزشکی حج کشورمان با اعلام این مطلب افزود: کهولت سن، سکت قلبی و تصادف، علت‌های فوت زائران ایرانی بوده است. از جمع ۲۱ نفر، چهار نفر به علت تصادف در گذشته‌اند! دکتر حسین ضیایی با اعلام اینکه در مراحل رمی جمرات در منا، زائران ایرانی تلفات نداشتند، گفت: بر اساس اعلام مقامات رسمی عربستان سعودی، در حادثه رمی جمرات در منا ۲۵۱ نفر از زائران که بیشتر از کشورهای جنوب شرق آسیا، آفریقا و کشورهای عربی بوده‌اند، جان خود را از دست دادند. سرپرست هیأت پزشکی حج کشورمان افزود: «در عرفات و منا سه هزار نفر از زائران ایرانی با مراجعه به مراکز درمانی، سرپایی معالجه و ۴۰ نفر دیگر در بیمارستان صحرائی جمعیت هلال احمر ایران بستری شده‌اند.

برگزاری سومین جلسه شورای هماهنگی بعثه مقام معظم رهبری

سومین جلسه شورای هماهنگی بعثه مقام معظم رهبری با حضور سرپرست حجاج ایرانی، معاونان بعثه، رییس سازمان حج و نیز حضرات آیات کریمی، غیوری و آقای اختری معاون امور بین‌الملل دفتر مقام معظم رهبری، زرهانی رییس سازمان حج و زیارت، صدر معاون وزیر امور خارجه، دکتر ضیایی سرپرست هیأت پزشکی، خاجی سفیر جمهوری اسلامی ایران در ریاض و مهدوی سرکنسول ایران در جدّه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۷۱ صبح روز سیزدهم ذی‌حجه در ارتباط با ارزیابی آنچه که در ایام تشریق گذشته برگزار شد.

جلسات قرائت قرآن در مسجد الحرام

با حضور جمعی از بهترین قاریان و حافظان جمهوری اسلامی، در طبقه دوم مسجدالحرام، مقابل حجر اسماعیل و ناودان طلا، از ساعت ۲۲ به مدت ۶۰ الی ۷۰ دقیقه برنامه تلاوت قرآن کریم و پاسخ‌گویی به سؤالات حاضران، به خصوص مسلمانان دیگر کشورهای اسلامی، در رابطه با حفظ قرآن کریم به همراه تواسیح لیک و اسماءالحسنی اجرا می‌شد. فرد قاری در وسط می‌نشست و حضار در اطراف او بودند، فرد حافظ نیز در وسط قرار می‌گرفت و ادامه آیات پیشنهادی مسلمانان را تلاوت می‌کرد. در این جلسه، فردی از بعثه، عهده‌دار معرفی قاری و حافظ از حیث ملیت و سابقه اجمالی آنان و ذکر سوره و آیات مورد نظر و شماره صفحه و تقدیر و تشکر و ارائه توضیحاتی مبنی بر اصل برنامه و ساعت برگزاری و هدف از آن به منظور تبلیغ به دو زبان فارسی و عربی بود. در طول شب‌های مکه، از دوم ذی‌حجه تا قبل از عزیمت به عرفات، دیدنی‌ترین صحنه‌های این کار تبلیغی مربوط به پایان برنامه می‌شد که دعای ختم قرآن با صوت رسا خوانده می‌شد و از تمام کشورهای اسلامی اجتماع کرده و دست به آسمان و رو به کعبه کرده و آمین می‌گفتند و از آن مهم‌تر اینکه پس از ختم برنامه، زائرانی از کشورهای مختلف اطراف دوستان اعزامی از بعثه را می‌گرفتند و سؤالاتی در مورد ساعت برگزاری برنامه تلاوت، تعداد جلسات، وضع قاریان ایرانی و عمل به قرآن و نیز برنامه‌های دینی و مذهبی دیگر که در بعثه یا از سوی بعثه برگزار می‌شود داشتند. علاقه و اشتیاق مردم مسلمان به حدی بود که

بیش از ۳ قاره در آنجا نماینده داشتند، از جمله مسلمانان لبنان، سوریه، بنگلادش، اندونزی، ترکیه، هندوستان، پاکستان، ایتالیا، فرانسه، آلمان، انگلستان، تونس، لیبی و بحرین که فرد اخیر با بسیاری از قاریان ایرانی آشنایی داشت. صحنه پایانی، که حدود ۳۰ دقیقه به طول می‌انجامید، یکی از جلوه‌های ناب وحدت مسلمانان بر گرد قرآن کریم و تبلور بار تبلیغی بالای قرآنی بود. بسیاری از کشورها که مسلمانان آن به زبان عربی آشنایی داشتند، از اینکه اطلاعات با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۷۲ برنامه در حین اجرا و پس از آن، برایشان ترجمه می‌شد، احساس مشارکت بیشتری با جمع داشته و ابراز خرسندی می‌کردند. در دو شب پایانی، دو قاری شیعه از عربستان سعودی نیز به اجرای تلاوت پرداختند که به دلیل حضور پلیس سعودی، بیوگرافی آنان فقط به زبان فارسی اعلام شد تا مشکلی برای آنان پیش نیاید. در ضمن بسیاری از علاقه‌مندان مایل به تهیه نوار از تلاوت‌ها بودند که برای آنها تفهیم شد بدین منظور به نشر مشعر مراجعه کنند و از نوارهایی که در محلّ بعثه حاوی تلاوت قاریان است استفاده نمایند.

دیدار سرپرست حجاج ایرانی با کاروان نیروهای مسلح

سرپرست حجاج ایرانی، صبح چهارشنبه در جمع گروهی از کارکنان نیروهای مسلح که به زیارت خانه خدا مشرف شده‌اند، گفت: فاصله زمانی اتمام مناسک حج تا بازگشت حجاج نزد خانواده‌هایشان، بهترین زمان برای تأمل در دستاوردهای این سفر روحانی است. به گفته آقای ری شهری، هرچه برنامه‌های تربیتی اسلام جامع‌تر و کامل‌تر باشد، آثار معنوی آن نیز بیشتر خواهد بود و حج از آنجا که کاملترین برنامه عملی و عصاره و شهد برنامه‌های عبادی اسلام است، نورانیتی حاصل می‌کند که در سرنوشت فردی، اجتماعی، و سیاسی انسان فوق العاده مؤثر می‌باشد. وی شرح صدر را یکی از نشانه‌های نورانیت حاصل شده در حاجی توصیف کرد و افزود: «به میزانی که دل‌بستگی‌های حجاج به دنیا کاهش یافته و به آخرت علاقمند شده باشند ظرفیت درونی آنها افزایش یافته است و این علامت قبولی حج آنان می‌باشد.» نماینده ولی فقیه در سازمان حج و زیارت، با اشاره به اینکه رسیدن به چنین نورانیتی به‌خصوص برای آمادگی نیروهای مسلح که وظیفه حراست از اسلام و انقلاب اسلامی را بر عهده دارند، لازم است هشدار داد که تنها طوفان نابود کننده این نورانیت، گناه است که باید از آن به شدت پرهیز نمود. آقای ری شهری به حجایی که احیاناً تاکنون دستاوردهای معنوی سفر خانه خدا برایشان ملموس نبوده، توصیه کرد با اغتنام فرصت باقی مانده در سرزمین وحی، به با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۷۳ تداریک این مهم پردازند. در این دیدار، که در محل بعثه جمهوری اسلامی در شهر مکه انجام شد، جمعی از افسران و درجه‌داران و کارکنان نیروهای مسلح حضور داشتند.

دیدار مسؤولان ستاد مکه و جده با سرپرست حجاج ایرانی

عصر روز سه شنبه، جمعی از مسؤولان ستاد مکه و جده با نماینده ولی فقیه دیدار داشتند. در این دیدار، مسؤولان بخش‌های مختلف، گزارشی از روند پیشرفت کارها ارائه کردند. در این گفتگو اظهار شد که: * در ایام تشریق ۷ نفر فوتی از حجاج ایرانی بوده است. * در حج سال جاری ۹۳/۷۸۳ نفر از طرح قربانی استفاده کرده‌اند و تمامی گوشت‌های به دست آمده مورد استفاده قرار گرفته است. این رقم، ۵۸۰۰ مورد بیش از سال گذشته است. البته روز اول ۵۰۰۰ مورد کمتر از روز اول سال قبل بوده که به دلیل اعتصاب ذابحان ترک بوده است. همچنین تمامی ایرانی‌های خارج از کشور نیز از طریق ایران، از این طرح استفاده کرده‌اند. ۹۳ ذابح ایرانی هر کدام به‌طور متوسط بیش از ۱۰۰۰ مورد ذبح داشته‌اند که رقم قابل قبولی است. * در باره چادرها گفته شد که در عرفات ۷۲۰۰ و در منا ۹۶۰۰ چادر نصب شده و ماشین‌ها نیز تقریباً بدون مشکل کار انتقال زائران به عرفات و از آنجا به مشعر را دنبال کرده‌اند. نصب چادرها امسال سریعتر انجام گرفته و روز پنجم ذی‌حجه تمامی کاروانها از محل استقرار خود آگاه شده‌اند. * به‌طور معمول، حرکت از مکه به عرفات از ساعت سه به بعد است، لیکن مقرر گردید شب حرکت کنند و به خاطر وجود مسائل و

نظریات مختلف، فقط از ماشین‌های مسقف استفاده شود. * همچنین زائران تا ساعت ۱۱ شب از عرفات خارج شده بودند و تنها کاروان وقوف اضطراری هیأت پزشکی هنوز در آنجا مستقر بود. پلیس در حرکت ماشین‌ها از مشعر به منا با بستن دو ساعته راه مشکل ایجاد کرد که این امر در شلوغی جمرات و فاجعه پیش آمده بی‌تأثیر نبوده است. همچنین مسئولان با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۷۴ حمل و نقل و تغذیه نیز توضیحاتی ارائه کردند. * مسؤول ستاد جده نیز از روند کار تخلیه حجاج از جده به جحفه سخن گفت و افزود: امسال متوسط توقف زائران در فرودگاه جده سه ساعت بوده است. وی تأکید کرد بسیاری از کاروانها برای اینکه از ماشین‌های مسقف استفاده کنند، قدری معطل می‌شوند تا از جحفه شبانه به مکه حرکت کنند. وی تأکید کرد که امسال جستجوی در وسائل شخصی حجاج بسیار اندک بود و مورد بازرسی بدنی اصلاً وجود نداشت. سپس آقای ری شهر با تشکر از اینکه بخش عمده حج تمام شده، گفت: «خدا را شاکر هستیم که امسال یکی از بهترین حج‌ها را داشتیم. مقایسه حج امسال با سال گذشته نشان از تفاوت‌های زیادی دارد و حاکی از آن است که بسیاری از مشکلات را می‌توان با تدبیر حل کرد.» وی گفت: «در صورتی که ما با تمام توان کار بکنیم و اخلاص هم داشته باشیم، موفق خواهیم بود و این مضمون همین آیه وَالَّذِينَ جَاهِدُوا فِيْنَا لَنَهْدِيَهُمْ سُبُلَنَا ... است. ایشان سپس تذکرات را که به وی منتقل شده بود، بیان کرد.

شروع مجدد سرویسهای حمل و نقل درون شهری مکه

معاون حمل و نقل ستاد حج ایران در مکه مکرمه، از فعال شدن مجدد سرویس‌های حمل و نقل ویژه زائران ایرانی در داخل شهر مکه خبر داد. زائران ایرانی در مدینه و مکه، از اتوبوسهایی که با نشانه‌های ویژه برای استفاده زائران ایرانی مشخص شده بود استفاده می‌کردند. مهدی محمدفر گفت: زائران ایرانی تا پایان سفر می‌توانند برای رفت و آمد خود در مکه مکرمه از اتوبوس‌های ویژه استفاده کنند. ۵۰۰ دستگاه اتوبوس در ۱۸ خط داخل مکه و در سه ایستگاه اطراف حرم زائران ایرانی را جابجا می‌کنند. به گفته محمدی‌فر، این اتوبوس‌ها به صورت شبانه‌روزی فعالیت می‌کنند و زائران می‌توانند در هر زمان که با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۷۵ بخواهند به حرم مشرف شوند. به گفته محمدی‌فر سرویس مسجد تنعیم نیز از اوایل هفته آینده از محل حرم به سوی این مسجد راه‌اندازی خواهد شد.

فعالیت واحد امداد گم شدگان

ناصر صبا مسؤول امداد گم‌شدگان ستاد حج دیروز در گفتگو با خبرنگار زائر با بیان این مطلب افزود: «متأسفانه یکی از عوامل مهمی که باعث گم شدن زائران ما در مناطق مختلف و به‌خصوص در عرفات، مشعر و منا شد این بود که حجاج شماره مکتب خود را به‌خاطر نسپرده بودند. در حالی که پیشتر روی این مطلب تأکید فراوان شده بود.» مسؤول امداد گم‌شدگان در مورد فعالیت این واحد در مشائر مقدس گفت: «در عرفات مشکل گم شدن زائر نبوده ولی در روزهایی که حجاج به رمی جمرات رفتند تعدادی از آنها گم شدند که با فعالیت نیروهای امدادی به کاروانها برگردانده شدند. ناصر صبا محدودیت‌های جدید ترافیکی دولت عربستان را یکی از عوامل گم شدن زائران دانست و در خصوص فعالیت نیروهای امدادی گفت: «در ایام تشریق علاوه بر نیروهای واحد امداد و بازرسی و ستاد حج، عوامل امدادی کاروانها به مدت ۲۰۰۰ ساعت نفر با این واحد همکاری داشتند ... فعالیت‌های امدادی، در ایام تشریق از ساعت ۲۴ روز نهم آغاز شد و تا ساعت ۱۴ روز ۱۲ ذی‌حجه ادامه داشت و حتی برای اطمینان از باقی نماندن زائرانی در منا و مشعر، نیروهای امدادی به همکاری مؤسسه مطوفین این منطقه را مورد بازرسی قرار دادند.» ناصر صبا در پایان، زائران گمشده ایرانی را تاکنون ۶۷۱ نفر اعلام کرد که از این میان ۴۵۶ نفر مرد و ۲۱۵ نفر زن بوده‌اند و همه آنها به کاروانهای خود بازگردانده شده‌اند.

بازدید سرپرست حجاج ایرانی از بعثه حزب‌الله

صبح روز پنج شنبه ۱۶ بهمن، نماینده ولی فقیه از بعثه حزب‌الله، واقع در منطقه عزیزیه دیدار کرد. در این دیدار، ایشان ابتدا با اظهار شادمانی از پیروزی حزب‌الله، به گزارش مستقیم مراسم از تلویزیون المنار اشاره کرد و سخنان شیخ عبدالکریم عیید را، پس از چهارده سال حبس، سخنانی از سرِ عزت و قدرت خواند. وی آرزو کرد که این پیروزی‌ها استمرار یابد و صهیونیسم همانگونه که این بار ذلیل شد، باز هم شکست‌های بیشتری را تحمّل کند. آقای ری‌شهری همچنین از حضور مسؤولان بعثه حزب‌الله و زائران لبنانی در مراسم برائت از مشرکین تشکر کرد. سپس حجت الاسلام و المسلمین آقای دغموش مسؤول روابط خارجی حزب‌الله با اظهار تشکر از محبت‌ها و مودت‌های نماینده ولی فقیه، اظهار کرد که در تمام این دوران، آیت‌الله خامنه‌ای حامی ما در این مسیر بوده است. وی گفت: «پیروزی مردم لبنان دو عامل مهم داشته؛ نخست، ایمان مجاهدین حزب‌الله به خدای متعال و اخلاص و صدق آنان. دوم، باور آنان به ولایت فقیه و بهره‌گیری از رهنمودهای سیدنا القائد که در تمام مراحل یاور حزب‌الله بوده است.» (تصویر ۲۶) وی افزود: «افتخار حزب‌الله این است که همواره زیر پرچم ولایت فقیه بوده و این ولایت یک نعمت الهی است که خداوند به ما عنایت کرده است.» آقای دغموش گفت: یکی از اشکالات عمده حرکتهای جریانه‌های اسلامی معاصر این است که از رهنمودهای ولایت بی‌بهره‌اند. وی افزود: «ما با شما پیمان می‌بندیم که این راه را استمرار بدهیم.»

دیدار گروه نشریه زائر با سرپرست حجاج ایرانی

صبح روز پنج شنبه، ۱۶ بهمن، آقای شکوهی سردبیر نشریه زائر، به همراه همکاران خود، با نماینده ولی فقیه دیدار کرد. در این دیدار وی ضمن معرفی افراد، تأکید کرد: همکاران، مانند گذشته، از نشریات مختلف و مراکز مطبوعاتی متفاوت انتخاب شده‌اند و در این مسیر تلاش شده از افکار مختلف بهره‌گیری شود. وی گفت: براساس برنامه‌ریزی صورت گرفته، قرار بر این است که ما هر دو سال یکبار مشرف شویم تا برادران دیگر هم با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۷۷ بتوانند از نعمت آمدن به حج و خدمت به زائران خانه خدا برخوردار شوند. آقای ری‌شهری، ضمن تشکر از زحماتی که برادران برای تهیه نشریه زائر متحمّل می‌شوند، ضمن اظهار رضایت از کار آنان، به حساسیت اخباری که در زائر درج می‌شود اشاره کردند و گفتند: «باتوجه به اینکه زائر مهم‌ترین منبع خبری حجاج بیت‌الله الحرام است، لازم است دقت خاصی در اخبار آن باشد و مشکلی در این فضا ایجاد نکند... عوض شدن مدیران، مشکل انتقال تجربه‌ها را دارد که بهتر است در ضمن جلساتی این تجربه‌ها مدون شود و در عین حال، راهکارهایی برای ایجاد تنوع و تحوّل بیشتر در نشریه برای سالهای آینده فراهم گردد.» سپس نماینده ولی فقیه با خواندن حدیث «لیس منا من لم یحاسب نفسه کلّ یوم» تأکید کردند: «بجز ارزیابی‌های بیرونی، انسان باید خودش هم ارزیاب خودش باشد.» ایشان تأکید کردند: «امیدوارم حج نورانیت لازم را در شما پدید آورده باشد و اگر هم اثر حج را در تحوّل روحی مشاهده نمی‌کنیم، باز هم فرصت برای این کار باقی است... تحوّل روحی به این است که احساس کنیم پس از حج، اخلاق رذیله ما از بین رفته و صفات حمیده جای آنها نشسته است. به هر حال باید انسان ببیند که در این میهمانی مکانی، مثل ماه رمضان که میهمان زمانی سرخوان خداست، چه اندازه معنویت در وجودش پدید آمده است.»

دیدار نهاد بازرسی بعثه با سرپرست حجاج ایرانی

یکی از نهادهای فعال و جدی بعثه، بازرسی است و نقش آن انتقال دشواری‌ها و مشکلات کاروانها به مسؤولان بعثه و پیگیری برای حلّ آنهاست. ابتدا آقای فهمیده که سالها این مسؤولیت را عهده‌دار است، گزارشی از وضعیت کلی ارائه کرد و گفت: «ما سه

بازرسی داریم: مدینه، مکه و بازرسی ویژه. به‌طور معمول هر بازرسی مسؤلیت ۲۰ کاروان را دارد و بنابر این، هر سه روز یکبار به یک کاروان سر می‌زند که این امر باعث تأخیر در انتقال برخی از مسائل می‌شود. البته با روحانیون با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۷۸ هماهنگی شده که آنان به صورت روزانه مشکلات را به بازرسی انتقال دهند تا زودتر پیگیری و حل شود.» آقای فهمیده گفت: گاهی تصوّر می‌شود که ما دخالت در کارهای اجرایی می‌کنیم که چنین نیست؛ آنچه مدّ نظر ماست، فراهم کردن بستر لازم برای بهتر انجام شدن کارهای اجرایی است. بازرسی، علاوه بر بازرسی در کار مدیر و خدمه، به نظارت بر نیروهای ستادی هم می‌پردازد که این هم برای رفع و رجوع مشکلات اهمیت خاص خود را دارد.» سپس رییس بازرسی مکه گفت: «بازرسان ما چهار روز پیش از زائران به مکه آمدند و گزارش مسکن زائران و دشواری‌ها را منتقل کردند ... هر بازرس روزانه به پنج تا هفت کاروان سر می‌زند ... صبح‌ها جلسه‌ای برگزار و محورهای بازرسی به افراد بازرس منتقل می‌شود و عصرها ساعت چهار به جمع بندی این گزارش‌ها پرداخته شده به ستاد منطقه یا ستاد مکه فرستاده می‌شود. روزانه به‌طور متوسط ۳۰ گزارش تنظیم و ارسال می‌گردد.» افراد بازرسی علاوه بر کار بازرسی، به واحدهای دیگر، از جمله انتظامات، امداد گم‌شدگان و غیره نیز کمک می‌کنند. در ادامه جلسه، آقای ری شهری با اشاره به اینکه حج دوره سازندگی است و یکی از بهترین دوره‌هایی است که خداوند برای سازندگی انسان مقرر کرده است، گفت: «اگر این دوره خوب گذرانده شود، تحوّل بی‌سابقه‌ای در انسان پدید می‌آید و به تعبیر روایات، مانند روزی می‌شود که از مادر متولد شده است ... امیر مؤمنان علیه السلام یکی از فواید حج را از بین رفتن منیت و خودخواهی انسان می‌داند.» ایشان با ابراز رضایت از عملکرد بازرسی، از ایشان تقاضا کرد که خودشان نسبت به سطح کارشان راضی نبوده و در ارتقای آن تلاش کنند. آقای ری شهری در پایان با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۷۹ تذکراتی را به گروه بازرسی دادند؛ از جمله اینکه: «سعی کنند مسائل حساس را در گزارشهای ویژه منتقل کنند تا سریعتر رسیدگی شود. به علاوه، تلاش کنند برخی از مسائل را در ایران حل کنند تا به اینجا کشیده نشود. بحث مسکن باید یکماه قبل از آمدن زائر حل شود. ایشان در پایان از بازرسی خواستند تا برای ایجاد تحول در ساختار بازرسی پیشنهادهایی ارائه کنند.

دیدار سرپرست حجاج ایرانی با روحانیون نخبه

هر سال، با ارزیابی گروه روحانیون رابط، از میان هر پنجاه روحانی سه نفر با ویژگی‌های خاصی از جمله سطح علمی، تلاش برای هدایت کاروان و نیز داشتن روابط استوار با بعثه رهبری، به عنوان روحانیون نخبه انتخاب می‌شوند. این افراد که نزدیک به یکصد نفر می‌شوند، روز پنج شنبه، ۱۶ بهمن، طی یک جلسه یک ساعت و نیم، مهم‌ترین پیشنهادهای خود را برای ارتقای سطح کارهای فرهنگی در کاروان ارائه کردند. پیشنهاد هماهنگی میان روحانی و معین، که به انتخاب امور روحانیون می‌باشد، پیشنهاد توجه به کاروانهای ایرانی خارج از کشور و سرمایه‌گذاری برای آنها و نیز در جریان گذاشتن مراجع تقلید از دشواری‌ها؛ از جمله پیشنهادهایی بود که مطرح شد. در پایان، نماینده ولی فقیه در ضیافت ناهاری با حضور آنان شرکت کرد و پس از استماع گزارش معاونت امور روحانیون، از اینکه این جمع به همفکری پرداخته و تلاش دارند به مسائل خاص فرهنگی کاروان توجه جدی‌تری داشته باشند، سپاسگزاری کرد. ایشان پیشنهادهای مطرح شده را جدی خواند و قرار شد در باره اجرای آنها تلاش شود.

همایش زائران زبان‌دان

صبح روز پنج شنبه، ۱۶ بهمن، همایش زائران زبان‌دان در محل بعثه جمهوری اسلامی ایران برگزار شد. در این همایش، دکتر محسن اسلامی مسؤول شبکه ولایت گفت: از میان ۲۲۰۰ نفر زائری که به زبانهای خارجی تسلط داشتند و در آغاز عزیمت به حج ثبت نام کرده‌اند، بیش از یک هزار و صد نفر فعالانه در امر تبلیغ در موسم حج شرکت کردند. به گفته اسلامی، در نتیجه فعالیت

داوطلبانه این زائران زباندان، بیش از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۸۰ ۴۰۰۰ پرسشنامه و مصاحبه با زائران دیگر کشورها تکمیل شده که حدود ۱۴۸ مورد آن به مراجعه حضوری به بعثه ایران منجر شده است. هدف شبکه ولایت، رفع سوء تفاهات میان امت اسلامی و تقریب میان مذاهب به صورت افتخاری است. این طرح که از سال ۱۳۷۳ آغاز شده، سال به سال با سازماندهی بیشتر روبرو بوده است. به گفته اسلامی، زائران زباندان می‌توانند با بهره‌گیری از تجربیات سرگروه‌های خود، ارتباط با زائران خارجی را پس از بازگشت به ایران نیز دنبال کنند. تشکیلات زائران زباندان، علاوه بر تهران، در هیجده استان کشور فعال است و ترکیب تحصیل زائران زباندان حج سال ۸۲ شامل ۶۰٪ افرادی است که صاحب مدرک کارشناسی ارشد و دکترا هستند. رییس سازمان حج و زیارت نیز در جمع زائران زباندان گفت: «مهم‌ترین شبهه‌ای که نزد مسلمانان دیگر کشورها وجود دارد، نفوذ صهیونیسم بر قلب جهان اسلام است و باید این موضوع بیان شود که در حال حاضر مرکز ثقل نفی صهیونیسم در جهان، جمهوری اسلامی ایران و اندیشه‌های امام خمینی و مقام معظم رهبری است.» زرهانی با عاشقانه و عارفانه خواندن اقدام داوطلبانه تبلیغی زائران زباندان، آن را در جهت تنویر افکار عمومی مسلمانان توصیف و تأکید کرد: «بنا بر تجربیات حاصله، شباهت مطرح نزد مسلمانان دیگر کشورها، در سه حوزه ملی، مذهبی و جهان اسلام قابل تقسیم بندی است.» رییس سازمان حج و زیارت شبهه وارد در حوزه ملی را نزد زوار خارجی مسأله مردمسالاری دانست و افزود: «دشمنان با قلب واقعیت به تبلیغ علیه مردمسالاری حاکم در ایران پرداخته‌اند که مبلغ باید پاسخ‌های لازم در این مورد را داشته باشد.» به گفته زرهانی، در حوزه مذهبی، اختلافات کلامی و بزرگنمایی‌هایی وجود دارد که باید با تسلط بر قرآن و سنت، این شباهت را پاسخ گفت. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۸۱ رییس سازمان حج و زیارت در پایان، خطاب به حجاج زباندان کشورمان تأکید کرد که باید از روشهای نوین ارتباطی بهره گرفت و به‌خصوص در روش‌های تبلیغ تجدید نظر کرد.

برگزاری مسابقه به مناسبت عید غدیر و ۲۲ بهمن

به مناسبت جشن عید غدیر و فرا رسیدن ایام پیروزی انقلاب، مسابقه‌ای از سوی بعثه مقام معظم رهبری در مکه و مدینه برگزار شد.

ادامه جلسات سخنرانی عمومی در مکه و شروع مجدد آنها در مدینه

به مرور حاجیان مدینه بعد، عازم مدینه شده و بعثه مقام معظم رهبری هم فعال می‌شود. در نخستین روزهای پس از اعمال، حضرت حجت‌الاسلام و المسلمین اختری از طرف نماینده ولی فقیه برای شروع به کار بعثه مدینه، عازم این شهر مقدس شدند. صبح روز یکشنبه ۱۹ بهمن، در نخستین مراسم سخنرانی عمومی بعثه مقام معظم رهبری در شهر مدینه، لزوم حفظ و نگهداری دستاوردهای معنوی حج مورد تأکید قرار گرفت. حجت‌الاسلام و المسلمین محمود کارآموزیان، نماینده معاونت آموزش و پژوهش بعثه در مدینه بعد، در این مراسم زائران را عزیز خداوند و عضو خانواده معنوی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نامید و تأکید کرد: «خداوند زائران خانه خود را هر سال از میان خوبان عالم گلچین می‌کند و موقعیت حاجیان، مانند موقعیت خانواده معنوی پیامبر است و باید قدر خود را بدانند.» وی تأکید کرد: «حجاجی که به موطن خود باز می‌گردند، دقت داشته باشند که وضعیت آنان با قبل متفاوت شده و اکنون خداوند و رسولش از آنان متوقع‌اند.» کارآموزیان با اشاره به آیاتی از قرآن که ثواب و عقاب خویشان و نزدیکان نبی گرامی صلی الله علیه و آله را دو چندان اعلام کرده است، تأکید نمود: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۸۲ «حاجی نیز به خاطر اعمال نیکش، ثواب دو چندان می‌برد ولی در عین حال اگر گناهی از او سر بزند مجازاتش افزون بر دیگران خواهد بود.» سخنران بعثه کشورمان، مراقبت از وسوسه‌های شیطان را شرط بقای معنویت حاجی دانست و گفت: «در جنگ دائمی و سواس شیطانی و الهی، حاجی با توکل بر خدا و توسل به معصومین علیهم السلام پیروز خواهد بود و این وعده‌ای در قرآن است، به شرط آنکه

حاجی نسبت به موقعیت و اعمال خود هوشیار باشد.» آقای کارآموزیان تأکید کرد: «شیطان همواره در صدد است، از هر راه ممکن، بنده را از خدا دور سازد و می‌کوشد حاجی را از لذت معنوی حج دور کند، اما از آنجا که حاجی همچون چادر کعبه در اثر همنشینی با آن مکان مقدس، ارج و قرب پیدا کرده، عزیز خداست و با توکل به او از شر شیطان مصون خواهد بود.»

برپایی نمایشگاه یادمان انقلاب با ابتکار یک مدیر کاروان

برپایی نمایشگاه انقلاب، با هدف تجدید یادمان روزهای پرشور و شعور پیروزی انقلاب، مورد استقبال زائران مازندرانی قرار گرفت. این نمایشگاه که توسط مدیریت کاروان ۳۰۲۳۷ بابل در هتل حمزه مکه، واقع در شارع نکاسه برگزار شد، با به نمایش گذاردن صحنه‌های حماسه حضور مردم ایران اسلامی در نابودی رژیم ستمشاهی پهلوی و تأسیس نظام مقدس جمهوری اسلامی با پخش سرودهای ایام انقلاب موجب تجدید خاطرات انقلاب برای زائران مازندرانی شد. یکی از زائران که با همسر خود از این نمایشگاه دیدار می‌کرد، با تمجید از این اقدام، پیشنهاد کرد: با ساماندهی کاروانها در برگزاری اعیاد بزرگ ملت ایران در موسم حج، زمینه آشنایی زائران سایر کشورها با تعهد و رسالت‌مندی ملت غیور ایران اسلامی نسبت به مناسبت‌های حماسی خود را فراهم سازند. گفتنی است، این نمایشگاه تا پایان دهه فجر، پذیرای دیدار علاقه‌مندان است.

مروری بر مشکلات زائران در سال جاری از زبان مدیران

کاروانی متشکل از بیش از ۹۳۰۰۰ نفر ایرانی (با عوامل اجرایی ۹۶۰۰۰) در حج سال ۱۳۸۲ حضور دارند. ۹۳ هزار نفر با قومیت‌ها، فرهنگ‌ها، زبانها و لهجه‌های متفاوت که هریک دیدگاهها، تمایلات و نیازهای متفاوتی نیز با دیگران دارد و تنها وجه اشتراک آنها داشتن هویتی مشترک به نام ملیت ایرانی است. بی‌شک سازماندهی و تأمین نیازهای این اجتماع بزرگ، ملزومات و ضروریاتی خاص را می‌طلبد که چنانچه به درستی انجام نشود، مشکلات بسیاری را به وجود خواهد آورد. با رجوع به سازمان و تشکیلات پیش‌بینی شده برای سازماندهی امور حج به مراجع سیاست‌گذاری و اجرایی متعددی برمی‌خوریم که از شورای عالی حج و سازمان حج و زیارت آغاز شده و در نهایت به مدیران کاروانها به عنوان مدیران خرد و اجرایی منتهی می‌شود. این ساختار تشکیلاتی که از مدیران ارشد، میانی و خرد تشکیل شده و عوامل اجرایی بسیاری را نیز شامل می‌شود، سیستمی را تشکیل می‌دهند که در واقع سیستم اجرایی حج است و در این میان نقش مدیران کاروان به عنوان اجرایی‌ترین حلقه این سلسله مراتب، نقشی انکارناپذیر است. مدیران کاروان، از آنجا که از یکسو با زائران، به عنوان خدمت‌گیرندگان و اصلی‌ترین اجزای سیستم مرتبط بوده و از دیگر سو با مدیران ارشد حج در ارتباط هستند، هم وظیفه‌ای مهم برعهده دارند و هم منابعی قابل توجه و وثوق برای شناسایی مشکلات و ارائه پیشنهادهایی برای حل آنها به شمار می‌روند. از همین رو و برای شناسایی مواردی اینچنین و مشکلات فراروی زائران و کاروانها به عنوان زیرسیستمهای تشکیلات حج، به سراغ تنی چند از مدیران کاروان رفتیم. ذکر این نکته ضروری است که آنچه در گفتگوی ما با مدیران فوق‌الذکر بیشتر مورد تأکید قرار گرفت، مشکلاتی بود که در حج امسال با آن روبرو بودند و بعضی از آنها مسائل مستحدثه بود و هم مواردی که در سالهای گذشته مشکل و معضل به شمار می‌رفت و حل آنها نقطه قوت حج امسال محسوب می‌شد. * مسکن: اسکان زائران، از جمله مهمترین موارد پیش‌روی آنهاست و شاید مهمترین نکته‌ای است که باید پیش از ورود زائران حل شود و گرنه کار را از اساس دچار با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۸۴ معضل می‌کند. این مقوله از آنجا که محل زندگی زائران برای مدتی نزدیک به یک ماه به شمار می‌رود، از سویی باید دارای امکانات مناسب باشد و از دیگر سو با فاصله‌ای مناسب از اماکن مقدس؛ یعنی مسجدالنبی در مدینه و مسجدالحرام در مکه قرار داشته باشد تا زائران برای رفت و آمد به آنها دچار مشکل نشوند. * مجتبی مددی، مدیر کاروان شماره ۱۲۱۵۱ در این باره می‌گوید: «ما امسال در مورد مسأله مسکن با مشکل بزرگی

مواجه بودیم. تعداد اتاقهای در نظر گرفته شده بسیار کم بود؛ به طوری که ما برای پزشک کاروان اتاق نداشتیم و همین مسأله ما را بسیار دچار مشکل کرد و مجبور شدیم برای پزشک کاروان آبدارخانه را به عنوان مطب و محل معاینه بیماران در نظر بگیریم و این درحالی بود که ما در سالهای قبل مشکل مسکن نداشتیم.» وی می‌افزاید: «مشکل اینجا بود که اتاقها به اندازه تعداد زائران در نظر گرفته شده بود و برای فعالیتهای جنبی و ضروری کاروان هیچ اتاقی محاسبه و در نظر گرفته نشده بود. مددی این مشکل را به خصوص برای خانمهای کاروان بیشتر می‌داند و می‌گوید: «مجبور شدیم تعداد خانمها را بیش از ظرفیت همیشگی در یک اتاق جای بدهیم.» * مهدی هادی نجف‌آبادی، مدیر کاروان شماره ۱۳۴۲۵ نیز همین مشکل را دارد. وی می‌گوید: «جا کم داشتیم و مجبور شدیم تعداد افراد بیشتری را در یک اتاق جای بدهیم. از طرف دیگر از لحاظ سرویس‌های بهداشتی هم دچار مشکل بودیم و این به علت آن بود که سرویس‌ها مشترک بودند؛ یعنی حمام و دستشویی در یک مکان قرار داشت و با استفاده یک نفر از حمام یا دستشویی امکان استفاده از دیگری امکان‌پذیر نبود.» نجف‌آبادی اضافه می‌کند: «همین مشکل را در منا و عرفات هم داشتیم و فضای خیلی کمی برای اسکان زائران به ما اختصاص داده شده بود. از طرف دیگر عده‌ای معتقدند که وضع مسکن برای کاروان آنها امسال بهتر از گذشته بود. * سهراب جلیلی، مدیر کاروان شماره ۱۲۱۲۶ نیز از این دسته مدیران است. وی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۸۵ می‌گوید: «امسال ساختمانها نسبتاً بهتر شده بودند و امکانات جدید و بهتری داشتند.» اما جلیلی از نکته دیگری گله دارد: «به نظر می‌رسد که در اختصاص ساختمانها به کاروانها، تبعیض وجود دارد؛ مثلاً کاروانهای تهران همیشه جای خوبی دارند و یا اینکه در بعضی از کاروانهای تهران اتاقهای خانوادگی در نظر گرفته می‌شود، اما برای دیگران این امکان نیست.» * خالد سیاح طاهری، مدیر کاروان ۲۰۱۵۲ هم از مکان راضی است. وی می‌گوید: «مسکن ما در مکه و مدینه خیلی خوب بود و ما کاملاً راضی بودیم.» به نظر می‌رسد مشکل مسکن، معضل مهمی است که حل آن باید در اولویت قرار گیرد. اما توجه به دو نکته در این باره ضروری است: ۱. انتخاب و اجاره مسکن، با توجه به انبوه زائران خارجی در مکه و مدینه و محدودیتهای موجود، در فضای کاملاً رقابتی صورت نمی‌پذیرد و همین امر مسؤولان حج را با مشکل مواجه می‌کند. ۲. ساختار شهرهای مدینه و مکه متفاوت است؛ به این معنی که در شهر مدینه، محلّ اسکان زائران در هتلها قرار دارد و در مکه به دلیل تفاوت ساختار موجود، این امر نه در هتل، بلکه در «منزل» انجام می‌شود که بیشتر به ساختار مسافرخانه‌ای نزدیک است و همین امر موجب اختلاف امکانات موجود می‌شود و توقعات زائران نیز به دلیل ناآشنایی با دلایل آن، بعضاً برآورده نشده و موجب اعتراض می‌شود. * تغذیه: اهمیت تغذیه زائران بر کسی پوشیده نیست، به خصوص از آن رو که به علت وجود تعداد بسیار زیادی از حجاج دیگر کشورها در شهر مکه و مدینه و نیز آب و هوای خاص این منطقه، امکان ابتلا به بیماریهای مختلفی می‌رود و به همین دلیل لزوم برنامه غذایی مناسب زائران اهمیت دوچندان می‌یابد. در یکی دو سال اخیر، سازمان حج و زیارت به علت برقراری سیستم آشپزخانه متمرکز، سیاست یکسان‌سازی تغذیه حجاج و عدم تبعیض در دسترسی همگان به مواد غذایی مناسب را دنبال کرده و تا حدود قابل توجهی موفق نیز بوده است، اما از آنجا با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۸۶ که این برنامه هنوز برای همه قابل اجرا نیست و از سوی دیگر الزامات خاص خود را هم دارد، مسائل و مشکلاتی موجود است. * سیادتی مدیر کاروان شماره ۲۲۱۳۳ از این بابت عصبانی است و می‌گوید: «وعده‌های دروغین مسؤولان تدارکات برای تحویل اقلام غذایی، بی‌ثمر از آب درآمد. ما بارها برای دریافت کالا به مراکز معرفی شده رفتیم اما در بسیاری از اوقات چیزی وجود نداشت و هربار وعده می‌دادند که چند ساعت یا یک روز بعد این کالاها تحویل می‌شود ولی در نهایت معلوم می‌شد که چیزی وجود ندارد و فقط ما را سر می‌دوانند. سیادتی پایین بودن کیفیت اقلام تدارکاتی را مشکل دیگر می‌داند و می‌افزاید: «چای تحویلی اصلاً خوب نیست و پر از خاک است. کیفیت مرباها بسیار پایین است. مرغها خیلی کوچک هستند. پتوهایی که در ایران دادند، مناسب نیستند و انسان را از سرما حفظ نمی‌کنند؛ به خصوص در ایام تشریق این امر مشهود بود.» * سهراب جلیلی هم، اگرچه طرح آشپزخانه مرکزی را طرح خوبی می‌داند، اما مشکلاتی را بدین صورت می‌شمارد: «غذا به

موقع نمی‌رسد، کیفیت آن پایین است؛ مثلاً ماهی‌ها اصلاً کیفیت خوبی نداشتند، برنج کیفیت پایینی داشت و سوپ یا آش که برای زائران می‌دهند، در بسیاری از اوقات کم بود و وقتی اعتراض می‌کردیم، می‌گفتند روی آن آب بریزید. * خاله سیاح طاهری، اگرچه از کیفیت گوشت گرم گوسفندی و توزیع آن راضی است، اما توزیع اقلام غذایی را بسیار بد می‌داند. محل‌های پراکنده و دور از هم، توزیع و دفعات و ساعات زیادی که مسؤولان کاروانها باید برای دریافت اقلام تحویلی مراجعه کنند؛ از جمله مشکلاتی است که طاهری به آن اشاره می‌کند. وی می‌گوید: «توزیع نوشابه به خصوص خیلی مشکل‌ساز بود، کیفیت نوشابه‌های شرکتی که با آن قرارداد بسته بودند پایین بود و تازه قادر به تأمین کلیه احتیاجات هم نبود با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۸۷ و کمبود این ماده غذایی خیلی وقت ما را گرفت و در نهایت به ما اجازه دادند تا خود احتیاجاتمان را خریداری کنیم. مددی هم در مورد نوشابه، همین نظر را دارد اما در مجموع از تغذیه راضی بود و کیفیت آن را مناسب می‌دانست. * حمل و نقل: دوری مسکن زائران از اماکن مقدس، مشکل دیگری بوده که سازمان حج و زیارت از سه سال پیش برای حل آن ابتکاری به خرج داده است؛ یعنی ایجاد سیستم حمل‌ونقل درون شهری، مخصوص زائران ایرانی؛ سیستمی که تقریباً رضایت اکثریت را در پی داشته است؛ زیرا به راحتی، در هر زمان از شب و روز می‌توانند برای زیارت و انجام مناسک حج راهی حرم شوند. * سیاح طاهری می‌گوید: «حمل‌ونقل درون شهری خیلی راحت بود و ما مشکلی نداشتیم و همه راضی بودند، اما حمل و نقل مشاعر به علت عدم همکاری مأموران عربستان، بسیار مشکل‌ساز شد؛ به طوری که توقفگاهها (پارکینگها) قفل شده بود و ماشینهای ما ساعتها معطل شدند.» طاهری ادامه می‌دهد: در سالهای قبل، بعد از حرکت از عرفات، تقریباً ساعت ۹ / ۵ شب به مشعر می‌رسیدیم، اما امسال ساعت ۹ / ۵ تازه در توقفگاه (پارکینگ) عرفات بودیم. * سیادتی هم همین مشکل را مورد تأکید قرار داده، می‌گوید: «علاوه بر مأموران عربستان، ما مدیران هم مقصر بودیم که ماشینها را کنار جاده پارک می‌کردیم و می‌رفتیم و مأموران پلیس بعد از تذکرات فراوان خسته می‌شدند و دیگر کاری به کار ترافیک نداشتند. این مدیر کاروان مشکل اصلی را مرشدین (راهنماها) راه نابلد می‌داند و می‌گوید: «اینها اصلاً راهها را بلد نبودند و در واقع ما آنها را هدایت می‌کردیم و به دلیل همین عدم آشنایی با مسیرها، سه- چهار ساعت معطل شدیم. * سهراب جلیلی معتقد است با توجه به اینکه از عرفات مشخص شد که مأموران سعودی با ما همکاری نمی‌کنند، باید مسؤولان هماهنگی‌های لازم را انجام می‌دادند که مشکلات فعلی، که در سالهای قبل هم وجود داشت، تکرار نشود و به همین علت ما مشکلات زیادی داشتیم. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۸۸ مجتبی مددی هم از حمل و نقل درون شهری راضی است، اما درباره حمل و نقل مشاعر به همان مشکلات اشاره می‌کند. * دیگر مشکلات: مدیریت کاروان به علت ارتباط داشتن با تعدادی زیادی زائر، که هر کدام عادات و روحیات منحصر به فردی دارند، با مسائل زیادی روبه‌رو می‌شود که گاهی مشکل‌ساز هستند؛ مثلاً مدیر کاروانی می‌گفت: «زائری به علت اختلال حواس ساعتها موجب تأخیر کاروان شد و حاضر به پوشیدن لباس احرام نبود، پزشک کاروان در تهران او را برای این سفر رد کرده بود اما خانواده‌اش پس از مراجعه به هیأت پزشکی اجازه سفر او را گرفتند و آمدن او اکنون باعث بروز مشکلات زیادی برای ما شده است و من یقین دارم که این زائر به هیچوجه نخواهد توانست اعمال خود را انجام دهد؛ چون از لحاظ روانی اصلاً وضعیت عادی ندارد.» یک مدیر دیگر هم از وجود بعضی ناهماهنگی‌ها میان زائران کاروان خود می‌گوید و آن را باعث بروز مشکلاتی می‌داند که البته خیلی حاد نیستند. * سخن مسؤولان: محمداصادق رضایی، مسؤول تدارکات ستاد مکه اعتقاد دیگری دارد. او بسیاری از این انتقادات را رد می‌کند و می‌گوید: «مشکلات امسال خیلی غیر معمول نیستند؛ برای نمونه، در مورد لیبیات، چون این اقلام تاریخ مصرف دارد، ما نمی‌توانیم آنها را به طور یکجا به کاروانها تحویل بدهیم و باید هر چند روز یکبار این کار را انجام دهیم و همین امر موجب می‌شود که کاروانها چند دفعه برای دریافت آنها مراجعه کنند.» رضایی در مورد نوشابه می‌گوید: «این یک مورد خاص بود و علت آن هم این بود که ما در تهران با شرکت زمزم قرارداد تأمین نوشابه حجاج را بستیم و محموله آن نیز وارد عربستان شد اما به علت ممانعت مسؤولان عربستان این محموله از گمرک ترخیص نشد و ما

در مدینه به مدیران کاروانها گفتیم که خودشان نوشابه بخرند. این کار ادامه پیدا کرد تا اینکه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۸۹ به علت بالا رفتن هزینه کاروانها، قراردادی با شرکت سینالکو بستیم و توزیع نوشابه‌های این شرکت آغاز شد، اما پس از دو روز به علت نارضایتی مدیران کاروانها از کیفیت آن، ناچار به فسخ قرارداد شدیم و از روز هفتم ذی‌حجه هم بالاخره محموله شرکت زمزم ترخیص شد و توزیع آن آغاز گردید.» رضایی در مورد گوشت و ماهی هم با نظر مدیران کاروانها مخالف است و ادامه می‌دهد: «این ماهی بهترین ماهی است که در عربستان موجود است، البته کیفیت ماهی شمال خودمان را ندارد اما در اینجا بهتر از آن پیدا نمی‌شود. در مورد گوشت و مرغ هم امسال برخلاف سالهای گذشته، گوشت و مرغ یخ‌زده توزیع نمی‌کنیم بلکه کشتار روز عربستان را می‌خریم و توزیع می‌کنیم و این به دلیل بالا بودن کیفیت آن است و به همین دلیل، طبیعی است که هرچند روز یکبار باید آن را توزیع کنیم.» وی می‌گوید: «امسال از ۳۰ قلم کالا، کاروانها ۱۹ قلم را یکجا می‌گیرند، ۶ قلم را نیز یکجا و فقط لبنیات، گوشت و مرغ را در چند مرحله می‌آورند؛ چون امکان اینکه آنها را هم یکجا تحویل بدهیم وجود ندارد.» در مورد مشکل مسکن هم گفتنی است که نشریه زائر پیشتر گفتگوی مفصلی را با مصطفی قهرودی مسؤول ستاد مکه سازمان حج و زیارت انجام داده که در شماره چهاردهم نشریه به چاپ رسیده و پاسخ مفصل مسؤولان ستاد در این باره داده شده و در اینجا تنها به ذکر این نکته بسنده می‌شود که به گفته قهرودی اصل این مشکل به تفاوت اسکان زائران در مدینه و مکه بازمی‌گردد. به این معنا که «زائران ما در مدینه در ساختمانها و هتل‌های بسیار خوبی ساکن هستند و وضعیت آرام و دلنشینی دارند و از این رو انتظار ندارند در مکه با این نوع خانه‌ها مواجه شوند. براساس گفته‌های مسؤول ستاد مکه، در شهر مکه به دلایلی؛ نظیر کوهستانی بودن شهر، حضور جمعیت میلیونی زائران به‌طور همزمان و نیز نوع گسترش طولی شهر، که ساختمانهای جدید را از بیت‌الله‌الحرام دور ساخته، توقعات ما از مسکن در شهر مکه با مدینه متفاوت خواهد بود با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۹۰ و ما مشکل مسکن را فقط در شهر مکه داریم که آن هم به ساختار این شهر بازمی‌گردد و از ما کاری ساخته نیست.

دیدار نماینده ولی فقیه با معینه‌های کاروانها

نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی پنجشنبه شب (۱۶ بهمن) در جمع بانوان معینه کاروانها در مکه مکرّمه گفت: طرح دعوت از بانوان معینه، برای همراهی کاروانهای حج، طرح نو و لازمی است و طرح گرینش ۵۰۰ بانوی معینه در سالهای آینده اجرا خواهد شد. آقای ری شهری از بانوان پیشگام اجرای این طرح خواست تا راهکارهای مناسب و تشکیلات پیشنهادی خود را ارائه نمایند تا به اجرا گذاشته شود. امیرالحاج کشورمان از طرح مشارکت خانمها در امر تبلیغ زائران زن و همکاری با کاروانها، به عنوان انگیزه‌ای مؤثر برای جذب خانمهای علاقه‌مند به تحصیلات حوزوی نام برد و تأکید کرد: «بدین وسیله خانمهای مستعد شناسایی و دعوت به همکاری می‌شوند.» سرپرست حجاج ایرانی وجود پاره‌های مشکلات اجرایی را با توجه به نو پا بودن طرح بانوان معینه، طبیعی دانست و خواستار برنامه‌ریزی و ارائه آموزشهای لازم از سوی معاونت امور روحانیون بعثه برای رفع مشکلات شد. در این دیدار مسؤول بانوان معینه، پیش از سخنان نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت، گزارشی از اقدامات انجام شده در سال جاری ارائه کرد. براساس طرح بانوان معینه، به همراه هر کاروان، یک بانوی آگاه از مسائل شرعی و احکام حج، به این سفر اعزام می‌شود تا معین و همکار روحانی کاروان در بخش خانمها باشد. گفتنی است، معاونت امور روحانیون در اقدامات سال جاری خواهران معینه را، ضمن برنامه‌های منظمی، برای دیدار از اماکن مقدس به مناطق مختلف مذهبی و دینی مدینه منوره اعزام کرد.

تذکرات مهم در رابطه با بسته‌های بار حجاج

حرکت کاروانهای ایرانی برای بازگشت به ایران و دشواری‌هایی که در مورد با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۹۱ باره‌ایشان به وجود

می‌آید، سبب شد تا تذکرات چندی به حاجیان در حال بازگشت داده شود: ۱. رعایت دقیق بخشنامه مصوب هیأت محترم دولت، درخصوص عدم خرید کالاهای غیرمجاز و غیرقابل حمل توسط حجاج و بسته‌بندی وسایل و لوازم خود در ۲ عدد جامه‌دان با ابعاد (۳۰*۴۵*۵۰) مصوب سازمان حج و زیارت (با مشخصات کامل زائر به‌خصوص شماره تلفن). * بار غیر مجاز و ممنوع، که حجاج محترم باید جداً از خرید آنها و مدیران کاروان از حمل آنها خودداری نمایند. عبارتند از: انواع تلویزیون، ضبط صوت، چرخ خیاطی، ماشین لباسشویی، انواع یخچال و فریزر، آبگرمکن، اجاق گاز، دوچرخه، کالسکه بچه، فرش ماشینی، فرشینه (موکت)، ماشین بافندگی، چینی‌آلات و ظروف مشابه، موتور برق، کولر گازی و هرگونه کالای از این دست. ۲. حجاج محترم نباید وسایل اضافی دیگری را با طناب به ساکهای خود ببندند، در این صورت، از تحویل و حمل اینگونه بسته‌ها خودداری خواهد شد. ۳. بارگیری به موقع کامیونها و تحویل بارها به تریلرها در ایستگاه تعیین شده. ۴. تکمیل صورت ریز تعداد بسته‌ها، دقت در بارگیری و حمل، توجه در مورد نصب برچسب‌های سبز و زرد روی دو جامه‌دان مجاز و برچسب قرمز (برای بارهای احتمالی اضافی) و توجه دادن به حجاج که هرگونه بار خارج از ساکهای مصوب و مجاز بایستی برچسب قرمز خورده و مشمول کرایه حمل با هواپیما و پرداخت عوارض گمرکی خواهند بود. اینگونه بارها مستقیم به گمرک‌های مقصد ارسال می‌گردد و حداقل یک هفته بعد از ورود به ایران تحویل خواهد شد. نکته مهم: حجاج محترم از قراردادن مایعاتی مانند سرکه، آلبیمو، موادشیمیایی، ترشی و وسایلی چون افشانه (اسپری)، کپسول گاز فندک، ظروف شکستنی، مواد فاسد شدنی و اقلام با ارزش در داخل ساکها جداً خودداری نمایند. ۵. بسته قابل حمل به داخل هواپیما فقط یک کیف دستی کوچک (به ابعاد ۲۰*۳۰*۴۰ سانتیمتر) بوده و حجاج محترم نمی‌توانند هیچ بسته اضافی حتی نایلکس، پتو با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۹۲ و یا ظرف آب زمزم به داخل هواپیما ببرند. * چنانچه آب زمزم در بطری‌های کوچک یک لیتری داخل جامه‌دان همراه قابل حمل به هواپیما باشد مانعی ندارد. * از قراردادن چیزهایی مانند چاقو، ناخن‌گیر، قیچی، ابزار فلزی، اسلحه اسباب بازی، قوطی نوشابه، مایعات اسیدی و شیمیایی، افشانه (اسپری)، کپسول گاز فندک و آلات مشکوک غیرقابل بازرسی داخل جامه‌دان جداً خودداری گردد. از سوی هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران در باره بارهای زائران، اطلاعیه‌ای بدین صورت صادر شده است: بسمه تعالی اطلاعیه نحوه تحویل و حمل جامه‌دانهای حجاج باتوجه به اینکه جامه‌دانهای حجاج محترم در شهر مکه از آنان تحویل گرفته شده و مستقیماً به وسیله تریلرهای مخصوص به فرودگاه جده حمل می‌شود، لذا از شما مدیران محترم گروهها درخواست می‌گردد، ضمن توجه به نکات و توصیه‌های ذیل، برای اجرای هرچه بهتر این برنامه، با قبول مسؤلیتهایی که متوجه جناب‌عالی و زائران محترم می‌باشد، همکاری فرمایید: ۱. مدیران محترم گروهها بایستی ۷۲ ساعت قبل از پرواز با مراجعه به دفتر ایران ایر در ستاد حج و زیارت در شهر مکه، نسبت به دریافت برچسب‌های الصاق بار (رنگهای سبز و زرد دارای مشخصات زائر) برای ۲ عدد جامه‌دان مجاز و تعیین شده و برچسب قرمز برای بسته‌های اضافی و فهرست اسامی و جدول بسته‌های بار حجاج خود را دریافت و برچسب‌ها را جهت الصاق به بسته‌ها به هریک از حجاج تحویل نمایند. توجه: چون برچسب‌های قرمز رنگ، فاقد مشخصات است، بایستی هریک از حجاج، قبل از الصاق آنها، اطلاعات مربوطه، خصوصاً شماره تلفن صاحب کالا را در آن درج نمایند. ۲. مدیران کاروانها بایستی ۴۸ ساعت قبل از تاریخ پرواز حجاج خود، با تهیه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۹۳ کامیون مناسب نسبت به بارگیری بار حجاج و انتقال آنها به محل استقرار تریلرها در شهر مکه، ۳۶ ساعت قبل از پرواز طبق کروکی پیوست که تحت نظارت نمایندگان ایران ایر و سازمان حج و زیارت می‌باشد، اقدام نمایند. ۳. تحویل و تحوّل بسته‌ها با تکمیل فهرست مربوط، در سه نسخه و ارائه آن به نماینده ایران ایر و دریافت یک نسخه از آن به عنوان رسید تحویل بسته‌های حجاج، صورت می‌پذیرد. ۴. آن دسته از زائرانی که از مدینه و از طریق جده عازم ایران می‌باشند، می‌بایست ضمن رعایت موارد فوق، جامه‌دانهای خود را در کامیونها بارگیری و حداقل ۱۵ ساعت قبل از پرواز در پایانه (ترمینال) غربی که با علامت پرچم‌های ایران و هواپیمایی مشخص شده و موقعیت آن تقریباً ۳۰ متر قبل از پایانه شرقی که حجاج در آن

مستقر هستند، تحویل دهند. هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران به دنبال این مسأله، در جلسه شورای هماهنگی بعثه مقام معظم رهبری، در زمینه تسهیلات انتقال بار حجاج تصمیماتی گرفته شد و مطالبی اعلام گردید. در جلسه شورای هماهنگی بعثه مقام معظم رهبری، که روز یکشنبه، ۲۰ بهمن، با حضور نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت در مدینه منوره برگزار شد، اعلام گردید که برای رفاه حال حجاج، بار آنان ۱۸ ساعت قبل، توسط مسئولان کاروانها تحویل فرودگاه می‌شود. براساس گزارش رییس ستاد حج و زیارت مستقر در مدینه منوره، هر زائر حق انتقال ۴۰ کیلو بار را دارد و چنانچه این میزان افزایش یابد، به ازای هر کیلو ۲۰ ریال سعودی اضافه بار به آن تعلق می‌گیرد که هم در فرودگاه عربستان و هم در فرودگاه تهران می‌تواند پردازد. آقای امینیان افزود: «در سالهای قبل، مشکلات بسیاری در خصوص بار حجاج؛ نظیر انتقال بار به شهرهای دیگر داشتیم ولی در سال جاری با تمهیداتی که در تهران اتخاذ شده است، این مشکلات مرتفع گردیده و بار حجاج در کاروانها از آنها تحویل گرفته می‌شود و در فرودگاههای ایران تحویلشان می‌شود. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۹۴ جلسه شورای هماهنگی بعثه مقام معظم رهبری همزمان با ورود حجت‌الاسلام و المسلمین ری شهری، نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی از مکه در مدینه منوره برگزار شد.

شمار خروج زائران از مکه به مدینه و ایران

از آغاز خروج زائران مکه تا امروز، بیش از ۲۰ هزار زائر ایرانی مکه را ترک کرده‌اند. ترابیان مسؤول حمل و نقل برون شهری ستاد حج مستقر در مکه مکرمه با اعلام این خبر گفت: طی ۳ روز گذشته در مجموع ۲۱ هزار و ۲۹ نفر از مکه مکرمه خارج شده‌اند که از این تعداد ۶ هزار و ۶۶۴ نفر به جده و ۱۴ هزار و ۳۶۵ نفر نیز به مدینه منوره رفته‌اند. ترابیان با بیان اینکه در حمل و نقل زائران عزیز هیچ مشکلی وجود ندارد و کارها طبق برنامه انجام می‌شود، از مدیران آن دسته از کاروانهایی که از هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران استفاده می‌کنند، خواست ۱۳ ساعت و کاروانهایی هم که از هواپیمایی سعودی استفاده می‌کنند، ۱۵ ساعت زودتر از پرواز، اتوبوسهای خود را تحویل بگیرند. وی افزود: این زمان، برای رفتن به جده، انجام تشریفات اداری و تحویل بار حجاج گرامی صرف می‌شود. وی به مدیران کاروانهایی که به مدینه مشرف می‌شوند نیز توصیه کرد، از آن جهت که منزل و هتل‌هایی که در مدینه برای کاروانها در نظر گرفته شده است دارای زمانی محدود و مشخص می‌باشد برای صرفه‌جویی در وقت زائران و برنامه‌ریزی دقیق‌تر، حتماً در زمان مشخصی که از قبل تعیین شده، حرکت کنند تا از بی‌نظمی‌ها و سردرگمی‌های احتمالی در سفر، جلوگیری شود. مسؤول حمل و نقل برون شهری ستاد حج در مکه جابه‌جایی مسافران هواپیمایی را به‌طور عام ناممکن دانست و تصریح کرد: تنها در صورت اضطرار جابه‌جایی در هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران، آن هم با تشخیص کارشناسان ایران ایر، مشروط به اینکه پروازها جا داشته باشد صورت می‌گیرد و این در حالی است که جابه‌جایی در کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۹۵ هواپیمایی سعودی غیرممکن می‌باشند. به گفته ترابیان آخرین دسته از زائران جمهوری اسلامی ایران، روز ششم اسفند ساعت ۲/۳۰ بامداد مدینه را به مقصد ایران ترک خواهند کرد.

گزارش یک سفر کوتاه به غار حرا

در سفر حج، بسیاری از زائران علاقمند به دیدن اماکن تاریخی و مذهبی هستند، اما دشواری‌های موجود، این اجازه را به آنان نمی‌دهد. به همین دلیل، شمار اندکی موفق می‌شوند مثلاً از غار حرا یا غار ثور دیدن کنند. گزارشی که در اینجا آمده، نگاه کوتاهی است به این سفر عاشقانه از زبان یک زائر، که در نشریه زائر به چاپ رسیده و بخش‌هایی که به نوعی فضای فعلی این حرکت را نشان می‌دهد، برای درج در این مجموعه چاپ شده است: «... بسیاری برای رفتن به غار حرا، نیمه شب را انتخاب می‌کنند، ما نیز چنین کردیم، تا هم از آفتاب تند روز و هم ازدحام در امان باشیم. روبه‌روی هتل تا پای کوه جبل‌النور ۱۵ دقیقه با

ماشین طی شد. هنوز هوا کاملاً تاریک است. صعود را با همراهان آغاز کردیم که یک به یک زائران دیگر، در برابر ما نمودار شدند که راهی غار بودند. حتی گروهی در حال برگشت بودند که گویا این راه را از ساعات آغازین بامداد آغاز کرده بودند. در کمرکش کوه، جایی که در تاریکی به زحمت، آخرین زائر در حال صعود، دیده می‌شود، خیمه‌ای برپاست با چراغی روشن، تصوّر نخستین آدمی این است که غار آنجاست، لذا احساس می‌کند به زودی خواهد رسید اما چنین نیست. خیمه‌های چوبی، که این خیمه نخستین آنهاست، جای کاسبی پاکستانی‌ها و کشمیری‌هاست. در زیر این خیمه‌ها تسبیح، سنگ‌های رنگ و وارنگ و نوشیدنی‌های خنک می‌فروشند، که البته در آن سرمای صبح حتی دیدن این نوشیدنی‌ها هم لرزآور است چه رسد نوشیدن آن. راه را ادامه می‌دهیم ... جبل‌النور شکل مخروطی ویژه‌ای دارد؛ مانند پیکر یک انسان، تا شانه‌های این انسان، هنوز کوهپایه این کوه محسوب می‌شود و یک قسمت هم مانند مخروطی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۹۶ جداگانه به ارتفاع تقریبی ۲۰ متر بر روی این پیکره قرار گرفته است که کوه را به شکل «نوک تیز» جلوه می‌دهد. مسیر رسیدن به غار بسیار آسان است و تقریباً در هیچ مقطعی نیاز به عبور از گلوگاه یا صخره ویژه‌ای وجود ندارد. در بخشهایی از مسیر هم پله‌های سیمانی ساخته شده، به زائران کمک می‌کند به سادگی صعود کنند. این پله‌های سیمانی هم داستان جالبی دارد. هنگام عبور چشمم به مردی از اهالی کشمیر خورد که با چراغی کم سو نشسته بود و با آب و سیمان پله درست می‌کرد. وقتی از کنارش عبور می‌کردم، گفت: «پله می‌سازم، برای عبور ...» بنده هم که ماشاءالله از هوش چیزی کم ندارم، با صدای بلند گفتم: «احسنت، شکرماً حاجی» و در دلم گذشت، عجب آدم خوبی است ولی این کار خیر را چرا این وقت شب انجام می‌دهد، ولی چند دقیقه‌ای نگذشت که به نفر بعدی برخوردیم «پله می‌سازم، برای عبور ...» و تازه دو ریالی کج من افتاد که آقایان بابت این کار از زائران پول می‌گیرند. زائران ترک هم تند و تند کمک می‌کردند، انگار سختی مسیر به آنها بیشتر نمود داشته است که قدر پله‌ها را بهتر می‌دانند. همچنان راه ادامه دارد ... بالا می‌رویم و ایستگاههای دست‌ساز بشر را یک به یک پشت سرمی‌گذاریم، عکاسهای دوره گرد، با دوربین‌های پولاروید ظاهر می‌شوند. اینها هم مانند مردان پله‌ساز، کشمیری و پاکستانی هستند، انگار کاسبی اینجا از گدایی تا عکاسی، در دست مردم این دو منطقه است. هر چه بالا‌تر می‌رویم نرخ عکاس‌ها گران‌تر می‌شود، این را هنگام بازگشت که هوا روشن شده بود فهمیدم، عکاسها، پایین کوه برای گرفتن یک عکس ۵ ریال طلب می‌کنند که به نظر می‌رسد تخفیف هم بدهند اما برای عکس گرفتن بالای کوه نرخ ۱۰ ریال است. عکس گرفتن هم داستانی دارد. همه جا در تسخیر دوربین‌هاست. هر کسی، هر جا که می‌رسد پیش از هر چیز در فکر ثبت خاطره است. حتی مجال نمی‌دهد خاطره منعقد شود. ما نیز چنین بودیم. نور فلاش‌ها در تاریکی شب مانند جرقه می‌بارد. این عکس از یک سو بسیار خواستنی است که خاطره آدمی را همواره زنده در پیش رو نگاه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۹۷ می‌دارد و نمی‌توان از آن گذشت و از سویی آدمی را از درک شأن مکان غافل می‌کند. در چنین محضری باید قطره‌ای بود و خاضعانه و با وقار آمد و رفت و سرافکنده بود، اما دوربین‌ها تو را می‌خوانند که «فردیت» خویش را ثبت و ضبط کنی و به دنبال بهترین «بک گراند» بگردی و حواست پرت می‌شود از اینکه کجایی و برای چه آمده‌ای، حتی جوشش درونی تو، گاه از احساس یک «زائر» به وجد یک «توریست» رفت و برگشتی مداوم دارد. اما در برابر این غار فقط باید زائر بود. اینجا نه مکانی تاریخی که معبدی با شکوه، که معبدی عظیم و سترگ، که معبدی فراتر از تمامی معابد جهان است. این غار که به تعریف زمین‌شناسان غار هم نیست و تنها دو تخته سنگ بزرگ و حفره‌ای در میان آن است، گویی قلب جهان است، گویی آشیانه سیمرخ رسالت است. در برابر غار گروهی متراکم، به صف ایستاده‌اند تا دو رکعت نماز به جا آورند. در غار به سمت شمال است و فضای آن گنجایش تقریبی پنج نفر نشسته را دارد، ارتفاع غار نیز به اندازه قامت یک انسان است. بعید می‌دانم که نوبت برسد تا نماز صبح را در داخل غار بخوانم. بالای غار می‌روم. روی تخته سنگ، مناره‌های مسجدالحرام دیده می‌شود، نسیمی خنک صورتم را نوازش می‌کند، احساس عجیبی دارم، اینجا اوج زیارت من است، اوج تنهایی، احساس پیوندی غریب میان این کوه و کعبه در دلم زنده است، به سمت کعبه

می‌ایستم، روی تخته سنگهای سرد نمازم را آغاز می‌کنم: الله اکبر ...

همایش مهاجران افغانی زائر در مکه

نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی روز جمعه در همایش مهاجرین و مجاهدین افغانستان، که در شهر مکه معظمه برگزار شد، نسبت به لزوم هوشیاری مردم افغانستان در برابر توطئه‌های آمریکا هشدار داد و گفت: «تردید نیست که آمریکا در پی منافع خویش است و دلسوز ملت افغانستان نمی‌باشد.» آقای ری‌شهری سکوت آمریکا در برابر جنایتهای رژیم صهیونیستی را نشانه‌ای از فریب بودن شعار دلسوزی آمریکا برای ملتهای جهان دانست و تأکید کرد: «ملت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۹۸ افغانستان چنانچه هوشیار باشد، خواهد توانست از شرایط حاضر بیشترین بهره را ببرد.» در این همایش، امیرالحاج ایران از تصویب قانون اساسی جدید افغانستان اظهار خرسندی کرد و تأکید نمود: «مردم افغانستان تنها با تکیه بر معنویت و وحدت کلمه، موفق خواهند شد به اهداف خود برسند.» نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت تأکید کرد: علاوه بر عنصر معنوی حج، مناسک الهی حج پیام دیگری نیز برای مسلمین دارد که نیاز امروز جهان اسلام به شمار می‌رود و آن وحدت کلمه، شجاعت، بیداری و خودآگاهی بیشتر است. آقای ری‌شهری گفت: اگر این عناصر در کنار معنویت قرار گیرد و به کار گرفته شود، نه تنها افغانستان، عراق و فلسطین، بلکه جهان اسلام را آزاد، آباد و مستقل و بالنده و پیشرو خواهد ساخت. همایش مهاجرین مجاهد افغانستان در چارچوب اهداف حج ابراهیمی و حل مشکل امت اسلامی در ایام حج تشکیل می‌شود.

برگزاری جلسه گروه ارشاد در مکه مکرمه

حجت الاسلام والمسلمین قاضی عسکر، معاون آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری، روز جمعه (۱۷ بهمن) در جمع گروههای ارشاد، با بیان این مطلب که باید سعی کنیم به وحدتی که مورد نظر مقام معظم رهبری و امام راحل قدس سره است، دست یابیم گفت: «متأسفانه موارد خلاف واقع و نادرستی به شیعه نسبت داده می‌شود و عده‌ای از تندروهای وهابی نیز خواهان تیره شدن روابط بسیار خوب عربستان با جمهوری اسلامی ایران هستند.» وی به برخی اعتقادات شیعه اشاره کرد و ترویج آن را از وظایف گروههای ارشاد دانست و افزود: «برخی اعمال که باعث وهن شیعه می‌شود؛ از قبیل برداشتن خاک از بقیع، دخیل بستن به پنجره‌های آن و یا گذاشتن مهر در مسجدالنبی و مسجدالحرام باید اصلاح شود.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۴۹۹ وی با توصیه به گروههای ارشاد، درخصوص برنامه‌ریزی مناسب فرهنگی در کاروانها از آنان خواست با توجه به در پی بودن دو عید بزرگ ۲۲ بهمن و عید غدیر خم برای برگزاری آنها برنامه‌ریزی کنند.

دیدار اعضای بعثه عراق با امیرالحاج جمهوری اسلامی ایران

دکتر ابراهیم جعفری، رییس و جمعی از اعضای بعثه حج کشور عراق، بعد از ظهر روز جمعه با امیرالحاج جمهوری اسلامی ایران در محل بعثه مقام معظم رهبری در مکه مکرمه دیدار و گفتگو کردند. در این دیدار دکتر جعفری که نخستین رییس حکومت انتقالی عراق، پس از صدام است، گزارشی از آخرین وضعیت این کشور و تحلیلی از وضعیت کنونی آن ارائه کرد. آقای محمدی ری‌شهری، نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی در این دیدار ضمن آرزوی موفقیت برای مردم مسلمان عراق اظهار امیدواری کرد حکومتی متکی بر مردم و ارزش‌های دینی در این کشور استقرار یابد. وی از درگاه الهی آینده‌ای آباد، آزاد و مستقل را برای کشور عراق مسألت کرد.

مراسم بزرگداشت آیت الله شهید محمد باقر حکیم

نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی در مراسم بزرگداشت شهید محراب آیت الله محمد باقر حکیم، که در مکه برگزار شد، آمریکا را اولین مجرم حادثه شهادت وی معرفی و تأکید کرد: «صدام چیزی جز بازیچه آمریکا نبود و آمریکا مجرم اصلی به شهادت رسیدن شهدای خانواده حکیم و ملت بزرگ عراق است.» آقای ری شهری، شهید محمد باقر حکیم را شخصیتی برجسته، عالمی فرزانه و مجاهدی فداکار معرفی کرد و فقدان وی را ضایعه‌ای اسفناک برای ملت عراق و روحانیت شیعه خواند. امیرالحاج ایران با شمردن جنایات صدام در حق امت اسلام، به خصوص ملت‌های ایران و عراق، از گشودن پای آمریکا به عراق و راه سلطه شیطان بزرگ به منطقه به عنوان جنایت بزرگتر صدام یاد کرد و افزود: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۰۰ «امام خمینی رحمه الله پیش از این خطر صدام حسین را برای منطقه و امت اسلام گوشزد کرده بود و حتی اشاره به حمله به کویت در بیانات ایشان موجود است.» نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت، خطاب به جمعیت کثیر عراقی حاضر در مراسم بزرگداشت آیت الله حکیم، راه برون رفتن از وضعیت بحران عراق را توجه به پیام روشنگر رهبر انقلاب اسلامی ایران در حج امسال دانست. وی با اشاره به این فراز پیام مقام معظم رهبری که وظیفه نخبگان سیاسی دنیای اسلام را برای روشنگری بین ملت‌های اسلامی گوشزد می‌کند، تأکید کرد: «افشا کردن اهداف آمریکا برای استمرار حضور در عراق یک وظیفه و مسئولیت مهم برای علما و مسؤولان سیاسی متعهد در عراق است.» امیرالحاج کشورمان بر لزوم برگزاری هر چه سریعتر انتخابات آزاد در عراق، تحت رهنمودهای مراجع عالیقدر تأکید کرد و اطمینان داد که ملت و دولت ایران از هرگونه اقدامی که به حاکمیت مردم عراق بر سرنوشت خویش منجر شود، حمایت خواهند کرد. دکتر جعفری رییس بعثه جمهوری عراق نیز در مراسم با تجلیل از مقام شامخ شهید آیت الله حکیم و بیان ویژگیهای مبارزاتی و شخصیتی آن شهید محراب، تفاوت عمده دیدگاه اسلام با غرب را در مفهوم حیات دانست و با اشاره به آیه‌ای از قرآن که شهدا را زنده و حیّ و جاوید می‌داند تأکید کرد: شهدای اسلام از جمله شهید محراب آیت الله حکیم، زنده و جاویدان هستند. اجرای تواشیح و قرائت دکلمه عربی از دیگر برنامه‌های این مراسم بود.

زئران فوت شده ایرانی حج سال ۱۳۸۲ تا ۲۰ ذی حجه

واحد مددکاری هیأت پزشکی حج جمهوری اسلامی ایران، اسامی و مشخصات حجاج ایرانی فوت شده از ابتدای مراسم حج امسال تاکنون را به این شرح اعلام کرد: ردیف نام و نام خانوادگی نام پدر سن شماره کاروان نام شهر علت فوت (۱) ملیح الزمان پاسنگی علی جان ۵۱ ۱۳۳۵۹ اصفهان ایست قلبی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۰۱ (۲) محمد شریف شانظری عزیز ۵۹ ۲۵۱۳۳ سنندج ایست قلبی (۳) لا-چین افشاری بیژن بیک علی ۵۶ ۳۳۱۶۸ همدان تصادف (۴) صدیقه دایی مقدم- علی اکبر- ۵۰- ۱۹۳۸۶- کاشمر- تصادف (۵) عزیز الله ابراهیمان- محمد- ۵۹- ۱۹۳۸۶- کاشمر- سکنه مغزی (۶) علی تقی زاده- حسن علی- ۷۰- ۱۱۲۲۸- آذرشهر- ایست قلبی (۷) عطا درودی ارجب- صفر- ۶۹- ۳۸۳۰۴- کلاله- ایست قلبی (۸) اسماعیل روحی- عباس ۷۲- ۱۷۸۰۳- کرج- ایست قلبی (۹) لطف الله لطفی- علی- ۷۱- ۱۱۲۱۸- تبریز- ایست قلبی (۱۰) احمد بیگدلی- عظیم- ۴۹- ۱۷۷۱۹- تهران- خونریزی مغزی (۱۱) محمد ناصری- حسن- ۶۸- ۳۳۱۴۷- بندرعباس- ایست قلبی (۱۲) کافیه رحیمی ملک‌شان- محمد- ۷۹- ۲۵۱۲۱- کردستان- ایست قلبی (۱۳) خدیجه دهقان اسکندری- غلامرضا- ۶۹- ۳۴۱۰۶- یزد- ایست قلبی (۱۴) قنبر آقا غفاری- ۷۰- ۳۰۲۹۱- مازندران- ایست قلبی (۱۵) فاطمه خدای- - ۰- ۱۱۲۴۸- آذربایجان شرقی- ایست قلبی (۱۶) حسین زینال پور- محمد علی- ۵۵- ۱۱۲۳۳- آذربایجان شرقی- ایست قلبی (۱۷) زینب میر محمدی شجاعی- ۰- ۶۱- ۱۷۸۰۳- کرج- ضربه مغزی (۱۸) ملیحه ابراهیمی- احمد- ۵۹- ۲۶۱۵۹- کرمان- ضربه مغزی (۱۹) طاووس رنجبر کهن- علی اکرم- ۶۳- ۱۷۶۴۵- تهران- ایست قلبی (۲۰) حاجی آقا صمدی جوزانی- حسین- ۷۶- ۱۷۶۰۵- تهران- ایست قلبی (۲۱) عزیز موسی زاده- موسی- ۶۵- ۱۵۱۳۵- کرمانشاه- ایست قلبی (۲۲)

غلامحسین رحمانی شمس - غلامرضا - ۱۷۵۸۸ - تهران - ایست قلبی (۲۳) حسین انصاری مقدم - عباس - ۴۷ - ۱۳۴۱۴ - اصفهان - پارگی طحال (۲۴) مریم نوری شیرک - نورالله - ۷۴ - ۱۹۳۸۷ - قائن - ایست قلبی (۲۵) محمدباقر سعیدی - غلامرضا - ۸۰ - ۲۴۲۵۹ - لارستان - ایست قلبی (۲۶) نیره اعظم منطقی - علیرضا - ۶۶ - ۱۷۷۱۳ - تهران - ازدحام جمرات (۲۷) مرضیه بوستانی - یحیی - ۳۹ - ۲۰۱۸۴ - شوشتر - سکنه مغزی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۲۸۵۰۲) نصرالله فتحی - ۷۱ - ۱۹۴۴۵ - کاشمر - سکنه مغزی (۲۹) ذبیح‌الله عبداللہی - ملاخلیل - ۷۴ - ۱۹۱۲۲ - مشهد - ایست قلبی (۳۰) بتول سہپر جولا - ابوالحسن - ۰ - ۱۹۲۷۹ - خراسان - ایست قلبی

انتخاب روحانیون نمونه حج امسال

در جلسه روز پنجشنبه، توسط معاونت امور روحانیون بعثه مقام معظم رهبری و با حضور نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی ۷۶ نفر از روحانیون نمونه و برتر حج سال ۸۲ معرفی شدند. سرپرست حجاج ایرانی در این جلسه با تشکر از زحمات روحانیون نمونه، به آنان توصیه کرد تا بازوی قوی برنامه‌ریزیهای امور روحانیون باشند و نظریات سازنده خود را به‌طور مستمر در اختیار این معاونت قرار دهند. وی با بیان اینکه فقه شیعه فقهی پویا و زنده است، تأکید کرد: «روحانیون نمونه و برتر ارتباطی مستمر با دفاتر آقایان مراجع عظام داشته باشند.» امیرالحاج ایران استفاده از خدمات افراد نمونه‌ای که در ۳ سال اخیر انتخاب شده‌اند را در کارهای ستادی و برنامه‌ریزی کمیته‌های امور روحانیون ضروری دانست و افزود: «بعثه مقام معظم رهبری با هدف افزایش توانایی روحانیون کاروانها، استفاده از تجربیات آنان در جهت دستیابی به وضعیت مطلوب خدمات فرهنگی و شناسایی نقاط قوت و ضعف برنامه‌های فرهنگی از روحانیون نمونه و برتر استفاده می‌کنند. در این جلسه همچنین حجت‌الاسلام والمسلمین عرب، معاون امور روحانیون در بعثه، با اشاره به چگونگی انتخاب روحانیون نمونه و برتر، رسیدگی دقیق به امور دینی زائران، فعالیت برجسته در یکی از محورهای ارزشیابی، دارا بودن تألیف و یا آثار منتشر شده و رضایتمندی زائران را از جمله ملاکهای انتخاب این افراد برشمرد. همچنین در این جلسه، تعدادی از روحانیون به بیان برخی از مهم‌ترین دیدگاه‌های خود در باره عامل موفقیت خویش در میان کاروانها پرداختند.

مصاحبه‌ای کوتاه با حجت‌الاسلام و المسلمین اختری

در باره مسأله فلسطین و حج، با جناب آقای اختری که سالها سفیر ایران در سوریه بودند، گفتگوی کوتاهی صورت گرفت که ثبت آن مناسب با حج دارد: آیا در ایام حج می‌توان به چالشها و مشکلات جهان اسلام پرداخت؟ چگونه؟ همانگونه که قرآن کریم می‌فرماید: لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ ...، خداوند حج را بر مسلمانان واجب کرد تا منافع و بهره‌های خود را از آن ببرند؛ یعنی مصلحت و منافع جهان اسلام در حج تأمین می‌شود. لذا تا زمانی که حج نتواند همه مصالح مسلمانان را تأمین کند، معنایش این است که هنوز حج واقعی و مورد رضای خداوند محقق نشده است. هنوز حج ابراهیمی و محمدی صلی الله علیه و آله اتفاق نیفتاده است. انقلاب اسلامی توانست معنای جدیدی به حج بدهد؛ معنایی که اگر محقق گردد منافع و مصالح جهان اسلام را تأمین خواهد کرد؛ از جمله این منافع، حلّ مسائل سیاسی جهان اسلام است، یعنی با حضور ملیتها و شخصیت‌های جهان اسلام در حج، می‌توان مشکلات را محققانه بررسی کرد و مدبرانه برای آنها راه‌حل یافت. برای اتخاذ تصمیم، دو سطح فعالیت ممکن است: ۱) از ناحیه دولتها و بعثه‌های کشورهای اسلامی (۲) از ناحیه ملت‌ها و مردم حاضر در حج. شخصیت‌های درجه اول، دوم و سوم کشورها، همه ساله در اینجا حضور می‌یابند، آنان می‌توانند در اینجا، در امور کلی جهان اسلام تصمیمات بزرگی بگیرند. به‌نظر حضرت‌عالی بزرگترین چالش جهان اسلام در دهه‌های گذشته چیست؟ دنیای اسلام اکنون بیش از پنجاه سال است که با گروه اقلیت صهیونیسم لجوج، عنود و اشغالگر مواجه شده است؛ اشغالگرانی که با کمک انگلیسی‌ها از سراسر دنیا در فلسطین جمع شدند و یک حکومت غاصبانه‌ای را تشکیل دادند. اما متأسفانه جهان اسلام به خاطر مسائل داخلی، هنوز نتوانسته است آن را حل کند. البته قدرتهای بزرگی هم تلاش

کردند، مسأله را به نفع اسرائیل حل کنند که آنها هم موفق نشدند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۰۴ چرا طرحهای آنان با شکست مواجه شده است؟ چون آنها نمی‌خواهند مشکل را حل کنند. آنان می‌خواهند مسأله را ظالمانه به نفع اسرائیل پایان دهند. یک ملت و کشور با سابقه را از صحنه تاریخ، حذف کنند. ولذا مقاومت مردم فلسطین هر روز قوی‌تر و توفنده‌تر می‌شود. گروهی معتقدند در وضعیت کنونی، امکان رویارویی با دولت اسرائیل وجود ندارد. نظر جناب عالی چیست؟ ما معتقدیم مسلمانان می‌توانند این مسأله را حل کنند. ولی متأسفانه تاکنون خودشان نخواستند، به خصوص کشورهای عربی تاکنون تصمیم جدی نگرفته‌اند. وقتی ما پیروزی مقاومت اسلامی لبنان علیه اسرائیل را در نظر بگیریم، روشن می‌شود که اگر ما بخواهیم امکان دارد. همین اسرائیلی که می‌گفتند اسطوره است و شکست‌ناپذیر، حرکت مقاومت اسلامی نشان داد که چنین نیست و امکان آزادسازی سرزمینهای اشغالی وجود دارد. نظر شما نسبت به حرکت انتفاضه در فلسطین چیست؟ آیا این جریان توانایی مقابله با رژیم صهیونیستی را دارد؟ اسرائیل هرگز پیش‌بینی انتفاضه را نمی‌کرد. آنها می‌گفتند نهایتاً ممکن است برخی کشورها به جنگ با اسرائیل برخیزند و آنها هم به لحاظ نظامی توانایی مقابله با اسرائیل را نخواهند داشت، اما در انتفاضه دیدیم که علی‌رغم انواع و اقسام شکنجه‌ها و ترورها و با وجود حداقل امکانات، آنها توانستند یک حرکت زنده و قوی را به وجود بیاورند. بدین لحاظ اسرائیل اکنون در بدترین وضعیت است. امروز نه تنها سیاستهای اسرائیل، در جهان اسلام خریدار ندارد، بلکه در اروپا هم شکست خورده است. کشورهای اروپایی می‌ترسند و گرنه بیشتر آنها مخالف سیاستهای اسرائیل به خصوص شارون هستند. از نظر اقتصادی، وضعیت اسرائیل به گونه‌ای است که اگر آمریکا، کمک‌های خود با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۰۵ را قطع کند، خود به خود فرو می‌پاشد. از نظر نظامی و امنیتی هم به شدت ضربه خورده است. اکنون بسیاری از افسران و درجه‌داران و سربازان اسرائیلی خودکشی می‌کنند. پول می‌دهند برای اینکه آنها را سراغ فلسطینی‌ها برای رویارویی با حرکت انتفاضه نیاورند. وحشت و هراس آنها را فراگرفته است. اکنون هیچ منطقه‌ای از اسرائیل امنیت ندارد. همین چند روز پیش در نزدیکی محل سکونت شارون، جوانان فلسطینی عملیات انجام دادند و تعدادی از اسرائیلی‌ها به هلاکت رسیدند. الان تمامی سیستم‌های امنیتی اسرائیل در برابر حرکت انتفاضه مورد تهدید قرار است و این از برکت انتفاضه می‌باشد. اسرائیلی‌ها هرگز تصور نمی‌کردند چنین تهدیدی از داخل اسرائیل آغاز شود. بدون اینکه هیچ کمکی از خارج بگیرند. مهمترین مشخصه مثبت حرکت انتفاضه چیست؟ مهمترین مشخصه حرکت انتفاضه، ایمان به خداوند است. اخلاص و ایثار است. به قول یکی از رؤسای کشورهای عربی، امروز حزب‌الله و فلسطینیان با انتفاضه ثابت کردند که اسرائیل در برابر مقاومت انتفاضه شکست می‌خورد. قبلاً خیلی از تحلیلگران و دولتمردان اسلامی حاضر نبودند چنین اظهارنظرهایی بکنند. نقش کشورهای اسلامی در این میان چیست؟ کشورهای اسلامی باید روابط سیاسی و اقتصادی خود را با اسرائیل قطع کنند. به لحاظ اقتصادی و سیاسی به انتفاضه کمک کنند. در سازمان ملل در پیمانهای سیاسی و اقتصادی و ... حامی فلسطینیان باشند تا آنان احساس دلگرمی کنند. و آلا با وجود اسرائیل، خاورمیانه روز خوش نخواهد دید. بهترین راه حل همان است که مقام معظم رهبری فرمودند که: اسرائیلی‌های مهاجر باید خارج شوند و مسلمانان اخراج شده باید به سرزمین خود برگردند. سپس براساس دموکراسی عددی، رأی‌گیری شود و مردم، حکومت دلخواه خود را تأسیس نمایند. یهودی، مسیحی و مسلمانان همانند ایران می‌توانند در کنار هم زندگی کنند. مسلمانان فلسطینی مشکلی با یهود ندارند، مشکل با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۰۶ دولت غاصب و اشغالگر صهیونیزم است. سرزمین مکه و حج، فرصتی است تا شخصیتها، متفکران، تحلیلگران و نخبگان کشورهای اسلامی، در اینجا جمع شوند و راه‌حلی را ارائه کنند و برگزینند تا بتوانند این مشکلات را به نحو مطلوب حل نمایند. علاوه بر مشکل فلسطین، جهان اسلام مشکلات دیگری از جمله؛ حکومت‌های فرمایشی، عدم مشارکت سیاسی مردم، عدم وجود تبلیغات و اطلاع‌رسانی با مرکزیت جهان اسلام، عدم توسعه اقتصادی، وابستگی اقتصادی و سیاسی به قدرتهای بزرگ، عدم وجود بازار مشترک اسلامی و ... روبه‌رو است که اگر جهان اسلام با هم همکاری کنند و از ظرفیت‌های خودشان استفاده نمایند،

قطعاً موفق خواهند شد.

دیدار امیر الحاج با کاروان بم در شهر مکه

عصر روز شنبه امیرالحاج جمهوری اسلامی ایران از تنها کاروان اعزامی شهرستان بم به مکه مکرمه دیدن کرد. در این دیدار که گروهی از بازماندگان و مصیبت‌دیدگان حادثه اسفبار بم در قالب کاروان حجاج این شهرستان حضور داشتند، آقای ری شهری ضمن گرمی داشت یاد قربانیان زلزله بم گفت: «در کنار بازسازی ویرانه‌های شهرستان بم، پاسداری از مرزهای فرهنگی و بازسازی معنوی این شهرستان نباید فراموش شود.» وی زلزله بم را یکی از سخت‌ترین و جانگدازترین حوادث تلخ تاریخ ایران برشمرد که درس‌ها و عبرتهایی به همراه خود داشته است. حجاج ایرانی مهم‌ترین درس اجتماعی زلزله بم را برنامه‌ریزی مسئولان ذیربط، جهت پیشگیری از صدمات جانی حوادث و بلایای احتمالی دانست و تأکید کرد: «به مدد فناوریهای نوین، صیانت از جان انسانها در برابر حوادث طبیعی میسر و ممکن است.» نماینده ولی فقیه در حج و زیارت، جنبه فردی عبرت‌انگیز بودن حادثه بم را مهمیای مرگ بودن انسان توصیف کرد و خطاب به حجاج اعزامی از شهرستان بم گفت: «همانگونه که حاجی در صورت پذیرفته شدن اعمال، آماده سفر آخرت می‌شود، زلزله تأسفبار بم نیز این پیام را به همراه دارد و آن مستعد بودن برای مرگ است.»

جلسه عمومی با زائران در مکه

حجت‌الاسلام والمسلمین قرائتی، نماینده محترم ولی فقیه و سرپرست نهضت سوادآموزی، صبح روز (۱۹ بهمن)، در جمع گروهی از حجاج بیت‌الله الحرام در مکه مکرمه گفت: «بنا به نص صریح قرآن، آنچه پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در غدیر خم ابلاغ کرد باعث یأس دشمنان دین، اتمام نعمت و رضایت خدا شد و به همین دلیل غدیر خم از بزرگترین اعیاد است.» قرائتی که در مراسم ویژه بعثه مقام معظم رهبری در مکه مکرمه سخنرانی می‌کرد با برشمردن اهمیت مکانی و زمانی غدیر خم تأکید کرد: «پیامبر خدا صلی الله علیه و آله غدیر خم را که در نزدیکی مکه و محل تقاطع شاهراههای منتهی به مکه بود، برگزید تا به همه کاروانیان آن روز پیام غدیر رسانده شود.» به گفته نماینده ولی فقیه در نهضت سوادآموزی، زمان ابلاغ پیام غدیر نیز حداکثر ۷۲ روز با رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله فاصله داشت، بنابراین، همه دستورات الهی و احکام، اصول و فروغ دین بر مسلمین ابلاغ شده بود و تنها اصل باقیمانده ولایت و جانشینی پیامبر بود. سخنران بعثه رهبری در مکه دوست داشتن علی علیه السلام را توأم با عمل توصیف کرد و افزود: «دوستداران علی مردان عمل در صحنه‌های سیاست و دفاع هستند.» وی به حجاج بیت‌الله الحرام توصیه کرد: «در آستانه بازگشت به میهن و در شب عید غدیر خم، از خداوند توفیق حفظ و نگهداری دستاوردهای حج را طلب کنند.» آقای قرائتی حفظ دستاوردها را از کسب آنها مشکل‌تر دانست و گفت: «یکی از روزنه‌های مهم برای از دست دادن برکات حج، زبان انسان است که باید حاجی در بیان و گفتار خویش به شدت مراقب نماید.»

ورود امیر الحاج ایران به مدینه منوره

امسال بر خلاف چند سال گذشته، امیر الحاج پس از پایان یافتن ایام تشریق و مراسم حج، بار دیگر به مدینه بازگشتند تا از نزدیک بر چگونگی مسائل زائران نظارت داشته باشند. بازگشت ایشان از مکه به مدینه، روز ۱۹ بهمن بود و ایشان در ابتدای ورود به این شهر در جمع خبرنگاران رسانه‌ها حاضر شد و به پرسش‌های آنان پاسخ گفت. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۰۸ نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی، با ارزیابی ویژگیهای حج امسال گفت: «مراسم حج امسال از نظر اجرایی روان‌ترین حج در چهارده سال گذشته بود. به گزارش خبرنگار زائر، وی در جمع خبرنگاران افزود: «استقبال گسترده زائران مسلمان کشورهای دیگر برای

ارتباط با بعثه جمهوری اسلامی ایران نیز نسبت به سالهای پیش قابل توجه بود. آقای ری شهری در بخش دیگری از سخنان خود، نگاه مسلمانان جهان به ایران و انقلاب اسلامی را مثبت توصیف و خاطر نشان کرد: «توجه مسلمانان جهان به ظهور رهبری واحد جهان اسلام بیشتر از گذشته شده است.» وی گفت: «ایران نقطه امید مسلمانان جهان است و کوچکترین تهدیدی علیه انقلاب ما، موجب نگرانی آنان می‌شود.» سرپرست حجاج ایرانی در بخش دیگری از سخنان خود به اهمیت هفتمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی در ایران اشاره کرد و گفت: «ویژگی انتخابات هفتم این است که دنیا با حساسیت بسیار به نتیجه این انتخابات توجه می‌کند و دشمنان انقلاب نیز امیدوارند که حضور مردم در این عرصه کم شود... با توجه به هشیاری، بیداری و احساس مسئولیت مردم، من مطمئنم که حضور در این انتخابات بیش از گذشته خواهد بود و دشمنان انقلاب بار دیگر نا امید خواهند شد. سرپرست حجاج ایرانی، همچنین به نامه رؤسای قوای مقننه و مجریه به مقام معظم رهبری و پاسخ ایشان به این نامه اشاره کرد و افزود: «وفاداری این دو بزرگوار به راه امام، اسلام و قرآن قابل تقدیر است؛ زیرا با وجود گلایه‌هایی که داشته و دارند و علی‌رغم فشارهای دوستانشان با رهبر معظم انقلاب و مردم همگام شدند و در این باره احساس مسئولیت کردند.» آقای ری شهری گفت: «امروز هر کس در کنار جمهوری اسلامی ایران و رهبر قرار گیرد، در کنار حضرت امام زمان (عج) قرار گرفته است و هر اقدامی که به اساس نظام ضربه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۰۹ بزند، ناخرسندی حضرت ولی عصر علیه السلام را در پی دارد.» وی افزود: «من به نمایندگان معترض، که بر اعتراض خود باقی مانده‌اند، از روی خیرخواهی می‌گویم، راهشان را از امام، مردم و رهبری جدا نکنند؛ زیرا تاریخ نشان داده است، کسانی که در برابر رهبری انقلاب ایستاده‌اند، عاقبت به خیر نشده‌اند.» نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی گفت: «راه ملت ایران در بیست و دوم بهمن نمایان خواهد شد و در عرصه‌های حماسه‌سازی این ملت در سالهای دفاع مقدس و انقلاب روشن بوده است، لذا نمایندگان مردم باید راهی را بروند که این مردم می‌خواهند و جدایی آنان از این راه، در قدم اول به ضرر خودشان تمام می‌شود... نمایندگان معترض ببینند چه کسانی جز آمریکا و اسرائیل از اعتراض و موضع‌گیری آنها علیه نظام و رهبری خوشحال و چه کسانی اندوهگین می‌شوند. این حرکت که با تحصن شروع شد، صف کشیدن در برابر اصل نظام است و کسانی که داعیه اصلاحگری دارند، باید بدانند این راه نه تنها منتهی به اصلاحات نمی‌شود که تخریب نظام را هدف گرفته است و مردم نخواهند گذاشت این راه ادامه یابد همانطور که جواب مثبتی از مردم نشنیدند. آقای ری شهری در پاسخ به اقدامات ایران در باره حوادثی چون کشته شدن گروهی از زائران در هنگام رمی جمرات گفت: «کوشیده‌ایم با توجیه مدیران کاروانها و انجام وقوف اضطراری، برای خانمها و افراد مسن، از وقوع این حوادث درباره زائران ایرانی جلوگیری کنیم. پیشنهادهای کارشناسی را نیز به دولت سعودی ارائه کرده‌ایم که امیدواریم مورد توجه آنان قرار گیرد. از روحانیون نخبه هم خواسته‌ایم مشکلات مردم را در ایام حج به مراجع عظام منتقل کنند تا شاید با حذف بعضی احتیاطها راه برای برگزاری آسان‌تر مراسم ممکن شود.»

برگزاری جشن عید غدیر در مکه و مدینه

حجاج ایرانی دیروز (۲۰ بهمن) در مراسم جشن عید سعید غدیر که در بعثه و کاروانهای شهرهای مکه و مدینه برپا شده بود، شرکت کردند. به گزارش خبرنگار زائر، در مراسمی که با حضور نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی و همچنین انبوه دستداران خاندان اهل بیت عصمت و طهارت در بعثه مقام معظم رهبری در مدینه برگزار شد، یکی از مداحان اهل بیت علیهم السلام به مدح حضرت امیر مؤمنان علی علیه السلام پرداخت. سپس حجت الاسلام والمسلمین درّی نجف‌آبادی با تشریح آخرین حج حضرت رسول صلی الله علیه و آله در سال دهم هجری قمری گفت: «در صورتی که مسلمانان به خطبه غدیر عمل می‌کردند، سرنوشت بشر بسیار متحول می‌شد... دین در غدیر خلاصه می‌شود و پیامبر صلی الله علیه و آله، حضرت علی علیه السلام را به

دستور خداوند به جانشینی خود منصوب کردند. اما اگر برخی اجازه می‌دادند این میراث گرانقدر را که پیامبر صلی الله علیه و آله برای آیندگان گذاشت، ادامه پیدا می‌کرد، سرنوشت بشریت به شکلی دیگرگونه به سمت تعالی حرکت می‌کرد. «دری نجف آبادی، با تطبیق وضع فعلی جمهوری اسلامی ایران با عصر حضرت رسول صلی الله علیه و آله، بر لزوم هوشیاری و آگاهی مردم متدین ایران اسلامی تأکید کرد و گفت: «پیامبر همیشه درباره آینده اسلام و دشمنان شرقی و غربی آن زمان نگران بودند و حتی رهبری برخی جنگها با دول خارجی آن زمان مثل جنگ تبوک را که با رومیان بود، خود به عهده گرفتند. اکنون ما نیز باید هوشیارانه در مقابل دسیسه‌های آمریکا و اسرائیل از کشور خود محافظت کنیم تا واقعه بعد از پیامبر، که موجب انحراف اسلام شد دوباره رخ ندهد.» دری نجف آبادی، همچنین به انتخابات اول اسفند پرداخت و گفت: «همانطور که شما ۲۵ سال قبل در مقابل شاه و آمریکا ایستادید، باید با وحدت و انسجام در مقابل دشمنان ایستادگی کنیم و همه ما وظیفه داریم اولاً در این انتخابات به صورت گسترده شرکت کنیم و ثانیاً یک انتخاب آگاهانه که برگرفته از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۱۱ سفر معنوی و تأثیرات زیارت قبور متبرکه پیامبر و ائمه بقیع است، داشته باشیم.» دیگر حجاج ایرانی حاضر در شهرهای مکه مکرمه و مدینه منوره نیز روز عید فرخنده و سعید غدیر را جشن گرفتند. در روز عید، بسیاری از کاروانها با برگزاری جشن‌های پرشور در محل‌های اسکان به جشن و شادمانی پرداختند و این روز مبارک را، که روز عزیز ولایت است، گرامی داشتند. زائران ایرانی در آغاز این روز، عید را به هم تبریک گفته و شکر خداوند را به جای آوردند که در این روز بزرگ در سرزمین وحی حضور دارند.

دیدار حجت الاسلام و المسلمین ری شهری با علمای اهل سنت

دیروز به مناسبت عید غدیر علمای اهل سنت ایرانی حاضر در مدینه منوره با امیرالحاج ایران دیدار کردند. در این دیدار که در محلّ بعثه مقام معظم رهبری برگزار شد. آقای ری شهری با تبریک عید سعید غدیر خم اظهار امیدواری کرد محبت اهل بیت علیهم السلام که توانسته است در ایران اسلامی اهل سنت را به شیعیان پیوند دهد، بتواند تمام مسلمین جهان را با هم متحد نماید و این محبت است که می‌تواند زمینه‌ساز حکومت جهانی حضرت مهدی (عج)، که مورد اتفاق همه مذاهب اسلامی است، بشود. آقای ری شهری افزود: «حضرت امیر علیه السلام در نهج البلاغه می‌فرماید: «کرائم قرآن درباره اهل بیت است، آنها گنجهای قرآن هستند و آغاز جهان با آنهاست و پایان آن نیز با آنهاست. این محبت اهل بیت علیهم السلام است که در تاریخ ایران، اهل سنت را در کنار شیعه قرار داد و منجر به پیروزی انقلاب اسلامی شد. من امیدوارم یکبار دیگر آن حماسه بزرگ در راهپیمایی ۲۲ بهمن و انتخابات مجلس شورای اسلامی تکرار شود.» در ابتدای این جلسه، حجت‌الاسلام و المسلمین زمانی، مسؤول واحد اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری با بیان اینکه محبت اهل بیت علیهم السلام در میان اهل سنت بسیار عمیق با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۱۲ است، خاطرنشان کرد: «این محبت را می‌توان در نامگذاری فرزندان ایشان ملاحظه کرد؛ به‌طور مثال، یکی از میهمانان اهل سنت حاضر در جلسه نامش سیدمهدی است که رییس شورای شهر سنج است.» پدر ایشان نیز علی و عموهای وی حسن و حسین هستند. وی در ادامه، خاطره یکی از علمای اهل سنت که خود را آزاد شده امام حسین علیه السلام می‌دانست نیز بیان کرد. در این جلسه، مولوی عبدالرحمان ملازهی، امام جمعه چابهار نیز بر محبت و عشق و علاقه اهل سنت به خاندان عصمت و طهارت تأکید کرد و گفت: «دشمنان همواره خواسته‌اند در میان شیعه و سنی اختلاف ایجاد کنند ولی اهل سنت تا به حال نشان داده‌اند که در برابر ائمه اطهار خاضع و خاشع هستند.» وی افزود: «اهل سنت همیشه در مراسم غم و شادی ائمه اطهار شرکت می‌کنند.» پس از وی آقای ملاقادر قادری امام جمعه پاوه و از علمای شافعی مذهب، با بیان اینکه وجود اسامی اهل بیت در میان خانواده‌های اهل سنت نشان از عشق و عمیق واقعی آنان به خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله می‌باشد، گفت: «ما نمی‌توانیم بگوییم آنها را قبول داریم، بلکه ائمه اطهار هستند که باید بگویند آیا ما را به عنوان مسلمان قبول دارند یا خیر.» وی افزود: «مردم کردستان آنچنان علاقه به ائمه اطهار به

خصوص امام حسین علیه السلام دارند که ایشان را در گل و گیاه جستجو کرده و ضرب المثل و اشعار زیادی در منقبت اهل بیت نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله دارند.

گفتگو با حجت‌الاسلام و المسلمین هادوی

با توجه به روایات معصومین علیهم السلام مهم‌ترین مشخصه حاجی بعد از مناسک حج چیست؟ حج، در واقع دعوتی است از سوی خداوند که دعوت کننده آن حضرت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۱۳ ابراهیم علیه السلام است. خداوند به او مأموریت داد که *وَ اذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ* .... حج، یک مجموعه است که در دو مرحله «عمره» و «حج» طی می‌شود. البته میزان بهره‌گیری از این دو مرحله، بستگی به میزان ظرفیت وجودی و تلاش هر کس دارد. نخستین نکته؛ در این ایام، به تعبیر روایات، این است که همه آمرزیده خواهند شد و به منزله کسی خواهند بود که از مادر زاده شده است. بنابراین، حج یک تولد دوباره است، اما نه مانند کودکی که بی‌خبر از اطراف خود است، بلکه انسانی هستیم با کوله‌باری از تجربیات گذشته که فرصتی دوباره برای حیات معنوی پیدا کرده است؛ حیاتی که می‌تواند تضمین کننده سعادت واقعی او باشد. نکند دوم؛ برای مرگ، تقاضای فرصت دیگری بکنیم که آنجا جای عزم و اراده نیست. بلکه آنجا به ما گفته خواهد شد «كَلَّا...»، یعنی هرگز. فرمودید حج فرصت و تولدی دیگر است. چگونه می‌توان در این روزها این «تولد دوباره» را محقق ساخت؟ در حج باید مفاهیمی را تمرین کنیم. با برخی از معارف ارتباط نزدیکی پیدا کنیم. اگر معارفی را که در حج به دست می‌آوریم، حفظ و تثبیت کنیم، به تولدی نو و ارزشمند دست خواهیم یافت. بزرگترین معرفتی که در حج برای انسان پیدا می‌شود، معرفت به توحید است. اینکه انسان بداند که خداوند قادر مطلق و «فَعَالٌ مَّيْشَاءٌ» است. این حقیقت را درک کند و با تمام وجود باور کند، نه اینکه مفهوماً و علماً بداند. چون میان این دو، بسیار فاصله است. در واقع حج تمرینی است برای رسیدن از معرفت مفهومی به مفهوم شهودی و سپس رسیدن به یک ایمان قلبی. چه نسبتی بین معرفت و ایمان قلبی است؟ در واقع هر انسانی به اندازه معرفت خودش، ایمان و عبادت دارد. ایمان و عبادت یکی از مقدماتش معرفت است. به میزانی که می‌داند باور دارد. البته نه اینکه هر کس می‌داند لزوماً باور هم دارد. چه بسا بداند و انکار کند. مراد این است که فراتر از معرفت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۱۴ خودش ایمان ندارد. حج در واقع تعمیق معرفت برای دستیابی به ایمانی عمیق‌تر است، تا انسان باور کند که خداوند بر همه شؤون زندگی مسلط است. «رَبُّ الْعَالَمِينَ» است. همه چیز توسط او قیومت و سرپرستی می‌شود. چگونه می‌توان به چنین باوری رسید؟ حج، تجربه‌ای است که انسان خودش را در دریای جمع بیندازد *ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ* .... از همان جاهایی که مردم راه می‌روند راه برود، قطره‌ای شود از آن دریا، وقتی شما از طبقه سوم مسجدالحرام مردم را می‌نگرید، احساس می‌کنید این انسانها فردیت خودشان را از دست داده‌اند. در مکه، قطرات انسانها مانند دریا، جریان به هم پیوسته می‌شوند که دور کعبه می‌چرخند. این یک نماد است. که انسان هویت و متیت‌های خودش را از دست بدهد و با یک حرکت آگاهانه و ارادی هویت الهی پیدا کند. قصد و اراده چه نقشی در تحوّل درونی و حیات معنوی انسان دارد؟ اهل معرفت گفته‌اند: داشتن عزم، اولین مرحله تغییر است. البته حضرت امام قدس سره عزم را جزو مراحل نمی‌دانستند، بلکه جزو مقدمات می‌شمردند. انسان اگر عزم و اراده تغییر نداشته باشد، عوض نخواهد شد. بنابراین، اگر کسی عزم و اراده کسب توشه معنوی از حج را نداشته باشد، توشه‌ای نخواهد برد. این عزم با قصد و نیت آغاز می‌شود و باید تا آخر ادامه بیابد و گرنه آن عمل باطل می‌گردد؛ مانند قصد و نیت نماز است که از اول تا آخر باید ادامه داشته باشد. البته اراده خداوند بر عفو و بخشش و تفضل است. این بشر است که باید تصمیم بگیرد و اراده کند تا تغییری در مسیر زندگی گذشته خودش ایجاد کند. علاوه بر قصد و اراده که اولین قدم است، چگونه می‌توان ارتباط با خدا را حفظ کرد؟ زائر در حج، ارتباطی تازه می‌یابد. با خدا آشتی می‌کند. باید این آشتی را حفظ کند؛ «مَنْ أَصْلَحَ فِيمَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَصْلَحَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فِيمَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ بَا كَارِوَانِ صَفَا دَر سَال ۸۲

ص: ۵۱۵ النَّاسِ؛ «۱» «اگر کسی میان خود و خدا را اصلاح کرد، خداوند میان او و مردم را اصلاح خواهد کرد.» اگر مشکلی است در ارتباط ما و خداست. از ناحیه خداوند که بخلی نیست. به تعبیر استاد ما آقای حسن زاده آملی، اگر ما یک قدم به سوی خدا برداریم، خدا دوان دوان به سوی ما می آید. آن طرف قدرت و فیض مطلق است. اگر ما بهره‌ای نمی‌بریم، به خاطر محدودیت و ناتوانی ماست. ما رابطه را با خدا قطع کرده‌ایم و گرنه او ... نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ است. او حتی از رگ گردن به ما نزدیک‌تر است. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ؛ میان انسان است و قلبش. حج، فرصتی برای آشتی با خدا است. فرصتی برای اندیشیدن در زندگی گذشته و تغییر و تحول در آن. آیا در خانواده، محیط کار، دوستان، در قضاوتها و ... اشتباه نمی‌کردیم، دچار عناد، لجاج، حب و بغض‌ها و ... نبودیم. حج فرصتی است برای بازخوانی اعمال و کردار گذشته و بازگشت به زندگی انسانی و اسلامی. مسیر الهی، مستقیم، بسیار باریک و مشکل است، چگونه می‌توان آن را طی کرد؟ ... إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ ... «اگر ما خدا را یاری کنیم، خدا ما را یاری می‌کند.» البته این راهی نیست که بدون کمک خدا بشود طی کرد، تاکنون هر چه راه آمده‌ایم، به کمک خداوند بوده است. البته ما باید اراده کنیم. خداوند این گونه خواسته است. ما را مختار آفریده و خواسته است که ما با اراده اختیار کنیم. در بینش، زبان و ... باید تغییر ایجاد نماییم. چون با گفتن یک کلمه و رنجاندن دل مؤمن، با توجه به روابط پیچیده عالم در جای دیگر اثر می‌گذارد و به مصیبتی دچار می‌شویم که ربطش را نمی‌فهمیم. باید مراقب اعمال، رفتار و گفتار خودمان باشیم. نکند خدای نخواستہ همه آنچه که در مکه و مدینه به ما دادند، بگذاریم و بگذریم! همان آدم قبلی شویم، همه را فراموش کنیم. همه معارف و بینش‌هایی که خداوند به ما تفضّل کرد، همه را فراموش کنیم. که این «خسران مبین» (الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ) است. اگر نیامده بودیم و فرصت پیدا نمی‌کردیم، فرق می‌کرد، حالا که فرصت به ما دادند و ما را با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۱۶ طلبیدند، خدای نخواستہ کفران نعمت نکنیم که دچار خسران بزرگ خواهیم شد. نکند وقتی بر می‌گردیم فقط عنوان حاجی را یدک بکشیم. اگر چنین باشد، کفران نعمت است؛ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ... «اگر شاکر نعمت باشید و قدر نعمت را دانستید، خداوند زیاد می‌کند و گرنه عذاب خداوند سخت است (إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ). به عنوان آخرین نکته، اگر مطلبی هست بفرمایید؟ تمام حج به این است که انسان با امام زمان خودش، ارتباط پیدا کند. با اسم اعظم خداوند سر و سرّی داشته باشد. ارتباط به این است که در مسیر او باشیم. شیعه یعنی پیرو و در راه معصوم علیه السلام بودن. باید بگونه‌ای عمل کنیم که از ما ناراحت نشوند. وقتی آمدیم پیش پیامبر خدا و توبه کردیم و پیامبر خدا هم شفاعت کرد و خدا هم قبول کرد، طوری نشود که دوباره همه چیز را فراموش کنیم و به حالت نخست برگردیم و قلب پیامبر رحمت را و قلب امام زمان (عج) را بدرد آوریم.

همایش مدینه مهد تمدن اسلامی

واحد اهل سنت، که طی ایام حج موفق به برگزاری چند کنفرانس شده است، برای مدینه بعد، کنفرانسی را با عنوان بالا در نظر گرفت و چند روز پیش از آن اطلاعیه‌ای به این مضمون در نشریه زائر به چاپ رساند: بسمه تعالی همایش «مدینه، مهد تمدن اسلامی» در هنگامه‌ای که بشریت در تاریکی و جهالت به سر می‌برد، خداوند پیامبر رحمت را فرستاد تا با تشکیل جامعه مدنی اسلامی در مدینه منوره، پایه‌های تمدن شکوهمند و بزرگ جهانی اسلام را استوار نماید. همایشی به منظور گفتگو در باره همین موضوع تشکیل می‌شود. زمان: ۱۹ ذیحجه ۱۴۲۴ ساعت: ۹/۳۰ تا ۱۱/۳۰ مکان: مدینه منوره، بعثه مقام معظم رهبری - سالن اجتماعات بعثه مقام معظم رهبری واحد اهل سنت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۱۷ در این همایش، که در موعد مقرر، با حضور بسیاری از علمای اهل سنت و پیروان این مذهب برگزار شد، حجت الاسلام والمسلمین زمانی، مسؤول واحد اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری گفت: «نگاهی به جلوه‌های شاخص تمدن اسلامی در زمان حیات رسول الله نشان می‌دهد که از چهره و آیین اسلام توانست در مدّت کوتاهی جهان را فراگیرد ... در حالی که پیش از نزول اسلام در جزیره العرب، تنها ۷ نفر سواد خواندن و

نوشتن داشتند و باتأکیدات فراوان پیامبر صلی الله علیه و آله و حمایت‌های معنوی و اجرایی آن وجود بزرگوار در قرون سوم و چهارم پس از اسلام، تمدن اسلامی حرف اول را در دانش و معرفت در سطح جهان مطرح می‌نمود. ایجاد کتابخانه‌هایی با میلیون‌ها نسخه کتاب و پیدایی دانشمندانی چون ابن سینا، ذکریای رازی و جابر بن حیان، دستاورد این تمدن بزرگ هستند.» آخوند عبدالرزاق رهبر، امام جمعه گلستان نیز در سخنانش با تشریح چگونگی هجرت پیامبر از مکه به مدینه، به صلحی که او در آغاز ورود به مدینه میان قبایل متخاصم ایجاد کرد، اشاره نمود و گفت: «پیامبر فرموده است من برای تکمیل مکارم اخلاق آمده‌ام و برای همین سعی در توسعه و بسط اسلام به عنوان آیین مترقی انسان‌مدار و معنوی داشت که بشر را به آرامش و هدایت می‌رساند.» مولی عبدالصمد ساداتی از سیستان و بلوچستان نیز که از دیگر سخنرانان جلسه بود، گفت: «در هر برهه‌ای که انسانیت در ورطه نابودی قرار گرفت، خداوند انبیا و رسولان را فرستاد و هنگامی که جهالت جزیره‌العرب را فراگرفت، خداوند نبی آخرالزمان را مبعوث کرد. وی تمدن دینی را که از مدینه و توسط پیامبر صلی الله علیه و آله آغاز شد، تمدنی فاقد نظام طبقاتی دانست که افراد هیچ امتیازی به لحاظ نژاد، رنگ، زبان و ... بر یکدیگر ندارند. آنچه نزد خداوند مقبول است، تقوای بیشتر است.» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۱۸ حجت الاسلام والمسلمین دری نجف‌آبادی نیز در سخنانی ضمن گرامیداشت بیست و پنجمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی ایران، این نهضت عظیم مردم را یکی از تحولات دامن‌دار تمدن اسلامی دانست که ۱۴۰۰ سال پیش توسط نبی مکرم اسلام پایه‌گذاری شد. وی گفت: «حرکت امام در راه حرکت فرهنگ نبوی بود و همانطور که پیامبر در مکتب خویش اصحاب گرانقدری را پرورش داد و به بشریت عرضه کرد، امام نیز با حرکت داهیان خویشتن و تربیت علما و اندیشمندان بزرگ، اسلام را مجدداً احیا کرد.» حجت الاسلام دری نجف‌آبادی، از گروه‌های اهل سنت کشورمان خواست به جای توجه به نقاط اختلاف‌انگیز بین مذاهب و به جای دست گرفتن چماق تکفیر، در راه وحدت کلمه و تشکیل امت واحد اسلامی در برابر دشمنان حوزه اسلام گام بردارند. (تصویر ۲۷)

مسافرت غیر مجاز ایرانی و دشواری‌ها

سرکنسول جمهوری اسلامی ایران در بندر «جده» عربستان گفت: «با تلاش‌های این نمایندگان، پنج تن از زائران ایرانی، که به اتهام حضور غیرقانونی در عربستان بازداشت شده بودند، آزاد شدند.» «محمدشریف مهدوی» در گفتگو با ایرنا افزود: «بازداشت شدگان جزو حدود ۵۰۰ ایرانی بودند که بعد از عمره مفرد ماه مبارک رمضان برای مناسک حج تمتع به صورت غیرقانونی در عربستان سعودی مانده بودند.» وی گفت: «برخی از آنها به دلیل ترس از امکان بازداشت شدن از سوی مقامات عربستان، امکان استفاده از هتل را نداشته و در محیط‌های ناامن و ناسالم زندگی می‌کردند ... این زائران همچنین به دلیل دسترسی نداشتن به روحانیون کاروانها، در برخی اعمال با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۱۹ خود نیز دچار مشکل شده‌اند.» سرکنسول ایران در بندر جده همچنین گفت: «این عده در مراجعه به فرودگاه نیز دچار مشکل شده‌اند؛ چراکه بلیت‌های بازگشت آنها مربوط به ماه مبارک رمضان بوده و اکنون برای بازگشت به ایران ناچار به پرداخت مابه‌التفاوت ریالی بلیت هستند. حجت الاسلام و المسلمین محمدشریف مهدوی سرکنسول جمهوری اسلامی ایران در جده، به حضور غیرمجاز حجاج ایرانی در عربستان سعودی هشدار داد و گفت: «تعدادی از هموطنان، که از طریق شرکتهای مسافرتی غیرمجاز در ایران به عمره آمده‌اند و تاکنون به صورت قاچاق در این کشور اقامت دارند، مدتی را در بازداشت بسربرده‌اند.» آقای مهدوی افزود: «هر چند مقامات عربستان، تعداد این گروه از حجاج ایرانی را ۲۹۰۰ نفر اعلام کرده‌اند اما بررسی‌های ما نشان می‌دهد که آنان حدود ۵۰۰ نفر هستند.» وی گفت: «با تلاش نمایندگی جمهوری اسلامی ایران در عربستان، مشکلات اولیه این افراد، که برخی از آنان به همراه خانواده خود هستند، برطرف شده اما همچنان بازگشت آنان به ایران امکان‌پذیر نشده است.» آقای مهدوی با اشاره به اینکه اینگونه اقدامات خودسرانه، مشکلات زیادی

برای سفارت ایران در عربستان به وجود آورده است، از زائران بیت‌الله الحرام خواست از ورود غیرقانونی به عربستان سعودی خودداری کنند؛ زیرا پیامدهای نامطلوبی به همراه دارد. وی یادآور شد: «تعدادی از این افراد در تهران علیه مسؤولان آژانسهای مسافرتی غیرمجاز شکایت کرده‌اند.» گفته می‌شود برخی از این افراد مدتها در لباس احرام به اتفاق خانواده در زندان بوده‌اند و قبل از بازداشت نیز به دلیل عدم امکان استفاده از هتل، در محیطهای ناامن و ناسالم زندگی می‌کردند. مسؤولان سازمان حج و زیارت هم ضمن هشدار به عواقب نامطلوب اینگونه اقدامات غیرمجاز می‌گویند: «متأسفانه این روند هر ساله رو به افزایش است و با وجود با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۲۰ اخطارهای مقامات و سازمانهای مسؤول در کشور، برخی افراد بدون توجه به پیامدهای آن اقدام به این کار می‌کنند.»

گفتگو با حجت الاسلام والمسلمین دُرّی نجف‌آبادی

مناسک حج، پر از «نمادها» و «سمبل‌های مذهبی» است که تک تک آنها، از نظر «نشانه‌شناسی» و «زبان رمز»، الهام‌بخش مفهوم خاصی است، اما در این میان آنچه مهم است، «رمزگشایی» از کلیدی‌ترین و مهمترین «رموز حج» است؛ «رمزی» که حقیقت و جوهره حج در آن، چون گوهری نهفته است و بدون آن، حج تهی خواهد شد. اکنون در زمینه، پای صحبت‌های حجت‌الاسلام والمسلمین دُرّی نجف‌آبادی، رییس دیوان عدالت اداری و عضو هیأت رئیسه خبرگان رهبری می‌نشینیم: حضرت عالی اعمال عبادی حج را چگونه توصیف می‌کنید؟ حج یکی از کاملترین و جامع‌ترین عبادات الهی و منتهای سیر و سفر سالکان الی‌الله و عارفان لله است. هر آنچه در عبادات دیگر وجود دارد، در حج تجلّی یافته است. هدف از عبادت که «فنا فی الله»، «ولایت حضرت حق» و «قرب الی الله» است، در حج به‌طور کامل تجلّی و تبلور پیدا می‌کند. رنگهای غیر الهی کنار زده می‌شود و وابستگی به حضرت حق پررنگ می‌گردد. مفاد دعای شریفه شعبانیه به نوعی تبلور پیدا می‌کند که: «إِلٰهِي هَبْ لِي كَمَالَ الْإِنْقِطَاعِ إِلَيْكَ وَ أَوْزْ أَبْصَارَ قُلُوبِنَا بِضِيَاءِ نَظَرِهَا إِلَيْكَ حَتَّى تَحْرِقَ أَبْصَارَ الْقُلُوبِ حُجْبَ النُّورِ فَتَصِلَ إِلَى مَعْدِنِ الْعَظْمَةِ». به نظر شما، اوج «انقطاع» حاجی از «حب دنیا» و اتصال به «قرب الی الله» در مناسک حج کجاست؟ حاجی وقتی بین «رکن و مقام» طواف می‌کند، در حقیقت اوج تعلّقش به حضرت حق و کمال انقطاع خودش را از دنیا نشان می‌دهد. در روایات داریم که حجرالاسود «يَمِينُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ»؛ «دست خداوند در زمین» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۲۱ است و حاجی به واسطه استلام و یا بوسیدن آن، بیعت خودش را با دست خداوند اعلام می‌کند. یا گفته می‌شود «مظهر یدالله» و «مردمک چشم حق» در این عالم است. نهایت سیر انسان هم، «فنا فی الله» است. نهایت «اسفار اربعه» هم، همان ولایت حضرت حق است که در مناسک حج به‌خصوص در طواف میان رکن و مقام، ظهور و بروز پیدا می‌کند. در مناسک حج، تکرار برخی اعمال را مشاهده می‌کنیم، فلسفه آن چیست؟ سفر حج در واقع یک دوره چله‌نشینی در مقام صفا و اخلاص، سیر وسلوک و ریاضت نفس و باطن است. اگر این ریاضت نفس، استمرار پیدا کند، نتایج و آثار بسیاری به دنبال دارد. ما بابی در اصول شریف کافی داریم به نام «باب تداوم برعمل»؛ یعنی عبادت اگرچه کم است، ولی مناسب است که تداوم داشته باشد. ممکن است کسی عبادت سنگینی را انجام دهد ولی بعد رها کند. این گونه عبادت، در انسان تحوّل جدّی ایجاد نمی‌کند. وقتی تکرار می‌شود و استمرار می‌یابد، آثار ارزنده‌ای دارد. مثل قصه؛ آب و چشمه و سنگ خارا است که آب قطره قطره ریخت تا اینکه سنگ خارا سوراخ شد و از آن عبور کرد. فلسفه تکرار اعمال حج هم (هفت شوط طواف، هفت دور سعی صفا و مروه، هفت بار رمی جمره و ...) در واقع تمرینی برای تداوم، تکرار و استمرار است تا عادت شود، چون تکرار موجب ممارست و تربیت است. استمرار این روحیه می‌تواند انسانها را به ملکوت اعلاّی آفرینش سوق دهد. بنابراین، همانطور که در ماه مبارک رمضان، یک ماه تمرین می‌کنیم تا اینکه در یازده ماه دیگر مراقب رفتارمان باشیم، حج هم نوعی تمرین است برای همه عمر تا اینکه در باقی‌مانده عمر، مثل روزی که تازه از مادر متولد شده‌ایم حالت احرام، حالت طواف، حالت سعی صفا و مروه، حالت

عرفات و حالات مشعر و منا را حفظ کنیم. همواره در بیتوته حضرت حق باشیم؛ ... فَإِذَا أَفْضَيْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ ...، «۱» با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۲۲ فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ... «۱» خود قرآن مرتب تأکید روی ذکر و یاد خدا می‌کند. درحقیقت روح حج چیزی جز یاد و ذکر خداوند نیست. منتها نکته این است که روحیه‌ای را که کسب کرده‌ایم، باید حفظ کنیم و باید تبدیل به شاکله شود. فرهنگ حج باید شخصیت و شاکله ما را بسازد و سامان بدهد. چون به قول قرآن قُلْ كُلُّ يَعْمَلْ عَلَى شَاكِلَتِهِ ...؛ باید شخصیت باطنی با آموزه‌های قرآن، ریاضتها و تمرینهای حج، ساخته شود و شکل بگیرد. اگر این وضعیت را برای سالهای متوالی ادامه دهیم، به مقام پیغمبری و اولیای الهی می‌رسیم، منتها هنر در حفظ این روحیه است. به نظر حضرت عالی فلسفه طواف میان مقام ابراهیم و رکن چیست؟ مفهوم آن این است که حرکت حاجی باید میان توحید و مقام ولایت و امامت باشد. مقام ابراهیم مقام امامت و ولایت است و مقام کعبه، مقام توحید است. آن چیزی که حافظ انسانهاست، تا انسانها از مرزها خارج نشوند، مرز امامت و ولایت است. امام و ولایت، هم حافظ توحید است، هم حافظ نبوت، معاد و جامعه اسلامی است. بنابراین، طواف میان رکن و مقام، چنین الهامی دارد. آیا این الهام را می‌شود مستند به روایات کرد؟ بلی، در این باره، روایات قابل توجه است. در وسایل الشیعه جلد چهاردهم این روایات را می‌شود ملاحظه کرد. مرحوم شیخ حرّ عاملی نقل می‌کند که: «تَمَامُ الْحَجِّ لِقَاءُ الْإِمَامِ»؛ درحقیقت تبلور حقیقتی حج در امامت است. تجلی واقعی توحید در امام است. حج ابراهیمی حج حقیقی است. و الا در زمان جاهلیت هم حج انجام می‌شد ولی حج مقبول نبود. می‌آمدند اطراف کعبه عریان می‌شدند، کف می‌زدند و اشعاری می‌خواندند. ولی آن حج واقعی نبود. حج حقیقی، حجتی است که حضرت ابراهیم، با مقام امامتش انجام می‌داده است. ولذا است که با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۲۳ خداوند می‌فرماید: ... إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ... این امامت در حقیقت تجلی ولایت مطلقه حضرت حق است که به بندگان صالح و خالص عنایت شده است. بندگان غیر صالح شایستگی آن را ندارند، چون: ... قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ. بنابراین، پرگاری که مسیر جامعه توحیدی و اسلامی را ترسیم می‌کند، پرگار امامت است که تحقق و تجلی عدل مطلق، حق مطلق، ولایت حق و عصمت حضرت حق است که صیانت از هرگونه انحراف، تحجّر و تعصّب است. در حقیقت تنظیم کننده خط اصلی هدایت و صراط مستقیم، ولایت و امامت است. بنابراین، مسأله امامت و ولایت به خصوص برای ما، که پیرو ائمه معصوم علیهم السلام هستیم، بسیار مهم است. این همان چیزی است که امام خمینی قدس سره و خلف صالح ایشان، مقام معظم رهبری، تعبیر به «حج ابراهیمی» می‌کنند. بدون آن، حج ما صرفاً صورت است و تنها شرط صحّت را دارا است. فرمودید حقیقت «حج ابراهیمی» در طواف حول توحید و امامت و ولایت خلاصه می‌شود. آیا می‌توان گفت که حقیقت «حج احمدی صلی الله علیه و آله» نیز حرکت در مدار توحید و ولایت علوی است؟ و حتی دین بدون ولایت و غدیرخم ناقص است؟ در حقیقت ولی الله تبلور حقیقی ارزشهای اسلامی در جامعه بشری است. نشانگر الگوی تمام‌نمای دین است. قرآن ناطق است. علت اینکه حضرت رسول صلی الله علیه و آله در حجة الوداع مأمور می‌شود نزدیکی جحفه و در غدیرخم با آن کیفیت مردم را با حدود ۱۲۴۰۰۰ نفر جمع کند و آیه ۶۷ سوره مائده یا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ... نازل می‌شود و سپس حضرت علی علیه السلام را به عنوان رهبر و زعامت امت اسلامی معرفی می‌کند و حتی بنا به نقل مرحوم طبرسی در احتجاج، حضرت مهدی علیه السلام را هم در غدیر معرفی می‌کند. معنای این کار این است که اکمال و اتمام دین، به برکت وجود امامت است. و گرنه حج بنی عباس و بنی امیه و ... فاقد روح و جوهره است. حاجی واقعی باید از طهارت شروع کند و به طهارت و ولایت و قرب الی الله ختم کند. همانطور که مولوی گفته: کیست مولا آنکه آزادت کند بند رقیّت ز پایت وا کند باید نفس خودمان را آزاد کنیم. الآن بعد از هزار و چهارصد سال می‌آیند دم از حج می‌زنند. تظاهر هم می‌کنند. ریششان هم بلند است. نماز اول وقت هم می‌خوانند، ولی تعصب، تحجّر، جمود، تکفیر دیگران و ردّ کلامشان است. در حالی که خود پیامبر صلی الله علیه و آله در وقتی مریض بودند، در روزهای آخر عمرشان به قبرستان آمده، قبور مطهر آن را زیارت

کردند. این تعصب غلطی است که ضد آزادی بشر است. تعصبی که حتی منجر به مباح دانستن خون برادر مسلمان می‌گردد. امروز من ملاقاتی با برخی برادران پاکستانی داشتم همین را گفتم که چطور در مسجد کویته پاکستان می‌ریزند و عده‌ای مسلمان را با اسم خدا و پیامبر صلی الله علیه و آله می‌کشند. اینها به خاطر این است که از ولایت و امامت فاصله گرفتند. در هر صورت غدیر خم مکمل اسلام واقعی است؛ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا ... نه اسلام اموی و عباسی و ... انسانی که آزادی‌اش، تقوایش، عدالتش، عصمتش و ... همه در هم آمیخته است، یک انسان کامل است. انسان یک بعدی نیست. این است که حج واقعی را باید در غدیر خم و ولایت جست‌وجو کرد. بدون غدیر خم، حج از باطن تهی است. فقط صورت حج است. فقط شرط صحت را داراست. فاقد شرط قبول است.

سرمخوردگی شایع‌ترین بیماری در مکه و مدینه

بیشترین علت مراجعه زائران ایرانی به بیمارستانهای تخصصی حج، سرمخوردگی بوده است. در یک ماه اخیر، بیش از ۲۵۶۰۰ زائر ایرانی به بیمارستانهای تخصصی حج جمهوری اسلامی ایران در مکه و مدینه مراجعه کرده‌اند که برای این افراد ۲۹۲۲۵ نسخه صادر و داروهای مربوط نیز تحویل آنها شده است. همچنین از میان زائران مدینه بعد، که در مدینه ساکن هستند، تاکنون ۸ نفر به بیمارستانهای عربستان سعودی اعزام شده‌اند که ۷ نفر از آنها به کاروانهای خود بازگشته‌اند. این بیماران بیشتر از ناحیه قلب و ریه رنج می‌بردند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۲۵ بیمارستان تخصصی حج جمهوری اسلامی ایران شامل بخش‌های سی. سی. یو، دندانپزشکی، ارتوپدی، آزمایشگاه، سونوگرافی، آکوکاردیوگرافی، تزریقات و پانسمان است که در طول شبانه‌روز آماده خدمات‌دهی به زائران ایرانی در مکه و مدینه می‌باشد.

برگزاری مراسم جشن غدیر و سالگرد انقلاب اسلامی

در دومین روز از ایام جشن پیروزی انقلاب اسلامی، صبح روز پنجشنبه، جمع دیگری از حجاج ایرانی خانه خدا از کاروانهای مختلف، با حضور در بعثه مقام معظم هبری در مدینه منوره، این روز تاریخی و نیز عید سعید غدیر خم را گرامی داشتند. در مراسمی که به همین منظور و با حضور آقای ری شهری، نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی برگزار شد، ابتدا اشعاری در بزرگداشت سالروز پیروزی انقلاب اسلامی و عید سعید غدیر خم قرائت شد. سپس آیت‌الله نمازی شاهرودی، در باره «منزلت و جایگاه شهر مدینه منوره» به سخنرانی پرداخت. وی با اشاره به نزدیکی پایان یافتن زمان حضور حجاج در مدینه منوره گفت: «به استثنای امام علی علیه السلام که در خانه خدا متولد شده است و نیز حضرت مهدی (عج) که در سامرا دیده به جهان گشود، تمامی ائمه معصوم علیهم السلام در مدینه منوره متولد شده‌اند، لذا علاوه بر قدوم مبارک پیامبر صلی الله علیه و آله در جای جای این شهر، امامان ما قدم گذاشته‌اند، پس باید درک کنیم که در کجا هستیم و در چه فضای با اهمیت و با برکتی نفس می‌کشیم. آیت‌الله نمازی سپس با اشاره به برکات مدینه منوره، از حجاج ایرانی خواست، در زمان کوتاه باقی مانده، خود را به عطر رسول‌الله، فاطمه زهرا و ائمه بقیع معطر سازند و آن را در مراجعت به کشورمان حفظ نمایند. وی افزود: «از انواری که در اینجا به قلوب شما تابیده است، استفاده ببرید و در ایران، برای دیگران منشأ نور شوید. اجازه ندهید امور دنیوی، شما را از خود و خدایتان غافل کند.» در پایان این مراسم، امیرالحاج ایران، مراتب تقدیر و تشکر خود را از حجاج ایرانی که از راههای دور و نزدیک به بعثه مقام معظم رهبری آمده بودند، بیان کرد.

مراسم جشن شماری از زائران کشمیری در بعثه ایران

جمعی از مسلمانان کشمیر عصر روز چهارشنبه، با حضور در بعثه‌مقام معظم رهبری در مدینه منوره، سالروز عید سعید غدیر خم و سالروز پیروزی انقلاب اسلامی ایران را تبریک گفتند. در این مراسم، آیت‌الله صابری همدانی، عضو مجلس خبرگان رهبری، طی سخنانی در اهمیت عید سعید غدیر و بحث امامت، مطالبی ایراد کرد و گفت: «در روز قیامت، کسی را به نام کشور، رئیس جمهور، پدر، پسر و ... صدا نمی‌کنند. بلکه هر قوم و گروهی را با امام و رهبر آن گروه می‌شناسند ... هرکسی که در دنیا امام و پیشوای خود را نشناسد، در روز قیامت مانند کوری خواهد بود که نمی‌داند به کجا باید برود.» آیت‌الله همدانی تصریح کرد: حضرت مهدی (عج) هم که قرار است ظهور نماید و جهان را پر از صلح و صفا کند، از فرزندان حضرت علی علیه السلام و فاطمه زهرا علیها السلام است. وی ضمن اشاره به مناقب امام علی علیه السلام در توصیف حضرت فاطمه علیها السلام گفت: «خداوند متعال درباره حضرت فاطمه علیها السلام سوره کوثر را نازل کرده که در این سوره برخلاف سایر سوره‌های قرآن، هیچ کلمه تکراری وجود ندارد؛ یعنی تمامی کلمات این سوره، انحصاراً در حق حضرت فاطمه نازل شده و در هیچ جای قرآن تکرار نشده است.» آیت‌الله صابری همدانی افزود: «در همین سوره خداوند به پیامبر صلی الله علیه و آله می‌فرماید: نماز بگزار به خاطر نعمتی که به تو عطا کرده‌ام؛ چراکه فاطمه زهرا علیها السلام نعمتی بود برای عالمیان.»

گفتگو با حجت‌الاسلام و المسلمین محمود عبداللہی

در روزهای پایانی ایام پربرکت و معنوی حج قرار داریم؛ ایامی که آرام آرام سفره میهمانی را جمع می‌کنند اما این سؤال باقی است که ما از این سفر چه بهره‌ای باید می‌بردیم و فواید و برکات حج از منظر قرآن مجید چیست؟ مطالب زیر گفتگویی است با حافظ و محقق قرآن کریم، حجت‌الاسلام و المسلمین با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۲۷ محمود عبداللہی، تا همگان از آموزه‌های قرآن، در این باره، بهره‌مند شویم: برای ورود به بحث، بفرمایید، آیات مربوط به حج را چگونه می‌توان موضوع‌بندی کرد؟ بحث حج در قرآن بسیار گسترده است. به‌طور کلی، پاره‌ای از آیات حج، مربوط به جایگاه مسجدالحرام، برخی مربوط به حضرت ابراهیم، برخی مربوط به ساختن کعبه، بخشی از آیات مربوط به احکام اخلاقی حج و تعدادی مربوط به احکام عبادی حج است. بعضی از آیات به فلسفه و اسرار حج اشاره دارد و بالاخره تعدادی از آیات نیز بر آثار فردی و اجتماعی حج دلالت می‌کند. آیات مربوط به حج، در جای جای قرآن کریم تکرار شده، ولی در سوره‌های حج، بقره، آل عمران و مائده بیشتر است. چرا حجاج هنگام خروج از مسجدالحرام، مضطرب و دل‌نگران می‌شوند؟ آیا از میان آیات، آیه‌ای هم به این مورد اشاره دارد؟ طبیعی است که حجاج هنگام خروج، همراه با یک اضطراب و ناراحتی، از حرمین شریفین خارج شوند. علت آن، جایگاه بلند مسجدالحرام است. چون احساس می‌کنند از خانه حقیقی خود دور می‌شوند. در قرآن است که إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ ... ما مسجد الحرام را برای مردم قرار دادیم. و یا در سوره مبارکه آل عمران ۹۵ و می‌فرماید: إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ در این آیه دو نکته جلب توجه می‌کند: ۱. کعبه جایگاه و پناهگاه مردم است. ۲. هدایت برای همه است؛ یعنی بین‌المللی است، همان‌طور که خود قرآن وسیله هدایت برای عموم مردم دنیا است. همچنین در سوره مبارکه بقره می‌فرماید: وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْناً ...؛ یعنی کعبه را ملجأ و محل امن برای مردم قرار دادیم. حال، زائر وقتی می‌خواهد از این خانه حقیقی جدا شود، چرا ناراحت و مضطرب نباشد؟ بنابراین، همان‌طور که در حین ورود، احساس غریبی به انسان دست می‌دهد. در با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۲۸ حین خروج هم این احساس ایجاد می‌شود و براساس این آیات، طبیعی هم هست. حالا که می‌خواهیم از خانه حقیقی خارج شویم و به خانه مجازی برگردیم، از منظر قرآن سوگاتی ما چه باید باشد؟ ما در ایام حج، به‌لحاظ فیزیکی، سیری را طی کرده و اعمالی را انجام داده‌ایم، اما بی‌شک باید یک سیر درونی و انفسی و تکاملی و روحی را هم تجربه می‌کردیم. قرآن سوگاتی حج را تقوا معرفی می‌کند. در سوره مبارکه بقره ۱۹۷ آمده است: ... فَلَا رَفْتَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ

فِي الْحَجِّ وَ مَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَ تَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى .... قرآن کریم در آخر این آیه شریفه، پس از ذکر مقدماتی، بهترین زاد و راحله حج را «تقوا» ذکر می‌کند. تقوا چیست؟ تقوا، یعنی تسلط بر خویشتن، یعنی حالتی که خشم و شهوت بر انسان غالب نباشد، اسیر زندگی نباشد، پاک باشد و از ضد ارزشها فاصله بگیرد. البته قرآن کریم در کنار تقوا، به بحث مهم‌تر «تسلیم» اشاره دارد و در سوره مبارکه آل عمران می‌فرماید: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ یعنی در تمامی حالات زندگی، تقوا پیشه کنید و در انتهای این آیه شریفه می‌فرماید: «نمیرید مگر اینکه مسلم باشید؛ (و لَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ) یعنی حالت تسلیم و کنترل بر خویشتن داشتن و بر سر همه دوراهی‌ها تسلیم خواست خدا بودن تا دم مرگ باید ادامه داشته باشد؛ یعنی این حالت انقیاد و تسلیم نه تنها در حج بلکه در تمامی مراحل زندگی، باید تداوم یابد. تعبیر دیگر قرآن این است: وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ ... رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا ... بعد از اینکه حضرت ابراهیم به کمک حضرت اسماعیل، کعبه را ساخت رو به خدا کرده، فرمود: «خدایا از ما قبول کن» و بعد فرمود: وَ اجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ ... حضرت ابراهیمی که پدر انبیا است و به امر خدا پایگاه اصلی توحید را در آن وضعیت خاص ساخت، نوع دعایش جالب است. اول می‌فرماید: «خدایا! قبول کن» و بعد می‌فرماید: «ما را تسلیم با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۲۹ خودت قرار ده»، انقیاد و تعظیم محض این است. پس مهم‌ترین ثمره و سوغات حج، باید انقیاد نسبت به دستورات خداوند باشد. ما باید بینیم حالا که داریم بر می‌گردیم، چقدر این حالت انقیاد را کسب کرده‌ایم. چه ارتباطی میان حالت «انقیاد» و اعمال حج می‌توان برقرار کرد؟ عبادات اسلامی مبتنی بر تسلیم است و اختصاص به حج هم ندارد، نسبت به روزه هم می‌فرماید: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ ... لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ یا به‌طور کلی می‌فرماید: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَ الَّذِي مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ اینجا فلسفه عبادت را به‌طور کلی تقوا می‌دانند. و یا در مورد زکات می‌فرماید: خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَكِّيهِمْ بِهَا ... از آنها زکات بگیر تا پاکشان کنی. این پاکی همان تقواست؛ یعنی از اسیر پول بودن و حب دنیا داشتن پاکشان کن. منتها در حج، فرق بسیاری وجود دارد. از وقتی که حاجی احرام می‌بندد تا آخر، محدودیت ایجاد می‌کند. به آینه نگاه نکن، مواظب حشرات باش و ... این یعنی تمرین انقیاد و تسلیم محض بودن. به داستان طالوت از سوره مبارکه بقره توجه کنید. لشکر طالوت وقتی به آب رسیدند، دستور آمد که بیش از یک مشت ننوشید. سرباز مسیر زیادی را آمده و می‌خواهد همچنان راه طی کند و به جنگ پردازد، ولی دستور آمده بیش از یک مشت ممنوع! این آزمایش و تمرین برای تسلیم و انقیاد است؛ یعنی تو که می‌خواهی با دشمن بیرونی بجنگی ابتدا باید بر خود مسلط باشی. در منا و قربانگاه هم همین‌گونه است. حضرت ابراهیم از عزیزترین و بهترین فرد؛ یعنی فرزند خود می‌گذرد! قربانی کردن ما در واقع یادآوری آن ایثار و انقیاد حضرت ابراهیم علیه السلام در منا است. ... يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ * فَلَمَّا أَسْلَمَا وَ تَلَّهُ لِلْجَبِينِ وَ نَادَيْنَاهُ ... اینجا دو نکته جلب توجه می‌کند: نکته اول: این یک خواب عادی نبوده، بلکه فرمان الهی بوده است، و گرنه ذبح با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۳۰ انسان، مسأله ساده‌ای نیست. جالب است وقتی حضرت ابراهیم به حضرت اسماعیل می‌گوید: می‌بینی که دارم تو را ذبح می‌کنم، اسماعیل نمی‌گوید: ذبح کن مرا، بلکه می‌گوید: به آنچه که فرمان یافته‌ای، انجام ده؛ یعنی بحث تمکین در برابر مأموریت و انقیاد نسبت به دستورات خداوند است و لذا می‌گوید: ... يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ... نکته دوم: در آخر آیه است که؛ فَلَمَّا أَسْلَمَا ... یعنی هر دو تسلیم شدند. پدر تسلیم شد که پسر را بدهد و پسر تسلیم شد که جان دهد. در روایت آمده است: وقتی می‌خواهی قربانی کنی، حلقوم طمع و هوای نفس را ذبح کن. پس همه اینها تمرین است تا ما تسلیم محض خدا شویم. تسلیم و انقیاد، دارای شقوق زیادی است. قرآن این فروع را چگونه بیان می‌کند؟ انسان باید در گفتار اسیر خشم نباشد. در حرکت‌های سیاسی بر اساس رضایت و خواست خدا حرکت کند. در معاملات، در خانواده و خلاصه در همه امور زندگی، تسلیم فرمان الهی باشد. در سوره مبارکه آل عمران، آیه ۱۳۳ وقتی خداوند تقوا را توضیح می‌دهد، می‌فرماید: وَ سَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَ جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ، به‌سوی بهشت مسابقه دهید که

برای متقین تدارک شده است. حال متقین چه کسانی هستند؟ توضیح می‌دهد: **الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ** (۱) یعنی اسیر پول نیستند، انفاق می‌کنند؛ چه وضعشان خوب باشد و چه بد، «يُنْفِقُونَ»؛ یعنی کار دائمی آنها انفاق است، چون مضارع معنای استمرار می‌دهد. خشم خود را فرو می‌خورند و بر گفتارشان تسلط دارند و اهل «گذشت» هستند. در جای دیگر می‌فرماید: **وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ** با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۳۱ **فَاسْتَعْفَفُوا لِدُنُوبِهِمْ ...** (۱) یعنی اگر اشتباه و گناهی مرتکب شدند، ناراحت شده، استغفار می‌کنند و ... **وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا ...** حالت قبلی و اشتباه را تداوم نمی‌دهد؛ یعنی روح انقیاد دارند.

گفتگو با دکتر محمدرضا مشکوة‌الدینی

حج در بُعد بین‌المللی، فرصتهای مهمی را در اختیار ما قرار می‌دهد که ابتدایی‌ترین و ضروری‌ترین آنها، آشنایی با کشورهای مختلف اسلامی است. این ضرورت در ارتباط با قاره‌ای مانند آفریقا، که با محرومیتهای متعددی مواجه است، دو چندان می‌شود. به منظور آشنایی با وضعیت مسلمانان آفریقا، گفت و گو با دکتر محمدرضا مشکوة‌الدینی، کارشناس مسایل قاره آفریقا، تقدیم خوانندگان محترم می‌گردد: به‌عنوان ورود به بحث، حضرت‌عالی کشورهای قاره آفریقا را چگونه تقسیم‌بندی می‌کنید؟ کشورهای قاره آفریقا را می‌توان به سه گروه تقسیم کرد: (۱) کشورهای عربی شمال آفریقا؛ مانند مصر، الجزائر، تونس و مغرب. (۲) کشورهای شاخ آفریقا؛ مانند سومالی و جیبوتی. (۳) کشورهای زیر صحرای بزرگ آفریقا، که اصطلاحاً آنها را آفریقای سیاه می‌نامند. آفریقای سیاه متشکل از نوزده کشور انگلیسی زبان است - که بیشتر در شرق و جنوب این قاره واقع شده‌اند - و پانزده کشور فرانسه زبان - که در مرکز و غرب آن قرار دارند. از نوزده کشور انگلیسی زبان، تعدادی؛ مانند نیجریه، گامبیا، آفریقای جنوبی، گابن، غنا و تانزانیا، به‌لحاظ تعداد مسلمانان، از اهمیت بیشتری برخوردارند. مهم‌ترین با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۳۲ این کشورها نیجریه با صدویست میلیون نفر جمعیت است که بیش از ۶۰ درصد آنان مسلمان و بقیه مسیحی‌اند. تعداد حجاج این کشور به تنهایی، نزدیک مجموع حجاج سایر کشورهای آفریقای سیاه است. تعداد حجاج این کشور در سال جاری ۵۵ هزار نفر است که نسبت به سال قبل تقریباً ۱۰ هزار نفر کاهش دارد. از پانزده کشور فرانسه‌زبان نیز تعداد مسلمانان ۸ کشور، بیشتر است. این کشورها عبارتند از: سنگال، گینه کوناگری، مالی، ساحل عاج، بورکینافاسو، نیجر، چاد و بنین. بیشتر مسلمانان آفریقای سیاه پیرو مالک هستند و می‌توان در این منطقه و به‌ویژه در غرب آفریقا، فرقه‌های متعدّد صوفیه؛ چون تیجانیه، قادریه، مریدیه و احمدیه را مشاهده کرد. مردم آفریقا به‌لحاظ فرهنگی و اجتماعی، دارای چه ویژگی‌هایی هستند؟ مردمی خونگرم و با احساسند. آفریقای سیاه میراث‌دار استعمار انگلستان و فرانسه است و وضعیت سیاسی - اجتماعی‌اش هنوز هم تا حد زیادی تحت تأثیر همین عامل قرار دارد. هر چند که کشورهای آفریقای سیاه دارای ثروت‌های طبیعی و معادن عظیمی هستند، اما همچنان فقر بر بسیاری از آنها سایه افکنده است. فشارهای ناشی از بدهی‌های خارجی و عدم توازن میان درآمدها و بازپرداخت دیون، تبعات ناگوار اجتماعی - اقتصادی نظیر گسترش فقر را به‌همراه داشته است. جنگ‌های داخلی و مرزی و بی‌کفایتی و وابستگی برخی از زمامداران نیز از دیگر مشکلات اجتماعی این مردم است. در کشور بزرگ نیجریه - که در بسیاری از استانهای آن، تعداد مسیحیان و مسلمانان تقریباً مساوی است - رقابت شدیدی وجود دارد، به‌ویژه در سالهای اخیر، این رقابت خود را در انتخابات ریاست جمهوری نشان داده است. بسیاری از مسلمانان نیجریه از اینکه می‌بینند با داشتن اکثریت، یک مسیحی را به ریاست جمهوری انتخاب می‌کنند، نا راضی‌اند و این نارضایتی را اظهار می‌کنند. از جمله ویژگی‌های سیاسی آفریقای سیاه، شکل‌گیری کودتاهای پی‌درپی و وجود با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۳۳ بحرانهای سیاسی است. ناپایداری سیاسی - اجتماعی کشورهای این منطقه، بیشتر ریشه در ساختارهای قبیله‌ای، مداخلات خارجی، عقب‌ماندگی اقتصادی، فرهنگی و نقص آموزشهای عمومی دارد. به‌عنوان مثال می‌توان از بحرانهای اخیر ساحل

عاج نام برد که عواملی؛ از جمله رقابت میان آمریکا و فرانسه بر سر تقسیم منابع ساحل عاج باعث درگیریهای نظامی و آشوب‌های سیاسی شدید شده است. با توجه به اینکه شما تماس‌های نزدیکی با آنها داشته‌اید، دیدگاه آنها نسبت به امام خمینی قدس سره و انقلاب اسلامی چیست؟ انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی قدس سره تأثیر بزرگی در آفریقا داشته است. پیام انقلاب برای همه مستضعفین جهان به‌ویژه مسلمانان کشورهای محروم، واضح و حیات‌بخش و پرجاذبه بوده است؛ بدیهی است، ابعاد شخصیتی امام خمینی قدس سره در بسیاری از مردم دنیا؛ از جمله در آفریقای سیاه تأثیر گذاشت. خودم تاکنون با حجاج زیادی برخورد کرده‌ام که به محض آنکه نام ایران را می‌شنوند، می‌گویند: «آیت‌الله خمینی». آدم یاد این کلام مقام معظم رهبری می‌افتد که «این انقلاب، بی‌نام خمینی در هیچ جای جهان شناخته شده نیست». بسیاری از حجاج آفریقایی به من می‌گفتند: عکس آیت‌الله خمینی را در خانه‌شان نصب کرده‌اند. یک حاجی از ایالت گمبه در نیجریه به ما گفت: «آیت‌الله خمینی یک شخصیت وارسته بود، تقوا و شجاعت داشت، علیه ظلم و استکبار و بی‌عدالتی می‌جنگید و وقتی از دنیا رفت، چیزی از مال دنیا از خود باقی نگذاشت». حاجی دیگری از ایالت آداماوا در کشور نیجریه می‌گفت: «امام خمینی شخصیتی بود که تنها متعلق به ایران نبود، بلکه متعلق به تمامی بشریت بود. او در فکر همه مستضعفان جهان؛ اعم از مسلمان و غیر مسلمان بود.» یک حاجی آفریقایی مقیم اروپا می‌گفت: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۳۴ «بسیاری از مسلمانان جهان؛ اعم از شیعه و سنی، پیروزی انقلاب اسلامی در ایران را پیروزی اسلام می‌دانند. اگر شما بتوانید بر مشکلات غلبه کنید و نظام موقفی را ارائه کنید، الگوی بسیار خوبی برای مسلمانان سایر کشورها خواهید بود.» جالب است بدانید که بسیاری از حجاج از تهدید ایران توسط آمریکا و اسرائیل اظهار نگرانی شدید می‌کنند. به‌خصوص حجاج تحصیلکرده که جریان‌ات سیاسی داخل ایران را تعقیب می‌نمایند، از احتمال دور شدن از اندیشه‌های امام خمینی قدس سره و از آنچه که از سوی رسانه‌های غربی به‌عنوان رقابت و مبارزه میان اصول‌گرایان و اصلاح‌طلبان تعبیر می‌شود، اظهار نگرانی می‌کنند. در مورد وضعیت شیعیان آفریقا چه توضیحی دارید؟ تا سالهای قبل، بیشتر شیعیان آفریقا را خارجیان مقیم این قاره؛ از جمله شیعیان خوجه و بوهره و نیز لبنانی‌های مقیم آفریقا تشکیل می‌دادند. در بسیاری از جوامع آفریقایی سیاه یا مذهب شیعه را نمی‌شناختند و یا به آن به صورت یک پدیده خارجی می‌نگریستند و شیعیان بومی نیز انفرادی و بیشتر در حالت تقیه زندگی می‌کردند. اما امروز، علاقمندان به مکتب اهل بیت علیهم السلام زیاد شده‌اند و در بسیاری از کشورهای آفریقایی سیاه شیعیان بومی وجود دارند که مراکز کوچک شیعی را هم ایجاد کرده و در کنار برادران اهل سنت خود زندگی مسالمت‌آمیزی دارند. در بسیاری از این مراکز امامان جماعت، روحانیون جوانی هستند که در ایران تحصیلات دینی خود را گذرانده‌اند. یک نمونه از این موارد، مسجد و مرکز شیعی موجود در کشور غنا است که بیش از ۱۰۰۰ عضو دارد. در کشور نیجریه، رهبر معروف شیعه شیخ ابراهیم زاکراکی است که بسیاری از مردم مسلمان نیجریه؛ اعم از شیعه و سنی به وی علاقمندند و در شهر «زاریا» به دیدار او می‌روند. در سالهای اخیر نسبت به شیعه و جمهوری اسلامی اقبال زیادی شده است. به نظر حضرت‌عالی علت اقبال و گرایش به جمهوری اسلامی ایران چیست؟ با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۳۵ شکست برخی از الگوهای افراط‌گرایانه؛ مانند طالبان و نیز موفقیت‌ها و ثبات روزافزون نظام جمهوری اسلامی ایران در طول یک ربع قرن، مهم‌ترین علت بوده است. دشمنی‌های غرب و جنگ هشت ساله و محاصره اقتصادی که هر یک به تنهایی کافی بود تا قوی‌ترین نظام‌های سیاسی را از پای در آورد، علاقمندی و تمایل مسلمانان آفریقایی سیاه را به انقلاب اسلامی ایران بیشتر کرده است. ارائه یک سیاست اسلامی و انقلابی و در عین حال بدور از افراط و تفریط و نیز موفقیت شیعیان لبنانی در مبارزه با اسرائیل و مقاومت انتقاضه در فلسطین که هر دوی آنها مورد حمایت ایران است، از دیگر عوامل گرایش مردم آفریقا به تشیع بوده است. بسیاری از مسلمانان آفریقا به شبکه‌های برون مرزی، به‌خصوص شبکه سحر علاقه نشان می‌دهند و از محدود بودن ساعات پخش آن ناراضی‌اند. نکته‌ای که لازم است اضافه کنم، به موازات گسترش شیعه، شبهات نیز در حال گسترش است، لذا لازم است مراکز علمی، فکری و فرهنگی در کشورهای آفریقایی تغذیه علمی شوند و

شبهات آنها توسط فرهیختگان داخل ایران پاسخ و به آن مراکز ارسال شود. مثلاً، در این اواخر فیلم قمه‌زنی شیعیان عراق در تلویزیونهای کشورهای آفریقایی به‌طور ناخوشایندی پخش شد که شبهات زیادی را ایجاد کرد. نکته دیگر اینکه: الآن خلأ نبود رهبری اسلامی صالح در آفریقا به صورت بسیار جدی احساس می‌شود. این موضوع زمینه طرح بحث مهدویت را مهیا کرده است و در حال حاضر همه مسلمانان؛ اعم از اهل تسنن و شیعه، گرایش جدی به آن پیدا کرده‌اند که طرح منطقی و صحیح آن می‌تواند، هم امید به آینده را به ارمغان بیاورد و هم زمینه‌ای باشد برای آشنا کردن مردم آفریقا با ویژگیهای حکومت حضرت مهدی (عج).

گفت و گو با دکتر همایون منصوری، در باره مسائل شرق آسیا

برای ورود به بحث، شمایی از وضعیت کلی مسلمانان کشورهای جنوب شرق آسیا ترسیم کنید و بفرمایید مردم این مناطق چگونه با اسلام آشنا شدند؟ با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۳۶ برخلاف تبلیغاتی که مستشرقین در طول یک صدساله اخیر، درباره توسعه اسلام با شمشیر داشته‌اند، اسلام در آسیای جنوب شرقی و حتی چین صرفاً با حضور تجار و بازرگانان و سیاحان مسلمان که از نواحی ایران، هند و ... به آن نواحی سفر کردند، ترویج شده است؛ برای مثال، در قرن ۱۵ میلادی و در دوران پادشاهی سلسله «موجو پاهیت» در اندونزی، اسلام وارد نواحی غربی آن سرزمین شد و سپس تمامی جاوه را تحت پوشش قرارداد. در همین دوران، اسلام از طریق جاوه به کشور مالزی رسید. اکثریت قریب به اتفاق مردم دارای مذهب شافعی هستند و به همین علت، علاقه به اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله در این کشورها، در دل مردم وجود دارد. از دیگر نشانه‌های گسترش اسلام به عنوان یک دین آرام بخش، وجود آثار فرهنگ تشیع و یا اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله، مراسم بسیار قدیمی عاشورا و تاسوعا است. اکنون اکثریت مردم اندونزی با عاشورا و تاسوعا آشنایی دارند. خیلی‌ها مراسم عزاداری می‌گیرند ولی معنا و مفهوم واقعی آن را نمی‌دانند. شاید دوران دیکتاتوری حدود سی ساله سوهارتو را بشود از جمله علل بی‌خبری و یا دوری مردم اندونزی از اسلام دانست. امروزه به علت وجود آزادیهای سیاسی اخیر، گرایشهای صوفیانه و عرفانی در میان مردم رشد بسیاری یافته است. صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران با پخش برنامه‌های مذهبی، به‌خصوص به زبان ملایو از طریق تلویزیون ماهواره‌ای برای این ناحیه بسیار اثرگذار بوده و در رشد فرهنگ اسلام و تشیع قدمی بسیار مهم و اساسی برداشته خواهد شد. مهمترین کشور مسلمان در جنوب شرقی آسیا، اندونزی است. حضرت عالی وضعیت جمعیتی و سیاسی-اجتماعی مسلمانان این کشور را چگونه توصیف می‌کنید؟ جمعیت رسمی کشور اندونزی بیش از ۲۱۰ میلیون نفر است که اکثریت مطلق آن را مسلمانان در ۱۵ تا ۱۶ هزار جزیره تشکیل می‌دهند. این کشور سالها زیر نفوذ یک حکومت نظامی متمایل به آمریکا، به فرماندهی سوهارتو قرار داشت. وی ژنرال با سابقه‌ای بود که اقدامات تندی را علیه کمونیست‌ها انجام داد و دیکتاتوری شدیدی را به وجود آورد و نهایتاً حدود ۶ سال پیش به علت فشارهای مردم، به‌ویژه از سوی با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۳۷ دانشجویان، مجبور به کناره‌گیری شد. پس از آن مردم از قفس تنگ محدودیتها بیرون آمدند. اولین نشانه‌های آزادی، گرایش به جمعیت‌های فعال قدیمی اسلامی؛ مانند نهضة‌العلماء و محمدیه بود. آقای عبدالرحمان وحید به عنوان یک شخصیت مذهبی، اولین رییس جمهور مسلمان بود که از نهضة‌العلماء به قدرت رسید اما با اتخاذ سیاستهای اشتباه ناشی از بی‌تجربگی و عدم آشنایی با مسائل روز دنیا، نتوانست رضایت مردم را جلب کند. پس از وی خانم مگاواتی حکومت را به دست گرفته است که تا انتخابات بعدی ادامه خواهد داشت. در این انتخابات که چند ماه بعد برگزار می‌شود، مردم برای اولین بار مستقیماً به رییس جمهوری منتخب خود رأی خواهند داد. در کشور مالزی، گرایش‌های اسلامی بسیار زیاد است. تقریباً تمام مردم مذهب شافعی دارند، اما جمعیت شیعه، با وجود جمعیت کمی که دارد، فعالیت‌های خوبی داشته و به‌خصوص مرکز استاد مطهری در اندونزی کتب بسیاری به زبان بومی منطقه (ملايو) ترجمه کرده است. در صورت نشر کتابهای ساده به زبان محلی درباره فضایل و اخلاق اهل بیت علیهم السلام و عقاید اولیه تشیع، توسعه فرهنگ تشیع در این منطقه

حتمی خواهد بود. مردم این کشور، ایران را کشوری مسلمان، مبارز و محبوب می‌شمارند. تبلیغات سوء علیه ایران بسیار نادر است. اما طی یکی دو سال اخیر برخی شبهات علیه تشیع شیوع یافته است؛ از جمله کتابی به نام «بهایة الشیعه» که به زبان محلی یعنی «آناتومی شیعه» منتشر شده که به نظر می‌رسد از طرف طلاب اندونزی در عربستان ترجمه و پخش گردیده باشد. در حال حاضر، علاوه بر مشکلات اقتصادی و دخالت‌ها و نفوذ اقتصادی آمریکا در این کشور، مردم درباره مسائل فرهنگی و فساد اقتصادی و اخلاقی، کم‌فروشی و فعالیت گسترده مسیحیان نگرانی‌هایی را دارند. مالزی در میان کشورهای جنوب شرقی آسیا، هم از نظر جمعیت و هم از نظر گرایش به شیعه، اهمیت بیشتری دارد. در این باره اگر توضیحی دارید بفرمایید. این کشور دومین کشور مهم مسلمان در حوزه جنوب شرق آسیا است. حدود با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۳۸ ۵۵٪ از جمعیت کشور، مسلمان و از نژاد ملایو می‌باشند. حکومت و قدرت سیاسی از دوره استعمار انگلستان و آغاز استقلال در دست نژاد اکثریت؛ یعنی مسلمان قرار گرفت، چراکه در آن زمان آمریکا و انگلستان از رشد گرایش‌های کمونیستی در میان چینی‌ها واهمه داشته و مسلمانان را بی‌خطر یا کم‌خطرتر برای سیاست استکباری خود می‌دانستند. آمار مسلمانان مالزی، حدود ۱۵۰۰۰۰۰ نفر است، اما نژاد چینی‌ها قدرت اقتصادی مالزی را در اختیار دارد. اقلیت هندی تبار هم در حد خود دارای گروه‌های سیاسی، ولی بدون نفوذ قوی در حکومت و مردم هستند. مسلمانان مالزی، در یک دوره ۲۵ ساله، رشد بسیاری به‌ویژه از نظر تحصیلات داشته‌اند. با اعزام جوانان مالزی به کشورهای غربی، از ۲۵ سال گذشته، گرایش‌های اسلامی در میان مردم بیشتر شده است. در حال حاضر با کناره‌گیری، مهاتیر محمد که حدود ۲۰ سال نخست‌وزیر قدرتمند مالزی بود، مسلمانان برای استقرار عمیق‌تر اسلام امیدواری بیشتری پیدا کرده‌اند. جمعیت شیعه، توسط تعدادی از جوانان مالزی که از ایران فارغ‌التحصیل شده بودند و یا با جوانان شیعه در کشورهای غربی ارتباط داشتند، تشکیل شده است. به علت گرایش بسیار مردم به گروه‌های مسلمان و احساس خطر دولت مالزی، تبلیغات به نفع شیعه رسماً ممنوع اعلام شده و تبلیغات سوء علیه تشیع در چند سال اخیر مطرح گردیده است. در مالزی افرادی که عازم حج هستند، حداقل به مدت شش ماه، هر جمعه آموزش‌هایی را می‌بینند که در این جلسات آنها را از تماس با ایرانیان و اهل تشیع برحذر می‌دارند. با این وجود، بیشتر مردم مالزی درباره ایران اطلاعات خوبی دارند. خوشبختانه با وقوع تحولات سیاسی اخیر در منطقه خاورمیانه شبهات سیاسی آنها نسبت به ایران حل شده است. تردد گروه‌های توریستی که اخیراً به راه افتاده است نیز در کاهش شبهات مؤثر بوده است. جالب است که به‌ویژه در ایام ماه مبارک رمضان، هر روز به مدت ۳۰ دقیقه فیلمی درباره شهرهای ایران در تلویزیون مالزی نمایش داده شده که بنابر اظهار مردم بسیار مفید بوده است. علاقه‌مندی نسبت به ایران در میان تحصیلکرده‌ها بیشتر است و تقریباً همه، روحیه ضدآمریکایی دارند.

گفتگو با محمد حسین لوحی نژاد در باره مسلمانان ترکیه

یکی از فرصت‌های گرانسنگ در ایام پربرکت و معنوی حج، آشنایی با ملل و جوامع مختلف اسلامی است. اما در این میان کشور ترکیه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ چرا که همواره از ابتدای تأسیس تمدن اسلامی - به ویژه در عصر عثمانی - در مرز میان این تمدن و تمدن غربی قرار داشته است. همانگونه که اکنون نیز یکی از چالش‌های جدی این کشور، حل مشکل تضاد و تعارض میان این دو تمدن است؛ به طوری که علی‌رغم وجود اکثریت مسلمان، دولتمردان و سیاستمداران ترکیه راه نجات و بهشت موعود را در تمدن غربی جستجو می‌کنند. نشستن پای صحبت‌های کارشناس مسائل ترکیه، آقای محمدحسین لوحی نژاد، بر دانش علاقمندان در این زمینه می‌افزاید: برای ورود به بحث، تصویر کلی تمدن و فرهنگ اسلامی در ترکیه را ترسیم فرمایید. ترکیه بر خرابه‌های امپراتوری عثمانی بنا شده و پل ارتباطی قاره آسیا و اروپاست. ۳٪ خاک ترکیه در قاره اروپا و ۹۷٪ آن در قاره آسیا واقع شده که به آن «آناتولی» گفته می‌شود. ترکیه حدود ۵۰۰ سال خلافت عثمانی را به خود دیده است. قسطنطنیه که از مراکز مهم امپراتوری

بیزانس (روم شرقی) بود، بعدها به اسلامبول (جایی که اسلام در آنجا نفوذ زیادی دارد) و پس از آن، (بعد از جنگ جهانی دوم) به استانبول تغییر نام یافت. اکنون در این کشور حدود ۳۷۰۰ مسجد قدیمی و باشکوه وجود دارد. امپراتوری عثمانی، از بالکان تا مکه و مدینه و عربستان کنونی را تحت حاکمیت خود داشته است. دولتهای کنونی ترکیه پیوسته می‌کوشند ترکیه را سکولار و غربی جلوه دهند و از این کشور دین‌زدایی کنند، لیکن پیشینه مذهبی و باورهای دینی مردم، مانع بزرگی بر سر این راه است و لذا اکنون، روزانه ۵ وقت صدای اذان به شکل زنده (نه شکل رسانه‌ای) از مناره‌های مساجد شنیده می‌شود. مردم در نمازهای جماعت و جمعه، با شکوه شرکت با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۴۰ می‌کنند و لذا الآن این تضاد و پارادوکس در آنجا مشاهده می‌شود. از یک سو دولت در اتخاذ سیاستهای رسمی خود، به دنبال تمدن غربی و اتحادیه اروپا است و از سوی دیگر باورهای مردم، اسلامی است و آنان خود را میراث‌دار امپراتوری عثمانی می‌دانند و آرزوی عظمت و مجد اسلامی گذشته را دارند. بافت جمعیتی ترکیه و وضعیت فرق و مذاهب اسلامی این کشور چگونه است؟ ترکیه حدود ۷۰ ۰۰۰۰۰۰ نفر جمعیت دارد، در حالی که مساحت آن نصف مساحت ایران است و ۹۸٪ مردم آن را مسلمانان تشکیل می‌دهند که غیر از ۲۰ ۰۰۰ ۰۰۰ نفر علوی، بقیه بیشتر حنفی و شافعی هستند. علوی‌ها اهل بیت را دوست دارند و خود را جعفری می‌دانند. البته آنان شیعه اثنی عشری نیستند، چون فشارهای عصر عثمانی آنها را از اصالت‌های شیعی دور کرده است. بحث صوفی‌گری در ترکیه قوی است که یکی از علل آن، حضور شاعر و عارف بزرگ، مولانا جلال‌الدین بلخی در شهر قونیه است. علت دیگر، فشارهای دولت جمهوری ترکیه بر پیروان مذاهب و تعطیلی مراکز رسمی دینی بوده است و لذا الآن طریقت‌های زیادی مثل؛ نقشبندیه، قادریه و ... در ترکیه حضور فعال دارند و همین طریقت‌ها در پشت پرده بر سیاست‌های دولت و احزاب سیاسی تأثیر می‌گذارند و البته احزاب هم از آنها استفاده می‌کنند. طریقت دیگری که بسیار مهم است، طریقت نورچی‌ها است که با جمعیتی چند میلیونی در ترکیه فعالیت داشته و دارای کانال‌های تلویزیونی، رادیویی، روزنامه و شرکت‌های بزرگ تجاری است. پیروان این فرقه، عمدتاً به «ترکیه درون» اعتقاد داشته و اقدام به ایجاد مدارس اسلامی و قرآنی در داخل ترکیه و حتی برخی از کشورهای خارجی می‌کنند. این گروه، به دلیل دارا بودن همین ظرفیت گسترده، همواره در تعامل با احزاب و حاکمیت بوده و دو طرف از امکانات یکدیگر بهره می‌برند. شیعیان ترکیه حدود یک میلیون نفرند که به لحاظ ریشه‌ای، آذری زبان هستند آذری‌های شمال شرقی ترکیه در کنار مرز جمهوری اسلامی ایران به سر می‌برند و بخشی از آنها نیز در استانبول و آنکارا ساکن‌اند و تفکرات و آداب و رسوم مذهبی آنها، مانند با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۴۱ ایرانی‌ها است. لطفاً توضیحی هم در مورد وضعیت احزاب سیاسی و آرمانهای آنها بدهید؟ جامعه ترکیه از جهت سیاسی، از دهه ۷۰ به بعد، چند حزبی است؛ چپ، راست، ملی‌گرا و ... طرفداران احزاب راستگرا، معروف به افراد دیندار و محافظه‌کار هستند و پس از انقلاب اسلامی ایران، فعالیتشان نمود بیشتری پیدا کرد و حتی برخی احزاب ملی‌گرا و با گرایش اسلامی، بعد اسلامی‌شان بروز و ظهور بیشتری یافت و رسمی‌تر شد. سیر تطوّر احزاب اسلامی، از حزب «رفاه» آغاز و تا حزب «عدالت و توسعه» منتهی شد. حزب «عدالت و توسعه» به نوعی با تأثیر از انقلاب اسلامی، به وجود آمد. جالب است بدانید که خانمهای دولت کنونی، همه محجبه و از خانواده مذهبی هستند ولی به خاطر کلیت رژیم، خودشان را در ظاهر با سیاست‌های رسمی دولت (سکولاریسم) هماهنگ کرده‌اند. به نظر شما انقلاب اسلامی چه تأثیری در بینش مردم و به ویژه قشر تحصیل کرده و دانشگاهی ترکیه داشته است؟ ترکیه به شدت متأثر از اسلام‌گرایی و بازگشت به اسلام اصیل است که در انقلاب اسلامی مطرح شد. آثار نویسندگان برجسته انقلاب اسلامی، از سوی قشر متفکر و روشنفکر ترکیه مورد استقبال قرار گرفت. آثار امام خمینی قدس سره، شهید بهشتی، شهید مطهری و دکتر شریعتی بسیار مورد توجه آنها واقع شد. به ویژه آنها چون با یک کشور کمونیستی هم‌مرز بودند، برای مقابله با کمونیسم، آثار فوق را بیشتر مورد توجه قرار دادند. در ترکیه جریانهای مختلفی بر پایه اندیشه انقلاب اسلامی شکل گرفت؛ از جمله حزب رفاه که قبلاً اسمش «سلامت ملی» بود. همچنین آرمانهای انقلاب اسلامی به شدت بر جریانات و گروه‌های مختلف اسلامی که بعدها توسط دولت،

به‌عنوان گروه‌های غیر قانونی تحت فشار قرار گرفتند، تأثیرگذار بودند. حجاج تحصیل کرده ترکیه، بیشتر آثار متفکران انقلاب اسلامی را می‌شناسند، با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۴۲ حتی یکی از آنها به من می‌گفت: کتاب حج شریعتی را همراهش آورده و چندین بار خوانده است. از سوی دیگر آنان حبّ اهل بیت علیهم السلام را هم دارند؛ یعنی تعصب ندارند و لذا اهل بیت و انقلاب اسلامی و تشیع را دوست دارند. آنان انقلاب اسلامی را حرکت عظیم اسلام‌خواهی و تجدید عظمت اسلامی تلقی می‌کنند و حتی خودشان را از این جهت مدیون امام خمینی قدس سره و انقلاب اسلامی می‌دانند و به آن افتخار می‌کنند.

گفتگو با حجت‌الاسلام والمسلمین محمدعلی رضایی

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی، مدرّس علوم قرآنی و تفسیر و نیز مسؤول انجمن علمی قرآن پژوهی، امسال به حج مشرف شده و بخش مهمی از وقت خود را صرف ملاقات با مراکز علمی و اسلامی مکه و مدینه کرده‌اند. با دیدگاه‌های وی در زمینه قرآن و حج آشنا می‌شویم: برای ورود به بحث مناسب است اشاره‌ای به حوزه مطالعاتی و آثار علمی خود داشته باشید. تاکنون حدود ده کتاب و ۳۰ مقاله منتشر کرده‌ام. در سال ۸۲ یکی از کتابهایم با عنوان: «پژوهشی در اعجاز علمی قرآن»، برترین پایان‌نامه قرآنی دکتری شناخته شد. با توجه به مطالعاتان در زمینه تفسیر و قرآن، قرآن و حج را چگونه توصیف می‌کند؟ از نگاه قرآن، کعبه نخستین خانه‌ای است که برای عبادت پروردگار قرار داده شد و حج آیین ابراهیمی است که اسلام آن را بازشناسی و بازآفرینی کرد و به‌طور صحیح، دوباره به مردم شناساند. این یکی از خدمات بزرگ قرآن کریم به بشریت است؛ یعنی حجی که یادگار حضرت ابراهیم بود و در یهود و مسیحیت به فراموشی سپرده شد و توسط مشرکان مکه گرفتار انحراف و تحریف گردید، بار دیگر توسط وحی قرآنی احیا شد و این مائده معنوی بزرگ آسمانی، هر ساله در اختیار انسانها قرار گرفت تا روح خود را در رودخانه با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۴۳ پربرکت حج شستشو دهند و پاک و بالنده سازند. حضرت عالی مکه و مدینه را چگونه مقایسه می‌کنید؟ چه فرقی است میان آن دو؟ مکه و مدینه مظهر و تجلی ثقلین است. مکه تجلی ثقل اکبر؛ یعنی وحی قرآنی است. هنگامی که به فضای کوهستانی مکه گام می‌نهد و به غار حرا می‌روید و از آن فضای معنوی و کوچک، به چهره شهر مکه می‌نگرید، بی‌اختیار اَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ را زمزمه می‌کنید و هر گاه به مسجدالحرام گام می‌نهد، فضای آن را با ترنم آیات الهی همراه می‌بینید که إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِنَكَّةَ ... و نور هدایت را در آنجا جلوه گر می‌بینید که همه چیز را برای شما آماده کرده است ... أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ. از این روست که در طواف خانه دوست، هیچ چیز همچون قرآن خواندن، انسان را سیراب نمی‌سازد و سفارش هم شده است که در حال طواف قرآن بخوانید و اخیراً هم برخی آقایان دعاهای موجود در آیات قرآن را در یک جزوه گرد آورده‌اند که برای مناجات با پروردگار در حال طواف بسیار مناسب است. مکه شمیم وحی بود ولی در مدینه عطر اهل بیت علیهم السلام به مشام می‌رسد و تجلی گاه ثقل دوم؛ یعنی آل محمد علیهم السلام است. مدینه شهر اهل بیت است. اهل بیت به معنای اعم آنکه در قرآن به کار رفته است: ... إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً «۱» که شامل پیامبر صلی الله علیه و آله و فاطمه علیها السلام و علی علیه السلام و فرزندان آنها می‌شود. هنگامی که به شهر مدینه قدم می‌گذارید فضا بوی آل محمد صلی الله علیه و آله می‌دهد و احساس می‌کنی در جایی تنفس می‌کنی و گام می‌نهی که پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام تنفس کرده و گام نهاده‌اند. هنگامی که وارد مسجدالنبی صلی الله علیه و آله می‌شوی، قلب تپنده آن، مزار حبیب خداست و احتمالاً در کنار او فاطمه علیها السلام است که فرمود: «فاطمه پاره تن من است» پس لابد از او جدا با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۴۴ نمی‌شود و باید نزدیک او دفن شود و همچون پدر شمع محفل عاشقان باشد. هر گاه از مسجد خارج می‌شوی، «بقیع» محور است؛ جایی که مزار غریب چهار امام همام است. زیر آفتاب روز و نور مهتاب، پاره‌های تن پیامبر صلی الله علیه و آله می‌درخشند و قلب شیفتگان اهل بیت علیهم السلام را که

از سراسر جهان به دیدارشان آمده‌اند نورانی می‌سازد. آگاه شدیم که شما در هر سفر با مراکز علمی و عالمان آن تماس می‌گیرید و با آنان روابط علمی دارید، بفرمایید، در مکه و مدینه از چه مراکزی دیدار داشتید، چه نتایجی گرفتید و چه پیشنهادی دارید؟ چند سال قبل به دیدار «جامعه اسلامی مدینه» (بزرگترین حوزه علمیه اهل سنت در عربستان سعودی) و «جامعه امّ القری» در مکه رفتم و در سفرهای قبل به دیدار، «رابطه العالم الاسلامی» رفتم و با شخصیت‌های علمی و دانشگاهی آن مراکز ارتباط برقرار کردم. امسال نیز از همین سه مرکز دیدار داشتم و جدیدترین برنامه‌های درسی «جامعه امّ القری» را در رشته قرآن گرفتم و با رییس بخش قرآن ملاقات کردم و در دیدار از آنجا، متوجه شدم که نسبت به چند سال قبل پیشرفت‌های خوبی در فناوری (تکنولوژی) آموزشی داشته‌اند. در «جامعه اسلامی مدینه» با رؤسای دو دانشکده قرآن و حدیث ملاقات کردم و متوجه شدم که این حوزه در آستانه تحوّل از نظام سالی واحدی به نظام ترمی واحدی است و برنامه‌های درسی و متون آنها در حال تغییر است (که شاید این تغییرات با تغییرات سیستم سیاسی و عقیدتی درونی عربستان در ارتباط باشد). و در «رابطه العالم الاسلامی»، از بخش اعجاز علمی قرآن نیز دیدار داشتم و با رییس این بخش دکتر عبدالله مصلح صحبت کردم. این قسمت یک بخش تخصصی است و یک فصلنامه تخصصی نیز به همین نام (اعجاز علمی قرآن) دارد. آنان در این بخش تلاش فراوان کرده‌اند و هر سال همایش بین‌المللی برگزار می‌کنند که در سال آینده در دُبی برگزار می‌شود. جدیدترین پیشرفتهای علمی مرتبط با آیات قرآن را با زبان نسبتاً تخصصی و علمی می‌نویسند. در «رابطه العالم الاسلامی» مجله‌ای با عنوان «مساجد» و هفته‌نامه «العالم» نیز منتشر می‌شود. این مرکز تمامی فعالیت‌های تبلیغی مذهبی داخلی و خارجی و مساجد آنان را در با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۴۵ دنیا تحت پوشش دارد و تغذیه فکری می‌کند. در سال جاری برخورد شخصیت‌ها، کارمندان، طلاب و اساتید در این مراکز با ایرانیها بسیار بهتر شده بود و حاضر به همکاری بودند. به نظر می‌رسد که این رویکرد، در درون عربستان سعودی، جدید است. هر چند که هنوز گاهی عناصر افراطی و برخورد‌های نامناسب به چشم می‌خورند. به نظر می‌رسد که باب مرادده با شخصیت‌های علمی آنها را بیشتر کنیم تا توهمات زدوده شود و نیز باید از شکل آموزش آنها استفاده کنیم و همچنین از جدیدترین شبهات (برای مثال کتابهای احسان الهی ظهیر که الان به شکل گسترده به زبان عربی منتشر شده) آگاه شویم.

گفتگو با زائران خانه خدا در آستانه بازگشت

سفر پایان یافت و هنگام رفتن شد، گویی خوابی شیرین بود که سحرگهی آمد و رفت و دل‌های بی‌قرار ما را شیدایی کرد. سفر، رؤیای وطن بود برای گمشده‌ای که راه از بیراهه نمی‌شناسد، سفر جرقه‌ای بود در ظلمات شب، که راه به ره گم‌کردگان نمود. پروانه مُرد، شمع سوخت، شب گذشت. ای وای من که قصه دل ناتمام ماند. سفر خانه تمام شد و سفر به سوی صاحبخانه آغاز شده است، پایان این میهمانی آغاز دوستی با صاحبخانه است و خوشا آنان که میهمانی از میزبان غافلشان نکرده است. ما تازه به شیرینی سفرهای رنگارنگ این میزبان عادت کرده‌ایم، تازه انس گرفته‌ایم به مهربانی‌ها، به لطف‌ها، به عنایت‌ها، ما تازه قطره‌ای از دریای حج را چشیده‌ایم. تازه گرفتار شده‌ایم و رها نمی‌کنیم و رها نمی‌شویم از بند داستان عاشقی ... ما نیامده‌ایم که برویم، آمده‌ایم که بمانیم، آمده‌ایم که رفیق شویم، دل بدهیم، آمده‌ایم که میهمان هر روزه باشیم، آمده‌ایم که نه ناممان که طریقمان «حاجی» باشد، آمده‌ایم که زائر هر روزه باشیم. ما سفر را با خویش خواهیم برد، ما ذره ذره‌های این حج عظیم را بر لوح یاد و جان خویش نقش خواهیم کرد. راستی! در این سفر کجا به نهایت رسیدید؟ کجای این سفر بود که احساس با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۴۶ کردید دلتان با قافله سالارگره خورده است؟ کجا بود که سبک گشتید. دوباره متولّد شدید؟ عرصه اوج عاشقی شما میقات بود یا منا؟ عرفات بود یا مسعی؟ مدینه بود یا مکه؟ سید حمید حسینی، زائری از دیار قزوین حال‌وهوای سفر را چنین توصیف می‌کند: «در تمام لحظه‌ها، از میقات تا پایان، حال خوشی داشتم، در مشاعر هم کوشیدم با وجود خستگی جسمی، ساعات را درک کنم و از

دست ندهم، اما خوش‌ترین حال من هنگامی بود که «حلق» کردم. در این لحظه گویا رسالتم به انجام رسیده بود، گویا بعد از این فراز و نشیب‌ها، بعد از این آمدنها، بیتوته کردنها، بعد از اشک و آه و گریه، خدا مرا بخشیده است. موهای سرم را تراشیدم، از احرام بیرون آمدم و مانند کودکی شدم که تازه از مادر متولد شده است، حس و حال پرواز داشتم.» سیدحمید که پزشک است، می‌گوید: «فکر می‌کنم قدرتم برای خدمت به مردم چند برابر شده است. انگار در حال بی‌وزنی به سر می‌برم. احساس می‌کنم خدا فرصتی دوباره به من عطا کرده است.» سیدحمید از اشتیاق بی‌حدش برای سفر دوباره هم سخنانی گفت. داود احمدی، محقق است، در بند پاسخ به پرسش من نیست. نخستین نگاه به کعبه او را مبهوت کرده است، می‌گوید: «لحظه اول که با لباس احرام وارد مسجدالحرام شدم، با دلهره جلو می‌رفتم، نگاهم به کعبه که افتاد انگار رگهای سرم پر از خون شد، دست خودم نبود، اختیارم را از دست دادم، اشک مثل چشمه جوشید به سجده افتادم و گریستم و فقط گریستم، انگار تمام اجزای بدنم می‌گریستند، گریه شوق، اشک ندامت، حال عجیبی بود.» علی‌رضا فردی، دوّمین بار است که به حج آمده و می‌گوید: «هر دو بار، نهایت حج من، عرفات بود، عرفات برای من حال غریبی دارد، به خصوص هنگامی که دعای حضرت امام حسین علیه السلام در صحرای عرفات را با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۴۷ می‌خواندیم و به خصوص هنگامی که به فرازی از این دعای شریف می‌رسیم که امام علیه السلام الطاف خداوند را ذکر می‌کنند و درمقابل خطاهای آدمی را می‌شمارند؛ «... أَنْتَ الَّذِي رَزَقْتَ، أَنْتَ الَّذِي وَفَّقْتَ، أَنْتَ الَّذِي أَعْطَيْتَ، أَنْتَ الَّذِي أَعْنَيْتَ ... أَنَا الَّذِي أَخْطَأْتُ، أَنَا الَّذِي هَمَمْتُ أَنَا الَّذِي جَهَلْتُ ...» اینجا نهایت دل‌شکستگی من بود، احساس کردم چقدر در اقیانوس رحمت الهی غرقم و چقدر تاکنون ناسپاسی کرده‌ام. سعید شکوری، زائر مازندرانی است. او بارها به حج مشرف شده و بارها این راه را از ابتدا تا انتها رفته است، اما هنوز این سفر برایش تازگی دارد. او می‌گوید: «بارها حج گزارده‌ام و همیشه نقطه اوج احساس من میقات بوده است. هر وقت به میقات رسیده‌ام گویی اینجا وعده‌گاه من با ربّ العالمین است. انگار فرصت زندگی تمام شده است. احساس کرده‌ام به راستی لباس احرام، کفن است و من زندگی ابدی را آغاز کرده‌ام. من هر بار در میقات بسیار بسیار گریسته‌ام و همیشه این لحظه عجیب برایم پر از اسرار دلچسب و در عین حال پیچیده باقی مانده است.» حمید دلیری را یک اتفاق به این سفر کشانده است. وی می‌گوید: «باور نمی‌کردم در سن جوانی حاجی شوم، خود را در حد چنین سفری نمی‌دیدم، اما گویی در حکمت خداوند رازهایی نهفته است که ما از درک آن عاجزیم.» رشته‌ای برگردنم افکنده دوست می‌کشد هر جا که خاطر خواه اوست خلاصه آمدم، اما احساس من آنقدر فراز و فرود داشت که درمانده بودم. گاهی فقط وقتی که در خیابانهای مکه راه می‌رفتم دلم پرواز می‌کرد و به قول معروف «سیمم» وصل می‌شد، گاهی کنار کعبه بودم اما فقط مناسک را به صورتی عادی انجام می‌دادم کم کم به این نتیجه رسیدم که «حال» خوش جز با عنایت حضرت حق دست نمی‌دهد و ما فقط موظفیم ظرف خویش را برای دریافت چنان احساس شیرینی آماده و پاکیزه کنیم، همین. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۴۸ حمید، اوج احساسش را هنگام آغاز و پایان این سفر می‌داند و می‌گوید: «وقتی به میقات رفتم، مثل کودکی نادم، زار می‌زدم و می‌گریستم و می‌سوختم و خدا را شکر می‌کردم که فرصتی دوباره برای آمرزیده شدن به من عطا کرده است. در پایان سفر هم هنگامی که می‌خواستم با کعبه خداحافظی کنم، زار زدم و گریستم اما این بار گریستن کسی که معترض است، کسی که از این سفر آنچنان که می‌خواست بهرمنند نشده و به او گفته‌اند؛ برو! لحظه سختی بود، سخت و دردناک، هنوز هم باورم نمی‌شود که شاید تا مدت‌ها کعبه را ببینم. عاجزانه از خدا خواسته‌ام مرا باز گرداند.» من از دیار حبیبم نه از بلاد غریب مهمنا به رفیقان خود رسان بزم سفر هر چه بود تمام شد. بیاید لحظه‌ها را پاک و دست نخورده، گوشه قلبمان نگه داریم و چون پاره جگر از آن مراقبت کنیم؛ کاری کنیم که «نور» سفر با ما بماند. این نور را که ارمغان لحظه‌های شکفتن و روییدن ماست با خود به وطن ببریم. آیا سوغاتی زیباتر از این لحظه‌ها سراغ دارید؟

سومین دعای کمیل مدینه - با احتساب برگزاری دو دعای کمیل برای زائران مدینه قبل - در نخستین شب جمعه اقامت زائران مدینه بعد، در این شهر مقدس با حضور هزاران زائر ایرانی در میان قبه‌الخرضاء و بقیع برگزار شد. در پایان این مراسم عرفانی، که سومین دعای کمیل مدینه‌النبی بود؛ امیرالحاج کشورمان، با دعا برای نابودی صهیونیسم جهانی و پیروزی ملت فلسطین که به زبان عربی ادا شد، توجه جمع کثیر مأموران دولت سعودی را که ساعاتی پیش از آغاز مراسم تا پایان آن در محل حضور داشتند، به خود جلب کرد. وی همچنین با اشاره به در پیش بودن انتخابات اول اسفندماه، در دعای پایانی این با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۴۹ مراسم از خداوند پیروزی و سربلندی ملت ایران در این امتحان تاریخی را خواستار شد. گفتنی است این مراسم با کمال نظم و ترتیب از ساعت ده تا یازده شب و با مداحی مداح اهل بیت که از وداع مدینه شعر می‌گفت، پایان یافت. همچنین سومین دعای ندبه در مدینه منوره برگزار شد. در این مراسم که به همت بعثه مقام معظم رهبری و در ساختمان همین بعثه برگزار شد، مداحان با خواندن اشعاری در رثای امام زمان (عج) و شأن و جایگاه شهر مدینه، به ترغیب حاضران برای حفظ و استمرار معنویات کسب شده طی مدت حضورشان در مکه و مدینه پرداختند. آنگاه طنین آوای دعای شریف ندبه با زمزمه حجاج قرائت شد.

برگزاری مراسم سخنرانی در بعثه رهبری

حجت‌الاسلام و المسلمین شریعتی، سخنران مراسم صبح روز ۲۳ بهمن بعثه مقام معظم رهبری طی سخنرانی گفت: پیامی را که هم اکنون از زیارت ائمه بقیع علیهم السلام و مضجع نورانی حضرت رسول صلی الله علیه و آله می‌توان دریافت کرد، تجدید عهد با آرمانهای امام راحل قدس سره، دفاع از اندیشه‌های ایشان و بیعت دوباره با ولی فقیه زمان است. وی روح زیارت را اظهار محبت، حمایت و تجدید پیمان با معصوم دانست و تصریح کرد: زیارت، ارائه مؤدّت و دوستی نسبت به معصوم، نشان دادن فرمانبرداری و دفاع از راه و رسم دشمن ستیز و کفرستیز آنها و همچنین تجدید عهد با اندیشه‌ها و آرمانهای معصومین علیهم السلام است که نبی مکرم خداوند صلی الله علیه و آله در حدیث ثقلین به آن تأکید کردند. پس در زیارت باید به دنبال دو هدف بود از طرفی تبعیت و اطاعت عملی از فرامین و دستورات الهی که از سوی معصوم و یا جانشین او بیان می‌شود و از طرف دیگر باید به مقابله با دشمنان، منافقان و سردمداران ضداسلام ضدولایت برخاست. حجت‌الاسلام و المسلمین شریعتی با بیان اینکه ما باید در مقابل کسانی که با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۵۰ می‌خواهند راه امام قدس سره و انقلاب اسلامی را از مسیر خود خارج کنند، بایستیم، حضور مردم را در انتخابات هفتمین دوره مجلس شورای اسلامی بسیار مهم ارزیابی کرد و افزود: دشمنان خواهان برگزاری کمرنگ انتخابات هستند ولی مردم ما باید فارغ از اینکه به چه کسی و یا چه جریانی رأی دهند در انتخابات حضوری مؤثر و دشمن شکن داشته باشند. در پایان مراسم، امیرالحاج ایران از همه کسانی که از راههای دور و نزدیک در این سخنرانی شرکت کرده بودند، تشکر کرد.

بازگشت نماینده ولی فقیه به ایران

نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی پس از ۳۵ روز حضور در سرزمین وحی و انجام مناسک حج سال ۸۲، پیش از ظهر امروز (۲۵ بهمن) مدینه را به مقصد تهران ترک کرد. آقای ری شهری هنگام وداع با مدینه، با اظهار خرسندی از برپایی باشکوه و آبرومندانه مراسم حج ۸۲، اظهار امیدواری کرد که خداوند به همه دست‌اندرکاران حج امسال که مراسمی آبرومندانه و شایسته نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران برپا کردند، پاداش نیکو عنایت کند! وی با اشاره به برنامه‌های آتی بعثه مقام معظم رهبری افزود: برای بهره‌برداری بیشتر از حج و اماکن مقدس، تدابیر مناسبی اندیشیده شده است و امیدواریم برنامه‌های فرهنگی حج،

به‌خصوص در مورد عمره را بیشتر تقویت کنیم.

شکرگزاری به مناسبت توفیق برگزاری حج ۸۲

مراسم شکرگزاری به مناسبت توفیق برگزاری حج ۸۲، شامگاه جمعه (۲۴ بهمن) در بعثه مقام معظم رهبری و با حضور نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی برگزار شد. در این مراسم، که با قرائت مناجات الشاکرین امام سجاد علیه السلام و برگزاری دعای توسل همراه بود، دست اندرکاران برگزاری حج ۸۲ به خاطر توفیقی که خداوند برای خدمتگزاری به آنها عنایت کرده از خداوند منان سپاسگزاری کردند. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۵۱ امیرالحاج کشورمان در دعای پایانی مراسم، با اعتذار به درگاه خداوندی، از اینکه شکر نعمتهایش میسر نیست، گفت: اگر چه از همه نعمتهای الهی بهره کامل برده نشد و مراسم حج می‌توانست به مراتب بهتر از آنچه انجام شد برگزار شود، ولی با عنایت به رحمانیت خداوند، امیدواریم اعمال ما مقبول درگاه احدیت واقع شود. آقای ری شهری با بیان اینکه آثار لطف و عنایت خداوند در حج امسال کاملاً مشهود بود، تأکید کرد: «این لطف الهی بود که حج امسال در کمال آرامش و با عظمت و آبرومندی برگزار شد.» وی در پایان موفقیت ملت ایران را در انتخابات اول اسفند آرزو کرد و از خداوند متعال خواست این انقلاب را به انقلاب حضرت مهدی (عج) متصل نماید.

جلسه عمومی سخنرانی در بعثه رهبری

حجت‌الاسلام و المسلمین سیدآبادی سخنران صبح دیروز (جمعه) بعثه مقام معظم رهبری در مدینه منوره، طی سخنانی گفت: «شما زائران ایرانی در واقع نمایندگان کشور اسلامی مان هستید و باید طوری عمل کنید که خدای ناکرده موجب وهن شیعه و یا نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران نشود.» وی با تأکید بر اینکه هر عملی که شما حجاج ایرانی انجام می‌دهید، به نام شیعه و جمهوری اسلامی ایران نمود می‌یابد، از حجاج خواست زمان برپای نمازهای جماعت، خود را در بازارها و یا محل‌های دیگر سرگرم نکنند و هر چه سریعتر به نماز جماعت که فضیلت بسیاری برای آن بیان شده مشغول شوند. وی با اشاره به عمر کوتاه بشر و اینکه این دنیا محل گذر است افزود: «حقیقت مطلب این است که هر چه در این دنیا بمانی، بالاخره روزی باید بروی، حتی اگر به اندازه نوح نبی، ۹۵۰ سال عمر کنی. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۵۲ کاری کنیم که در آن دنیا مورد شفاعت حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله، فاطمه زهرا علیها السلام و ائمه بقیع علیهم السلام قرار بگیریم.» وی در باره سوغات سفر حج، آن را در واقع سوغاتی معنوی دانست و گفت: «سوغات سفر حج در واقع متخلّق شدن به اخلاق نبوی است و باید سعی کنیم تا نور این سفر همیشه همراه ما بماند.»

آخرین اخبار بازگشت زائران به ایران

تا نیمه شب دیروز (جمعه)، تعداد ۵۲ هزار و ۴۲۶ نفر از حجاج کشورمان به وطن باز گشتند. بنا به اعلام مسؤولان هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران مستقر در مدینه، تا نیمه شب دیروز تعداد پروازهای این هواپیمایی به کشورمان، از ابتدای آغاز عملیات بازگشت حجاج به ۱۲۳ سورتی بالغ شد که با افزودن ۴۶ پرواز انجام شده توسط هواپیمایی سعودی؛ تعداد کل پروازهای برگشت حجاج ایرانی تا بامداد امروز، به ۱۶۹ سورتی پرواز می‌رسد. اکنون بازگشت حجاج از جده و مدینه، همزمان انجام می‌شود و علاوه بر تهران، شهرهای مشهد، کرمان، تبریز، اصفهان، اهواز، ساری، شیراز، اردبیل، کرمان و ارومیه هم پذیرای حجاج بوده‌اند و به‌زودی پروازهایی به مقصد زاهدان، بندرعباس و کرمانشاه نیز آغاز خواهد شد. کار انتقال زمینی حجاج مدینه بعد، از مکه به مدینه نیز جریان دارد و روز سه‌شنبه ۲۸ بهمن ماه خاتمه خواهد یافت.

ادامه برنامه‌های بعثه مقام معظم رهبری تا پایان حضور زائران ایرانی

با بازگشت نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی به کشورمان، حجت‌الاسلام و المسلمین عبدالفتاح نواب، مسؤول نمایندگی بعثه مقام معظم رهبری در عربستان، اداره امور بعثه مقام معظم رهبری را بر عهده گرفت. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۵۳ وی در نخستین گفتگوی خبری با نشریه زائر، ضمن گرامیداشت روز مباهله (۲۴ ذی‌حجه)، قدردانی مسؤولان حج کشور عربستان و دیگر بعثه‌های کشورهای اسلامی از ایرانیان و برنامه‌های بعثه مقام معظم رهبری را از ویژگیهای حج امسال دانست و افزود: «ما به دنبال آن هستیم تا همه ساله راهکارهای بهتری برای بهره‌برداری بهتر و بیشتر زائران عزیز از موسم حج ارائه کنیم.» آقای نواب، فعالیتهای اجرایی و خدمات فرهنگی در کاروانها و بعثه را بهتر از سال گذشته ارزیابی کرد و گفت: «برنامه‌ریزی مراسم حج در چند سال اخیر، روند رو به رشدی داشته است.» وی فعالیتهای سال جاری بعثه را در هر دو بُعد فرهنگی و اجرایی موفق ارزیابی کرد و فعالیت روحانیون کاروانها برای توجیه زائران را بسیار ارزشمند خواند و افزود: «زوار ایرانی به‌خاطر داشتن روحانی کاروان، توانستند اعمال خود را با آرامش و خاطری آسوده انجام دهند و این در حالی است که در دیگر کشورها این موفقیت و ویژگی به چشم نمی‌خورد و همه اینها ناشی از تأثیرات اندیشه‌های بلند امام راحل قدس سره و مقام معظم رهبری است.» مسؤول نمایندگی بعثه مقام معظم رهبری در عربستان پیام براءت امسال مقام معظم رهبری را مهم ارزیابی کرد و از زائران خواست تا این پیام را با دقت، مجدداً بازخوانی کنند. نواب در مورد مراجعت آقای ری شهری به ایران گفت: «در طول ۱۴ سال اخیر، این اولین بار بود که نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی در مدینه بعد نیز حضور داشتند، ولی با وجود بازگشت ایشان، برنامه‌های بعثه و سازمان حج و زیارت به‌طور معمول انجام می‌شود. نظارت بر ستادها، سرکشی روحانیون رابط از کاروانها، تشکیل جلسات عمومی بعثه و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۵۴ پاسخگویی به مسائل شرعی زوار تا زمانی که آخرین زائر به ایران مراجعت کند ادامه دارد.» حجت‌الاسلام و المسلمین نواب همچنین افزود: «برنامه‌های فرهنگی نیز در محل بعثه و هتل‌ها همچنان برپا است و دعای انسان‌ساز کمیل هم این هفته در بین الحرمین و دعای پرفیض ندبه هم صبح جمعه در سالن اجتماعات بعثه مقام معظم رهبری برگزار خواهد شد.»

دیدار کارگزاران حج سال ۸۲ در بازگشت از حج با رهبر انقلاب

صبح روز سه شنبه، ۵ اسفند ۸۲، کارگزاران حج با رهبر معظم انقلاب دیدار کردند. در آغاز این دیدار، نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی بیت‌الله الحرام، توجه بی‌سابقه حجاج کشورهای دیگر به حضرت مهدی موعود علیه السلام و مراجعه مسلمانان ۵۴ کشور، به‌ویژه متفکران جهان اسلام به بعثه مقام معظم رهبری را دو ویژگی فرهنگی حج امسال اعلام کرد. آقای ری شهری با اشاره به برگزاری باشکوه مراسم براءت از مشرکان با حضور زائران ایرانی و خارجی گفت: «در حج امسال شش همایش بین‌المللی نیز با شرکت زائران کشورهای مختلف برگزار شد و مباحث علمی خوبی با اندیشمندان اهل سنت صورت گرفت.» پس از وی، آقای زرهانی رییس سازمان حج و زیارت، با اشاره به اینکه امسال ۹۶۰۰۰ حاجی ایرانی، مراسم حج تمتع را به جای آوردند، گفت: «امسال تلاش زیادی برای رفع مشکلات زائران ایرانی صورت گرفت و از بیستم اسفند ماه سال جاری، برنامه‌ریزی برای هرچه بهتر برگزار شدن مراسم حج سال آینده صورت انجام خواهد شد.» پس از آن، رهبر معظم انقلاب، با اشاره به حضور عزتمند حجاج ایرانی در مجمع بزرگ امت اسلامی، آن را توفیقی الهی و افتخارآمیز دانستند که نصیب ملت سربلند ایران شده است. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای با اشاره به محتوای بسیار عمیق حج، خاطر نشان کردند: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۵۵ «برگزاری حج مطلوب، باعث تولد مجدد انسان‌هایی کاملاً پاکیزه و معنوی می‌گردد که باید برای دستیابی همگانی حجاج به این آرمان الهی برنامه‌ریزی و تلاش کرد.» حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، با تأکید بر لزوم تمرکز فعالیت‌های معنوی و فرهنگی حج، حول محور قرآن

کریم فرمودند: «می‌توان با برنامه‌ریزی صحیح، سنت ختم قرآن در حج را احیا کرد و علاوه بر برگزاری مراسم بسیار مهم و ارزشمند دعای کمیل، قرآن را محور فعالیت‌ها و اقدامات فرهنگی - سیاسی قرار داد و فضای حج را فضایی کاملاً قرآنی و معنوی ساخت.» رهبر معظم انقلاب با اشاره به سخنان سرپرست حجاج ایرانی در مورد توجه بی‌سابقه حجاج کشورهای مختلف به امام زمان علیه السلام، این مسأله را مهم خواندند و افزودند: «در کشور ما نیز، پس از پیروزی انقلاب اسلامی دو جریان معنوی و بسیار تأثیرگذار توجه به حضرت ولی عصر علیه السلام و حضرت فاطمه زهرا علیها السلام برکات بی‌شماری را به همراه آورده است.» ایشان با پرداختن بیش از حد به مسائلی، نظیر خرید سوغاتی در حج را از جمله موانع تمرکز کامل بر مسائل معنوی حج برشمردند و افزودند: «آوردن هدیه‌ای از حج برای خانواده خوب است، اما اسراف در این کار و صرف وقت فراوان برای خرید کالا و سوغات، علاوه بر هزینه هنگفت آن، باعث جلوگیری از توجه کامل به محتوای حقیقی حج می‌شود و باید برای آن فکری کرد.» معظم له، با تشکر از آقای ری شهری، نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی، آقای زرهانی رییس سازمان حج و زیارت و دیگر دست‌اندرکاران برگزاری حج، تقویت روابط با عربستان را در زمینه برگزاری هرچه بهتر و با شکوه‌تر حج ضروری خواندند.

برگزاری جلسه عمومی سخنرانی در بعثه رهبری

حجت‌الاسلام و المسلمین عبدالحمید صالح‌پرور، صبح دیروز در مراسم سخنرانی بعثه مقام معظم رهبری در شهر مدینه، از بیست و چهارم ذی‌حجه، مصادف با روز تاریخی مباحله، به عنوان یکی از روزهای مهم و تجلیات اعظم اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام نام برد. وی که در جمع گروهی از حجاج اعزامی از استانهای تهران، ایلام، قزوین، کرمانشاه و بوشهر سخنرانی می‌کرد، از زائران مدینه خواست زیارت مسجد مباحله را فراموش نکنند و با توسل به اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله حاجات خود را از خداوند بگیرند. حجت‌الاسلام و المسلمین صالح‌پرور، با اشاره به ادعیه و اراده در مورد زیارت اهل بیت علیهم السلام چهار وظیفه اصلی زائران و مؤمنان به پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و آل او را بر پایه معرفت، محبت، اطاعت و ولایت ایشان برشمرد و تأکید کرد: «در ازای انجام این وظایف، برکات و نزولات الهی شامل مؤمنان خواهد شد و علاوه بر آن، نعمتهایی چون وحدت کلمه، اصلاح در امور و قبولی طاعات نیز وعده داده شده است.» سخنران دیروز بعثه مقام معظم رهبری با اشاره به فرمان خدا که پیامبرش را به رأفت و رحمت نسبت به مؤمنان توصیه کرده است، از زائران مدینه خواست فرصت را غنیمت بشمارند و از زیارت مسجدالنبی بهره لازم را ببرند. وی با برشمردن خاطرات مستند چند تن از فضیله عرب، در خصوص روا شدن حاجاتشان با توسل به نبی اکرم صلی الله علیه و آله؛ قطعاتی از اشعار سروده شده ایشان را در مورد نبی گرامی اسلام قرائت کرد و در ادامه از روز ۲۵ ذی‌حجه نیز به عنوان شأن نزول سوره دهر (انسان) که کرامت اهل بیت در آن مذکور است، نام برد و افزود: بنا به روایتی، آیه تطهیر نیز در این روز نازل شده است. دیروز، دوشنبه بیست و هفتم بهمن ماه، طبق افق تهران، مصادف با بیست و چهارم ذی‌حجه و روز مباحله بود که با افق عربستان یک روز تفاوت دارد.

گفتگو با حجت‌الاسلام و المسلمین معین شیرازی

حجت‌الاسلام و المسلمین معین شیرازی در سفر جاری حج، روحانی کاروان بعثه مقام معظم رهبری بودند که زائران سال اولی این کاروان و نیز دیگران از برکات ایشان بهره‌مند می‌شدند. در باره زیارت وداع با ایشان گفتگو کرده‌ایم: چرا شهر مدینه نسبت به شهرهای دیگر، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؟ مدینه در نزد مسلمانان، مقدس‌ترین و بهترین شهر و در دنیا تنها شهری است که کلمه شهر، با نام نبی اکرم صلی الله علیه و آله زینت داده شده و به «مدینه‌النبی» معروف شده است. این شهر، مورد علاقه همه معصومین علیه السلام بوده و هیچ یک از ائمه معصوم علیهم السلام با میل و رغبت خودشان، مدینه را ترک نکرده‌اند. حضرت علی

علیه السلام به خاطر مقابله با فتنه‌انگیزان (جنگ صفین، جمل و نهروان)، ناگزیر به عراق هجرت کردند. حضرت امام حسین علیه السلام هم مدینه را شبانه و مخفی، در حالی که همان آیه‌ای را که حضرت موسی در حال ترک مصر می‌خواند، قرائت می‌کرد، با چشان گریان از مدینه خارج شدند. امام سجاد علیه السلام هم همراه پدر بزرگوارشان مجبور به ترک شدند، ولی مجدداً باز گشتند. امام موسی بن جعفر علیه السلام هم با زور و دستگیری توسط هارون، مجبور به ترک مدینه شدند. امام رضا علیه السلام نیز هنگام خروج اجباری از مدینه گریان بودند. امام جواد، امام هادی علیه السلام و امام حسن عسکری علیه السلام هم همین‌طور بودند. و لذا اگر در مدینه راه می‌روید و گاهی احساس می‌کنید حالت خوش و روحانی دارید، حتماً پای شما، در جای پای بزرگواران قرار گرفته است. مدینه محل تردد امام زمان علیه السلام است. هیچ قطعه‌ای از کره زمین به مقدار مدینه منوره، این تعداد معصوم را در سینه خویش ندارد. نقطه نقطه مدینه، تاریخ مجسم اسلام است. تمام تاریخ اسلام در مدینه خلاصه می‌شود و لذا اهمیت ویژه‌ای دارد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۵۸ چرا حاجی باید قبل و یا بعد از اعمال حج حتماً به مدینه و زیارت پیامبر صلی الله علیه و آله برود؟ شیخ صدوق از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که: «إِذَا حَجَّ أَحَدُكُمْ فَلْيُحِمْ بِزِيَارَتِنَا لَأَنَّ ذَلِكَ مِنْ تَمَامِ الْحَجِّ»، پس اتمام و تکمیل حج، به زیارت پیامبر صلی الله علیه و آله مشروط شده است. اما اینکه چرا اتمام حج به زیارت پیامبر صلی الله علیه و آله منوط گردیده؟ نکته‌ای دارد و آن اینکه: وقتی حاجی به مکه می‌رود به زیارت خانه می‌پردازد ولی در مدینه صاحبخانه؛ یعنی خدا را زیارت می‌کند. فاطمه زهرا علیها السلام به نقل از حضرت رسول صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «هر کس سه روز به پدرم و به من سلام دهد، خداوند بهشت را بر او واجب می‌کند. راوی با تعجب می‌پرسد: آیا این مخصوص زمان حیات شما است؟ حضرت فرمودند: نه، چه در حیات و چه در وفات ما، فرقی نمی‌کند.» عبدالله بن عباس در روایتی از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل می‌کند: «مَنْ زَارَ الْحَسَنَ فِي بَقِيْعِهِ ثَبَّتَ قَدَمُهُ عَلَى الصَّرَاطِ يَوْمَ تَزَلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ»، اینجا پیامبر صلی الله علیه و آله از آینده خبر می‌دهد که: «هر کس قبر امام حسن علیه السلام را در بقیع زیارت کند، روزی که قدمها در صراط می‌لغزد، قدمهایش استوار خواهد بود.» یا در زیارت امام صادق علیه السلام است در مدینه آمده است: «هر کس ایشان را زیارت کند گناهایش آمرزیده شده و فقیر نمی‌شود.» آداب زیارت این بزرگواران چیست؟ آداب زیارت در روایات زیاد آمده است. همه آنها حاکی از یک نکته مهم است. اگر کسی آن نکته را درک کند، به‌طور طبیعی آداب زیارت را رعایت کرده و آن اینکه درک کند که زیارت «حضور زائر عند المزور» است؛ یعنی زیارت کننده خودش را در محضر زیارت شونده احساس کند. با توجه به این نکته، اذن دخول در حرم به عنوان یک رسم و نه به‌عنوان یک دعا و مراسمی صوری برای ورود و احترام به بقاع متبرکه، بلکه به‌عنوان یک درس کامل از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۵۹ آداب زیارت و فصلی از امام‌شناسی، باید مورد توجه قرار گیرد تا آن احساس حضور عندالمزور، ایجاد شود. اگر کسی به شما بگوید: آماده شوید می‌خواهم شما را خدمت امام زمان علیه السلام ببرم، چه حالی پیدا می‌کنید؟ آن حالت باید هنگام زیارت در ما ایجاد شود. باید در قدمها، نگاهها، کلمات و ... خودمان در هنگام ورود به بقعه مبارکه معصومین علیهم السلام، دقت کنیم؛ یعنی نه اینکه زائر بدانند که دارد به زیارت می‌رود، بلکه ببیند که به زیارت رفته است. این احساس در او ایجاد شود که زیارت شونده صدای او را، سلام او را، وداع او را می‌شنود و پاسخ می‌دهد؛ «يَرَوْنَ مَقَامِي وَ يَسْمَعُونَ كَلَامِي وَ يَرُدُّونَ سِلَامِي». اگر چنین است باید فرصت را غنیمت بشماریم و وقتان را در حرم به حرفهای بیهوده و دنیایی تلف نکنیم. آداب وداع باید چگونه باشد؟ در هنگام وداع چه باید بخواهیم؟ بالاخره هر چه که شروعی دارد، ناگزیر دارای خاتمه و نهایتی است. چیزی که خاتمه دارد و شروع ندارد خدا است؛ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ. زیارت و حج هم از این قاعده مستثنی نیست. یک روز شروع شده و چند روز دیگر هم خاتمه می‌یابد. باید از این فرصت استفاده کنیم. فرصتها تکرار شدنی نیستند. اگر فرصت دیگری هم مجدداً به دست آید، دیگر این فرصت، آن فرصت گذشته نیست بلکه این، فرصت دیگری است که در جای خودش باید مغتنم دانسته شود. علی علیه السلام می‌فرماید: «وَالْفُرْصَةُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ أَلَا فَتَعَرَّضُوا لَهَا وَلَا تَعَرَّضُوا عَنْهَا»؛ «فرصتها مثل ابر

گذر می‌کنند، باید مغتنم شمرده شوند و الا مثل ابر می‌روند و دیگر بر نمی‌گردند.» در مورد وداع باید گفت که هر چه زیارت همراه با شور و شوق و معرفت بیشتری باشد، وداع هم به همان نسبت همراه با غم و غصه و تلخی است؛ زیرا حاجی می‌خواهد از دوست حقیقی خود جدا شود. البته ما از هر جای جهان به پیشوایان معصوم علیهم السلام سلام کنیم، آنها پاسخ می‌دهند. راه کم کردن از غصه‌های این فراق، آن است که یک خاطره خوش آن را به‌خاطر داشته با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۶۰ باشیم و همیشه با آن حال کنیم. اما اینکه چه باید بخواهیم؟ باید محبت و معرفت خودشان را بخواهیم. چون میزان لذت، شیرینی و ارزش هر عملی، بستگی به میزان عشق و معرفت عاشق دارد و این را توجه داشته باشید که خواسته ما باید بزرگ باشد چون پیش خدا کوچک و بزرگ معنی ندارد. همه حاجت‌ها در پیش خدا کوچک است. لذا خود خدا و محبت او را طلب کنیم و معرفت و ولایت ائمه را بخواهیم. در مسائل این دنیا هم بیش از همه چیز، فرج آقا امام زمان (عج) را بخواهیم. ما در زمانی هستیم که دعا برای فرج از ضروری‌ترین خواسته‌ها است. هر چه شما در مدینه در زیارت ائمه و پیامبر صلی الله علیه و آله بیشتر محدود شدید، به همان اندازه در تعجیل فرج دعا کنید تا خداوند مصلح را برساند و این تعصبات و عقاید انحرافی و بدور از اسلام اصیل را زایل کند.

غریبانه به مدینه آمدیم، غریبانه‌تر می‌رویم

آفتاب طلوع کرده بود و من روبه‌روی بقیع، جایی ایستاده بودم که صدای گریه‌های آرام، سکوت قبرستان را نوازش می‌کرد، پرواز کبوترها، پرواز خیال زائران را به سالهای دور می‌برد. اینجا کجاست که فقط با اشک تفسیر می‌شود؟ اینجا کجاست که آدمی در تفسیرش هزار بار می‌میرد و زنده می‌شود؟ اینجا چه کسانی آرام گرفته‌اند و بر آرام گرفتگان، کدام ناآرامیهای جگرسوز رفته است؟ در میان جمع، گم شده‌ام و آرام زیر لب زیارت «جامعه» را مرور می‌کنم؛ «السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ النَّبِيِّ وَ مَوْضِعِ الرَّسَالَةِ وَ مُخْتَلَفِ الْمَلَائِكَةِ وَ مَهْبِطِ الْوَحْيِ وَ مَعْدِنِ الرَّحْمَةِ وَ خُزَّانِ الْعِلْمِ وَ مُنْتَهَى الْجِلْمِ وَ أَصُولِ الْكَرَمِ وَ قَادَةَ الْأُمَّمِ وَ ...». گریه‌ها مرا همراهی می‌کنند و با بقیع پیوند تاریخی مرا می‌سرایند، گویی هزاران سال است با این گریه‌ها غریبانه همراهم. گویی تقدیر تاریخی شیعه با این گریه‌ها پیوند خورده است. در میان جمع گم شده‌ام، که زائری اهل پاکستان روبه‌رویم سبز می‌شود، بی‌مقدمه، به سمت بقیع اشاره می‌کند و پرسشگرانه می‌گوید: «سَيِّدَتُنَا فَاطِمَةُ؟»، غافلگیر می‌شوم. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۶۱ چه می‌گوید؟ با اشاره سر به او می‌فهمانم که تکرار کند. می‌فهم که پرسش این است «مزار خانم، فاطمه زهرا علیها السلام اینجا است؟» در مانده‌ام، چه بگویم، عربی هم نمی‌دانم، به انگلیسی می‌گویم: «ما نمی‌دانیم مزار ایشان کجاست»، بلافاصله می‌پرسد: «ایرانی هستی؟» می‌گویم: «بله». می‌پرسد: «احتمال دارد که اینجا باشد؟» می‌گویم: «شاید». او رفت و من در خویش فرو رفتم. او رفت و من در آن تقدیر شکننده تاریخی خویش گم شدم. او رفت و من نیز تا چند روز دیگر از این سرزمین خواهم رفت. اما چه پرسش تلخی است که آیندگان و روندگان را اینگونه بی‌قرار کرده است. ای بانو، این بی‌قراری و بی‌تابی تا کجا ادامه خواهد یافت؟ این سکوت جگرسوز و این بی‌قراری جانکاه تا کدام زمان قلبهای عاشقان و مشتاقان را در خویش خواهد شکست؟ خانم! شما بگویید که من برای آن زائر پاکستانی چه پاسخی داشتم؟ و هنگامی که به وطن بازگردم به کدام زبان و با کدام کلمات خواهم توانست، نگاه پرسشگر منتظران را سیراب کنم؟ بانو! هوای حوصله ابری است. هنگامه وداع ما با مدینه در راه است. ما از کجای این سرزمین با شما وداع کنیم؟ ما غمنامه فراقمان را بر کدام گوشه بقیع بیاویزیم؟ ای مدینه، ما می‌رویم، تو سلام و درود و خداحافظی ما را به صاحب مزار گمشده برسان. ای مدینه! تو امانت‌دار باش و قلبهای ما را که در گوشه بقیع مدفون است، محفوظدار، همچنانکه پاره‌های جگرمان را محفوظ داشتی. ای مدینه، غصه‌ها و دردهای ما را از یاد مبر. یادت بماند که غریبانه آمدیم و غریبانه‌تر رفتیم و خدا می‌داند بر داغمان افزوده شد.

آسمان مدینه را غبار گرفته است و من از پشت پنجره، مناره‌های قلب این شهر زیبا را نظاره می‌کنم. آسمان مدینه همچون قلب من غبار آلود است و مرا به خداحافظی می‌خواند. دست و دلم می‌لرزد. رفتن، سرنوشت ناگزیر ماست، اما پای رفتن هم نیست که دل به این سرزمین پیوند خورده است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۶۲ ما غننامه فراقمان را پیش از این به دیوار کعبه آویختیم و گریستیم؛ گریستن دردمندانه و تلخ و غم هجران خویش را به امید وصال مدینه مرهم نهادیم، حالا دوباره جدایی از نو آغاز می‌شود: اگر به دست من افتد فراق را بکشم که روز هجر سیه باد و خانمان فراق مدینه! روزهای با تو بودن را قدر ندانستیم. ما آنچنانکه باید بر درگاه بارگاه رسول صلی الله علیه و آله عرض ارادت نکردیم. نجوای ما با بقیع باقی است. ما خویش را هنوز محتاج هوای دل‌انگیز مسجدالنبی می‌دانیم و مشتاق زیارت زیارتگاه فرشتگان عرش خداوندیم. ما سائلانی بودیم که امیدوار، کاسه گدایی خویش به سمت کریمان این سرزمین دراز کردیم. ما آنان را مأمور به نوازش دلشکستگان یافتیم. ما دست خالی باز نخواهیم گشت. همسفران، لحظه تلخ جدایی و آرزوی خویش هنگام وداع را اینگونه تفسیر کردند: امیر معتمدی، زائر کرجی گفت: «آرزوی من این بود که برنگردم؛ یعنی دلم در مدینه بماند، نه اینکه وقتی جسمم به شهر برگشت، روح دوباره از این حال آسمانی نزول کند، اگر چنین آرزویی برآورده شود، خداحافظی برایم سخت نیست؛ زیرا زمانی که دلم با رسول و بقیع پیوند خورده باشد هر جا باشم در مدینه‌ام و وقتی دلم با آسمان، غریبه باشد، حتی اگر کنار ضریح هم نشسته باشم، گویی از مدینه دورم. آرزوی این حال را برای خودم، خانواده‌ام و تمام ملت‌مان دعا در دل گذراندم.» مجید کریمی گفت: «این روزها دلم برای خانواده‌ام تنگ شده و رفتن برایم سخت نمی‌نماید، اما وقتی تصوّر می‌کنم تا چند ساعت دیگر، آنقدر از مدینه دور شده‌ام که فقط مرغ خیالم توان پرواز تا این حریم مقدس را خواهد داشت، دلم فرو می‌ریزد و ترس مرا فرا با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۶۳ می‌گیرد. احساس می‌کنم تلخی فراق در وطن بیشتر نمود خواهد کرد. وقتی خاطراتم را با عکس‌ها و یادداشت‌ها مرور کنم، روزها و شبهای سختی را خواهم گذرانند. برای آن روزها و شبها از خدا صبر خواسته‌ام و ملت‌مانه خواسته‌ام مرا دوباره برگردانند.» احمدرضا سعیدنژاد می‌گوید: «من، نه با گریه که با لبخندی از روی سپاس خداحافظی می‌کنم. من لایق آمدن نبودم و حالا که آمدم به یقین فهمیدم که خداوند مرا از دایره رحمتش بیرون نخواهد کرد. فهمیدم که هر چه ما غافلیم باز هم خداوند ما را دوست دارد. من به این دریای رحمت امیدوارم. هر چند دلم هم برای مدینه و برای مسجدالحرام بسیار تنگ خواهد شد.» سید سعید کوثرخواه مدینه را شهر برآورده شدن آرزوهای می‌داند و می‌گوید: «به دلم افتاده دوباره برمی‌گردم، بعید می‌دانم که این آخرین سفر من باشد، من مطمئنم اینجا آرزوهای پاک و خالص برآورده می‌شود، آرزوی من هم زیارت دوباره اماکن مقدس این سرزمین است ... با وجود این، آرزو و اطمینان از برآورده شدن آن، وداع با مدینه برایم آسان‌تر شده است.» کریم نجف‌زاده می‌گوید: «از رسول الله صلی الله علیه و آله خواستم هدیه‌ای زاد راه من کند؛ هدیه‌ای که در تمام زندگی به دردم بخورد. از ایشان خواستم مهر و محبت دائمی خود و اهل بیتش را که نصیب کرده، از من نگیرد و همواره بر آن افزوده شود ... بزرگترین نگرانی من این است که دوری از این مکان مقدس به دوری از معنویت بینجامد. این بدترین اتفاقی است که ممکن است بیفتد. از خدا خواسته‌ام یاری‌ام کند که حاجی بمانم.» خانم سلیمی می‌گوید: با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۶۴ «از خدا و پیامبر صلی الله علیه و آله خواسته‌ام یاری‌ام کنند که معنویت حاصل از زیارت اماکن مقدس را به قلب و روح فرزندانم منتقل کنم؛ چنانکه آنها هم با ذکر و محبت خداوند و پیامبرش و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام بار بیابند. من هنگام وداع با پیامبر، بسیار گریه کردم. از یک سو به خاطر تلخی دوری از بارگاه ایشان و از سوی گریه همراه با سپاس از اینکه مرا به حضور پذیرفته‌اند.» محمد مدنی می‌گوید: «من با مدینه و مسجدالحرام، با اندوه تمام خداحافظی کردم. احساس پرنده‌ای را دارم که تا کنون در آغوش سپیداری بزرگ امن و امان زیسته است و یکباره می‌خواهند او را به شهری شلوغ، خطرناک و پر از بازهای شکاری برگردانند، همانقدر ترسان و نگرانم. از

پیامبر خدا عاجزانه خواسته‌ام مرا به حال خودم رها نکرده، مراقبم کند. داستان آرزوها، مشتاقی‌ها و مهجوری‌ها هر روز رنگی و آهنگی دیگرگونه می‌گیرد و سرود وداع با حرکت کاروان در گوش شهر می‌پیچد. بغض‌های ناشکفته می‌شکند و شانه‌ها تکان می‌خورند، سخت و غریبانه! مدینه! ای شهر یادهای شکوهمند و عاشقانه، خدانگهدارت باد. مدینه! ای رؤیای رنگین محراب دلداد گیهای ما خداحافظ. مدینه! ای خضرای آسمانی، ای ضریح زیبا، ای پرواز غریبانه در پس اندوه بقیع، خداحافظ. خداحافظ، اما نه خداحافظی از روی دلگیری، که از روی دلتنگی، خداحافظ اما خداحافظی با امید و آرزوی بازگشت، خداحافظ.

یک گزارش اجمالی از حج سال ۱۳۸۲

افراد اعزامی از ایران: ۹۶۱۰۳ نفر تعداد کل زائران ایرانی ۸۵۹۷۳ نفر، در قالب ۵۲۲ کاروان. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۶۵ مردان: ۸۷ / ۵۳٪ زنان: ۱۳ / ۴۶٪ باسوادان: ۵۵٪ بی‌سوادان: ۶۴ / ۲۷٪ نامشخص: ۳۶ / ۱۷٪ زائران افغانی همراه: ۱۸۱۳ نفر زائران عراقی همراه: ۱۶۷ نفر عوامل خدماتی: ۶۲۱۹؛ عوامل خدمات ایرانی + ۱۶۲ عوامل خدماتی کاروانهای عراقی و افغانه. اعضای بعثه و ستاد: ۴۸۴ نفر بعثه + ۲۴۴ نفر ستاد + ۳۶ صدا و سیما + ۳۰ نفر قاریان + ۳۱۰ نفر هیأت پزشکی + ۲۷۸ نفر طرح تغذیه متمرکز + ۱۸۱ نفر هواپیمایی و ارگانهای همکار + ۱۰۲ نفر طرح قربانی، جمعاً ۱۷۰۸ نفر. گفتنی است که از این تعداد، هزینه ۵۲۷ نفر به وسیله ارگانهای مربوط و نیمی از هزینه ۳۰ قاری نیز به وسیله سازمان اوقاف و امور خیریه پرداخت می‌شود. تعداد کل حجاج وارد شده به عربستان ۱ / ۴۱۹ / ۷۰۶ نفر و مجموع حج گزاران سال ۱۳۲۴ هجری قمری بالغ بر ۲ / ۳۰۰ / ۰۰۰ نفر به گزارش جراید، تجارت عربستان ۵ / ۲ میلیارد ریال سعودی، معادل ۱ / ۴۵ میلیارد دلار کارکرد داشته. ویژگی‌های سیاسی-تبلیغی ۱. مهم‌ترین ویژگی حج سال جاری توجه جهان اسلام به خلأ رهبری واحد امت اسلامی و احساس نیاز به منجی جهانی و به طور مشخص گسترش عقیده به مهدویت بود، جالب است که محور همه برنامه‌های بین‌المللی بعثه مقام معظم رهبری نیز با هدایت الهی در سال جاری موضوع مهدویت پیش‌بینی شده بود. ۲. دعای کمیل اول به سبب ترس دولت از وهابیان تندرو کاملاً حفاظت شده برگزار شد و بسیاری از خارجیان تنها در حاشیه دعای کمیل بهره‌مند شدند، اما در دعای دوم توانستند شرکت کنند. (جریان دعای کمیل و برگزاری باشکوه‌تر) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۶۶ جریان دعای کمیل نخست، نشان دهنده افتراق سیاستمداران و دولتمردان از سلفی‌های مذهبی است. ۳. مراسم براثت امسال بسیار باشکوه بود و با وجود منع اولیه از تعویض چادرها، آن را انجام دادیم و حضور خارجی‌ها محسوس‌تر بود و پیام به طور کامل قرائت و سپس ترجمه عربی آن نیز عرضه شد. در حدود ۲۳۰۰۰ پیام نیز به وسیله مبلغان، روحانیان و بازرسان و دیگر عوامل بعثه تکثیر و توزیع شد. پیام به ۵ زبان ترجمه و افزون بر آن در قالب CD (لوح فشرده نوری) همراه صوت و تصویر عرضه و نیز به پایگاه‌های خبری در شبکه رایانه‌ای جهانی «اینترنت» ارسال شد. همزمان نیز به تهران و صدا و سیما مخابره گشت. ۴. امسال بعثه ایران، بیش از سال‌های قبل شاهد مراجعه زائران خارجی بود و در غالب اوقات، مکانهای تخصیص یافته بعثه، قادر به جای دادن مراجعان نبودند. ایران هنوز قطب و نقطه امید است. امسال، مبلغان مانند سال‌های اولی دهه هفتاد در داخل بعثه اسکان یافته بودند. در سال جاری بیش از ۵۰۰۰ مراجعه به هیأت علمی بعثه داشته‌ایم که ۹۰٪ اهل سنت و ۱۰٪ شیعه از ۵۴ کشور گوناگون بوده‌اند. ۵. دیدارهای سطح بالای مدیریت بعثه‌ها، در سال جاری نیز تداوم یافت و با بعثه‌های ۱۶ کشور ملاقات شد مانند وزرای حج الجزایر، یمن و رؤسای بعثه‌های افغانستان و عمان و بعثه حزب الله «عموش»، بعثه عراق «جعفری». ۶. دید و بازدید با چندین شخصیت علمی و سیاسی چه در بعثه و چه در خارج آن داشته‌ایم، مانند نادى ادبی و دانشگاه مدینه و رییس شوون‌الحرم، شیخ محمد صالح الحصین. ۷. در سال جاری پدیده سخنرانی کاروانی افزون بر شبکه هجرت با ۲۵ عضو به وسیله مبلغان ایرانی نیز شکل گرفت و در یک مورد (خانم سخایی) برای کاروانهای جنوب شرق آسیا مکرر شد. آنان دعوت گر مبلغان ما جهت سخنرانی و گفتگو و حتی ارشاد مسائل فقهی بوده‌اند، در حدود (۱۰۰) تبلیغ کاروانی داشته‌ایم. با کاروان

صفا در سال ۸۲، ص: ۵۶۷. ۸. در سال جاری بیش از ۲۴/۰۰۰ ملاقات و ۱۱/۰۰۰ مصاحبه مؤثر صورت گرفته است. ۹. مبلغان موظف شبکه رسالت ۹۶ نفر با ۱۱/۰۰۰ ملاقات و ۷/۰۰۰ مصاحبه مؤثر و ۲۶۶۹ ارجاع به بعثه که چند مورد آنها کاروانی بوده و ۱۰/۰۰۰ توزیع پیام، پرکارترین سال‌های خود را سپری کردند. ۱۰. مبلغان افتخاری «شبکه ولایت» ۲۱۴۶ نفر هستند که ۵/۲۰۰ ملاقات، ۴/۰۰۰ مصاحبه و ۱۵۰ ارجاع به بعثه و ۱۰/۰۰۰ توزیع انبوه پیام برائت داشته‌اند. ۱۱. روحانیان زبان‌دان شبکه بلاغ در سال جاری فعالیت بیشتری داشتند و با ۲۲۵ نفر عضو افتخاری و ۷۱ عضو فعال و ۹۰۰ ملاقات و مصاحبه ۳۵۰ و ۲۵ ارجاع به بعثه داشته‌اند. ۱۲. ۱۳. مورد از مراجعات به استبصار و تشیع انجامید. ۱۲. همایش داشته‌ایم که نیمی از آنها بین‌المللی بوده و حدود ۴۰۰۰ نفر از چندین ملیت مختلف در آنها حضور یافته‌اند. ۱۴. ۱۰۵۰۰ اهدای کتاب و ۱۰/۰۰۰ جزوه و مقاله و ۱۳۰۰ CD به مراجعین داشته‌ایم. ۱۵. انتشارات سعودی‌ها در هر دو زمینه قرآن و کتب فرقه‌ای خود همچنان فعال و گسترده می‌نمود. ۱۶. جو امنیتی تشدید یافته بود، اما فشار بیشتر روی سلفی‌ها بود و از این نظر از جهاتی به سود ما بود. ۱۷. پیروزی حزب‌الله در مبادله اسرا امیدبخش و اخبار انتخابات ایران مشکل ساز بود. ۱۸. موضع‌گیری آیت‌الله سیستانی در عراق به سود ما و نهاد مرجعیت شیعه بود. ۱۹. سخنرانی خطیبان در مدینه کنترل شده ولی خطبای مکه با شگرد استخدام افغانه، سخنان خود را با ترجمه فارسی در اختیار می‌نهادند که چندین مرتبه از سوی معاونت بین‌الملل، جناب آقای طبسی برای بحث و مناظره با ایشان به مسجد اعزام شدند. فشار سعودی، سلفیان را به تکاپوی بیشتر واداشته است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۶۸. ۲۰. وجود شیعیان عراقی در اولین سال حضور خود، زمینه گسترده فعالیت‌های تبلیغی را فراهم کرده است. ۲۱. در بقیع و قبرستان احد، مشکل کمتری داشتیم و حتی در مدینه دوم، با تذکر بعثه در مدینه اول، عوامل نهی از منکر حضور فعال و پرسروصدا نداشتند. ویژگی‌های فرهنگی ۱. در سال جاری طرح خواهران معینه روحانیان کاروان برای نخستین بار به اجرا درآمد و ۱۴۰ خواهر جذب نظام روحانیت حج گشتند. بررسی رابطان و اداره ارزش‌یابی بعثه، حاکی از موفقیت بیش از حد انتظار اولیه بوده است که مناسب است در این جا به خواهران و حوزه که موفق به تربیت چنین بانوانی شده است تبریک بگویم و توفیق بیشتر جهت خدمت‌گزاری ما و آنان را از خداوند بخواهم. تقریباً همگی این خواهران در موسم حج آموزش اماکن و دیگر آموزش‌های لازم را دیده‌اند. با توجه به نیاز کاروانها و موفقیت طرح، امیدواریم طی یک برنامه ۵ ساله بتوانیم برای همه کاروانها معین زن تربیت کنیم. (این افزون بر خواهران مبلغه سخنران در کاروانها و حاضر در میقات‌ها هستند). ۲. هیأت استفتای اعزامی و دستیاران آنها توانستند تقریباً در همه روزهای کاری مکه و مدینه با تشکیل جلسات آموزشی و توجیهی، پاسخ‌گوی روحانیون و حتی افغانه و عراقیان مراجعه‌کننده باشند. در سال جاری تنها هیأت پاسخ به سؤالات خواهران به طور متوسط روزانه ۳۰ مراجعه حضوری و تلفنی داشته‌اند. ۳. در سال جاری، حضور مستمر و شیفت‌بندی شده روحانیان را در میقات مسجد شجره و جحفه، کوه صفا، مقام ابراهیم و منا داشته‌ایم که جای تشکر از علما دارد. ۴. همه روحانیان در مکه و مدینه به وسیله ۲۴ رابط روحانی ارزیابی شود و ۷۶ نفر از آنان به عنوان نخبه معرفی شده که ان‌شاءالله در سال‌های آتی بهره بیشتری از آنان ببریم. ۵. گروه‌های ارشاد در سال جاری از ایران سازماندهی شده و دفترچه‌های ارشادی میان آنان توزیع شد. در میان این گروه‌ها ۱۱۰ نفر دکترا، ۱۹۸ نفر فوق لیسانس، ۹۳۳ نفر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۶۹ لیسانس و ۱۰۳ نفر تحصیلات حوزوی داشته‌اند و از این رو مسأله حادّی نداشته و به جز موارد اندکی نماز در بقیع و انتظار در پشت دکانها در وقت نماز، مشکل خاصی نداشتیم. ۶. طرح نظرسنجی نیز تداوم یافت و ۱۳ عنوان فرم در تیراژ ۸۹۱۰۰ و ۲۱۵ پرسش گوناگون تکثیر و در میان زائران توزیع شد که حاصل آن پس از آمارگیری و تجزیه و تحلیل در تصمیم‌گیری‌های سال آینده مؤثر خواهد بود. ۷. حضور قاریان برجسته ایران در مسجدالحرام، همایش‌های بین‌المللی در داخل بعثه، تهیه کتاب حج و ثبت چگونگی حج‌گزاری ایرانیان در سال جاری و مقایسه آن با حج دیگر کشورها، توزیع جزوات برای خوراک تبلیغی روحانیان و نیز پاسخ‌گویی به شبهات وهابیان از دیگر کارهای فرهنگی بعثه بود. ۸. اطلاع‌رسانی قوی خبرگزاری و صدا و سیما، حال و هوای حج

را در میان خوانندگان و شنوندگان و بینندگان ایرانی تازه‌تر کرد که سزا است در همین جا از انعکاس و گزارش به هنگام و پرتوان این عزیزان تشکر کنم. ۹. در سال جاری نیاز کاروانهای ممتاز و باسواد به نشریه زائر بیشتر رخ نمود. همچنین در سال جاری کاروان اساتید به کامپیوتر و اینترنت مجهز شد. این بدان معنا است که ما باید بخشی را نیز به خدمات الکترونیکی و اطلاع‌رسانی اختصاص دهیم. ۱۰. در سال جاری نیز، هر روزه مراسم سخنرانی و به مناسبت‌ها، جشن و سوگک داشته‌ایم و همه نیز فیلم‌برداری و در همان مجلس تحویل زائران شد. همچنین همه دیدارها- حتی در سطح معاونان بین‌الملل و نیز مراجعات خارجی به بنده، ضبط گشته است. ویژگی‌های اجرائی: ۱. انتقال ۴۶۴۳۲ زائر مستقیم به مدینه و ۴۷۹۱۸ زائر به جدّه. ۲. اسکان ۶۰٪ زائران مدینه در هتل‌های اطراف مسجد نبوی. ۳. اجرای بهتر طبخ مرکزی و اجازه دادن به منازل دور از مسجد جهت طبخ در محل. ۴. اجرای طرح متمرکز قربانی با آمار ۶۲٪ در روز عید و ۳۸٪ در روز یازدهم. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۷۰ تعداد ذابحان: ۱۰۲ نفر امسال به طور نیمه آشکار برای بسیاری از شیعیان مراجعه کننده، ذبح به وسیله ذابحان ایرانی انجام گرفت.

گزارش اجمالی فعالیت امور روحانیون

گزارش تفصیلی موسم، به همراه نتایج ارزیابی انجام شده از عملکرد روحانیون کاروانها و پیشنهادهایی که در باره ارتقای کیفی فعالیت‌های فرهنگی بعثه مقام معظم رهبری جمع آوری شده است، عبارتند از: ۱. عملکرد ۱۱۵۷ نفر روحانیون و معین و معینه‌های محترم کاروانها توسط ۲۴ نفر از رابطین در مکه مکرمه ارزیابی شد و تعداد ۵۸۲ نفر که مدینه قبل بوده‌اند نیز ارزیابی آنان انجام و در رایانه درج گردیده است. گروه مدینه بعد پس از انجام ارزیابی آنان در مدینه اقدام خواهد شد. ۲. همه روزه از ساعت ۷/۵ صبح جلسه رابطین در مکه مکرمه و مدینه منوره جمعاً ۲۸ جلسه تشکیل که صورت جلسه مذاکرات انجام شده در پایان هر روز تقدیم حضور شده است. ۳. هشت روز در مدینه منوره و پنج روز در مکه مکرمه برای روحانیون و معین‌ها و معینه‌های کاروانها برنامه بازدید از اماکن مقدسه تنظیم و در این برنامه‌ها متجاوز از ۳۵۰ نفر اماکن یاد شده را بازدید و نسبت به سوابق تاریخی و توضیحات مربوط توجیه شده‌اند. ۴. کلاس احکام و مناسک به صورت مرتب در مکه و مدینه جمعاً ۲۰ جلسه تشکیل و در این جلسات روحانیون محترم کاروانها سؤالات فقهی و مشکلات شرعی خویش را با اعضاء محترم شورای استفتاء بعثه مطرح و مرتفع نموده‌اند. ۵. رابطین محترم در جلسات منطقه‌ای سه گانه ستادهای مدینه و شش گانه مکه همه روزه شرکت و تبادل نظریات لازم فی‌مابین سربازرسین و مدیران کاروانها انجام شد. قبل از آن، جلسه هماهنگی مسؤولان مذکور در مکه مکرمه تشکیل و تدابیر لازم جهت تسهیل امور رابطین انجام شد. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۷۱. ۶. واحد خواهران در مدینه منوره و مکه مکرمه دایر گردید و خواهران مبلغه پاسخ‌گوی سؤالات شرعی بانوان زائر به صورت تلفنی و حضوری بودند. به طور متوسط روزانه ۳۰ مورد مراجعه داشته‌اند. ۷. برای سخنرانی عمومی داخل کاروانها توسط خواهران مبلغه و جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای قرائتی برنامه‌ریزی و جمعاً حدود ۳۰ جلسه در مجتمع‌های مسکونی حجاج برگزار گردید که این جلسات با استقبال عمومی زائران مواجه بوده. ۸. مراجعات روحانیون محترم کاروانها جهت اعلام ورود و تقسیم کار روحانی و معین در مکه و مدینه و ثبت‌نام برای شرکت در نوبت‌بندی حضور در مسجدالحرام و صفا و مروه پاسخ گفته شد. تمامی روحانیون نسبت به وظایف محوله اقدام و تعداد اندکی که نسبت به انجام وظیفه محوله اقدام ننموده‌اند (۸ نفر) در ارزیابی آنان لحاظ شده است. ۹. به شکایات زائران نسبت به روحانیون کاروانها ۴ مورد رسیدگی و اظهار نظر شد. ۱۰. جلسه سراسری روحانیون کاروانها در مکه مکرمه تشکیل گردید و به سؤالات فقهی و اجرایی و فرهنگی آنان پاسخ گفته شد و از بیانات حضرت‌عالی بهره‌مند گردیدند. ۱۱. جلسات منطقه‌ای روحانیون شش منطقه مکرمه و اهل سنت در هفت محل برگزار و نسبت به ایام تشریق و مشکلات مربوطه و مسائل قربانی توجیه گردیدند. ۱۲. اهدایی مقام معظم رهبری مد‌ظله‌العالی به ۴۰۳۸ نفر از خانواده معزز شهداء و ایثارگران از طریق رابطین و روحانیون کاروانها تقدیم

آنان شد. ۱۳. اعطایی مقام معظم رهبری مد ظله و آیات عظام سیستانی، فاضل لنکرانی و مکارم شیرازی از طریق رابطین به روحانیون کاروانها پرداخت شد. ۱۴. روحانیون برتر حج سال ۱۳۸۲ انتخاب و جلسه تشویقی و تبادل نظرات و انتقال تجربیات آنان تشکیل در این جلسه ۷۶ نفر از روحانیون نمونه مورد تفقد حضرت تعالی قرار گرفتند. ۱۵. جلسه اختصاصی خواهران معینه تشکیل و نقاط ضعف و قوت طرح جدید معین زن با حضور مسئولان ذی ربط و ۱۴۰ معینه، نقطه نظرات آنان جمع بندی شد و از با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۷۲ بیانات حضرت تعالی مستفیض شدند. ۱۶. نوبت بندی مسجد شجره و مسجد جحفه به صورت منظم انجام و حسب مورد خواهران زائر نسبت به احرام در مسجد شجره و زائران کاروانهایی که بدون روحانی به میقات جحفه عزیمت نموده بودند توجیه شدند. حداقل ده مورد زائران کاروانهای خارجی از این طرح بی نصیب نبودند و مراتب امتنان و تشکر خود را از بعثه مقام معظم رهبری به روحانیون حاضر در میقات اعلام داشتند. ۱۷. معین های زن مدینه قبل یک روز قبل از عزیمت به مکه در مسجد شجره حاضر و دوره کارورزی خود را نزد رابطین خواهر طی نمودند. ۱۸. سیستم طراحی شده جدید روحانیون با همکاری واحد رایانه در موسم راه اندازی و اطلاعات سیستم قبلی منتقل و عمده نواقص و کاستی ها در حال رفع می باشد. ۱۹. چکیده فعالیت ها و طرح های معاونت امور روحانیون تهیه و تایپ و در اختیار آقای جعفریان جهت کتاب حج قرار گرفت. ۲۰. ۴ جلسه کمیته بازنگری طرح ها و برنامه های معاونت امور روحانیون با حضور کارشناسان مدعو تشکیل و تقریباً امتهات مسائل مورد بررسی و جمع بندی شد. ۲۱. خلاصه ای از فعالیت های امور روحانیون تهیه و در ۲ شماره نشریه زائر درج گردید. ۲۲. در قالب هیأت تعیین شده به کاروان شهرستان زلزله زده بم سرکشی و طی مراسمی باشکوه اهدایی مقام معظم رهبری به آنان تقدیم شد.

گزارش فعالیت های واحد صدا و سیما مستقر در بعثه

۱. در خصوص حوزه سیاسی و ارسال اطلاعات و اخبار به کشور ایران ۱۰۷ مورد خبر مکتوب به تلکس واحد مرکزی خبر صدا و سیما ارسال و مورد بهره برداری روزنامه ها و بخش های مختلف خبری قرار گرفته است، همچنین ۵۶ مورد گزارش تصویری به مدت ۲۹۶ دقیقه و ۹۴ مورد گزارش صوتی و ارتباط مستقیم تلفنی به مدت ۱۸۸ دقیقه توسط خبرنگاران و گزارشگران اعزامی ارسال و از شبکه های مختلف صدا و سیما پخش گردیده است. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۷۳ اهم برخی گزارش های تصویری فوق به شرح زیر اعلام می گردد: الف- گزارش و پلاتوهای مکرر از مسجدالحرام (طبقات اول، دوم و سوم) ب- گزارش محفل انس با قرآن (طبقه دوم مسجدالحرام) ج- مصاحبه با زائران خارجی بیت الله الحرام با محوریت موضوعات حج- انقلاب اسلامی- امام خمینی- مسائل مربوط به فلسطین، لبنان، مشکلات جهان اسلام، تبادل اسراء حزب الله لبنان و سایر موضوعات اجتماعی و سیاسی روز. د- پوشش ویژه مراسم براءت، دعای عرفه، مشعرالحرام، منا، رمی جمرات و ... ه- پوشش مصاحبه های حضرت تعالی و سایر مسئولان اجرایی بعثه و سازمان حج و زیارت. و- پوشش همایش های قدس- آینده جهان اسلام- فرهیختگان و ... ز- تأمین و تولید خیر از غار حرا قبرستان ابوطالب- شعب ابوطالب و ... ر- تولید روزانه ثابت برنامه ای حدود ۱۰ دقیقه جهت پخش از شبکه خبر. ۲- حوزه سیما از زمان حضور گروه در مکه مکرر تاکنون ۷۶ مورد به مدت ۷۴۴ دقیقه گزارش صوتی و ۴۱ مورد به مدت ۵۸۰ دقیقه گزارش تصویری جهت شبکه های داخلی و جام جم ۱- ۲ و ۳ تهیه گردیده است، ارسال و پخش گردیده است، همچنین توسط تصویربرداران سازمان بیش از ۲۱۰۰ دقیقه تصاویر خام (راش) تهیه گردیده است که ان شاء الله در برنامه های تولیدی ستاد حج سازمان در سال آتی مورد استفاده قرار خواهد گرفت. شایان ذکر است طی اقداماتی بی سابقه چندین مورد تصویربرداری و نهایتاً برنامه های جاذب توسط گروه اعزامی سازمان در داخل صحن مسجدالحرام تهیه و از شبکه های سیما پخش گردید که با اقبال عمومی مواجه و سبب تعجب بعضی از بینندگان قرار گرفته است. همچنین در این زمینه علاوه بر ضبط و پخش مراسم شبی با قرآن در طبقه دوم مسجدالحرام، سخنرانی های کوتاهی نیز توسط بعضی حجج اسلام از جمله آقایان صدیقی و اوسطی در طبقه همکف مسجدالحرام،

پشت مقام ابراهیم ضبط و از شبکه‌های سیما پخش گردید که البته در اکثر این موارد تصویربرداری با دو یا سه دوربین با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۷۴ انجام گرفت به نحوی که دوربین‌ها در مواضع مختلف در پشت‌بام مسجدالحرام استقرار و تصویربرداری با میکروفون (صدا بر) های بی‌سیم HF انجام شد که در این خصوص شهادت و رشادت خبرنگاران، گزارشگران، مجریان و سایر عوامل، قابل ستایش است. همچنین پخش دعای عرفه از شبکه سوم سیما در روز عرفه توسط گروه سیما انجام گرفته و طی اقدامی بسیجی‌وار، سه گروه تولیدی و خبری سازمان مسیر عرفات تا مشعر را با تجهیزات لازم، پیاده طی نموده و در طول مسیر برنامه سازی به عمل آمده که از طریق سیستم ارسال مستقیم M ۴ چند برنامه به تهران ارسال و با فاصله‌ای کمتر از یک ساعت از سیما پخش و حال و هوای مسیر عرفات تا مشعر و سیل جمعیت اعم از حجاج ایرانی و خارجی، مصاحبه با حجت‌الاسلام والمسلمین در حال پیاده‌روی و ... به تصویر کشیده شد. ۳- حوزه صدا گروه اعزامی رادیو نیز ۸۲ مورد و ۱۱۹۲ دقیقه برنامه تهیه و به طور زنده ارسال نموده‌اند که کلیه موارد از شبکه‌های قرآن، سراسری، معارف، جوان، تهران، فرهنگ، پیام و کرج با موضوعات زیر پخش گردیده است: احرام و محرم حقیقی - سیری در سفر از میقات تا مقام ابراهیم - گزارش‌های دیدار حضرت‌عالی با جانبازان و سایر دیدارها - سیره نبوی و احرام واقعی - گزارش همایش حج، عالی‌ترین تجلی عبادت - سیری در اعمال - مراسم شبی با قرآن - شهادت امام باقر علیه السلام - حدیث شبلی و روح حج - پخش دعای کمیل از چهار شبکه سراسری، معارف، تهران و قرآن - آیات و معارف حج - اسرار عید قربان و حکمت قربانی - مراسم ویژه براءت از مشرکین - دهه انقلاب، عید قربان و ... ۴- حوزه برون مرزی: گروه اعزامی برون مرزی نیز ۱۰۲ مورد به مدت ۷۲۷ دقیقه گزارش‌های صوتی و تصویری تهیه و ارسال نموده‌اند که این برنامه‌ها از شبکه‌های رادیویی عربی - با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۷۵ انگلیسی - تاجیکی - دری - استانبولی، همچنین از شبکه‌های سحر ۱ و ۲ برون مرزی و العالم پخش گردیده است. در ضمن مراسم براءت از مشرکین و به خصوص قرائت عربی متن پیام مقام معظم رهبری به صورت زنده از شبکه رادیویی عربی برون مرزی پخش گردید. بعضی از موارد مهم فعالیت گروه برون مرزی به شرح زیر اعلام می‌گردد. پوشش همایش حج، عالی‌ترین تجلی عبادت و سیاست - پوشش همایش تقریب مذاهب - پوشش همایش اهل تسنن - پوشش همایش اهل بیت علیها السلام - پوشش همایش فلسطین - مصاحبه با زائران عراقی، استانبولی، فرانسوی، لبنانی، نیجریه‌ای، الجزایری، کویتی و ... پیرامون مسائل مهم جهان اسلام و مباحث عراق - آمریکا، فلسطین، اسرائیل و ... حوزه استانها همکاران گروه استانها از زمان حضور در مکه مکرمه تاکنون ۳۱ مورد به مدت ۳۱۱ دقیقه گزارش تصویری ارسال نموده‌اند که از صدا یا سیمای استانها پخش گردیده است. اهم این ارتباطات با استانهای اردبیل، خراسان، اراک، زنجان، کرمان، ارومیه، فارس، قم، هرمزگان، چهارمحال بختیاری، خوزستان و ... به عمل آمده است و در خصوص کاروان بم نیز با حضور گروه استانها چندین برنامه تولید و ارسال گردیده است. البته در خصوص مراسم چهلم مرحومین زلزله بم نیز که در منا برگزار شد علاوه بر پوشش تصویری، کل این مراسم به صورت صوتی و ارتباط با مرکز صدا و سیمای کرمان، منتقل و به صورت زنده پخش گردید.

گزارش معاونت آموزش و پژوهش

گزارش کار معاونت آموزش و پژوهش بعثه در رابطه با وظایف محوله به این معاونت، بدین شرح است: ۱. شورای استفتاء با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۷۶ در سال جاری به دلیل انسجام بیشتر اعضای شورای محترم استفتاء، این بخش وضعیت مطلوب‌تری نسبت به سال‌های گذشته داشت. از روز اول در مدینه مستقر گردیده و تا آخرین روز استقرار بعثه در مدینه نیز به فعالیت‌های خود ادامه دادند، همچنین با حرکت زائران از مدینه به مکه هر شب یکی از حضرات آقایان محمدی یزدی و فلاح‌زاده همراه خواهران مبلغه به مسجد شجره اعزام می‌شدند که بحمدالله تأثیر مطلوبی داشته است، البته چون خواهران زودتر به مکه مشرف شدند پیشنهاد می‌شود برای سال بعد حتماً یک نفر از خواهران تا پایان مسؤولیت ارشاد خواهران در مسجد شجره و

پاسخ‌گویی به سؤالات آنان را به عهده داشته باشند. ۲. وجوهات حضور جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای موسوی یزدی در این بخش و همچنین جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای کیایی نژاد و سپس اضافه شدن حضرت آیت‌الله غیوری باعث فعال بودن این قسمت گردیده و بحمدالله در مدینه و مکه مراجعات نسبتاً مطلوب بوده است، حجت‌الاسلام آقای حسن منتظری نیز در روزهای اول شروع به کار بعثه در مکه همراه با آقای کیایی نژاد در مکه مستقر و مشغول به کار گردیدند. ۳. کتابخانه مسئول کتابخانه مدینه قبل از روز اول در بعثه مستقر و در دو بخش پاسخ‌گوی مراجعان بود: ۱. کسانی که برای مطالعه مراجعه می‌کردند. ۲. تعداد انبوهی که برای اخذ کتاب دعا و قرآن و امثال آن مراجعه داشتند. که در بخش دوم کسانی که مراجعه می‌کردند، از کتب به جای مانده از زائران در سال‌های قبل به آنان تحویل می‌گردید. (گزارش پیوست است) ۴. بعثه‌های مراجع پس از حضور بعثه‌های مراجع در مدینه برنامه دیدارهای آنان با حضر تعالی تنظیم و سپس بازدید از بعثه‌ها صورت گرفت، در زمینه مشکل مسکن آنان در مدینه دیداری از ساختمان آنان داشتیم و در حدی که مقدور بود برای سال جاری رفع مشکل شد، سپس از با کاروان صفا در سال ۸۲ ص: ۵۷۷ چند ساختمان جدید بازدید کردم سپس به آنان پیشنهاد دادیم تا نمایندگان بعثه‌ها از این ساختمانها دیدار کنند که خوشبختانه روی یک ساختمان توافق شد و کتباً همه بعثه‌ها امضا کرده مقرر شد برای سال بعد همین ساختمان اجاره شود. یک دیدار نیز با آقای زرهانی ریاست محترم سازمان داشتند و پاره‌ای مشکلات را مطرح کردند که توضیحات لازم توسط ایشان داده شد. سپس در روز هفتم ذی‌حجه در مکه مکرمه جلسه میهمانی بعثه‌ها برگزار گردید. آقایان مصرانه درخواست دارند تا در مکه در قصر حسن عابد مستقر شوند که امید است با این درخواست موافقت و سال آینده در مکه نیز مشکلی نداشته باشند. حضور حجت‌الاسلام آقای معراجی نیز بحمدالله مؤثر واقع شد و موارد جزیی با هماهنگی ایشان و مدیر کاروان پیگیری و خواسته‌های آقایان حتی المقدور تأمین گردید. ۵. کتاب حج حضور حجت‌الاسلام والمسلمین آقای جعفریان در این بخش و استفاده از رایانه و عنایت ویژه حضر تعالی به ایشان و نیز کتاب حج موجب گردید تا بحمدالله مواد مورد نیاز تهیه و هم‌اکنون چیزی در حدود ۶۰۰ صفحه تایپ شده آماده گردیده است که با تکمیل اطلاعات مربوط به مدینه بعد امید است امسال بتوانیم کتابی در خور توجه تحویل علاقمندان این بخش قرار دهیم. وجود رایانه و استفاده ایشان از این وسیله موجب رشد بیشتر کار گردید. ۶. گروه‌های ارشاد فعالیت گروه‌های ارشاد در سال جاری به دلیل توزیع به موقع دفترچه‌های ارشادی در ایران نسبتاً بهتر بود، جز نماز خواندن تعدادی از زائران در پشت بقیع مسأله حادی نداشتیم، دو جلسه توجیهی در مدینه منوره و یک جلسه برای مدینه بعدی‌ها در مکه مکرمه برگزار کردیم که تعداد قابل توجه شرکت‌کنندگان و بالا بودن سطح معلومات آنان نشان از موفقیت نسبی این طرح دارد. میزان تحصیلات گروه‌های ارشاد که تاکنون استخراج گردیده عبارت است از: ۱. دکترا ۱۱۰ نفر با کاروان صفا در سال ۸۲ ص: ۵۷۸. ۲. فوق لیسانس ۱۹۸ نفر. ۳. لیسانس ۹۳۳ نفر. ۴. مدرک تحصیلات حوزوی ۱۰۳ نفر. ۵. فوق دیپلم ۳۴۹ نفر. ۶. دیپلم ۷۶۳ نفر. ۷. سیکل ۱۷۱ نفر امید آنکه بتوانیم با توجیه بیشتر و استفاده بهتر از این عزیزان در سال‌های آینده موفقیت بیشتری داشته باشیم. ۷. همکاری با صدا و سیما و سمعی بصری در زمینه تصویربرداری هماهنگی‌های خوبی در سال جاری صورت گرفت، جلسات متعددی با برادران صدا و سیما داشتیم، همچنین آقای ناطقی رییس خانه عکاسان ایران که همراه با نشر مشعر اعزام گردید توانست تصاویر بسیار خوبی از مدینه و مکه بگیرد که به فضل الهی با استفاده از آنها در چند زمینه در سال آینده تصاویر حج چاپ و منتشر گردد. در ارسال گزارش و نیز تهیه فیلم و ضبط سخنرانی‌های مذهبی با صدا و سیما هماهنگی خوبی داشتیم و از افرادی همچون جناب آقای اوسطی، نواب، فلاح‌زاده و جعفریان برای همراهی با آنان بهره‌گیری شد. ۸. جلسات عمومی بعثه پیش از شروع جلسات عمومی در بعثه، مداحان و سخنرانان توجیه شدند و در نتیجه در مدینه و همچنین پس از آن در مکه و ایام تشریق در منا بحمدالله هم مداحان و هم سخنرانان نسبت به سال گذشته وضعیت بهتری داشتند به شکلی که هم تنوع مداحان و هم سخنرانان موجب رضایت زائران را فراهم ساخت و هم برای تولید فیلم‌های آموزشی و سی‌دی‌های تبلیغی برای سال آینده به خوبی می‌توان از این سخنرانی‌ها استفاده

کرد. ۹. توزیع جزوات ۱. در سال جاری گزیده مناسک حج با همکاری برادران و همکاران ما در مرکز با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۷۹ تحقیقات حج تهیه و توزیع گردید که مورد استقبال روحانیون قرار گرفت و توانست به یکی از خواسته‌های آنان پاسخ دهد. ۲. کتاب‌های ره‌توشه ۲ در مدینه و ره‌توشه ۳ در مکه توزیع گردید که برای سخنرانی‌های آقایان در مکه و مدینه مفید بود. ۳. جزوه نگاهی گذرا به کتاب «لله ثم للتاریخ» در اختیار روحانیون محترم قرار گرفت تا در جریان مهم‌ترین اشکالات این کتاب قرار گیرند. ۴. جزوه‌ای حاوی مناسبت‌های شمسی و قمری حج ۸۲ تهیه و میان روحانیون توزیع گردید تا هم به مناسبت‌ها توجه داشته و هم از موضوعات ارائه شده استفاده کنند. ۵. تکثیر دستورالعمل‌های مربوط به جهت‌دهی ختم صلوات، ختم قرآن، وداع با مدینه، وداع با مکه، تذکرات مربوط به مدینه، تذکرات مربوط به مکه، نقشه‌های مسجدالنبی، بقیع، مسجدالحرام، حدود حرم و ... جمعاً حدود ۳۰۰۰۰ عدد. ۱۰. میهمانان بعثه ارتباط مستمر با میهمانان بعثه و هماهنگی امور مربوط به آنان نیز توسط این معاونت بحمدالله به خوبی انجام گرفت و حضور چهره‌های ارزش‌مندی همچون جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای شریف قرشی نیز افتخاری برای اینجانب بود که با رضایت کامل سفر را به پایان رسانده و مراجعت فرمودند. استفاده از حضرات آیات مصلحی، بهشتی در اقامه نماز در مشاعر نیز کار خوبی بود که انجام شد. ۱۱. واحد نظرسنجی در سال جاری با تجربه سال گذشته، جزوات و فرم‌ها در ایران تصحیح و در آغاز کار در مدینه تکثیر گردید و سپس با همکاری معاونت بازرسی میان کاروانها توزیع گردید، در مجمع حدود ۱۳ عنوان فرم نظرسنجی داشتیم که به تعداد ۱۰۰/۸۹ برگ، حدود ۳۳ صفحه و ۲۱۵ پرسش تکثیر گردید که امیداست با توجیهی که در جلسه گروه‌های ارشاد داشتیم امسال این نظرسنجی‌ها نتایج بهتری برای ما داشته باشد. به پیوست جدول فرم‌ها و آمار به صورت تفکیکی تقدیم می‌شود. نتایج برخی نظرسنجی‌ها مربوط به جلسات عمومی بعثه و دعای کمیل مدینه قبل با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۸۰ پس از دریافت فرم‌ها استخراج گردیده که به پیوست تقدیم می‌شود. ۱۲. ارتباط با محافل علمی در سال جاری ارائه مقاله‌ای توسط اینجانب به همایش (کنگره) مکه با عنوان «مکه المکرمة عاصمة الثقافة الاسلامیه» و انتخاب آن و قرائت مقاله به عربی توسط حجت‌الاسلام قاضی عسکر اقدام دیگری بود که برای اینجانب افتخاری شد که برای دومین بار از جمهوری اسلامی ایران و بعثه مقام رهبری مقاله‌ای در این همایش (کنگره) برگزیده شد و مهم‌تر اینکه در این مقاله روایات اهل بیت علیهم السلام قرائت و همه از آن استقبال کردند و کسانی که به عنوان مداخله در بحث شرکت کردند همه تمجید نموده و هیچ کس انتقادی نکرد و این نتیجه تأثیر سخنان اهل بیت علیهم السلام است. با چهره‌های علمی دیگری هم دیدارهایی داشتیم که ان شاءالله در فرصت بعدی تقدیم حضورتان خواهد شد. بحمدالله در مدینه قبل این معاونت تا آخرین روز برپایی بعثه در همه بخش‌ها حضور فعال داشت و در مکه نیز طبق برنامه کارها صورت پذیرفت.

فعالیت واحد ارتباطات خبری در سال ۸۲

واحد ارتباطات خبری کار خود را از تاریخ ۳۰/۹/۸۲ با مجموعاً سه عضو در بعثه مقام رهبری در تهران آغاز کرد و در تاریخ ۱۵/۱۰/۸۲ نخستین نفر از این گروه به مدینه منوره اعزام شد و فعالیت‌های خود را عملاً از تاریخ ۱۶/۱۰/۸۲ در این شهر استمرار داد. سایر اعضای گروه نیز به فاصله دو و سه روز همگی به مدینه منوره اعزام شدند. ظرف این مدت فعالیت‌های متنوعی صورت گرفت که اجمالاً محورهای عمده آن ذیلماً به آگاهی می‌رسد: نخست فعالیت‌هایی که در تهران انجام گرفت، شامل خبرسازی از برنامه‌های مربوط به حج اعم از پوشش خبری و تصویری همایش‌های توجیهی زوار در تهران و شهر ری، همایش شعر حج، مصاحبه‌های مطبوعاتی و صدا و سیما با مسؤولان بعثه و شرکت در جلسات هماهنگی. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۸۱ تلاش‌هایی که در دوران ۴۵ روزه حج در مدینه منوره و مکه معظمه صورت گرفت اجمالاً به این شرح می‌باشد: ۱. تهیه و تولید ۱۵۸ خبر و گزارش از رویدادهای داخل و خارج بعثه، دیدارها، بازدیدها از مکه و مدینه و توزیع آن مابین خبرنگاران صدا و سیما،

خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه زائر، روزنامه‌های ایران، همشهری و کتاب حج. ۲. پوشش تصویری از تمامی برنامه‌ها و هماهنگی با عکاس خبرگزاری جمهوری اسلامی برای ارسال تصاویر تهیه شده روی سایت ایرنا بین‌الملل. ۳. انتشار مجموعاً ۳۰ شماره خبرنامه (بولتن) اختصاصی شامل رویدادهای داخل و خارج ایران در مکه و مدینه و توزیع آن بین مسئولان و مقامات داخل بعثه. ۴. تهیه ۵ گزارش ویژه شامل پیشنهادهای خبری، سؤال و جواب و موضوع‌های خبری. ۵. همکاری مستمر و مستقیم در زمینه‌های خبری، ارتباطی و پشتیبانی همکاران گروه‌های خبری صدا و سما و روزنامه‌ها و سرویس‌دهی به آنها. ۶. برقراری خط ارتباطی اینترنتی از طریق روترهای خبرگزاری و تخصیص خط برای معاونت اجرایی، دفتر بعثه، ستاد و کاربر، لازم به یادآوری است که این خطوط از روز ۱۸ دی ماه آغاز و تا روز ۱۷ بهمن در مکه و مدینه دایر بوده و سرویس‌دهی‌های لازم به تمامی کارکنان خبرگزاری صدا و سیما و سایر واحدهای بعثه داده شده است. ۷. ارسال و فاکس‌های مربوط به واحدهای مختلف بعثه، خبرگزاری و صدا و سیما. ۸. حضور در تمامی جلسات شورای هماهنگی بعثه و تهیه صورت جلسه و استخراج خبر از موارد آن برای رسانه‌ها. ۹. تهیه سی‌دی از تمامی تصاویر موجود در لب تاب متعلق به بعثه. ۱۰. همکاری با واحد کامپیوتر برای ایجاد شبکه داخلی و ارسال اخبار تولیدی بر روی آن. ۱۱. تایپ تمامی اخبار و گزارش‌های تهیه شده توسط اعضای این واحد. ۱۲. ایجاد سابقه از اخبار تولیدی بر روی کامپیوتر و نیز در پوشه به صورت دستی. ۱۳. برنامه‌ریزی برای یک مصاحبه مطبوعاتی و تلویزیونی با نماینده محترم ولی فقیه در خصوص انتخابات و حج. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۸۲، ۱۴. برنامه‌ریزی برای مصاحبه با معاون دفتر بعثه در خصوص دعای کمیل. ۱۵. خبرسازی از اطلاعیه‌ها و برنامه‌های ستاد حج. ۱۶. گروه اعزامی خبرگزاری جمهوری اسلامی طی مدت اقامت خود از طریق پشتیبانی کامل واحد ارتباطات خبری بالغ بر ۶۰۰ خبر و نزدیک به ۲۳۰۰ عکس تهیه کرد که اخبار تهیه شده از مکه و مدینه مستقیماً بر روی خط ایرنا ارسال شده و تصاویر تهیه شده متناسب با هر خبر تعدادی از بهترین‌های آن بر روی خط رفته است. ۱۷. روزنامه‌های ایران و همشهری و اطلاعات با اینکه با هزینه شخصی خود به سفر حج آمده بودند لیکن با هماهنگی‌های انجام شده با آنان هر یک ستون ویژه حج در روزنامه‌های خود ایجاد کرده و به انعکاس اخبار حج پرداختند. در این رابطه بنا به گزارش خبرنگار روزنامه ایران جمعاً ۲۰ خبر و گزارش از مراسم حج ارسال شده که ۱۹ مورد در صفحه اول چاپ شده است؛ ماین مطالب به جز مجموعه مطالبی است که به عنوان گزارش تفصیلی بعداً به دست چاپ سپرده خواهد شد. ۱۸. هماهنگی و برنامه‌ریزی برای مصاحبه اختصاصی روزنامه همشهری با نماینده محترم ولی فقیه به مناسبت عید قربان. ۱۹. گروه خبری صدا و سیما نیز در سال جاری با همکاری نزدیک واحد ارتباطات خبری توانست به مراتب بیش از سال گذشته نقش آفرینی کند و در طول مناسک حج ۸۲ جمعاً ۱۲۳ گزارش تصویری با مدت زمان ۷۸۵ دقیقه؛ تعداد ۱۸۹ گزارش صوتی به مدت ۴۴۸ دقیقه؛ و ۲۴۳ خبر مکتوب ارسال کند. ضمن آنکه گزارش‌های متنوع تولیدی و غیر مرتبط با حج (مثل انتخابات و حجاج) تهیه و ارسال شد.

گزارش تحلیلی مهم‌ترین تحولات و دیدگاه‌های حجاج دیگر کشورها

مسائل سیاسی تحولات عمومی جهان اسلام و دیدگاه‌های مخاطبان عبارت است از: - تشدید احساس نیاز به رهبری شایسته و واحد که انرژی متراکم مسلمین را در راستای مقاصد اسلامی به کار گیرد. - یأس و ناامیدی مطلق به نظام‌های حاکم موجود و تلقی آنان به عنوان مزدور و با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۸۳ دست‌نشانده و مجری اوامر آمریکا و صهیونیسم جهانی. - بیداری فراگیر جهان اسلام، بالا رفتن حساسیت‌ها در مسائل سیاسی و موضوعات سرنوشت‌ساز جهان اسلام. - گسترش نفرت عمومی نسبت به سیاست‌های خصمانه نومحافظه‌کاران هیأت حاکمه آمریکا در برابر جهان اسلام. - افزایش خشم و کینه عمومی نسبت به صهیونیست‌ها و سیاست‌های سرکوب‌گرانه آنها در اراضی اشغالی و ادامه انتفاضه را تنها راه حل یافتن. - انتقاد شدید از مواضع قذافی و آن را نرمش غیرمنطقی و ذلت‌بار تفسیر کردن. - انزجار عمومی از قانون منع حجاب در فرانسه و آن را مغایر با ادعای

دموکراسی و توطئه‌ای سازمان یافته بر علیه مسلمانان یافتن. - اعتراض شدید نسبت به سخنان سید محمد طنطاوی (شیخ الازهر) درباره قانون منع حجاب در فرانسه. - دروغ پنداشتن ادعای حنگ علیه تروریسم و نادرست دانستن اقدام آمریکا برای حمله به عراق و افغانستان. - در مسائل رسانه‌ای و اطلاع‌رسانی، شبکه‌های المنار و الجزیره همچنان مهم‌ترین منابع خبری و شبکه‌های اقرأ و مجد مهم‌ترین شبکه‌های مرتبط با تعالیم دینی محسوب می‌شوند. - باور روزافزون به مقوله حیاتی اتحاد مسلمین و نقش حج در تحکیم همبستگی و هم‌گرایی مسلمانان. مسائل عقیدتی - پرسش از هویت و چیستی تشیع به طور بی سابقه‌ای افزایش یافته است. این پرسش‌ها عمدتاً از سر تفقه و کسب آگاهی است. سؤال‌هایی از قبیل مبدأ پیدایش تشیع، امامان شیعه، مصادر تشریح نزد شیعه، شیوه‌های أخذ و پذیرش حدیث نزد شیعیان در این راستا بسیار مطرح شده است. دلیل اصلی افزایش این پرسش‌گری دو چیز می‌باشد، نخست: پیشرفت نظام ارتباطات و اطلاع‌رسانی در جهان حاضر و نقش مهم رسانه‌ها در با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۸۴ این میان می‌باشد. همچنان که شبکه‌های تلویزیونی المنار، الجزیره و المستقله نقش مهمی در حساس کردن موضوع تشیع داشته‌اند. دوم: تحولات اسلامی جنوب لبنان و حوادث عراق با نقش محوری شیعه تأثیر به‌سزایی در طرح نام شیعه و تشیع داشته است. - گسترش پدیده اسلام بلامذاهب در گستره حوزه‌های مختلف تبلیغی که دو خاستگاه متفاوت دارد. خاستگاه نخست تبلیغات سلفی‌ها و فراخوان آنها به اسلام منهای مذهب است. و خاستگاه دوم اندیشه‌های نوظهور یافته در میان اقشار روشنفکر است که به همراه موجی جهانی در پی برداشتن محدودیت‌های مذهبی است. ناتوانی مذاهب و بن‌بست مذاهب در گره‌گشایی از بسیاری مسائل و انسداد باب اجتهاد هم می‌تواند از وسایل رویگردانی از مذاهب باشد. - افزایش احساس نیاز به هم‌گرایی مذاهب و تأکید و تمرکز بر مشترکات و توصیه به ترک مجادلات فرعی که ناشی از دو امر می‌باشد، نخست توجه مسلمین به خطرها و تهدیدهای متوجه امت اسلامی و لشکرکشی‌های دشمنان اسلام و ضرورت اتحاد استراتژیک در برابر آن، و دوم خستگی از درگیری‌های فرسایشی مذاهب در گذشته تاریخ و احساس نیاز به زندگی مسالمت‌آمیز با یکدیگر. - انزوای فرقه‌های تندرو مذهبی در جهان اسلام؛ مانند وهابیت، امری است که آغاز شده و به نظر می‌رسد این روند ادامه یابد. گویا سنتی قطعی قائم است که اندیشه‌های متکی بر خشونت و سخت‌گیری و افراط‌گری سرانجام مسیر زوال و فنا را طی کنند. - عقیده به مهدویت و انتظار ظهور مصلح و منجی کل بشریت قوی‌تر از سال‌های گذشته در میان مخاطبان بروز یافته و اخیراً این پرسش مطرح شده که آیا مهدی تولد یافته است؟ برخی این ادعا را طرح کرده‌اند. در زمینه شبهات عقیدتی گرچه حساسیت‌ها و کینه‌توزی‌ها تا حد زیادی تقلیل یافته ولی همچنان شبهات و سؤال‌های مهمی پیرامون عقیده شیعه و رفتار شیعیان به طور نسبتاً گسترده مطرح است که اهم آنها عبارتند از: - رسالت علی علیه السلام و شبهه خیانت امین علیه السلام در وحی. - غلو شیعیان درباره اهل بیت علیه السلام با طرح عقیده عصمت. - سب و لعن و تکفیر صحابه و خلفا و برخی از ائمهات مؤمنین همچون عایشه. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۸۵ - شبهات فقهی همچون تقیه، نکاح موقت، سجده بر مهر، سجده بر تربت امام حسن، تبرک، توسل، شفاعت، شهادت سوم در اذان، سفر بدون همراهی محارم زنان، جمع بین صلاتین، تکتف در نماز، پوشش مشک‌های ایرانی. - مبالغه در عزاداری‌ها، خودزنی و قمه زنی. - عقیده به تحریف قرآن. - متعه دسته جمعی شیعیان در محافل تاریک شب عاشورا. - نقش عبدالله بن سبا در پیدایش شیعه. - بی‌توجهی ایرانیان به تلاوت قرآن و شرکت در نماز جمعه و جماعت. - امامت ائمه اثنی عشر و شبهه وراثت و پادشاهی بودن امامت نزد شیعه. - تف کردن شیعیان به مزار شیخین در مدینه. - حساسیت مبالغه‌آمیز شیعیان درباره قبر زهرا معصومه علیها السلام. - توسعه در مصادیق اهل‌بیت پیامبر و تسری آن به صحابه. با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۸۶ تصاویر با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۸۸ همایش روحانیون کاروان‌ها در مکه مکرمه (تصویر ۱) قبرستان بقیع (تصویر ۲) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۸۹ مراسم استقبال از نماینده ولی فقیه در مدینه منوره (تصویر ۳) مراسم استقبال از نماینده ولی فقیه در مدینه منوره (تصویر ۴) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۹۰ مراسم دعای کمیل در مدینه منوره (تصویر ۵) مراسم دعای کمیل در مدینه منوره (تصویر ۶) با

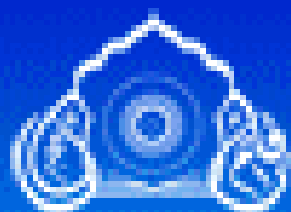

کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۹۱ مراسم دعای کمیل در مدینه منوره (تصویر ۷) آیت‌الله عمری رئیس شیعیان مدینه (تصویر ۸) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۹۲ ضیافت آیت‌الله عمری در حسینیه شیعیان مدینه (تصویر ۹) دیدار اعضای خبرگزاری و صدا و سیما با نماینده ولی فقیه و سرپرست حجج ایرانی (تصویر ۱۰) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۹۳ دیدار نماینده محترم ولی فقیه با رئیس بعثه کشور عمان (تصویر ۱۲) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۹۴ مسجد شجره، میقات زائرانی که از مدینه راهی مکه می‌شوند (تصویر ۱۳) دیدار رئیس جوانان کشمیر و رئیس بعثه آن کشور با سرپرست حجج ایرانی (تصویر ۱۴) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۹۵ دیدار نماینده محترم ولی فقیه از بیماران بستری در بیمارستان مدینه (تصویر ۱۵) همایش «قبة الخضراء» (تصویر ۱۶) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۹۶ آشپزخانه متمرکز (تصویر ۱۷) همایش «منزلت زن» (تصویر ۱۸) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۹۷ دیدار وزیر شؤون دینی الجزایر با سرپرست حجج ایرانی (تصویر ۱۹) بازار طلا (تصویر ۲۰) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۹۸ هم‌اندیشی «هنگامه وصال» ویژه حاجیان ایرانی مقیم خارج از کشور (تصویر ۲۱) دیدار رئیس بعثه افغانستان با سرپرست حجج ایرانی (تصویر ۲۲) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۵۹۹ مراسم براءت از مشرکین (تصویر ۲۳) مراسم براءت از مشرکین (تصویر ۲۴) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۶۰۰ جبل الرحمه در عرفات (تصویر ۲۵) دیدار نماینده ولی فقیه و سرپرست حجج ایرانی با اعضای بعثه حزب‌الله لبنان (تصویر ۲۶) با کاروان صفا در سال ۸۲، ص: ۶۰۱ همایش «مدینه مهد تمدن اسلامی» (تصویر ۲۷)

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحيم جاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱) با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می‌کنند بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹ بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت‌الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می‌دهند. مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت‌الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه‌های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است. اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البيت عليهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزارهای علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید. از جمله فعالیت‌های گسترده مرکز: الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه ج) تولید

نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و... (د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر (ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای و (و) راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴) (ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خود کار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و... (ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ... (ط) برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه ی) برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت: ۲۳۷۳ شناسه ملی: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶ وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳-۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵ (۰۳۱۱) نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایند انشاءالله. شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳، شماره کارت: ۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳ و شماره حساب شبنا: ۵۳-۰۶۰۹-۰۶۲۱-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۱۸۰-۰-IR۹۰ به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان - خیابان مسجد سید ارزش کار فکری و عقیدتی الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام :- هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنت غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کرم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید». التفسیر المنسوب الی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست تر می داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می رهایی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بدان، نگاه می دارد و با حجّت های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می سازد و او را می شکند؟». [سپس] فرمود: «حتمّاً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد». مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

